

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

18. YÜZYILA AİT BİR SİYER-İ NEBÎ ÜZERİNDE SENTAKS İNCELEMESİ

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan

Fatih KAYA

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ahmet Bican ERCİLASUN

Ankara-2010

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

18. YÜZYILA AİT BİR SİYER-İ NEBİ ÜZERİNDE SENTAKS İNCELEMESİ

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan

Fatih KAYA

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ahmet Bican ERCİLASUN

Ankara-2010

ONAY

Fatih Kaya tarafından hazırlanan "18. YÜZYILA AİT BİR SİYER-İ NEBÎ ÜZERİNDE SENTAKS İNCELEMESİ" başlıklı bu çalışma, 30/12/2010 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda (*oybirliği*) ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından [*Anabilim/Bilim/Anasanat*] dalında doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

[İ m z a]

.....

Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun (Başkan)

.....

[İ m z a]

.....

Prof. Dr. Fatma Özkan

.....

[İ m z a]

.....

Prof. Dr. Ülkü Çelik Şavk

.....

[İ m z a]

.....

Prof. Dr. Leylâ Karahan

.....

[İ m z a]

.....

Prof. Dr. Fatih Kirişçioğlu

.....

ÖNSÖZ

Osmanlı Türkçesi dilbilgisi açısından Türkçenin, üzerinde belki de en az çalışma yapılan dönemlerinden biridir. Bu dönem Eski Türk Edebiyatı alanında çalışan araştırmacılar tarafından, edebî açıdan incelenmiş ancak dil açısından birkaç çalışma dışında doktora seviyesinde herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu sebeple biz Klasik Osmanlıca diye de adlandırılan, Türkçenin bu 16-19. yüzyıllar arasındaki dönemi üzerinde çalışmak istedik. Çalışma alanı olarak Osmanlı Türkçesinin XVIII. yüzyılının sentaksını seçtik.

Bu çalışma 17. yüzyılın sonu ile 18. yüzyılın başlarında yaşamış, tanınmış âlim ve güzel sanatlar ustası Abdülbâki Ârif Efendi'nin Siyer-i Nebî adlı eseri üzerinde yapılmıştır. Eserin ulaşılabilen nüshaları arasında istinsah tarihi en eski olan iki nüsha birbiriyle karşılaştırılarak metin kurulmuştur. Bu iki nüsha yazı türü bakımından aynı olup okunaklılık bakımından da diğer nüshalara nazaran en iyi durumda olan nüshalardır.

Esas alınan nüsha ile karşılaştırılan nüsha arasındaki farklılıklar dip notlarla belirtilmiştir.

Çalışma "Sentaks İncelemesi" ve "Metin" olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Sentaks çalışmasında Leylâ Karahan'ın Türkçede Söz Dizimi adlı kitabında takip ettiği metot esas alınmakla beraber cümle konusunda çalışma yapmış araştırmacıların eserlerinden de istifade edilmiştir.

Sentaks incelemesi cümle ögeleri, kelime grupları, cümle türleri ve cümlelerin bağlanma şekilleri olmak üzere dört bölümde yapılmıştır.

"Cümle Ögeleri" bölümünde metinde tespit edilen cümle ögeleri tek kelime veya kelime grubu olmalarına göre ayrı ayrı ele alınmıştır. Kelime

gruplarının cümlelerin ögesini oluşturmaları da kendi içerisinde ayrı ayrı maddeler hâlinde belirtilmiştir.

“Kelime Grupları” bölümünde metinde geçen kelime gruplarının yapı özellikleri ve günümüzden farklı hususiyetleri ortaya konmuştur. Metinde geçen kelime grupları üç dilin kurallarıyla oluştuğu için “Kelime Grupları” bölümü de kendi içinde Türkçe Kelime Grupları, Farsça Kelime Grupları ve Arapça Kelime Grupları olmak üzere üç grupta ele alınmıştır.

“Cümle Türleri” bölümünde ise cümleler yüklem türüne, anlamlarına ve yüklem yerine göre ele alınmıştır.

“Cümlelerin Bağlanma Şekilleri” bölümünde metinde geçen cümlelerin hangi şekillerde birbirine bağlandığı ele alınmıştır.

Beşinci bölümde dönemin önemli özelliklerinden biri olan uzun cümle kurma eğiliminin sayısal boyutunu ortaya koyan istatistiksel çalışma da yer almaktadır. Bu istatistiksel çalışmada metinde geçen cümle, cümle ögesi ve kelime gruplarının kelime sayısı bakımından uzunlukları ele alınmıştır.

“Sonuç” bölümünde inceleme esnasında önemli görülen bazı durumlar ile döneme ait bazı karakteristik özellikler belirtilmiştir. Bilindiği gibi bu dönemde asıl fiillerin kullanımı oldukça azalmış, yardımcı fiiller çoklukla kullanılır olmuştur. Bu durumu ortaya koymak için metinde geçen fiiller üzerinde bir istatistiksel çalışma yapılmıştır.

“Metin” bölümünde Farsça ve Arapça şiir, ayet ve hadis gibi ibareler orijinal şekliyle bırakılmıştır.

Kaynaklar bölümünde çalışmada metod ve bilgi bakımından faydalanılan eserlerin isimleri verilmiştir.

Bu çalışmanın hazırlanmasında, tez konusunun belirlenmesinden en son aşamasına kadar her türlü yardımı yapan saygıdeğer hocam Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun'a şükranlarımı sunmayı bir vazife addediyorum. Ayrıca metnin kuruluşu sırasında okuyamadığım bazı kelimelerin okunuşunda yardımlarını gördüğüm kıymetli dostum Adem nsal'a da teşekkür ediyorum.

Bu çalışmanın yapıldığı yaklaşık üç yıl boyunca her türlü manevi desteğini gördüğüm eşime de sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Fatih Kaya
Bolu, Eylül 2010

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR DİZİNİ	xvi
GRAFİKLER LİSTESİ	xvii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. CÜMLE ÖGELERİ	18
1. 1. YÜKLEM	18
1. 1. 1. Basit Fiillerin Yüklem Olarak Kullanılması:	18
1. 1. 2. Birleşik Fiillerin Yüklem Olarak Kullanılması:	19
1. 1. 2. 1. Birleşik Fiillerin Tek Bir Cümlenin Yüklemi Olması	19
1. 1. 2. 2. Birleşik Fiillerin Çeşitli Şekillerle Bağlanmış Cümlelerde Ortak Olarak Kullanılması	20
1. 1. 3. Ek Fiille Çekimlenmiş İsimlerin Yüklem Olarak Kullanılması	21
1. 1. 3. 1. Ek Fiille Çekimlenmiş Tek Bir İsmi'nin Yüklem Olarak Kullanılması	21
1. 1. 3. 2. Ek Fiille Çekimlenmiş Kelime Gruplarının Yüklem Olarak Kullanılması	22
1. 1. 3. 2. 1. Ek Fiille Çekimlenmiş İsim Tamlamalarının Yüklem Olarak Kullanılması	22
1. 1. 3. 2. 2. Ek Fiille Çekimlenmiş Sıfat Tamlamalarının Yüklem Olarak Kullanılması	23
1. 1. 3. 2. 3. Ek Fiille Çekimlenmiş İsim-Fiil Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması	25

1. 1. 3. 2. 3. Ek Fiille Çekimlenmiş Sıfat-Fiil Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması	25
1. 1. 3. 2. 4. Ek Fiille Çekimlenmiş Bağlama Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması	26
1. 1. 3. 2. 5. Ek Fiille Çekimlenmiş Edat Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması	26
1. 1. 3. 2. 6. Ek Fiille Çekimlenmiş Birleşik İsim Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması.....	26
1. 2. ÖZNE.....	27
1. 2. 1. Öznesi Tek Kelime Olan Cümleler	27
1. 2. 2. Öznesi Kelime Grubu Olan Cümleler	28
1. 2. 2. 1. İsim Tamlamasının Özne Olması.....	28
1. 2. 2. 2. Sıfat Tamlamasının Özne Olması	28
1. 2. 2. 3. İsim-Fiil Grubunun Özne Olması.....	29
1. 2. 2. 4. Sıfat-Fiil Grubunun Özne Olması	29
1. 2. 2. 5. Bağlama Grubunun Özne Olması	29
1. 2. 2. 6. Unvan Grubunun Özne Olması.....	30
1. 2. 2. 7. Yükleme Grubunun Özne Olması	30
1. 2. 2. 8. Yönelme Grubunun Özne Olması	30
1. 2. 2. 9. Uzaklaşma Grubunun Özne Olması	30
1. 2. 2. 10. Vasıta Grubunun Özne Olması.....	31
1. 3. NESNE	31
1. 3. 1. Belirtisiz Nesne	31
1. 3. 1. 1. Tek Bir Kelimenin Belirtisiz Nesne Olması	31
1. 3. 1. 2. Kelime Gruplarının Belirtisiz Nesne Olması	32
1. 3. 1. 2. 1. İsim Tamlamasının Belirtisiz Nesne Olması.....	32
1. 3. 1. 2. 2. Sıfat Tamlamasının Belirtisiz Nesne Olması.....	32

1. 3. 1. 2. 3. Sıfat-Fiil Grubunun Belirtisiz Nesne Olması.....	32
1. 3. 1. 2. 4. Bağlama Grubunun Belirtisiz Nesne Olması.....	32
1. 3. 1. 2. 5. Yönelme Grubunun Belirtisiz Nesne Olması.....	33
1. 3. 2. Belirtili Nesne	33
1. 3. 2. 1. Tek Bir Kelimenin Belirtili Nesne Olması	33
1. 3. 2. 2. Kelime Gruplarının Belirtili Nesne Olması	34
1. 3. 2. 2. 1. İsim Tamlamasının Belirtili Nesne Olması	35
1. 3. 2. 2. 2. Sıfat Tamlamasının Belirtili Nesne Olması.....	36
1. 3. 2. 2. 3. İsim-Fiil Grubunun Belirtili Nesne Olması	37
1. 3. 2. 2. 4. Sıfat-Fiil Grubunun Belirtili Nesne Olması.....	37
1. 3. 2. 2. 5. Bağlama Grubunun Belirtili Nesne Olması.....	38
1. 4. YER TAMLAYICISI	38
1. 4. 1. Tek Kelimelerin Yer Tamlayıcısı Olması	38
1. 4. 2. Kelime Gruplarının Yer Tamlayıcısı Olması	39
1. 4. 2. 1. İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması.....	39
1. 4. 2. 2. Sıfat Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması	41
1. 4. 2. 3. İsim-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması.....	42
1. 4. 2. 4. Sıfat-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması	43
1. 4. 2. 5. Bağlama Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması	44
1. 4. 2. 6. Birleşik İsim Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması	44
1. 4. 2. 7. Kısaltma Gruplarının Yer Tamlayıcısı Olması	45
1. 4. 2. 7. 1. Yükleme Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması	45
1. 4. 2. 7. 2. Yönelme Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması.....	45
1. 4. 2. 7. 3. Uzaklaşma Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması	46
1. 4. 2. 7. 4. Vasıta Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması.....	47
1. 5. ZARF	47

1. 5. 1. Tek Bir Kelimenin Zarf Olması.....	47
1. 5. 2. Kelime Gruplarının Zarf Olması	48
1. 5. 2. 1. İsim Tamlamasının Zarf Olması	48
1. 5. 2. 2. Sıfat Tamlamasının Zarf Olması	50
1. 5. 2. 3. İsim-Fiil Grubunun Zarf Olması	51
1. 5. 2. 4. Sıfat-Fiil Grubunun Zarf Olması	52
1. 5. 2. 5. Zarf-Fiil Grubunun Zarf Olması	53
1. 5. 2. 6. Tekrar Grubunun Zarf Olması	55
1. 5. 2. 7. Edat Grubunun Zarf Olması	56
1. 5. 2. 8. Bağlama Grubunun Zarf Olması	57
1. 5. 2. 9. Yönelme Grubunun Zarf Olması	58
1. 5. 2. 10. Bulunma Grubunun Zarf Olması	58
1. 5. 2. 11. Uzaklaşma Grubunun Zarf Olması	59
1. 5. 2. 12. Vasıta Grubunun Zarf Olması	59
1. 5. 2. 13. Arapça ve Farsça Bazı Edatlarla Yapılan Kelime Gruplarının Zarf Olması	59
1. 6. CÜMLE DIŞI ÖGELER	60
1. 6. 1. Bağlama Edatlarının Cümle Dışı Öge Olması	60
1. 6. 2. Ünlem Edatlarının Cümle Dışı Öge Olması	62
1. 6. 3. Ünlem Gruplarının Cümle Dışı Öge Olması	63
1. 6. 4. Hitapların Cümle Dışı Öge Olması	64
1. 6. 5. Ara Sözlerin Cümle Dışı Öge Olması	64
1. 6. 5. 1. Dua İfade Eden Ara Sözlerin Cümle Dışı Öge Olması	64
1. 6. 5. 2. Açıklama İfade Eden Ara Sözlerin Cümle Dışı Öge Olması	65
1. 6. 5. 3. Yemin İfadelerinin Cümle Dışı Öge Olması	65
2. KELİME GRUPLARI	66

2. 1. TÜRKÇE KELİME GRUPLARI.....	67
2. 1. 1. İsim Tamlaması	67
2. 1. 1. 1. İyelik Grubu	67
2. 1. 1. 2. Belirtili İsim Tamlaması	69
2. 1. 1. 2. 1. Tamlayanı ve Tamlananı Tek Kelime Olanlar	69
2. 1. 1. 2. 2. Tamlayanı veya Tamlananı Kelime Grubu Olanlar	69
2. 1. 1. 2. 2. 1. Tamlayanı Kelime Grubu Olanlar.....	69
2. 1. 1. 2. 2. 2. Tamlananı Kelime Grubu Olanlar	70
2. 1. 1. 2. 2. 3. Tamlayanı ve Tamlananı Kelime Grubu Olanlar ..	70
2. 1. 1. 3. Belirtisiz İsim Tamlaması.....	72
2. 1. 1. 3. 1. Tamlayanı ve Tamlananı Tek Kelime Olanlar	72
2. 1. 1. 3. 2. Tamlayanı Kelime Grubu Olanlar.....	73
2. 1. 2. Sıfat Tamlaması	74
2. 1. 2. 1. Niteleme Sıfatlarıyla Yapılanlar	75
2. 1. 2. 1. 1. Sıfatı Niteleme İsmi ya da Niteleme İfade Eden Kelime Grubu Olanlar	75
2. 1. 2. 1. 2. Sıfatı Sıfat-Fiil Grubu Olanlar	76
2. 1. 2. 1. 3. Sıfatı Edat Grubu Olanlar	77
2. 1. 2. 2. Belirtme Sıfatlarıyla Yapılanlar	78
2. 1. 2. 2. 1. İşaret Sıfatlarıyla Yapılanlar	78
2. 1. 2. 2. 2. Sayı Sıfatlarıyla Yapılanlar.....	78
2. 1. 2. 2. 2. 1. Asıl Sayı Sıfatlarıyla Yapılanlar.....	78
2. 1. 2. 2. 2. 2. Sıra Sayı Sıfatlarıyla Yapılanlar	79
2. 1. 2. 2. 2. 3. Üleştirme Sayı Sıfatlarıyla Yapılanlar	79
2. 1. 2. 2. 3. Soru Sıfatlarıyla Yapılanlar	80
2. 1. 2. 2. 4. Belirsizlik Sıfatlarıyla Yapılanlar.....	80

2. 1. 3. İSİM-FİİL GRUBU	80
2. 1. 3. 1. “-mAḳ” Ekiyle Yapılanlar	81
2. 1. 3. 2. “-mA” Ekiyle Yapılanlar	81
2. 1. 4. SIFAT-FİİL GRUBU	82
2. 1. 4. 1. “-An” Ekiyle Yapılanlar	82
2. 1. 4. 2. “-r, -Ar” Ekiyle Yapılanlar	83
2. 1. 4. 3. “-dl ⁴ ḳ” Ekiyle Yapılanlar	84
2. 1. 4. 4. “-ml ⁴ ş” Ekiyle Yapılanlar	85
2. 1. 4. 5. “-AcAḳ” Ekiyle Yapılanlar	86
2. 1. 4. 6. “-mAz” Ekiyle Yapılanlar	87
2. 1. 5. ZARF-FİİL GRUBU	87
2. 1. 5. 1. “-Up” Ekiyle Yapılanlar	88
2. 1. 5. 2. “-ArAḳ” Ekiyle Yapılanlar	89
2. 1. 5. 3. “-IncA” Ekiyle Yapılanlar	90
2. 1. 5. 4. “-IcAḳ” Ekiyle Yapılanlar	90
2. 1. 5. 5. “-ken” Ekiyle Yapılanlar	91
2. 1. 5. 6. “-dl ³ ḳça” Ekiyle Yapılanlar	92
2. 1. 5. 7. “-dl ⁴ ḳdA ² , -dl ⁴ ḳIA ² rl ² ndA ² ” Ekleriyle Yapılanlar	92
2. 1. 5. 8. “-dlḡIndA” Ekiyle Yapılanlar	93
2. 1. 5. 9. “-maḡın” Ekiyle Yapılanlar	93
2. 1. 5. 10. “-mAḳIA, -maḡla” Ekleriyle Yapılanlar	94
2. 1. 5. 11. “-sA” Ekiyle Yapılanlar	94
2. 1. 5. 12. “-meden” Ekiyle Yapılanlar	95
2. 1. 6. TEKRAR GRUBU	95
2. 1. 7. EDAT GRUBU	95
2. 1. 7. 1. İsim Unsurları Yalın Hâlde Olanlar	96

2. 1. 7. 1. 1. “ile” Edatıyla Yapılanlar.....	96
2. 1. 7. 1. 2. “deyü” Edatıyla Yapılanlar	97
2. 1. 7. 1. 3. “içün” Edatıyla Yapılanlar.....	97
2. 1. 7. 1. 4. “üzre” Edatıyla Yapılanlar	98
2. 1. 7. 1. 5. “gibi” Edatıyla Yapılanlar.....	98
2. 1. 7. 1. 6. “kadar” Edatıyla Yapılanlar	98
2. 1. 7. 1. 7. “degül” Edatıyla Yapılanlar	99
2. 1. 7. 2. İsim Unsuru Yaklaşma Hâlinde Olanlar.....	99
2. 1. 7. 2. 1. “dek” Edatıyla Yapılanlar	99
2. 1. 7. 3. İsim Unsuru Uzaklaşma Hâlinde Olanlar.....	99
2. 1. 7. 3. 1. “mā ^c adā” Edatıyla Yapılanlar	99
2. 1. 7. 3. 2. “ğayri” Edatıyla Yapılanlar	100
2. 1. 7. 3. 3. “nāşī” Edatıyla Yapılanlar	100
2. 1. 7. 3. 4. “ağdem” Edatıyla Yapılanlar	101
2. 1. 7. 3. 5. “esbağ” Edatıyla Yapılanlar.....	101
2. 1. 7. 3. 6. “evvel” Edatıyla Yapılanlar.....	101
2. 1. 7. 4. Edat Gibi Kullanılan Kelimelerle Yapılanlar.....	101
2. 1. 7. 4. 1. “muğaddem” Kelimesiyle Yapılanlar	101
2. 1. 7. 4. 2. “ziyāde” Kelimesiyle Yapılanlar.....	102
2. 1. 7. 4. 3. “mütecāviz” Kelimesiyle Yapılanlar	102
2. 1. 7. 4. 4. “müte ^a hḥir” Kelimesiyle Yapılanlar	102
2. 1. 7. 4. 5. “maḥşūş” Kelimesiyle Yapılanlar.....	103
2. 1. 7. 4. 6. “yerine” Kelimesiyle Yapılanlar	103
2. 1. 7. 4. 7. “tarafından” Kelimesiyle Yapılanlar	103
2. 1. 7. 4. 8. “mişāl” Kelimesiyle Yapılanlar.....	103
2. 1. 7. 4. 9. “taşra” Kelimesiyle Yapılanlar	104

2. 1. 8. BAĞLAMA GRUBU.....	104
2. 1. 8. 1. Sıralama Edatlarıyla Yapılanlar	104
2. 1. 8. 1. 1. “u, ü, vu, vü” Edatıyla Yapılanlar	104
2. 1. 8. 1. 2. “ve” Edatıyla Yapılanlar	105
2. 1. 8. 1. 2. “ile” Edatıyla Yapılanlar.....	106
2. 1. 8. 2. Denkleştirme Edatlarıyla Yapılanlar	106
2. 1. 8. 2. 1. “yāhūd” Edatıyla Yapılanlar.....	106
2. 1. 8. 2. 2. “veyāhūd” Edatıyla Yapılanlar	106
2. 1. 8. 3. Karşılaştırma Edatlarıyla Yapılanlar	107
2. 1. 8. 3. 1. “hem ... hem ...” Edatıyla Yapılanlar	107
2. 1. 8. 3. 2. “gāh ... gāh ...” Edatıyla Yapılanlar	107
2. 1. 8. 3. 3. “ne ... ne ...” Edatıyla yapılanlar	107
2. 1. 8. 3. 4. “ya ... ya ...” Edatıyla Yapılanlar.....	108
2. 1. 9. UNVAN GRUBU	108
2. 1. 10. BİRLEŞİK İSİM GRUBU.....	108
2. 1. 11. ÜNLEM GRUBU	109
2. 1. 12. SAYI GRUBU.....	109
2. 1. 13. BİRLEŞİK FİİL	110
2. 1. 13. 1. Bir İsim Unsuru İle Bir Yardımcı Fiilden Meydana Gelenler	110
2. 1. 13. 1. 1. Unsurları Tek Kelime Olanlar	110
2. 1. 13. 1. 2. İsim Unsuru Kelime Grubu Olanlar	110
2. 1. 13. 1. 3. Yardımcı Fiili Birleşik Fiil Olanlar.....	113
2. 1. 13. 2. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller.....	113
2. 1. 13. 2. 1. Unsurları Tek Kelime Olanlar	113
2. 1. 13. 2. 2. İsim Unsuru Kelime Grubu Olanlar	113

2. 1. 14. KISALTMA GRUPLARI	114
2. 1. 14. 1. İsnat Grubu	114
2. 1. 14. 2. Yükleme Grubu	114
2. 1. 14. 3. Yönelme Grubu	115
2. 1. 14. 4. Bulunma Grubu	116
2. 1. 14. 5. Uzaklaşma Grubu	116
2. 1. 14. 6. Vasıta Grubu	117
2. 2. FARŞÇA KELİME GRUPLARI.....	118
2. 2. 1. İSİM TAMLAMASI	118
2. 2. 1. 1. Tamlayanı ve Tamlananı Tek Kelime Olanlar	119
2. 2. 1. 1. 1. Tamlayanı ve Tamlananı Arapça Asıllı Bir Kelime Olanlar	119
2. 2. 1. 1. 2. Tamlayanı ve Tamlananı Farsça Asıllı Bir Kelime Olanlar	120
2. 2. 1. 1. 3. Tamlayanı Farsça, Tamlananı Arapça Asıllı Bir Kelime Olanlar	120
2. 2. 1. 1. 4. Tamlayanı Arapça, Tamlananı Farsça Asıllı Bir Kelime Olanlar	120
2. 2. 1. 2. Tamlayanı veya Tamlananı Kelime Grubu Olanlar.....	121
2. 2. 1. 2. 1. Tamlayanı Kelime Grubu Olanlar.....	121
2. 2. 1. 2. 1. 1. Tamlayanı İsim Tamlaması Olanlar	121
2. 2. 1. 2. 1. 2. Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olanlar	121
2. 2. 1. 2. 1. 3. Tamlayanı Vafı-ı Terkiât Olanlar	122
2. 2. 1. 2. 1. 4. Tamlayanı Bağlama Grubu Olanlar	122
2. 2. 1. 2. 1. 5. Tamlayanı Birleşik İsim Grubu Olanlar	122
2. 2. 1. 2. 2. Tamlananı Kelime Grubu Olanlar.....	123

2. 2. 1. 2. 2. 1. Tamlananı İsim Tamlaması Olanlar	123
2. 2. 1. 2. 2. 2. Tamlananı Sıfat Tamlaması Olanlar	123
2. 2. 1. 2. 2. 3. Tamlananı Vasf-ı Terkibî Olanlar	123
2. 2. 1. 2. 3. Tamlayanı ve Tamlananı Kelime Grubu Olanlar	124
2. 2. 1. 2. 3. 1. Tamlayanı ve Tamlananı İsim Tamlaması Olanlar	124
2. 2. 1. 2. 3. 2. Tamlananı İsim Tamlaması, Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olanlar	124
2. 2. 1. 2. 3. 3. Tamlananı İsim Tamlaması, Tamlayanı Bağlama Grubu Olanlar	124
2. 2. 1. 2. 3. 4. Tamlayanı ve Tamlananı Sıfat Tamlaması Olanlar	125
2. 2. 1. 2. 3. 5. Tamlananı Sıfat Tamlaması, Tamlayanı İsim Tamlaması Olanlar	125
2. 2. 1. 2. 3. 6. Tamlananı Sıfat Tamlaması, Tamlayanı Bağlama Grubu Olanlar	125
2. 2. 1. 2. 3. 7. Tamlayanı ve Tamlananı Vasf-ı Terkibî Olanlar.	126
2. 2. 1. 2. 3. 8. Tamlananı Vasf-ı Terkibî, Tamlayanı İsim Tamlaması Olanlar	126
2. 2. 1. 2. 3. 9. Tamlananı Vasf-ı Terkibî, Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olanlar	126
2. 2. 1. 2. 3. 10. Tamlananı Vasf-ı Terkibî, Tamlayanı Bağlama Grubu Olanlar	127
2. 2. 1. 2. 3. 11. Tamlayanı ve Tamlananı Bağlama Grubu Olanlar	127
2. 2. 1. 2. 3. 12. Tamlananı Bağlama Grubu Tamlayanı İsim Tamlaması Olanlar	127
2. 2. 2. SIFAT TAMLAMASI.....	128

2. 2. 2. 1. İsmi ve Sıfatı Tek Kelime Olanlar	129
2. 2. 2. 1. 1. İsmi ve Sıfatı Arapça Asıllı Bir Kelime Olanlar	129
2. 2. 2. 1. 2. İsmi ve Sıfatı Farsça Asıllı Bir Kelime Olanlar	129
2. 2. 2. 1. 3. İsmi Arapça; Sıfatı Farsça Asıllı Bir Kelime Olanlar ..	129
2. 2. 2. 1. 4. İsmi Farsça; Sıfatı Arapça Asıllı Bir Kelime Olanlar ..	130
2. 2. 2. 2. 1. Sıfatı Kelime Grubu Olanlar	130
2. 2. 2. 2. 1. 1. Sıfatı Arapça veya Farsça İsim Tamlaması Olanlar	130
2. 2. 2. 2. 1. 2. Sıfatı Farsça Vasf-ı Terkibî Olanlar.....	131
2. 2. 2. 2. 1. 3. Sıfatı Bağlama Grubu Olanlar.....	131
2. 2. 2. 2. 1. 4. Sıfatı Farsça Birleşik Sıfat Olanlar	131
2. 2. 2. 2. 1. 5. Sıfatı Arapça Lafzî İzafet Olanlar	132
2. 2. 2. 2. 2. Sıfatı ve İsmi Kelime Grubu Olanlar.....	132
2. 2. 3. BİRLEŞİK SIFATLAR	133
2. 2. 2. 1. İki İsimden Oluşanlar.....	133
2. 2. 2. 2. İsim ve Sıfattan Oluşanlar	134
2. 2. 2. 2. 1. Emir Gövdesinden İsm-i Fâil Olanlar	134
2. 2. 2. 2. 2. Geçmiş Zaman Gövdesinden Yapılan İsm-i Mef'ûller	135
2. 2. 4. BİRLEŞİK İSİM GRUBU	135
2. 3. ARAPÇA KELİME GRUPLARI	137
2. 3. 1. İSİM TAMLAMALARI.....	137
2. 3. 1. 1. Tamlayanı ve Tamlananı İsim Olanlar.....	137
2. 3. 1. 2. Tamlananı Edat Olanlar	138
2. 3. 1. 3. Atıflı İsim Tamlamaları.....	138
2. 3. 2. SIFAT TAMLAMASI.....	138
2. 3. 3. BİRLEŞİK SIFATLAR	139

2. 3. 3. 1. Muzaf + Harf-i Cer + Şahıs Zamiri Şeklinde Oluşturulmuş Kalıplaşmış İfadeler.....	139
2. 3. 3. 2. Arapça Lafzî İzafetler	139
2. 3. 4. BİRLEŞİK İSİM GRUBU	140
3. CÜMLE TÜRLERİ	141
3. 1. Yüklemin Türüne Göre Cümleler	141
3. 1. 1. Fiil Cümlesi.....	141
3. 1. 2. İsim Cümlesi.....	142
3. 2. Yüklemin Yerine Göre Cümleler	143
3. 2. 1. Kurallı (Düz) Cümle	143
3. 2. 1. 1. Kurallı fiil cümlesi	143
3. 2. 1. 2. Kurallı isim cümlesi	144
3. 2. 2. Devrik Cümle	144
3. 2. 2. 1. Devrik fiil cümlesi	145
3. 2. 2. 2. Devrik isim cümleleri	145
3. 3. Anlamlarına Göre Cümleler	146
3. 3. 1. Olumlu Cümleler.....	146
3. 3. 1. 1. Olumlu fiil cümlesi	146
3. 3. 1. 2. Olumlu isim cümlesi	147
3. 3. 2. Olumsuz Cümle.....	148
3. 3. 2. 1. Olumsuz fiil cümlesi.....	148
3. 3. 2. 1. 1. “-ma/-me eki ile kurulanlar	148
3. 3. 2. 1. 2. “ne...ne...” bağlama edatı ile kurulanlar	149
3. 3. 2. 2. Olumsuz isim cümlesi	149
3. 3. 2. 2. 1. “degül” kelimesi ile yapılanlar.....	149
3. 3. 2. 2. 2. “yok” kelimesiyle yapılanlar.....	150

3. 3. 3. Soru Cümlesi	150
3. 3. 3. 1. Soru eki mı/mi ile kurulan soru cümleleri.....	150
3. 3. 3. 2. Soru kelimeleri ile kurulan soru cümleleri.....	151
3. 3. 3. 2. 1. “kaç” kelimesiyle kurulan soru cümleleri	151
3. 3. 3. 2. 2. “kanı/kanı” soru kelimesiyle kurulan soru cümleleri	151
3. 3. 3. 2. 3. “kanı” soru kelimesiyle kurulan soru cümleleri	151
3. 3. 3. 2. 4. “kim” soru kelimesiyle kurulan soru cümleleri.....	151
3. 3. 3. 2. 5. “ne” soru kelimesiyle kurulan soru cümleleri	152
3. 3. 3. 2. 6. “nice” soru kelimesiyle kurulan soru cümleleri.....	152
4. CÜMLELERİN BAĞLANMA ŞEKİLLERİ.....	153
4. 1. “ki” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümleler	153
4. 1. 1. Yardımcı cümlesi temel cümleye özne ilgisiyle bağlananlar	154
4. 1. 2. Yardımcı cümlesi temel cümleye nesne ilgisiyle bağlananlar ..	156
4. 1. 3. Yardımcı cümlesi ana cümleye yer tamlayıcısı ilgisiyle bağlananlar.....	157
4. 1. 4. Yardımcı cümlesi temel cümleye zarf ilgisiyle bağlananlar	158
4. 1. 5. Yardımcı cümlesi ana cümleye yüklem ismi ilgisiyle bağlananlar	160
4. 1. 6. Yardımcı cümlesi temel cümle öznesinin sıfatı olanlar	161
4. 1. 7. Yardımcı cümlesi temel cümle nesnesinin sıfatı olanlar	163
4. 1. 8. Yan cümlesi ana cümle yer tamlayıcısının sıfatı olanlar	165
4. 1. 9. Yardımcı cümlesi ana cümle zarfının sıfatı olanlar	167
4. 1. 10. Yardımcı cümlesi ana cümle yüklem isminin sıfatı olanlar	169
4. 2. “ve” bağlama edatı ile bağlanan cümleler	170
4. 3. Diğer bazı bağlama edatlarıyla bağlanan cümleler	172
4. 4. Cümle başı edatlarıyla bağlanan cümleler	175

4. 4. 1. “çün” ve “çünki” cümle başı edatıyla bağlanan cümleler	175
4. 4. 2. “ammā” cümle başı edatı ile bağlanan cümleler	177
4. 4. 3. “ammā çünki” ile bağlanan cümleler	177
4. 4. 4. “eger” cümle başı edatıyla bağlanan cümleler	178
4. 4. 5. “egerçi” cümle başı edatı ile bağlanan cümleler	179
4. 4. 6. “mādām ki” cümle başı edatıyla bağlanan cümleler	180
4. 4. 7. “her çend / her çend ki” cümle başı edatı ile bağlanan cümleler	181
4. 4. 8. “vaqtā ki” cümle başı edatı ile bağlanan cümleler	182
4. 4. 9. “meğer” cümle başı edatı ile bağlanan cümleler	183
5. METİNDE GEÇEN CÜMLE, CÜMLE ÖGELERİ VE KELİME GRUPLARININ UZUNLUKLARININ İSTATİSTİKSEL AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	184

İKİNCİ BÖLÜM

METİN (SİYER-İ NEBÎ)	221
SONUÇ	490
KAYNAKLAR	501
EKLER	513
ÖZET	535
ABSTRACT	536

KISALTMALAR DİZİNİ

A.	: Arapça
age.	: Adı geçen eser
agm.	: Adı geçen makale
bk.	: Bakınız
bs.	: Baskı
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
F.	: Farsça
H	: Murad Molla Kütüphanesi Hamidiye Nüshası
hzl.	: Hazırlayan
m.	: Miladi
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
N	: Nuruosmaniye Kütüphanesi Nüshası
s.	: Sayfa
TDAY	: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
TDED	: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi
TDİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TTK	: Türk Tarih Kurumu

GRAFİKLER LİSTESİ

Cümlelerin kelime sayılarını gösteren grafik	186
Cümlelerin kelime sayıları bakımından yüzdellik oranlarını gösteren grafik	186
İsim cümlelerinin kelime sayılarını gösteren grafik.....	188
İsim cümlelerinin kelime sayıları bakımından yüzdellik oranlarını gösteren grafik	188
Fiil cümlelerinin kelime sayılarını gösteren grafik.....	190
Fiil cümlelerinin kelime sayıları bakımından yüzdellik oranlarını gösteren grafik	190
Cümle ögelerinin kelime sayılarını gösteren grafik.....	192
Cümle ögelerinin kelime sayıları bakımından yüzdellik oranlarını gösteren grafik	192
Yüklemlerin kelime sayılarını gösteren grafik.....	194
Yüklemlerin kelime sayıları bakımından yüzdellik oranlarını gösteren grafik	194
Öznelerin kelime sayılarını gösteren grafik	196
Öznelerin kelime sayıları bakımından yüzdellik oranlarını gösteren grafik	196
Nesnelerin kelime sayılarını gösteren grafik	198
Nesnelerin kelime sayıları bakımından yüzdellik oranlarını gösteren grafik	198
Yer tamlayıcılarının kelime sayılarını gösteren grafik.....	200
Yer tamlayıcılarının kelime sayıları bakımından yüzdellik oranlarını gösteren grafik	200
Zarfların kelime sayılarını gösteren grafik	202

Zarfların kelime sayıları bakımından yüzdeler oranlarını gösteren grafik	203
İsim tamlamalarının kelime sayılarını gösteren grafik	205
İsim tamlamalarının kelime sayıları bakımından yüzdeler oranlarını gösteren grafik	205
Sıfat tamlamalarının kelime sayılarını gösteren grafik	207
Sıfat tamlamalarının kelime sayıları bakımından yüzdeler oranlarını gösteren grafik	207
İsim-fiil gruplarının kelime sayılarını gösteren grafik	209
İsim-fiil gruplarının kelime sayıları bakımından yüzdeler oranlarını gösteren grafik	209
Sıfat-fiil gruplarının kelime sayılarını gösteren grafik	211
Sıfat-fiil gruplarının kelime sayıları bakımından yüzdeler oranlarını gösteren grafik	211
Zarf-fiil gruplarının kelime sayılarını gösteren grafik	213
Zarf-fiil gruplarının kelime sayıları bakımından yüzdeler oranlarını gösteren grafik	213
Edat gruplarının kelime sayılarını gösteren grafik	215
Edat gruplarının kelime sayıları bakımından yüzdeler oranlarını gösteren grafik	215
Bağlama gruplarının kelime sayılarını gösteren grafik	217
Bağlama gruplarının kelime sayıları bakımından yüzdeler oranlarını gösteren grafik	217
Birleşik fiillerin kelime sayılarını gösteren grafik	218
Birleşik fiillerin kelime sayıları bakımından yüzdeler oranlarını gösteren grafik	219

Fiillerin kullanım miktarlarını gösteren grafik.....	494
Fiillerin kullanım miktarlarının yüzdeleri gösteren grafik.....	495

GİRİŞ

ABDÜLBÂKÎ ÂRİF EFENDİ (HAYATI, ESERLERİ, SİYER-İ NEBİ)

Hayatı

Abdülbâkî Ârif Efendi İstanbul'da Kasımpaşa'da doğmuştur. Babası, Tersane-i Amire mahzen kâtibi Ammizade Mehmed Efendi'dir. Bazı eserlerindeki müellif ve ketebe kayıtlarında dedesinin adının mustafa olduğu belirtildiğinden, kaynaklarda Abdülbaki Ârif b. Mehmed b. Mustafa şeklinde anılmaktadır. Şiirlerinde "Ârif" mahlasını kullandığından Ârif Abdülbâkî olarak da tanınmıştır. Sâlim tezkiresinde belirtildiğine göre medrese tahsilini tamamladıktan sonra Rumeli kazaskerliğinden mâzul Memikzade Mustafa Efendi'den mülazemet aldı. Sâlim tezkiresinde bununla ilgili şu kayıt yer almaktadır:

*Fi'l-aşl dürr-i şehvâr-ı vücūd-ı °âlî-miqdârları kân-ı cevâhir-i kemâl olan
Konşantınıyye-i bî-hemâlden Kaşım Paşa-nâm maḥalden nümâyân ve
Tersâne-i °Amirede maḥzen kâtibi °Ammi-zâde Mehmed Efendi-nâm zât-ı bî-
akrânîñ maḥdüm-ı necâbet-mersûmı olup kendi kariḥa-i °âlîsinden şeb ü rûz
taḥşîl-i kemâlâta sa°y ü gūşîş eyleyip her fenni kemâ-yenbağî tekmiîl ve ḥusn-i
ḥaṭṭ ve sâ°ir °irfânı bî'l-küllîye taḥşîl eyledikten sonra biñ altmış iki Cumâdâ-yı
ülâsında ol °aşrda Rümeli każî-°askerliğinden ma°zül Memik-zâde Muştafâ
Efendi merḥûma °Ayıntâb każâsı ber-vech arpalık °inâyet buyurulup ol vaḫtde
ba°zı ikrâm kaşd olunan kuḫât-ı °asâkir ḥazarâtınıñ arpalıkları tebdîl olduḫça
ṫaraf-ı şehinşâhîden bir iki teşrîf iḫsân olunmaḫ ma°rûf oluḫundan mesbûḫu'z-
zıkr Memik-zâde merḥûma daḫı sâlifü'z-zıkr °Ayıntâb arpalığı ile iḫsân olunan
teşrîfden mütercem-i mezkûr ḫazretleri ḫarîñ-i şeref-i mülâzemet olmuşlar idi.¹*

¹ Adnan İnce, Tezkiretü's-Şu'arâ Sâlim Efendi, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005, s. 477.

Şeyhî ise Vekâiyü'l-Fuzalâ'da Bosnalı Bâlî Efendi'den mülazım olduğunu kaydetmektedir.² Fakat İsmail Hakkı Uzunçarşılı Sâlim'in verdiği bilgiyi daha doğru bulmakta, doğum tarihi bilinmeyen Abdülbâkî Efendi'nin, Memikzade'den mülazemet aldığı yıl belli olduğuna göre 1043'te (m. 1633) doğmuş olmasının kuvvetle muhtemel olduğunu belirtmektedir.³ Abdülbâkî Efendi bir müddet haremeyn evkafı kâtipliği yaptı ve sırası gelince, 1076'da (m. 1665) İstanbul'da kırk akçe yevmiyeli Defterdar Yahyâ Medresesi müderrisliğine tayin edildi. Burada görevini tamamladıktan sonra Şeyhülislam Minkârîzâde Yahyâ Efendi'nin yaptığı imtihanda birinci olarak ibtida-i hariç⁴ payesiyle Mâlulzâde Medresesi'ne müderris oldu (1068).

Abdülbâkî Efendi önce Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa'ya, sonra eniştesi Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'ya intisap ederek onların yakın ilgi ve yardımlarını görmüştür. Vazifelerinde başarı gösterdiği için hızlı bir şekilde dereceleri yükselmiştir. 1672 yılında Hüsrev Kethüdâ, ertesini yıl Sekban Ali, 1675 yılında Hayreddin Paşa, bir sene sonra Atik Murad Paşa, 1678 yılında Mahmud Paşa, ertesini yıl Atik Valde Sultan, 1680'de de Süleymaniye medreselerinde çalışarak müderrislik hizmetini tamamlamış ve 1681 yılında Selanik kadısı olmuştur. Bu görevdeyken eğlenceye düşkün olduğuna dair bir şikâyet üzerine IV. Mehmed'in fermanıyla meslekten ihraç edilmiş ve sürgüne gönderilmiştir. Dört yıllık bu dönemde geçimini hattatlıkla sağlamıştır. Daha sonra affedilerek Bursa kadılığı görevine atanmıştır. Burada da süresini tamamladıktan sonra mekke payesiyle Kahire kadılığına getirilmiştir. Buradan da azledildikten sonra İstanbul payesini almış ve ardından İstanbul kadılığına atanmıştır. Bundan sonra önce Anadolu daha sonra da Rumeli kazaskeri olmuştur. Bu görevlerinden de bir süre mazul kaldıktan sonra tekrar Rumeli kazaskeri olduysa da burada müddetini tamamladıktan sonra Bursa'da ikamete mecbur edilmiştir. 1712 yılında effedilince tekrar İstanbul'a

² Abdülkadir Özcan, Şakaiku'n-Nu'maniye ve Zeyilleri, "Şeyhî Mehmed Efendi, Vekayî'ül Fudala", İst., 1989, C. 3, s. 358.

³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Değerli Türk Âlimi ve Güzelsanatlar Üstadı Abdülbâkî Ârif Efendi", TTK Belleten, C. 22, S: 85, Yıl: 1958, s. 101-102.

⁴ Medreselerdeki üç tahsil derecesinden ilki.

dönmüştür. On ay sonra artık seksen yaşını geçmiş olan Abdülbâkî Efendi 28 Ekim 1713'te burada vefat etmiş ve Eyüp Sultan türbesi haziresine defnedilmiştir.⁵ Kabrinin türbeden Bostan İskelesi'ne çıkan kapının solunda, vasiyeti üzerine kendi vakfı olarak hanımı tarafından yaptırılan abdest musluklarının arkasında bulunduğu belirtilmektedir. Vefatına yazılan birçok tarih manzumesi arasında talebesi Seyyid Vehbî Abdülbâkî Ârif Efendi'nin vefatına şu şiirin son mısrası ile tarih düşmüştür:

*Cenâb-ı ârif-i billâh Abdülbâkisi hâsıl
Ki olmuşdı müsellemler gibi hüsn-i ahlâkı*

*İki kez olmuşdi zatı sadr-ı Rum'a pirâyeye
Pür etmişdi debîr-i çarh vasfile nüh-evrâkı*

*Olup vâreste-i kayd-ı anâsır gitdi uçmağa
Hümâ-yı ruhu kıldı âşiyâna evc-i itlâkı*

*Dedim giryân giryân fevtiniñ târihin ey Vehbî
Gidip Ârif Efendi kaldı ismi dehre bâkî⁶*

Seyyid Vehbî'nin bu mısra ile biten şiiri Ârif Efendi'nin mezar taşına yazılmıştır.

Ayrıca Şeyh Süleyman Efendi-zâde Yahya Çelebi de şu mısra ile Ârif Efendi'nin vefatına tarih düşmüştür:

“Ârif-i bi'llâh °Abdülbâki-i °adn-âşiyân”

⁵ Adnan İnce, Tezkiretü'ş-Şu'arâ Sâlim Efendi, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005, s. 478.

⁶ Pervin Çapan, Mustafa Safâyî Efendi, Tezkire-i Safâyî (Nuḥbetü'l-Âşâr Min Fevâ'idü'l-Eş'âr) İnceleme-Metin-İndeks, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005, s. 406.

Son zamanlarında malının üçte birini hayır işlerine vakfetmiş, ölümünden sonra, damadı ve talebesi olan Abdürrahim Fâiz Efendi Eyüp Hamamî'nin külhanı karşısında adına bir medrese yaptırmıştır. Bu konu da Mustafa Safâyî Efendi'nin Tezkire-i Safâyî adlı eserinde şu şekilde anlatılmaktadır:

*Mevlânâ-yı mezbûr evâhîr-i ʿömründe şülûs-i mâlını vücûh-ı hayra şarf olunmağ üzere vaşîyyet etmekle fevtinden şoñra dâmâd-ı ʿâlî-nişâr-ı Fâʿiz Efendi civâr-ı Ebî Eyyûb Enşârî'de bir medrese-i celîle bünyâdı ile rûhunu şâd etmişdir.*⁷

Ârif Efendi'nin Arapça, Farsça ve Türkçe şiir söylemeye kudreti olan, divan sahibi bir şair ve kalam, ahlâk, siyer gibi dinî ilimlerle sarf, nahiv ve belâgatta devrin önde gelen alimlerinden biri olduğunda kaynaklar birleşmektedir. Hat sanatını Mehmed Tebrizî'den öğrenerek zamanının imadı kabul edilecek kadar iyi bir ta'lik hattatı olan Abdülbâkî Efendi birçok murakka' ve kıta yazmış, kitap istinsah etmiştir. Yetiştirdiği pek çok talebe arasında Kâtipzâde Mehmed Refî Efendi, Vak'anüvis Râşid Efendi, Şair Seyyid Vehbî, Şeyhülislam İshak Efendi, kendi kölelerinden olan ve Padişah III. Ahmed'e takdim bir yazısı çok beğenildiği için Abdülbâkî Efendi'den satın alınıp azat edildikten sonra saraya meşk hocası yapılan Ali Rumî belli başlılarıdır.

Şeyhülislam Esad Efendi onun mûsikîde ilim ve pratik bilgi sahibi olduğunu, besteler yaptığını belirterek bu sahada da devrin üstatlarından biri kabul edildiğini yazmaktadır.⁸ Ancak Selanik'teki müderrisliği sırasında rindmeşreb ve ahl-i keyf olduğu suçlamasıyla azledilmesi ve ilmî muhiti sebebiyle bu yönü ile az tınınmış ve eserlerinin birçoğu unutulmuştur. Bununla beraber güfte mecmualarında bazı besteleri zikredilmekte,

⁷ age., s. 406.

⁸ Şeyhülislam Esad Efendi, Atrabü'l-âsâr, İstanbul 1311, s. 450.

edebiyatımızın ve dinî mûsikîmizin en güzel eserlerinden biri olan mi'raciyesi ise devrinde çok tanındığı gibi günümüze de birçok yazması ulaşmıştır.

Eserleri:

Türkçe Divanı:

Türkçe şiirlerinin yer aldığı bu eserin İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe yazmalar bölümünde 710, 2796, 5562 numaralarla kayıtlı nüshaları ile Süleymaniye Kütüphanesi'nde Esad Efendi yazmaları arasında 2660 numarasıyla kayıtlı bir nüshası bulunmaktadır. Sâlim, Safâî ve Ramiz tezkirelerinde şiirlerinden bazı örnekler bulunmaktadır. Özellikle kaside ve gazelleriyle tanınmış olan Abdülbâkî Efendi'nin divanında Sultan II. Mustafa, Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Amcazâde Hüseyin Paşa gibi devlet büyükleri hakkında yazılmış birçok kaside yer almaktadır. Şiirleri rindane ve âşıkane'dir.

Mi'racnâme:

Manzum bir eserdir. Abdülbâkî Efendi, eserinin her yıl Miraç Kandil'i'nde Eyüp Camii'nde okunması ve bu esnada davetlilere şeker, şerbet, öd ve anber ikram edilmesi için bir vakıf yapmış ve eser uzun yıllar bu şekilde okunmuştur.⁹

Eserin İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde (TY nr. 2480, 2633, 4636) ve Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Hacı Mahmud Efendi, nr. 3702, 3879, 4478; Lala İsmail, nr. 264/1) birçok yazması bulunmaktadır.¹⁰

Metin Akar miraciyeler üzerine bir doktora çalışması yapmış ve bu çalışmasında Abdülbâkî Efendi'nin Mi'racnâme'sini de tanıtmıştır.¹¹

⁹ Pervin Çapan, Mustafa Safâyî Efendi, Tezkire-i Safâyî (Nuḥbetü'l-Āşâr Min Fevâ'idü'l-Eş'âr) İnceleme-Metin-İndeks, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005.

¹⁰ TDV İslam Ansiklopedisi, C.1, s. 197.

¹¹ Metin Akar, Türk Edebiyatında Manzum Mi'rac-Nâmeler, Ankara 1987, s. 184-189.

Hüseyin Ayan da Abdülbâkî Efendi'nin Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi 1200 numarada kayıtlı bir mi'raciyyesini 1986'da yayımladığı bir makalede tanıtmıştır. Ayan bu eserin, birçok eserin bir arada bulunduğu 174 yapraklık bir mecmuanın içerisinde yer aldığını belirtmektedir. Küçük bir mesnevi özelliği taşıyan bu eser 315 beyitten oluşmakta ve yer yer mensur kısımları da bulunmaktadır.¹²

Siyer-i Nebî:

Eser manzum bir mukaddimeyle başlamaktadır. Hz. Muhammed'in atalarından itibaren peygamberliğinin dördüncü yılına kadar meydana gelen olaylar anlatılmaktadır. Bununla ilgili ayrıntılı bilgi ilgili başlık altında verilecektir.

Menâhicü'l-usûli'd-dîniyye ilâ mevâkifi'l-makâsidi'l-ayniyye:

Kelam ilmi ve metotları hakkında yazılmış Türkçe bir kitaptır. Ancak kaynaklarda ve kütüphane fihristlerinde adı Kitâbü'l Menâhic, Menâhicü'l-usûli'd-dîniyye, Menâhicü'l-vüsûl ilâ medâricü'l-usûl, Nurü'l-lâmi' burhânü's-sâtı', Hakâyikü'l-merâm fî tahkiki dekâyıki kelâm, Menâhic fî ilmi kelâm gibi değişik şekillerde geçmektedir. Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Şehid Ali Paşa, nr. 1631) müellif hattıyla bir nüshası bulunmaktadır. Müellif eserin mukaddimesinde, şer'î ilimlerin esas olan ilm-i kelamın herkesçe bilinmesi gerektiğini, ancak bu sahada Türkçe bir eser yazılmadığını söyleyerek bir risale kaleme almaya başladığını, daha sonra bundan vazgeçtiğini, fakat Veziriazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın emriyle müsveddeleri birleştirerek eserini tamamladığını belirtmektedir. Eserin kütüphanelerde pek çok yazma nüshası bulunmaktadır.¹³

¹² Hüseyin Ayan, "Abdülbâkî Ârif Efendi'nin Mi'raciyyesi", Selçuk Üniversitesi İlahiyat Dergisi, Yıl: 1986, S: 2, s. 1.

¹³ TDV İslam Ansiklopedisi, C.1, s. 198.

Mukaddime-i Ahlâk-ı Nâsırî Mu'arrebî:

Nâsiruddîn-i Tûsî'nin eseri olan Ahlâk-ı Nâsırî'nin mukaddime bölümünün Farsçadan Arapçaya tercümesidir.¹⁴

Mukaddime-i Fethiyye:

Kaynaklarda Makâme-i Fethiyye adıyla da anılan bu eserin mahiyeti hakkında tam bir bilgi elde edilememişse de isminin yazılışında bulunması muhtemel bazı yazım hataları göz önüne alınarak Makâle-i Kandiyye ile aynı eser olabileceği tahmin edilmektedir.¹⁵

Makâle-i Kandiyye:

Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa'nın Uyvar'da kazandığı başarı ve Kandiye'yi zaptetmesi dolayısıyla yazılmış bir manzumedir. Brockelmann eserden, Maqâmat fath Qandîya adıyla bahsetmekte ve bir nüshasının Leiden'de bulunduğunu bildirmektedir.¹⁶

Ma'ne'l-bid'a:

Arapça küçük bir eserdir. Âtîf Efendi Kütüphanesi'nde (nr. 2822) kayıtlı mecmuanın baş tarafında bulunmaktadır.¹⁷

İmru'un ve nefsühû:

Nahiv ilmiyle ilgili Arapça bir risaledir. Bir nüshası Âtîf Efendi Kütüphanesindeki mecmuada yer almaktadır.¹⁸

El-Ma'rife ve'n-nekre:

Yine bu da nahivle ilgili Arapça bir eserdir. Âtîf Efendi Kütüphanesi'deki aynı mecmua içerisinde bir nüshası yer almaktadır.¹⁹

¹⁴ age., s. 198.

¹⁵ age., s. 198.

¹⁶ age., s. 198.

¹⁷ age., s. 198.

¹⁸ age., s. 198.

¹⁹ age., s. 198.

Şerhu Kasîde-i Abdullah Paşa:

Köprülüzâde Abdullah Paşa'nın Arapça bir kasidesinin şerhidir. Bu eserinde yine Âtîf Efendi Kütüphanesi'ndeki aynı yazma içerisinde bir nüshası bulunmaktadır.²⁰

Ta'rib-i Risâleti'l-İsâm fi'l-hakîkati ve'l-mecâz:

İsâmüddin el İsferyânî'nin Risâle fî ilmi'l-mecâz adlı Farsça eserinin Arapça tercümesidir. Bir nüshası Leiden'de E. J. Brill koleksiyonunda bulunmaktadır. Ayrıca bir nüshası da Âtîf Efendi Kütüphanesi'ndeki mecmua içinde yer almaktadır.²¹

Risâle-i Lâm:

Hediyetü'l-ârifin'de belirtildiğine göre nahivle ilgili bir eserdir.²² Şeyhî, eserin adını Risâle-i Lâm-ı Ta'rif olarak vermektedir.²³

Tahmîs-i Kasîde-i Bânet Su'âd:

Ka'b bin Züheyr'in Kaside-i Bürde adıyla da anılan şiirinin tahmisidir. Bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'de (H. Hüsnü Paşa, nr. 1013/3) bulunmaktadır.²⁴

SİYER-İ NEBÎ

Eser Hazreti Muhammed'in ecdadından başlayarak peygamberliğinin dördüncü yılına kadar meydana gelen olayları anlatmaktadır. Manzum bir mukaddimeyle başlamaktadır.

Abdülbâkî Ârif Efendi siyerini tamamlamadan vefat etmiş ve bu eser parça parça yazılmış olduğundan sonradan Veziriazam Damat İbrahim Paşa'nın emriyle Ârif Efendi'nin damadı Faiz Efendi tarafından 1131 Receb

²⁰ age., s. 198.

²¹ age., s. 198.

²² Bağdatlı İsmail Paşa, Hediyetü'l-ârifin, Esmâü'l-müellifin ve âsârü'l-musannifin, Haz. İbnülemin Mahmud Kemal İnal-Avni Aktuç, İstanbul 1955, Cilt-1, s. 496.

²³ Şeyhî, Vekâyiü'l-Fuzalâ, (hızl. Abdülkadir Özcan), İstanbul 1988, s. 358-360.

²⁴ TDV İslam Ansiklopedisi, C. 1, s. 198.

1719 Mayıs'ta tamamlanmıştır.²⁵ Bununla ilgili eserin sonunda Faiz Efendi tarafından şu kayıt düşülmüştür:

“Bu nev kumâş-ı zer-târ-ı kâr-gâh-ı belâgat ki, sâbık muzmâr-ı feşâhat u yekke-tâz-ı meydân-ı fazl u ma°rifet, °aşrıñ ferîd-i fazâ°il-mendi ebu'l-ma°arîf °Abdu'l-bâkî °Ârif Efendi merhûmuñ dest-dâde-i şâhid-i hayâli olup, merhûm-ı merhûmuñ yarâ°a-i bedâyi°-nigârî tahkîk-i mebhâş-ı rûha resîde olduða bi-emri'l-lâh-i te°âlâ şehbâz-ı cân-ı mümtâzî şikâr-gâh-ı °illiyîne pervâz idüp, bu eßer-i celîlü'l-°adr ceste ceste evrâk-ı şuhufda perâkende vü perîşân kalmağile, hâlâ revnaq-bahş-ı sadâret-i °uzmâ ve zîb-âver-i vekâlet-i kübrâ şıhr-ı şehinşâh-ı mu°azzam neyyir-i tâbende-i sipihr-i kerem dârâfer ü İskender-i Haşem hâtim-i şeym-i °aliyyü'l-himem hazret-i İbrâhîm Pâşâ - yessiru'l-lâh-i bi'l-hayr mâ-yürîd ve mâ-yeşâ°- (hazretleri) ol lâli-i girân-°adr-i belâgatiñe intizâm-âver-i silk-i cem° ü taşîr olunmasın. Bu °abd-ı faķîr-i fâ°izü'l-°asîni dâ°îlerine fermân-fermâ olmalarıyle imtişâlen derhâl teşmîr-i sâk-ı himmetle cem° ü tebyîzine mübâderet idüp, işbu ihdâ ve şelâşîn ve mi°ete ve elf recebü'l-ferdinde bi-°avni'l-lâhi'l-meliki'l-°adîr hâtîme-pîrâ-yı taħrîr ü taşîr oldı.”²⁶

İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın naklettiğine göre Vakanüvis Raşid Abdülbâki Ârif Efendi'nin siyerinden takdirle bahsetmekte ve şöyle demektedir:

“Siyer-i Nebevî'de Veysi-i nüktedan gibi bir mukabele-i bediası vardır ki onun kumaş-ı ibaratı harirden rengin ve bunun abir-i tâbiratı Tayyibi'den müşkindir.”²⁷

²⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “Değerli Türk Âlimi ve Güzelsanatlar Üstadı Abdülbâki Ârif Efendi”, TTK Belleten, C. 22, S: 85, Yıl: 1958, 112.

²⁶ Abdülbâki Ârif Efendi, Siyer-i Nebî, v. 136b/2.

²⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “Değerli Türk Âlimi ve Güzelsanatlar Üstadı Abdülbâki Ârif Efendi”, TTK Belleten, C. 22, S: 85, Yıl: 1958.

SİYER-İ NEBÎ'NİN BÖLÜMLERİ

Eser manzum bir mukaddimeyle başlamaktadır. Bundan sonra Hz. Cabir'in Hazreti Peygambere kâinatta ilk yaratılan şeyle ilgili sorduğu soru ve Paygamberin buna karşılık verdiği "Ey Cabir! Her şeyden önce Allah'ın ilk yarattığı şey senin peygamberinin nurudur." cevabıyla devam etmektedir. Paygamber burada cevabını veriyor. Hz. Adem'de bu nurun nasıl yerleştirildiği ve Hz. Şit'e geçişi anlatıldıktan sonra eserin şu bölümlerden oluştuğu görülmektedir:

1. °Uluvv-i rütbe-i ecdād-ı hazret-i nebevî:

Eserin bu bölümünde Hz. Muhammed'in ecdadının sahip olduğu soyun ne derece yüksek bir şerefe sahip olduğu çeşitli rivayetlerle anlatılmaktadır.

2. Suhan-pirâyî-i ta'dād-ı ecdād-ı resūla'l-lāh:

Bu bölümde Hazreti Peygamberin ecdadının Adnan'dan itibaren tek tek dökümü verilmiştir. Burada Peygamberin her bir ceddinin kaç çocuğu olduğu, çocuklarının isimleri farklı rivayetlere dayandırılarak ortaya konmuştur.

3. Teznîb, °Abdu'l-muṭṭalib mebdî-i şürûc-ı hafr-i zemzemde ba'zı umûr ilcâ itmekle ehad-i evlādını niçe nezr itdigidir:

Bu bölümde Hazreti peygamberin dedesi Abdulmuttalib'in zemzem kuyusunu ortaya çıkarması sürecindeki bazı hadiselerle on tane oğlu olması karşılığında adadığı adak ile ilgili olaylar anlatılmaktadır.

4. Hayret-efzâ-yı vaḳa-i aşhâb-ı fîl:

Bu bölümde de Ebrehe adındaki Yemen valisinin fillerle Kâbe'yi ortadan kaldırmak için gerçekleştirdiği saldırı ve Ebrehe'nin ebabil kuşları tarafından helak edilişi anlatılmaktadır.

5. Tetimme-i tercüme-i °Abdu'l-muṭṭalib:

Bu bölümde Abdulmuttalib'in ömrünün miktarı, çocuklarının sayısı, hangi çocuğunun en küçük olduğu, vefatı sırasında Hazreti Peygamberin durumu ve oğlu ve Hazreti Peygamberin babası olan Abdullah'ın evlendimesi gibi olaylar anlatılmaktadır.

6. Vaḳt-i °ulūḳ-ı an güher-gān-ı ıṣṭifā:

Bu bölümde de Hazreti Peygamberin annesi Âmine'nin Hazreti Peygambere hamile kalışı anlatılmaktadır.

7. Ta°yīn-i cāy-ı mevlid-i şāhen-şeh-i rüsül:

Bu bölümde Hazreti Peygamberin doğduğu yerin belirlenmesi anlatılmaktadır.

8. Ta°yīn-i vaḳt-i mevlid-i sultān-ı enbiyā:

Hazreti Peygamberin doğduğu zaman değişik rivayetlerle ortaya konmaya çalışılmıştır.

9. Beyān-ı ḥāl-i rızā°-ı cenāb-ı şāh-ı rüsül:

Hazreti Peygamberin doğduktan sonra annesi tarafından kaç gün süreyle emzirildiği, sonra süt annesi Halime tarafından alınana kadar kim tarafından emzirildiği ve Halime'nin Hazreti Peygamberi kabul edişi ile onu emzirmesi süresince meydana gelen olayların çeşitli rivayetlerle anlatıldığı bölümdür.

10. Eşḳāl-i māder-i şāh-ı rüsül:

Hz. Muhammed'in annesi Âmine'nin vefatı ile ilgili rivayetlerin konu edildiği bölümdür. Ayrıca burada Hazreti Peygamberin anne ve babasının fetret ehlinden olup olmadıkları ile ilgili farklı görüşlere yer verilmiştir.

11. Tenbīh-i siyānet-i resūl-i ekrem:

Hazreti Peygamberin peygamberliğinin öncesinde onun beklenen resul olduğunu anlayan bazı kimselerin Abdulmuttalib'e onu koruması gerektiği hususunda uyarılarda bulunmasının anlatıldığı bölümdür.

12. Tebşīr-i seyf-i zi'l-yezen ez bişset-i resūl:

Bu bölümde Abdulmuttalib ve diğer Kureyş ileri gelenlerinin zamanın Habeş Hükümdarı Seyf bin Zilyezen'i hükümdarlığını tebrik etmek için Habeşe gittiklerinde Seyf bin Zilyezen'in Abdulmuttalib'e Mekke'de doğmuş veya doğacak olan bir çocuğun ileride peygamber olacağına dair müjde verdiği anlatılmaktadır.

13. Sene-i şāmine ez mevlid-i sulţān-ı rūsūl:

Bu bölümde Hazreti Peygamberin doğumunun sekizinci senesinde meydana gelen olaylar anlatılmıştır. Abdulmuttalib'in vefatı, Peygamberin amcası Ebu Talib'in Hazreti Peygamberin koruyuculuğunu üstlenmesi ve Peygamber Ebu Talib'in himayesinde iken Ebu Talib'in evinde meydana gelen bazı harikulade olaylar vb.

14. Der-beyān-ı kaḥṭ-ı sāl:

Hazreti Peygamberin amcası Ebu Talib ve Mekke halkıyla birlikte Kâbe'de yağmur duası edişi ve bu duanın hemen akabinde Mekke'de yaşanan yağış bolluğunun anlatıldığı bölümdür.

15. Sefer-i gerden-beşām an māh-ı şeb-hengām-ı āvādanī:

Ebu Talib'in Şam seferine çıkması, Hazreti Peygamberi de yanında götürmesi ve Hazreti Peygamberin Rahip Buhayra ile karşılaşmasının anlatıldığı bölümdür.

16. Beyān-ı vaḳʿa-i āfāk-gīr-i ḥarb-ı füccār:

Tarihçilerin naklettiğine göre, Kays kabilesi ile Kureyş ve Kenane kabileleri arasında, haram aylarda (Haram aylar, hac ayları olan Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Recep ayıdır.) savaşa çıktı; bundan dolayı bu savaşa, Fuccar (yani facir ve kötü insanların) savaşı denildi. İşte bu bölümde de Hazreti Peygamberin bu savaşa katılması anlatılmaktadır.

17. Vaḳʿa-i pūr-ʿaber-i ḥılf-i fuḫūl:

Bu bölümde Fuccar savaşından sonra Mekke'de huzuru ve güveni tesis etmek amacıyla Mekke'nin ileri gelenleri tarafından oluşturulmuş olan Hılfu'l-Füdul cemiyetine Hazreti Peygamberin katılmasının anlatıldığı bölümdür.

18. Sefer-i güzīden an māh-ı beṣām-ı bār-ı dīger:

Hz. Hatice'nin Hazreti Peygambere ticaret kervanlarını Şam'a götürmesi teklifinde bulunması ve Peygamberin bunu kabul ederek bu kervanları Şam'a götürmesi sonucunda Hz. Hatice ile bir iş ortaklığı kurması, daha sonra da Hazreti Peygamber ile Hz. Hatice'nin evlilik hadisesinin anlatıldığı bölümdür.

19. Binā-i beyt-i mükerrem, bā-ittifāk-ı Kureyş:

Bu bölümde Kâbe'nin binasının Kureyşliler tarafından yeniden yapılması sırasında Hacerü'l-Esved taşının yerine konması ile ilgili çıkan anlaşmazlıkta Hazreti Peygamberin kabileler arasında hakemlik yapması anlatılmaktadır.

20. Taʿyīn-i vaḳt-i biʿṣet-i sulṫān-ı enbiyā:

Bu bölümde Hazreti Peygambere peygamberlik görevinin verilmiş zamanının tayini çeşitli rivayetlerle anlatılmaktadır.

21. Der beyān-ı haber-i hayr-māl-i varaqa:

Bu bölümde Hazreti peygambere ilk vahi geldikten sonra Hz. Hatice'nin amcasının oğlu Varaka'nın Hazreti Peygamberi dinledikten sonra Hazreti Peygambere vahi getirenin diğer peygamberlere de gelen melek olduğunu haber vermesi anlatılmaktadır.

22. Fā'izān-ı sebkat-i ĩmān ez aşhāb-ı kirām:

Bu bölümde de sahabe-i kiramdan ilk iman edenler anlatılmaktadır.

23. Vakāyi°-i sene-i çārminān-ı bu°s-i resūl:

Bu bölümde Hazreti Peygamberin peygamberliğinin dördüncü senesinde meydana gelen olaylar anlatılmaktadır.

1. 2. 2. SİYER-İ NEBİ'NİN NÜSHALARI

Çalışmanın metin bölümünde Süleymaniye Kütüphanesi bünyesinde bulunan Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi 34 nk 3337 numarada kayıtlı bulunan ve Hasan bin Abdullah tarafından 1723 yılında istinsah edilmiş bulunan nüsha (N) esas alınmıştır. Bu nüshanın esas alınmış olmasının nedeni yazısının son derece okunaklı olması ve okunmasında karışıklık olabilecek bir çok yerde harekelerin kullanılmış olmasıdır. Bu nüshanın fiziksel özellikleri şu şekildedir: Aharlı kâğıt. 260 mm boy 144 mm eninde 136 yaprak. Her bir sahifede nesih yazı ile 74 mm uzunluğunda 23 satır. Serlevha müzehheb, cetveller yaldızlı, söz başları kırmızı, meşin, üstü yeşil kumaş kaplı, miklebli cilt. Kenarlarında bazı haşiyeler ve kelime anlamlarını içeren notlar olup vakıf mührü vardır.

Murad Molla Kütüphanesi'nde Hamidiye yazmaları 954 numarada kayıtlı bulunan ve kütüphane kayıtlarına göre 1718'de istinsah edilmiş olan nüshadan (H) çalışmada ikinci nüsha olarak faydalanılmıştır. Metin kurulurken Nuruosmaniye nüshası (N) esas alınmış Hamidiye nüshası (H) ise

fark olarak gösterilmiştir. Her iki nüsha arasındaki farklar sayfa altında varak ve satır numaraları belirtilmek suretiyle gösterilmiştir. Hamidiye nüshasının da fiziksel özellikleri şu şekildedir: Beyaz, ince kâğıt. 235 mm boy 130 mm eninde 147 yaprak. Her bir sahifede nesih yazıyla 70 mm uzunluğunda 21 satır. Cetveller ilk iki sahife yaldızlı, diğerleri kırmızı çizgili. Serlevha müzehheb, sözbaşları kırmızı, koyu kırmızı meşin, altın yaldızlı, kabartma şemse, ince kenar suyu, miklebli cilt. Kenarlarında bazı haşiyeler olup vakıf mührü vardır.

Siyer-i Nebî'nin müellifin kendi hattıyla yazılmış eksik bir nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde Türkçe yazmalar bölümünde 1472 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Ayrıca yine bu kütüphanede 1673 ve 9714 numaralarda kayıtlı iki nüshası daha bulunmaktadır.

Eserin Topkapı Sarayı Müzesinde de iki adet nüshası bulunmaktadır. Bunlardan temin edip inceleme şansı bulduğumuz bir nüshası Hazine bölümü 1250 numarada kayıtlıdır. Bu nüshanın istinsah tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte 18. yüzyılın başlarında istinsah edildiği tahmin edilmektedir. Nüshanın fiziksel özellikleri şu şekildedir: Aharlı elvan kâğıt. 205 mm boy 115 mm eninde 137 yaprak, her bir sahifede talik yazıyla yazılmış 21 satır. Serlevha müzehheb, cetveller yaldızlı. Şemse ve miklepli koyu kahverengi deri cilt.

Topkapı Sarayı Müzesi Revan bölümü 1351 numarada kayıtlı bulunan diğer nüshanın ise 17. yüzyılın sonunda istinsah edildiği düşünülmektedir. Bu nüshanın fiziksel özellikleri ise şöyledir: Aharlı beyaz kâğıt. 210 mm boy 115 mm eninde 168 yaprak, her bir sahifede talik hatla yazılmış 19 satır. Serlevha müzehheb, cetveller yaldızlı, lak cilt.

Siyer-i Nebî'nin Nuruosmaniye Kütüphanesi'nde iki nüshası daha bulunmaktadır. 3310 numarada kayıtlı olan nüshanın istinsah tarihi ve müstensihini bilinmemektedir. Bu nüshanın fiziksel özellikleri şöyledir: Esmer

kâğıt. 248 mm en 150 mm eninde 128 yaprak, her bir sahifede talik hatla yazılmış 19 satır. Cetveller ilk iki sayfa yaldızlı diğerleri kırmızı. Serlevha müzehhep, sözbaşları kırmızı, açık kahverengi meşin cilt. Vakıf mührü vardır.

Nuruosmaniye Kütüphanesi 3336 numarada kayıtlı bulunan nüshanın da istinsah tarihi ve müstensahi belli değildir. Nüshanın fiziksel özellikleri şu şekildedir: İnce kâğıt. 240 mm boy 133 mm eninde 130 yaprak, her bir sahifede talik yazıyla yazılmış 25 satır. Sözbaşları kırmızı, ebru kâğıt cilt. Birinci yaprakta III. Osman tuğralı vakıf mührü vardır.

Eserin yine Murad Molla Kütüphanesi Hamidiye yazmaları arasında 955 numarayla kayıtlı bulunan bir nüshası da 1818 yılında istinsah edilmiştir. Bu nüshayı kimin istinsah ettiği de bilinmemektedir. Nüshanın fiziksel özellikleri şu şekildedir: Beyaz, pembe, yeşil, sarı, mavi kâğıt. 242 mm boy 145 mm eninde 153 yaprak. Her bir sahifede talik yazıyla yazılmış 19 satır. Cetveller altın, başlık sanatlı ve nakışlı altın, sözbaşları kırmızı, dışı deve tüyü rengi, içi kahverengi meşin, altın yaldızlı kabartma, şemse, köşebent, ince kenar suyu, miklepli cilt. Vakıf mührü vardır.

Ârif Efendi'nin Siyer-i Nebî'sinin bir nüshası da Süleymaniye Kütüphanesi Hüsrev Paşa yazmaları arasında 414 numarada kayıtlı bulunmaktadır. 1815 yılında istinsah edildiği düşünülen bu nüshanın fiziksel özellikleri de şöyledir: Abadî taklidi kâğıt. 250 mm boy 138 mm eninde 189 yaprak. Her bir sahifede talik yazıyla yazılmış 80 mm uzunluğunda 21 satır. Cetveller yaldız, başlık hafif yaldızlı ve nakışlı, sözbaşları kırmızı, kahverengi meşin, şemseli, miklepli, kenar suyu yaldız cilt. Mehmed Hüsrev Paşanın vakıf mührü vardır. Baş tarafta 3 sayfada fihrist ve Valide Sultan Kethüdası Seyyid Mehmed namına 1231 tarihli bir temellük kaydı ve bazı sayfa kenarlarında metindeki lügatların anlamları ve haşiyeler vardır.

Siyer-i Nebî'nin başka bir nüshası da Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi yazmaları arasında 733 numarada kayıtlı bulunmaktadır. İstinsah

tarihi ve müstensihî bilinmeyen bu nüshanın fiziksel özellikleri şu şekildedir: Beyaz sarı karışık kâğıt. 222 mm boy 132 mm eninde 142 yaprak. Her bir sahifede ince talik yazıyla yazılmış 65 mm uzunluğunda 21 satır. Cetveller yaldız, başlık ziynetli ve tezhipli, sözbaşları kırmızı, koyu kırmızı meşin, altın yaldızlı kabartma şemseli ve miklepli cilt. Vakıf mührü vardır.

Eserin Atıf Efendi Yazma Eser Kütüphanesi'nde 34 Atf 1760/1 numarada kayıtlı bir nüshası bulunmaktadır. Nüsha hicri 1162 miladi 1749 yılında Şeyh Şerif tarafından istinsah edilmiştir. Nüshanın fiziksel özellikleri şöyledir: Venedik kâğıt. 320 mm 200 mm eninde 81 yaprak. Her bir sahifede talik yazıyla yazılmış 115 mm uzunluğunda 21 satır. Cetveller kırmızı, sözbaşları kırmızı, kahverengi meşin, ıstampa yaldız, miklepli cilt. Vakıf mührü vardır.

Esere ait eksik bir nüsha da Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi yazmaları arasında 4400 numarada kayıtlı bulunan ve istinsah tarihi ile müstensihî belli olmayan nüshadır. Bu nüshanın fiziksel özellikleri de şu şekildedir: Sarıca mühreli kâğıt. 220 mm boy 135 mm eninde 58 yaprak. Her bir sahifede nesih yazıyla yazılmış 19 satır. Arkası meşin, üstü ebru kaplı cilt. Vakıf mührü vardır.

1. CÜMLE ÖGELERİ

1. 1. YÜKLEM

Metinde yüklem olarak basit fiil, birleşik fiil ve ek fiille çekimlenmiş isimler kullanılmıştır.

1. 1. 1. Basit Fiillerin Yüklem Olarak Kullanılması:

Metindeki cümlelerin büyük çoğunluğunda yüklem birleşik fiillerden ve ek fiille çekimlenmiş isimlerden oluşmuştur. Çok az bir kısmı ise basit fiillerden oluşmuştur. Metinde geçen yüklemi basit fiilden oluşmuş cümleler şu şekilde örneklendirilebilir:

- *hāne bir mertebe müstenîr oldı ki, her neye nazarım dūçār olurdı, anı hem-tāb-ı mühr-tāb-dār-ı bāhirü'l-envār görürdüm.* (38a/17)
- *Āyā! El-ān bizim için °uqde-i hātır olan °uqāl ve eşkālîñ kerh-i küşā-yı inhilāli gelür mi?* (42a/5)
- *Şavulsuñ baña seng-rāh olanlar reh-güzārımdan.* (63a/1)
- *Ta°ahhüd-i hizmet-i kefāletin sermāye-i sa°ādet bildi.* (63a/20)
- *Yā Āmine, ol püser-i sütüde-güheri ya baña gösterürsün, ve illā seni veyāhūd kendimi helāk ve āgüşte-i hūn u hāk itmek muqarrerdir.* (40a/20)
- *Yā Muḥammed, seniñ delā°il-i nübüvvetiñden kütüb-i kadīmede mezkūr olan °alāmātiñ cümlesi meşhūd u mu°ayyen olup henüz ancak bir °alāmet kalmışdır.* (84b/10)
- *Ve derḥāl menzil-i Ḥadīce tarafına şitābān olup gıtdim.* (87a/5)
- *Pes cānib-i yesārıma daḥī idāre-i pergār-ı bñiş kıldım, yine kimse görmedim.* (108a/1)
- *Ve refte refte āteş-i taḥammül-güdāz-ı buğz u °adāvetleri bālā-gīr-i izdiyād olup, bir vakıtde anlardan bir gürūh müctemi° olup huzūr-ı Ebī Ṭālib'e geldiler.* (127a/8)

1. 1. 2. Birleşik Fiillerin Yüklem Olarak Kullanılması:

Yukarıda da belirtildiği gibi yüklemelerin çoğu birleşik fiillerden oluşmaktadır. Metinde geçen cümlelerde birleşik fiillerin yüklem olarak kullanılışı iki şekilde gerçekleşmektedir. Bunlar, birleşik fiillerin tek bir cümlenin yüklemi olması ve birleşik fiillerin çeşitli şekillerde bağlanmış cümlelerde ortak olarak kullanılması şeklindedir.

1. 1. 2. 1. Birleşik Fiillerin Tek Bir Cümlenin Yüklemi Olması:

- *Ve cümle devābb u mevāşīde ol ḥālet zāhir ü fāşī olup cümleniñ gāv ü gūsfendi ferbih ü tenū-mend olmuşdı. (51a/13)*
- *Ḥāzır olduḡda bi'z-zāt kendiler dest-i sa'ādet-peyvestleri ile ḥacer-i mūkerremi ol şevbiñ vasaṡına vaz^c buyurdılar. (93b/21)*
- *Ve feryād-res-i dād-ḥāhān olmaḡile ser-kūb-ı tārik-i bīdād-kārān olup arāzī-i Mekke'den bīḥ-efgen-i zūlm ü ^cudvān olalar. (81b/6)*
- *Server-i kā'ināt -^caleyh-i efzalu'ş-şalavāt- daḡī ol vecihle tavazzī kılip Cibri'l'e iktidā itmek üzre iki rek^cat şalāt edā kıldılar. (102b/8)*
- *Ḥattā ḡīn-i velādetinde ta'yīn-i peder ü māder ile mersūm-ı nāşiye-i ḡāli olan ism-i sāmī ve nām-ı nāmīsi ^cAbdu'l-ka^cbe olup ṡaraf-i nebevīden nāmı taḡyīr ü tebdīl ve ta'yīn-i ism-i ^cAbdu'l-lāh ile tebcīl olunup ^catākat-i semā-yı ḡayr-intimāı cihetinden, veyāḡūd zemm ve ḡıybetden āzādeliḡi cihetinden ^catīḡ laḡabı ile telkīb olunmuş idi. (113a/20)*
- *Eger sizi ṡaleb-kār olur ise aḡz u istişāb idesiz. (111b/11)*
- *Anlarıñ ilḡāḡları ile Ḥuşeyn dāḡil-i pīş-gāh-ı mu^callā-yı server-i şaḡaleyn olup manzūr-ı nebevī olduḡda ḡuzzāra anıñ için tevsī^c-i meclis ile fermān-fermā oldılar. (123b/2)*
- *Pes ḡable'l-bi^cşe yevmen mine'l-eyyām ol resūl-i sidre-ḡırām ile ṡavāf-ı beyt-i vālā-maḡāmda ihrāz-ı şeref-i refākat itmiş bulundum. (77b/22)*

1. 1. 2. 2. Birleşik Fiillerin Çeşitli Şekillerle Bağlanmış Cümlelerde Ortak Olarak Kullanılması:

Metinde geçen birleşik fiiller arasında asıl unsuru isim olan birleşik fiillerde iki veya daha fazla isim unsuru bir yardımcı fiili ortak olarak kullanabilmektedir. Bu yapıdaki birleşik fiiller metinde çeşitli şekillerle bağlanmış cümlelerde yüklem olarak kullanılmaktadır. Ayrıca bu tür birleşik fiillerde isim unsurları arasında bir iç kafiyenin de söz konusu olduğu görülmektedir. Örnekleri aşağıdaki gibidir:

- *Ve bu cümleden müdrike hâmil-i nūr-ı mükerrem-i nebevî olmağla ser-efrâz ve ol şeref ile ihvesi beyinde mümtâz olmuştur. (8b/5)*
- *Ve Âmine ol eşref-i mevcûdâta hâmil olduğu eşnâda ve vaz^c-ı haml eşnâsında müşâhede kıldığı umûr-ı ^cacîbeyi nakl u hikâyet ve ol nūr-ı çeşm-i ^câlemiyânı muhâfazada ihtimâm ile vasiyyet iderdî. (50a/17)*
- *Ve Kureyş beyinde mecd ü şeref ile mevşûf ve rüşd ü necâbetle ma^crûf olup sedâd-kârî-i fıtrîsi cihetinden dest-yârî-i kâ^cid-i tevfiğ ile zîr-destânı terbiyet ma^crazında nevâmis-i ilâhîye muvâfık niçe hükûmete muvaffak, ve nefsine hamrı tahrîm itdigi rivâyet-i şikâtle şâbit ve muhakkak olup ka^c-ı yed-i sârika ikdâm ve zinâ ve nikâh-ı muharremden men^c bâbında ihimâm ve o âhir ^cömründe tevhid-i zât-ı perverd-gâr ile terk-i perestiş-i aşnâm itmîşidî. (18b/23)*
- *Ve her yevm-i cum^cada eşrâf-ı kabâ^cil huzûr-ı Ka^cb'da müctemi^c ve hıtab-ı sahbân Ka^cb'ı müstemi^c olurlardı. (10b/1)*
- *Andan soñra ol âfitâb-ı nev-tulû^c-ı risâlet -^caleyhiş-şalavâtu ve't-teslîmât- hazreti ol kûr-dilân-ı huffâş-nihâddan istihfâ ve dâru'l-erkamda aşhâb-ı kirâmdan inzivâ buyurmuşlar idi. (124a/19)*
- *İşâret buyurdılar ki, vücûh-ı gürûh-ı münâzi^cin her biri ol şevbiñ bir güşesin ahz u imsâk ve maḥall-i vaz^cına karîb maḥalle dek bi'l-iştirâk haml u nakl eyleyeler. (94a/1)*

- *İttifāk-ı tarafeyn ile sene-i ātiye hulūlünde kıyām-ı Sūḳ-ı °Ukāz mevsimi muḥārebeye tevā°ud ve fayṣal-sāzī-i keşmekeş-i huşūmet için ta°ahhūd itmişler idi. (80a/18)*
- *Ve pīr-i emn-i beyt-i mu°allā-makāmda olan aşnām bi°t-tamām mütesāḳıḫ ve ḥāk-i üftāde ve ekber evşān olan Hübel daḥī ṭabānca-i dest-i ḳudret ile seng-i siyāha rū-nihāde oldı. (39b/10)*
- *Ba°de ḡasl-i vech idüp ve mirfaḳeyne dek ḡasl-i yedeyn ve andan sonra mesh-i re°s eyledı. (102b/4)*

1. 1. 3. Ek Fiille Çekimlenmiş İsimlerin Yüklem Olarak

Kullanılması:

Çalışmanın esasını oluşturan metindeki cümlelerde ek fiille çekimlenmiş isimler yüklem olarak, tek kelime ya da kelime grubu hâlinde olmak üzere iki şekilde kullanılmaktadır.

1. 1. 3. 1. Ek Fiille Çekimlenmiş Tek Bir İsmi Yüklem Olarak

Kullanılması:

Metinde geçen bu tür yüklem genellikle “vardır, yokdur, mukarrerdir, mesturdur, menkuldür, mansustur vb.” şeklindedir. Örnekleri aşağıdaki gibidir:

- *Be-her-ḥāl bunda bir sırr-ı mübhem oldıḡı mukarrerdir. (50b/10)*
- *Bizler anıñla kenāre-i mer°āda ārāmīde idik. (53b/7)*
- *Ammā İbn-i İshāk naḳli üzre ol vaḳitde Sa°īd bin °Aş’iñ mevālīsinden Mekke’de bir ḳıbtıyyü°l-aşl mi°mār-ı mühendis-şicār vār idi ki ḥazāḳatı ma°lūm-ı şıḡār u kibār idi. (91b/14)*
- *Ve ba°zı ehl-i siyer mü°ellefātında °ām-ı fīlden kırk bir sene mürūrunda vukū°i mestürdur. (98a/8)*
- *Ve ba°zı āḥir rivāyeti üzre yigirmi dördüncü gününde vukū°i mansūşdur. (98a/15)*
- *Ol eşnāda yevmen mine°l-eyyām bāb-ı ḡār-ı Ḥirā’da ve rivāyet-i āḥirde şāḥiḳ-i cebelde ḳā°im idim. (100b/7)*

1. 1. 3. 2. Ek Fiille Çekimlenmiş Kelime Gruplarının Yüklem Olarak Kullanılması:

Metinde tespit edilen ek fiille çekimlenmiş isim unsurları yüklem olarak çoğunlukla kelime grubu hâlinde kullanılmaktadır.

1. 1. 3. 2. 1. Ek Fiille Çekimlenmiş İsim Tamlamalarının Yüklem Olarak Kullanılması:

Metinde Türkçe, Arapça ve Farsça kurallarla oluşturulmuş isim tamlamalarının yüklem olarak kullanıldığı görülmektedir.

Metinde çoğunlukla Türkçe kurallarla oluşturulmuş isim tamlamaları yüklem olarak kullanılmaktadır. Örnekleri aşağıdaki gibidir:

- *Melâ'ikeden şüret-i benî Âdem'de mahlûk bir cemâ'atiñ ismidir ki, anlarıñ kendülerden ğayrı melâ'ikeye nisbeti sâ'ir melâ'ikenin benî Âdem'e nisbeti gibidir. (133b/17)*
- *Seniñ güşe-i dāmān-ı nezāhat-tırāziñ hār-zār-ı düşmenān-ı °adāvet-şî'ardan şıyānet anıñ mültezem-i °uhde-i kudretidir. (128a/18)*
- *Nefsim anıñ kabza-i kudretindedir. (85a/3)*
- *Ey Buḥeyrā, baña Lāt ve °Uzzā ile su°āl-sāz olma ki va'l-lāhi anlar benim katımda menfūrum olan nesneleriñ mebgūz-ı terīnidir. (75b/10)*
- *Ve ol maḥalde ya°ni zikri sebkat iden cebelde tenhā-nişīn-i °uzlet oldığı ḥāletde şüret-i ta°abbūd-i nebevī ne keyfiyyet üzre oldığın beyān ve rivāyetde aḳvāl-i müte°addide vürūd idüp seferü's-sā°ade muṭāvisinde tevşīḳ ü taşḫīḥ ve İşār u terciḥ olundığı üzre ol eşnāda ta°abbūd-i nebevī zıkr ile olmaḳ rivāyetidir. (97b/2)*

Metinde Farsça kurallarla oluşturulmuş isim tamlamalarının yüklem olarak kullanıldığı örneklerin sayısı da oldukça fazladır.

- *Ey peder-i müşfik, ben işbu zāt-ı mekârim-simâtdan ba°ızı umūr meşhūdum olmuştur ki mādām ki cān-ı nā-mihribān-ı kālbūd-i nā-tuvānımla peyvend-sāz-ı irtibāt ve ta°alluğdur, andan ihtiyār-ı müfārağat pey-bürde-i derece-i istihāletdir. (111b/23)*
- *Ve el-ān kâfile-i ehl-i Mekke dā°iye-i ticāret ile țaraf-ı Şām'a maħmil-bend-i °azīmetdir. (82b/11)*
- *Va'l-lāhi, ey māder, seniñ yüz °aded canıñ olsa ve cümlesi vāhiden ba°de vāhidün niza° kılınsa hālā işbu risālete ikrār idüp dīnini kabül itdiğim resūl-i muħteremiñ dīnini vā-güzāşte-i terk itmek benim için resīde-i imtinā° ve istihāletdir. (118a/16)*

Metinde az miktarda da Arapça kurallarla oluşturulmuş isim tamlamalarının yüklem olarak kullanıldığı görülmektedir.

- *Bu gulām-ı hümāmiñ peder ve māderi el-ān mesned-nişīn-i hayāt olmak müteħakkikü'l-ımtinā°dır. (76a/5)*
- *Ey Ümmü Eymen! Lāzımdır ki, ol nev-nihāl-i riyāz-ı °adn-i °adnānı dest-bürd-i °avāşif-ı mekr-i a°dādan muħāfaza ve şiyānetde şebān-rüz-ı tayağkuz ve intibāh üzre olasın ki, kâṭibe-i ehl-i kitāb anıñ peygamber-i meb°uş olduğunda müttefikü'l-kelāmlardır. (64b/2)*
- *Ey māder! Beni °aşım ve hāfiż olan zāt-ı bī-çün ve bī-hemāl hem-vāre baña nigeħ-bān olup ğaflet ve zühül havālī-kerd-i sāħa-i tağdīsi olmak °adīmü'l-iħtimāldir. (53a/15)*

1. 1. 3. 2. 2. Ek Fille Çekimlenmiş Sifat Tamlamalarının Yüklem

Olarak Kullanılması:

Metinde Türkçe ve Farsça kurallarla oluşturulmuş sıfat tamlamaları yüklem olarak kullanılmaktadır. Türkçe kurallarla oluşturulmuş sıfat tamlamaları bunların çoğunluğunu teşkil etmekle birlikte az da olsa Farsça kurallarla oluşturulmuş sıfat tamlamalarının yüklem olarak kullanıldığı görülmektedir.

Türkçe kurallarla oluşturulmuş sıfat tamlamalarının yüklem olarak kullanılmasına dair örneklerden birkaçı aşağıdaki gibidir:

- *Ol ebyāt-ı i^ccāz-simāt bu beytlerdir.* (112b/11)
- *Ve ol hālīk-ı kâ^oināt ha^kkiçün ki, nefsim anıñ ķabza-i kudretindedir, aħbārımız kitāblarında nu^oūt ve evşāfına muşādif ve muṭṭali^c oldukları nebiyy-i muħterem işbu zāt-ı mükerrerdir.* (85a/2)
- *Meşāhīr-i eyyām-ı ^oArabdan olup heyecān-ı dağdağa-fermā-yı fitne vü āşüb ile şüret-nümā olan ķitāl ve ħurüb cümlesinden biri ħarb-i füccār ^ounvānı ile karīn-i iştiħār olan cidāl ve peykārdır ki, dört def^a şerāre-bār-ı vuķū^c u intişār oldığı nigāşte-i aķlām-ı aşħāb-ı āşār olmuşdur.* (78a/17)
- *Ve Ğumidān ol kaşr-ı bedī^oü't-tarħdır ki, Āmine bin Ebi's-şalt-ı Şakifī anıñ vaşfında bu şüret ile vaz^c-ı esās-ı belāğat itmişdir.* (65b/6)
- *Belī, ol ma^olūmuñuz olan merkeb-i naħīfdir.* (50b/8)

Aşağıdaki örnekler de Farsça kurallarla oluşturulmuş sıfat tamlamalarının yüklem olarak kullanılışlarıdır.

- *Gördüm ki, sābıķan Ħirā'da mu^oāyene kıldığım mülk-i mükerrerdir.* (108a/2)
- *Yā Meysere! Bu zāt-ı sūtūde-simāt nebiyy-i meb^oūs-ı muntazardır.* (85a/2)
- *Eger sen anlara mülāķī olup ol şüret üzre ticārete şarf-ı naķdīne-i himmet kılmağa rağbetiñ sem^oine ĩşāl itsek seniñ nezāhetiñ ve mu^oāmelātda şadāķatiñ ma^olūmı idigi muķarrer olduğundan nāşī seni sā^oirlere tafzīl ü terciħ idüp ez-cān u dil saña taleb-kār olmak emr-i muķarrerdir.* (83a/3)

1. 1. 3. 2. 3. Ek Fiille Çekimlenmiş İsim-Fiil Grubunun Yüklem olarak Kullanılması:

Sayısı az da olsa metinde ek fiille çekimlenmiş isim-fiil grubunun yüklem olarak kullanıldığı örneklere rastlanmaktadır.

- *Mazbūtumuz olan anıñ şıǵar-ı sinni hālinde ebeveyni dār-ı āhirete intikāl itmiş olmaqdır. (65a/1)*
- *Ve eger hāric-i hayta-i kudretimiz ise ne maķūle hāllāl-i ğavāmız-ı müşkülātıñ vābeste-i enāmil-i sahrā-şināsıdır, işāret-nümā-yı ta^cyīn olmaqdır. (42a/9)*
- *Velākin şimdi huşūl-i teyaķķuz u intibāh ile murādım mutaşaddī-i tedārik-i mā-fāt olmaqdır. (74a/16)*
- *Taħarruş bu maħalde kizb maⁿnāsına olup “ħarrāş” kezzāb dimekdir. (5b/11)*

1. 1. 3. 2. 3. Ek Fiille Çekimlenmiş Sıfat-Fiil Grubunun Yüklem Olarak Kullanılması:

Metinde ek fiille çekimlenmiş sıfat-fiil grubunun yüklem olarak kullanılmasına pek fazla rastlanmamaktadır. Tespit edilen örneklerin çoğu da Farsça vaf-ı terkebî olup anlam bakımından Türkçede sıfat-fiil ile karşılanan kelime gruplarıdır.

- *Teznīb-i °Abdu'l-muṭṭalib mebdī-i şürū^c-ı hafr-i zemzemde ba^czı umūr ilcā itmekle eħad-i evlādını niçe nezr itdigidir. (22b/17)*
- *Ve'l-ħāşıl çünki tayy-ı merāhil ile arāzī-i Şām'a vāşıl ve Sūķ-ı Buşrā'da haṭṭ-ı revāhil olunup bir şavma^ca ķurbunda nāzil oldılar ki, ol şavma^cada Naşūrā nām bir rāhib-i murtāz °uzlet-ġüzīn idj. (84a/4)*
- *Sañā ĩmān-āver olup şehādet-sāzım ki, cenāb-ı ħaķķıñ Tevrāt'da zıkr itdigi nebiyy-i mūkerrem sensin. (84b/6)*

1. 1. 3. 2. 4. Ek Fiille Çekimlenmiş Bağlama Grubunun Yüklem

Olarak Kullanılması:

- *Pes münāsib ve şāyestedir ki, anı tekrār bu pūr-sitār-ı şadākat-kāra teslīm ü sipāriş idesiz. (52b/7)*
- *Bi-ebī-ente ve ümmī yā resūla'l-lāh, sebeb nedir ki, cemāl-i huçeste-fāliñde eşer-i hużn u melāl nümāyān iken el-ān gūlgüne-i sūrūr ve inbisāt-ı hüveydādır. (63a/10)*
- *Ey °ammu fādār-ı meveddet-şī°ār! Ben bī-peder ü māder olup seniñle me°nūs iken beni bī-enīs ü ğam-kūsār koyup sen müteveccih-i diyār-ı āher olmak münāsib ve sezā-vār mıdır? (72a/21)*
- *Huşeyn ehl-i Mekke katında mübeccel ü mükerrerem ve nazarlarında mu°teber ü mu°azżam idj. (123a/17)*

1. 1. 3. 2. 5. Ek Fiille Çekimlenmiş Edat Grubunun Yüklem Olarak

Kullanılması:

- *Şüret-i edā-i şalāt bu keyfiyet üzredir. (102b/8)*
- *Hālā levāzımını tedārike vāfī māldan ceyb-i miknetim tehi olduğundan nāşīdır. (86b/20)*
- *Melā°ikeden şüret-i benī Ādem'de maḥlūk bir cemā°atiñ ismidir ki, anlariñ kendülerden ğayrı melā°ikeye nisbeti sā°ir melā°ikeniñ benī Ādem'e nisbeti gibidir. (133b/19)*

1. 1. 3. 2. 6. Ek Fiille Çekimlenmiş Birleşik İsim Grubunun Yüklem

Olarak Kullanılması:

Metinde geçen birleşik isim gruplarının tamamına yakını Arapça kurallarla oluşturulmuş birleşik isim gruplarıdır. Bunların yüklem olarak kullanılışlarına az da olsa rastlanmaktadır.

- *Ve yine muzmār-ı islāmda sibāḡ-rehān-ı taḡaddüm olanlariñ birisi daḡī Zeyd bin Hārise bin Şerāhil'dir ki, muṭṭali°-i şubḡ-ı risāletde °Alī bin Ebī Ṭālib'den şoñra zükürdan şeref-yāb-ı hil°at-i islām ol olduğu ekşer mü°ellefāt-ı siyer ve āşārda mezkūrdur. (111a/1)*

- *Ve yine mübeşşir-i bi'l-cenneh olan aşhâb-ı kirâmdan hazret-i şiddîk-ı karînü't-tevfîkiñ sevğ ve da°veti ile sibâk-ı ehl-i îmân silkine cüz°-i âhîr-i °illet-i intizâm olan meşâhîr-i şahâbeden birisi daħî Talha bin °Abdu'l-lâh bin °Osmân bin °Amru bin Ka°b bin Sa°d İbn-i Teym bin Mürre'dir. (118b/11)*
- *Ahmed bin °Abdu'l-lâh ibn-i °Abdu'l-muṭṭalib'dir. (118b/23)*

1. 2. ÖZNE

Metinde geçen cümlelerde tespit edilen özneler tek kelimedenden ya da kelime gruplarından oluşmaktadır.

1. 2. 1. Öznesi Tek Kelime Olan Cümleler:

Bu tür cümlelerde isim ya da isim soylu kelimeler özne görevinde kullanılmaktadır.

- *Meger ki ben naḡdîne-i hayâtı teslîm-i ḡazîne-i kâbîzu'l-ervâḡ kılam.* (128a/7)
- *Pes anlar bâb-ı mu°allâ-cenâb-ı nebevîye qarîb maḡalde ârâm eyledi.* (123a/22)
- *Lâkin hudâ şahiddir ki, ol zât-ı sûtûde-simâtıñ şıdḡı bî-iştibâh ve muḡâlifîni olan kûr-dilân-ı ḡased-kîşîñ kâzib idigi bî-irtiyâbdır.* (120b/6)
- *Hadîce daħî resûl-i ekreme ittibâ° kıilup edâ-i şalât eyledi.* (102b/14)
- *Ve ol mevzi°e resânîde olduḡda yine kendiler bî'z-zât kefi müstevcibü's-şerefleri ile şevbden aḡz buyurup mevzi°-i aşlîsine vaz°e buyurdılar.* (94a/2)
- *Ammâ İbn-i İshâk naḡli üzre ol vaḡitde Sa°îd bin °Aş'ıñ mevâlîsinden Mekke'de bir kıbtîyyü'l-aşl mi°mâr-ı mühendis-şî°âr vâri idi ki, ḡazâkatı ma°lûm-ı şıḡâr u kibâr idi.* (91b/14)

1. 2. 2. Öznesi Kelime Grubu Olan Cümleler:

Öznesi kelime grubu olan cümlelerde, bu özneler isim tamlaması, sıfat tamlaması, isim-fiil grubu, sıfat-fiil grubu, bağlama grubu, unvan grubu ve kısaltma grupları olmaktadır.

1. 2. 2. 1. İsim Tamlamasının Özne Olması:

- *Melâ'ikeden şüret-i benî Âdem'de maḥlûḳ bir cemâ'atiñ ismidir ki, anlarıñ kendülerden ğayrı melâ'ikeye nisbeti sâ'ir melâ'ikenin benî Âdem'e nisbeti gibidir. (133b/18)*
- *Tâ ki anı -ḥâşâ- ḳatle mübâderet itmekle âbâ ve ecdâdımızin dîni ber-ḳarâr ola. (128b/11)*
- *Lâkin ḥudâ şâhiddir ki, ol zât-ı sûtüde-simâtiñ sıdkı bî-iştibâh ve muḥâlifini olan kûr-dilân-ı ḳased-kîşiñ kâzib idigi bî-irtiyâbdır. (120b/6)*
- *Naẓımân-ı silkü'l-lâl-i siyer ve âsâr bu nesaḳ üzre rişte-keş-i cevâhir-i aḥbâr-ı aḥyâr olup muḳtebisân-ı sâṭı'ü'l-envâr-ı islâmdan iḥrâz-ı rütbe-i teḳaddüm ile taḥşîl-i imtiyâz idüp tâc-ı rabbânî-i sebḳat ile ser-efrâz olanları yek-be-yek müretteb-sâz olmaḳ ma'razında aḳvâl-i müte'addide ĩrâd itmişlerdir. (108a/22)*

1. 2. 2. 2. Sıfat Tamlamasının Özne Olması:

- *Bu bi'r-i zemzem İsmâ'îl'den mevrūşumuzdur. (21a/10)*
- *Ve sâ'ir nezzâr-ı keyân olan müşrikîn şiddet-i ḥande-i sefîhânelerinden birbirleri üzre münḳalib ü fetâde olmuşlar idi. (131b/1)*
- *Resül-i mükerrem -şalla'l-lâhu °aleyhi ve sellem- anlara iltifât-nümâ olup cülûs ile fermân-fermâ oldılar. (122b/20)*

1. 2. 2. 3. İsim-Fiil Grubunun Özne Olması:

- *Fi'l-ḥaḳīḳa eger bir ḥaṭve daḥī ol dā'iyede müstemirr olup ol ḳaşd ile bir ḥaṭve daḥī ol cānibe ḥareket itsem beni ihlāk itmek muḳarrer idi. (130b/17)*
- *Ey °ammu fādār-ı meveddet-şi°ār! Ben bī-peder ve māder olup seniñle me°nūs iken beni bī-enīs ü ğam-kūsār koyup sen müteveccih-i diyār-ı āḥer olmak münāsib ve sezā-vār mıdır? (72a/20)*
- *Va'l-lāhi, ey māder, seniñ yüz °aded canıñ olsa ve cümlesi vāḥiden ba°de vāhidün niza° ḳılınsa ḥālā işbu risālete iḳrār idüp dīnini kabūl itdigim resūl-i muhteremiñ dīnini vā-güzāšte-i terk itmek benim için resīde-i imtinā° ve istiḥāletdir. (118a/14)*

1. 2. 2. 4. Sıfat-Fiil Grubunun Özne Olması:

- *Eger mecmū°ına fā'iz-i cevāb olursa taraf-ı ilāhiden meb°ūs-ı resūl-i vācibü'l-ittibā° ve'l-ḳabūl oldığı bī-iştibāhdır. (132b/15)*
- *Hīn-i nüzūl-i vahyde şuret-nümā-yı i°tirā ve ḥuşūl olan keyfiyet-i nevm-i ḥaḳīḳī olmayup belki berhā°ü'l-vahy ta°biri ile mu°abber olan ḥālet ola. (99b/6)*
- *Bañā ğıbtā idenler melik-i Yemen'iñ tevfir-i °aṭāsına reşk itmesün. (67b/18)*

1. 2. 2. 5. Bağlama Grubunun Özne Olması:

- *Ve ol rāst-rev-i cādde-i hidāyet ve reh-nümā-yı muḥacce-i risālet efvāh-ı şıḳātdan naḳl u rivāyet olundığı üzre buyurmuşdur. (100B/4)*
- *Hasan ve Şa°bī bu ḳavle zāhiblerdir. (103b/5)*
- *Ey sülāle-i seyyidü'l-ḳavm, sizler cīrānu'l-lāh olup dā'imā ḳār u ğirdārıñız rehā-sāzī-i esīrān ve iṭ°ām-ı ğürisne-ġān-ı ciy°āndır. (111b/2)*

1. 2. 2. 6. Unvan Grubunun Özne Olması:

- *Ve Hazret-i Şīs Nebī kendi ihvānı olan evlād-ı Ādem miyānlarında ḥāmil-i nūr-ı nebevī olmak şerefin iḥrāz ile birāderlerinden kūy-rübā-yı imtiyaz olup veşāyet-i ebu'l-beşer ile ser-efrāz oldu. (2b/16)*

1. 2. 2. 7. Yükleme Grubunun Özne Olması:

- *İbtidā vaḥy ü bi[°]set ḥālet-i menāmda rū-nümā olup altı ay ol vecihle mütemādī olduğdan soñra ḥālet-i yaḳāzada [°]alāniyeten emīn-i vaḥy-i celīl ya[°]ni Hazret-i Cibrīl'i me[°]āyene ve rū[°]yet vukū[°] buldı. (100a/18)*
- *Ey birāder-zāde-i mükerrem, benim için ābā ve ecdādımıñ karīn-i kabūli olan dīni terk, gencāyiş-pezīr-i ḥavşala-i istiṭā[°]at degildir. (110b/6)*

1. 2. 2. 8. Yönelme Grubunun Özne Olması:

- *Ey nuḥbe-i İsmā[°]ī! Sebeb nedir ki, el-ān āvān-ı [°]unfuvān-ı şebābiñ iken sende te[°]ehhül ve tezevvüce rağbet zāhir degildir? (86b/18)*
- *Ve nākanıñ fuşeylinden ğayra teveccüh ve ḥanīni ma[°]hūd mıdır? (128b/19)*

1. 2. 2. 9. Uzaklaşma Grubunun Özne Olması:

- *... mādām ki cān-ı nā-mihribān-ı kālbūd-i nā-tuvānımla peyvend-sāz-ı irtibāṭ ve ta[°]alluḳdur, andan ihtiyār-ı müfāraḳat pey-bürde-i derece-i istiḥāletdir. (111b/23)*
- *Seniñ gūşe-i dāmān-ı nezāhat-tırāziñ ḥār-zār-ı düşmenān-ı °adāvet-şi[°]ārdan sıyāneṭ aniñ mültezem-i [°]uhde-i ḳudretidir. (128a/16)*

1. 2. 2. 10. Vasıta Grubunun Özne Olması:

- *Ve nüzül-i vahy şuver-i mütenevvi^ca ve ahvâl-i muhtelifi üzre şüret-nümâ olduğu muhakkak olup, ba^czı mü^ellefât-ı makbûlede sekiz şuver-i mütenevvi^ca ile vukû^cı mestûr ve muharrerdir. (98b/9)*
- *Ey ^eAbdu'l-mu^ttalib, şuduru'l-ahrâr kuburu'l-esrâr mazmûnı üzre, senüñ ibrîz-i fıtrat-ı iksîr-i hâşiyetiñ bi'd-defe^cât güdâhte-i âteş-dân-ı imti^hân kılmâğile katımda şâyeste-i tamgâ-yı kabûl olduğu ma^elûmum olmağile ile'l-ân derûn-ı iştiyâk-ı meşhûnumda mestûr u meknûn bir sırr-ı ser-besteden seni âgâh itmek ma^qşûdumdur ki, bu vakte dek tāmūr-ı kalbimde ser-be-mü^hr ketm ü ihfâ olup senden ğayrı bir ferdi aña ittilâ^c ile izâ^ca ve ifşâ pîrâmen-gerd-i hâtır-ı tereddüd ü âzmâ olmamışdır. (66a/16)*

1. 3. NESNE:

Metinde geçen nesnelere yüklem eksiz olarak bağlanan belirtisiz nesne ve yüklem hâli eki ile bağlanan belirtili nesne olmak üzere iki bölümde ele alabiliriz.

1. 3. 1. Belirtisiz Nesne:

Metinde tek bir kelime belirtisiz nesne olarak kullanıldığı gibi kelime grupları da belirtisiz nesne görevinde kullanılmaktadır.

1. 3. 1. 1. Tek Bir Kelimenin Belirtisiz Nesne Olması:

- *Levni ebyaz olduğundan nâşî leben zann eyledim. (36b/11)*
- *Ve bu mu^eamele Hâşim ile necâşî beyninde dağî şüret-i vukû^c bulup kayşerden ve necâşîden imân-nâmeler almış idi. (16b/22)*

1. 3. 1. 2. Kelime Gruplarının Belirtisiz Nesne Olması:

Metinde isim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, bağlama grubu, yönelme grubu belirtisiz nesne olarak kullanılmaktadır.

1. 3. 1. 2. 1. İsim Tamlamasının Belirtisiz Nesne Olması:

- *Çünkü server-i kâ'ināt sa'ādet ve iqbāl ile halka-i cem'iyyetlerine sāye-i iclāl şaldılar. (93b/15)*

1. 3. 1. 2. 2. Sıfat Tamlamasının Belirtisiz Nesne Olması:

- *Hālik-ı berāyā emvātı tekrār ba'ş ü ihyā kılmak mu'arrer olup dār-ı āhiretde anlar için iki menzil ibdā° u tehiyye kılmışdır. (59a/1)*
- *Server-i kâ'ināt -°aleyh-i efzalu'ş-şalavāt- dahī ol vecihle tavazzī kılip Cibrīl'e iktidā itmek üzre iki rek°at şalāt edā kıldılar. (102b/7)*
- *Ve bu hālet andan müşāhed olıcağ dehānını Cebrāyil'e küşāde kılip aña bedel-i mā-yetehallel olacak kadar ğidā idhāl u ilkā itdiler. (118a/6)*

1. 3. 1. 2. 3. Sıfat-Fiil Grubunun Belirtisiz Nesne Olması:

- *Ol mefāzede °inān-ı kerem-i merkeb-i āteş-tāz olmağ esnāsında baña teşnelik °arız olup iktizā-yı nā-şabūrīden nāşī °atşān oldığım ol yenbū°-ı mā°u'l-ḥayevāt-ı mekārime i°lām u beyān eyledim. (71a/9)*

1. 3. 1. 2. 4. Bağlama Grubunun Belirtisiz Nesne Olması:

- *Aniñ maḥalline re°fet ü rahmet ilkā vü idhāl eyle. (58a/17)*
- *... ḥadīş-i şerīfi ve emşālī mezāmīninden istifāde ve iltikāğ olundığı üzre rūḥ-ı zav°-i şems-i ṭabi°atında laṭīfetü'l-cevher ol ecsām-ı nūrāniyyeden °ibāretdir ki, teferruk u tebeddül ve temezzuk u taḥallül kabül eylemez. (135b/3)*

1. 3. 1. 2. 5. Yönelme Grubunun Belirtisiz Nesne Olması:

Bununla ilgili metinde sadece bir örnek tespit edilmiştir.

Ve sa°adette baña iltifāt-nümā olup aşl ve muhteddimden istifsār buyurdıklarında Benī Ğifār'a nisbetim beyān itdim. (121a/15)

Metinde ayrıca yükleme eki almadığı için belirtisiz nesne bölümüne alınabilecek cümle kuruluşundaki nesnelere bulunmaktadır.²⁸

- *Ve bu hāletīñ sırr u hikmetin beyān ma°razında cenāb-ı feyyāz-ı muṭlaqdan ilhām-ı °adālet ile "Birāder-i rızā°isiniñ haşşasına ta°arruzdan mütecānib olmak ma°nāsınadır." dimişler. (49b/13)*
- *Terakkī idüp yüz nefer ba°de zālīk biñ nefer ile vezne me°mūr olup mübāderet itdiklerinde yine rüçhānım mütebeyyin olıcağ ol meşğaleden ferā° ile emr idüp "Eger ol zāt-ı celīlü°ş-şānı cemī°-i ümmet ile vezne mutasaddī olasız, anıñla hem-terāzū-yı müsāvāt olmak nā-müyesserdir." didi. (54a/19)*

1. 3. 2. Belirtili Nesne:

Metinde tek bir kelime ya da kelime grupları nesne olarak kullanılmaktadır. Metindeki belirtili nesnelere yükleme hâli eki olarak "-ı/-i" ekini alabildikleri gibi "-n" yükleme hâli ekini aldıkları da görülmektedir.

1. 3. 2. 1. Tek Bir Kelimenin Belirtili Nesne Olması:

- *Ḥacı ḥacıyı Ka°be'de bulsun. (28b/17)*
- *Ḥazret-i feyyāz-ı perverdigār beni ba°de'l-mevt ihyā vü mehzül iken tenū-mend ü tuvānā kılmışdır. (50b/12)*
- *Ve meclisi °alā-vuḫū°a varup Ḥadīce'ye teblīğ idem. (87a/5)*

²⁸ Leylâ Karahan, Türkçede Söz Dizimi, Akçağ Yayınları, Ankara 2008, s. 28.

- *Ve kitābet-i kütüb-i °Arabiyyeye taḥṣīl-i mümāreset kılup İncīl'i luğat-ı °Arabiyye üzre kitābet iderdi. (103b/22)*
- *Ey Zeyd! °Acebdır ki, bendeliği peder ve māderiñe ve belediñe ve kavmiñe terciḥ idesin. (111b/20)*
- *Ebū Ṭālib muḳtezā-yı vaḳit üzre anları kavı-i raḳīḳ ve redd-i cemīl ile def° u redd eyledi. (127a/20)*
- *Ve ḳabrine tebcīl ü i°zām idüp ḳāṭıbeten havāss u °avām ziyāretin ta°ahhüd ü iltizām itmiş idi. (15a/20)*
- *Ol taḳrīb ile nezr etdi ki, evlādı evvelīn-i derece-i °uḳūd-ı °aşerāta (2) bāliğ oldıklarında lā-°ale't-ta°yīn birisin zebḥ eyleye. (23a/2)*

Tek kelimededen oluşan nesnelere önemli bir kısmı da iyelik grubu diye adlandırılan, bir isim tamlamasının tamlanan kısmıdır.

- *Tekrār şürb itmede teraḳḳī-i emr idicek ben daḥī tekrār tenāvül idüp bir miḳdār daḥī içdigimde dest-i meymenet-peyvesti ile batnımı meş eyledi. (37a/13)*
- *Eger ol yevm-i mev°ūd bu vaḳitte meşhūd olaydı, destini saḥt-gīr-i iḳāz ve tenbīh olup şūret-i ḥāli °alā mā hüve'l-vāḳi° saña irā°at idüp el-ān beynimizde cereyān iden maḳāli tezekkür itmedikçe destini rehā-sāz olmazdım. (59a/13)*
- *Ve ol vādīniñ nihāyetine dek anıñla reh-peymā olup ba°de'n-nüzül sebīlini taḥliye-sāz oldı. (71b/9)*

1. 3. 2. 2. Kelime Gruplarının Belirtili Nesne Olması:

1. 3. 2. 2. 1. İsim Tamlamasının Belirtili Nesne Olması:

Metinde isim tamlaması belirtili nesne olarak çokça kullanılmıştır.

- *Ve ḥalka-i bāb-ı Ka°be'ye pençe-zen-i istimdād u istizhār olup dergāh-ı Kird-gār'dan ol şirzime-i eşrārıñ seng-sār-ı idbār olmasını istid°ā ile istigāşe vü istinsā° eyledi. (28b/20)*
- *Mecūs āteşlerin bārān-ı fazlı eyledi iṭfā. (41a/14)*

- *İşāret buyurdılar ki, vücūh-ı gürūh-ı münāzi^cin her biri ol sevbiñ bir gūşesin aḥz u imsāk ve maḥall-i vaḥ^cına ḡarīb maḥalle dek bi'l-iştirāk ḡaml u naḡl eyleyeler. (93b/23)*
- *Ebū Ṭālib ref^c-i ^caḡīre-i niyāz-mendāne ile “eḡbil yā ibn-i aḡī” deyü ol rūḡ-ı cesed-i kevneyn cenābınıñ meclise rücū^cunu ṭaleb-sāz oldı. (128a/11)*
- *Yā resūla'l-lāh! Seniñ āfitāb-ı cihān-tāb-ı zāt-ı münevveriñi ol kūr-dil-i mel^canet-şī^cār ḡaṭ^cā iḡsās itmedi. (129b/21)*

Dönemin bir özelliği olarak bazen belirtili nesnelere yüklem hâli ekinin düştüğü ve ekin fonksiyonunu iyelik ekinin yüklendiği görülmektedir.

- *Mādām ki benim ṭaraf-ı ilāhiden meb^cūs olup şeref-yāfte-i ḡil^cat-i nübüvvet oldıḡım taşdıḡ itmeyesiz. (126a/14)*

Metinde çok sayıda da Farsça yapılı isim tamlamalarının nesne olarak kullanılmasına rastlanmaktadır.

- *Ve nām ve nişānına zafer-yāb-ı fevz ü itṭilā^c olmak pey-bürde-i sermenzil-i ye^s ü imtinā^c olıcaḡ ḡarār virdi ki, keyfiyet-i ḡālī ma^crūz-ı pīş-gāh-ı ^cAbdu'l-muṭṭalib ḡıla. (54b/22)*
- *Ve şitāb-kārī-i mübāşeret-sāzān-ı emr-i binā irtifā^c-ı cidarān-ı beyt-i mü^oessesü'l-erkān yigirmi zirā^ca bālīḡ olıcaḡ vaḥ^c-ı ḡadīminiñ ḡilāfına musaḡḡaf olmak ṭarafın iḡtiyār idüp altı sūtūn-ı mevzūn üzre vaḥ^c-ı saḡf ile revāḡ-efrāz olup meşḡale-i binā ve te^sisī itmām itdiler. (94a/9)*
- *Meger ki ben nakdīne-i ḡayātı teslīm-i ḡazīne-i ḡābızu'l-ervāḡ ḡılam. (128a/7)*

1. 3. 2. 2. Sıfat Tamlamasının Belirtili Nesne Olması:

Metinde sıfat tamlamalarının belirtili nesne olarak kullanılmasına oldukça fazla rastlanmaktadır. Türkçe kurallarla yapılmış sıfat tamlamalarının yanı sıra Farsça kurallarla yapılmış sıfat tamlamaları da belirtili nesne olabilmektedir.

- *Şifā-ķabūl-i nūr-ı islām ile tenvīr-i źalām kıluḫ müstehām idüp müşāhede kıldığı umūrı ol şefī^c-i yevm-i nuşūruñ ma^crūz-ı ħuzūr-ı fā³ızu'n-nūrı kılmışıdı. (38b/21)*
- *Ve Āmine ol eşref-i mevcūdāta ħāmil oldığı esnāda ve vaz^c-ı ħaml esnāsında müşāhede kıldığı umūr-ı ^cacībeyi naql u ħikāyet ve ol nūr-ı çeşm-i ^cālemiyānı muĥāfazada ihtimām ile vaşıyyet iderdı. (50a/15)*
- *El-ān bu cem^c-i ħayr-endīş-i şadāķat-kīşīñ kaşd ve himmeti bu beyt-i vālā-menzeleti teşyīd ve taķvītdir. (92a/14)*
- *Ve ol şu^cbān-ı ^cacībīñ ol maĥalde istiķrārı bi-emri'l-lāh subĥāne beş yüz sene miķdārı mütemāddī olmuşıdı. (90b/14)*
- *Ve İbrāĥīm-i Naĥfī^cniñ muĥtārı oldığı dāric-i rütbe-i iştihār olup İmām Aĥmed daĥī bu kavli taşĥīĥ u tevşīķ itmişdir. (112a/19)*

Farsça kurallarla oluşturulmuş sıfat tamlamalarının nesne olarak kullanılışı ile ilgili örnekler de şu şekildedir:

- *Velākin ^cAbdu'l-muĥtalib bu mertebe ile mütesellī olmayup taĥşīl-i iĥmīnān için amel-i mezbūrı üç def^a tekrīr eyledi. (24b/17)*
- *Ĥāzır olduğda bi'z-zāt kendiler dest-i sa^cādet-peyvestleri ile ħacer-i mūkerremi ol şevbiñ vasaĥına vaz^c buyurdılar. (93b/21)*
- *Ve İmām-ı Nevevī Şerĥ-i Şaĥīĥ-i Müslim'de, "Şavāb olan bi^csetiñ re²s-i erba^cinde vuķū^cıdır." deyü rivāyet-i sābıkı teşyīd itmişdir. (98a/1)*

- *Ve tekrār “ikrā” deyü benden taleb-kār-ı kırā³at olduḡda yine ben aña ke'l-evvel ما انابقارى deyü muḡābele itdigimde ol daḡı şüret-i sâbıka üzre mu^cāmele-i mezkūreyi tekrîr eyledi. (100b/17)*

1. 3. 2. 2. 3. İsim-Fiil Grubunun Belirtili Nesne Olması:

- *Ve hem-vāre derūnunda micmere-efrūz-ı °anber ü °ūd olup der u dīvārını müşg-endūd itmegi mültezem olmuşidi. (25b/10)*
- *Ve mürā^cāt-ı merāsım-i iclāl ve tekrîm ile sâ³ir evlād ve aḡfādına taḡdîm idüp nā-be-hengām huzūruna duḡüle murahḡaş olmaḡı ol kürsî-nişîn-i °izz ü °alāya muḡtaşş kılmışidi. (63a/23)*
- *Yā ma^cşer-i Ḳureyş! El-ān Muḡammed bin °Abdu'l-lāh ki, müvāceheñizde bî-mahābādıñuzı ta^cyîb ve ilāheñize serzenîş ü şetm ve ahlāmıñuzı tasfiye ve eslāfıñuzı tazlîl ü levm itmegi iltizām itmışdir. (130a/8)*

1. 3. 2. 2. 4. Sıfat-Fiil Grubunun Belirtili Nesne Olması:

- *Mekke'ye dāḡil olup seyyid-i ehl-i beled kim olduḡın isti°lām eylesin. (27a/6)*
- *Ve kendüleriñ biri Meryem bint-i °Umrān ve biri zevce-i Fir^cavn olan Āsiye olup bakiyesi hūr-ı °în olduklarıñ baña i°lām u ifāde eyledi. (37a/16)*
- *Tekrār “Bu maḡalle ne vaḡıtde vārid olduñ?” buyurduḡlarında otuz şebān-rüz muḡaddem vārid olduḡımı inhā kıldım. (121a/17)*
- *Ya^cni çünki bu āyet-i kerîme cenāb-ı ḡazret-i °allāmu'l-ḡuyüb -°izzü şānuh- evvelā zıkr itdigi aḡvām-ı şelāşe ya^cni ḡavm-i Nūḡ, ḡavm-i °Ād ve ḡavm-i Şemūddan soñra ser-berāverde-i girîbān-ı bürüz ve zuhūr olanlarıñ celîle-i aḡvāline ittila^c ve °uşūruñ cenāb-ı °ālemü's-serā³ire iḡtişāşını müfîd olduḡun mülāḡaza itmekle aña vukūf u ittila^c iddi^cā idenleri tekzîb itmışdir. (5b/4)*

- *Ve haşâyîş-i şugrâdan naql ile Hazret-i Cibrîl'i sûret-i asl-ı hilkati üzre rü³yet enbiyâdan server-i kâ³inâtdan ğayre müyesser olmadığın taḥkîk ü taṣrîḥ itmişdir. (101b/15)*

1. 3. 2. 2. 5. Bağlama Grubunun Belirtili Nesne Olması:

- *Ve māl-i vāfir-i meknūzuñ daḥî olmayup derāhim ve denāniri müddeḥir degülsün. (23a/9)*
- *Va'l-lāhü'l-^cazîm, mādām ki ḥālā qarîn-i kabûlüñ olan dîn-i Muḥammediden dāmen-keşîde-i rücû^c u firâĝ olup Esāfe ve Nā³ile'yi şûret-i kabûl ile mass itmeyesin, benim için ekl-i ta^cām ve şûrb-i şerāb ḥarāmdır. (118a/2)*

1. 4. YER TAMLAYICISI:

Metinde yönelme, bulunma ve uzaklaşma hâlinde yer tamlayıcıları kullanılmıştır. Yer tamlayıcıları tek kelime olabildiği gibi çoğunlukla kelime gruplarının da yer tamlayıcısı olduğu görülmektedir.

1. 4. 1. Tek Kelimelerin Yer Tamlayıcısı Olması:

- *Bu bi³r-i zezem İsmā^cîl'den mevrūşumuzdur. (21a/10)*
- *Ol muḳtedā-yı rūsül-i kirām ve imām-ı şufûf-ı enbiyā-i ^cizām ḥazreti şalāta şürû^c kılmışidi. (131a/14)*
- *Mücerred benim ile iştibāk-i neseb size nāfi^c ve kār-sāz olmaz. (126a/13)*
- *Anlarıñ ilḥāḥları ile Ḥuşeyn dāḥil-i pîş-gāh-ı mu^callā-yı server-i şaḳaleyn olup manzûr-ı nebevî olduğda huzzāra anıñ için tevsî^c-i meclis ile fermān-fermā oldılar. (123b/1)*
- *Fî-nefsü'l-emr ḳāfile-sālār-ı risāletiñ zāt-ı sencîdesi ḥişāl-i ḥamîde ve şîm-i pesendîde ile müteḥallî olduğu ḳavmiñ şıĝār ve kibārı beyninde şöhret-şi^cār olmaĝile Mekke'de emîn ismi ile ma^crûf olmuşidi. (83a/6)*

- *Hacı hacıyı Ka°be'de bulsun. (28b/17)*

Tek kelime hâlindeki yer tamlayıcılarından bir kısmı da iyelik grubu diye adlandırılan isim tamlamasının tamlanan kısmı şeklindedir.

- *Ve fî-ba°de'l-evkât cebelden nüzûl ve taraf-ı Mekke'ye kufûl idicek beyt-i mükerremi yedi kerre tavâf idüp ba°de zâlik devlet-hânelerine müteveccih olurlar idi. (97a/18)*
- *Eyyâm-ı mücâveret karîn-i hitâm olup cebelden nüzûl eyledigimde sem°ime bir nidâ resîde oldı. (107b/21)*
- *Rü°yâsında bir nâr-ı mühevvil müşâhede kıldı. (121b/14)*
- *Ve ol vakitte °Umrân bin Huşeyn anda mevcûd iken vâlidine iltifât-nümâ olmadı. (123b/3)*

1. 4. 2. Kelime Gruplarının Yer Tamlayıcısı Olması:

Metinde kelime gruplarından isim tamlaması, sıfat tamlaması, isim-fiil grubu, sıfat-fiil grubu, birleşik isim grubu, yükleme grubu, yönelme grubu, uzaklaşma grubu ve vasıta grubu yer tamlayıcısı olarak kullanılmaktadır.

1. 4. 2. 1. İsim Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması:

Metinde Türkçe, Farsça ve Arapça kurallarla oluşturulmuş tamlamaların her üçünün de yer tamlayıcısı olarak kullanıldığına dair örneklere rastlanmıştır.

Türkçe kurallarla oluşturulmuş isim tamlamalarının yer tamlayıcısı olarak kullanılması ile ilgili metinde çokça örnek yer almaktadır.

- *Ba°zı mehere-i fenn-i siyer sevki haber-i pür-°iber-i mevlid-i hayru'l-beşer sadedinde mîzâb-ı hâme-i feyz-bârdan bu vecihle isâle-i âb-ı şîrîn-güvâr-ı ihbâr itmişdir ki: (43a/19)*
- *Anîñ maḥalline re°fet ve rahmet ilkâ ve idḥâl eyle. (58a/17)*

- *Ve yine müctemi^c olup benim hāle-i āgūşumda cāy-gīr oldu. (114a/20)*
- *Lākin ol derd-mende şeb ü rüz musallağ olmuşidi ki, cānib-i Habeş'e hicret idince anıñ şikence-i cefā ve ızrārından rehā-yāb olmadı. (118b/7)*
- *Pes ez-ān rükni istilām ve beyt-i mükerremi yedi şavṭ ṭavāf eyleyüp du^cā-yı ebrār gibi cebel-i Ebī Kubeys ferāzına şā^cid olalar. (68a/23)*
- *Ve ekşer ehl-i siyer şifāt-ı mütenevvi^ca-i vahyi bu vecih üzre ta^cdād idüp tenevvü^c-i şifāt-ı hāmil-i vahyi beyān şadedinde hāmil-i vahyiñ gāh ḥilkat-i aşlīsı üzre olan şüret ile ve gāh dıhye şüreti, veyāhūd şaḥş-ı āhir şüret ve hey^oeti ile ityān ve vürüdü menķül oldıgın taḥķīk itmişlerdir. (100a/9)*

Farsça kurallarla oluşturulmuş isim tamlamaları da metinde bir hayli kullanılmıştır.

- *Ve İmām-ı Nevevī Şerh-i Şahih-i Müslim'de, "Şavāb olan bi^csetiñ re^s-i erba^cinde vuķū^cıdır." deyü rivāyet-i sābıķı teşyīd itmişdir. (97b/20)*
- *Çünkü server-i kā^oināt sa^cādet ve ikbāl ile halka-i cem^cıyyetlerine sāye-i iclāl şaldılar. (93b/15)*
- *ķureyşīñ ve sā^oir kabā^oiliñ devābb u mevāşīsine dırāz-dest-i aḥz ü ğasb olup taraf-ı Ebrehe'ye sevķ u irsāl eyledi. (26b/18)*
- *Ḥālīķ-ı berāyā emvātı tekrār ba^cs ü ihyā kılmak muķarrer olup dār-ı āḥiretde anlar için iki menzil ibdā^c ve tehiyye kılmışdır. (51a/1)*
- *Ey nūr-ı çeşm-i ḥānvāde-i ḥalīl! Ma^olūmuñdur ki, muķtezā-yı ferāḥ-destī-i bezl ü seḥā ve temādī-i ḥuş-sāl-i kaḥṭ u ğalā tehī-sāz-ı kīse-i ṭarīf ve telīd olup kef-i dest-i mekārim-peyvestim nakdīne-i re^sü'l-māl-i dirhem ve dīnārdan şıfr ve ḥālīdir. (82b/9)*

Metinde Arapça kurallarla oluşturulmuş isim tamlamalarının yer tamlayıcısı olarak kullanılışı ile ilgili örnekler oldukça sınırlıdır. Tespit edilen birkaç örnek şu şekildedir:

- *Ve Rük-n-i Halebî insânü'l-uyûnda ba°zı fuḥûl-i ehl-i siyerden ol rızâ°a fâ°iz olan murâza°iñ cümlesi şîrîn-kâm-ı şehd-i islâm oldukların iltizâm itmişdir. (59b/18)*
- *... medîḥa-sâzî-i şiddîkîde şöhret-şîcâr olan ebyât-ı merḡûbesi ile temşîl itdigin safvetü's-safvede zıkr ü îrâd itmişdir ki, ol ebyât-ı i°câz-simât bu beytlerdir. (112b/10)*
- *... lisân-ı şiddîkdan istimâc-ı nuşḥ-ı müstetbi'ü't-tevfîk ile dârü'l-islâma ihtidâ ve vuşûl-i karîn-i huşûl olmuş idi. (117a/10)*
- *Andan soñra ol âfitâb-ı nev-ṭulûc-ı risâlet -°aleyhi's-şalavâtu ve't-teslîmât- ḥazreti ol kûr-dilân-ı ḥuffâş-nihâddan istiḥfâ ve dâru'l-erkamda aşḥâb-ı kirâmdan inzivâ buyurmuşlar idi. (124a/19)*

1. 4. 2. 2. Sıfat Tamlamasının Yer Tamlayıcısı Olması:

Metinde Türkçe ve Farsça kurallarla yapılmış sıfat tamlamaları yer tamlayıcısı olarak kullanılmaktadır.

Türkçe kurallarla yapılmış sıfat tamlamalarının yer tamlayıcısı olarak kullanılışıyla ilgili örnekler şöyledir:

- *Pes Ḥalîme ve zevci ol ḥazret ile menzillerine ḳufûl ve ârâm-gâhlarına vuşûl itdiklerinde bir kûşede tenhâ-nişîn-i ṭarḥ-ı meşveret oldılar. (54b/7)*
- *... veche-i züvvâr olup eṭrâf-ı âfâḳdan her senede niçe ser-geşteḡân-ı tîḥ-i zalâlete ziyâret-gâh olurdu. (26b/4)*
- *Ve bu dâ-i °azâla çâre-perdâz-ı indifâ° ve izmiḥlâl olmak ḥâl-i faḳîr-i za°ifü'l-ḥâl olan Saṭîḥ'iñ vâbeste-i tedbîr-i işâbet-pezîridir ki, el-ân meşârif-i Şâm'da Ḳâtın ve Câbiye ismi ile şehîr olan beldede sâkindir. (42a/14)*

- *Ve menzilden taşra çıkup kaçd eyledim ki, gördüğim hâleti kerem-i ülfet olduğum aḥbâbıma hikâyet idem. (40b/15)*
- *... eger ilyas günūde-i pister-i merg olur ise anıñ kazâ-i nahb eylediği beldeden naql-i eşâş-ı iḳâmet eyleye. (8a/14)*
- *Fe-li-hâzâ İmâm Nevevî isticâbını beyân idüp ol bâbda vürūd iden âsârı müştemil ezkârda bir faşl-ı müstaḳil ĩrâd itmişdir. (7a/6)*

Metinde Farsça kurallarla oluşturulmuş sıfat tamlamalarının yer tamlayıcısı olarak kullanılışı ile ilgili örnekler de aşağıdaki gibidir:

- *Ve pîr-i emn-i beyt-i mu^callâ-maḳâmda olan aşnâm bi't-tamâm mütesâḳıḫ ve ḥâk-i üftâde ve ekber evşân olan Hübel daḫî ḫabânca-i dest-i ḳudret ile seng-i siyâha rû-nihâde oldı. (39b/10)*
- *Ve ol mevzi^ce resânîde olduğda yine kendiler bi'z-zât kefi müstevcibü'ş-şerefleri ile şevbden aḫz buyurup mevzi^c-i aslîsine vaz^c buyurdılar. (94a/3)*
- *Ve ḫacerü'l-esvedi beyt-i mûkerrem zâviyesine vaz^c etmişdir ki, tafşîli kütüb-i mufassalada mestûrdur. (8a/8)*
- *Ol efzal-i enâm a^cmâm-ı kirâm ve benū Hâşim ve rû^sesâ-yı Muḫar ile ol yevm-i mev^cūdda devlet-cây-ı ma^chūda ziyâ-resân-ı izz ü iclâl oldılar. (87b/12)*

1. 4. 2. 3. İsim-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması:

- *Pes, bu cihetden müte^sessir olup muḳallid-i ḳılâde-i islâm olmağa mü^seddî olmuşdur. (122a/20)*
- *Ve cenâb-ı rezzâḳ-ı berâyâ her ne miḳdâr ribḫ ve sūd-mendi atâ ḳılırsa senden muḳaddem ol kâra mübâşir olanlar için mu^cayyen ve ḳarâr-dâde olan miḳdârıñ saña zı^cfını bezl itmeden ez-cân ü dil minnetdârim. (83a/19)*

- ... andan *dā'imā hoşnūduklar izhārı ile teşekkür üzre olup beni hırāşide-i hār-zār itmeden hālī olmaz idi.* (118b/1)
- *Ve yine sevķ-i hāzret-i şiddīķ ile şeref-yāb-ı hil'at-i imān olup sibāk-rehān-ı kām olanlardan biri ki, Sa'd ibn-i Ebī Vaķķāşdır, maṭāvī-i kütüb-i siyer ve āşārda mazbūt-ı haķībe-i hāzret-i Sa'd şıgar-ı sinenden ebevynine yār olup hātırların mürā'at itmekte bir daķıķa fer ü güzāşte-i tesvīf ve ihmāl kılmaz idi.* (117b/16)
- *Fi'l-hāl ol maḥalden bir cūy-i dil-cū yenbū° u żuhūr idüp feverān ü seylān idicek Cibrīl andan tavazzī kılmaga mübāşeret eyledi.* (102a/22)
- ... reşş-i gül-āb-ı tesliyet-sāzı ile ta°dīl-i mizāc-ı şeref-i imtizāc-ı nebevī kıilup mutasaddī-i def°-i helecān u ıztırāb ve bertaraf-sāz-ı hafakān-ı inkılāb olmakdan hālī olmaz idi. (96b/23)
- *Velākin, himmet-i mülūkāne muķtezāsı üzre, tecellüd ve teşebbüt idüp bir ferde keşf-i rāz itmemege tavṭīn-i nefis eyledi.* (41a/5)

1. 4. 2. 4. Sıfat-Fiil Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması:

- *Ve ta°yīn-i şehir-i velādetde daḥī eşahh akvāl şehir-i rebī°ü'l-evvelde vukū°i oldığına ba°z-ı efāzıl bu vecihle kıṭ°a-perdāz olmuşdur.* (35b/5)
- *Ey Ümmü Eymen! Lāzımdır ki, ol nev-nihāl-i riyāz-ı °adn-i °adnānı dest-bürd-i °avāşif-ı mekr-i a°dādan muḥāfaza ve şiyānetde şebān-rüz-ı tayaķķuz ve intibāh üzre olasın ki, ḳāṭıbe-i ehl-i kitāb anıñ peygamber-i meb°ūs olduğunda müttefiķu'l-kelāmlardır.* (64b/2)
- *Ol maḥalde eşrār-ı işrāk-şī°ār-ı müşrikīn ki, eṭrāfında ḥalka-beste-i cem°iyyet olup Ebū Cehl-i zışt-gerdārıñ ol habīb-i kird-gār cenābına mübāşir-i ḳaşd u ızrār olduğına dīde-düz-ı intizār olmuşlar idi.* (130a/21)

1. 4. 2. 5. Bağlama Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması:

- *Ve baʿzı muḥakkikīn-i ehl-i tefsīr taḥkīk ve taḥrīri üzre rūḥdan suʾālīn zāhiri oldur ki, ya ḥakikatinden veyāḥūd kadem ve hudūsünden suʾāl oluna. (135b/18)*
- *“Ol ḥâlde bir mertebe mesrūr oldum ki, Mekke-i mükerrerede benden ziyāde mesrūr bir kimse olmaya.” deyü şāhid-i merām ve nevʿurūs-ı kelāma pīrāye-bend-i ḥalḥāl-i ihtitām olmuşidi. (115b/18)*
- *Ve yemīn ve yesārimdan bu ṭavr-ı ğarīb üzre tekbīr gūş-ı gūzārım oldı ki ... (39b/5)*
- *Cānib-i mağribe istişḥāb idüp cemīʿ-i emākin-i müteberrike ve bekāʿ-i mübārekeye şeref-baḥşā-yı ziyāret kıldılar. (38b/10)*
- *Anda ārām üzre iken Selmā'da ʿalāyim-i vazʿ-ı ḥaml nümāyān olduḡda Hāşim ʿahd-i sâbıķını mūrāʿāt idüp Selmā'yı tekrār peder ve māderine işāl eyledi. (17b/10)*
- *Ve bu muʿāmele Hāşim ile necāşī beyninde daḥī şūret-i vuķūʿ bulup kayşerden ve necāşīden ĩmān-nāmeler almış idi. (16b/22)*

1. 4. 2. 6. Birleşik İsim Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması:

Metinde Türkçe kurallarla oluşturulmuş birleşik isim grubunun yer tamlayıcısı olması ile ilgili sadece bir örneğe rastlanmıştır.

- *Ve ol cānibden daḥī bir şadā mesmūʿum olup “Ol tābende şemʿ-i encümen-efrüz-ı risālet ḡanġı menzilġāhīn maḥfil-i zīb-i rüşenī fezāsı kılındı?” deyü, istiḥbār idicek cānib-i maşriķa istişḥāb olunup İbrāhīm Ḥalīl'e maʿrūz kılındı. (38b/16)*

Metinde büyük bir çoğunlukla Arapça kurallarla oluşturulmuş birleşik isim grubu kullanılmıştır. Bunlar da yer tamlayıcısı olabilmektedir.

- ... *°ummāl-i memālikden °āmil-i hīre olan Nu°mān bin el-Münzir'e ıřdār-ı yarlığ-ı müstevcibü't-teblīđ ile bir k̄āşıd-ı çāpük-reftār işhāş u irsāl idesin ... (41b/14)*

1. 4. 2. 7. Kısaltma Gruplarının Yer Tamlayıcısı Olması:

Metinde kısaltma gruplarından yükleme, yönelme, uzaklaşma ve vasıta gruplarının yer tamlayıcısı olarak kullanılmasıyla ilgili örneklere rastlanmıştır.

1. 4. 2. 7. 1. Yükleme Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması:

- *Velākin ba°zı fuḥūl bu def°a vukū°-ı şakk-ı sadrı kabūlden imtinā° ve nüḳūl itmişdir. (58a/23)*
- *Ve Āmine ol eşref-i mevcūdāta ḥāmil oldığı eşnāda ve vaz°-ı ḥaml eşnāsında müşāhede kıldığı umūr-ı °acībeyi naql u hikāyet ve ol nūr-ı çeşm-i °ālemiyānı muḥāfazada ihtimām ile vaşıyyet iderdı. (50a/16)*
- *Ve ben bu vākı°ayı ḥuzzāḳ-ı ehl-i kitāba naql u beyān itdigimde baña tevcīh-i rüy-i ḥıṭāb idüp “Ey Ebūbekir, suṭū°-ı tebāşır-i şubḫ-ı żuhūr bi°şeti ḳarīb olan resūl-i muntażır-ı āḫirü'z-zamān °an ḳarīb ziyā-resān-ı çār-cihet-i aḳṫār-ı °ālem münevver-sāz-ı derūn-ı güm-kerde-rehān-ı benī Ādem olup sen aña teba°ıyyet ile ser-efrāz ve muḳāreneti ile ḳavmiñden kūy-rubā-yı imtiyāz olasin.” deyü vākı°amı ta°bīre saḫn-sāz oldı. (114b/3)*
- *Ve me°āl-i kelām-ı rabbü'l-enāmı bu vecihle tefsīre ve müdde°āyı bu nesak üzre takrīre ve tenkīh ve tahrīre mutaşaddī olmuşlardır ki ... (135a/14)*

1. 4. 2. 7. 2. Yönelme Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması:

- *Pes, ol dā°ıye ile i°dād-ı ühbe-i seyr ü nehzat idüp taraf-ı Mekke'ye tevcīhe inān-ı °azīmet eylediler. (54b/14)*

- *Ve Meysere'ye Hadīce fevka'l-ğāye tenbīh-fermā oldu ki, ol hazretiñ şeref-i hıdmetini sermāye-i sa^cādet bilüp re^yine muhālefedten muhteriz ola. (83b/9)*
- *El-ān bu cem^c-i hayr-endīş-i şadākat-kīşīñ kaşd ve himmeti bu beyt-i vālā-menzeleti teşyīd ve takvītdir, deyü şavt-ı bülendini terfī^c ile kavmi maksūdlarına mübāşerete teşcī^c kıldı. (92a/15)*
- *Pes ol hālde Ebūbekir -raziya'l-lāhu ^canh- ile mülākī olıcağ anı huzūr-ı mevfurū'l-feyz-i nebevīye ilticāya sāyık oldu. (122a/1)*
- *Bundan aqdem huzūrīña gelüp niyāz-mend olmuşidik ki, birāderzādeñi bize cefā ve ta^carruzdan nehy ü men^c idesin. (127b/1)*

1. 4. 2. 7. 3. Uzaklaşma Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması:

- *Yevmen mine'l-eyyām ol menba^c-ı ma^cālī vü mekārim cenābı benden isti^lām tarīkası üzre tevcīh-i hiṭāb idüp “Sebeb nedir ki, birāderān-ı rızā^cī her şeb süreyyā gibi müctemī^ler iken ğazāle-i hāver-i çerā-gāh ufukdan ser-efrāhte-i ṭulū^c u şurūḳ oldukça nazarımdan ğā^oib olup verā-yı serā-perde-i müşğ-fām-ı zālāmda ğārib olmadıḳça menzil-gāha kāfil ü āyib olmazlar.” deyü gündüzlerde ğıybetlerinden istiḥbāra muta^carrız oldu. (53a/3)*
- *Ey Ümmü Eymen! Lāzımdır ki, ol nev-nihāl-i riyāz-ı ^cadn-i ^cadnānı dest-bürd-i ^cavāşif-ı mekr-i a^cdādan muhāfaza ve şıyānetde şebān-rūz tayaḳkuz u intibāh üzre olasın ki, kātibe-i ehl-i kitāb anıñ peygamber-i meb^cūş olduğunda müttefikū'l-kelāmlardır. (64a/22)*
- *Ey Ebū Ṭālib! Biḥaḳḳ-i hudā kavmiñ bu huşūşda seniñle munşifāne mu^cāmele eyleyüp dīniñi menderes olmakdan şıyānetde bezl-i sermāye-i kudret ve şarf-ı re^osū'l-māl-i miknet eylediler. (128b/23)*

1. 4. 2. 7. 4. Vasıta Grubunun Yer Tamlayıcısı Olması:

- *Ve bu vecihle hareketi bilād-ı °Arabda taraf taraf °ilm-efrāz-ı şöhret olmağile derūn-ı hamāset-meşhūn-ı şüc°ān-ı °Arabda işāre-i ğubār-ı ğayz u °adāvet żuhūr idüp eşrāf-ı ehl-i Yemen ve mülūk-ı bilād-ı San°a ve °Aden'den Zū-nefer nām bir şahş-ı hamıyyü'l-enf şa°ālīk-i °Arabdan cem°-i ceşş-i vāfir idüp Ebrehe ile harbe mutaşaddī ve mübāşir oldı. (26a/17)*
- *Lākin ol gürūh-ı enbūh ile pençe-tāb-ı muķāvemem olmağā °adem-i kudret mülāhazası mūriş-i istirhā-i a°şāb-ı °azīmet olup hūsām-ı intikām terk-i huşūmet ile der-niyām kılınmaķ istışvāb olunup mücāmele ile mu°āmeleye karar-dāde oldılar. (27a/3)*
- *... şūret-i kabūl ve inķiyād ile bi'l-cümle bī°at-sāz olup ol müddet aniñla ārāma karar virdiler. (77a/9)*

1. 5. ZARF:

Metinde geçen cümlelerde en çok kullanılan öge zarftır. Metinde bir cümlede birden çok zarf kullanıldığına çokça rastlanmaktadır. Metinde geçen zarflar cümlelerin yüklemelerini zaman, tarz, sebep, vasıta, durum ve şart bakımlarından belirtmektedir.

Metindeki zarflar tek kelime ya da kelime grubundan oluşmaktadır. Fakat zarfların büyük bir çoğunluğunu kelime grubundan meydana gelen zarflar oluşturmaktadır.

1. 5. 1. Tek Bir Kelimenin Zarf Olması:

Metinde tek kelimelerin zarf olarak kullanılışları kelime gruplarına göre oldukça azınlıktadır. Genellikle eksiz olmakla birlikte bulunma hâli eki ve vasıta hâli eki alan birkaç örneğe rastlanmaktadır.

- *Pes münāsib ve şāyestedir ki, anı tekrār bu pür-sitār-ı şadākat-kāra teslīm ve sipāriş idesiz.* (52b/7)

- *Ve Ebrehe Muğammis'e nüzül itdikle fettāk-i Ḥabeş'den Esved bin Maḫşūd nām nehḥāb-ı zālālet-me^ʿābı mukaddem Mekke cānibine irsāl eyledi. (26b/15)*
- *Sāl-i ferḥunde-fāl-i mīlād-ı bāhirü'l-efzalden muḫaddem vāḳı^ʿ-ı ḥuşk-sāl-i ḳaḥt ve ğalādaki eṣer-i ṣiddet-i mecā^ʿat ile ḳabīlemiz ahālīsi umūmen bī-tāb-ı istiḫā^ʿat olmuşlar idi. (46b/8)*
- *Acabā žuhūrı şimdi bi'l-fi'l rū-nümā olmuş mudur. (117b/4)*
- *Senden şādır olan du^ʿāda ḥālīḳ-ı kün ve mekāndan istid^ʿā ve icābet-ḥāh iken ma^ʿbūdiyyetde anıñla teşrīk itmek nice mutaşavver olur? (123b/15)*
- *Ve akabinde baña bir ters ü bīm ü teb lerze-i azīm arız u müstevlī oldı. (38b/6)*
- *Bizler anıñla kenāre-i mer^ʿāda ārāmīde idik. (53b/7)*

1. 5. 2. Kelime Gruplarının Zarf Olması:

Metinde kelime gruplarından meydana gelen zarflar tek kelimelere göre oldukça fazladır. İncelenen metinde tespit edilen zarflardan bazıları içinde birkaç zarf unsurunu barındıran ve bazı olayların detaylı bir şekilde anlatıldığı bir kelime grubu şeklinde görülmektedir.

Metinde geçen cümlelerde isim tamlaması, sıfat tamlaması, isim-fiil grubu, sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubu, tekrar grubu, edat grubu, bağlama grubu, vasıta grubu, yönelme grubu, bulunma grubu, uzaklaşma grubu ve Arapça ve Farsça edatlarla yapılan bazı kelime grupları zarf olarak kullanılmıştır.

1. 5. 2. 1. İsim Tamlamasının Zarf Olması:

Metindeki isim tamlamaları eksiz olarak bulunmakla birlikte, bulunma, uzaklaşma, eşitlik ve vasıta hâli eklerini almış olarak bulunmaktadır. Ayrıca metinde Farsça kurallarla oluşturulmuş isim tamlamaları da zarf göreviyle kullanılmaktadır.

Metinde zarf olarak görev yapan isim tamlamaları çoğunlukla yüklemi zaman bakımından belirtmesinin yanısıra tarz ve vasıta bakımından da belirttiği görülmektedir.

- *İttifāk-ı tarafeyn ile sene-i ātiye hūlūlünde kıyām-ı Sūk-ı °Ukāz mevsimi muhārebeye tevā°ud ve fayşal-sāzī-i keşmekeş-i huşūmet için ta°ahhūd itmişler idi. (80a/17)*
- *O hāne bir mertebe müstenīr oldu ki, her neye nazarım dūçār olurdu, anı hem-tāb-ı mühr-tāb-dār-ı bāhirü'l-envār görürdüm. (38a/16)*
- *Ta°ahhūd-i hizmet-i kefāletin sermāye-i sa°adet bildi. (63a/20)*
- *Bir müddet mürürunda Hārūnü'r-reşīd-i °Abbāsī'niñ ba°zı rüvāt kavli üzre zevcesi Zübeyde ve İbn-i Dıhye rivāyeti üzre vālidesi Hayzurān ol dār-ı şeref-medārı tekrār ol menzilden ifrāz ve ma°bed-i ehl-i du°ā ve niyāz eylemişdir. (35a/1)*
- *Ravz-ı Enf'de mezkūr olduğu üzre ol beyt-i mükerrerde meknūz olan i°lāk-ı nefīseye dirāz-dest-i cesāret olan düzd-i hıyānet-kīş-i habāşet-endīşin ol emr-i mühevvide cür°eti pīş-i ezīn istīlā-yı kavm-i Cürhūm eyyāmında şüret-nümā-yı vukū° olmuşdur. (90a/13)*
- *Ol hazretiñ sefer-i Şām'dan kufūli esnāsında bir gün beni huşūrına da°vet eyledi. (86b/11)*
- *Ol mihr-i cihān-tāb-ı maşrıķ-ı hidāyet cānib-i devlet-hāne-i sipihr-i āsitānelerine kufūl ve Hadīce'ye mülākāt ve vuşūl hālinde keyfiyet-i hāli naql u ifāde buyurduklarında Hadīce kemāl-i sūrūrundan bī-hūş oldu. (102b/12)*
- *Du°ā-i nebevī heybetinden mehābb ve mebhūt oldılar. (131b/20)*
- *Tācir-i sitem-resīde هر که زخمی خورد البته فغانی دارد، vefkince firāz-ı cebel-i Ebū Kubey's'e şā°id ve şüret-i °arzu-hāli mutazammın bu ebyātla müterennim ü nāşid oldu. (81b/20)*
- *Ve Ebrehe daħī mürğ-i nīm-bismil gibi hezār pīç ü tāb ile firār için bāl-efşān-ı müsāra°at ü şitāb olup menzil be menzil kaç°-ı rāh itdikçe a°zāsı irbā irbā müteşāķıñ olmağile bilād-ı Haş°am'a varınca cüşsesi*

mürğ-peçe miqdārı Ʒalup, ومن نجا برأسه فقد ریح, mefhūmunca ser-i nā-tirāšīdesinden ğayrı °uzv-ı nā-resīde zaħmı Ʒalmamışidi. (29b/20)

- *Hakikat-i hāle ittıla° dā°iyesiyle birāderim enīsi cānib-i harem-i muħtereme irsāl eyledim. (120a/19)*

1. 5. 2. 2. Sıfat Tamlamasının Zarf Olması:

Metinde zarf olarak görev yapan sıfat tamlamaları eksiz olmakla birlikte yönelme, bulunma, ayrılma ve vasıta hāli eklerini almış olarak da bulunmaktadır. Zarf görevindeki bu sıfat tamlamaları yüklemi zaman, tarz ve miktar bakımından belirtmektedir. Metinde Türkçe ve Farsça kurallarla yapılmış sıfat tamlamaları zarf görevinde kullanılabilir.

- *Ol ħazretiñ sefer-i Şām'dan Ʒufūli ešnāsında bir gün beni ħuzūrına da°vet eyledi. (86b/12)*
- *Ve ba°zı kütüb-i siyerde mezkūr oldığı üzre ol ešnālarda de°b-i me°lūf-ı nebevī ol vecih üzre Ʒarār-dāde olmuş idi ki, her sene Mekke'den Ħirā cānibine teveccūh buyurup ol cebel-i mübārekde vāƷı° ğārda bir āy kadar vakit bi'l-istimrār meşğūl-i °ibādet-i perverdigār olurlar idi. (97a/15)*
- *Ol hālde bir mertebe mesrūr oldum ki, Mekke-i mūkerremede benden ziyāde mesrūr bir kimse olmaya. (115b/17)*
- *Aĥvāli olan Ʒabīle-i Ṭay ricāli ile hem-nişān-i āmīziş ve ülfet oldığı hengāmda seby ü istirkāĶ olunup, Ħakīm bin Ħirām ki, Ħadīce-i Kübrā'nıñ birāder-zādesidir, anı °ammesi Ħadīce için dört yüz dirheme iştirā itmiş idi. (111a/8)*
- *Ve ol hālde esārīr-i vech-i mübārek-i nebevīde āşār-ı şevĶ ü sürūr suṫū° u zuhūr itdiği meşhūdum oldı. (121a/12)*
- *Ol efzāl-i enām-ı a°mām-ı kirām ve benū Hāşim ve rü°esā-yı Mużar ile ol yevm-i mev°ūdda devlet-cāy-ı ma°hūda ziyā-resān-ı °izz ü iclāl oldılar. (87b/12)*
- *Şehr-i ħarāmda vukū° olduğu cihetden ħarb-i füccār laĶabı ile mersūm olmuşdur. (79b/14)*

- “*Yā Muhammed! لرسول الله حقاً أنك*” deyü *beşâret-resân ve ol °andelîb-i sidre-âşiyân bu zemzeme-i dil-keşle ol serhîl-i enbiyâya rāhat-efzâ-yı sükûn u iṭmînân olurdu.* (107b/13)
- *Tācir-i sitem-resîde*، هر که زخمی خورد البته فغانی دارد، *vefķince firâz-ı cebel-i Ebū Kubeyıs’e şâ’id ve sūret-i °arzu-hâli mutazammın bu ebyâtla müterennim ve nâşid oldı.* (81b/21)

Farsça kurallarla oluşturulmuş sıfat tamlamasının zarf olarak kullanılmasına ait örneklerin sayısı fazla değildir.

- *Sâ°at-i filânîde inşâ-i °aķd için meclisimize şeref-bağş-ı huzūr olasız.* (87a/7)
- *Ol perverdigâr-ı bîçün haķiçün ki, rûh-ı °Alî anıñ maķbûz-ı dest-i kudretidir, ol vakitde nihâde-i ṭabaķçe-i ihzâr olan ṭa°āmıñ miķdârı huzzârdan ancaķ bir nefer kimseye kifâyet-sâz olacaķ miķdâr (olup) ol kâse-i lebeniñ daķî hâli ol hâlet üzre iken bîş-i nihâd-ı huzzâr olıcaķ andan bir loķmayı ol server-i enâm -°aleyhi’ş-şalavât ve’s-selâm- ḥazreti dest-i mübârekleriyle tenâvül buyurdılar.* (125b/16)

1. 5. 2. 3. İsim-Fiil Grubunun Zarf Olması:

Metinde isim-fiil grupları zarf olarak kullanılırken vasıta hâlinde bulunmaktadır. Bu durumda vasıta hâli iki şekilde görülmektedir. İlki “ile” edatının ekleşmiş biçimi olan “-IA” ekidir. İkincisi ise “-ile” dir. Metinde “ile” bazı yerlerde ayrı yazılmakla birlikte bazı yerlerde de bitişik yazılmaktadır. Bu bitişik yazılışı da özellikle sonu “-mağ”la biten isim-fiil gruplarında görmekteyiz. Metindeki bu iki türlü yazılıştan dolayı bir bitişik yazılan “ile”leri ek olarak kabul etme yolunu tercih ettik.

İsim-fiil grubunu oluşturan “-mAĶ” ekinin sert ünsüzü vasıta hâli eki ile birleşirken daima “ğ”ye dönüşmektedir.

- Tā°at-şicārları fā°iz-i duhūl-i dārū'n-na°im ve ma°siyet-kārları muķim-i derekāt-ı caħim kıлмаğla mübtelā-yı °azāb ider. (59a/2)
- Tā ki ol vaķte dek sevdā-gerī-i bezāyi°-i mağfiret ile kıble-gāh-ı meşid-i ħarāma müteveccih-i ħacc u ziyāret olanlar fī-mā-ba°d ol beyt-i müstahdese şedd-i rihāl-i °azīmet itmekle tazyi°-i evķāt-ı naķl u rihlet eyleyeler. (9b/18)
- Ve muħaķķiķin-i fenn-i siyerden ba°zı müte°aħħirīn ol iki rivāyet beynini cem° ü telfiķ itmekle berġaraf-sāz-ı ta°addūd-i rivāyeteyn olmuşdur. (121b/10)
- Ve bu cümleden Ma°ad ħāmil-i nūr-ı Muhammedī olmağla birāderleri beyninde علم کنار علی kūy-ribā-yı imtiyāz ve iştihār olmuşdur. (6a/3)
- Ve sābıķā zıķri mūrūr itdigi üzre cānib-i Mekke'ye vürüdımız ħālinde rüfekāniñ merākibi zūr-mend ü °anīf ve benim merkehim nātuvān u za°if olmağile anlar ile hem-°inān olmaķ mümkün olmamış idi. (50a/21)
- Fī-nefsü'l-emr kāfile-sālār-ı risāletiñ zāt-ı sencīdesi ħışāl-i ħamīde ve şīm-i pesendīde ile mütehallī oldığı kavmiñ sığār ve kibārı beyninde şöhret-şicār olmağile Mekke'de emīn ismi ile ma°rūf olmuşidi. (83a/4)

1. 5. 2. 4. Sıfat-Fiil Grubunun Zarf Olması:

Metinde örneğine çok az rastlanmakla birlikte “-Ar” ve “-ml⁴ş” ekleri ile oluşturulmuş sıfat-fiil grupları zarf olarak kullanılmaktadır. Bu sıfat-fiil grupları yüklemi durum bakımından belirtmektedirler.

- Ammā ħünki ol şeh-süvār-ı sedre-güzārı āğūşuma alup ol etān-ı bī-tāb ve tuvāna süvār oldum, anı ol mertebe çālāk ü reh-vār olmuş buldum ki, refiķlerimiz merkeblerine her ne ķadar miħmīz-engīz-i cedd ü iķdām olup a°māl-i tāziyāne-i ihtimām iderler idi. (50b/1)
- Meysere ol sultān-ı serīr-i icāzı iki nefer melek-i sidre-pervāz ħarr-ı hecīrden vikāye-sāz olmuş mu°āyene iderdi. (85a/12)

- *Ve nāsī-i mekārim-ḥiṣāle daʿvet ve terǧīb ider müşāhede kıldım.*
(120b/2)

1. 5. 2. 5. Zarf-Fiil Grubunun Zarf Olması:

Metinde en çok kullanılan kelime grubu zarf-fiil grubudur. Bu kelime grubu metinde geçen cümlelerde zarf olarak kullanılabilirdiği gibi bir zarf-fiil grubunun zarfı olarak da kullanılabilir. Metinde bu tür kelime grupları yüklemi zaman, tarz ve şart bakımından belirtmektedir.

Metinde bu tür kelime grupları yüklemi zaman, tarz ve şart bakımından belirtmektedir.

- *Zevcim nā-ümmīdāne andan tenāvüle mübāderet şadedinde olıcağ ol nevbahār-ı mekremetiñ āsār-ı feyz ve meymenetinden nāsī zarf-i mümtelī ve ḥāfil bulunup kendi seyrāb olduğdan şoñra beni daḥī irvā itdi.* (50a/6)
- *Nuḥmān her sene dāʿiye-i ticāret ile ol maḳūle bezāyiḥ cemḥine şarf-ı reʿs ü'l-māl-i ihtimām idüp Sūḳ-ı ʿUkāz'da nihāde-i ṭabaḳçe-i beyḥ-i pūr sūd olmağ için şücʿān-ı ʿArabdan bir şedīdū'ş-şekīme kimse mübāşeret-i ile irsāl iderdi.* (79a/12)
- *Ve Ümmü Eymen ol gehvāre-pīrā-yı hidāyetiñ fāʿiz-i şeref-i hizmeti olarak Mekke'ye İşāl eyledi.* (60b/1)
- *Ve bu meşhūdum olan ḥālet baña bir mertebe ĩrāş-ı dehşet itdi ki, bī-hūş olup farḥ-ı ḥayretimden این که می بینم به بیدار یست یا رب یانجواب، terānesiyle zemzeme-sāz olarak müteveccih-i beyt-i Āmine oldum.* (39b/15)
- *Ola ki sizler ol maḥalle resīde olunca pā-bercā-yı besāṭ-ı ḥayāt ola.* (53b/3)
- *Lākin ol derd-mende şeb ü rüz musallaṭ olmuşidi ki, cānib-i Habeş'e hicret idince aniñ şikence-i cefā ve ızrārından rehā-yāb olmadı.* (118b/6)

- *Ve nām ve nişānına zafer-yāb-ı fevz ü ittılā^c olmak pey-bürde-i sermenzil-i ye^s ü imtinā^c olacak qarār virdi ki keyfiyet-i ḥālī ma^crūz-ı pīş-gāh-ı °Abdu'l-muṭṭalib kıla. (54b/22)*
- *Ol kıbletü'l-hācāt-ı kā^oinātı emtār ve süyülden şavn u ḥıfz için maşnū^oları olan redmi miyāh-ı süyül u emtār tecāvüz idüp hedm idicek, dāḥil-i beyt-i mükerreme duḥül ihtimāli ile pür-ḥelecān u vehm olduklarından nāşī binā vü tecdīd meczūmları oldı. (89b/14)*
- *Yevmen mine'l-eyyām °Abdu'l-lāh pīrāmen-i beledü'l-ḥarām-ı şeref-medārda dā^oıye-i seyr ü şikār ile etrāfı güşt u güzār iderken anıñ için raşad-sāz-ı taraşşud ve ızrār olan toḫsan nefer, eşrār-ı seyl-i ferāvān-ı bī-emān gibi sill-i seyf-i baḡī vü tuḡyān ve ḥavāle-i rümḥ u sinān ile hücüm itdiler. (31b/23)*
- *Aḥfādımdan ya^oni evlād-ı evlādımdan olup kendi celle-güzīn-i peyḡüle-i rahm-i māder iken pederi ḥayr-bād-ı meclis-i fānī kılmışdır. (65a/2)*
- *Sebeb nedir ki, birāderān-ı rızā^oı her şeb süreyyā gibi müctemī^oler iken ḡazāle-i ḥāver-i çerā-gāh ufukdan ser-efrāḥte-i ṭulū^c u şurūḳ olduğça nazarımdan ḡā^oıb olup verā-yı serā-perde-i müşg-fām-ı zālāmda ḡārib olmadıḡça menzil-gāha kāfil ü āyib olmazlar. (53a/1)*
- *Ve °Abdu'l-muṭṭalib'den niyāz-mend oldı ki, ol vakıtden bir sene mürūr itdıkde ol ḥurşīd-i burc-ı sa^cātiñe daḡāyıḡ-ı umūr ve aḥvālını muḥtevī nāme taḥrīri ile aña ifāde vü i^olām eyleye. (67b/11)*
- *Ve ceyş-i Ebrehe arz-ı Ḥas^cama vāşıl olduklarında Nufeyl İbn-i Ḥabīb Ḥaş^camī daḡī mutaşaddī-i kār-zār olup maḡhūr u me^oḥūz oldı. (26a/20)*
- *Ammā Ebūbekr'e İslām ve tevḥīdiñ ḡaḡīkatini ifāde kıldıḡımda kaṭ^oā bünyān-ı raşīnū'l-esās-ı °azīmeti raḡne-yāb-ı tereddüd ü tevaḡḡuf olmayup ḡabūle mübāderet eyledi. (113a/4)*
- *Ve Ebū Ṭālib'iñ ol ḡazret ile dirāḥt-ı ma^cḥūd sāyesin mazrīb-ı ḡıyām itdiginde ol ḡamāmıñ daḡī ol maḡalde istikrār ve ārāmı meşḡud oldı. (73a/21)*

- *Eger mecmū^oına fā^oiz-i cevāb olursa taraf-ı ilāhīden meb^oūş-ı resūl-i vācibū'l-ittibā^c ve'l-ķabūl oldığı bī-iştibāhdır. (132b/14)*
- *Fī'l-ħaķīķa eger bir ħatve dahī ol dā^oiyede müstemirr olup ol ķaşd ile bir ħatve dahī ol cānibe ħareket itsem beni ihlāk itmek muķarrer idi. (130b/15)*

1. 5. 2. 6. Tekrar Grubunun Zarf Olması:

Metinde tekrar grupları eksiz bir biçimde zarf olarak kullanılmaktadır. Tekrar gruplarının zarf olarak kullanılmasına dair örneklerimiz fazla değildir. Tespit edilmiş olan örnekler de yüklemi tarz bakımından belirtmektedir.

- *Şūret-i insānīde bir şaĥış pīş-gāhlarında devāndır, ol muķtedā-yı peyğamberān aña ittibā^c idüp ħatve ħatve ħırāmān oldılar. (101a/15)*
- *Ve ol cānib-i memālikine taraf taraf müteneşşir oldılar. (41b/6)*
- *Ve yine me^omüren yegān yegān silkü'l-lāl-i ferāyid-i nüfūs-ı ekārim-i benī Hāşim'i enāmil-i tedķiķ ve im^cān ile rişte-keş-i muķāyese ve imtiĥān oldum. (3b/21)*

1. 5. 2. 7. Edat Grubunun Zarf Olması:

Metinde zarf görevinde kullanılan edat grupları “ile, için, deyü, üzre, dek, gibi, nāşī, mā^cadā, muķaddem, mu^oaĥĥar, ziyāde” edatlarıyla oluşturulmuştur.

- *Tā ki mütecessis oldığım ^calāmātīñ mecmū^oı meşhūdum olup def^c-i ħelecān-ı tereddüd ü iştibāh ile müsterīĥ olam. (114b/20)*
- *Bā-an-ki Delā^oil-i Beyħaķī^ode ^cAbdu'l-lāh bin ^cAmru bine'l-^cĀş rivāyeti ile bu simt-ı girān-ķadr-i kelām-ı nebevī mürsele-pīrā-yı gerden-i rivāyet olmuşdur. (95b/20)*
- *Ve bu ħālet ķabāyil-i ^cArab beyninde münteşir olmağile işāre-i ğubār-ı kudūret ķılmadan nāşī iş^cāl-i nā^oire-i ħamiyyet ve ĩrā-i zinād-ı ğayret itmekle Benī Faķīm'den bir şaĥş-ı mechūl bī-bīm ü hirās*

tağyîr-i zeyy ü libās idüp kinîse-i ma^chūdaya duhūl için fırsat-yāb-ı ihtilās oldı. (25b/17)

- *Ya^cni def^c-i dağdağa-i kaht u ğalā ve celb-i menāff^c-i hısb u rehā için bu veche üzre ref^c-i kef-i du^cā idesiz. (68a/10)*
- *Fe-li-hāzā ahālî-i kabîle rā^cîlerine tenbîh-i ekîd ile tenbîh idüp “Ağnāmımızı bint-i Ebî Züveyb’iñ çerā-gāh-ı ağnāmı olan nevāhîye sevķ idüñ.” deyü sipāriş ider olmuşlar idi. (51a/8)*
- *Ve girîve-i țarîķ-i Hicāz’iñ medāhil ve mehāricine ițılā^c-ı tāmı olup vādîsinde kemāl-i huzķı muķarrer olan Ebū Reğal nām şahşı delîl-rāh olmak hîdmetini iltizām u ta^cahhüd itmek üzre hem-rāh kıldılar. (26b/9)*
- *Server-i kâ²ināt -^caleyh-i efzalu’s-şalavāt- daĥî ol vecihle tavazźı kılup Cibrîl’e iktidā itmek üzre iki rek^cat şalāt edā kıldılar. (102b/7)*
- *Ve idrākâtı bedene muhtāc u mevķūf olmayup bedenden müfāriķ oldığından soñra bizātih mütena^{cc}im ü mu^cazzeb ü müte²ellim olur. (135b/5)*
- *Ve ^cahd-ı İbrāhim’den ol vakte dek beyt-i mūkerrem şafahāt-ı ruĥām-ı mühenned (4) ile maşnū^c ve ķāmet-i insānî miķdārı merfū^c, ve bir rivāyetde (5) toķuz zira^c irtifā^cı olup musaķķaf degil idi. (90a/3)*
- *İşāret buyurdılar ki, vücūh-ı gürūh-ı münāzi^cîñ her biri ol şevbiñ bir gūşesin aĥz u imsāk ve maĥall-i vaz^cına ķarîb maĥalle dek bi’-iştirāk ĥaml u naķl eyleyeler. (93b/23)*
- *Pes ez-ān rükni istilām ve beyt-i mūkerremi yedi şavț tavāf eyleyüp du^cā-yı ebrār gibi cebel-i Ebî Kubeys ferāzına şā^cid olalar. (68a/3)*
- *Levni ebyaz olduğundan nāşî leben žann eyledim. (36b/11)*
- *Ve ervāĥ için mezkūr olan evşāfiñ mecmū^cı şifāt-ı ecsām oldığından nāşî kendi zātı daĥî ecsām-ı maķūlesinden oldığı muķarrer olur. (135b/6)*
- *Ben zebāndan erkām u aklām olmadığımdan mā^cadā bu nāme ki, baña anı teklîf-sāz-ı kırā²atsın, anda eșer-i ruķūm u ĥațț nümāyān degildir. (102a/6)*

- *Devḥa-i sidre-sā-yı nesebi andan mā^cadā nev-bāve-nümāy-ı tenāsül olmamışidi. (13a/19)*
- *Sāl-i ferḥunde-fāl-i mīlād-ı bāhirü'l-efzalden mukaddem vākı^c-ı ḥuşk-sāl-i kaḥt u ğalādaki eṣer-i ūiddet-i mecā^cat ile ḳabīlemiz ahālīsi ^cumūmen bī-tāb-ı istiḫā^cat olmuşlar idi. (46b/6)*
- *Ve Süheyli elli gün ve İbn-i ^cAsākir, Ebū Ca^cfer-i Bākır'dan elli beş gün mu²ahḥar vuḳū^cını rivāyet itmişlerdir. (35a/15)*

1. 5. 2. 8. Bağlama Grubunun Zarf Olması:

Bağlama grubunun zarf olarak kullanılışı ile ilgili örneklere metinde fazla rastlanmamaktadır. Tespit edebildiğimiz birkaç örnek de şu şekildedir:

- *Lākin ol derd-mende şeb ü rüz musallaḫ olmuşidi ki, cānib-i Ḥabeş'e hicret idince anıñ şikence-i cefā ve ızrārından rehā-yāb olmadı. (118b/6)*
- *Ey birāder-i mükerrrem-güher! Vallāhü'l-^cazīm, ol zāt-ı sūtüde-siyeri āmīr-i bi'l-ḥayr ve nāhī-i ^can i'ş-şerr buldum. (120b/1)*
- *Der-i ḥāneye resīde olduğım da ol menzili envār-ı ilāhī ile münevver ve envā^c-ı revāyih-i ḫayyibe ile mu^caḫḫar müşāhede ḳıldım. (39b/17)*
- *Sedde-i bāb-ı sedre cenābdan ḥāric olduḫ da ḥāric-i dārda müteraḫḫıb olan müşrikīn anı gördüklerinde “Bu daḫī ferīfte olmuş ancak.” deyüp mağmūmen ve me^yūsen perīşān oldılar. (124a/6)*
- *Ḥattā ḥīn-i velādetinde ta^yīn-i peder ü māder ile mersūm-ı nāşiye-i ḫāli olan ism-i sāmī ve nām-ı nāmīsi ^cAbdu'l-ka^cbe olup ḫaraf-ı nebevīden nāmı taḫyīr ü tebdīl ve ta^yīn-i ism-i ^cAbdu'l-lāh ile tebcīl olunup ^catākat-i semā-yı ḫayr-ı intimāsı cihetinden veyāḫūd zemm ve ḫıybetden āzādeliḫi cihetinden ^catīḫ laḫabı ile telḫīb olunmuş idi. (113a/18)*

1. 5. 2. 9. Yönelme Grubunun Zarf Olması:

- *°Ākıbet-i teyemmün zī-ṭalāle resīde olduğundan bir şeb-hengām Raḥḥāl siyeh-mest-i girān ḥāb olmağla bī-şu°ūr ve bī-tāb olduğına ittılā°la fırsat-yāb oldu. (79b/5)*
- *Elbette ḥalk-ı şubḥ-ı şādık şūret-i ḥāle muvāfık ve mutābık (8) żuhūr iderdi. (97a/7)*

1. 5. 2. 10. Bulunma Grubunun Zarf Olması:

- *Çeşmimize ol maşrıḳ-ı şubḥ-ı sa°ādetiñ ṭal°at-i āfitāb-ı behceti zirve-i cebelden dıraḥşān u nümāyān olıcaḳ ḥużūrına şitābān olup vardıkda gördük ki, ol maḥalde nişeste cānib-i āsmāna nigāh-endāz olmuş. (53b/16)*

1. 5. 2. 11. Uzaklaşma Grubunun Zarf Olması:

- *Muṭāvī-i kütüb-i siyer ve aḥbārda zikri mültezem veḳāyi°-nūvīsān-ı şaḥā°if-i āşār olmağile resīde-i rütbe-i iştiḥār olan veḳāyi°den biri daḥī vaḳ°a-i Ḥulfü'l-fużül'dür ki, ol, vaḳ°a-i ḥarb-i füccārdan ḥīn-i kufūlde şūret-nümā-yı ḥuşūl olmuşdur. (81a/12)*

1. 5. 2. 12. Vasıta Grubunun Zarf Olması:

- *Ol māh-ı cihān-tāb-ı risāletiñ maşrıḳ-ı ufḳ-ı ervāḥdan basıṭ-i °ālem-i eşbāḥa ziyā-pāş-ı ṭulū° ve nūr-efşān-ı żuhūr u suṭū° olduğu vaḳitden medāric-i sinīn bāliḡ-i derece-i ḥams u °işrīn olduğu eşnāda idi ki, yevmen mine'l-eyyām Ebū Ṭālib ol server ile esnā-i mükālemede didi. (82b/6)*

1. 5. 2. 13. Arapça ve Farsça Bazı Edatlarla Yapılan Kelime

Gruplarının Zarf Olması:

Metinde, Arapçada harf-i cer adı verilen bazı kalıplaşmış şekiller ile Farsça ön edatlarla yapılmış bazı kelime gruplarının zarf olarak kullanılışlarına sıklıkla rastlanmaktadır. Bu tür zarflar metindeki cümlelerde zaman, tarz, miktar ve vasıta yönlerinden belirtir.

- *Ve diyet-i nefis için yüz şütür mu^cayyen olmağ ibtidā °Abdu'l-muṭṭalib'den zuhūr idüp Ḳureyş beyninde belki cemī^c-i °Arab miyānında ol vecih üzre müstemirr olup şerī^c-at-i şerīfe-i Muḥammedī °aleyh i's-selāmda daḡī ile'l-ān ol nesak üzre qarār-dāde olmuşdur. (66a/13)*
- *Gördi ki, saḡābe-i meşhūda ke'l-evvel ol dirahṭ hizāsında şābit ve ber-ḡarārdır. (74b/5)*
- *Be-her-ḡāl bunda bir sırr-ı mübhem oldığı muḡarrerdir. (50b/9)*
- *Ol taḡrīb ile nezr etdi ki, evlādı evvelīn-i derece-i °uḡūd-ı °aşerāta bāliḡ olduklarında lā-°ale't-ta^cyīn birisin zebḡ eyleye. (23a/2)*
- *Ve ṭā^cife-i °Arabīn ḡūd-ı enbiyā-i Benī İsrā^cīl'den bir nebiyy-i celīlīn fā^ciz-i me^cdübe-i da^cvet-i müstetbi^cü'l-hidāyeti olmadıklarından mā^cadā bi^cşet-i ḡātime-i kitāb-ı risālet -şalla'l-lāhu °aleyhi ve sellem-cenābından muḡaddem meb^cüş olan rüsülün cümlesinden müte^caḡḡir firistāde-i dīvān-ḡāne-i risālet olan ḡazret-i mesīḡ -°alā nebiyyinā ve °aleyhi'ş-şalāvāt ve's-selām- ḡazreti olup mābeynlerinde °alā iḡtilāfü'l-akvāl altı yüz yıl ḡuzerān olmuşdur. (61a/11)*
- *Fī-vakt mine'l-evḡāt Mekke ve ḡavālīsinde cedb ü ḡalā vuḡū^c bulup Ebū Ṭālib mev^cfūrū'l-°iyāl olduğundan ḡaṭ^c-ı naḡar bāzil ü saḡī olmaḡile kīse-i mikneti re^csü'l-māl-i şervetden tehī olmuşidi. (109b/2)*
- *Ve andan müsā^cade-i müşāhede kılmaḡla şast hezār °asker-i kīne-ḡuzār cem^cine bezl-i himmet idüp fī'l-ḡāl hedm-i beyt-i muḡtereme ḡaşd u °azīmet ile Yemen'den nehṡat eyledi. (83b/20)*

- *Min-ba^cd kendiler çerkāb-ı mezālîmenden dāmen-çīde-i ictināb olalar. (81b/4)*
- *İşāret buyurdılar ki, vūcūh-ı gūrūh-ı mūnāzi^cin her biri ol şevbiñ bir gūşesin aḥz u imsāk ve maḥall-i vaz^cına ḳarīb maḥalle dek bi'l-ıştirāk ḥaml u naḳl eyleyeler. (94a/1)*

1. 6. CÜMLE DIŞI ÖGELER:

Metindeki cümlelerde bağlama edatları, ünlem edatları, ünlem grupları, hitaplar, ve ara sözcükler cümle dışı öge olmaktadır. Metinde geçen cümle dışı öğeleri şöyle sınıflandırabiliriz:

1. 6. 1. Bağlama Edatlarının Cümle Dışı Öge Olması:

- *Ve bu cümleden Müdrike āmil-i nūr-ı mükerrem-i nebevī olmaḡla ser-efrāz ve ol şeref ile ihvesi beyninde mümtāz olmuşdur. (8b/5)*
- *Ve kendi cemī^c-i etbā^c ve aşḡābı ile ber-ḫaraf-sāz-ı ^catş-ı sīne-i pūr-sūz u tāb olup bir vefḳ-i dil-ḫāh-ı sīr-āb olduklarından şoñra merkeblerin irvā ve siḳāyelerin imlā ḳıldılar. (22a/6)*
- *Ol ḫuşūşı zevcesi olan ile dermiyān idicek anıñ daḡı istişvābı ol muḳaddemeye tālī olup netīce-i merāmları ma^crūz-ı pīş-gāh-ı ^cAbdu'l-muḡḡalib ḳılındıḡda muḳārin-i şūret-i ḳabūl ve itmāmḳār-ı şūret-nümā-yı ma^craḡ-ı ḫuşūl olmuşıdı. (32a/17)*
- *Cā^cizdir ki, yigirmi mihār-i şütrūñ ol vaḳitde ḳıymeti beş yüz dirhem zeheb olup yigirmi re^s şütür ol miḳdār-ı zer-ḫālişden ^cavz ola, yāḫūd ol miḳdār-ı zeheb Ebū Ṭālib ḫarafından edā olunmuş olup şütürler server-i kā^cināt ^caleyhi eşrefü'ş-şalavāt cānibinden i^cā buyurulmuş ola. (89a/10)*
- *Cā^cizdir ki, ol vāḳı^cayı iki birāderler daḡı görmüşler olalar, veyāḫūd biri görüp ikisiniñ daḡı sebeb-i islāmı olmuş ola. (122a/1)*
- *Pes senden ḫaleb-ḳāriḡ ki, ya anı bu mutaşaddī oldıḡı ḫuşūşdan keff ü men^c idesin, veyāḫūd beynimize ḫaylūlet itmeyüp anıñla beynimizi taḫliye-sāz olasın. (127a/17)*

- *Zīrā kütüb-i kadīmeden ahz u istinbāt idüp dürer-i derārī-tāb kelimāt-ı seلفden iltikāt olundığı üzre işbu neyyir-i cihān-tāb-ı sa°d-ı iktirānīñ pertev-i °izz ü şānı ziyā-resān-ı çār cihet-i °ālem ve °ālemiyān olacaktır. (76a/22)*
- *Belki aña müntehī oldukça imsāk buyurup andan soñra bir rivāyetde iki ve rivāyet-i uhrāda üç def°a kizbü'n-nessābün kelāmını tekrīr ile vaşşāle-sāz-ı hadīs-i mu°ciz-tırāz olurlar idi. (5a/12)*
- *Egerçi seniñ için yehūd tã°ifesinden ihtirāz üzre oldığım cihetden taraf-ı Şām'a hareketiñ hilāf-ı dil-hāhımdır. (86b/16)*
- *Ammā İbn-i İshāk nakli üzre ol vakitde Sa°id bin °Aş'ırñ mevālīsinden Mekke'de bir kıbtıyyü'l-aşl mi°mār-ı mühendis-şicār vār idi ki, hazākatı ma°lüm-ı şıgār u kibār idi. (91b/12)*
- *Lākin eşbeh akvāl cemī°-i āyāt-ı Kur°āniyye yaķaķa hālinde nāzil olmak kavlidir. (99b/3)*
- *Çün ol vakit resīde oldı. (80a/19)*
- *Şöyle ki muktezā-yı işāret-i müstetbi°ü'l-beşāretim üzre ol hāk-i pāk-i müşg-āsāya nāşıye-sā-yı ilticā ve intimā olasın. (47a/11)*
- *Hattā bā°ış-i ferāh-destī-i zü'n-nüreyn ol māl-i mevrüş iledir. (30b/6)*
- *Tā ki nāsih-sāz-ı kā°ide-i ādāb-ı murāfaķat olmayasın. (50b/6)*
- *Ya°nī bir cevher-i müdrek-i bizātih olup bedeniñ fenāsı ile fānī olmaz. (135b/3)*
- *Velākin ol zebīhe muķārin-i ķabül olmayup andan ekber zebīhe ile me°mūr oldı. (23a/16)*
- *ve kezālik şüy u şevher beyninde peyvend-sāz-ı rābıta-i izdivāc olmak murād olunduķda mühimm-perdāz-ı °aķd-i nikāh olurlar idi. (15a/9)*
- *Vaktā ki Huşeyn hurūc murād eyledi, resül-i mükerrrem -şalla'l-lāhu °aleyhi ve sellem- hużzār-ı aşhāba anı menziline varınca teşyī° ile fermān-fermā oldılar. (124a/2)*

Metinde cümle dışı öge olarak kullanılan sona gelen edatlar “da/de, dahî, bile, ki, kim” edatlarıdır. Bunlardan “kim” sadece iki beyitte geçmektedir.

- *Ol sünnet-i seniyyeye kıI sen de iktidā. (1b/4)*
- *Ve māl-i vāfir-i meknūzuñ dahî olmayup derāhim ve denānîri müddehir degülsün. (23a/9)*
- *Māderi olan Fāṭıma bint-i Sa°d bin Sebel, Kilāb'dan soñra Rebî°a bin Hıram-ı Ğadri°niñ ser-nihāde-i bālîn-i izdivācı olduĝda Kuşay şabiyy-i faṭım bulunmaĝla Rebî°a anı bilād-ı kazā°aya māderi ile bile istişhāb etdiği cihetden ecdād ve °aşıreti bilādından ki, Mekke-i Mükerreme ve havālîsidir, niçe müddet dūr-endāhte-i felāḥan-ı ğurbet olup ıalmaĝile Kuşay lakabı ile şöhret-şî°ār ve kabîle ahālîsini Mekke'ye cem°i sebebiyle mücemmi° dinmekle karîn-i iştihār olmuşdur. (11b/2)*
- *Pes vācibdir ki, vürüdları vaĝtinden kufulleri hengāmına dek anlarıñ ziyāfet ü iṭ°ām ve tebcîl ü i°zāmını iltizām idesiz. (13b/23)*
- *Müjde kim ey hüsrev-i bih rüzgār-ı mülk-i şavķ, Genc-i bād-āverd-i ümmîd ve temennādır gelen. (85b/14)*

1. 6. 2. Ünlem Edatlarının Cümle Dışı Öge Olması:

Ünlem edatlarının cümle dışı öge olarak kullanılışlarının örneĝi çok azdır.

- *Āyā, bu cemmāze-i zibā-ĝüzār sābıķan süvār olduĝıñ merkeb-i girān-reftār degil midir? (50b/7)*
- *Āyā, ne maķūle emr-i mühevvil rû-nümā-yı ma°raz-ı huşul oldı? (53b/5)*
- *Elbette, yed-i mübārek yümnālarile münāveleye taşaddî buyururlar idi. (51b/3)*
- *Ne°am, şıla-i raḥm ile me°mūruz? (117b/22)*
- *Belî, ol ma°lūmuñuz olan merkeb-i naḥîfdir. (50b/8)*
- *°Acabā zuhûri şimdi bi'l-fi°l rû-nümā olmuş mudur? (117b/3)*

1. 6. 3. Ünlem Gruplarının Cümle Dışı Öge Olması:

- *Ey Ümmü Eymen! Lâzımdır ki, ol nev-nihâl-i riyâz-ı ʿadn-i ʿadnânı dest-bürd-i ʿavâşif-ı mekr-i aʿdâdan muhâfaza ve şiyânetde şebân-rûz-ı tayağkuş ve intibâh üzre olasın ki, kâṭibe-i ehl-i kitâb anıñ peygamber-i mebʿûş olduğunda müttefikü'l-kelâmlardır. (64a/22)*
- *Ây şâhen-şâh-ı bâ-intibâh! Bu devlet-hâhıñız daḥî ʿalâyim-i mezkûreniñ vuḳûʿi gîcesi ğunûde-i püster-ferâĝ olup müdebbir-i memleket-i vücûdum olan rûḥ-ı ṭabîʿî kâr-hâne-i cism-i ḥâk-nihâdımdan kaṭʿ-ı peyvend-i taʿalluḳ sūrî kıilup manzara-i ḥayâlden temâşîl-i ʿâlem-i mişâl müşâhedesine (4) iştiĝâl hilâlinde gördüm ki ... (41a/3)*
- *Ey nûr-ı çeşm-i dūd-mân-ı Halîl, teblîĝ ve işâʿati mültezemiñ olan ḥuşuşı ḥâṭır-hâhıñ olduğu üzre neşrü izâʿat kıl. (128a/13)*
- *Yâ resûlu'l-lâh, nâsı ne maḳûle emre daʿvet-sâzsın? (122a/4)*

1. 6. 4. Hitapların Cümle Dışı Öge Olması:

Hitapların cümle dışı öge olarak kullanılmasına dair örnekler metinde sadece bir beyitte rastlanmıştır.

- *Ḳul olam mı kimseye şâhım ne añlarsın beni
Bir efendim vâr iken ʿâlemde sulṭânım gibi (111b/16)*

1. 6. 5. Ara Sözlerin Cümle Dışı Öge Olması:

Metinde ara sözlerin cümle dışı öge olarak kullanılması iki türlü gerçekleşmektedir.

1. 6. 5. 1. Dua İfade Eden Ara Sözlerin Cümle Dışı Öge Olması:

- *ʿÂyişe-i şiddîka -raziyallahu ʿanhâ- rivâyet ider ki ... (62b/6)*

- *Resül-i mükerrem -salla'l-lāhu °aleyhi ve sellem- anlara iltifāt-nümā olup cülūs ile fermān-fermā oldılar. (122b/20)*
- *Ez-cümle, siyer-i İbn-i Seyyidü'n-nāsda beş def°a vuķū°i mezkūr olup, def°a-i ūlā, evlād-ı Ādem'den nebiyy-i mükerrem Hāzret-i Şīş bin Ādem şafıyyu'l-lāh -°alā nebiyyinā ve °aleyhümā ve sellem-cenābınıñ bināsı, ve def°a-i şāniye nebiyy-i kerīm ya°ni Hāzret-i İbrāhīm'iñ -°aleyhi't-tahıyyat ve't-teslīm- binā ve teşyīdi olup, ve def°a-i şālīsesi Kureyş'iñ zuhūr-ı bī°set-i nebeviyyeden beş sene muķaddem mutaşaddī oldukları nevbetdir. (94a/17)*
- *Ol vaķitde emīr-i kişver-i merdī °Alī bin Ebī Ṭālib cenābı -kerrema'l-lāhu vecheh- henüz tıfl-ı endek-sāle olup sinn-i şerīfi eşher rivāyāt üzre süllem-pāye-i medāric-i sinīn-i °ömürden derece-i heştümīn olmuşıdı. (109a/14)*
- *Andan şoñra ol āfitāb-ı nev-ṭulū°-ı risālet -°aleyhi's-şalavātu ve't-teslīmāt- hāzreti ol kūr-dilān-ı ḥuffāş-nihāddan istiḥfā ve dāru'l-erķamda aşḥāb-ı kirāmdan inzivā buyurmuşlar idi. (124a/17)*
- *Ve firāz-ı erkān-ı beyt-i mu°allā-şāna şu°ūd idüp zāhir-i cesedi maṭraḥ-ı şu°ā°-ı mihr-i dirāḥşān oluķça berīķ ve leme°ānı ḥıyre-sāz-ı dīde-i nażżār-ı keyān olup ve kā°inen men kāne bir şaḥiş muķābil ve müdānī olsa dehānını ferruḥ-sāz olup kaşış-i müdhişi ile ru°b-efgen olurdı. (90b/9)*
- *Ey neķāve-i mevcūdāt ve nūr-ı çeşm-i kā°ināt! Ma°āza'l-lāh ki, hāzret-i kār-sāz-ı bī°enbāz seniñ zāt-ı sūtüde simātıñı ki, meḥāsin-i aḥlāķ ile muttaşif olup şıla-i irḥām ve şıdķ-ı eḥādīş ve sedād-ı kelimāt ve edā-i emānāt ve sā°ir ḥışāl-i ḥamīde ile ārāstedir, ne iḥtimāldir ki, °urza-i āfāt ve hedef-i siḥām-ı belıyyāt eyleye? (96b/15)*

1. 6. 5. 2. Açıklama İfade Eden Ara Sözlere Cümle Dışı Öge

Olması:

- *Evvelā ol birkaç nefer-i civānān-ı sedād-güzīn, zamān-ı (17) kadīmede terk-i hānmān idüp bir cānibe zehāb itmişlerdir, kimlerdir? (132b/16)*
- *Ahvālī olan kabīle-i Tay ricālī ile hem-nişīn-i āmīzīş ve ülfet olduğu hengāmda seby ü istirkāk olunup, Hakīm bin Hīrām ki, Hadīce-i Kübrā'nıñ birāder-zādesidir, anı ammesi Hadīce için dört yüz dirheme iştirā itmiş idi. (111a/7)*
- *Ey amm-i şefīk-i muhterem, işbu dīn-i hidāyet-i rehīn ,ki müşāhedeñ olmuşdur, dīn-i ilāhī ve dīn-i melā'ike ve peygamberān-ı ilāhī olup menāṭ-ı silsile-i nesebimiz olan İbrāhīm-i müstevcibü't-tekrīmiñ mütemessik olduğu dīn-i mübīndir. (110a/20)*
- *Ol sefir-i vahy-i ilāhī ki, benden esbak meb'ūs olan enbiyā-yı kirāma hizmet-i sefāretde müstaḥdem olan melek-i azīmü's-şandır, ihbār eyledi. (115b/9)*
- *Velākin şehir-i ramazāndan on yedi gece mürürunda ki, yevm-i işneyn idi, nüzül idüp Cebel-i Hīrā'da rü-nümā oldu. (102a/17)*

1. 6. 5. 3. Yemin İfadelerinin Cümle Dışı Öge Olması:

- *Va'l-lāhü'l-azīm, mādām ki hālā karīn-i kabūlüñ olan dīn-i Muammedīden dāmen-keşīde-i rücū u firāğ olup Esāfe ve Nā'ile'yi şūret-i kabūl ile mass itmeyesin, benim için ekl-i ta'ām ve şürb-i şerāb harāmdır. (117b/23)*
- *Ey Muṭ'im! Bi'l-lāhi'l-azīm, kavmiñ bu mu'āmelede gāyet bī-inşāfāne hareket eylediler. (129a/2)*
- *Ey Buḥeyrā! Baña Lāt ve Uzzā ile su'āl-sāz olma ki -va'l-lāhi- anlar benim katımda menfūrum olan nesneleriñ mebgūz-ı terīnidir. (75b/10)*

2. KELİME GRUPLARI

2. 1. TÜRKÇE KELİME GRUPLARI

2. 1. 1. İsim Tamlaması

Bilindiği gibi Farsça ve Arapça Osmanlı Türkçesinde önemli bir yere sahiptir. Bu iki dil, hem kelimelerin kökeni bakımından hem de yapı bakımından isim tamlamalarında kendilerini göstermiştir. Metinde döneme ait olan isim tamlamalarının Türkçe, Farsça ve Arapça kurallarla yapıldığı görülmektedir. Bu üç dilin, bu kelime grubunda birbiriyle tamamen kaynaştığı söylenebilir. Türkçe kurallarla yapılan bir isim tamlamasının bir unsurunun diğer dillerle yapılan bir kelime grubu ya da Farsça kurallarla yapılmış bir isim tamlamasının bir unsurunun Arapça kurallarla yapılmış bir kelime grubu olması ile ilgili metinde birçok örneğe rastlanmaktadır.

Tezin bu bölümünde Türkçe kurallarla yapılmış isim tamlamaları ele alınacaktır. Farsça ve Arapça kurallarla yapılmış olan isim tamlamaları ise Farsça kelime grupları ve Arapça kelime grupları bölümlerinde ele alınacaktır.

Metinde Türkçe kurallarla yapılan isim tamlamalarıyla ilgili oldukça fazla örneğe rastlanmıştır. Bu türdeki isim tamlamaları da üç grupta incelenebilir. Bunlar:

1. İyelik grubu
2. Belirtili isim tamlaması
3. Belirtisiz isim tamlaması

2. 1. 1. 1. İyelik Grubu:

İyelik grubuyla ilgili olarak cümle konusunda çalışma yapmış araştırmacılar arasında görüş farklılıkları vardır. Bazı araştırmacılar iyelik grubunu isim tamlamaları içerisinde değerlendirirken bazıları da iyelik grubunu ayrı bir kelime grubu olarak kabul etmektedirler.

Muharrem Ergin, iyelik grubu ve isim tamlamasını “İyelik Grubu ve İsim Tamlaması” başlığı altında ele almıştır. Ergin iyelik grubunun altı şekli olduğunu altı şahıs zamiri ile örneklendirmiştir. Ona göre isim tamlaması da iyelik grubunun üçüncü şahsından başka bir şey değildir. Yine Ergin’e göre isim tamlamalarına iyelik grubu denebileceği gibi iyelik gruplarına da isim tamlaması denebilir.²⁹

Vecihe Hatipoğlu Türkçenin Söz Dizimi adlı kitabında iyelik grubunu “Adıl Tamlaması” terimiyle isim tamlamasından tamamen ayrı bir başlık altında ele almış ve bunu “Tamlayanı adıl olan belirtili tamlamaya adıl tamlaması denir.” şeklinde tanımlamıştır.³⁰

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli de konuyu Muharrem Ergin’le aynı doğrultuda değerlendirmişlerdir.³¹

Leyla Karahan, “İsim tamlamasında birinci unsur, ikinci unsura ilgi hâli ile bağlanır. Bu hâl, zamirlerde ekli, isimlerde ekli veya eksizdir. Tamlamanın ikinci unsuru dâimâ iyelik eki taşır. Köy yolu, ovanın yeşili, bizim sesimiz vb.” açıklamasıyla bu iki grubu aynı çatı altında ele almıştır.³²

Günay Karaağaç iyelik grubu konusunu “İyelik Öbeği” diye ayrı bir başlıkta ele almış ve konuyla ilgili “Tamlayanı kişi zamiri olan ilişkilendirme

²⁹ Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi, Bayrak Yayınları, İstanbul 1997, s. 382.

³⁰ Vecihe Hatipoğlu, Türkçenin Sözdizimi, TDK Yayınları, Ankara 1976, s. 21.

³¹ Mustafa Özkan, Veysi Sevinçli, Türkiye Türkçesi Söz Dizimi, 3F Yayınları, İstanbul 2008, s. 18.

³² Laylâ Karahan, Türkçede Söz Dizimi, Akçağ Yayınları, Ankara 2008, s. 42.

öbeğidir. Bir varlığın bir kişiye bağlandığı yapıdır. İsim tamlaması, bir varlığı bir başka varlık ile ilişkili kılarken, iyelik öbeği, bir varlığı bir kişi ile ilişkili kılmaktadır. Tamamen isim tamlaması gibi oluşmuş bu söz öbeğinin isim tamlamasından ayrılan tek yönü, birinci isim ögesinin kişi zamiri olması ve bu kişiye ait olan iyelik eklerini alarak ikinci isim ögesine bağlanmasıdır.” açıklamasını yaparak isim tamlaması ile iyelik grubu arasındaki farkı belirtmiştir.³³

Bu tezde her ne kadar Leylâ Karahan’ın Türkçede Söz Dizimi adlı çalışması esas alınmış olsa da iyelik gurubu konusunda metindeki örneklerin çokluğu ve bu konudaki farklı görüşler nedeniyle isim tamlamaları konusu içerisinde iyelik gurubunun ayrı bir başlık altında ele alınması uygun bulunmuştur.

Metinde tespit edilen bu gruba ait örneklerin birçoğunda tamlayan belirtilmeyip tamlanan ile yetinilmiştir.

Metinde rastlanan bu gruba ait örneklerden bazıları şahıs sırasına göre şöyledir:

➤ **Teklik 1. Şahıs:**

benim / āsūde-i haḫīre-i temellüküm (51a/5)

➤ **Teklik 2. Şahıs:**

seniñ / āfitāb-ı cihān-tāb-ı zāt-ı münevveriñ (129b/21), seniñ / ibriñ-i fıtrat-ı iksir-i ḫāşiyetiñ (66a/11).

➤ **Teklik 3. Şahıs:**

anıñ / peder ve māderi (67a/3), anıñ / kabza-i kudreti (85a/3)

³³ Günay Karaağaç, Türkçenin Söz Dizimi, Kesit Yayınları, İstanbul 2009, s. 176.

➤ **Çokluk 3. Şahıs:**

anlarıñ kendülerden ğayrı melā'ikeye nisbeti (133b/18), anlarıñ nesl-i nesīli (6a/20), anlarıñ tavāf u ziyāretleri (40b/8).

2. 1. 1. 2. Belirtili İsim Tamlaması:

Belirtili isim tamlaması unsurlarının kelime grubu olup olmamasına göre şu şekilde sınıflandırılabilir:

2. 1. 1. 2. 1. Tamlayanı ve Tamlananı Tek Kelime Olanlar:

Metinde taspit edilen tamlayanı ve tamlananı tek kelime olan belirtili isim tamlamalarının sayısı oldukça azdır. Bu örneklerden bazıları şu şekildedir:

- *Ḥadīce'niñ / talebi (105b/5)*
- *rüfeķanıñ / merākibi (50a/21)*
- *duğterleriniñ / nāmı (15b/23)*
- *şitāniñ / iştidādı (16b/9)*
- *kilābiñ / māderi (11a/18)*
- *°Abdu'l-muṭṭalib'iñ / meşhūdı (23b/12)*

2. 1. 1. 2. 2. Tamlayanı veya Tamlananı Kelime Grubu Olanlar:

2. 1. 1. 2. 2. 1. Tamlayanı Kelime Grubu Olanlar:

- *taķrīr olunan su°āliñ / cevābı (136a/7)*
- *bu eşer-i celīlü'l-ķadriñ / cem°i (136b/15)*
- *ābā ve ecdādımızıñ / dīni (128b/11)*
- *işbu cebeliñ / māverāsı (126a/21)*
- *muzmār-ı islāmda sibāķ-rehān-ı taķaddüm olanlarıñ / birisi (110b/23)*
- *şūret-i luṭf u merāḫim ve emārāt-ı meḫāsin ve meķārimiñ / ḫilāfi (96b/20)*

- *Hadīce-i (8) Kübrā'niñ / birāder-zādesi (111a/7)*
- *Şeybetü'l-ḥamd'iniñ / ğayrı (68b/10)*

Örneği az olmakla birlikte bu tür belirtili isim tamlamasında araya başka unsur girdiği görülmektedir.

- *senden muḳaddem ol kāra mübāşir olanlar için mu^cayyen ve ḳarār-dāde olan miḳdāriñ / saña zı^cfını (83a/19)*

2. 1. 1. 2. 2. 2. Tamlananı Kelime Grubu Olanlar:

- *°Abdu'l-muḳṭalib'iniñ / sīmā-yı semāḥat-iḥtivāsı (31a/3)*
- *Kisrā'niñ / jükāl-i me^oşer-i sīne-i pür-sūzu (41a/15)*
- *cümleniñ / gāv ü gūsfendi (51a/12)*
- *pederiniñ / rişte-i ḥayātı (76a/9)*
- *ḳavmiñ / şığār ve kibārı (83a/5)*

Bu tür belirtili isim tamlamalarında da tamlayan ve tamlanan unsur arasına başka unsurların girdiği görülmektedir.

- *°Abdu'l-muḳṭalib'iniñ andan olan evlādınıñ / °Abdu'l-lāh aşğarı (31a/3)*
- *Āmine'niñ / °alā iḥtilāfü'l-aḳvāl ırzā^cı (43b/7)*
- *Āmine'niñ / ol ḥālde gūşe-nişin-i pāyın-i firāşı (60b/3)*
- *ikisiniñ / daḥī^cı sebep-i islāmı (122b/2)*

2. 1. 1. 2. 2. 3. Tamlayanı ve Tamlananı Kelime Grubu Olanlar:

- *ve Ebū Leheb-i nā-sütüde ḥişālīñ / muḳtezā-yı ḥāl-i ḥüsrān-me^oālī (44a/4)*
- *ol nevbahār-ı mekremetiñ / āşār-ı feyz ve meymeneti (50a/6)*
- *hüdāt-ı şāh-rāh-ı tevḥīd ü ĩmān olan peygāamberān-ı zīşāniñ / debdebe-i kūs-ı da^cvetleri (61a/4)*

- *Buḥeyrā nām bir rāhib-i murtāzīñ / °uzlet-cā-yı i°tikāf ve inzivāsı (72b/10)*
- *ol şevbiñ / bir gūşesi (93b/23)*

Bu gruba ait bazı isim tamlamalarında unsurların bağlama grubu hâlinde birden fazla olduğu ve genellikle iç kafiyeli olarak bir araya geldiği görülmektedir.

- *girīve-i ṭarīḳ-i Ḥicāzīñ / medāḥil ve meḥārici (26b/8)*
- *ol āfitāb-ı cihān tāb-ı hidāyetiñ / vaḳt-i suṭū° ve żuhūrı ve hengām-ı ṭulū°-ı māḥçe-i rāyāt-ı manşūrı (119a/1)*
- *ol sebze-zāriñ / aḥcār ve eşcārı (73b/22)*
- *sāde-zamīrān-ı endek-māye ve ebleh-menişān-ı kem-vāyeden bir ferdiñ / ḥavālī-gerd-i fikr-i fātırı ve reh-yāb-ı girīve-i fehmi-ḳāşırı (132a/1)*
- *ol mihr-i sipihr-i hidāyetiñ / keyfiyyet-i żuhūr ve suṭū°u (87a/14)*
- *Ve ḥalīle-i İlyās olan Ḥunedefiñ / İlyās'a muḥabbet ve ğarāmı ve muḳtezā-yı ülfet-i zevciyyet olan °alāḳa-i ḥubb u velā mūrā°atında ihtimamı (8a/10)*

Yine bu gruba giren bazı isim tamlamalarında tamlayan ile tamlanan arasına başka unsurların girdiği görülmektedir.

- *maṭlūb ve maḳşūdı olan zāt-ı bāhirü'l-efzāl-i bī-mişl ü hemālīñ / **yek be-yek** °alāyim-i evşāfı ve aḥvāli (73a/6)*
- *ol ḥazretiñ / **bir mertebe** dil-rubūde-i muḥabbeti (83b/12)*
- *yigirmi mihār-i şütrüñ / **ol vaḳitde** kıymeti (89a/8)*
- *ḥāmil-i vaḥyiñ / **gāh ḥilkat-i aşlīsi** üzre olan şüret ile ve **gāh diḥye şüreti**, **veyāḥūd şaḥş-ı āḥir şüret** ve **hey°eti** ile ityān ve vürüdü (100a/10)*

- *server-ı kâ'inātīñ / ba°de'l-bi°se on üç sene Mekke-i mükerremede mekş ü ārām buyurdıkları* (100a/21)
- *ol ğamāmīñ / dahī ol maħalde istiķrār ve ārāmı* (73a/22)

Bu gruptaki isim tamlamalarında tamlanan unsurunun birden fazla olduğu örneklere de rastlanmaktadır.

- *resül-i ferişte-nihādīñ / şüret-i beşeriyetden inħilā°ı ve ħil°at-i ħilķat-i melekıyyeyi teleffufı* (98b/2)

2. 1. 1. 3. Belirtisiz İsim Tamlaması:

Metinde tespit edebildiğimiz belirtisiz isim tamlamalarını da şu iki başlık altında ele alabiliriz:

2. 1. 1. 3. 1. Tamlayanı ve Tamlananı Tek Kelime Olanlar:

- *recüleyñ / ğaslı* (102b/4)
- *yakaza / ħāli* (98a/20)
- *yehūd / t̄ā°ifesi* (82b/17)
- *mecūs / āteşleri* (41a/14)
- *Mekke / tarafı* (24b/4)
- *Filistīñ / tarafı* (16a/16)
- *mevsim / tamāmı* (14a/8)
- *ħamīs / ğüni* (8a/19)

Bu gruptaki isim tamlamalarının bazıları bugün belirtili isim tamlaması şeklinde olan fakat metinde tamlayanın ilgi eki almayarak belirtisiz isim tamlaması yapısıyla kullanılan isim tamlamalarıdır.

- *Cābir -raziya'l-lāhu °anh- / mervıyyātı* (1b/12)
- *°aşrı / ahālisi* (8b/18)

- *Māderi / ismi* (9b/2)
- *°aşrı / büleğāsı* (11b/9)

2. 1. 1. 3. 2. Tamlayanı Kelime Grubu Olanlar:

- *Huneyn'den rücu'ları / ħīni* (59b/1)
- *iki çeşmi / miyānı* (101b/1)
- *ķavmiñ şıgār ve kibāri / beyni* (83a/5)
- *kinīse-i müstaħdeşe / cānibi* (25b/12)
- *ruħşat-fermā olmaķ / ricāsı* (26a/9)
- *bu iki rivāyet / beyni* (35a/5)
- *himmet-i mülūkāne / muķtezāsı* (41a/4)
- *hengām-ı kıyām-ı Sūķ-ı °Ukāż / vaķti* (79b/16)

Yine bu gruptaki isim tamlamalarının bazıları da bugün belirtili isim tamlaması şeklinde olan fakat metnimizde tamlayanın ilgi eki almayarak belirtisiz isim tamlaması yapısıyla kullanıldığı isim tamlamalarıdır:

- *tārīķ-i hicretiñ altmış dördinci senesiniñ zi'l-ħiccesi / avāħiri* (95a/9)
- *ba°zı müverriħīn / iħtiyarları* (10b/6)
- *ābā ve ecdādı / evlādı* (7a/11)
- *ecdād ve °aşīreti / bilādı* (11b/5)
- *peder ve māderi / menzilgāhı* (17b/1)

Belirtisiz isim tamlamalarına ait bazı örneklerde tamlayan unsur bağlama grubu hâlinde birden fazla unsurdan meydana gelmektedir. Bu unsurlar genellikle iç kafiyeli olarak kullanılmaktadır.

- *Ol rahmet-i şāmīle-i °ämme-i mevcūdāt ve bā°iş-i āferīniş-i kaffe-i maşnū°āt -°aleyh-i ezkiyyü't-teslīmāt- / ħazretleri* (44a/12)

- *ol naḥl-i büstān-pīrā-yı nūr u behcet ve nihāl-i gülşen-zīb-i risālet / cenābı* (51b/16)
- *münāvele-i kü's-i ḳāl u ḳīl ve muṭāraḥa-i keşmekeş-i cerḥ ü ta'dīl / temādīsı* (54b/10)
- *işbāt-ı müdde^cā-i muvāfaḳān-ı ihtimām-güzīn ve def^c-i dağdağ-a-i sīne-ḥırāş-ı muḥālifīn / ṭarīḳası* (62b/14).

2. 1. 2. Sıfat Tamlaması:

Metinde tespit edilen sıfat tamlamaları isim tamlamalarında olduğu gibi Türkçe, Arapça ve Farsça kurallara göre oluşturulmuştur. Bu bölümde Türkçe kurallarla yapılmış sıfat tamlamaları ele alınacaktır. Farsça ve Arapça kurallarla yapılmış olan sıfat tamlamaları ise Farsça kelime grupları ve Arapça kelime grupları bölümlerinde ele alınacaktır.

Metinde tespit edilen Türkçe kurallarla yapılan sıfat tamlamaları öncelikle iki gruba ayrılabilir.

1. Niteleme sıfatlarıyla yapılanlar
2. Belirtme sıfatlarıyla yapılanlar

Niteleme sıfatlarıyla yapılan sıfat tamlamaları da kendi içinde üç gruba ayrılabilir:

1. Sıfatı bir niteleme ismi ya da niteleme ifade eden kelime grubu olanlar,
2. Sıfatı sıfat-fiil grubu olanlar,
3. Sıfatı edat grubu olanlar.

Metinde tespit edilen belirtme sıfatlarıyla yapılan sıfat tamlamaları da dört ana başlık altında ele alınabilir:

1. İşaret sıfatlarıyla yapılanlar,
2. Sayı sıfatlarıyla yapılanlar,
3. Soru sıfatlarıyla yapılanlar,
4. Belirsizlik sıfatlarıyla yapılanlar.

Yine metinde tespit edilen sayı sıfatlarıyla yapılan sıfat tamlamaları da kendi içinde üç grupta incelenebilir:

1. Asıl sayı sıfatlarıyla yapılanlar,
2. Sıra sayı sıfatlarıyla yapılanlar,
3. Üleştirme sayı sıfatlarıyla yapılanlar.

2. 1. 2. 1. Niteleme Sıfatlarıyla Yapılanlar:

2. 1. 2. 1. 1. Sıfatı Niteleme İsmi ya da Niteleme İfade Eden Kelime

Grubu Olanlar:

Bu tür sıfat tamlamalarında sıfat ve isim unsurlarından her ikisi de tek kelime olabilmektedir.

- *eşher / rivāyāt* (97b/22)
- *eşbeh / aḳvāl* (99b/3)
- *a^czām / tebcīller* (8a/1)
- *eşbet / rivāyāt* (11a/18)
- *āḥir / ^cömr* (19a/1)
- *eşahḥ / aḳvāl* (35b/5)
- *zerrīn / kürsīler* (65b/1)

Yine bu tür sıfat tamlamalarında sıfat veya isim unsurunun bir kelime grubu da olduğu görülmektedir.

- *ekşer / kütüb-i ehl-i siyer* (87a/11)
- *ol cebel-i mübārekde vāḳı^c / ğār* (97a/14)

- *vālid-i server-i kā'ināt / °Abdu'l-lāh (91b/21)*
- *derūn-ı iştiyāk-ı meşhūnumda mestūr ve meknūn / bir sırr-ı serbeste (66a/14)*

Sıfat yapma eki olarak kullanılan “-lI” ekinin “miş” kelimesine eklenmesi ile oluşturulmuş “mişilli, mişillü” kelimelerinin sıfat olarak kullanılmasıyla ilgili metnimizde pek çok örneğe rastlanmıştır.

- *Ze°b ve Esed ve Kilāb mişilli / elfāz-ı dürüşť (11a/12)*
- *bir ridā mişilli / şevb (93b/19)*
- *ķadr-ı kifāyet-i ka°k u zīt mişillü / levāzım (97a/19)*
- *ķireb ü siķāye mişillü / ba°zı āvān (21a/22)*
- *süyüf-ı hindiyye ve durū°-ı mesrūde mişilli / i°lāk-ı nefīse (22a/22)*
- *iķdāş-ı beķā° vü ķayrāt mişillü / vücūh-ı birr ü ķasenāt (45a/9)*

Metnimizde geçen bir diğer sıfat tamlaması şekli de bazı eser, yer ve şahıs isimlerinin “nam” kelimesiyle nitelenmesi sonucunda oluşmuş tamlamalardır. Bu şekildeki tamlamalar dönemin özelliği olarak görölmektedir.

- *Nasťūrā nām / bir rāhib-i murtāz (84a/3)*
- *Meysere nām / ğulāmı (83b/4)*
- *Ebū Ŧālib nām / püserim (67a/4)*
- *Ebvā nām / menzil (60a/21)*

2. 1. 2. 1. 2. Sıfatı Sıfat-Fiil Grubu Olanlar:

- *zevce-i Fir°avn olan / Āsiye (37a/15)*
- *Mīkā°l'i istişhāb itmiş / ma°iyyet (57b/11)*
- *iki aşba°ım beyninde olan nuķreye gencide olacaķ / miķdār (44a/18)*

- *mütecessis oldığım / °alāmāt (114b/19)*
- *lisān-ı haḡ-gū-yı nebevīden telaḡkun itdikleri / kelām-ı hidāyet-encām (127a/5)*
- *zıkrı sebḡat iden / Buḡeyrā (84a/4)*
- *bu ta°dād itdigiñ evṡāf ile muttaṡıf olan / kimse (68b/9)*
- *ekber evṡān olan Hübel (39b/10)*

Bu tür sıfat tamlamalarında bazen sıfat-fiilin düṡtüğü görölmektedir. Bu tür kullanım günümüzde olduğu gibi metinde de oldukça yaygındır.

- *bāb-ı mu°allā-cenāb-ı nebevīye ḡarīb (olan) / maḡal (123a/22)*
- *ṡaraf-ı ilāhīden meb°ūs (olan) / bir nebī (120a/18)*
- *Ḳureyṡ'e tābi° (olan) / ḡabā°il (79a/4)*
- *daḡāyık-ı umūr ve aḡvālını muḡtevi (olan) / nāme (67b/13)*
- *beyt-i mükerrem-i ilāhīye müṡābih ve muzāhī (olan) / büyǖt ve menāzil (61b/7)*

2. 1. 2. 1. 3. Sıfatı Edat Grubu Olanlar:

- *pistān-ı māder gibi / ṡīr-i keṡīr (43b/1)*
- *mīz-āb-ı glūden mā-i zemzemden ḡayrı / me°kūl ve meṡrūb (121a/19)*
- *ḡilāl-i seḡābdan mühür-tāb-dār zühūr ider gibi / bir cemmāze-süvār-ı berḡ-reftār (85b/12)*
- *hāle-i māh gibi / iḡtifāf (90b/8)*
- *ḡudretleri müsā°id olduğu ḡadar / māl (16b/2)*
- *vaḡṡ u ṡayr gibi / ḡayvānāt (24b/22)*
- *ol vaḡitden muḡaddem / bir vaḡit (99B/11)*

2. 1. 2. 2. Belirtme Sıfatlarıyla Yapılanlar:

2. 1. 2. 2. 1. İşaret Sıfatlarıyla Yapılanlar:

Metinde “bu, o, ol, işbu” işaret sıfatlarıyla oluşturulmuş sıfat tamlamaları kullanılmıştır. “ol ve o” işaret sıfatlarının ikisinin birden metinde kullanılması bu dönemin bir geçiş dönemi olduğunu gösteren ilgi çekici bir özelliktir. Metinde ayrıca günümüzde artık kullanılmayan “işbu” işaret sıfatı da çokça kullanılmıştır.

- *bu / iki rivāyet* (35a/5)
- *ol / hāzret* (54b/5)
- *işbu / dīn-i hidāyet-i rehīn* (110a/19)
- *işbu / cebel* (126a/21)
- *ol / dürr-i pākize-güher* (76a/8)
- *bu / ğulām-ı humām* (76a/4)
- *o / hilāl-i ufq-ı risālet* (87a/13)
- *o / māh-ı tābān* (18a/11)
- *bu niza^c ve şikāķ* (93a/16)

İşaret sıfatıyla kurulmuş bazı sıfat tamlamaları kalıplaşarak sıfat tamlamalarında sıfat unsuru olarak kullanılmışlardır.

- *bu maķūle / umūr* (23b/6)

2. 1. 2. 2. 2. Sayı Sıfatlarıyla Yapılanlar:

2. 1. 2. 2. 2. 1. Asıl Sayı Sıfatlarıyla Yapılanlar:

- *kırķ üç / sene* (98a/11)
- *sekiz / şuver-i mütenevvi^ca* (98b/9)
- *iki / birāderler* (122b/1)
- *üç / su^oāl* (132a/21)
- *beş yüz / dirhem* (89a/8)

- *yigirmi / re³s* (89a/9)
- *toğuz / zira^c* (90a/5)
- *dört yüz / nevbet* (108a/15)
- *yigirmi dört biñ / def^a* (108a/19)

Metinde Farsça sayı sıfatlarıyla yapılmış olan sıfat tamlamaları da kullanılmıştır.

- *çār u penc / şebān-rūz* (93a/15)
- *yek / şebān-rūz* (118a/3)
- *se / rūze* (7b/4)

2. 1. 2. 2. 2. Sıra Sayı Sıfatlarıyla Yapılanlar:

- *altmış dördünci / sene* (95a/10)
- *otuz birinci / senesi* (43a/169)
- *sekizinci / nevbet* (96a/8)
- *yigirmi dördünci / gün* (98a/15)
- *üçüncü / def^a* (100b/18)
- *birinci / cedd-i emced* (4b/20)

2. 1. 2. 2. 3. Üleştirme Sayı Sıfatlarıyla Yapılanlar:

- *üçer / def^a* (102b/4)
- *ikişer / kat* (67b/8)
- *beşer / rağl* (67b/9)
- *onar / nefer* (67b/7)

2. 1. 2. 2. 3. Soru Sıfatlarıyla Yapılanlar:

- *kaç / sene* (97b/14)
- *ne / mâni^c* (87a/2)
- *kanğı / menzil-gâh* (38b/14)
- *ne / cānib* (38b/9)
- *ne / keyfiyyet* (97a/22)

2. 1. 2. 2. 4. Belirsizlik Sıfatlarıyla Yapılanlar:

- *bir / gürüh-ı enbūh* (126a/21)
- *birkaç / vecih* (99b/4)
- *bir / rāhib-i murtāz* (84a/3)
- *her / leyle-i işneyn* (44a/17)
- *ba^cızı / mü^cellefāt-ı maqbūlede* (98b/9)
- *niçe / rahābīn-i bī-başıret* (25b/13)

Bu tür sıfat tamlamalarının bazılarında sıfat unsuru bazen birkaç isim unsurunu belirtmektedir.

- *ba^cızı / ^calāyim ü āşār* (73b/19)
- *her / şeb-i gürisne ve leb-teşnelik* (50a/1)
- *her / kār u güftār* (51b/4)
- *ba^cızı / sünen ve hışāl* (68a/16)

2. 1. 3. İSİM-FİİL GRUBU:

Metinde geçen isim-fiil grupları “-mAğ” ve “-mA” ekleriyle yapılmıştır. Metinde tespit edilen isim-fiil grupları aldıkları isim-fiil eklerine göre iki başlık altında ele alınabilir.

2. 1. 3. 1. “-mAḲ” Ekiyle Yapılanlar:

- *esbaḳ-ı müslimīn ve aḳdem-i mü^ominīn-i muṣaddiḳīn / ḥazret-i ṣiddīḳ olmaḳ* (112a/17)
- *°aşkelānīñ beyān itdiḡi emārāt yek-be-yek / zāhir olmaḡile* (117b/8)
- *Rūm’da / pā-nihāde-i derece-i ricāl olmaḳ* (122b/8)
- *Anlardan ol tevehhūmi / berṭaraf-sāz olmaḳ* (124b/9)
- *Cibrīl’e / iḳtidā itmek* (102b/7)
- *ma^obūdiyyetde anıñla / teṣrīḳ itmek* (123b/15)
- *anı -ḥāṣā- ḳatle / mübāderet itmek* (128b/11)
- *ol āb-ı ṣīrīn-güvārdan / içmege* (46b/18)

Bu ekle yapılan isim-fiiller birden fazla isim-fiil grubuna ortak olarak gelebilmektedir. Ayrıca bu tür isim-fiil gruplarında iç kafiye de söz konusu olmaktadır.

- *mutaşaddī-i def^c-i ḥelecān u ıztırāb ve berṭaraf-sāz-ı ḥafaḳān-ı inkılāb olmaḳ* (96b/23)
- *anlar ile muḥārib, ve server-i kā^oinātı ṣiyānet-sāz olmadan nākib olmaḳ* (127b/11)
- *cevāb-ı ṣāfī ve ızāḥ-ı vāfī olmaḳ* (134b/5)
- *bizi remīde-i ḥāb ve mübtelā-yı sūhre-i ıztırāb ḳılmaḳ* (50a/2)
- *iṣ^oāl-i nā^oire-i ḥamiyyet ve ırā-i zinād-ı ḡayret itmek* (25b/16)
- *seni veyāḥūd kendimi helāk ve āḡūṣte-i ḥūn u ḥāk itmek* (40a/20)
- *Benim için seni işbu dīn-i ḳavīme da^cvet ve bezl-i naṣīḥatde ṣarf-ı kudret itmek* (110b/1)

2. 1. 3. 2. “-mA” Ekiyle Yapılanlar:

- *ba^czı emti^ca-i merḡūbe celbine / mutaşaddī olma* (16b/20)
- *iṣāre-i ḡubār-ı kudūret ḳılma* (25b/15)

- *ol ŧirzime-i eŧrārīñ / seng-sār-ı idbār olması* (28b/21)
- *Ebeveyn-i mŧkerremeyniñ / ehl-i fetretten olmaları* (61a/2)
- *hā'iz-i ŧeref-i taqaddŧm olma* (116a/4)
- *hırāŧide-i hār-zār itme* (118b/1)
- *tekrār ŧŧrb itme* (37a/11)

2. 1. 4. SIFAT-FİİL GRUBU:

Metinde geçen sıfat-fiil grupları aldıkları sıfat-fiil eklerine göre sınıflandırıldı.

Metinde geçen sıfat-fiil gruplarında rastlanan önemli bir husus bir sıfat-fiilin birden fazla isim unsuruna ortak olarak gelip sıfat-fiil grubu oluŧturmasıdır. Bu tŧr sıfat-fiil gruplarını oluŧturan sıfat-fiiller genellikle “it- ,ol-“ gibi yardımcı fiillerden yapılmıŧlardır.

Buna göre metinde geçen sıfat-fiil grupları ŧu ŧekilde sınıflandırılabilir:

2. 1. 4. 1. “-An” Ekiyle Yapılanlar:

- *zevce-i Fir'avn olan* (37a/15)
- *baña seng-rāh olanlar* (63a/1)
- *kasem-sāzān-ı hulfŧ'ı-fuŧŧl olan* (82a/12)
- *kŧtŧb-i kadīmede mezkŧr olan* (84b/8)
- *senden muqaddem ol kāra mŧbāŧir olanlar* (83a/19)
- *ol beyt-i mŧkerremde meknŧz olan* (90a/11).

Bu ekle yapılmıŧ sıfat-fiil gruplarından sıfat-fiili birden fazla isim unsuruna ortak olarak gelmiŧ olan örnekler de ŧu ŧekildedir:

- *nāzīmān-ı sımtu'l-lāl-i aħbār ve eħādīŧ ŧ sīyer olan* (4a/17)
- *sāyık-ı necā'ib-i rekā'ib ve reh-peymā-yı berārī ve sebāsib olanlar* (25a/20)

- *ekşer kütüb-i siyerde mestūr ve elsine-i şikāt-i rüvāt nakli ile meşhūr ve mecāmi^c-i eḥādīş ve āşārda mezkūr olan (95b/6)*

2. 1. 4. 2. “-r, -Ar” Ekleriyle Yapılanlar:

- *seniñ cevher-i nefīs-i vücūd-ı ma^cālī-nümūduña ^cadīl olur (bir gevher-i semīn-i perveriş-yäfte-i şadef) (3b/23)*
- *cefne ta^cbīr olunur (bir taşt-ı çübīn) (93a/8)*
- *^cAbdu'l-lāh'dan kurb-ı žuhūr-ı mīlād-ı nebevī teferrūs olunur (ba^czı ^calāmet-i ^cacībe) (31b/19)*
- *bu ma^cnāyı te^ssīs ve te^yīd ider (iki ḥadīş-i şerīf) (96a/3)*

Metinde bu ekle yapılan sıfat-fiil gruplarından bazıları cümlede zarf göreviyle kullanılmışlardır.

- *nāsī-i mekārim-ḥiṣāle da^cvet ü terğīb ider (**şekilde**) (müşāhede kıldım.) (120b/2)*
- *andan pistān-ı māder gibi şīr-i keşīr feverān ider (**şekilde**) (müşāhade olun-) (43b/1)*

Bu ekle yapılan sıfat-fiil gruplarından bir tanesi metinde ek fiille birleşerek “-ken” zarf-fiil eki ile kullanılmıştır.

- *ḥademeñiz olan memālīk ve ^cabīde, Rabbāḥ ve Merzūk ve Felāḥ gibi esāmi-i ḥasene-i leyyine ile tesmiye ider (**iken**) (11a/9)*

Bu ekle kurulmuş sıfat-fiil gruplarından biri de metinde bir yerde yardımcı fiille birleşerek birleşik fiil oluşturmuştur.

- *“Aġnāmımızı bint-i Ebī Zūveyb’iñ çerā-gāh-ı aġnāmı olan nevāhīye sevķ idüñ.” deyü sipāriş ider (olmuşlar idi.) (51a/10)*

2. 1. 4. 3. “-dl⁴ķ” Ekiyle Yapılanlar:

Bu eklerle yapılmış olan sıfat-fiil grupları metinde yaygın olarak kullanılmıştır.

Bu tür sıfat-fiiller günümüzde olduğu gibi metinde de genellikle iyelik ekleriyle kullanılmıştır. Bu şekilleriyle tamlayanı belirtilmemiş isim tamlaması biçimindedirler. Bir isim tamlamasının tamlanan unsuru durumundaki bu kelime grupları bir sıfat-fiil grubudur.

Metinde dikkat çeken bir özellik de ek fiilin (i-) bu ekleri alarak sıfat-fiil grupları oluşturmasıdır. Ek fiille (i-) oluşturulmuş bu tür sıfat fiillerde ekin yuvarlak ünlülü şekliyle düz ünlülü şekli metinde birlikte kullanılmıştır. Bu da geçiş döneminin önemli bir özelliğidir.

Bu eklerle oluşturulan sıfat-fiillerin en önemli özelliği bu sıfat-fiillerin ya “i-” fiili ile ya da bir yardımcı fiille meydana getirilmesidir.

- *ānifen beyān olundığı (87a/12)*
- *ħayl-ı °Acemiñ niħle-i Mecūs’dan oldukları (91a/19)*
- *Aħvāli olan ķabīle-i Ṭay ricāli ile hem-nişīn-i āmīziş ve ülfet olduğu (111a/5)*
- *muħālif-i rızā-yı rabb-i cemīl idigi (92b/11)*
- *īfā-i nezr-i sābıķa mübāderet ile me^omūr idigi (23a/22)*
- *muķtezā-yı °ırāķat-i neseb ile şāħib-i nişāb-ı ķadr-i ħaseb idigi (9b/8)*

Bu ekle oluşturulan sıfat-fiiller de birden fazla isim unsuruna ortak olarak gelebilmektedir.

- *resūl-i ekremi nübüvvet ile tebşīr ü tasdīk ve ol meşhūd u mesmū^c olan ḥālātīñ muḳaddemāt-ı vahy ü bi^cset oldıgın tahkīk itdigi (104b/16)*
- *cezāsı sezā-yı ^camelī ile seng-sār ve mübtelā-yı beliyye-i helāk ve bevār oldığı (90a/18)*
- *maşrıḳ-ı ufḳ-ı ervāḥdan basīṭ-i ^cālem-i eşbāḥa ziyā-pāş-ı tulū^c ve nūr-efşān-ı żuhūr ve sutū^c oldığı (82b/2)*
- *Şübeye'yi malımdan i^ctāk ve andan ḥill ü sāk eyledigim (44a/15)*

2. 1. 4. 4. “-ml⁴ş” Ekiyle Yapılanlar:

- *bir kürsī üzre murabba^c-nişīn-i istiḳrār olmuş (bir hevā) (108a/3)*
- *bir ṭıfl-ı razī^ciñ müte^cahhid-i ḥıdmet-i terbiyyeti olmamış (kimse) (48b/7)*
- *Mikā^ol'i istişḥāb itmiş (ma^ciyyet) (57b/9)*
- *gerden-i sīm-günuna ciz^c-i yemānī keşīde ḳılınmış (bir ḳılāde) (53a/11)*
- *ni^cam-ı ilāhīden zamānı sebḳat itmiş (bir ni^cmet-i celīle) (45b/20)*

Bu ekle oluşturulmuş olan sıfat-fiil gruplarının bir kısmı bir yardımcı fiilin asıl unsuru olarak kullanılmaktadır.

- *bid^catiyyet ihtimāli / berṭaraf olmuş (ol-) (46a/1)*
- *ebeveyni dār-ı āḥirete / intikāl itmiş (ol-) (65a/1)*
- *ser-menzil-i islāma / mühtedī olmamış (ol-) (118a/21)*
- *bu eşnālardan muḳaddem / vāsītatü'l-^caḳd-i saḥa-i imān olmuş (ol-) (123a/14)*
- *sūre-i mezkūre ol vaḳitden muḳaddem bir vaḳitde / nüzül itmiş (ol-) (99b/11)*

Bu ekle oluşturulmuş sıfat-fiil gruplarından bazıları cümle içerisinde zarf göreviyle kullanılmışlardır.

- *iki nefer melek-i sidre-pervāz ḥarr-ı hecīrden viḳāye-sāz olmuş (mu^oāyene iderdi.) (85a/12)*
- *bir ba^oīr-i refref-i mesīre rākib olmuş ... (resīde oldı.) (85b/16)*
- *ol ḥālden ḥabīr olmuş ... (geldi.) (131b/6)*

2. 1. 4. 5. “-AcAḳ” Ekiyle Yapılanlar:

Bu ekle yapılmış olan sıfat-fiil gruplarının metinde pek fazla örneğine rastlanmamıştır. Tespit edilmiş olan örneklerin çoğu bir sıfat tamlamasının sıfat unsuru durumundadır.

- *iki aşba^oım beyninde olan nuḳreye gencīde olacaḳ (miḳdār) (44a/18)*
- *Belki reşkīn-sāz olmağa sezā olan baña ve a^oḳābıma bā^oiş-i ḥulūd-ı zıkr, belki sermāye-i faḥr ve re^osü'l-māl-i irtifā^o-ı ḳadr olacaḳ (ḥuşūş) (76a/21)*
- *aña bedel-i mā-yeteḥllet olacaḳ (ḳadar ḡidā) (118a/6)*
- *nihāde-i ṭabaḳçe-i aḥzār olan ṭa^oāmīñ miḳdārı ḥużzārdan ancaḳ bir nefer kimseye kifāyet-sāz olacaḳ (miḳdār) (125a/12)*

Metinde geçen bu ekle yapılmış sıfat-fiil gruplarından bir tanesi bir isim tamlamasının tamlanan unsuru durumundadır.

- *ḳaşd-ı āzār ile aña dırāz-dest-i gezend ve ızrār olmaḳ dā^oiyesinde olacaḳları (76a/21)*

Metinde geçen örneklerden bir tanesi de “i-” fiiliyle birleşerek bir birleşik fiil oluşturmuştur.

- *kendülerin daḥī ʔard ve eb^cāda müte^carrız olacaḡ (idigin) (12b/22)*

2. 1. 4. 6. “-mAz” Ekiyle Yapılanlar:

Metinde bu ekle yapılmış olan sıfat-fiil gruplarıyla ilgili çok az örneğe rastlanmıştır. Tespit edilen bu sıfat-fiil grupları genellikle “muḡaddem” edatından önce gelerek bir edat grubu oluşturmuştur.

- *dest-i niyāzı sūde-i vech-i zırā^cat kılmazdan (muḡaddem) (68b/20)*
- *Ebū Zer muḡtedā-yı enbiyā vü rūsül ve hādī-i aḡvem-i sūbül -şalla'l-lāhu ^caleyhi ve sellem- cenābına mülāḡī olmazdan (üç sene muḡaddem) (120a/13)*
- *Ufḡ-ı ḡāverden henüz mihr-i cihān-ārā sāḡı^c u hüveydā olmazdan (muḡaddem) (93b/2)*

Metinde tespit edilen bir örnekte de bu ekle yapılmış olan sıfat-fiil grubunun bir yardımcı fiilin asıl unsurunu oluşturduğu görülmektedir.

- *bir vecihle / rızā-dāde olmaz (ol-) (56a/6)*

2. 1. 5. ZARF-FİİL GRUBU:

Metinde geçen zarf-fiil grupları zarf-fiil eklerine göre sınıflandırıldı. Bu zarf-fiil gruplarıyla ilgili özellikler de o zarf-fiil ekinin altında belirtildi.

Asıl unsuru isim olan birleşik fiillerde yardımcı unsur birden fazla isim unsuruna ortak olarak gelebilmektedir. Bu tür birleşik fiillerin yardımcı fiilin zarf-fiil eklerinden birini alması durumunda bir zarf-fiil birden fazla zarf-fiil grubu oluşturmaktadır. Bu şekildeki zarf-fiil grupları ilgili başlık altında ayrı bir paragraf olarak belirtilmiştir.

Metinde tespit edilen zarf-fiil grupları şu şekilde sınıflandırılabilir:

2. 1. 5. 1. “-Up” Ekiyle Yapılanlar:

Metinde bu zarf-fiil eki günümüzden farklı olarak sadece yuvarlak ünlülü şekilleriyle görülmektedir.

- *tağyîr-i zeyy ü libās idüp* (25b/17)
- *ol hazretiñ şeref-i hıdmetini sermāye-i sa^cādet bilüp* (83b/8)
- *hareketleri mevsim-i temmūz-ı pāşne-sūza muşādif olup* (85a/9)
- *ol dā^ciye ile hużūr-ı Muḥammed bin ^cAbdu’l-lāh’a varup* (86b/14)
- *sīl-zede-i emvāc-ı belā olup* (91a/12)
- *ol hazrete şūret-nümā-yı vuzū olup* (102b/5)
- *ehl-i ḥaremiñ el-ān mütedeyyin oldukları dīnlerine muḥālefet idüp* (117a/21)
- *cenāb-ı muḳallibü’l-ḳulūbe tefvīz-i umūr itmiş olup* (120a/15)

Bu ekle yapılmış olan metinde tespit edilmiş zarf-fiillerden bazıları birden fazla zarf-fiil grubuna ortak olarak gelmiştir. Bu zarf-fiil grupları kendi içinde iç kafiyelidir.

- *^cAbdu’l-muḳṭalib daḥī Mekke’ye avdet ve Ḳureyş’i hużūruna da^cvet eyleyüp* (28b/8)
- *melāḥat-i şūret ve ḥusn-i sīret ve serīret ile mümtāz ve şübbān-ı ṭahirü’z-zeyl-i ^cArab beyninde necābet ile ser-efrāz olup* (31a/12)
- *fā^ciz-i reşḥa-i ināyet ve ḥaşşa-mend-i mā^cide-i rahmet olup* (44a/16)
- *bu kısımdan bir gürūh daḥī bunlardan ^culuvv u teraḳḳī ile cinn ü melā^cikeye perestiş ü ibādet ve taḥriḳ-i benīn ve benāta cesāret idüp* (61b/1)
- *cüşsesi zaḥm u sütürg ve re^csi mehīb ü büzürg olup* (90b/4)

- *ṭaraf-ı nebevīden nāmı tağyīr ü tebdīl ve taʿyīn-i ism-i ʿAbdu'l-lāh ile tebcīl olunup (113a/17)*
- *Vaktā ki maşlahat-ı ticāret ḫarīn-i itmām ve meşʿale-i dād u sited resīde-i encām ve ḫāfile-i Şām ṭaraf-ı Mekke'ye imāle-i līcām kılup (85a/7)*
- *reng-i rüyı perīde ve iki dest-i ḫabāset-peyvesti huşkīde ve ol elinde olan ḫacere destini çespīde bulup (130b/6)*

2. 1. 5. 2. “-ArAq” Ekiyle Yapılanlar:

- *bu niyyet-i fāsīd ve ʿazm-i kāsid ile reh-peymā-yı berārī ve ātām olarak (9b/20)*
- *ol günde saʿādet ile gül-berg-i ruḫsār-ı raḫşānlarına ḫaṭarāt-ı reşāşe-i eşk-i çeşm rīzān iderek (30b/13)*
- *ṭayy-ı merāḫil iderek (50b/21)*
- *ol kārīvān ile rāh-neverd-i şahrā vü beyābān olarak (72b/7)*
- *ḫıyābān-ı reh-güzāra reşş-i envār iderek (85b/17)*
- *ol iki nergis-i māzāğ şebnem-rīz-i serişk-i elmās-nümün olarak (128a/8)*

Bu ekle yapılan zarf-fiiller birden fazla zarf-fiil grubuna ortak olarak gelebilmektedir.

- *müctemiʿīn olan müşrikīne şūret-i ğaḫab u kīn ve niçe kelām-ı āteşīn ile şetm ü nefrīn iderek (131b/9)*

2. 1. 5. 3. “-IncA” Ekiyle Yapılanlar:

Bu ek günümüzdeki anlamından farklı olarak “-e kadar” anlamında kullanılmıştır.

- *bilād-ı Hāşam’a varınca* (29b/19)
- *sizler ol maḥalle resīde olinca* (53b/3)
- *benī Kenāne, dāḥil-i beyt-i ḥarām olinca* (80a/3)
- *namāza ḥātīme-i selām ile pīrāye-zīb-i itmām olinca* (121a/9)
- *zamān-ı °Abdu’l-muṭṭalib’e gelince* (20b/5)
- *Meysere daḥī Şām’dan bu cānibe ḫufūl u iyāb vaktinden ḥavālī-i beled-i ḥarāma vuşūlleri vaqtine gelince* (86a/5)
- *āyet-i sābıka nüzūl idince* (112a/11)
- *cānib-i Ḥabeş’e hicret idince* (118b/6)

2. 1. 5. 4. “-IcAḳ” Ekiyle Yapılanlar:

Bu ek metinde en çok kullanılan zarf-fiil eklerinden biridir. *-ınca/-ince* ve *-diğında/-diğinde* gibi eklerle aynı işleve sahiptir. Ek günümüzde kullanılmamaktadır.

- *tekrār şūrb itmede teraḳḳī-i emr idicek* (37a/11)
- *sebeb-i iltizām-ı tefahḫuş ve isti°lām buyurılıcaḳ* (45b/9)
- *zevcim nā-ümmīdāne andan tenāvüle mübāderet şadedinde olıcaḳ* (50a/5)
- *çeşmimize ol maşrıḳ-ı şubḫ-ı sa°ādetiñ ḫal°at-i āfitāb-ı behceti zirve-i cebelden dıraḫşān ve nümāyān olıcaḳ* (53b/13)
- *Meysere ol serveriñ ḫuzūrına şitāb-kār olup i°lām-ı ḫāl idicek* (83b/16)
- *ol cānibe °azīmet-ḫāh olıcaḳ* (97a/19)
- *mecmū°ı yigirmi üç sene olıcaḳ* (100b/2)
- *Ebū Ṭālib’den ḫavmiñ murādına °adem-i müsā°ade müteḫaḳḳıḳ olıcaḳ* (129a/5)

Bu ekle yapılan zarf-fiiller birden fazla zarf-fiil grubuna ortak olarak gelebilmektedir.

- *h̄in-i velādetde ol eṣref-i sülāle-i ādem ü havvā ecnābına kefi destim ārām-gāh u me^ʿvā olmaḵ ṣerefin h̄ā^ʿiz ve gūṣum ṣadā-yı sāmī^ca nevāzı ile istihlāli istimā^cına fā^ʿiz olıcaḵ (38a/23)*
- *Kisrā dahī ifṣāḥ-ı merām ve ĩzāḥ-ı kelām idicek (42a/10)*
- *yine cānib-i Kisrā'ya ^cavdet ve ^caṭf-ı ^cinān-ı ^cazīmet idicek (42a/21)*
- *cebelden nüzūl ve ṭaraf-ı Mekke'ye kufūl idicek (97a/16)*

2. 1. 5. 5. “-ken” Ekiyle Yapılanlar:

Bu ek metinde bir örnek dışında daima “i-” fiiline eklenerek onun zarf-fiilini yapar. “i-” fiiliyle yapılan bu zarf-fiil birleştigi kelimedenden ayrı yazıldığı gibi bitişik yazıldığı da görülmektedir. Bu da geçiş dönemi özelliklerinden biridir. Bu durum “i-” fiilinin kökünün düşmekte olduğunu göstermektedir. Ekin kullanımı günümüzde olduğu gibidir.

- *eṭrāf-ı memālikde sergerdān iken (43a/16)*
- *her ṣeb süreyyā gibi müctemi^cler iken (52b/22)*
- *ben bī-peder ve māder olup seniñle me^ʿnūs iken (72a/19)*
- *ol dürr-i pākize-güher henüz ṣadef-i güzīn-i raḥm-i māder iken (76a/8)*
- *sebeb-i neṣv ü nemā olan ṣunūf-ı ğıdā münḵaṭı^c ve nā-peydā iken (121a/20)*
- *Cürhüm ve Kuṭūrā ḥükümet-i Mekke'de ittikā-i visāde-i istiḵlāl etmişiken (11b/12)*
- *bu ṣun^cı istiṣvāb itmişiken (21b/14)*

Bu ekle yapılan zarf-fiiller birden çok zarf-fiil grubuna ortak olarak gelebilmektedir. “iken”den önceki unsurlar kendi içerisinde iç kafiyelidir.

- *ol müşrik-i siyeh-dil-i dūzah-menziñ pādāş-ı a°māl u ef°ali istihkāk-ı °azāb-ı muhallid ü müstemirr ve nūr-ı bāşıra-i idrāki ğişāve-i zalālet ile müstetir olmuşiken (44b/4)*

Bir örnekte de “i-” fiilinin kökünün düştüğünü görmekteyiz.

- *°Abdu'l-lāh pīrāmen-i beledü'l-ħarām-ı şeref-medārda dā°iye-i seyr ü şikār ile eṫrāfı ğüşṫ u ğüzār iderken (32a/1)*

2. 1. 5. 6. “-dl³ķA” Ekiyle Yapılanlar:

- *ecdād-ı emcādların ta°dāda taşaddī buyurduķça (5a/11)*
- *belki aña münṫehī olduķça (5a/12)*
- *menzil be menzil ķaṫ°-ı rāh itdikçe (29b/18)*
- *ġāh-bī-ġāh ba°zı ehl-i Mekke'ye mülākī olduķça (35b/23)*
- *ser-efrāhte-i ṫulū° u şurūķ olduķça (52b/23)*
- *verā-yı serā-perde-i müşġ-fām-ı źalāmda ġārib olmadıķça (53a/1)*
- *el-ān beynimizde cereyān iden maķāli tezekkür itmedikçe (59a/12)*
- *anlardan me°zūn u muraħħaş olmadıķça (90a/8)*
- *Ḥadīce ile mülākī olup bu ħuşuşı der-miyān itdikçe (96b/13)*
- *her biri fırsat-yāb olduķça (129a/15)*

2. 1. 5. 7. “-dl⁴ķdA², -dl⁴ķIA²rındaA²” Ekleriyle Yapılanlar:

- *lisān-ı mu°ciz-beyān-ı nebevīden istimā° kıldıķda (104b/15)*
- *ol ħazretten istikşāf-ı ħāl itdikde (105b/9)*
- *ol ħazret daħī şūret-i ħālī varup mesāmi°-i a°mām-ı kirāma teblīġ ü i°lām eyledikde (87b/4)*
- *Cibrīl-i Emīn'iñ nüzūli vuķū° bulduķda (105a/18)*
- *ħavālī-i şehre vāşıl olduķda (47a/13)*
- *leyle-i isrāda evķāt-ı ħamse mefrūz olduķda (103b/1)*

- *sinn-i serîf-i nebevî -şalla'l-lāhu °aleyhi ve sellem- °aḳd-ı °āşire nāhiz olduḳda (78a/20)*
- *anı gördükde (84a/10)*
- *andan bu ḫāleti müşāhede kıldıklarında (130b/4)*
- *bir ḫuşûş için ḳitāla tavḫîm-i nefis itdiklerinde (93a/11)*
- *evlādımız mekâyid-i a°dâdan tevaḳḳî vü taḫaffuẓ için olduklarından (11a/16)*
- *Velîd'i sâlimen kâr-güzâr gördüklerinde (92a/22)*

Metinde bu ekle oluşturulan zarf-fiiller de birden çok zarf-fiil grubuna ortak olarak gelmektedir. Bu tür zarf-fiil gruplarında da iç kafiye vardır.

- *ḫāric-i ḫayḫa-i kudret ve müteḫayyiz-i ḫavza-i istihālet olduḳda (16b/14)*
- *rüfeḳâsı ile Mekke ḫarafına imāle-i licām-ı kufûl ve ḫayy-ı merāḫil ile belde-i ḫarāma fā°iz-i şeref-i vuşûl olduklarında (24b/4)*
- *ol devlet-ḫāneye vāsıl ve derûn-ı menzile dāḫil olduḳda (49a/8)*
- *Ḥazret-i şiddîḳ-ı ekbere ḫāmil olup velādeti ile maḳşûdı ḫāşıl ve merāmına vāsıl olduḳda (114a/1)*

2. 1. 5. 8. “-dlğında” Ekiyle Yapılanlar:

- *Mekke'ye ḳādim oldığında (119a/10)*
- *kelām-ı sâbıḳını aña i°lām u ḫikāyet itdiginde (119a/19)*

2. 1. 5. 9. “-mağın” Ekiyle Yapılanlar:

- *İbnü'z-Zübeyr daḫî aña ittibā°dan gerden-efrāz-ı imtinā° olmağın (94b/2)*
- *°arḳ-ı ḫased ve °aşabiyyetleri nābîz olmağın (132a/21)*
- *Kināne ḡāyet miẓyāf olmağın (9a/11)*

2. 1. 5. 10. “-mAĞLA, -mağla” Ekleriyle Yapılanlar:

- *içlerinden nūr-ı nebevī nāşīye-pīrā-yı Fehr olmağla* (9b/6)
- *isnād-ı ittişāl-i qarābetde ictināb u teḥāşī itmekle* (18b/9)
- *Yemen tarafına ḳāʿidü'l-ceyş taʿyīn itmekle* (25a/9)
- *ol mihr-i münīriñ şayt-ı cemāli ʿālem-gīr olmağla* (82a/8)
- *bu ḥāleti küll-i yevm müşāhede ḳılmağla* (85a/14)

2. 1. 5. 11. “-sA” Ekiyle Yapılanlar:

Şart bildiren bu zarf-fiil eki “-i-” fiiline eklenerek onun zarf-fiilini yapar. Metinde bu zarf-fiilin getirildiği “-i-” fiilinin kökü genellikle düşmüş olmakla birlikte “ise” şeklinde ayrı yazılmış olan örneklerle de rastlanmaktadır. Bu ekli yapılan zarf-fiil gruplarının bulunduğu cümleler genellikle “eger” cümle başı edatıyla başlamaktadır.

- *ol ḥālde kendüye tekīf-sāz-ı ḡidā olsaḳ* (70a/11)
- *islāmı müteḥakkik olsa* (107a/11)
- *ol ḳaşd ile bir ḥaṭve daḥī ol cānibe ḥareket itsem* (130b/15)
- *mecmūʿına fāʿiz-i cevāb olursa* (132b/14)
- *seniñ yüz ʿaded canıñ olsa* (118a/13)
- *işbu bāb-ı vālā-cenāb-ı muʿallādan her kim muḳaddem zāhir olup rū-nümā olursa* (93b/3)
- *İlyas ḡunūde-i pister-i merg olur ise* (8a/13)
- *suʿālleri rūḥuñ ḳadem ü ḥudüşünden olmaḳ üzre intihāc olunur ise* (136a/3)
- *sizi ṭaleb-kār olur ise* (111b/10)
- *sizler için anları muʿāyene maṭlūb ise* (54b/4)

2. 1. 5. 12. “-meden” Ekiyle Yapılanlar:

Bu zarf-fiil ekiyle yapılmış zarf-fiil grubuyla ilgili örneğe metinde sadece bir yerde rastlanmıştır.

- *Felek-i dil irmeden kenāre* (91b/4)

2. 1. 6. TEKRAR GRUBU:

Metinde sadece aynen tekrar edilen kelimelerin oluşturduğu tekrar gruplarına rastlanmıştır.

- *mükerrer mükerrer* (46b/19)
- *ceste ceste* (116a/11)
- *hatve hatve* (101a/15)
- *taraf taraf* (82a/13)
- *derece derece* (66b/7)
- *refte refte* (41a/6)
- *irbā irbā* (29b/19)
- *yegān yegān* (3b/21)
- *mertebe mertebe* (23a/17)

2. 1. 7. EDAT GRUBU:

Metinde geçen edat grupları kullanılış biçimlerine göre sınıflandırıldı. İsimlerin değişik hâlleriyle bir araya gelerek oluşan edat grupları ismin hangi hâlinde örneği fazlaysa o hâlin altında belirtildi.

Metinde tespit edilen edat gruplarında da daha önceki bazı kelime gruplarında karşılaşıldığı gibi birden fazla isim unsurunun tek bir edata bağlanması sonucunda oluşmuş edat gruplarına rastlanmaktadır.

Metinde geçen edat grupları şu şekilde sınıflandırılabilir:

2. 1. 7. 1. İsim Unsurları Yalın Hâlde Olanlar:

2. 1. 7. 1. 1. “ile” Edatıyla Yapılanlar:

- *Ḥadīce’niñ talebi / ile* (105b/5)
- *aḥvāli olan kabīle-i Ṭay ricāli / ile* (111a/5)
- *bu ta^cdād itdigiñ evşāf / ile* (68b/9)
- *cūyān oldığı nu^cūt u evşāf / ile* (74b/2)
- *ḥarb-i füccār ^cunvāni / ile* (78a/17)
- *niyyet-i ḥacc veyāḥūd dā^ciye-i ^cumre / ile* (82a/4)
- *vefret-i ḥazm u kiyāset ve keşret-i māl ü şervet / ile* (86b/7)
- *rıfḫ u mülāyemet ve aḥsen-i şūret / ile* (115a/21)

Bu edat Arapça mastarlardan sonra gelmesi durumunda anlam bakımından zarf-fiil fonksiyonuyla kullanılabilir. Metinde de bu şekilde kullanım yaygın olarak görülmektedir.

- *re^sü’l-māl-i Ḥadīce’yi i^cmāl / ile (işleterek)* (83a/8)
- *re^si zenebine vuşūl / ile (ulaşarak)* (90b/7)
- *beyt-i mükerremi ihāṭa / ile (kuşatarak)* (90b/7)
- *Nefīse bint-i Münebbih’den naḫl / ile (neklederek)* (87b/9)
- *sebeb-i imtinā^cı su^sāl / ile (sorarak)* (40a/12)
- *ol zāt-ı kerīmi māderine īşāl u teslīm / ile (ulaştırarak ve teslim ederek)* (54b/12)

Metinde “ile” edatının ekleşmeye başladığına dair de çok örnek bulunmaktadır.

- *inbi^cās-ı şevḫ ve neşāṭla* (66b/5)
- *bī-şu^cūr u bī-tāb oldığına ıṭṭılā^cla* (79b/6)
- *mıhr-i cemāl-i enverleri ṭulū^cla* (115b/3)
- *kendi künāmı ḫarafına rücū^cla* (32b/21)

2. 1. 7. 1. 2. “deyü” Edatıyla Yapılanlar:

Metinde “deyü” şeklinde kullanılan bu edat günümüzde “diye” şeklinde kullanılan edattır. Bu edat günümüzde düzlük yuvarlaklık uyumuna girmiştir.

- *“Nūş eyle.” / deyü (37a/10)*
- *“Baña bu sırrı ketm eyle.” / deyü (47a/6)*
- *“Ġıbb-ı zālik yedimi aḥz idüp beni rıfḵ u luṭufla inhāz eyledi.” / deyü (54a/10)*
- *“Ba^cde zamān ma^lūmuñuz olur.” / deyü (67b/23)*

2. 1. 7. 1. 3. “içün” Edatıyla Yapılanlar:

Bu edat metinde de görüldüğü gibi bu dönemde henüz ünlü uyumuna girmemiştir.

- *a^cdāmız / içün (11a/16)*
- *senden muḵaddem ṭaraf-ı ilāhīden Ḥazret-i Mūsā’ya teblīġ-i evāmır-i raḥmānī / içün (104b/3)*
- *maşlahat sâzī-i ref^c-i nizā^c u şikāk ve ṭarḥ-ı mebānī-i mü^oessese-i vifāk / içün (93b/16)*
- *def^c-i daġdaġa-i ḵaḥṭ u ġalā ve celb-i menāfi^c-i ḥıṣb u rehā / içün (68a/10)*
- *senden muḵaddem ol kāra mübāşir olanlar / içün (83a/19)*

“içün” edatının metnimizde bazı yerlerde kelimeye birleşik olarak yazıldığı görülmektedir. Ayrıca bu edat “-mak” mastar ekiyle birleştiğinde “k” ünsüzü yumuşayarak “ğ” sesine dönüşmektedir.

- *peyvend-sâz-ı ^calāḵa-i izdivāc olmaġiçün (86b/13)*
- *ol perverdigār-ı bī-çün ḵaḵiçün (104a/7)*
- *perverdigār-ı ^cālem ü ^cālemiyān ḵaḵiçün (128a/15)*
- *her birimiz kendi nefsiçün (21b/10)*

2. 1. 7. 1. 4. “üzre” Edatıyla Yapılanlar:

- *zu[°]mları / üzre (48a/11)*
- *su[°]alleri rûhuñ kadem ve hudüşünden olmak / üzre (136a/3)*
- *kütüb-i siyerde irād olunup sâbıkan nigāşte-i yerā[°]a-i bâhirü'l-berā[°]a kılındığı / üzre (103b/5)*
- *ecmel-i nisā-i [°]aşr olmak / üzre (82a/6)*
- *Ḳureyş'in zamān-ı cāhiliyyetde tarḥ itdikleri vaz[°]-ı ḳadīmi / üzre (95a/18)*
- *ḳabā[°]il-i [°]Arab beyninde mu[°]tād olduğu / üzre (53a/10)*

2. 1. 7. 1. 5. “gibi” Edatıyla Yapılanlar:

- *mülākī oldığım / gibi (49a/5)*
- *Rabbāḥ ve Merzūḳ ve Felāḥ / gibi (11a/10)*
- *benī Ādem'in sā[°]ir melā[°]ikeyi müşāhede itmedikleri / gibi (133b/20)*
- *du[°]ā-yı ebrār / gibi (68a/23)*
- *ebr-i ḳīr-gün / gibi (29a/22)*
- *ol server-i mevcūdātın kendi zāt-ı ḳudsī-simātına selām ve şalātı / gibi (45a/21)*
- *tuḥfe-i rûḥ-ı revānı / gibi (70b/9)*

2. 1. 7. 1. 6. “ḳadar” Edatıyla Yapılanlar:

Bu edatla yapılan edat grupları metinde oldukça sınırlıdır. Birkaç örneği mevcuttur.

- *bedel-i mā-yeteḥllet olacaḳ / ḳadar (118a/6)*
- *bir āy ḳadar / vaḳit (97a/15)*
- *ḳudretleri müsā[°]id olduğu / ḳadar (16b/2)*

2. 1. 7. 1. 7. “degül” Edatıyla Yapılanlar:

Kullanıldığı cümleye olumsuzluk anlamı verilen “degil” edatı ile yapılan kelime gruplarını da edat grubu içerisinde ele aldık. Bununla ilgili metinde sadece bir örneğe rastlanmıştır.

- *mücerred vālideyn-i mükerremeyn degül belki bā'is-i āferīnīş-i °ālem -şalla'l-lāhu °aleyhi ve sellem- cenābından Ebu'l-Ümem ya°nī Hazret-i Ādem °aleyhi's-selāma müntehī olunca ... ābā ve ecdādı bi-ḥazāfīr hem muvaḥḥidler olup serāçe-i sīne-i pür-sekīneleri zālām-ı şirk ve küfürden müberrā olduklarına zāhib olmuştur. (62a/8)*

2. 1. 7. 2. İsim Unsuru Yaklaşma Hâlinde Olanlar:

2. 1. 7. 2. 1. “dek” Edatıyla Yapılanlar:

- *ol vakte / dek (9b/17)*
- *maḥall-i vaz°ına qarīb maḥalle / dek (93b/23)*
- *ol vādīniñ nihāyetine / dek (71b/8)*
- *mebde-i muḥaddeme-i ḥayātından maḫṭa°-ı ḥātime-i memātına / dek (61b/12)*
- *ḫudūm-ı ḥalīme vuḫū°una / dek (43b/21)*
- *kendi intikāl ü vefātına / dek (8a/21)*

2. 1. 7. 3. İsim Unsuru Uzaklaşma Hâlinde Olanlar:

2. 1. 7. 3. 1. “mā°adā” Edatıyla Yapılanlar:

Günümüzde artık kullanılmayan bu edat Osmanlı Türkçesinde “başka” anlamında sıkça kullanılan bir edattır. Metinde de örnekleri mevcuttur.

- *andan / mā°adā (114a/10)*
- *ceyş-i muḥālifīn ḫarafından seng-i mancınıḫ-ı tetābu°i erkān-ı beyt-i mükerreme ĩrāş-ı vehn itdiginden / mā°adā (94b/4)*
- *ḫudret ve sernüviştileri olan ḫutūt-ı cebhelerinden / mā°adā (5a/4)*

- *ben zebāndan erḳām u aḳlām olmadığımdan / mā°adā (102a/6)*
- *dāmen-keṣīde-i ta°affūf olduđklarından / mā°adā (81a/2)*

2. 1. 7. 3. 2. “ğayri” Edatıyla Yapılanlar:

- *andan / ğayri (21a/5)*
- *ḳudemā-yı °Arabiñ serpençe-i miknetlerinde ḥāme-i enāmillerinden / ğayri (5a/3)*
- *kendülerden / ğayri (133b/18)*
- *ser-i nā-tirāṣīdesinden / ğayri (29b/20)*

2. 1. 7. 3. 3. “nāṣī” Edatıyla Yapılanlar:

Günümüzde artık unutulmuş olan bu edat Osmanlı Türkçesinde “dolayı, ötürü” anlamında sıklıkla kullanılmıştır. Metinde de örneklerine çokça rastlanmaktadır.

- *kemāl-i te°essüfünden / nāṣī (8a/13)*
- *ol ṣūret-i ğayr-ı me°lūfe müṣāhedesinden / nāṣī (103b/8)*
- *iḳāde-i maẓmūn-ı kelāmda ḳuṣūr olunmađ tevehhümünden / nāṣī (78a/11)*
- *muḳteẓā-yı farṭ-ı muḥabbet olan °ubūdiyyet ḥudūṣünden / nāṣī (85a/17)*
- *ṣeref-i neseb ve nezāhet-i ḥaseb ile ser-efrāz olduğından / nāṣī (86b/7)*
- *levni ebyaz olduğundan / nāṣī (36b/11)*
- *ol nevbahār-ı mekremetiñ āṣār-ı feyẓ ve meymenetinden / nāṣī (50a/6)*
- *techīz-i ceyṣe °adem-i ḳudretinden / nāṣī (43a/15)*

2. 1. 7. 3. 4. “aḳdem” Edatıyla Yapılanlar:

Bu edatla oluşturulmuş edat grubuyla ilgili metinde çok az örnek vardır.

- *bundan / aḳdem* (58b/3)

2. 1. 7. 3. 5. “esbaḳ” Edatıyla Yapılanlar:

Bu edatla kurulan edat grubuyla ilgili de metinde çok az örnek vardır.

- *benden / esbaḳ* (115b/9)
- *bundan / esbaḳ* (87b/8)

2. 1. 7. 3. 6. “evvel” Edatıyla Yapılanlar:

Bu edatla kurulmuş edat gruplarıyla ilgili de metinde çok az örnek vardır.

- *sūre-i Ḳurʿāniyyeden / evvel* (102b/19)
- *ḥāb-ālūde-i merg-i nāgāh-gīr olmazdan / evvel* (19a/15)
- *andan evvel* (24a/16)

2. 1. 7. 4. Edat Gibi Kullanılan Kelimelerle Yapılanlar:

2. 1. 7. 4. 1. “muḳaddem” Edatıyla Yapılanlar:

Arapçada sıfat olarak kullanılan bu kelime ile metnimizde “evvel” edatı görevinde edat grupları yapılmıştır. Bu kelime ile yapılan edat gruplarında isim unsuru yalın hâlde olabildiği gibi uzaklaşma hâlinde de olabilmektedir.

- *bir ān / muḳaddem* (119a/7)
- *Ebū Z̄er muḳtedā-yı enbiyā vü rūsūl ve hādī-i aḳvem-i sübül -ṣalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem- cenābına mülāḳī olmazdan üç sene / muḳaddem* (120a/13)
- *otuz ṣebān-rūz / muḳaddem* (121a/17)

- *birkaç gün / muḳaddem* (131a/17)
- *nūr-ı nebevī vech-i ʿAbdu'l-muḳḳalib'den (vech-i) ʿAbdu'l-lāh'a intikālden / muḳaddem* (35b/1)
- *ḫarb-i füccārdan / muḳaddem* (88b/13)
- *bir sene güzerānından / muḳaddem* (67b/14)
- *cenāb-ı şiddīk-ı ʿatīk ile mülākātından / muḳaddem* (117a/6)

2. 1. 7. 4. 2. “ziyāde” Kelimesiyle Yapılanlar:

Bu kelime ile yapılan edat gruplarında isim unsuru uzaklaşma hâlidir.

- *otuz neferden / ziyāde* (123a/12)
- *bir seneden / ziyāde* (44a/8)
- *meʿmülden / ziyāde* (57b/9)

2. 1. 7. 4. 3. “mütecāviz” Kelimesiyle Yapılanlar:

Bununla ilgili metinde pek fazla örnek yoktur. Tespit edilen tek bir örnekte de isim unsuru uzaklaşma hâlidir.

- *biñ seneden / mütecāviz* (41a/11)

2. 1. 7. 4. 4. “müteʿahḫir” Edatıyla Yapılanlar:

- *biʿset-i ḫātīme-i kitāb-ı risālet -şalla'l-lāhu ʿaleyhi ve sellem-cenābından muḳaddem mebʿûş olan rüsülün cümlesinden / müteʿahḫir* (61a/7)
- *ol zümre cümlesinden / müteʿahḫir* (106a/13)
- *süretü'l-müddeşir nüzülünden / müteʿahḫir* (115b/22)

2. 1. 7. 4. 5. “maḥşūş” Kelimesiyle Yapılanlar:

Metnimizde bu kelimeyle yapılan edat gruplarının isim unsuru yönelme hâindedir.

- *ol cem‘iyyetiñ vuḳū‘ı olan yevm-i müteyemmine / maḥşūş (10b/8)*
- *aña / maḥşūş (61b/8)*
- *kendüye / maḥşūş (68a/16)*
- *‘ilm-i ilāhīye / maḥşūş (134b/9)*
- *cenāb-ı ‘allāmu’l-guyūba / maḥşūş (134b/12)*

2. 1. 7. 4. 6. “yerine” Kelimesiyle Yapılanlar:

Bu kelimeyle yapılmış edat grubu ile ilgili metinde sadece bir örneğe rastlanmıştır.

- *saḥāb-ı kaṭre-bār-ı kaṭarāt-ı emṭār / yerine (70a/23)*

2. 1. 7. 4. 7. “ṭarafından” Kelimesiyle Yapılanlar:

- *sulṭān-ı rūsūl / ṭarafından (88b/4)*
- *Ebū Ṭālib / ṭarafından (89a/10)*
- *ceyş-i muḥālifīn / ṭarafından (94b/4)*
- *eşrāf-ı Mekke / ṭarafından (46a/18)*

2. 1. 7. 4. 8. “mişāl” Kelimesiyle Yapılanlar:

Metnimizde “gibi” edatı fonksiyonuyla kullanılan bu kelime ile yapılmış edat gruplarına az da olsa rastlanmaktadır.

- *sāye mişāl (79b/2)*
- *kevşer mişāl (71a/14)*

2. 1. 7. 4. 9. “taşra” Kelimesiyle Yapılanlar:

Yer ve yön bildiren bu kelimenin metinde sadece iki örnekte kullanıldığı görülmektedir.

- *menzilden taşra* (40b/14)
- *menzilinden taşra* (56a/11)

2. 1. 8. BAĞLAMA GRUBU:

Metinde “ve, ile, yāḥūd, veyāḥūd, hem ... hem ..., gāh ... gāh ..., ne ...ne..., ya ... ya ...” edatlarıyla bağlama grupları oluşturulmuştur. Metinde tespit edilebilen bağlama grupları şu şekilde sınıflandırılabilir:

2. 1. 8. 1. Sıralama Edatlarıyla Yapılanlar:

Metinde sıralama edatı olarak “u, ü, vu, vü, ve, ile” edatlarıyla yapılmış bağlama gruplarına rastlanmıştır.

2. 1. 8. 1. 1. “u, ü, vu, vü” Edatıyla Yapılanlar:

Metinde Arapça ve Farsça kelimeler bu edatla birbirine bağlanmıştır. Edattan önceki son harf ünsüz ise bağlama edatını “u, ü” ünlü ise “vu, vü” şeklinde okundu.

- *ğasb u şikār* (26b/20)
- *sevķ u irsāl* (26b/18)
- *ye^os ü imtinā^c* (54b/21)
- *ķāl u ķīl* (54b/10)
- *ķāfil ü ^cāyib* (53a/3)
- *herd ü serā* (51b/10)
- *naķl u hikāyet* (51b/6)
- *^caķd u tezvīc* (87b/10)
- *dīn ü dünyā* (109a/23)
- *āmed ü şüd* (108a/8)
- *vaḥy u tenzīl* (108a/9)

- *rūsül ü enbiyā* (104b/6)
- *mülākī vü muḵārīn* (27a/15)
- *enbiyā vü rūsül* (126b/23)
- *berārī vü ḵıfār* (17b/7)
- *inşā vü inşād* (32b/9)

2. 1. 8. 1. 2. “ve” Edatıyla Yapılanlar:

Bağlama grubunu oluşturan kelimelerden en az biri Türkçe asıllı ya da Türkçe bir ek almış ise bağlama edatı “ve” biçiminde okunmuştur.

- *elvāḥ ve edevātı* (91a/15)
- *yemīn ve yesārı* (65a/22)
- *tebcīl ve ihtirāmını* (63a/20)
- *te[°]ehhül ve tezevvüce* (86b/18)
- *nu[°]ūt ve evşāfına* (85a/4)
- *ṭa[°]ām ve şerābdan* (118a/4)

Kelimelerin yanı sıra “ve” bağlama edatı kelime gruplarını da birbirine bağlayarak bağlama grupları oluşturmuştur. Bu tür bağlama gruplarında “ve” bağlama edatı “ve” biçiminde okunmuştur. Kelime gruplarının bağlanması ile oluşan bu bağlama gruplarının son kelimeleri genellikle birbirleriyle kafiyelidir.

- *bir cerāb ve bir [°]aşā* (120b/14)
- *[°]uluvv-i ḵadri ve irtifā[°]-ı şānı* (71b/23)
- *Mekke'ye [°]avdet ve Ḵureyş'i ḥuḵūruna da[°]vet* (28b/8)
- *rahmet-i şāmīle-i [°]ämme-i mevcūdāt ve bā[°]iş-i āferīniş-i kāffe-i maşnū[°]āt* (44a/12)
- *gürisne vü ciy[°]ān ve nā-şitā vü ḥuşk-pistān* (51a/4)
- *şeref-i neseb ve nezāhet-i ḥaseb* (86b/8)
- *mersüm-i şaḥīfe-i zamīr ve şebt-i cerīde-i zabṭ u tahrīr* (85a/6)
- *ḥişāl-i ḥamīde ve şīm-i pesendīde* (83a/5)

- *cüşşesi zaḥm u sūtürg ve re³si mehīb ü büzürg* (90b/4)

2. 1. 8. 1. 2. “ile” Edatıyla Yapılanlar:

“ile” bağlama edatıyla yapılmış bağlama grubuyla ilgili metinde çok az örneğe rastlandı.

- *Hāşim ile necāşī* (16b/21)
- *rükn-i yemānī ile ḥacer-i es^oed* (130a/19)

2. 1. 8. 2. Denkleştirme Edatlarıyla Yapılanlar:

Metinde “yāḥūd, veyāḥūd” denkleştirme edatlarıyla yapılmış olan bağlama edatlarına rastlandı.

2. 1. 8. 2. 1. “yāḥūd” Edatıyla Yapılanlar:

- *beş yāḥūd altı* (117b/19)
- *isdār-ı ni^omet yāḥūd def^c-i niḳmet* (45b/19)
- *yigirmi beş sene yāḥūd yigirmi beş sene iki ay ve on gün* (88a/22)

2. 1. 8. 2. 2. “veyāḥūd” Edatıyla Yapılanlar:

- *seni veyāḥūd kendimi* (40a/20)
- *bir ^ouzvunda elemi veyāḥūd mizācında eşer-i taḡayyür ve seḳamı* (51a/16)
- *niyyet-i ḥacc veyāḥūd dā^oie-i ^oumre* (82a/4)
- *yedinci veyāḥūd on yedinci* (98a/13)

2. 1. 8. 3. Karşılaştırma Edatlarıyla Yapılanlar:

Metinde karşılaştırma edatlarından “hem ... hem ... , gāh ... gāh ..., ne ... ne ..., ya ... ya ...” edatlarıyla oluşturulmuş olan bağlama gruplarına rastlandı.

2. 1. 8. 3. 1. “hem ... hem ...” Edatıyla Yapılanlar:

Metinde bu karşılaştırma edatının bağlama grubu oluşturması ile ilgili sadece bir örneğe rastlanmıştır.

- *hem şalātīñ evkātī hem °aded-i reke°atī ziyāde oldığı* (103a/21)

2. 1. 8. 3. 2. “gāh ... gāh ...” Edatıyla Yapılanlar:

Metinde bu edatla yapılmış olan bağlama grubu ile ilgili iki örneğe rastlandı. Bu örneklerin her ikisinde de bu edatın yanı sıra ayrıca bir “ve” edatı bulunmaktadır. İkinci örnekte de yine bunlara ilave olarak bir de “veyāhūd” edatı da bulunmaktadır.

- *gāh cebel-i Şebīr ve gāh cebel-i Hīrā* (107b/7)
- *gāh hilkat-i ašlīsi üzre olan şūret ile ve gāh dıhye şūreti, veyāhūd şahş-ı āhīr şūret ve hey°eti ile* (100a/10)

2. 1. 8. 3. 3. “ne ... ne ...” edatıyla yapılanlar:

“Hiçbiri” ifadesini veren bu edatla yapılmış metinde iki bağlama grubu tespit edildi. Bunların her ikisinde de bu edatın yanı sıra bir de “ve” bağlama edatı bulunmaktadır.

- *ne enbiyādan bir nebiyy-i hidāyet-i intimāniñ rebka-i milletine gerden-beste-i inkiyād ve ne bir şerī°at-i müstaķille ibtikārī ile da°vā-yı istibdād* (61b/9)
- *ne me°zūn-ı kufūl ve inşirāf ve ne duhūl-i meclise ruḥşat-yāb-ı müsā°ade ve is°āf* (66a/7)

2. 1. 8. 3. 4. “ya ... ya ...” Edatıyla Yapılanlar:

Metinde bununla ilgili sadece bir örneğe rastlanmıştır. O da alıntı bir mısradadır.

- *ya ʔoĝ ya ʔoĝdum* (35b/16)

2. 1. 9. UNVAN GRUBU:

Metinde bu kelime grubuyla ilgili örneklerin sayısı fazla değildir. Sadece bazı peygamberlerin isimlerinden sonra kullanılan “nebī” kelimesi ile metnin müellifinin isminden sonra kullanılmış olan “efendi” kelimesi metnimizde unvan olarak kullanılmış olan kelimelerdir.

- *İsmāʕīl Nebī* (4b/13)
- *Şīʕ Nebī* (2b/3)
- *Nūḥ Nebī* (108a/12)
- *ʕAbdu'l-bāķī ʕĀrif Efendi* (136b/3).

2. 1. 10. BİRLEŞİK İSİM GRUBU:

Metinde geçen birleşik isim grupları Türkçe, Farsça ve Arapça kurallara göre oluşturulmuştur. Türkçe kurallara göre oluşturulmuş birleşik isim grubunun fazla örneği yoktur. Diğer iki dilin kurallarıyla oluşturulmuş olan birleşik isim gruplarına çokça rastlanmaktadır. Bu bölümde Türkçe kurallarla yapılmış birleşik isim grubu yer almaktadır. Farsça ve Arapça kurallarla yapılmış olan birleşik isim grupları ise Farsça kelime grupları ve Arapça kelime grupları bölümlerinde ele alınacaktır.

Yukarıda da belirtildiği gibi metinde Türkçe kurallarla oluşturulmuş birleşik isim grubunun örneği çok azdır. Bunlardan birkaçı şu şekildedir:

- *ʕAbdu'l-bāķī ʕĀrif Efendi* (136b/3)
- *İbrāhīm Ḥalīl* (38b/16)

- *İmām Aḥmed* (112a/19)
- *Hāfız Dimyāḫī* (103a/9)
- *İmām Rāfiʿī* (99a/23)

2. 1. 11. ÜNLEM GRUBU:

Bu kelime grubuna dair metinde oldukça çok örneğe rastlanmıştır. Metinde genellikle “yā, ey, ay” gibi ünlemlerle ünlem grupları oluşturulmuştur. Bu örneklerden bazıları şu şekildedir:

- *yā resūla'l-lāh* (63a/8)
- *yā ʿAbdu'l-muṭṭalib* (65a/4)
- *yā Ebā Ṭālib* (76a/13)
- *ay şāhen-şāh-ı bā-intibāh* (41a/23)
- *ey maʿşer-i Kureyş* (68a/8)
- *ey eb-i müşfik-i muḥterem* (59a/8)
- *ey Āmine* (39b/20)

2. 1. 12. SAYI GRUBU:

Metinde bu gruba dair pek çok örnek vardır.

- yetmiş iki biñ (2a/13)
- yigirmi dört biñ (108a/19)
- altmış beş (95a/11)
- yüz kırk (30b/9)
- on dört (41a/1)

Metinde bir tane de Farsça sayı grubuna rastlanmıştır.

- şast hezār (26a/11)

2. 1. 13. BİRLEŞİK FİİL:

Metinde tespit edilen birleşik fiiller yapı olarak çeşitlilik göstermektedir. Buna göre metinde geçen birleşik fiillerin sınıflandırması şu şekildedir:

2. 1. 13. 1. Bir İsim Unsuru İle Bir Yardımcı Fiilden Meydana

Gelenler:

Metinde tespit edilen birleşik fiillerde “ol-, et-/it-, eyle-, bul-, bulun-, kıl-, kılın-, buyur-“ yardımcı fiilleri kullanılmıştır. Bu yardımcı fiiller içerisinde “et-” yardımcı fiilinin metinde “it-” biçiminde de kullanıldığını görmekteyiz.

2. 1. 13. 1. 1. Unsurları Tek Kelime Olanlar:

- *tekrīr eyle-* (24b/17)
- *edā kıl-* (102b/8)
- *ibtihāc it-* (103a/23)
- *teşyīd it-* (98a/1)
- *müteḥakkik ol-* (98a/21)
- *ma^crūz kılın-* (38b/16)
- *taşaddī kıl-* (40a/13)
- *°avdet eyle-* (31b/13)
- *mersūm ol-* (79b/15)
- *rağbet kıl-* (87a/18)
- *temelluğler eyle-* (26b/8)
- *taḥkīk bul-* (44a/7)
- *meş buyur-* (119b/22)
- *tenāvül buyur-* (125a/16)
- *indirāc bul-* (110a/6).

2. 1. 13. 1. 2. İsim Unsuru Kelime Grubu Olanlar:

Metinde tespit edilen birleşik fiillerin çoğunun isim unsurunu kelime grupları meydana getirmektedir. Hemen hemen bütün kelime grupları bir yardımcı fiille birleşerek bir birleşik fiil oluşturabilmektedir.

Metinde geçen birleşik fiillerde dikkat çeken bir husus isim unsurunu oluşturan sıfat-fiil gruplarının da bir isim unsuru ile bir yardımcı fiilden oluşmuş olmasıdır.

Metinde tespit edilen isim unsuru kelime grubu olan birleşik fiillere dair örneklerden bazıları şu şekildedir:

- *īrās-ı şīn ü noqşān itmiş / ol-* (132a/7)
- *ikisiniñ daḥī sebēb-i islāmı olmuş / ol-* (122b/2)
- *sipāriş ider / ol-* (51a/10)
- *żann itmişler / ol-* (99b/9)
- *ittirā ider ol-* (69b/23)
- *iḥrāz-ı şeref-i refākat itmiş / bulun-* (77b/22)
- *rızā-dāde olmaz / ol-* (56a/6)
- *ibdā^c u tehiyye / kıI-* (59a/2)
- *ketm ü iḥfā / it-* (67a/11)
- *i^olām u beyān / eyle-* (71a/10)
- *müsem mā vü nām-āver / ol-* (72b/12)
- *teṭayyür ve teşe^oüm / it-* (41a/3)
- *ol şefī^c-i yevm-i nuşūruñ ma^orūz-ı ḥuzūr-ı fā^oızu'n-nūri / kıI-* (38b/21)
- *ol ḥazretiñ bir mertebe dil-rubūde-i muḥabbeti / ol-* (83b/12)
- *anıñ müte^cahhid-i ḥizmet-i kefāleti / ol-* (66b/13)
- *iḥtirāz üzre / ol-* (82b/16)
- *inḳıṭā^c u ictināb ile / ol-* (97b/5)
- *sebt-i şahīfe-i rivāyet / kıIIn-* (43b/2)
- *tekmīl-i mühimmāt-ı sefer / kıI-* (83b/3)
- *sīl-zede-i emvāc-ı belā / ol-* (91a/12)
- *tenbīh-fermā / ol-* (83b/8)
- *viḳāye-sāz / ol-* (85a/12)
- *mevfūrü'l-ihtimām / ol-* (41b/16)

➤ *kalīlū'l-i^ctinā ol-* (82b/20)

Metinde tespit edilen isim unsuru bağlama grubu olan birleşik fiillerde bağlama grubunun unsurları arasında bir iç kafiye olduğu görülmektedir:

- *cinn ü melā³ikeye perestiş ü ibādet ve taḥrīk-i benīn ve benāta cesāret / it-* (61b/5)
- *ṭayy-ı merāḥil ile arāzī-i Şām'a vāsıl ve Sūḳ-ı Buşrā'da ḥaṭṭ-ı revāḥil olunup bir şavma^a kurbunda nāzil / ol-* (84a/1)
- *firāz-ı cibālden bir ma^ckılda temekkün ve kehfü'l-emān-ı menī^cde taḥaşşun / eyle-* (28b/12)
- *nāmı tağyīr ü tebdīl ve ta^cyīn-i ism-i ^cAbdu'l-lāh ile tebcīl / olun-* (113a/17)
- *remīde-i hāb ve mübtelā-yı sühre-i ıztırāb kıl-* (50a/2)
- *işbu dīn-i kavīme da^cvet ve bezl-i naşīḥatde şarf-ı kuḍret it-* (110b/1)
- *dīniñi menderes olmaḳdan şıyānetde bezl-i sermāye-i kuḍret ve şarf-ı re²sü'l-māl-i miknet / eyle-* (128b/23)
- *şūret-i ğaḫab u kīn ve niçe kelām-ı āteşīn ile şetm ü nefrīn / it-* (131b/9).
- *reng-i rüyü perīde ve iki dest-i ḥabāşet-peyvesti huşkīde ve ol elinde olan ḫacere destini çespīde / bul-* (130b/6)
- *maşlahat-ı ticāret karīn-i itmām ve meş^cale-i dād u sited resīde-i encām ve kāfile-i Şām taraf-ı Mekke'ye imāle-i licām / kıl-* (85a/7)
- *ekşer kütüb-i siyerde mestūr ve elsine-i şıḳāt-i rüvāt naklı ile meşhūr ve mecāmi^c-i eḫādīş ve āşārda mezkūr / ol-* (95b/6)
- *şahāyif-i rüy-i şahrādan ḫuṭūṭ-ı sebze kezālik kaḫṭ ile tirāşīde belki merāti^c ve mezāri^cden kuvvat-i nemā-dās-ı cedb ile derevīde ve besāt-ı zemīnden sūfre-i nāmiye berçīde / ol-* (50b/23)

- *kaṭṭ-ı yed-i sārīka ikdām ve zinā ve nikāḥ-ı muḥarremden men^c bābında ihtimām ve o āḥir^c ömründe tevḥīd-i zāt-ı perverd-gār ile terk-i perestiş-i ešnām / it-* (18b/23).

2. 1. 13. 1. 4. İsim Unsuru Birleşik Fiil Olanlar:

Metinde tespit edilen birleşik fiiller arasında bazı birleşik fiillerin isim unsurunun zarf-fiil eki “-A” ile bitmiş birleşik fiil olduğu görülmektedir. Fakat bu tür birleşik fiillerin örneği metinde çok azdır.

- *benī Ümeyye ve benī el-^cAbbās zamanlarında ve mülük-ı Mışır (16) vakitlerinde icrā oluna gel-* (14a/15)
- *pīş-gāh-ı Buḥeyrā’da nümāyān ola düş-* (76b/9)
- *hüşyār ola düş-* (79b/10)

2. 1. 13. 2. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller:

Metinde bu tür birleşik fiillerin sayısı oldukça azdır.

2. 1. 13. 2. 1. Unsurları Tek Kelime Olanlar:

- *rızā vir-* (30a/11)
- *karar vir-* (77a/9)
- *vücūda gel-* (113b/21)
- *müsā^cade göster-* (32b/7)

2. 1. 13. 2. 2. İsim Unsuru Kelime Grubu Olanlar:

Bu tür birleşik fiillerin isim unsurları metinde isim tamlaması, sıfat-fiil grubu ve bağlama grubu şeklinde görülmektedir.

- *sebeb-i irtifā^c-ı kadr u menzelet bil-* (87a/17)
- *pes-mānde kal-* (50b/4)
- *sermāye-i sa^cadet bil-* (83b/9)

- *muḳayyed ü me³sür ḳal-* (10a/5)
- *perākende vü perīṣān ḳal-* (136b/7)

2. 1. 14. KISALTMA GRUPLARI:

“Kısaltma grupları kelime grupları ve cümlelerden yıpranma veya kalıplaşma yoluyla ortaya çıkan gruplardır. Bu gruplar genellikle isim-fiil, sıfat-fiil veya zarf-fiil gruplarından kısaltılmış ve bunların bir kısmı kalıplaşmıştır. Kısaltma grupları, iki isim unsurundan meydana gelir. Bu grupta ikinci unsur, genellikle bir nitelik ismidir.”³⁴

Metinde tespit edilen kısaltma grupları şu şekilde sınıflandırılabilir:

2. 1. 14. 1. İsnat Grubu:

Metinde isnat gruplarına ait örneklerin sayısı oldukça azdır.

- *zıkrı / mültezem (olan)* (81a/9)
- *re³s ve zenebi / siyāh (olan)* (90b/3).

2. 1. 14. 2. Yükleme Grubu:

Kısaltma gruplarında unsurlardan biri yüklame hâli eki taşıyorsa bu gruba yükleme grubu denmektedir. Bu kelime grubunun her iki unsuru da tek kelimedenden oluşabileceği gibi bir kelime grubu da olabilmektedir. Metinde tespit edilen bu gruba ilgili örnekler şu şekildedir:

- *anları / mu³āyene (etmek)* (54b/4)
- *daḳāyık-ı umūr ve aḫvālını / muḫtevī (olan)* (67b/13)
- *re³sü'l-māl-i Ḥadīce'yi / i³māl (etmek)* (83a/8)
- *beyt-i mükerremi / ihāta (etmek)* (90b/7)
- *ḫā³iz-i şeref-i taḳaddüm olmada cümleden esbak ve aḳdem olmaḳ iddi³āsını / mutazammın (olan)* (116a/4)

³⁴ Leylâ Karahan, Türkçede Söz Dizimi, Akçağ Yayınları, Ankara 2008, s. 79-80.

- *ḳabāyih-i güftār ve girdārını ve zemā'im-i aḥvāl ve eṭvārını / muḥteví (olan)* (44b/1)
- *ol nūr-ı çeşm-i °ālemiyānı / muḥāfaẓa (etmek)* (50a/16)
- *bu iki rivāyet beynini / tevḫīḳ (etmek)* (35a/5)

Yükleme grubuna dair metinde rastlanan örneklerin bazılarında yüklem hâli eki olarak “-n” ekinin kullanıldığı görülmektedir.

- *Ebeveyn-i mükerremeyniñ ehl-i fetretten olmaların / iddi°ā (etmek)* (61a/2)
- *murādı mertebesin / istifā (etmek)* (24b/23)
- *ḥāmil-i nūr-ı nebevī olmaḳ şerefin / iḥrāz (etmek)* (2b/17)
- *müntehicler oldukların / iddi°ā (etmek)* (62a/7)

2. 1. 14. 3. Yönelme Grubu:

Yönelme grubu birinci unsuru yönelme hâli eki taşıyan kısaltma gruplarıdır. Metinde rastlanan bu gruba dair örneklerde grubun unsurları tek kelime olabildiği gibi kelime grubu da olabilmektedir.

- *ḥuṭṭāfa / şebīḥ (olan)* (29a/22)
- *bāb-ı mu°allā-cenāb-ı nebevīye / ḳarīb (olan)* (123a/22)
- *kütüb-i ḳadīme maṭāvisinde münderic olan esrāra / muṭṭali° (olan)* (114b/7)
- *şalşala-i cureyse / şebīḥ (olan)* (98b/21)
- *maḥall-i vaz°ına / ḳarīb (olan)* (93b/23)
- *levāzımını tedārike / vāfī (olan)* (86b/19)
- *taḳdīm-i besmele-i şerīfe / mültezem (olan)* (51b/5)
- *duḫterān-ı °Abdu'l-muṭṭalib'e / şebīḥ (olan)* (37a/7)
- *Hübel'iñ ḫidmetine / müte°ayyin (olan)* (23b/9)

2. 1. 14. 4. Bulunma Grubu:

Birinci unsuru bulunma hâli eki almış olan kısaltma grubudur. Metinde rastlanan bulunma grubuna dair örneklerde de grubun unsurları tek kelime olabildiği gibi kelime grubu da olabilmektedir.

- *bunda / mevcūd (olan)* (118b/19)
- *İsāfe ve Nā'ile nāmı ile mevsūm iki şanemiñ piş-gāhında / vāqı^c (olan)* (20b/23)
- *kelām-ı sâbıķda / maşūş (olan)* (43b/16)
- *kütüb-i sālīfe maṭāvīsinde / keşīrū'l-ittılā^c (olan)* (117a/17)
- *ol cebel-i mübārekde / vāqı^c (olan)* (97a/14)
- *derūn-ı iştiyāk-ı meşhūnumda / mestūr ve meknūn (olan)* (66a/14)
- *ḥavālī-i fark-ı serinde / ḥilāf-ı ma^ohūd (olan)* (17b/13)
- *sevād-ı Ḥabeş'de / vāqı^c (olan)* (91a/21)

2. 1. 14. 5. Uzaklaşma Grubu:

Birinci unsuru uzaklaşma hâli eki almış olan kısaltma gruplarıdır. Metinde rastlanan uzaklaşma grubu ile ilgili örneklerde de grubun unsurları tek kelime olabildiği gibi kelime grubu da olabilmektedir.

- *Kenāne'den / ercaḥ (olan)* (3b/16)
- *ṭalā-yı ḥālīşden / maşnū^c (olan)* (89b/23)
- *zer-i ḥālīşden / maşnū^c (olan)* (22a/21)
- *Ḳabīle-i Muḫar'dan / ekrem (olan)* (3b/14)
- *ṭaraf-ı ilāhīden / meb^cūs (olan)* (120a/18)
- *ḥudūd-ı beyt-i mükerremden / ḥāric (olan)* (95a/16)
- *ṭıfl-ı sa^cīdiñ ḳademinden / eşbeh (olan)* (64a/10)

2. 1. 14. 6. Vasıta Grubu:

Metinde “ile” edatıyla yapılmış vasıta grubu örneklerine rastlanmıştır. Bu gruba ilgili metinde rastlanan örnekler şu şekildedir:

- *nār ile / memlū (olan) (131a/4)*
- *evşāf-ı sūtūde ile / mevşūf (olan) (67a/1)*
- *naql-i şeref-yābān-ı refākat ile / münharıf (olan) (71b/10)*
- *nu'ūt u evşāf ile / men'ūt u mevşūf (olan) (74b/2)*
- *maşlahat-sāzī-i sevķ-i ilāhī ile / mühibb (olan) (91b/2)*
- *dürr ü yāķūt ile / mensūc (olan) (102a/3)*
- *ta'yīn-i peder ü māder ile / mu'ayyen (olan) (117a/12)*
- *'azm-i ķadr ile / mevşūf (olan) (8b/15)*

2. 2. FARŞA KELİME GRUPLARI

2. 2. 1. İSİM TAMLAMASI:

Metinde Farsça kurallarla yapılan isim tamlamalarının sayısı oldukça fazladır. Tespit edilen Farsça isim tamlamaları ilk önce iki gruba ayrılabilir.

1. Tamlayanı ve tamlananı tek kelime olanlar
2. Tamlayanı veya tamlananı kelime grubu olanlar

Tamlayanı ve tamlananı tek kelime olan Farsça isim tamlamaları da tamlamayı oluşturan kelimelerin mensup oldukları dile göre şu şekilde sınıflandırılabilir.

1. Tamlayanı ve tamlananı Arapça asıllı bir kelime olanlar
2. Tamlayanı ve tamlananı Farsça asıllı bir kelime olanlar
3. Tamlayanı Arapça, tamlananı Farsça asıllı bir kelime olanlar
4. Tamlayanı Farsça, tamlananı Arapça asıllı bir kelime olanlar

Metinde tespit edilen bu tür isim tamlamaları içerisinde büyük çoğunlukla Arapça kelimelerin kullanıldığı görülmektedir.

Tamlayanı veya tamlananı kelime grubu olan Farsça yapıdaki isim tamlamaları da önce üç gruba ayrılabilir.

1. Tamlayanı kelime grubu olanlar
2. Tamlananı kelime grubu olanlar
3. Tamlayanı ve tamlananı kelime grubu olanlar

Bu üç grup da kendi içerisinde şu şekilde sınıflandırılabilir:

1. Tamlayanı isim tamlaması olanlar
2. Tamlayanı sıfat tamlaması olanlar

3. Tamlayanı vâsf-ı terkibî olanlar
4. Tamlayanı bağlama grubu olanlar
5. Tamlayanı birleşik isim grubu olanlar

1. Tamlananı isim tamlaması olanlar
2. Tamlananı sıfat tamlaması olanlar
3. Tamlananı vâsf-ı terkibî olanlar
1. Tamlayanı ve tamlananı isim tamlaması olanlar
2. Tamlananı isim tamlaması, tamlayanı sıfat tamlaması olanlar
3. Tamlananı isim tamlaması, tamlayanı bağlama grubu olanlar
4. Tamlayanı ve tamlananı sıfat tamlaması olanlar
5. Tamlananı sıfat tamlaması, tamlayanı isim tamlaması olanlar
6. Tamlananı sıfat tamlaması, tamlayanı bağlama grubu olanlar
7. Tamlayanı ve tamlananı vâsf-ı terkibî olanlar
8. Tamlananı vâsf-ı terkibî, tamlayanı isim tamlaması olanlar
9. Tamlananı vâsf-ı terkibî, tamlayanı sıfat tamlaması olanlar
10. Tamlananı vâsf-ı terkibî, tamlayanı bağlama grubu olanlar
11. Tamlayanı ve tamlananı bağlama grubu olanlar
12. Tamlananı bağlama grubu, tamlayanı isim tamlaması olanlar

2. 2. 1. 1. Tamlayanı ve Tamlananı Tek Kelime Olanlar:

2. 2. 1. 1. 1. Tamlayanı ve Tamlananı Arapça Asıllı Bir Kelime

Olanlar:

- *leyle-i işneyn* (44a/17) “pazartesi gecesi”
- *meşî-i re³s* (102b/4) “başın mesh edilmesi”
- *meşâhîr-i şahâbe* (118b/10) “sahabenin meşhurları”
- *esbak-ı müslimîn* (112a/17) “müslümanların öncekileri”
- *sefer-i Şâm* (86b/12) “Şam seferi”
- *delâ'il-i nübüvvet* (84b/8) “peygamberlik delilleri”

2. 2. 1. 1. 2. Tamlayanı ve Tamlananı Farsça Asıllı Bir Kelime

Olanlar:

Farsça isim tamlamalarının bu grubuna ait metinzde oldukça az örneğe rastlanmıştır.

- *māh-ı çār-deh* (16a/3) “ayın on dördü”
- *firāz-ı dīvār* (25b/5) “duvarın üzeri”
- *dırāzī-i endām* (90b/6) “boy uzunluğu”

2. 2. 1. 1. 3. Tamlayanı Farsça, Tamlananı Arapça Asıllı Bir Kelime

Olanlar:

Bu gruba ait örneklerin sayısı da oldukça sınırlıdır.

- *fānūs-ı çerāğ* (8b/10) “kandil camı”
- *esāmī-i pūserān* (16a/1) “erkek çocukların isimleri”
- *hāle-i māh* (90b/8) “ayın parlak dairesi”
- *ḥabīb-i yezdān* (93b/10) “Allah’ın sevgilisi”

2. 2. 1. 1. 4. Tamlayanı Arapça, Tamlananı Farsça Asıllı Bir Kelime

Olanlar:

- *bārān-ı fażl* (41a/15) “lütuf yağmurları”
- *gürūh-ı müstemi’in* (71b/22) “dinleyici topluluğu”
- *çirkāb-ı mażālim* (81b/4) “zulümlerin çirkinliği”
- *āteş-i adāvet* (129a/6) “düşmanlık ateşi”
- *server-i kā’ināt* (101b/15) “kainatın serveri”
- *rūy-ı zemīn* (3b/12) “yer yüzü”
- *dūdmān-ı İsmā’il* (4a/15) “İsmail’in soyu”
- *firāz-ı cibāl* (18b/16) “dağların üzeri”

2. 2. 1. 2. Tamlayanı veya Tamlananı Kelime Grubu Olanlar:

2. 2. 1. 2. 1. Tamlayanı Kelime Grubu Olanlar:

2. 2. 1. 2. 1. 1. Tamlayanı İsim Tamlaması Olanlar:

“Arapça ve Farsça yapılı tamlamalar, Türkçedekine denk bir biçimde isim ve sıfat tamlaması olarak bulunmaktadırlar. Tamlamanın isim veya sıfat tamlaması oluşunu ikinci unsur tayin etmektedir. İkinci unsur ise, tek bir kelime olabildiği gibi, özellikle Farsça kurallı tamlamalarda bir başka isim veya sıfat tamlaması da olabilmektedir.”³⁵

Bununla ilgili örnekler şu şekildedir:

- *‘ağd-i meclis-i meşveret* (41a/8) “danışma meclisi sözleşmesi”
- *kıyām-ı Sūq-ı ‘Ukāz* (80a/17) “Ukaz panayırının başlaması”
- *mişāl-i ebr-i rahmet* (41a/14) “yağmur bulutu misali”
- *nigāşte-i yerā‘a-i ehl-i eşer* (113b/13) “eser ehlinin kaleminin yazısı”
- *zamān-ı velādet-i sultān-ı risālet* (36b/2) “peygamberlik sultanının doğumunun zamanı”
- *leyle-i mevlid-i hāzret-i seyyidü’l-enām* (40b/17) “Hz. Muhammedin doğduğu gece”
- *muhtār-ı ekşer-i muhakkikīn-i fenn-i siyer* (116a/6) “siyer fenninin muhakkiklerinin çoğunluğunun görüşü”

2. 2. 1. 2. 1. 2. Tamlayanı Sıfat Tamlaması Olanlar:

- *teblīğ-i evāmir-i rahmānī* (104b/4) “rahmani emirlerin bildirilmesi”
- *cem‘-i ceş-i vāfir* (26a/16) “haddinden fazla askerin toplanması”
- *muḳteżā-yı mekārim-i ṭabī‘ī* (86a/14) “tabii cömertliğinin gereği”
- *erkān-ı beyt-i refī‘ü’ş-şān* (95b/1) “şanı yüce olan evin temelleri”

³⁵ Musa Duman, “Arapça ve Farsça Tamlamaların Türkçe Cümleye Katılma Şekilleri”, **İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Dergisi XXIX**, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, s. 37.

- *ma°rūz-ı huzūr-ı fā°izu'n-nūr* (38b/22) “nuru bol olan huzurun etkileneni”
- *īfā-i nezr-i sābıku'l-beyān* (23a/13) “daha önce verilen sözün yerine getirilmesi”

2. 2. 1. 2. 1. 3. Tamlayanı Vasf-ı Terkibî Olanlar:

- *cādde-i rāst-kārī* (92a/5) “doğru iş yapanların yolu”
- *melāz-ı hācet-mendān* (17b/17) “muhtaç olanların sığınacak yeri”
- *hāme-i suhan-güzār* (25a/7) “güzel söz söyleyenlerin kalemi”

2. 2. 1. 2. 1. 4. Tamlayanı Bağlama Grubu Olanlar:

- *şūret-i qabūl ve inkiyād* (77a/9) “kabul ve boyun eğme hâli”
- *ta°līm-i °ulūm u ahlāk* (38a/5) “güzel huyların ve ilimlerin öğretilmesi”
- *şikence-i cefā vü ızrār* (118b/7) “zarar ve cefa işkencesi”
- *vefret-i hāzm ü kiyāset* (86b/7) “uyanıklık ve akıllılığın bolluğu”
- *meşgale-i binā vü te°sīs* (94a/9) “kurma ve bina etme çalışması”
- *ma°lūm-ı şıgār u kibār* (91b/14) “küçüklerin ve büyüklerin bildiği”

2. 2. 1. 2. 1. 5. Tamlayanı Birleşik İsim Grubu Olanlar:

- *Hilāfet-i °Abdu'l-melīk bin Mervān* (95a/12) “Abdülmelik bin Mervan'ın halifeliği”
- *māder-i °Abdu'r-raḥmān bin °Avf* (38a/20) “Abdurrahman bin Avf'ın annesi”
- *huzūr-ı Muḥammed bin °Abdu'l-lāh* (86b/15) “Muhammed bin Abdullah'ın huzuru”
- *āl-i °Uḳbe bin Ebī Muḡayṭ* (119b/9) “Ukbe bin Muḡayṭ'ın ailesi”

2. 2. 1. 2. 2. Tamlananı Kelime Grubu Olanlar:

2. 2. 1. 2. 2. 1. Tamlananı İsim Tamlaması Olanlar:

- *dāru'n-ni°am-ı cennet* (44b/18) “cennetin nimet kapısı”
- *h̄īn-i nüzūl-i vahy* (99b/17) “vahyin inme zamanı”
- *mā°u'l-ḥayāt-ı hidāyet* (43a/21) “hidayetin hayat suyu”
- *nūr-ı çeşm-i °ālemyān* (50a/16) “âlemlerin göz nuru”

2. 2. 1. 2. 2. 2. Tamlananı Sıfat Tamlaması Olanlar:

- *dest-i berdāşte-i niyāz* (68a/9) “duanın yükseğe kalkmış eli”
- *evkāt-ı şiddet-i sermā* (99a/2) “kışın şiddetli vakitleri”
- *velādet-i bā-sa°ādet-i nebevī* (68a/4) “peygamberin kutlu doğumu”
- *kalb-i derrāk-i nebevī* (98b/16) “peygamberin anlayışlı kalbi”
- *ḥuzūr-ı pūr-nūr-ı nebevī* (93b/15) “peygamberin nurla dolu huzuru”
- *lisān-ı ḥaḡ-gū-yı nebevī* (127a/5) “peygamberin doğru söyleyen dili”

2. 2. 1. 2. 2. 3. Tamlananı Vasf-ı Terkibî Olanlar:

- *ticāret-güzīnān-ı Kureyş* (72b/5) “Kureyş seçkinlerinin ticareti”
- *ferāhem-sāz-ı cem°iyyet* (41a/7) “cemaatin bir araya gelenleri”
- *murabba°-nişīn-i istiḡrār* (65b/1) “düzenin bağdaş kurup oturani”
- *fırşat-yāb-ı iḡtilās* (25b/18) “hırsızlığın fırsat bulanı”
- *teklīf-sāz-ı ḡirā°at* (102a/7) “okumanın teklif edeni”
- *dil-rübūde-i muḡabbet* (83b/12) “muhabbetin gönül alanı”

2. 2. 1. 2. 3. Tamlayanı ve Tamlananı Kelime Grubu Olanlar:

2. 2. 1. 2. 3. 1. Tamlayanı ve Tamlananı İsim Tamlaması Olanlar:

- *insānu'l-^cayn-ı kabīle-i Benī Zühre* (31b/15) “Benî Zühre kabilesinin göz bebeği”
- *mevsim-i evvel-bahār-ı ^cunfuvān-ı tufūliyyet* (51b/17) “gençliğin başlangıcının ilkbahar mevsimi”
- *nūr-ı çeşm-i āl-i İsmā^cīl* (110a/16) “İsmail'in ailesinin göz bebeği”
- *yedü'l-^haber-i ^hallā^h-ı zamān u zemīn* (107b/10) “zaman ve zeminin yaratıcısının haber eli”
- *hengām-ı kıyām-ı Sū^hq-ı ^cUkāz* (79b/16) “Ukaz Panayırı'nın başlama zamanı”

2. 2. 1. 2. 3. 2. Tamlananı İsim Tamlaması, Tamlayanı Sıfat

Tamlaması Olanlar:

- *silsiletü'z-zeheb-i neseb-i vālā-^haseb* (5a/10) “yüksek soylu sülalenin altın zinciri”
- *mā^oü'l-^hayāt-ı kelām-ı şifā-sāz* (122b/15) “şifa veren sözün hayat suyu”

2. 2. 1. 2. 3. 3. Tamlananı İsim Tamlaması, Tamlayanı Bağlama

Grubu Olanlar:

- *ḳurretü'l-^cayn-ı ^cālem ü ^cālemiyān* (38b/8) “âlemlerin ve alemin göz nuru”
- *silkü'l-lāl-i siyer ü āşār* (108a/22) “Peygamberi anlatan eserlerin inci dizisi”
- *ḳadr-ı kifāyet-i ka^k ü zīt* (97a/19) “ekmek ve zeytinin yeterli miktarı”
- *re^osü'l-māl-i dirhem ü dīnār* (82b/9) “gümüş ve altının karşılığı”

2. 2. 1. 2. 3. 4. Tamlayanı ve Tamlananı Sıfat Tamlaması Olanlar:

- *sāl-i ferḥunde-fāl-i mīlād-ı bāhirü'l-efzal* (46b/6) “üstünlüğü aşikâr olan doğum gününün kutlu senesi”
- *şadef-i bāhirü'ş-şeref-i dürre-i vālā-ḳadr* (11a/5) “kıymeti yüksek olan inci tanesinin şerefi aşikâr olan sadefi”
- *berīd-i ḥuceste-nüvīd-i ḥallāḳ-ı güzīn* (3b/7) “Allah'ın kutlu habercisi”

2. 2. 1. 2. 3. 5. Tamlananı Sıfat Tamlaması, Tamlayanı İsim

Tamlaması Olanlar:

- *āfitāb-ı münīr-i burc-ı risālet* (33b/20) “peygamberlik burcunun parlak güneşi”
- *hilāl-i nev-ṭulū^c-ı ufḳ-ı risālet* (120b/16) “peygamberlik ufkunun yeni doğmuş hilali”
- *ḥarem-i muḥterem-i seyyidü'l-mürselīn* (116a/7) “Hz. Muhammed'in muhterem eşi (Hz. Hatice)”

2. 2. 1. 2. 3. 6. Tamlananı Sıfat Tamlaması, Tamlayanı Bağlama

Grubu Olanlar:

- *naḥl-i bustān-pīrā-yı nūr u behcet* (51b/16) “güzelliğinin ve nurunun bahçe güzelleştiren ağacı”
- *āteş-i taḥammül-güdāz-ı buḡz u °adāvet* (127a/8) “kin ve düşmanlığın sabrı tüketen ateşi”
- *heyecān-ı daḡdaḡa-fermā-yı fitne vü āşüb* (78a/16) “fitne ve karışıklığın gürültü koparan heyecanı”

2. 2. 1. 2. 3. 7. Tamlayanı ve Tamlananı Vasf-ı Terkibî Olanlar:

Bu tür tamlamayla ilgil metinde sadece bir örneğe rastlanmıştır.

- *feryād-res-i dād-ḥāhān* (82b/5) “adalet arayanların imdadına koşan”

2. 2. 1. 2. 3. 8. Tamlananı Vasf-ı Terkibî, Tamlayanı İsim

Tamlaması Olanlar:

- *veḳāyi^c-nüvīsān-ı şaḥā^ʔif-i āṣār* (81a/10) “eserlerin sayfalarını yazanlar”
- *münevver-sāz-ı çār-cihet-i ʿālem* (38b/20) “âlemin dört tarafını aydınlatan”
- *nāsīḥ-sāz-ı ḳā^cide-i ādāb-ı murāfaḳat* (50b/6) “arkadaşlık adabının nasihatçisi”
- *bertaraf-sāz-ı ḥelecān-ı ıztırāb* (105b/17) “ızdırap titremesini bertaraf eden”
- *sevdā-gerī-i bezāyi^c-i maḡfired* (9b/17) “mağfiret sermayelerinin sevdalısı”
- *bertaraf-sāz-ı āṣār-ı taḡayyür ü vahşet* (103b/13) “vahşet ve korku eserlerini bertaraf eden”

2. 2. 1. 2. 3. 9. Tamlananı Vasf-ı Terkibî, Tamlayanı Sıfat

Tamlaması Olanlar:

- *pīrāmen-gerd-i ḥāṭır-ı pūr-naḥvet* (26b/23) “gurur dolu gönlünün etrafında dolaşan”
- *vaşşāle-sāz-ı ḥadīş-i mu^ciz-tirāz* (5a/14) “üslubu mucizeli olan hadisleri bir araya getiren”
- *reşḳīn-sāz-ı māh-ı çār-deh* (16a/3) “dolunayın kıskançlık vereni”

2. 2. 1. 2. 3. 10. Tamlananı Vasf-ı Terkibî, Tamlayanı Bağlama

Grubu Olanlar:

- *rāh-neverd-i şahrā vü beyābān* (72b/7) “çöl ve bozkırların yolcusu”
- *neşve-bağış-ı ārām u sükūn* (36b/13) “rahatlık ve sessizliğin neşelendiriciliği”
- *rāh-peymā-yı teveccüh ü iqbāl* (29a/10) “istek ve eğilimlerin yolcusu”
- *hātīme-pīrā-yı pend ü naşīhat* (126a/15) “öğüt ve nasihatı sona erdiren”
- *feryād-sāz-ı istiğāşe vü istimdād* (82a/12) “feryad ederek yardım dileyen”

2. 2. 1. 2. 3. 11. Tamlayanı ve Tamlananı Bağlama Grubu Olanlar:

Her iki unsurun da bağlama grubu olduğu örneğe sadece bir yerde rastlanmıştır.

- *haşem ü sultān-ı °Arab u °Acem* (85a/18) “Arap ve Acemin sultanı ve hizmetçisi”

2. 2. 1. 2. 3. 12. Tamlananı Bağlama Grubu Tamlayanı İsim

Tamlaması Olanlar:

Bu tür isim tamlamalarının metnimizde örneği çok azdır.

- *āmed ü şūd-i hazret-i Cibrīl* (108a/8) “Hz. Cebrail’in geliş gidişleri”
- *devlet ü iqbāl-i burc-ı t̄ālī°* (20a/23) “kısmet burcunun talih ve mutluluğu”

2. 2. 2. SIFAT TAMLAMASI:

Metinde tespit edilen Farsça sıfat tamlamaları öncelikle üç gruba ayrılabilir.

1. İsmi ve sıfatı tek kelime olanlar
2. İsmi ve sıfatı kelime grubu olanlar

Metinde geçen ismi ve sıfatı tek kelime olan sıfat tamlamaları da kelimelerin kökenlerine göre şu şekilde sınıflandırılabilir:

1. İsmi ve sıfatı Arapça asıllı bir kelime olanlar
2. İsmi ve sıfatı Farsça asıllı bir kelime olanlar
3. İsmi Arapça; sıfatı Farsça asıllı bir kelime olanlar
4. İsmi Farsça; sıfatı Arapça asıllı bir kelime olanlar
5. Unsurlarından biri Arapça ya da Farsça bir kelime olmayanlar

Sıfatı veya ismi kelime grubu olan sıfat tamlamaları kendi içinde iki gruba ayrılabilir.

1. Sıfatı kelime grubu olanlar
2. Sıfatı ve ismi kelime grubu olanlar

Bu iki grup sıfat tamlamasından sıfatı kelime grubu olan sıfat tamlamaları da kendi içerisinde dört gruba ayrılabilir.

1. Sıfatı isim tamlaması olanlar
2. Sıfatı vasf-ı terkibî olanlar
3. Sıfatı bağlama grubu olanlar
4. Sıfatı unvan grubu olanlar

2. 2. 2. 1. İsmi ve Sıfatı Tek Kelime Olanlar:

2. 2. 2. 1. 1. İsmi ve Sıfatı Arapça Asıllı Bir Kelime Olanlar:

Metinde geçen Farsça yapıllı sıfat tamlamaları içerisinde en yaygın olarak kullanılanı ismi ve sıfatı Arapça asıllı bir kelime olan sıfat tamlamalarıdır.

- *ḳavl-i meşhūr* (35a/23) “meşhur söz”
- *tenbīh-i ekīd* (51a/8) “açık ve kesin tenbih”
- *ḥikāyet-i mezkūre* (44a/22) “adı geçen hikāye”
- *sinīn-i māziye* (86a/12) “geçmiş seneler”
- *ḳarye-i mezbūre* (72b/11) “adı geçen köy”
- *mevzi-i ašlī* (94a/3) “asıl yer”
- *kütüb-i ḳadīme* (114b/7) “eski kitaplar”

2. 2. 2. 1. 2. İsmi ve Sıfatı Farsça Asıllı Bir Kelime Olanlar:

- *rūz-ı fīrūz* (51b/11) “mutlu gün”
- *gürūh-ı enbūh* (126a/21) “kalabalık bir topluluk”
- *taşt-ı çūbīn* (93a/9) “ahşap leğen”
- *dest-i berdāšte* (68a/9) “kaldırılmış el”
- *seng-i siyāh* (39b/10) “kara taş”

2. 2. 2. 1. 3. İsmi Arapça; Sıfatı Farsça Asıllı Bir Kelime Olanlar:

- *zāt-ı sencīde* (83a/4) “ölçülü kişilik”
- *elfāz-ı dürüş* (11a/12) “kaba sözler”
- *şavt-ı bülend* (92a/15) “yüksek ses”

2. 2. 2. 1. 4. İsmi Farsça; Sıfatı Arapça Asıllı Bir Kelime Olanlar:

- *sütūn-ı mevzūn* (94a/8) “ölçülü ve biçimli sütun”
- *birāder-zāde-i mükerrem* (104a/19) “muhterem yeğen”
- *dest-i mübārek* (125a/16) “mübarek el”
- *nār-ı mühevvil* (121b/14) “ürkütücü ateş”
- *peygāamberān-ı zī-şān* (61a/4) “şan sahibi peygamberler”
- *lerze-i °azīm* (38b/6) “büyük sarsıntı”
- *büt-i muhterem* (26b/3) “saygın put”

Metinde bir de isim unsuru Türkçe kökenli olan Farsça yapıllı bir sıfat tamlamasına rastlandı.

- *yarlıg-ı müstevcibüt-teblīg* (41b/14) “bildirilmesi uygun olan ferman”

2. 2. 2. 2. 1. Sıfatı Kelime Grubu Olanlar:

2. 2. 2. 2. 1. 1. Sıfatı Arapça veya Farsça İsim Tamlaması Olanlar:

Bu tür sıfat tamlamalarıyla ilgili metinde çok az örneğe rastlanmıştır.

- *mertebe-i akşiyü'l-gāyāt* (56b/22) “amaçların zıddı olan mertebe”
- *neseb-i zevi'l ahsāb* (3a/15) “soyluluk sahibi nesil”
- *eşrāf-ı zevi'l-iktidār* (81b/11) “iktidar sahibi şerefliiler”
- *ṭavr-ı ğayr-ı ma°hūd* (110a/18) “bilinenin aksi davranış”
- *şūret-i ğayr-ı me°lūfe* (103b/8) “alışılmışın aksi bir görünüş”
- *seḫāb-ı mānend-i kımāt* (37b/3) “örtünün benzeri bulut”

Daha önce de bahsedildiği gibi metinde Arapça isim tamlaması yapısında olmakla beraber ifade ettiği anlam bakımından sıfat-fiil grubu olarak değerlendirilen kelime grupları da sıfat tamlamalarında sıfat olarak kullanılmaktadır.

- *ṭaraf-ı bâhirü'ş-şeref* (87a/8) “şerefi aşikâr olan taraf”
- *peygamber-i celîlü'ş-şân* (64a/6) “şanı yüce olan peygamber”
- *mîlâd-ı bâhirü'l-efzâl* (46b/6) “üstünlüğü aşikâr olan doğum”

2. 2. 2. 2. 1. 2. Sıfatı Farsça Vasf-ı Terkibî Olanlar:

- *cemâ^cat-i şeref-yâb* (93b/12) “şeref bulan topluluk”
- *zemzeme-i dil-keş* (107b/13) “gönül çeken ses”
- *sergüzeşt-i hayret-efzâ* (132b/19) “hayret uyandıran macera”
- *lisân-ı haq-güy* (127a/5) “doğru söyleyen dil”
- *beliyye-i tâkat-güdâz* (68a/8) “takat bitiren bela”
- *ṭıfl-ı nâz-perverd* (37b/3) “nazlı büyümüş çocuk”

2. 2. 2. 2. 1. 3. Sıfatı Bağlama Grubu Olanlar:

- *ḳâ'idü'l-ceyş-i zî-câh ü celâl* (27a/15) “yüksek makam ve azamet sahibi komutan”
- *mi^cde-i hırş u âz* (125a/20) “aç gözlü mide”
- *etân-ı bî-tâb u tuvân* (50b/1) “yorgun ve bitkin eşek”
- *ihtimâm-ı bî-ḥadd ü kıyâs* (56a/11) “hesapsız ve ölçüsüz önem”

2. 2. 2. 2. 1. 4. Sıfatı Farsça Birleşik Sıfat Olanlar:

Farsça kurallarla yapılmış sıfat tamlamalarının biri de sıfatı Farsça birleşik sıfat olanlardır. “Farsçada birleşik sıfatlar iki isim veya bir isimle bir sıfatın yanyana gelmesiyle kurulur. Bunları isim veya sıfat tamlamalarından ayıran şeklî özellik, arada bir izafet kesresinin bulunmamasıdır.”³⁶ Farsça kurallarla yapılmış sıfat tamlamaları içerisinde bu gruba ait örneklerin sayısı oldukça fazladır. Bu tür sıfat tamlamalarında sıfat unsuru olarak yer alan

³⁶ Hayati Develi, Osmanlı Türkçesi Kılavuzu, 3F Yayınları, İstanbul 2007, 2. Cilt, s. 142.

Farsça birleşik sıfat anlam bakımından Türkçede sıfat-fiil grubu ve isnat grubunu karşılamaktadır.

- *hilāl-i nev-ṭulū^c* (120b/16) “yeni doğmuş (olan) hilal”
- *beyt-i mu^callā-maḳām* (39b/8) “makamı yüksek (olan) ev”
- *gerden-i sīm-gūn* (53a/11) “rengi gümüş (olan) boyun”
- *zāt-ı sūtūde-ḥiṣāl* (87a/1) “ahlakı övülmüş (olan) kişi”

2. 2. 2. 1. 5. Sıfatı Arapça Lafzî İzafet Olanlar:

Farsça kurallarla yapılmış sıfat tamlamalarından biri de Arapça isim tamlaması kuruluşundaki lafzî izafetlerdir. “Farsça birleşik sıfatlara karşılık gelen Arapça kelime grubu “lafzî izafet”dir. Lafzî izafetler, dış yapı itibariyle Arapça isim ve sıfat tamlamalarına benzerler; ancak iki kelime arasında herhangi bir tamlama ilgisi kurulmaz. Bu yüzden onlara lafzî izafet (sözde tamlama) denilmektedir.”³⁷ Bu lafzî izafetler de Türkçede ifade ettiği anlam açısından sıfat-fiil grubu veya daha çok isnat grubuyla karşılanmaktadır.

- *peygamber-i celīlū^c’ş-ṣān* (64a/6) “şanı yüce (olan) peygamber”
- *faḳīr-i za^cīfū^c’l-ḥāl* (42a/13) “durumu zayıf (olan) fakir”
- *mi^crāc-ı bāhirū^c’l-ibtihāc* (113b/7) “bolluğu aşikâr (olan) mirac”
- *rāhib-i sālifū^c’l-beyān* (119a/18) “daha önce açıklanmış (olan) rahip”
- *melek-i azīmū^c’ş-ṣān* (115b/10) “şanı büyük (olan) melek”

2. 2. 2. 2. Sıfatı ve İsmi Kelime Grubu Olanlar:

Bu tür sıfat tamlamalarının hem sayısı az olduğu için hem de dağınık yapıda olduğu için kendi içerisinde ayrıca bir sınıflandırma yapılmadı.

- *silkū^c’l-lāl-i hidāyet-iṣtimāl* (94b/17) “hidayet içeren inci dizisi”
- *zāt-ı sūtūde-ṣifāt-ı ḥuceste-güher* (38a/4) “uğurlu cevher olan övülmüş sıfatlı kişi”

³⁷ age., s. 175.

- *fīl-i demān-ı sālifü'l-beyān* (29a/8) “daha önce söz edilen hiddetli fil”
- *ḥayya-i sefīd-gūn-ı ejder-nümūn* (90b/4) “ejderha görünümlü beyaz renkli yılan”
- *nūr-ı sefīd-gūn-ı āfitāb-nümūn* (51b/11) “güneş gibi beyaz renkli nur”
- *ṣaḥābe-i kirām-ı behişt-meʿvā* (45b/15) “sığınacak yeri cennet olan cömert sahabe”
- *bed-nihādān-ı sūʿu'l-mizāc* (127a/3) “kötü yaratılışlı çirkin huylular”
- *duḥter-i ferişte-nihād-ı ḥūr-sirişt* (15b/21) “huri yaratılışlı melek huylu kız kardeş”

2. 2. 3. BİRLEŞİK SIFATLAR:

Metinde oldukça fazla yer alan Farsça kelime gruplarından biri de Farsça birleşik sıfatlardır. “Farsçada birleşik sıfatlar iki isim veya bir isimle bir sıfatın yanyana gelmesiyle kurulur. Bunları isim veya sıfat tamlamalarından ayıran şeklî özellik, arada bir izafet kesresinin bulunmamasıdır.”³⁸

Metinde geçen Farsça birleşik sıfatlar yapıları itibarıyla şu şekilde sınıflandırılabilir:

1. İki isimden oluşanlar
2. İsim ve sıfattan oluşanlar

2. 2. 2. 1. İki İsimden Oluşanlar:

Bu tür birleşik sıfatta iki isim arada izafet kesresi olmadan yanyana gelmektedir. Birleşen unsurların ikisi de Farsça olabileceği gibi Arapça da olabilir.

- *berḳ-refṯār* (85b/3) “şimşek yürüyüşlü”
- *serv-ḳad* (51b/23) “servi boylu”
- *māh-sīmā* (49a/11) “ay yüzlü”

³⁸ age., s. 142.

- *gūh-peyker* (67b/10) “pis yüzlü”
- *şeref-ma’āb* (112a/12) “şeref sığınağı”
- *dūzaḥ-maḥar* (126b/4) “mekânı cehennem olan”

2. 2. 2. 2. İsim ve Sıfattan Oluşanlar:

“Bunlar bir isimle bir sıfatın izafet kesresi olmadan yan yana gelmesiyle oluşurlar. Sıfat, yalın veya türemiş bir sıfat olabileceği gibi sıfat-fiil anlamı taşıyan bir kelime (ism-i fâ’il, ism-i mef’ul) de olabilir.”³⁹ Farsça birleşik sıfat anlam bakımından Türkçede sıfat-fiil grubu ve isnat grubunu karşılamaktadır.

- *vālā-ḳadr* (11a/6) “değeri yüce”
- *şāfī-ḳamīr* (114b/8) “temiz kalpli”
- *ma’ālī-tebār* (35b/20) “yüksek soylu”
- *ser-girānī* (20a/12) “başı ağır olan”

Birleşik sıfatlarda sıfat olan unsur, bir sıfat-fiil olabilmektedir. Bu da iki şekilde yapılmaktadır.

1. Emir gövdesinden ism-i fâ’il olanlar
2. Geçmiş zaman gövdesinden yapılan ism-i mef’ûller

2. 2. 2. 1. Emir Gövdesinden İsm-i Fâ’il Olanlar:

“Farsça fiillerin emir gövdeleri aynı zamanda sıfat-fiil anlamı taşımaktadır.”⁴⁰ Metinde de bu tür birleşik sıfatlar sıklıkla kullanılmıştır.

- *murabba^c-nişīn* (65b/1) “bağdaş kurmuş oturan”
- *ḥayr-endīş* (92a/13) “iyi düşünen”
- *ḥabāşet-endīş* (90a/12) “kötülük düşünen”

³⁹ age., s. 142.

⁴⁰ age., s. 143.

- kürsī-niṣ̄īn (63b/1) “kürsüde oturan”
- terakḳī-nümā (51b/19) “ilerleme gösteren”
- raḳam-ṭırāz (7a/6) “çizilmiş”
- münevver-sāz (117b/7) “aydınlık veren”
- feyḳ-yāb (119a/7) “feyiz bulan”
- fermān-fermā (122b/21) “fermanı geçen”
- ṭāḳat-güdüz (68a/8) “takat bitiren”
- nigāh-endāz (74b/1) “bakış atan”

2. 2. 2. 2. Geçmiş Zaman Gövdesinden Yapılan İsm-i Mef’ûller:

Bilindiği gibi Farsçada fiillerin geçmiş zaman gövdeleri masdar hâllerinden /n/ ünsüzünün atılmasıyla elde edilir. Böylece ortaya çıkan fiil tabanına “-e” eki getirilerek geçmiş zaman sıfat-fiili denen kelimeler türetilir.⁴¹ Bu tür birleşik sıfatlar metinde de çokça kullanılmıştır.

- raḳam-zede (103a/2) “yazılmış”
- gūṣ-zed (18a/16) “kulağa çarpmış”
- ṣ̄eref-yāfte (126a/14) “şeref bulmuş”
- pā-nihāde (40a/1) “ayak basmış”
- dāmen-ḳīde (81b/5) “eteği çekilmiş”
- sitem-resīde (81b/19) “haksızlığa uğramış”
- dūr-endāhte (11b/6) “uzağa atılmış”

2. 2. 4. BİRLEŞİK İSİM GRUBU:

Metinde geçen, birden fazla kelimedenden oluşan şahıs isimlerinden birçoğu Farsça isim tamlaması kuralıyla birbirine bağlanmıştır. Bunlar şahıs ismi olduğu için birleşik isim grubu başlığı altında ele alındı.

- Ḥadīce-i Kübrā (87a/12)
- Âyişe-i Şiddīka (62b/16)

⁴¹ age., s. 144.

- *Ḥalīme-i Sa°diyye* (46b/2)
- *Şübeye-i Eslemiyye* (43b/9)
- *Ḥaṭīb-i Bağdādī* (37a/22)
- *°Allāme-i Süheylī Ḥaṣ°amī* (82a/2)

2. 3. ARAPÇA KELİME GRUPLARI

2. 3. 1. İSİM TAMLAMALARI:

Metinde geçen isim tamlamaları içerisinde Arapça kurallarla yapılan isim tamlamalarının sayısı diğerlerine göre oldukça azdır. Arapça kurallarla oluşturulmuş isim tamlamalarında tamlamayı oluşturan kelimelerin Arapça olduğu görülmektedir.

Arapçada sahiplik anlamı veren bazı edatlarla kurulan kelime grupları Türkçede isim tamlamalarıyla karşılandıkları için bunlar da bu isim tamlamaları içerisinde gösterildi.

Metinde tespit edilen Arapça isim tamlamaları şu şekilde sınıflandırılabilir:

1. Tamlayanı ve tamlananı isim olanlar
2. Tamlayanı edat olanlar
3. Atıflı isim tamlamaları

2. 3. 1. 1. Tamlayanı ve Tamlananı İsim Olanlar:

- *sūretü'l-müddeşir* (115b/22) “Müddesir suresi”
- *meda'l-ömr* (130b/13) “ömür müddeti”
- *seyyidü'ş-şühedā* (31a/5) “şehitlerin seyyidi (Hz. Hamza)”
- *silkü'l-lāl* (94b/17) “inci dizisi”
- *āhirü'z-zamān* (117b/10) “zamanın sonu”
- *menba'u'l-feyz* (119b/22) “feyiz kaynağı”
- *vāsıfatü'l-aḳd* (123a/14) “bağlama aracı”
- *ḳābızu'l-ervāḥ* (128a/7) “ruhların alınması”
- *fā'izü'n-nūr* (128a/7) “nurun bolluğu”

2. 3. 1. 2. Tamlananı Edat Olanlar:

zevī'l-ıktidār (81b/11) “iktidar sahibi”

zevī'l aḥsāb (3a/15) “soyluluk sahipleri”

zī'n-nūreyn (30b/6) “iki nur sahibi”

zū'l-celāl (45b/10) “azamet sahibi”

2. 3. 1. 3. Atıflı İsim Tamlamaları:

- *beyne'n-nā'im ve'l-yakzān* (34a/19) “uyku ve uyanıklık arası”
- *ba^cde'l-istiḥāre ve'l-istiṣāre* (94b/14) “istihare ve istiṣarenin sonrası”
- *tehziḅü'l-esmā ve'l-luḡāt* (95b/17) “dilin ve isimlerin düzeltilmesi”
- *cemī'i'l-enbiyā^o ve'l-mürselīn* (108a/21) “resullerin ve nebilerin bütünü”
- *ḥayru'l-evvelīn ve'l-āḥirīn* (50b/14) “önceklerin ve sonrakilerin en hayırlısı”
- *vācibü'l-ittibā^c ve'l-ḳabūl* (132b/5) “kabul ve tabi olmanın gereği”

2. 3. 2. SIFAT TAMLAMASI:

Metinde Arapça kurallarla oluşturulmuş sıfat tamlamalarının sayısı birkaç adedi geçmez. Bunlar da kalıplaşmış olarak kullanılan bazı isimlerdir.

- *rebī'u'l-evvel* (98a/16) “Arabi ayların üçüncüsü”
- *ḥacerü'l-esved* (8a/7) “kara taş”
- *beledü'l-ḥarām* (77a/14) “kutsal belde”

2. 3. 3. BİRLEŞİK SIFATLAR

Arapça kurallarla yapılan birleşik sıfatlar metinde iki şekilde görülmektedir.

1. Muzaf + harf-i cer + şahıs zamiri şeklinde oluşturulmuş kalıplaşmış ifadeler
2. Arapça lafzî izafetler

2. 3. 3. 1. Muzaf + Harf-i Cer + Şahıs Zamiri Şeklinde Oluşturulmuş Kalıplaşmış İfadeler:

Bu kelime grubu Osmanlı Türkçesinde sık kullanılan kalıplaşmış bir ifadedir. Ancak metinde örneğine birkaç yerde rastlanmaktadır. Klişeleşmiş olarak kullanılan bu kelime grubunun ifade ettiği anlam Türkçeye sıfat-fiil grubu olarak aktarılabilir.

- müttefeḡun °aleyh (89a/19) “üzerinde anlaşılan”
- mecmū°un °aleyh (57a/9) “üzerinde toplanılan”
- mecma°un °aleyh (5b/14) “üzerinde bir araya gelinen”

2. 3. 3. 2. Arapça Lafzî İzafetler:

Farsça birleşik sıfatlara karşılık gelen Arapça “lafzî izafet”tir. Yapı bakımından Arapça isim tamlaması yapısında olmasına rağmen anlam olarak isim tamlamasını ifade etmeyen bu kelime grupları Osmanlı Türkçesinde kalıplaşmış olarak çok sık kullanılmıştır. Metinde de oldukça fazla örneğine rastlanan bu kelime grubu Türkçeye isnat grubu veya sıfat-fiil grubu olarak aktarılabilir.⁴²

- *celīlū’ş-şān* (54a/19) “şanı celil olan”
- *bāhirū’ş-şeref* (87a/8) “şerefi aşikâr olan”
- *bāhirū’l-bürhān* (66b/2) “delili aşikâr olan”

⁴² age., s. 176.

- *kāşiru'l-beyān* (78a/14) “açıklaması kusurlu olan”
- *sālifü'l-beyān* (119a/18) “daha önce bahsi geçen”
- *sū^u'l-mizāc* (127a/3) “huyu kötü olan”
- *müttesaķu'n-nizām* (124b/12) “nizamı düzenli olan”
- *keşirü'l-iṭṭilā^c* (117a/18) “bilgisi çok olan”

2. 3. 4. BİRLEŞİK İSİM GRUBU:

Metinde geçen, şahıslara ait olan ve birden fazla ismin Arapça kurallara göre birbirine bağlı olduğu bu özel isimler birleşik isim grubu başlığı altında ele alındı.

- *Muḥammed bin °Abdu'l-lāh* (104a/9)
- *°Ammār bin Yāsir* (122b/18)
- *°Ömer bin e'l-Ḥaṭṭāb* (99b/16)
- *°Abdu'l-lāh bin °Amru bin e'l-°Āş* (95b/20)
- *Ḥamza bin °Abdu'l-muṭṭalib* (87b/5)
- *Ḥāfız İbn-i Cevzī* (59b/11)
- *°Oşmān İbn-i °Affān* (43a/17)

3. CÜMLE TÜRLERİ

3. 1. YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER

3. 1. 1. Fiil Cümlesi:

“Yüklemi çekimli bir fiil veya birleşik fiil olan cümlelerdir. Kip ve şahıs bildiren bütün fiiller yargı taşıır. Bu yargı, emir kipinin 2. şahsı dışında daima ekle yapılır. Her türlü kılış ve oluş, fiil cümleleri ile karşılanır.”⁴³

Metindeki cümlelerin büyük bir çoğunluğu fiil cümlesidir. Bu fiil cümlelerinin yüklemeleri de genellikle birleşik fiildir. Metinde tespit edilen fiil cümlelerinden bazıları şu şekildedir:

- *Ve ʔarafıma hücüm idüp beni ekl ü ibtilā^ca ʔaşd eyledi. (130b/14)*
- *Yā Ebābekir! Şāhibiñ beni hicv itmiş. (129b/15)*
- *Buḥeyrā tekrār ʔureyşiyāna mülāḳī oldı. (77a/10)*
- *Ve ser-rişte-i cem^oıyyet güsiste olup cemā^cat-i kārbanıyān vedā^c ile müteferriḳ oldılar. (75b/3)*
- *Zinhār Mekke'ye vuşülün müteḫaḳḳıḳ olıcaḳ, ehl-i Mekke'den ihtirāz idesin. (120b/12)*
- *İttifāḳā bir şaḫş-ı ḫaş^camī niyyet-i ḫacc veyāḫūd dā^oıye-i umre ile beled-i ḫarām-ı mu^callā-maḳāma vürüd itmiş idi. (82a/4)*
- *Ve ba^czı rüvāt ḳavli üzre Ebū Ṭālib'e Buḥeyrā bu nesaḳ üzre lālī-i nuş-ı muḫlişāneyi rişte-keş-i silkü'l-lāl-i beyān olmaḳ esnāsında nāgāḫ ḫaraf-ı Rüm'dan iki nefer-i ^oılc ü ^oanīf bī-sābıḳa-i istizān piş-gāḫ-ı Buḥeyrā'da nümāyān oladüşdiler. (76b/6)*
- *Ve İbn-i İşḫaḳ naḳli ile Cibrīl-i Emīn'iñ tafşıl-i mezkūr üzre ta^olīm-i vuzū vü şalāt itdigi i^olā-i Mekke'de vuḳū^c bulup ba^cde'l-isrā şalāt-ı ḫamse mefrüz olduğundan şoñra rü-nümā olmuşdur. (102b/21)*
- *Ḥadīce daḫī resül-i ekreme ittibā^c ḳılıp edā-i şalāt eyledi. (102b/14)*
- *Ben daḫī anları rıfḳ u mülāyemet ve aḫsen-i şuret ile def^c u şarf eyledim. (115a/21)*

⁴³ Laylā Karahan, Türkçede Söz Dizimi, Akçağ Yayınları, Ankara 2008, s. 96.

- *Ve oğlı °Umrān derḥāl maḳāmından nehẓat ve Ḥuṣeyn'īñ tārik-i serini ve dest ü pāyini taḳbīl ile aña °izzet idüp īfā-i ḥaḳḳ-ı übüvvet eyledi. (123b/18)*

3. 1. 2. İsim Cümlesi:

Yüklemi bir isim ya da isim soylu bir kelime veya kelime grubu olan cümlelere isim cümlesi denmektedir. Metinde kullanılan isim cümlelerinin yüklemeleri tek kelime olabildiği gibi kelime grubu da olabilmektedir. Metindeki bu tür cümlelerin yüklemeleri ek fiille çekimlenmişlerdir.

Metinde tespit edilen isim cümlelerinden bazıları Şu Şekildedir:

- *Rūḥ-ı insānīdir. (134a/11)*
- *Ve bu vecihle taḳrīr olunan su°ālīñ cevābında emr-i fi°l ma°nāsına olmak münāsib olduğı vāzıḥ ve muḥaḳḳaḳdır. (136a/6)*
- *İsmi Selmā olup ümmü'l-ḥayr künyesi ile Şöhret-Şi°ardır. (113b/14)*
- *Ve ba°zı ehl-i siyer mü°ellefātında °ām-ı fīlden kırḳ bir sene mürūrunda vuḳū°i meŐtūrdur. (98a/7)*
- *Ve def°a-i ḥāmisede, Ḥaccāc bin Yūsuf Őaḳifīniñ bināsıdır. (95a/12)*
- *Nefsim anıñ ḳabza-i ḳudretindedir. (85a/3)*
- *Ānifen beyān olunduğı üzre Ḥadīce-i Kübrā bir °aḳīle-i °ākile ve lebībe-i kemāle idi. (87a/12)*
- *Ve eŐāre-i ğubār-ı peykāra bā°iŐ olan ḥuŐūŐ kütüb-i siyerde bu vecihle meŐtūr ve manŐūŐdur. (79a/5)*
- *Birāder-i rızā°īsiniñ ḥaŐŐasına ta°arruẓdan mütecānib olmak ma°nāsınadır. (49b/13)*
- *Ve bu daḥī Ḥalīme'niñ keŐīde-i sımḫ-ı rivāyet ḳıldıđı dürer-i derārī tāb naḳl u ḥikāyet cümlesindedir. (51b/6)*
- *Nāẓır olanları müteḥayyir-sāz idi. (54a/8)*
- *Biñ seneden mütecāvız zebāne-keş-i ğaleyān-ı iltihāb idi. (41a/11)*

3. 2. YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLELER:

“Yüklem genellikle cümlenin sonunda yer alır. Bu, Türkçe söz diziminin karakteristik özelliğidir. Ancak, diğer cümle öğeleri gibi yüklem de söz dizimi içindeki yeri çeşitli sebeplerle değişebilmektedir. Cümlelerin kurallı (düz) veya devrik oluşlarında ölçü, diğer öğelerin değil yüklem yeridir.”⁴⁴

Metinde tespit edilen cümlelerin neredeyse tamamı kurallı (düz) yapıdadır. Sadece metinde aralara serpiştirilmiş olan bazı beyit ve mısralarda devrik cümle niteliğinde cümleler bulunmaktadır.

3. 2. 1. Kurallı (Düz) Cümle:

Yüklemi meydana getiren kelime ya da kelime grubunun sonda bulunduğu cümleler kurallı cümlelerdir. Metinde tespit edilen kurallı cümleler de yüklemi oluşturan kelime ya da kelime grubunun türüne göre iki başlık altında ele alınabilir:

3. 2. 1. 1. Kurallı fiil cümlesi:

Metinde geçen kurallı fiil cümlelerinden bazıları şu şekildedir.

- *Ve ol eşnāda derūn-ı menzile müsri^cen dāhil olduğında Ḥadīce istifsār-ı hāle mutaşaddī oldı. (57a/21)*
- *Ṭā^cat-şī^cārları fā^ziz-i duḥūl-i dārū'n-na^cīm ve ma^cşiyet-kārları muḫīm-i derekāt-ı caḥīm kıllaḡla mübtelā-yı ^cazāb ider. (59a/2)*
- *Ve kendüye maḥşūş ba^czı sünen ve ḥişāla mühtedī olmuş ola. (68a/15)*
- *Māder-i ^cAbdu'l-muṭṭalib Ḥazreciyye olup ve Ḥazreciyye, kabā^zil-i Yemen'den olmaḡile beynlerinde iştibāk-ı neseb ile karābet taḥaḡkuḡuna işāret eyledi. (65b/23)*
- *Ve kendi yektā-süvār-ı muẓmār-ı çār-mīn gibi tenhā-ḥırām-ı ṭarīḡ-i şām ola. (72a/7)*

⁴⁴ age., s. 100.

- *Der-ḥāl zemīne nāzil oldı. (71a/10)*
- *Ve rivāyet-i uḥrāda cerḥ-i yesīr ile zaḥm-resān olmuşıdı. (78b/6)*
- *Ve Meysere bu şūreti daḥī mersūm-ı şaḥīfe-i zamīr ve sebt-i cerīde-i zabṭ u taḥrīr eyledi. (85a/5)*

3. 2. 1. 2. Kurallı isim cümlesi:

Metinde geçen kurallı isim cümlelerinden bazıları şu şekildedir:

- *Mazbūṭumuz olan anıñ şıgar-ı sinni ḥālinde ebeveyni dār-ı āḥirete intikāl itmiş olmaḡdır. (64b/23)*
- *Zamān-ı ḥilāfet-i °Osmān İbn-i °Affān'dır. (43a/17)*
- *Ve el-ān cevvi muḡa^{cc}ar-ı semāya anlar için müdḥil olan maḡal meşhūdumdur. (54b/2)*
- *Birāderān ile ol ḥavālīde istāde idim. (53b/21)*
- *Bir gün ol server-i °ālemiyān ile bir güzergāhda ārāmīde idük. (51b/7)*
- *Müfād-ı lafz-ı selām maḡz-ı ḡayr oldıḡı muḡarrerdır. (57b/1)*
- *Ve erbāb-ı āşār u siyer ittifāḡ üzre naḡline taşaddī itdikleri aḡbārdandır. (96b/5)*
- *Cümle kā²ināt anıñ fermān-ı berdār-ı emr-i müstevcebü'n-nefāzıdır. (104b/1)*

3. 2. 2. Devrik Cümle:

“Yüklemi sonda bulunmayan cümleler, devrik cümlelerdir.”⁴⁵ “Yüklemin sonda bulunmamasına bakarak devrik tümceyi kuralsız, yanlış, bozuk tümce sanmamalıdır. Devrik tümce düz tümce gibi bir anlatım türüdür. Belirli bir düzeni ve kuralları vardır.”⁴⁶ “Daha çok hikâye ve romanlarda tiyatro eserlerinde geçen konuşma örnekleri içinde rastlanan devrik yapılı cümleler, XIX. yüzyılın sonlarından itibaren başlatılan konuşma dili yazı dilinin birbirine yaklaştırılması çabaları sonucu, yazı dilinde (edebî dilde) de yaygın olarak

⁴⁵ age., s. 100.

⁴⁶ Hikmet Dizdaroğlu, Tümcebilgisi, TDK Yayınları, Ankara 1976, s. 250.

kullanılmaya başlanmış, Türkçenin ifade şekillerinden birisi hâline gelmiştir.”⁴⁷

Metindeki devrik cümleler manzum olarak yazılmış ve metinde aralara serpiştirilmiş olarak bulunan beyit ve mısralardır. Mensur olarak yazılmış bölümlerinde sadece bir yerde devrik cümleye rastlanmıştır.

Metinde tespit edilen devrik cümleler de yüklemelerini oluşturan kelimelerin türlerine göre iki bölümde ele alındı.

3. 2. 2. 1. Devrik fiil cümlesi:

Metinde tespit edilen devrik fiil cümleleri şu şekildedir:

- *Bu dahî ferîfte olmuş ancak.* (124a/6)
- *Olur bir ebr-i hâ'il farkı üzre tâb-ı hurşide,*
Gözünden şağınurdu çarh ol maḥbûb-ı yezdânı (75a/3)
- *Geldi bir dem yine ḥaccâca maḳâm oldı Hicâz*
Düzdi uşşâḳ kamû na^cra-i lebbeyk ile sâz (25a/12)
- *Vech-i 'Abdu'l-lâh'dan zâ'il olup ol aşeb*
Oldı pertev-baḥş-ı rûy-ı mâder-i peygamberî (33b/10)
- *İtdi ol mühr ânı ḡaffâr*
Sevḳ-i ḥusne metâ^c-ı tamḡa-dâr (38a/2)
- *Serv-i ḳadler ḳatı olıcaḳ görünür yanında* (51b/23)
- *Şavulsuñ baña seng-râh olanlar reh-güzârimdan.* (63a/1)
- *Ol ḥatm-i rüsül 'âleme gelse n'ola âḫir.* (74b/15)

3. 2. 2. 2. Devrik isim cümleleri:

“Anlatımdaki yargıyı etkin bir biçimde açıklamak amacıyla yüklem, tümcenin öteki öğelerinden önce kullanıldığı tümcelere devrik tümce denir.”⁴⁸

⁴⁷ Musa Duman, “Devrik Cümle ve Vasiyetnâme'deki Örnekleri Üzerine”, TDED, c. XXX, İstanbul 2003, s. 210.

⁴⁸ Neşe Atabay, Sevgi Özel, Ayfer Çam, Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi, Papatya Yayınları, 2003, s. 114.

Metinde devrik yapıda olan cümlelerin yüklemelerinin isim olduğu cümle sayısı oldukça azdır. Metinde tespit edilen devrik isim cümleleri şu şekildedir:

- *Hilāf-ı şīve-i dīrīnedir ol nāz-perverden. (33a/1)*
- *Müjde kim ey hüsrev-i bih rūzgār-ı mülk-i şavķ,
Genc-i bād-āverd-i ümmīd ve temennādır gelen. (85b/14)*
- *Ne biricik māhīsin, pertev-perest-i ʔalʔatīñ kimdir?
Ne bezmiñ şemʔisin, pervāne-i bī-ʔāķatīñ kimdir? (31b/2)*

3. 3. ANLAMLARINA GÖRE CÜMLELER:

“Her cümle, yapısında bulunan kelime ve eklerin yönlendirdiği soru, bildirme, emir, istek, ünlem vb. anlam özelliklerinden birine sahiptir. Bir cümle hangi anlam özelliğine sahip olursa olsun, mutlaka ya olumlu ya da olumsuz bir anlam taşır. O hâlde cümlelerin temel anlam özelliği olumluluk veya olumsuzluktur. Olumlu ve olumsuz cümleler, ayrıca soru, bildirme, emir, istek, ünlem vb. anlamlar taşıyabilir.”⁴⁹

3. 3. 1. Olumlu Cümleler:

Bir işin, bir oluşun, bir hareketin, bir düşüncenin gerçekleştiğini veya gerçekleşeceğini bildiren cümleye olumlu cümle denir. Yani olumlu cümlelerde yüklem, yapma, olma, yapılma anlamı taşır.⁵⁰ Metinde tespit edilen olumlu cümleleri yüklemelerini oluşturan kelime ya da kelime gruplarının türüne göre iki bölümde ele alabiliriz:

3. 3. 1. 1. Olumlu fiil cümlesi:

Metinde tespit edilen olumlu fiil cümleleri ile ilgili örnekler şu şekildedir:

⁴⁹ Laylâ Karahan, Türkçede Söz Dizimi, Akçağ Yayınları, Ankara 2008, s. 103.

⁵⁰ Mustafa Özkan, Veysi Sevinçli, Türkiye Türkçesi Söz Dizimi, 3F Yayınları, İstanbul 2008, s. 140.

- *Aḥfādımdan ya°ni evlād-ı evlādımdan olup kendi celle-güzīn-i peygūle-i raḥm-i māder iken pederi ḥayr-bād-ı meclis-i fānī kılmışdır. (65a/2)*
- *Ve seniñ ile beynimizde cereyān iden kelāmı hem-rāhıñ olan hem-ḳabīleleriñden daḥī ketm ü ihfā idesin. (67a/10)*
- *Ve anıñ Āmine bint-i Veheb bin °Abd-ı menāf bin Zühre nām zevce-i zühre-cibīn-i °iffet-i rehīninden, ta°dād olunan evşāf-ı sūtūde ile mevşūf bir ḥalefü’ş-şıdḳ-ı memdūḥu’ş-şeymā žuhūr idüp Muḥammed tesmiye itmişdim. (66b/23)*
- *Ve bir āy güzerān olduḳda bir gice °Abdu’l-muṭṭalib’i ḥuzūruna da°vet eyledi. (66a/9)*
- *Zīrā kütüb-i ḳadīmeden aḥz u istinbāṭ idüp dürer-i derārī-tāb kelimāt-ı seleden iltikāṭ olunduḳı üzre işbu neyyir-i cihān-tāb-ı sa°d-ı iḳtirānıñ pertev-i °izz ü şānı ziyā-resān-ı çār cihet-i °ālem ü °ālemiyān olacaḳdır. (76a/22)*
- *Buḥeyrā mülāḥaza ve tefekkür idüp cümlesin bī-kem ü kāset maḥfūzı olan şūrete muvāfıḳ verāset buldı. (75b/18)*
- *Ve ol vādīniñ nihāyetine dek anıñla reh-peymā olup ba°de’n-nüzūl sebīlini taḥliye-sāz oldı. (71b/8)*
- *Ve derḥāl menzil-i Ḥadīce ṭarafına şitābān olup gitdim. (87a/4)*

3. 3. 1. 2. Olumlu isim cümlesi:

Metinde tespit edilen olumlu isim cümlesi ile ilgili örnekler şu şekildedir:

- *°Alāyim ve āşārından taḥşīl-i ittīlā° kıilup ḳaşd-ı āzār ile aña dırāz-dest-i gezend ve ızrār olmaḳ dā°iyesinde olacaḳları muḳarrerdır. (76a/20)*
- *Rūḥ-ı °Alī anıñ maḳbūz-ı dest-i ḳudretidir. (125a/10)*
- *Şūret-i insānīde bir şaḥış pīş-gāhlarında devāndır. (101a/13)*
- *Ne°am, ol daḥī °ilāve-i ihmāl-i ta°ahhüdümdür. (79a/23)*

- *Ġālibā müddet-i medīd kudūmuna muntaẓır u cūyān oldıđım peygamber-i celīlū'ş-şān bu kāfilede mevcūd ve der-miyāndır. (73a/19)*
- *Bī-şāyibe-i rīb ü iştibāh ol resūl-i muh̄terem bu tıfl-ı sūtūde-şīmdir. (64b/18)*
- *Be-her-ħāl bunda bir sırr-ı mübhem oldığı muķarrerdır. (50b/9)*
- *Ol zāt-ı ferişte-simāt-ı nebīl filān ħānede melfūf-ı ķamāṭ-ı tebcīldır. (40a/23)*
- *°Ammi olan Veheb'īñ ħücer-i terbiyetinde mürebbā idi. (31b/16)*
- *°Abdu'l-muṭṭalib daħī Mekke'ye °avdet ve Ķureyş'i ħuzūruna da°vet eyleyüp ferāhem-sāz-ı dā°ire-i cem°iyyet oldı. (28b/7)*
- *Ve bu keyfiyet ibtidā °Abdu'l-muṭṭalib'den müşāhede olunmaķ mervīdir. (19b/14)*

3. 3. 2. Olumsuz Cümle:

Olumsuz yargı bildiren cümlelere olumsuz cümle denir. Bu tür cümlelerin yüklemeleri “bulunmama ve var olmama ile yapmama ve olmama bildirir.”⁵¹

Metindeki olumsuz cümleler yüklemine oluşturan kelimelerin türüne göre iki başlık altında ele alınabilir:

3. 3. 2. 1. Olumsuz fiil cümlesi:

Yüklemi çekimli bir fiil olan olumsuz cümleler, olumsuz fiil cümleleridir. Bu tür cümleler yüklemi meydana getiren fiile olumsuzluk eki “-ma/-me” ekinin getirilmesi ya da “ne...ne...” bağlama edatının olumlu bir fiille beraber kullanılması ile meydana gelir.

3. 3. 2. 1. 1. “-ma/-me” eki ile kurulanlar:

- *Bir kimesne manzūrum olmadı. (107b/22)*

⁵¹ Günay Karaağaç, Türkçenin Söz Dizimi, Kesit Yayınları, 2. bs., İstanbul 2009, s. 207.

- *Ḳavā'id-i esās-ı şer'e muḥālif olmaya.* (45a/8)
- *Resīde-i derece-i şübūt olmamışdır.* (58b/2)
- *Pes zemzem-i mükerremi daḥī mīz-āb-ı kereminden maḥşūşan saña icrā vü i'tā kıldığında ḳaṭ'ā şekk ve irtiyābımız ḳalmadı.* (22a/14)
- *El-ḥāşıl ānifen zikri mürür itdigi üzre Ḥalīme'niñ merkebi mahzül u bī-ṭāḳat olup hem-rāhān-ı ḳabīle mürā'āt-ı ādāb-ı murāfaḳat itmediler.* (48a/4)
- *Baḥā ḡıbtā idenler melik-i Yemen'iñ tevfir-i 'aṭāsına reşḳ itmesün.* (67b/18)
- *Tīr-i niyāzımız vāḥūrde-i hedef-i ḳabül olmadı.* (127b/2)
- *Ve senden ḳaṭ'ā şıdḳ ve istiḳāmetiñ ḥilāfı meşḥūdumuz olmamışdır.* (126b/1)

3. 3. 2. 1. 2. “ne...ne...” bağlama edatı ile kurulanlar:

- *Ve ḳısm-ı şālīş ol ṭā'ifedir ki, ne enbiyādan bir nebiyy-i hidāyet-i intimāniñ ribḳa-i milletine gerden-beste-i inḳiyād ve ne bir şerī'at-i müstāḳille ibtikārı ile da'vā-yı istibdād itmiş ola.* (61b/9)
- *Ve bir şehir-i kāmīl ol menzilde ārāmīde olup ol müddetde ne me'zūn-ı ḳufül u inşirāf ve ne duḥūl-i meclise ruḥşat-yāb-ı müsā'ade vü is'āf oldu.* (66a/6)

3. 3. 2. 2. Olumsuz isim cümlesi:

Yüklemi isim ya da isim soylu kelime veya kelime grubu olan olumsuz cümlelere olumsuz isim cümlesi denir. Metinde “degül” ve “yok” kelimelerinin yüklem olduğu cümleler olumsuz isim cümlelerini oluşturmaktadır.

3. 3. 2. 2. 1. “degül” kelimesi ile yapılanlar:

- *El-ān zuhūrandan ḥaberdār degülüm.* (117b/5)
- *Ve 'ale't-taḥḳīḳ Muḥammed -'aleyhi's-selām- nebiyy-i meb'ūs idigi maḥall-i reyb ve iştibāh degüldür.* (104a/11)

- *Ve ol zamāna dek şıbyān-ı ümmet-i nāciye-i Muḥammediyye rehā-yāb-ı kayd-ı teklīf degüller idi. (109a/16)*
- *Ben zebāndan erkām u aqlām olmadıgımdan mā^cadā bu nāme ki, baña anı teklīf- sāz-ı kırā³atsın, anda eşer-i ruḳūm u ḥaṭṭ nümāyān degüldür. (102a/6)*
- *Bi ḥaḳḳ-i hāze'l-beyt bu ta^cdād itdigiñ evşāf ile muttaşif olan kimse Şeybetü'l-ḥamd'iñ ğayrı degüldür. (68b/8)*
- *Lā-muḥāle, ḥişşe-mend-i maṭā^cim-i dāru'n-ni^cam-ı cennet olmaḳ emr-i müsteb^cad degüldür. (44b/18)*

3. 3. 2. 2. “yok” kelimesiyle yapılanlar:

- *Ve aña mülākī olduḳda benim bu cānibe ḥālā bu vecihle ḥareket ve teveccühümden ḳaşdım ancaḳ bu beyti hedm ü taḥrīb olup ahālī-i Mekke'ye sū-i ḳaşdım yoḳdur. (27a/7)*
- *Ve aña daḥī māni^c yoḳdur. (43b/18)*
- *Ḥālā bu remede bir ğanem yoḳ mıdur? (119b/17)*

3. 3. 3. Soru Cümlesi:

“Soru yoluyla bilgi almayı amaçlayan cümle, soru cümlesidir. Soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarfları, soru edatları ve soru eki “mı/mi” bir cümleye soru anlamı kazandıran unsurlardır.”⁵² Soru cümleleri anlam bakımından olumlu ya da olumsuz olabilirler.

3. 3. 3. 1. Soru eki “mı/mi” ile kurulan soru cümleleri:

Metinde “mı/mi” soru eki ile kurulmuş hem isim cümlelerine hem de fiil cümlelerine rastlanmaktadır.

- *Āyā, bu cemmāze-i zibā-güzār sābıḳan sūvār olduḳıñ merkeb-i girān-reftār degil midir? (50b/7)*
- *Ne maḳūle gevher-i cihān-tābıñ nigīn-dān-ı faşş-ı vücūd-ı behbūdi olduḳıñ ma'ūmuñ mıdır? (34a/20)*

⁵² Laylā Karahan, Türkçede Söz Dizimi, Akçağ Yayınları, Ankara 2008, s. 107.

- *Yā Muḥammed! Ḥuzūriña vürūd iden zāt-ı sūtūde-simāt ḥālā saña rū-nümā mıdır? (105b/2)*
- *El-ān ḥarem-i muhteremden bunda mevcūd kimse var mıdır? (118b/18)*
- *Benim maḥsūs u müşāhedem olan emr-i ğarīb seniñ daḥī müşāhede ve ma'ūmuñ oldu mı? (47b/19)*
- *Beni bilür misin? (46b/20)*
- *Bu eşnāda bir emr-i mustağrib żuhūr itdi mi? (119a/12)*
- *El-ān °acabā Aḥmed żuhūr itmiş midir? (118b/21)*

3. 3. 3. 2. Soru kelimeleri ile kurulan soru cümleleri:

Metinde “kaç, kaçığı/kaçığı, kaçını, kim, ne, nice” soru kelimeleriyle kurulmuş soru cümlelerine rastlanmıştır. Bunlardan en çok kullanılanı da “ne” soru kelimesidir.

3. 3. 3. 2. 1. “kaç” kelimesiyle kurulan soru cümleleri:

- *Yā Ḥuşeyn! Kaç nefer-i āliheyi ma°būd ittiḥāz idüp perestiş-kārsın? (123b/6)*

3. 3. 3. 2. 2. “kaçığı/kaçığı” soru kelimesiyle kurulan soru cümleleri:

- *Kankısına dest-efrāz-ı du°ā olursun? (123b/9)*
- *Mālīñ müstehlik oldığı şüretde kankısına ilticā idersin? (123b/1)*
- *Ol tābende-şem°-i encümen-efrüz-ı risālet kaçığı menzil-gāhīñ maḥfil-i zīb-i rūşenī fezāsı kılındı? (38b/13)*

3. 3. 3. 2. 3. “kaçını” soru kelimesiyle kurulan soru cümleleri:

- *Ey Āmine! Ol şeref-baḥş-ı ḥānvāde-i ḥalīl olan nūr-ı celīl kaçını? (40a/5)*

3. 3. 3. 2. 4. “kim” soru kelimesiyle kurulan soru cümleleri:

- *Yā ḥabībī! Ol sırr-ı mestürdan seni kim āgāh eyledi? (115b/7)*

- *Ey Meysere! Zîr-i dırahtda nâzil olan kimdir? (84a/10)*
- *Sizler kimlersiz? (84a/23)*
- *Ne biricik mâhîsin, pertev-perest-i tal'atîñ kimdir?
Ne bezmiñ şem'isin, pervâne-i bî-ḫâkatîñ kimdir? (31b/3)*
- *Evvelâ ol birkaç nefer-i civânân-ı sedâd-güzîñ, zamân-ı kadîmede
terk-i hân mân idüp bir cânibe zehâb itmişlerdir, kimlerdir? (132b/16)*

3. 3. 3. 2. 5. “ne” soru kelimesiyle kurulan soru cümleleri:

- *Āyâ! Bu vaz'ı sâbıka muḫâlif bîgâne-nümâlîğa bâ'is ne ola?
(33a/3)*
- *Muḫâlifîñ-i kec-endîş anîñ ḫaḫḫında ne dirler? (120b/3)*
- *Ḥaḫîkat-i rûḫ nedir? (132b/22)*
- *Yâ Muhammed! Senden menḫûl oldığı üzre ilâhemizi sū-i zikre
bâ'is nedir? (123b/5)*

“ne” soru kelimesi çoğu zaman “hâl, maḫal, maḫûle” gibi kelimelerle kalıplaşmış bir şekilde kullanılarak soru cümleleri oluşturmaktadır.

- *Pederi el-ân ne ḫâl üzredir? (76a/7)*
- *Ol tıfl-ı mev'ûd ne maḫalde günûde-i nâz-ı bâliş-i ḫâb-ı âsâyişdir?
(49a/5)*
- *Ey ciger-güşe-i peder! Ḥâlâ işbu şûret-i ḫabûl ile merâsimini edâya
kemer-beste-i ihtimâm oldığıñ ne maḫûle dîn-i nâdîde-âyîndir?
(110b/15)*
- *Aḫmed ne maḫûle zât-ı muḫteremdir? (118b/22)*
- *Yâ resûlu'l-lâh! Nâsı ne maḫûle emre da'vet-sâzsın? (122a/4)*

3. 3. 3. 2. 6. “nice” soru kelimesiyle kurulan soru cümleleri:

- *Senden şâdir olan du'âda ḫâlîḫ-ı kün ve mekândan istid'â ve
icâbet-ḫâh iken ma'bûdiyyetde anîñla teşrîk itmek nice mutaşavver
olur? (123b/14)*

4. CÜMLELERİN BAĞLANMA ŞEKİLLERİ

Cümleler bazen tek başlarına anlamı tamamen yansıtamayabilir. Bu gibi durumlarda anlatılmak istenenin bütün boyutlarıyla aktarılabilmesi için cümleler çeşitli şekillerde birbirine bağlanarak ortaya çıkan dil birliklerine başvurulur. “Bu birlikler, çok boyutlu bir anlatım için yan yana gelen cümlelerin bağlama edatlarıyla, ortak cümle öğeleriyle, ortak kip/şahıs ekleriyle ya da çeşitli anlam ilişkileriyle birbirlerine bağlanmalarından oluşurlar.”⁵³ “Bu yapıda bağlama edatları bağımsız unsurlara sahip bir temel cümleyi yapısal bağımsızlığı ile anlamsal olarak başka bir cümleye bağlama amacıyla kullanıldıkları zaman -ister basit ister birleşik olsun- bağlı cümleler ortaya çıkar.”⁵⁴

İncelenen metinde geçen cümlelerin birbirine bağlanması bağlama edatları ile sağlanmaktadır. Bağlama edatları içerisinde de en çok “ki, ve” bağlama edatlarının cümlelerin bağlanmasında kullanıldığı görülmektedir. Bunların dışında da değişik fonksiyonlarda kullanılan pek çok bağlama edatının metinde cümleleri bağlamada kullanıldığına da şahit olunmaktadır.

4. 1. “ki” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümleler:

“ki” bağlama edatı metinde cümleler arasında bağlantı kuran edatların en çok kullanılanıdır. “*ki* edatı ile bağlanan dil birliklerinden biri *ana cümle/cümleler*, diğeri de ana cümle/cümleleri zaman, tarz, nesne vb. bakımlardan tamamlayan *yardımcı cümle/cümlelerdir*.”⁵⁵

Muhammet Yelten de “ki” ile bağlanmış cümlelerle ilgili şunları kaydetmiştir: “Dilimize çok eski devrelerde girmiş bulunan ve bilhassa Anadolu sahasında Farsça tesiriyle geniş şekilde kullanılan “ki”li birleşik cümlelerin Türkçe kaideli müstakil cümleler hâlinde karşılanması daima

⁵³ Laylâ Karahan, Türkçede Söz Dizimi, Akçağ Yayınları, Ankara 2008, s. 85.

⁵⁴ Halil İbrahim Delice, Türkçe Söz Dizimi, 2. bs., Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003, s. 148.

⁵⁵ age., 86.

mümkündür. Türkçenin zengin bir zarf-fiil ve isim-fiil sistemine sahip bulunması, bir ana fikir etrafında bütünleşen yardımcı fikirlerin, en geniş ve karışık ifadelerin tek fiille, sade cümleler içinde toplanmasına imkân vermektedir. Türkçe yapılışlı cümleler hâline getirilirken yardımcı cümle ana cümlenin çeşitli unsurlarını teşkil eder.”⁵⁶

Buna göre metinde “ki” ile bağlanmış cümleler, yardımcı cümlelerin ana cümlelere katılma şekillerine göre şu şekilde sınıflandırılabilir:

4. 1. 1. Yardımcı cümlesi temel cümleye özne ilgisiyle bağlananlar:

“ki” ile bağlanmış bu tür birliklerde “yardımcı cümleler, ana cümlenin öznesi durumdadırlar. Yani ana cümlede özne olarak görev yapan cümlelerdir.”⁵⁷

- *Ya^cni muḳteḳzā-yı beşeriyet üzre dā^ciye-i tenāsül muḳtaḳzī-i izdivāc ü te^eehhül olduḳda saña vācibdir ki, kemāl-i taḳarrī ile rabbābu'l-ḥicāl-i serā-perde-i işmetden bir dūşīze-i ḥacle-gāh-ı ciffet ihtiyār idüp ḥāst-gār olasın. (2b/22)*
- *Pes sizden kimdir ki, bu ḥuşūşda baña icābet ve bu emri temşiyetde muvāfaḳat ide. (125b/20)*
- *Hiç mutaşavver midir ki, seng-i ḥabāşet-āşār-ı ḫabī^catiñizda ızmirār-ı āteş-i mel^canetiñiz nümāyān iken bir şaḫış veledini size teslīm idüp mütekeffil-i mehāmı ve maşārifiniñ müte^cahhid-i itmāmı olmaḳ üzre ecānibden bir āḫerini tebennī eyleye. (128b/16)*
- *Cā^cizdir ki, ol vāḳı^cayı iki birāderler daḫī görmüşler olalar. (122a/23)*

⁵⁶ Muhammet Yelten, Şirvanlı Mahmud, Kemâliyye, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1993, s. 44.

⁵⁷ Muhammet Yelten, Pars-Nâme'deki Ki'li Birleşik Cümleler Üzerine, Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, Cilt: 2, S: 4, Aralık 2005, s. 49.

- *Ey Ebübekr! Mesmû'ũ olmuş mudur ki, hālā Muhammed bin °Abdu'l-lāh iddi°ā-yı nübüvvet idüp bizi tasfiye vü techīl ve eslāf ve ecdādımızı tazlīl ider. (115a/17)*
- *Ma°lūmuñdur ki, birāder-i cān-ı berāberin Ebū Ṭālib ferāh-ı dest-i mekremet ve seḥā olmak üzre meftūr u mecbūl olup, bu eyyām-ı ḡalāda keşret-i °ıyāle ibtilāsı °ilāve-i girān-bārī-i meşārifi olmuşdur. (109b/8)*
- *Ve hālā maḡşūdumdur ki, ticāret için saña māl-i vāfir teslīm idüp ṭaraf-ı Şām'a firistāde kılam. (83a/17)*
- *Ve °alāyim ve āşārīñ ta°addüd ve tekeşşüründen ve tekerrür-i teveffüründen ma°lūmı ve meczūmı oldu ki, mutaraşşıd-ı ḡudūmı oldığı peygamber-i muntazır-ı sūtüde-eşer cenābı ol cemā°ate şeref-baḡş-ı refākatdır. (74a/1)*
- *Fe-li-hāzā seniñ için müteḡattim ü vācib olmuşdur ki, işbu birāder-zāde-i vācibü'l-ikrāmıñ olan şıblü'l-esed-i icām-ı beled-i ḡarāmı ṭaraf-ı Mekke'ye İşāl için °inān-ı kerem-i isti°cāl u sür°at olup ḡürāz-nihādān-ı yehūddan şıyānetde bezl-i sa°y u ḡudret kılasın. (76a/14)*
- *Zīrā kitāb-ı nāṭıḡ ve °ilm-i sābıḡdan maḡbūṭumdur ki, ḡıṭṭa-i mübāreke-i Yeşrib ol mühr-i sipıhr-i sa°ādetiñ maṭṭla°-ı istihkām-ı emri ve burc-ı i°tilā ve ḡadri olacaḡdır. (67a/21)*
- *Ey ma°şer-i Ḳureyş! El-ān size lāzımdır ki, bu beliyye-i ṭāḡat ḡüdāzıñ indifā°ı için dergāh-ı feyyāz-ı çāre-sāza dest-i berdāşte-i niyāz olasız. (68a/8)*
- *Ey Ḥāriş! Mesmû'ũ mıdır ki, rızā°en velediñ olan Muhammed bin °Abdu'l-lāh zu°m ider. (58b/22)*
- *Pes münāsib ve şāyestedir ki, anı tekrār bu pür-sitār-ı şadāḡat-kāra teslīm ü sipāriş idesiz. (52b/6)*
- *Āyā! Mümkün olmaz mı ki, her rüz mübtelā-yı vaḡset-i mufāraḡat olmayup anlar ile ol meşḡalede hem-ḡāl-i murāfaḡat olam. (53a/5)*
- *Pes münāsibdir ki, °ummāl-i memālikden °āmil-i Ḥīre olan Nu°mān bin el-münzire ışdār-ı yarlıḡ-ı müstevcibü't-teblīḡ ile bir ḡaşıd-ı çāpūk-reftār işḡāş u irsāl idesin ki, ol ḡuṭruñ ahālisi °ilm-i ḡadeşāta*

mevfürü'l-ihitimâm olmağile, ol fenniñ erbâbı memleketlerinde ferâh-yâbdır. (41b/13)

4. 1. 2. Yardımcı cümlesi temel cümleye nesne ilgisiyle

bağlananlar:

“ki” ile bağlanmış bu tür birliklerde yardımcı cümle ana cümleye nesne olarak katılır. Yani temel cümlenin nesnesi durumundadır.

- *Pes senden niyâz-mendiz ki, anı tebennî idesin. (128b/7)*
- *Gördüm ki ol kûsfend-i lâğar için şîr ile serşâr bir zar^c-ı hâfil zâhir ü hâşıl oldı. (119b/22)*
- *Ve ol hâlde gördi ki, rehâ-sâz-ı âteş-dân-ı nîrân hazreti -şalla'l-lâhu °aleyhi ve sellem- anı dest-i kerem-i peyvestleri ile imsâk idüp ol âteş-gâh-ı cân-gâha vuķū^c-ı tereddüdünden şiyânet-sâz olur. (121b/17)*
- *Sizden niyâz-mendiz ki, ol bâbda muķtezâ-yı semâhat-i seciyyetiñiz üzre mekremet-sâz olasız. (111b/6)*
- *Hadîce ol esnâda server-i enbiyâdan niyâz-mend olup iltimâs eyledi ki, Cibrîl-i Emîn'iñ nüzülü vuķū^c bulduķda kendüyi âgâh buyuralar. (105a/16)*
- *Ey °ammizâde-i mükerrem! Saña müjde resânım ki, ol meşhûduñ olan zât-ı muķteremiñ saña taraf-ı ilâhîden firistâde melek-i mükerrem oldığında el-ân şâ'ibe-i şek ve irtiyâb kılmamışdır. (105b/12)*
- *Gördüm ki, sâbıķan Hirâ'da mu°âyene kıldığım melek-i mükerremdir. (108a/2)*
- *İşâret buyurdılar ki, vücūh-ı gürūh-ı münâzi°iñ her biri ol şevbiñ bir gūşesin aķz u imsâk ve maķall-i vaz°ına ķarîb maķalle dek bi'l-iştirâk ķaml u naķl eyleyeler. (93b/22)*
- *Ve Meysere'ye Hadîce fevķa'l-ğâye tenbîh-fermâ oldı ki, ol hazretiñ şeref-i hıdmetini sermâye-i sa°âdet bilüp re°yine muķâlefetden muķteriz ola. (83b/7)*

- *Ol hazret rüfeḳāya emir-fermā oldılar ki, kendüye itisā vü iḳtidā ideler. (71b/15)*
- *İttifāḳā bir gün °ādet-i me°lūfı üzre bālā-yı şavma°adan ṭaraf-ı şahrā ve beyābāna nigerān iken gördi ki, dūrdan bir kārbān nümāyān oldı. (73a/12)*
- *Ey baḳıyyetü'l-eslāf-ı sülāle-i °abd-ı menāf! Ya°ni muntazır olan resūl-i zī-şān-ı āḫirü'z-zamānıñ mevlūdı ma°lūmuñ olsun ki, kütüb-i ilāhīde manzūrumuz olmaḡile meczūmumuz olmuşdur ki, sülāle-i Ḥalīl ve zürriyet-i İsmā°il'den bu belde-i mübāreke de vuḳū° bulup şifāt-ı sūtūde ve evşāf-ı memdūḡa ile muttaşif u mevşūf ola. (64b/7)*
- *Pes tekrār ol hazretten tavaḳḳu°-sāz oldı ki, sa°ādet ile anıñ zānūsı üzre tekye-sāz olalar. (105a/22)*

4. 1. 3. Yardımcı cümlesi ana cümleye yer tamlayıcısı ilgisizle

bağlananlar:

Bunlar ana cümle yüklemine ifade ettiği hareketin yerini ve yönünü gösteren, onu yer ve yön bakımından belirleyen cümlelerdir. Bu tür cümleler Türkçe cümle yapısına çevrildiklerinde ana cümleye “yönelme” ve “ayrılma” ekleriyle katılırlar.⁵⁸

- *Lākin ḡudā şāhiddir ki, ol zāt-ı sūtūde-simātıñ şıdḳı bī-iştibāh ve muḡālifini olan kūr-dilān-ı ḡased-kīşıñ kāzib idigi bī-irtiyābdır. (120b/6)*
- *Ey nuḡbe-i İsmā°il! Sebeb nedir ki, el-ān āvān-ı °unfuvān-ı şebābıñ iken sende te°ehhül ve tezevvüce raḡbet zāhir degildir. (86b/17)*
- *Sinn-i şerīf-i faḡr-i kā°ināt -°aleyhi ekmelü'ş-şalavāt ve evferü't-teslīmāt- cenābından ṭoḡuz sene ve rivāyet-i uḡrāda on iki sene ve iki ay ve on gün ḡüzerān oldığı eşnāda Ebū Ṭālib dā°ıye-i kesb ü ticāret ile sefer-i şāma ḡaşd u °azīmet eyleyüp taşmīm ü niyyet*

⁵⁸ Mertol Tulum, Sinan Paşa, Maarifnâme ve Ki'li Birlesik Cümleler Üzerine Bir İnceleme, Basılmamış Doçentlik Tezi, İstanbul 1978, s. 54.

itmişidi ki, ol nev-nihāl-i hadīka-i izz ü iclāl zahmet-keş-i meşakkaat-i hall ü terhāl olmayup Mekke'de kala. (72a/2)

- *Ey Buḥeyrā! Bu reh-güzārdan mürūr-ı ubūr iden ebnā-i sebīli senden da^cvet ile'l-ān sebkaat itmemiş iken şimdi sebep nedir ki, hilāf-ı ma^chūd mühim-sāzī-i iṭ^cām ile mutaşaddī-i tayyīb ü ikrām olduñ. (74a/10)*
- *Ol huşuşda ^caqd-i meclis-i meşveret idüp beynlerinde münāvele-i kü^s-i kāl u kıl ve muṭāraḥa-i keşmekeş-i cerḥ ü ta^cdīl temādīsinden şoñra tecerru^c-i zehrābe-i gülū-sūz-ı firāka tavṭīn-i nefis idüp qarār virdiler ki, ol zāt-ı kerīmi māderine iṣāl ve teslīm ile fāriḡü'l-bāl-i daḡdaḡa-i ḥavf u bīm olalar. (54b/9)*
- *Ve nām ve nişānına zafer-yāb-ı fevz ü iṭṭilā^c olmaḡ pey-bürde-i sermenzil-i ye^s ü imtinā^c olıcaḡ qarār virdi ki, keyfiyet-i ḥālī ma^crūz-ı pīş-gāh-ı ^cAbdu'l-muṭṭalib kıla. (54b/20)*
- *... ümmīd vār mı ki, anıñ meymenet-i muḡāreneti ve sa^cadet-i ḥucestegī-i hızāneti ile fevka'l-melḡuz müstes'id ü maḡzūz olasın. (48b/18)*
- *Ve siḡāyetü'l-mevsim andan ^cibāretdir ki, edīmden şuret-i ḥavzda berz-i evānī i^cdād u tehiyye kılup finā-i mescid-i ḥarāmda bir maḡall-i mu^cayyene vaz^c olunurdi. (14a/20)*

4. 1. 4. Yardımcı cümlesi temel cümleye zarf ilgisiyle bağlananlar:

Bunlar ana cümlenin yüklemde bildirilen hareketin ne zaman, niçin, ne şekilde, hangi vasıta ile yapıldığını veya olduğunu belirten cümlelerdir.⁵⁹

- *Ey Buḥeyrā, baña Lāt ve ^cUzzā ile su^cāl-sāz olma ki, va'l-lāhi anlar benim katımda menfūrum olan nesneleriñ mebgūz-ı terīnidir. (63b/15)*

⁵⁹ age., s. 62.

- *Ancağ taraf-ı ilāhīden انذر الاقربين عشيرتك kelām-ı müttesaḡu'n-nizāmı ile me^omūrum ki, āl-i °Abdu'l-muṡṡalib'i ferāhim-sāz olup anları ḡazret-i ḡālīḡ-ı bī-enbāza da^ovet-sāz olam. (124b/11)*
- *Mebādā kimse benim pūser-i bi-esr-i berāberimiñ bu mesned-gāhda cilvesine mānī^o u dāfi^o olmasun ki, anıñ şeref-i nefis-i refī^oü'ş-şānı kendiniñ muḡāṡ-ı dā^oir-i °ilm ü idrāki oldıḡından iḡtizā itmişdir. (63b/15)*
- *Ve benim şeref-i ḡarīn-i ḡil^oat-i īmān oldıḡımda meḡḡar-i kā'ināt bir mertebe mesrūr oldılar ki, belde-i ḡarem-i muḡteremde mevcūd olanlardan ḡūyā andan ziyāde mesrūr bir kimse olmaya. (115b/13)*
- *Ey Ümmü Eymen! Lāzımdır ki, ol nev-nihāl-i riyāz-ı °adn-i °adnānı dest-bürd-i °avāşif-ı mekr-i a^odādan muḡāfaza ve şiyānetde şebān-rūz tayaḡḡuz u intibāh üzere olasin ki, ḡāṡibe-i ehl-i kitāb anıñ peyḡamber-i meb^oüş olduḡunda müttefiḡu'l-kelāmlardır. (64a/22)*
- *Ol peyḡamber-i refī^oü'l-ḡadr-i mu^oallā-cenāb pīç ü tāb ve ḡüzn ü ıztırāb ile °āzim oldılar ki, ba^ozı şevāhiḡ-i cibāle ve rivāyet-i uḡrāda gāh cebel-i şebīr ve gāh cebel-i ḡirāya şā^oid ü rāḡī olup ol nūr-ı çeşm-i āferīniş olan zāt-ı °ulvī maḡamların zirve-i kühsārdan ilḡā ile zemīn-efḡen-i maḡāḡ-i helāk olalar. (107b/5)*
- *Be-her-ḡāl sen emīn ve fāriḡu'l-bāl ol ki, taraf-ı ilāhīden seniñ için şūret-i luṡf u merāḡim ve emārāt-ı meḡāsın ve meḡarimiñ ḡilāfi żuhūr itmek pey-bürde-i derece-i ta^oazzūr ve istiḡāletdir. (96b/19)*
- *Ve ba^ozı kütüb-i siyerde mezkūr oldıḡı üzere ol ešnālarda de^ob-i me^olūf-ı nebevī ol vecih üzere ḡarār-dāde olmuş idi ki, her sene Mekke'den ḡirā cānibine teveccūh buyurup ol cebel-i mübārekde vāḡı^o ḡārda bir āy ḡadar vaḡit bi'l-istimrār meşḡul-i °ibādet-i perverdigār olurlar idi. (97a/11)*
- *Kendüye beyḡude meşāḡḡat resān olma ki, ol zāt-ı nazīf °āleme pāk u ṡāhir firistāde ḡılınmışdır. (39a/16)*
- *Ve ḡuvvet ile kendüye ḡamm idüp bir mertebe füşürde-sāz oldu ki, şiddetinden ḡarīb oldu ki, bī-hüş olam. (100b/13)*

- *Ve ol devlet-ḥāneye vāşil ve derūn-ı menzile dāḥil olduḡda Āmine'yi gördüm ki, āfitāb-ı ruḥsārında envār-ı ḥusn ü behcet mültemi^c ü dıraḥşān ve māh-sīmāsında āşār-ı melāḥat ü necābet zāhir ü nümāyān bir zāt-ı ^cālī-şāndır. (49a/9)*

4. 1. 5. Yardımcı cümlesi ana cümleye yüklem ismi ilgisiyle

bağlananlar:

“Bu cümleler bir isim cümlesi olan ana cümlelerin yüklem ismi durumunda bulunan cümlelerdir. Ana cümle yükleminde *bu, ol, anlar* gibi zamirlerle temsil ve işaret olunmuşlardır. Bu zamirler çok defa bildirici *-dur/-dür* ile birliktedirler.”⁶⁰

Metinde de bu açıklamaya uygun olan “ki” ile bağlanmış birçok cümle vardır.

- *Ve ba^czı muḥaḳḳikīn-i ehl-i tefsīr taḥkīḳ ve taḥrīri üzre rūḥdan su^oālīn zāhiri oldur ki, ya ḥaḳīkatinden veyāḥūd ḳadem ve ḥudüşünden su^oāl oluna. (135b/17)*
- *Ḥālā dā^ciye-i faḳīrānemiz oldur ki, aña fedā-sāz olmaḡile taḥlīş idüp istişḥāb itmekle fā^oiz-i merām olavuz. (111b/4)*
- *Senden me^omülümüz oldur ki, ol ḡā^oileyi berḫarāf-sāz olasin. (115a/19)*
- *Lākin muḥtār-ı ekşer-i muḥaḳḳikīn-i fenn-i siyer oldur ki, ḥazret-i ümmü'l-mü^ominīn ḥarem-i muḫterem-i seyyidü'l-mürselīn Ḥadīce-i kübrā -raziya'l-lāhu ^canhā- cenābınıñ ol bābda sebḳati ḥaḳīḳiyye olup mā^cadāsınıñ sebḳati izāfiyye ola. (116a/6)*
- *Ey şābb-ı vālā-cenāb! Senden derḫāste ve maḳşūdum oldur ki, su^oāl ve istifsār ḳıldıḡım ḥuşuşı bi'l-lāt ve'l-^cuzzā baña ^calā ḥaḳīḳate mucīb olup iḫbār idesin. (75b/5)*

⁶⁰ Muhammet Yelten, Şirvanlı Mahmud, Kemāliyye, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1993, s. 51.

- *Ez-cümle kitâb-ı kerîm-i ilâhîde، الذى يراك ين تقوم و تقلبك فى الساجدين، âyet-i kerîmesiniñ tefsîrinde mervî olan vücûh-ı tefâsîrden bir vech-i vecîh oldur ki, hamîr-i mâye-i zât-ı pâk-i Muhammedî aşlâb-ı tâhireden erhâm-ı tahireye müntakîl olup nûr-ı muḳaddes-i nebevî sâcidden sâcide ya°ni müslimden müslime vâşıl olduğı murâd ola. (62a/21)*
- *Pes bu mecmû°dan mütelaḫḫış oldur ki, ecdâd-ı nebevîden bir ferd dâmen-âlûde-i çerkâb-ı küfr ü şirk olmaya. (62b/12)*
- *Ümmîdim oldur ki, andan bî-nihâye âşâr-ı ḫayr müşâhedesi ile muğtenim olasın. (50a/10)*
- *Ve yine ferâhem-sâzî-i cem°iyyet-i mevlid-i nebevî mesnûn olduğın işbât şadedinde olanlarıñ mütemessik oldukları (edilleden) biri daḫî oldur ki, şaḫîheyn-i mevşûḫeyn müştemiâtından olduğı üzre ol âfîtab-ı cihân-tâb-ı risâletiñ şaḫn-ı dârü'l-hücre-i ḫîbe-i ḫayyibeyi maḫraḫ-ı şî°â°-ı hidâyet-i iltimâ° buyurduklarında ol kuḫrda ḫâḫın olan yehûd ḫâ°ifesin şavm-ı yevm-i °âşûrâyı mültezem bulmuşlar idi. (45b/3)*
- *Ve °alâmeti oldur ki, ol vaḫit ki ol mihr-i enver maḫla°-ı raḫm-i mâderden ḫulû° ile basîḫ-i °âleme pây-tâ-ser nûr-güster ola, aniñla tev°em bir nûr-ı mütelâlî žuhûr idüp ḫuşûr-ı buşrâ aniñla müstenîr ola. (34b/2)*

4. 1. 6. Yardımcı cümlesi temel cümle öznesinin sıfatı olanlar:

Bunlar ana cümlenin öznesini niteleyen cümlelerdir. Ana cümle öznesinin sıfatı olan bu cümleler ana cümle yükleminden sonra gelebildikleri gibi ana cümle içerisinde de bulunabilirler.

- *Ol mübâşir olduğım ḫuşûşa nehzat idüp mübâderet eyledigimde baña bir faḫl-i ğazbân-ı pür-heyecân žâhir ü nümâyân oldı ki, meda'l-°ömr mişli meşhûdum olmamışdır. (130b/11)*
- *Ve şâniyen, kimdir ol şaḫş-ı ḫavvâf-ı cihân-peymâ ki, besâḫ-ı rûy-ı zemîni ez-şarḫ tâ-be-ğarb minvâl-i °azîmet ile maḫvî ve nûr-dîde ve*

maḳrāz-ı huṭuvāt-ı pāy-i seyr ü seyāhat ile bürīde vü derevīde ḳılmıŝdır. (132b/19)

- *Ḥālā bu remede bir ğanem yoḳ mıdur ki, bār-dār olmayup zar^cı lebinden ḥālī ola. (119b/17)*
- *Ol ḥilāde ṭaraf-ı ilāhīden ol kenzi ḥāris olmağıçün re^s ve zenebi siyāh bir ḥayya-i sefīdgün-ı ejder-nümün o çāhda iskān olındı ki, cüşsesi zaḥm u sütürg ve re^si mehīb ü büzürg olup zaḥāmetini ser-i cedye mümāselet ile taḥdīd itmişlerdir. (90b/2)*
- *Ammā İbn-i İshāḳ naḳli üzre ol vaḳitde Sa^cīd bin ^cĀŝ'ın mevālīsinden Mekke'de bir ḳıbtıyyü'l-aşl mi^cmār-ı mühendis-şi^cār vār idi ki, ḥazākatı ma^clüm-ı ŝığār u kibār idi. (91b/12)*
- *... ṭarḥ-ı esās-ı beyt-i mükerrem içün ihtimām ile ḥafır ta^cmīḳden nāŝī ^cameleden biriniñ gūŝe-i mi^cveli ḳavā^cīd-i İbrāhīm'e muntehī olup aḥcārından bir ḥaceri taḥrīk itdiklerinde taḥtında bir nār-ı pür-iltihāb zāhir ü nümāyān oldu ki, müŝāhedesi mübāŝirān-kāra ĩrāŝ-ı dehŝet itmekle ta^carruzdan keŝīde-i dest-i ferāğ olup ol mertebe ile iktifā olundı. (95a/3)*
- *^cAceb ne maḳūle emr-i müdhiŝ meŝhūduñ olmağ gerek ki, sende bu ḥāletiñ zuhūrunı ĩrāŝ itdi. (48a/2)*
- *Ebū Na^cīm rivāyeti üzre ehl-i ŝām'dan ^cAyŝ nām bir rāhib-i kār-āğāh-ı bā-intibāh var idi ki, nezīl-i merrü'z-žuhrān olup anda inzivā-güzīn-i ŝavma^ca-i ^cuzlet idi. (35b/20)*
- *... ol eyyāmda meger ahālī-i ŝām'dan bir ŝaḥŝ-ı mezālim-girdār-ı istidrāc-ŝi^cār var idi ki, meda'l-^cömr evḳātı mezāri^c-i a^cmāle tuḥm-eŝŝānī-i zūlm ü fesād itmekle güzerān itmiş iken mütevārī-i ḥufre-i ḳabr olinca ḳaṭ^cā dāmen-girifte-i ḥār-zār-ı güzār olmağ mesmū^c olmamış idi. (19a/19)*
- *Ve'l-ḥāŝıl ol eŝnāda deryā-yı suḥṭ-ı ilāhī heyecān idüp nāğāh ṭaraf-ı baḥrden ebr-i ḳīr-gün gibi tuyūrdan huṭṭāfa ŝebīh bir gürūh-ı enbūh zuhūr eyledi ki, her biriniñ minḳārında ve çengāl-i serpençe-i yemīn ve yesārında ^cadeseden büzürg-ter ve ḥummuŝadan aŝğar birer seng-pāre-i müdevver olup üzerlerinde faŝŝ-ı engüŝterī gibi nāmzed*

oldığı şahş-ı seng-dil-i dūzah-menziñ nām-ı nuḥust-ı fercāmı raqam-zede-i mezābir-i aqlām-ı kudret-i ḥazret-i °allām kılınmış idi. (29a/21)

Bazen ana cümle öznesinin sıfatı ana cümle öznesinden sonra da gelebilmektedir.

- *Ve anlardan her mevlūd ki, gehvāre-güzīn-i vücūd ola, elbette anı görmege ṭālib ve ba°zı °alāyimini tafahḥuş için imtiḥāna rāğıb olurdu. (36a/8)*
- *Ahālī-i Medīne'den Benī °Abdu'n-neccār ki, ḳabīle-i ümm-i °Abdu'l-muṭṭalib olduğu cihetden aḥvāl-i sencīde-ḥiṣāl-i °Abdu'l-lāh'dır, bī-tāb u tüvān anlarda mihmān olup, rüfekāsı cānib-i ārām-gāha revān oldılar. (33b/3)*
- *... ṭuyūrdan bir gūrūh-ı enbūh ki, minḳārları zümrüdden ve per ü bālleri yāḳutdan idi, pīrāmen menzile bāl-efṣān-ı teveccūh olup eṭrāf-ı ḥāneyi iḥāta eylediler. (36b/15)*
- *Ol sefīr-i vaḥy-i ilāhī ki, benden esbaḳ meb°üş olan enbiyā-yı kirāma ḥizmet-i sefāretde müstaḥdem olan melek-i °azīmü'ş-şāndır, iḥbār eyledi. (115b/18)*

4. 1. 7. Yardımcı cümlesi temel cümlenin nesnesinin sıfatı olanlar:

Bu cümleler ana cümlenin nesnesini niteleyen, onun hareketinin hangi nitelikte gerçekleştiğini bildiren cümlelerdir. Metinde tespit edilen bu türdeki yapılarda yardımcı cümle temel cümlenin yükleminden sonra gelebildiği gibi temel cümle içerisinde de yer alabilmektedir.

- *Bi'l-āḥire ref°-i °aḳire ile bu ṣi°ri inṣād eyledi ki, maṭla°ı budur: ... (42b/5)*
- *Anı daḥī müşāhedeye fā°iz olduḳda "اشهد ان لا اله الا الله واشهد انك رسول الله" "deyüp bu siyāḳ üzre ḥazret-i mesīḥ ḥaḳḳıñda bu müdde°āyı tenvīr ü (14) tavzīḥ itmişdir ki, bu ṣecere*

tahtında nüzül itmez illā ol nebiyyi ümmiyyi Hāşimiyyi °Arabıyyi Mekkiyyi ki, şāhib-i havz-ı şefā°at ve şāhib-i livā°i'l-ḥamddir. (84b/10)

- *Ve İbn-i Cevzī sebbāḳ-ı mızḡār-ı İslām cümlesinden muḳaddem iḳāmet-i farīza-i şalāta fā°iz olan ḥazret-i şiddīḳ-i °atīḳ olmaḳ ḳavlini °Abdu'l-lāh bin °Abbās -raziya'l-lāhu °anhumā- cenābına °azv u nisbet idüp şahābe-i mükerrem Ḥassān bin Sābit -raziya'l-lāhu °anh- cenābınıñ ḳaşıde-i lāmiyye-i tinnānesinde mediḥa-sāzī-i şiddīḳide şöhret-şi°ār olan ebyāt-ı merḡübesi ile temşīl itdiğin Şafvetü's-şafve'de zıkr ü ĩrād itmişdir ki, ol ebyāt-ı i°cāz-simāt bu beytlerdir: ... (112b/4)*
- *Pes ol serīr-efrüz-ı risālet daḡī ol maḥalle °avdet buyurduḳlarında Ebū Ṭālib ol ḥazrete “Ey nūr-ı çeşm-i dūd-mān-ı Ḥalīl! Teblīḡ ve işā°ati mültezemiñ olan ḥuşuşı ḥāṭır-ḥāhıñ oldıḡı üzre neşr ü izā°at ḳıl. Perverdigār-ı °ālem ve °ālemiyān ḥaḳḳıçün mādām ki cān-ı za°ıf-i Ebī Ṭālib kār-güzār-ı ḳişver-i cism-i nātüvāndır. Seniñ güşe-i dāmān-ı nezāhat-tırāziñ ḥār-zār-ı düşmenān-ı °adāvet-şi°ārdan şıyānet aniñ mültezem-i °uhde-i ḳudretidir.” deyüp ol bābda birḳaç cevāhir-i girān-ḳadr-i lücce-i ḥāṭırı keşide-i silk-i ta°bīr ve beyān ḳıldı ki, bu beyt-i pākize-ta°bīr ol cümledendir. (128a/12)*
- *Ve maṭāvīsinden bir ḥātem-i mükerrem iḡrāc itdi ki, ḥüsün ve behcet-i çeşm-i nezzār-ı keyāna ḥireḡī-baḡş-ı ḥayret olurdı. (37b/20)*
- *... üç °alem-i mu°azzam gördüm ki, biri maşrıḳda ve biri maḡribde ve biri bām-ı beytü'l-ḥarām-ı müstevcibü'l-iḡtirāmda manşüb olmuşıdı. (37a/4)*
- *Ve fi'l-ḥaḳīḳa müte°ahhid oldukları veche üzre incāz-ı va°d idüp kırḳ nefer ricālī irhān u teslīm itdiler ki, Ḥakīm bin Ḥırām ol cemā°atde dāḡil idi. (80b/19)*

Yukarıda da belirtildiḡi gibi bazen yardımcı cümle, yani ana cümle nesnesinin sıfatı ana cümle iḳerisinde de bulunabilmektedir. Bununla ilgili örnekler de şu şekildedir:

- *Fe-li-hāzā °Abdu'l-muṭṭalib daḥī ol def°a Yemen'den Mekke'ye °avdet eyledikde kendi, (içün) Hāle bint-i Veheb bin °Abd-i Menāf bin Zühre'yi ve insānu'l-°ayn-ı kabīle-i Benī Zühre olan Āmine bint-i Veheb bin °Abd-i Menāf bin Zühre'yi ki, °ammi olan Veheb'īñ hücer-i terbiyetinde mürebbā idi, °Abdu'l-lāh içün ḥāst-gār oldu. (31b/13)*
- *mevāyid-i °amīmü'l-fevāyid-i islāma her ḳanḳı müste°idd-i ni°met-i hidāyeti ki, e'ş-şalā-ḥān-ı da°vet olmuşdur, evvel emirde ḳabül ve icābetde nev°-i tevaḳḳuf u tereddüd itmişdir. (113a/1)*

4. 1. 8. Yan cümlesi ana cümlenin yer tamlayıcısının sıfatı olanlar:

Bu tür cümleler ana cümlenin yer tamlayıcısını niteleyen, yani ana cümlenin yer tamlayıcısının sıfatı olan cümlelerdir. Bu yapıdaki cümlelerde yardımcı cümle ana cümleden sonra ya da ana cümle içerisinde yer alabilir.

- *Ve me°āl-i kelām-ı rabbü'l-enāmı bu vecihle tefsīre ve müdde°āyı bu nesāḳ üzere taḳrīre ve tenḳīḥ ve taḥrīre mutaşaddī olmuşlardır ki: “Ḥaḳīḳat-i rūha re°y ü ḳıyās ve felsefe vü ṭabī°at cihetinden itṭilā° u vuşul mümteni°ü'l-ḥuşul olup aña °ilm ü ma°rifet ancak cihet-i şerī°atdan müteyessir ve kitāb ve sünnete mürāca°at ile müteḥaşşıldır.” deyü kitāb-ı kerīm-i ilāhīden, *ثم سواه ونفخ فيه من روحه، ولا تحسبن الذين قتلوا في سبيل الله امواتاً بل احياء عند ربهم يرزقون،* ve *kezālik*, *النار تعرضون عليها غدواً وعشياً،* *āyātı ve emşāli gibi āyāt-ı Ḳur°āniyyeden ve eḥādīs-i nebeviyyeden،* *انّ الارواح جنودٌ مجندتٌ، ḥadīs-i şerīfi, ve ḥadīs-i şerīfi* *اذا حمل الميت على نعشه رفر ف روحه على نعيه يا اهلي ويا ولدي،* *kezālik* *ve emşāli meżāmīninden istifāde ve iltikāṭ olundığı üzere rūḥ-ı zāv°-i şems-i ṭabī°atında laṭīfetü'l-cevher ol ecsām-ı nūrāniyyeden °ibāretdir ki, teferruḳ u tebeddül ve temezzuḳ u taḥallül ḳabül eylemez. (135a/15)**
- *Ve el-ān sizi ol kelimeteyn-i ḥafīfeteyn-i °ale'l-lisān ve şaḳaleteyn-i fi'l-mīzāna da°vet-sāzım ki, ol iki kelime lā ilāhe illa'l-lāh, ve ennī resūla'l-lāh, kelāmıdır. (125b/18)*

- *Anda bir rāhib-i murtāza mülākī oldum ki, hemvāra şavma[°]asında mu[°]tekif bir mücāhid-i pīr idi. (118b/14)*
- *Ol kār vān ile rāh-neverd-i şahrā vü beyābān olarak buşrā-yı Şām'dan altı mīl ba[°]id maḥalde fetḥ-i kāf ile Kefer nām bir karyeye resīde oldılar ki, Buḥeyrā nām bir rāhib-i murtāziñ [°]uzlet-cā-yı i[°]tikāf ve inzivāsı olup tūl-i mekş ve ārāmı sebebiyle karye-i mezbūre deyr-i Buḥeyrā nāmı ile müsem mā vü nām-āver olmuş idi. (72b/7)*
- *Ehl-i fetret ol t̄ā[°]ifeye itlāk olunur ki, hūdāt-ı şāh-rāh-ı tevḥīd ü imān olan peygāberān-ı zī-şāniñ debdebe-i kūs-ı da[°]vetleri anlariñ resīde-i gūş u hūşları olmuş olmaya. (61a/3)*
- *Ancaḡ ben maḡlūbuma zafer-yāb-ı vuşūl ve maḡşūdum müteḡayyiz-i ḡavza-i ḡuşūl olmayıcaḡ “Ey kāş bu cānibe şedd-i ḡırām-ı [°]azīmet itmekle ser-geşte-ḡāl-i ıztırāb olmuş olmasam.” deyü hezār piç ü tāb ile āşūfte-bāl-i humūm ve ıztırāb-ı ḡayret olup esvāḡı ḡayrān ḡayrān ḡūzerān iken nāḡāḡ cāsūs-ı nigāḡım bir şaḡş-ı pūr-vaḡār-ı sūtūde-eḡvāra dūḡār oldu ki, nāşiyesinde envār-ı necābet hüveydā ve āşikār idi. (48a/20)*
- *Ebū Leheb-i şekāvet-nesebiñ server-i enbiyā ve ḡabīb-i ḡudā -[°]aleyhi şerā[°]ifū[°]t-teḡāyā- ḡaḡḡında muḡtezā-yı tab[°]-ı ḡabāset-āşārı üzre irtikāb itdiḡi mel[°]anet, vāşıl-ı ser-menzil-i ḡāyet olup ḡaḡḡında süre-i kerīmesi nāzil oldiḡı eşnāda, Ebū Leheb'iñ zevcesi ve Ebū Süfyān'iñ hemşiresi ki, Ümmü Cemīl künyesi ile mükennāt olup ismi bir rivāyetde [°]Avrā ve rivāyet-i uḡrāda Arvī olan salīḡa-i bī-ḡayā muḡtezā-yı ḡışāl-i nā-pesendīdesi üzre ḡaşd-ı ızrār ile bir seng-pāreyi der-dest ḡılıp ol ḡuffāş-nihād-ı kūr-dil ol aḡtāb-ı cihān-tāb-ı risāleti cūyā olarak müteveccih-i ḡaraf-ı bāḡirü[°]ş-şeref-i nebevī olmuş idi, bir maḡālde dūḡār oldu ki, cenāb-ı şiddīḡ-ı ekber ol server-i sūtūde-siyer ḡazreti ile şeref-i ḡarīn-i muḡārenet idi. (129a/17)*

Yukarıda da belirtildiği gibi ana cümlenin yer tamlayıcısının sıfatı niteliğindeki yardımcı cümle bazen de ana cümle içerisinde bulunabilmektedir. Bununla ilgili örnekler de şu şekildedir:

- *Çünkü ol seferden rücū° kılinup Merrü'z-žahrān nām menzile ki, Mekke ve °Asfān beyninde bir vādīniñ ismi ve lisān-ı °āmmede baṭn-ı merr demekle müte°arif olup ḥālā vādī-i Fāṭima ismi ile meşhūr olan maḥaldir, Meysere iltimās eyledi ... (85a/20)*
- *Ve sā°ir eṭfāl-i endek-sāle °arḫ-ı ğayr-ı mufāriḫ meşābesinde olan enīn ü girye-kārī ve sū-i ḥulk ve nā-sūtūde-gerdārī, ol zāt-ı pāk-i ḥuceste-şī°ardan ḫaṭ°ā mesmū° u müşāhed olmayup ve her nesneye ki, sa°adetle dest yāz-ı aḫḫ u i°ā olalar, elbette yed-i mübārek yümñālarile münāveleye taşaddī buyururlar idi. (51a/22)*
- *... mezbaḫ olan mevzi°e ki, pīş-ğāh-ı İlsāfe ve Nā°ile'dir, müteveccih oldu, ve °Abdu'l-lāh daḫī ser-nihāde-i bālīn-i teslīm ü iṭā°at olup ol maḥalle geldiklerinde derḫāl °Abdu'l-lāh'ı zemīne ilḫā eyledi. (23b/16)*
- *Ve Şavma°a'ya nezdīk maḥalle ki, resīde oldılar, mu°āyene kıldı ... (73a/14)*

4. 1. 9. Yardımcı cümlesi ana cümlenin zarfının sıfatı olanlar:

Bu tür cümleler ana cümlede zarf görevindeki kelimelerin veya kelime gruplarının niteleyicisi durumundadır. Ana cümlede zarf görevi yapan kelime grupları genellikle sıfat unsuru “ol, şol, bu, bir, ne” gibi kelimelerin olduğu bir sıfat tamlamasıdır. Bu yapıdaki cümlelerde yardımcı cümle ana cümleden sonra gelebildiği gibi ana cümle içerisinde de yer alabilmektedir.

- *Velākin beynlerinde bu vecihle girih-bend-i unşūṭa-i ta°ahhüd oldu ki, ol naḫl-i nāz-perverd-i ḫadīḫa-i °afāf ba°de vuḫū°u'z-zifāf muḫadder olup bār-āv(er) olıcaḫ vaḫ°-ı ḫaml žuhūr itdikle peder ve māderi menzil-ğāhına iṣāl eyleye. (17a/21)*

- *Ve Һazret-i ʃiddīk-ı hidāyet-refīkīñ meҺāsin ve menākıbından bir nebze ki, ānifen raqam-keʃīde-i ʃahīfe-i taqrīr kılnmıʃ idi, andan mā°adā Һazret-i ʃiddīk-ı bāhirü't-tevfīk kabūl-i ʃıdk ve sedāda meftūr-ı feyz-i kırb-ı zuhūr olup zevāyā-yı Һātır-ı Һuceste mü°eʃşiren pür-nūr kılmaga kabūl-i ʃıdk ve reʃāda teheyyü° ve isti°dādı bir mertebeye resīde olmuʃ idi ki, nīm-lem°a-i °ināyet-i zulumet-i zidā-yı ʃekk ve irtiyāb olmaқ müyesser oldı. (114a/8)*
- *Rāvī-i Һikāyet bu vecihle irvā-i leb-teʃnegān-ı naql u rivāyet ider ki, hengām-ı itmām-ı du°ā resīde olup dest-i niyāzı süde-i vech-i zırā°at kılmazdan muқaddem vücūh-ı evdiye ve Һıyāzı mīzāb-ı seҺābdan nāzil olan süyūl u emṭār bir vefk-i dil-Һāh-ı sīr-āb-sāz oldı. (68b/18)*
- *Ve cümlesine bu vecihle naʃīhat-fermā oldı ki, herkes °iyāl ve etbā° ile Mekke'den taҺannī idüp bir cānibde Һazīde-i peygüle-i inzivā ve kemer-i kühsāra dest-yāz-ı ilticā olup her biri firāz-ı cibālden bir ma°kılda temekkün ve kehfü'l-emān-ı menī°de taҺaʃşun eyleyeler. (28b/9)*

Zarfin sıfatı niteliğinde olan bu tür yardımcı cümleler bazen ana cümle içerisinde de bulunabilmektedirler. Bununla ilgili örnekler şu şekildedir:

- *Ammā °Ammār ol vaқıtde ki, Һānesine gelüp vālideynine mülāķī oldı, peder ve māderi aniñ kande oldıgın su°āl itdiklerinde, °Ammār daҺī tāc-ver-i dīhīm-i īmān oldıgın anlara i°lām idüp ve anlara °arz-ı īmān eyledi. (123a/4)*
- *Mihter-i °ālemiyān Һazreti daҺī Һadīce'niñ me°mülüne müsā°ade fermā olup bir vaқıtde ki, Һāmil-i vaҺy ü tenzīl, ya°ni Һazret-i Cibrīl'iñ nüzūli vuқū° buldı, server-i enbiyā encāz-ı va°d buyurup anı āgāh buyurdılar. (105a/19)*
- *Ve Sübeye Ebū Leheb-i bed-girdārīñ perestārı olup, bir sepīde hengām-ı ʃubҺ-ı sa°ādet ki, ol āfitāb-ı cihān-tāb-ı risāletīñ māh-ı ʃal°at-ı °ālem-efrūzı velādet ile zıyā-pāʃ-ı çār-cihet oldı, Sübeye*

berzede-demān-ı müsāra^cat olup Ebū Leheb'i tebşīre mūbāderet etdikde ol daḥī anı i^ctāḳ ile mūcāzāt itmişidi. (43b/22)

4. 1. 10. Yardımcı cümlesi ana cümlenin yüklem isminin sıfatı

olanlar:

Bu tür cümlelerde yardımcı cümle, bir isim cümlesi olan ana cümlenin yüklem isminin niteleyicisi yani sıfatı durumundadır. Yine bu tür cümlelerde yardımcı cümle ana cümleden sonra gelmektedir. Ayrıca bu cümlelerde ana cümlenin yüklemi bir isim, bir isim tamlaması veya bir sıfat tamlaması olabilir. Bununla ilgili örnekleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- *Ve Ḥālid'iñ menāḳıbındandır ki, بسم الله الرحمن الرحيم andan vuḳū^c bulmuşdur. (122a/10)*
- *Ve yine sābıḳīn-i ḥalbe-i islāmdan biri daḥī Şuhaybdır ki, vālidī^c Ammāl devlet-i Kısra'dan olup bir vaḳıtde ğāret-girān-ı rūm anı şıḡar-ı sinnī ḥālinde seby eylemişdir. (122b/5)*
- *Ve yine muzmār-ı İslāmda sibāḳ-rehān-ı taḳaddüm olanlarıñ birisi daḥī Zeyd bin Ḥārişe bin Şerāḫil'dir ki, muṭṭalī^c-i şubḥ-ı risāletde °Alī bin Ebī Ṭālib'den soñra zūkūrdan şeref-yāb-ı ḫil^c-at-i İslām ol oldığı ekşer mü²ellefāt-ı siyer ve āşārda mezkūrdur. (110b/23)*
- *Ve def^a-i şāniye ḳarīben zikri mūrūr itdigi üzre Varaḳa ile muṭāfda vuḳū^c bulan ictimā^c ve mülāḳatlarıdır ki, ḳabl-i nüzülü'l-Ḳur²ān Cibrīl-i Emīn'iñ şūretini istimā^c ve zātını rü²yet ü ictimā^c ḫilālinde vuḳū^c bulmuşdur. (105a/9)*
- *Ve dirāzī-i endāmı daḥī ol mertebede idi ki, gāhī beyt-i mūkerremi iḥāṭa ile iltifāf ḥālinde re²si zenebine vuşūl ile hāle-i māh gibi iḥtifāf şūret-nümā olurdu. (90b/6)*
- *Def^a-i ūlā melā²ike-i kirām bināsıdır ki, tāriḫ-i Ezraḳī'de ḫilḳat-i Ādem'den muḳaddem oldığı manşūşdur. (95b/14)*
- *Muṭāvī-i kütüb-i siyer ve aḫbārda zikri mültezem veḳāyi^c-nūvīsān-ı şaḫā²if-i āşār olmağıle resīde-i rütbe-i iştihār olan veḳāyi^cden biri*

daḥī vaḳ^ca-i Ḥulfū'l-fuzūl'dür ki, ol vaḳ^ca-i ḥarb-i fūccārdan ḥīn-i ḳufūlde şūret-nümā-yı ḥuşūl olmuşdur. (81a/9)

4. 2. “ve” Bağlama Edatı İle Bağlanan Cümleler:

“Ve edatı, iki veya daha fazla cümleyi/cümle topluluğunu *sıralama*, *sebep*, *sonuç* vb. anlam ilişkileri ile birbirine bağlar. Ve ile bağlı cümlelerde, bağlantıyı gösteren başka ortak unsurlar da bulunabilir.”⁶¹

Metinde hem isim cümleleri hem de fiil cümleleri birbirine bağlanmıştır. Bu edatla birbirine bağlanan fiil cümlelerinin yüklemeleri basit fiil olduğu gibi birleşik fiil de olabilmektedir.

- *Ve keyfiyyet bu nesaḳ üzre ḳarār-dāde olıcaḳ °Abdu'l-muṭṭalib esyāfı beyt-i mükerrem için bir bāb-ı müzehheb ve muṭallāya şarf eyledi ve ol iki ḳıṭ^ca ḡazāleyi bāb-ı Ka^cbe'ye ta^clīḳ eyledi. (22b/12)*
- *İsmi bir rivāyetde °Amru'dur ve bir rivāyetde °Āmirdir. (8b/3)*
- *Ve °Abdu'l-muṭṭalib daḥī Ḳureyş'den muḥtārı olan cemā^cati “**Beyt:** °Āşıḳān kūy-i yāra cem^c olsun, / Ḥacı ḥacıyı Ka^cbe'de bulsun.” deyü ḥarem-i Ka^cbe'ye da^cvet ve kendi daḥī bi'z-zāt °azīmet idüp ḥuzn u inkisār ile müteveccih-i beyt-i şeref-medār oldu ve ḥalka-i bāb-ı Ka^cbe'ye pençe-zen-i istimdād ve istizhār olup dergāh-ı Kirdgār'dan ol şirzime-i eşrārıñ seng-sār-ı idbār olmasını istid^ca ile istigāşe vü istinsā^c eyledi. (28b/15)*
- *Bu āna dek ḡaflet ile girīve-i ihmāl ve tekāsüle gitmiş ve ikrām-ı zıfde ḳuşūr itmişiz. (74a/14)*
- *Ve derḥāl menzil-gāhımız olan maḥalle şitābān olup anıñla mülāḳī oldum ve ḥuşūş-ı mezkūrı der-miyān eyledim. (48b/22)*

Metinde dikkat çeken önemli bir özellik, yüklemi birleşik fiil olan bağlı cümlelerde birden fazla cümlenin isim unsuru ile bitmesi ve en son cümledeki

⁶¹ Leylâ Karahan, Türkçede Söz Dizimi, Akçağ Yayınları, Ankara 2008, s. 87.

yardımcı fiilin bütün cümlelere ortak olarak gelmesidir. Birleşik fiil konusunda da belirtildiği gibi bu fiillerin isim unsurları iç kafiyevidir.

İsim cümlelerinin birbirine bu edatla bağlanması durumunda ek fiil en son isim unsurundan sonra ortak olarak gelmektedir. Bu tür yapılarla ilgili örnekler şu şekildedir:

- *Ve Şevāhidü'n-nübüvve'de mezkûr olduğu üzere Şafiyye bint-i °Abdu'l-muṭṭalib daḥī hengām-ı velādetde ser-berāverde-i vuḫū° u zühür olan ḥavāriḫ-ı umūr beyānında bu vecihle saḥn-sāz ve bu nesak üzere hikāyet-perdāz olmuştur* (38b/23)
- *Anları Muḥammed bin °Abdu'l-lāh'dan istiḥbār u istifsār ve ḥālını meḥek-zen-i imtiḥān u ihtibār olursuz.* (132b/13)
- *Ḥazret-i °allāmu'l-guyüb anı kendi °ilm-i muḥiṭine istisār ve ğayr için andan kaṭ°-ı peyvend-i ittilā° u istiṣār itmiştir.* (134b/10)
- *Ve seniñ bu bābda qaşdıñ a°dāyı i°ānet ile takviyyet ve bizim ṭarafı tevḥīn ile cümlemize ihānetdir.* (129a/3)
- *Ve anlar daḥī vākıf-ı ḥāl olduklarında Hevāzin bī-ḥaberler iken ol ṭarafdan nehṭat u irtiḥāl ve ṭaraf-ı Mekke'ye refrefe-sāz-ı cenāḥ-ı isti°cāl oldılar.* (79b/20)
- *İttifāk-ı ṭarafeyn ile sene-i ātiye ḥulūlünde kıyām-ı Sūk-ı °Ukāz mevsimi muḥārebeye tevā°ud ve fayşal-sāzī-i keşmekeş-i ḥuşūmet için ta°ahhüd itmişler idi.* (80a/16)
- *Pes kendi bī-maḥābā ol baḥr-i °amīka iḫtiḥām ve rüfeḳā kendüye ittibā° u i°timām itdiler.* (71b/16)
- *Ve bu cemā°at evvelā bir mā-i ṭāhir ile teṭahhur ve eṭyābdan bir ṭayb ile teṭayyub eyleyeler.* (68a/20)
- *Ve Āmine ol eşref-i mevcūdāta ḥāmil olduğu eşnāda ve vaz°-ı ḥaml eşnāsında müşāhede kıldığı umūr-ı °acībeyi naḳl u hikāyet ve ol nūr-ı çeşm-i °ālemiyānı muḥāfazada ihtimām ile vaşıyyet iderdı.* (50a/15)

- *Ve Kureyş beyninde mecd ü şeref ile mevşûf ve rüşd ü necâbetle ma^crûf olup sedâd-kârî-i fıtrîsi cihetinden dest-yârî-i kâ^oid-i tevfiğ ile zîr-destânı terbiyet ma^crazında nevâmis-i ilâhiyye muvâfık niçe hükûmete muvaffak, ve nefsine hamrı taħrîm itdigi rivâyet-i şikâtle şâbit ü muħakkağ olup ka^c-ı yed-i sârika **ikdâm ve zinâ ve nikâh-ı muħarremden men^c bâbında ihtimâm ve o âhir** ömründe tevħîd-i zât-ı perverd-gâr ile terk-i perestiş-i **eşnâm itmişdi.** (18b/18)*

4. 3. Diğer Bazı Bağlama Edatlarıyla Bağlanan Cümleler:

Cümleler arasında çeşitli anlam ilişkileri kuran farklı yapılarda pek çok bağlama edatı vardır. Metinde de bir cümleyi bir başka cümle ya da cümleler topluluğuna bağlamak için çok çeşitli bağlama edatları kullanılmıştır. Bunlarla ilgili örnekler şu şekildedir:

- *Velâkin, himmet-i mülükâne muḳtezâsı üzre, tecellüd ü teşebbüt idüp bir ferde keşf-i râz itmemege tavḫîn-i nefis eyledi **ammâ** refte refte esâs-ı raḥne-dâr-ı taḥammüli müşerref-i inhidâm olmağile muḫtâc-ı pâyendân-ı tedbîr olup ḥavâşş-ı muḫarrebîni da^cvet ile ferâhem-sâz-ı cem^ciyyet ve anlar ile ^cağd-i meclis-i meşveret eyledi.* (41a/4)
- *Ol resûl-i vâlâ-ḳadr-i zekiyyü'l-ḳalb-i taḳiyyu's-şadr cenâbınıñ şakḳ-ı şadr-ı refî^cu'l-ḳadri ki, tufûliyyet ḫâlinde henüz Ḥalîme'niñ ḫavza-i ḫizmet-i kefâletinde iken vuḳû^cıdır ki, muttefeḳun ^caleyh cumhürdan olup resîde-i mertebe-i aḳsiyyü'l-gâyât-ı iştihâr olmağile, ba^czı aşḫâb-ı siyer anı zıkr ile iktifâ idüp tekerrür-i vuḳû^cını beyâna müte^carrız olmamışdır **lâkin** mü^cellefât-ı şikâat muḫtevî oldığı üzre leyle-i isrâda daḫî vuḳû^cı müşbet olmağile süheyli^c tekerrür-i vuḳû^cını işbât idüp ravz-ı enfde iki def^ca vuḳû^cına tanşîş itmişdir.* (56b/19)
- *Ḥuffâş-nihâdân-ı bî-başîret ol mihr-i sipihr-i sa^câdet ḫaḳḳında isnâd-ı şîr ü kehânet ile sergeşte-ḫâl-i tîh-i zalâlet olmuşlardır **lâkin** ḫudâ şâhiddir ki, ol zât-ı sûtüde-simâtiñ şıdkı bî-iştibâh ve muḫâlifîni olan kûr-dilân-ı ḫased-kîşiñ kâzib idigi bî-irtiyâbdır.* (120b/4)

- *Anı dahî müşâhedeye fâ'iz olduḡda " اشهد ان لاله الاالله واشهد انك رسول الله " deyüp bu siyāk üzre ḡazret-i mesîḡ ḡaḡkıñda bu müdde'āyi tenvîr ü tavzîḡ itmişdir ki, bu şecere taḡtında nüzül itmez illā ol nebiyyi ümmiyyi Hāşimiyyi 'Arabıyyi Mekkiyyi ki, şāḡib-i ḡavz-ı şefā'at ve şāḡib-i livā'î'l-ḡamddir. (84b/10)*
- *Ey Āmine! Fetḡ-i bāba müsāra'at kııl ve illā nezdîk olmuşdur ki, inşikāk-ı zümre-i tecellüd ü şekîbāyî baña mürîş-i mevt-i fecā'î ola. (39b/20)*
- *Yā Āmine! Ol püser-i sûtüde-güheri ya baña gösterürsün ve illā seni veyāḡüd kendimi helāk ve āḡüşte-i ḡün u ḡāk itmek muḡarrerdir. (40a/19)*
- *Pes Kısra bu ḡāletden teḡayyür ü teşe'üm idüp derünuna 'azîm hirās u bîm müstevlî oldı, velākin himmet-i mülükāne muḡtezāsı üzre, tecellüd ü teşebbüt idüp bir ferde keşf-i rāz itmemege tavḡîn-i nefis eyledi ammā refte refte esās-ı raḡne-dār-ı taḡammüli müşerref-i inhidām olmaḡile muḡtāc-ı pāyendān-ı tedbîr olup ḡavāşş-ı muḡarrebîni da'vet ile ferāhem-sāz-ı cem'ıyyet ve anlar ile 'aḡd-i meclis-i meşveret eyledi. (41a/2)*
- *Ve 'Abdu'l-muḡḡalib'den niyāz-mend oldı ki, ol vaḡitden bir sene mürür itdıkde ol ḡurşîd-i burc-ı sa'ātiñe daḡāyık-ı umür ve aḡvālını muḡtevî nāme taḡrîri ile aña ifāde vü i'lām eyleye, velākin bi-emri'l-lāḡ subḡaneḡ bir sene güzerānından muḡaddem kendiniñ kevkeb-i ḡayātı resîde-i 'uḡde-i küsüf-ı memāt olmaḡile necm-i 'ömri ḡārib olup ve 'araşa-i zinde-gānından ḡā'ib oldı. (67b/11)*
- *'Alāyim ve āşārından taḡşîl-i iḡlālā' kıılup ḡaşd-ı āzār ile aña dırāzdest-i gezend ü ızrār olmaḡ dā'ıyesinde olacaḡları muḡarrerdir, zîrā kütüb-i ḡadîmeden aḡz u istinbāḡ idüp dürer-i derārî-tāb kelimāt-i selefden iltikāḡ olundıḡı üzre işbu neyyir-i cihān-tāb-ı sa'd-ı iḡtirānıñ pertev-i 'ızz ü şānı zıyā-resān-ı çār cihet-i 'ālem ü 'ālemiyān olacaḡdır. (76a/20)*
- *Ve kısm-ı şālîş ol ḡā'ifedir ki, ne enbiyādan bir nebiyy-i hidāyet-i intimānıñ ribḡa-i milletine gerden-beste-i inḡıyād ve ne bir şerî'at-i*

müstaķille ibtikārı ile da^cvā-yı istibdād itmiş ola, belki mebde-i muķaddeme-i ḥayātından maķta^c-ı ḥātıme-i memātına dek levḥ-i ḥāṭır-ı heyülāniyyü'l-meşā^ciri maştar-ı keşīde-i keşmekeş tevḥīd ü işrāk olmuş ola. (61b/9)

- Pes senden ṭaleb-kāriz ki ya anı bu mutaşaddī oldığı ḥuşūşdan keff ü men^c idesin, veyāḥūd beynimize ḥaylūlet itmeyüp aniñla beynimizi taḥliye-sāz olasın. (127a/16)
- ... ne enbiyādan bir nebiyy-i hidāyet-i intimāniñ ribķa-i milletine gerden-beste-i inķiyād ve ne bir şerī^cat-i müstaķille ibtikārı ile da^cvā-yı istibdād itmiş ola. (61b/9)
- ... ol ḥavālīniñ ahālīsi muḥannet-i kaḥṭ ve ğalāya mübtelā olup hem-vāre sükkān-ı aķtār u emşār dağdağa-i istimṭār ile kāse-i kef-i dest-i du^cāların vaķf-ı deryūzekārī-i naķd-i rehā itmişler iken, ne bir ebr-i gevher-zā-yı ḥadīka-pīrā, mezārī^c-i āmāllerine kaṭre-pāş olmağile neşv ü nemā bulmuşıdı ve ne nihāl-i ḥazān-zede-i emānīleri terbiyet-sāzī-i hevā-yı āred-i behişt-i feyzle meyve-nümā-yı berk ü nevā olmuşıdı. (34a/1)
- Sen gerek sā^catde eṭ^cime-i nefīse ile çār pehlev-sāz-ı mi^cde-i ḥırş u āz ol, gerek ^cömrüñ olduķça seniñ için mertebe-i sedd-i ramaķ bir loķma reh-yāb-ı dehlīz-i gülü olmaya. (118a/16)
- Cā^cizdir ki, yigirmi mihār-i şütrüñ ol vaķitde kıymeti beş yüz dirhem zeheb olup yigirmi re^s şütür ol miķdār-ı zer-ḥālīşden ^cavz ola, yāḥūd ol miķdār-ı zeheb Ebū Ṭālib tarafından edā olunmuş olup şütürler server-i kā^cināt -^caleyhi eşrefü'ş-şalavāt- cānibinden i^cṭā buyurulmuş ola. (89a/7)
- Cā^cizdir ki, ol vāķı^cayı iki birāderler daḥī görmüşler olalar, veyāḥūd biri görüp ikisiniñ daḥī sebep-i islāmı olmuş ola. (122a/23)
- Ol serveriñ nemāss-ı leb-i vāzıḥu'ş-şenebi ḥālinde istifā-yı ḥazz itdikden soñra püserim daḥī seyr olunca nüş idüp sernihāde-i bālīn-i ḥāb oldı, bā-ān ki pīş-i ezīn pistānımda olan şīr-i püserime nā-resā-yı mertebe-i kifāyet olup her şeb-i gürisne ve leb-teşnelikden nāşī

bükā ve enīni bizi remīde-i ḥāb ve mübtelā-yı sūhre-i ıztırāb kılmak muḳarrer idi. (49b/20)

- *Ve anlardan her mevlūd ki, gehvāre-güzīn-i vücūd ola, elbette anı görmege ṭālib ve baʿzı ʿalāyimini tafahḥuş için imtiḥāna rāğib olurdu. (36a/8)*
- *... rūḥ-ı zav²-i şems-i ṭabi^catında laṭīfetü'l-cevher ol ecsām-ı nūrāniyyeden ʿibāretdir ki, teferruḳ u tebeddül ve temezzuḳ u taḥallül ḳabül eylemez, yaʿnī bir cevher-i müdrek-i bizātih olup bedeniñ fenāsı ile fānī olmaz. (135b/2)*

4. 4. Cümle Başı Edatlarıyla Bağlanan Cümleler:

Bağlama grupları içinde yer alan cümle başı edatları “cümleleri mana bakımından birbirine bağlayan edatlardır. Daima cümle başında bulunurlar. Başında buldukları cümleyi bazıları ondan sonra gelen cümle veya cümlelere, bazıları da kendisinden önce gelen cümle veya cümlelere bağlarlar.”⁶²

Metinde “çün, çünkü, ammā, ammā çünkü, eger, egerçi, her çend ki, her kaçan, mādām ki, vaḳtā ki, meger” cümle başı edatları cümleleri bağlama görevi ile kullanılmaktadır. Bu edatlar cümleleri Farsça kurallara göre bağlamaktadır. Dolayısıyla “ki” bağlama edatı ile bağlanan cümleler gibi bunlar da Türkçe cümle yapısına uygun değildir.

4. 4. 1. “Çün” ve “Çünkü” cümle başı edatıyla bağlanan cümleler:

Türkçeye Farsçadan girmiş olan “çün, çünkü” kendisinden sonra gelen cümleyi “sebep, zaman, şart vs.” ilgileriyle bir sonraki cümleye bağlayan bir cümle başı edatıdır. Metinde geçen bu tür cümlelerde çün ve çünkü “-Inca” zarf-fiil ekinin fonksiyonunu üstlenmiştir.⁶³

⁶² Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi, Bayrak Yayınları, İstanbul 1997, s. 354.

⁶³ İsmet Cemiloğlu, Eski Anadolu Türkçesi Söz Diziminde “Çün”lü cümleler, **Türk Dili**, 510, Haziran 1994, s. 409–413.

Metinde bu cümle başı edatıyla bağlanmış cümlelere az da olsa rastlanmaktadır. Örnekleri şu şekildedir:

- *Ve'l-ḥāşıl **çün** bunlar ḥuşmā ile ḥarbe şarf-ı himmet idüp bertaraf-sāzī-i muḥālifīn için bezl-i kudret karār-dāde oldu, ittifāk-ı tarafeyn ile sene-i ātiye ḥulūlünde kıyām-ı Sūk-ı °Ukāz mevsimi muḥārebeye tevā°ud ve fayşal-sāzī-i keşmekeş-i ḥuşūmet için ta°ahhüd itmişler idi. (80a/14)*
- ***Çünkü** bu şeb-hengām güzerān olup tebāşir-i seḥer nümāyān ola, eşrāf-ı kavmden bir gürūh-ı enbūh ile bu mevzu°da ḥalka-beste-i cem°iyyet olup mutaraşşid olalım. (93a/22)*
- ***Çünkü** ser efrāḥte-i tecessūs olup taraf-ı °uluvve ref°-i başar eyledim, gördüm ki, sābıkan Ḥirā'da mu°āyene kıldığım melek-i mükerremdir. (108a/1)*
- ***Çünkü** ol ğā°ile zā°ile oldu, ya°ni Buḥtunnaşar ser-mest-i şaḥbā-yı bevār oldu, ḥaber-i kaşd-ı ḥuceste-eşer vesātetü ile mesmu°ları olıcaḳ, el-°avd-i Aḥmed maşadāḳı üzre bilād-ı °Araba °avdet eyledi. (6b/11)*
- *°Abdu'l-muḥṭṭalib'īn āvāze-i tekbīri **çünkü** resīde-i sem°-i şağīr ü kebīr oldu, ḥuşūl-i merām ile şād-gām olduğu ma°lūmları olup "Bu bi°r-i zemzem İsmā°il'den mevrūşumuzdur." deyü istiḥkākda tesāvī da°vāsıyla kendilerin teşrīk itmek talebinde oldılar. (21a/8)*
- *Ebrehe **çünkü** bilād-ı Ḥabeşe'ye vāşıl ve sarāy-ı necāşīye dāḥil oldu, kavminiñ sergüzeştini °alā vukū°a mutaşaddī-i taḳrīr olmaḳ dā°iyesiyle zānū-zede-i piş-gāh-ı serīre-i °ālem-maşīri olup ḥekeyāt-ı sergüzeşt-i kavm resīde-i maḳta°-ı taḳrīr olduğu ān ol mürğ-i dūnbāle-dev-i cān-şikār serpençesinde müheyyā olan seng-pāre-i āheng-zārı bī-direng ü te°ḥīr ḥavāle-i ser-i Ebrehe-i tīre-żamīr kıilup fi'l-ḥāl vāşıl-ı derekāt-ı sa°īr kılmışidi. (29b/23)*
- ***Çünkü** ibtidā-i ḥamlimden altı ay mürūr itdi, beyne'n-nā°im ve'l-yakzān baña bir şaḥış nümāyān olup "Ne maḳūle gevher-i cihān-*

tābīñ nigīn-dān-ı faşş-ı vücūd-ı behbūdı oldığıñ ma'ūmuñ mıdır?" didi. (34a/19)

- *Ve ol hālet ber taraf olup incilā huşūlinde ol tābende-aḥter-i pākize-güheriñ cemāl-i āfitāb-ı manzarına **çünkü** nazār kıldım, bedr-i ezherden enver görüp ol havālīyi revāyiḥ-i müşg-i ezfer ile mu'atṭar iḥsās itdim. (37b/12)*
- *... **çünkü** Āmine'den āşār-ı ṭalaḫ zāhir oldı, ben anda ḥāzır idim. (38a/14)*

4. 4. 2. "ammā" cümle başı edatı ile bağlanan cümleler:

"ammā" cümle başı edatı metinde bağlama edatı olarak kullanılmış olduğu gibi cümle başı edatı olarak da kullanılmış ve cümleleri Farsça kurallara göre birbirine bağlamıştır. Bu cümle başı edatının da cümleleri "sebeup, zaman, şart vs." ilgisiyle birbirine bağladığı görülmektedir.

- *Ammā her vakıtde ki, ol ḥānsālār-ı ni'met-i hidāyet -şalla'l-lāhu °aleyhi ve sellem- ḥazreti dāḥil-i cem'iyet olup tenāvül-i ṭa'āma raḡbet-fermā olalar, °ale'l-°āde tehiyye-sāz oldukları ṭa'āmdan ḥuzẓārīñ cümlesine şib° mertebesı huşūlünden soñra āvānīde ṭa'ām-ı vāfir baḳıyye ḳalurdı. (69b/13)*
- *Ammā ol maḥalde Ḥazret-i Fāṭimatü'z-zehrā -raziya'l-lāhu °anhā-ba'zı muṭṭali° olanlarıñ iḥbārı ile ol ḥālden ḥabīr olmuş sür°at ü şitāb ile geldi. (131b/5)*
- *Ammā zamān-ı vaz°-ı ḥaml ki ḳarīb oldı, ol kimse baña tekrār zāhir ü bedīdār olup didi ... (34b/6)*

4. 4. 3. "ammā çünkü" ile bağlanan cümleler:

- *Ammā **çünkü**, birāderim °Āmir daḥī silk-i ehl-i islāma münselik ü muntaẓam oldı, muḳaddemā baña derkār kıldığı kúpāl-i ṭa'n u serzenīşi aña ḥavāle ider olup ben ol taḳrīb ile niş-i āzārından sālīm olmuşidim. (118b/2)*

- *Ammā çünkü ricāl-i kāfile da^ovet-i Buḥeyrā'ya icābet eylediler, Ebū Ṭālib daḥī müsā^cade-fermā-yı ^oazīmet olup ol mesned-güzīn-i ^oizz u iclāl henüz sinn ü sāl cihetinden nā-resīde-i sinn-i ricāl olduklarından nāṣī ol da^ovete teklīf-fermā-yı ḥuzūr olmağla zaḥmet-resān olmayup ricāl-i kāfile bi't-tamām müteveccih olıcağ ol ḥazret taḥallūf-fermā olup ḥayme-gāhda ārām itmişidi. (74a/17)*
- *Ammā çünkü ol şeh-süvār-ı sedre-güzārı āgūşuma alup ol etān-ı bī-tāb ve tuvāna süvār oldum, anı ol mertebe çālāk u reh-vār olmuş buldum ki, refīklerimiz merkeblerine her ne kadar mihmīz-engīz-i cedd ü iḳdām olup a^omāl-i tāziyāne-i ihtimām iderler idi, yine pes-mānde ḳalup benimle hem-pā olmağ mutaşavver olmaz idi. (50a/23)*

4. 4. 4. “eger” cümle başı edatıyla bağlanan cümleler:

“eger” cümle başı edatı iki veya daha fazla cümleyi şart ifadesiyle birbirine bağlamaktadır. Metinde yer alan “eger” cümle başı edatı ile bağlanmış cümlelerden birincisinin yüklemi şart kipi yahut istek kipi ile çekimlenmiş bir fiildir. “eger” edatıyla bağlanmış olan ve birinci cümlesi, yüklemi şart kipi ile çekimlenmiş bir fiil olan cümleler bu tezde zarf-fiil grubu olarak kabul edildiği için burada sadece birinci cümlesinin yüklemi istek kipi ile çekimlenmiş bir fiil olan örneklere yer verilecektir.

- *... eger sen bu emr-i faẓī^oa cesāret idesin, senden şoñra cem^c-i keşīr saña ittisā ve ^ouzmā-i Ḳureyş bi-ḥazāfīr hem saña iḳtidā idüp bu vaz^c-ı nā-ḳabūl ba^cde'l-yevm maṭrūḳ u ma^omūl olur. (24a/5)*
- *Eger ol yevm-i mev^oūd bu vaḳitde meşhūd olaydı, destīñi saḥt-gīr-i īḳāz u tenbīh olup şūret-i ḥālī ^oalā mā hüve'l-vāḳi^c saña irā^oat idüp el-ān beynimizde cereyān iden maḳālī tezekkür itmedikçe destīñi rehā-sāz olmazdım. (59a/9)*
- *... eger ki bu naḳliñde rāst-güftār olasın, ma^olūm ve meczūmuñ olsun ki, Muḥammed bin ^oAbdu'l-lāh'a vürūd iden melek-i mükerrem*

sābıkan Mūsā'ya teblīg-i vahy-i ilāhī ile nāzil olan nāmūs-ı ekberdir.
(104a/8)

4. 4. 5. “egerçi” cümle başı edatı ile bağlanan cümleler:

“Egerçi” cümle başı edatı başına geldiği cümleyi bir sonraki cümleye “her ne kadar” ifadesiyle bağlamaktadır. Bu bağlanma sırasında ikinci cümle genellikle “ammā, ancak, lākin, velākin, velīkin” bağlaçlarından biri ile başlamaktadır. Fakat metinde bu gibi bağlaçların bulunmadığı örneklere de rastlanmaktadır.

- *Egerçi mebde-i tāriḥ-i hilkatim nā-ma^olūmum ve miḡdār-ı imtidād-ı °ömrüm ḡayr-ı meczumumdur, **ancak** emr-i mübdi^o’l-bedāyi^o ile ḡacb-i ilāhiyyeden ḡicāb-ı rābi^ode bir necm-i zāhir sātı^o u zāhir olur ki, bir def^oa tulū^o ile def^oa-i uḡrāsı mābeynine yetmiş biñ yıl taḡallül ider. (2a/9)*
- *... Ḥuleyl’iñ ḡızāne-i taḡarrufunda muḡtenī olan ḡalāyidü’ş-ḡeref-i vezāyif-i ḡidemāt **egerçi** Ḥubbā için mevrūş olduğundan nāḡī aña intikāl muḡtezā-yı zāhir-i ḡāl idi, **lākin** ünūḡiyyeti cihetinden ol maḡūle emr-i ḡatīre bi-nefsihā ḡıyām ve mübāḡeretden ḡūteh-dest-i istiḡhāl olmaḡile Ḥuḡayy dāmādı bulunduğundan nāḡī Ḥuleyl ol vazīfe-i ḡerīfeyi aña vaḡıyyet itmişdi. (13a/20)*
- ***Egerçi** seniñ için yehūd ḡā^oifesinden ihtirāz üzre oldıḡım cihetden ḡaraf-ı ḡām’a ḡareketiñ ḡilāf-ı dil-ḡāhımdır, **velākin** mess-i ḡācet bi’-iḡtizā aña ilcā itmişdir. (82b/16)*
- *Ve eḡsher aḡvāl **egerçi** “cām-ı fīlde vuḡū^o” der, **velākin** vaḡ^oa-i aḡḡāb-ı fīl beyānı ḡadedinde °Abdu’l-muḡḡalib’iñ vechinde nūr-ı nebevī müḡāhede olunmaḡ rivāyeti ki, ekḡer kütüb-i tāriḡ ve siyerde meḡūrdur. (35a/18)*
- *Pes °Abdu’l-muḡḡalib bī-tevaḡḡuf evlād-ı kirāmīsini da^ovet ve itmām-ı dā^oire-i cem^oiyyet idüp rü^oyāsını der-miyān etdikde **egerçi** ḡūret-i iḡā^oat ibtidā °Abdu’l-lāḡ’dan ser-zede-i zuhūr oldı, **velākin** baḡıyyesi daḡī bilā tereddüd gerden-beste-i ribḡa-i teslīm ü inḡıyād olup*

beynlerinden birini ta'yyīn için çāre-cū-yı tedbīr olduklarında bu maḳūle umūr vukū'unda beyne'l-°Arab ma'hūd olduğu ṭarīḳa üzre sihām-ı ezlāma dest-yār-ı isti°ānet oldılar. (23b/1)

4. 4. 6. “mādām ki” cümle başı edatıyla bağlanan cümleler:

Bu cümle başı edatı başına getirildiği cümleyi bir sonraki cümleye “değil mi ki, -diği için, -diğine göre” anlamlarını ifade ederek sebep göstermek için bağlar.

- *Mādām ki anlar maḳşadımıza ḫaylūlet şadedinde olmayalar, °urza-i sihām-ı ıẓrār olmamaḳ muḳarrerdır. (27a/9)*
- *Ol kıble-gāh-ı enām ve ka°be-i merāmīñ pīş-gāh-ı mu°allā-maḳāmi ḫālā maṭāf-ı melā°ike-i kirām olmağile mādām ki anlarıñ ṭavāf u ziyāretleri tamām olmaya, benī Ādem'den bir ferd için anı görmege muraḫḫāş olmaḳ muḫaldır. (40b/6)*
- *Ve mādām ki erīke-nişīn-i mesned-i ḫayāt idiler, server-i enbiyā - °aleyh-i şerā°ifü't-teḫāyā- anlar ile iktifā buyurup zevce-i uḫrāyi hem-firāş buyurmağa rağbet-fermā olmadıkları müttefeḳun °aleyh cumhūr-ı mehere-i fenn-i ḫadīş ve siyerdır. (89a/16)*
- *Ancaḳ mādām ki cān-ı za°if-i pür-ḫelecān ḫacle-güzīn-i cism-i bī-tāb ve tuvān ola, seniñ gül-berg-i nāz-perverd-i vücūd-ı behbūduñi niş-i āzār-ı nigāh-ı nezzār-ı keyān-ı peşşe-girdārdan güle-düzī-i kālā-yı ṭabaḳāt-ı dīdeden şiyānet-sāz olmaḳ mültezem-i zimmet-i himmetimdir. (110b/7)*
- *... mādām ki cān-ı nā-mihribān-ı kālūd-i nā-tuvānımla peyvend-sāz-ı irtibāṭ ve ta°alluḳdur, andan ihtiyār-ı müfāraḳat pey-bürde-i derece-i istiḫāletdir. (111b/22)*
- *Va'l-lāhü'l-°azīm, mādām ki ḫālā ḫarīn-i ḫabūlüñ olan dīn-i Muḫammedīden dāmen-keşīde-i rücū° u firāğ olup Esāfe ve Nā°ile'yi şūret-i ḫabūl ile mass itmeyesin, benim için ekl-i ṭa°ām ve şūrb-i şerāb ḫarāmdır. (117b/23)*

- *Perverdigār-ı ʿālem ve ʿālemiyān haqqıçün mādām ki cān-ı zaʿīf-i Ebī Ṭālib kār-güzār-ı kişver-i cism-i nātüvāndır, seniñ gūşe-i dāmān-ı nezāhat-ṭirāziñ ḥār-zār-ı düşmenān-ı ʿadāvet-şîʿārdan şıyānet anıñ mültezem-i ʿuhde-i kudretidir. (128a/15)*

4. 4. 7. “her çend / her çend ki” cümle başı edatı ile bağlanan cümleler:

Bu cümle başı edatı başına geldiği cümleyi “her ne kadar” anlamıyla bir sonraki cümleye bağlar.

- *Her çend hareket ve seyrde mutaşaddī olsa, ol daḥī anıñla müteḥarrik ü sâʿir ve direng-i tevaḥḥuf itse ol daḥī anıñla şābit ü vāḳıf olur. (56a/21)*
- *Ammā şaṭr-ı mescid-i ḥarām-ı muʿallā maḳāma her çend ki mihmîz-engîz-i teberrüzîñ-i sertîz-i zecr ü iḳdām oldılar, güveh-i āhenîñ gibi bulunduğı maḥalde mekîñ olup ol ḳavāʿim-i zaḥm-ı metîn ile gūyā ki miḥ-küb-ı zemîñ-i temkîñ olmağile bir ḥaṭve taḥriķe imkân olmadı. (29a/10)*
- *... ol seng-dilān-ı nā-sütüde-ḥişāl her çend ki mażhar-ı tenbîhāt-ı ḥazret-i izd-i müteʿāl olmağile gūşmāl olunmuşlar idi, bir vecihle ḥāb-ı sengîñ-i naḥût ve ḥaylādan teyaḳḳuz ve intāha mecāl olmadı. (29a/18)*
- *... her çend ki ol vādîleri tafahḥuş u tecessüs ile pūyān ve muşādif oldığı reh-revān-ı bādiye-peymādan pürsān oldu, ve nām ve nişānına zafer-yāb-ı fevz ü ittîlāʿ olmaḳ pey-bürde-i ser-menzil-i yeʿs ü imtināʿ olıcaḳ ḳarār virdi ... (54b/18)*

4. 4. 8. “vaktā ki” cümle başı edatı ile bağlanan cümleler:

Arapça “vaktā” ile Farsça “ki”nin birleşmesinden meydana gelmiş bulunan bu edat başına getirildiği cümleyi “ne zaman ki, -dığı zaman” ifadesiyle bir sonraki cümleye bağlar.⁶⁴

- *Vaktā ki server-i kā'ināt -°aleyhi ezkiyyü't-taḥiyyāt- edā-yı şalāt için yemān ve yesār-ı reh-güzāra ziyā-pāş-ı envār olarak nümāyān olup rükn-i yemān ile ḥacer-i es°ed beyninde taḥrīme-bend-i şalāt oldu, ol maḥalde eşrār-ı işrāk-şī°ār-ı müşrikīn ki, eṭrāfında ḥalka-beste-i cem°iyyet olup Ebū Cehl-i zışt-gerdārīn ol ḥabīb-i kird-gār cenābına mübāşir-i ḫaşd u ızrār olduğına dīde-düz-ı intizār olmuşlar idi. (130a/17)*
- *Ve ba°de zamān vaktā ki ol hādī-i kāffe-i ümem bi°set ile münevver-sāz-ı çār-cihet-i °ālem oldu, şifā-ḫabül-i nūr-ı islām ile tenvīr-i żalām kıllup müstehām idüp müşāhede kıldığı umūrı ol şefī°-i yevm-i nuşūruñ ma°rūz-ı ḫuzūr-ı fā°izu'n-nūrı kılmışidi. (38b/19)*
- *Vaktā ki maşlahat-ı ticāret ḫarīn-i itmām ve meş°ale-i dād u sited resīde-i encām ve ḫāfile-i Şām ṭaraf-ı Mekke'ye imāle-i licām kıllup ḫāfil-i cānib-i ḫarām oldılar, ḫareketleri mevsim-i temmūz-ı pāşne-sūza muşādif olup bir günde ki, vakt-i hāciredede iştidād-ı ḫarr ile rüy-i deşt ve hāmūn-ı şiddet-i germādan küllḫen-nümūn olmuş idi. (85a/7)*
- *Andan soñra vaktā ki Meysere daḫī Mekke'ye vāşıl ve devlet-ḫāne-i Ḥadīce-i kübrāya dāḫil oldu, piş-gāhında taḫdīm-i merāsım-i itmām-ı ḫizmet ile sernihāde-i zemīn-i °ubūdiyyet olduğda Ḥadīce aña keyfiyyet-i tazlīl-i melekīni müşāhede itdiklerini naḫl u ḫikāyet idicek Meysere daḫī Şām'dan bu cānibe ḫufūl u iyāb vaktinden ḫavālī-i beled-i ḫarāma vuşūlleri vaktine gelince ol keyfiyet °ale'l-istimrār meşhūdları olduğın ḫikāyet ve ol ḫazret ḫuşuşunda Naşūrā-yı rāhibden ve eşnā-yı bey° ve şirāda imtiḫānen teklīf-sāz-ı taḫlīf olan*

⁶⁴ Şükrü Halûk Akalın, Eski Anadolu Türkçesinde Cümle Başı Edatlarıyla Kurulmuş Cümleler, **Türk Dili**, 518, Subat 1995, s. 156-163.

şahş-ı sālifü'z-zikrden mesmū'ı olan kelāmı °alā vuḳū'a rivāyet eyledi. (86a/1)

- *Ḥazret-i Ḥadīce-i kübrā -raziya'l-lāhu °anhā- vaktā ki Meysere'den iyāb ve zehābda mu°āyene kıldığı irhāşātı ve ba°zı güşāde-çeşmān-ı ehl-i kitābdan mesmū'ı olan aḳvāl ve rivāyātı istimā° kıldı, kânūn-ı derūn-ı sūziş-i mashūnundan zebāne-keş-i işti°āl u iltihāb olup ez-cān u dil rāğıb-ı pürsitārī-i sidre-cenāb olmuşıdi. (86a/18)*
- *Vaktā ki Ḥuşeyn ḥurūc murād eyledi, resūl-i mükerrem -şalla'l-lāhu °aleyhi ve sellem- ḥużzār-ı aşḫāba anı menziline varınca teşyī° ile fermān-fermā oldılar. (124a/2)*

4. 4. 9. “meger” cümle başı edatı ile bağlanan cümleler:

Bu cümle başı edatı ile bağlanmış cümlelerle ilgili örneğe metinde fazla rastlanmamaktadır. Rastlanan örneklerin birinde “meger” önüne geldiği cümleyi bir sonraki cümleye bağlarken, bir örnekte de “meger ki” cümle başı edatı başına geldiği cümleyi kendisinden önce gelen cümleye bağlamıştır.

- *Ve ol eşnāda meger Ebrehe'niñ gerden-girifte-i kemend-i başş ve ḳaḫrı olmağile pā-beste-i ğıll ve zıll-i ḥabs ve esri olan mażlūmān-ı dil-şikesteden Zū-nefer ile °Abdu'l-muḫḫalib'iñ sābıḳā-i mu°arefesi olmak mülābesesiyle °askere vāşıl olduḳda ibtidā aña mülāḳī olup menhūb olan iki yüz re°s ba°irini taḫlīş bābında andan çāre-cū-yı istirdād olmuşıdi, **velākin** Zū-nefer ol ḥuşūşda bi-nefsihi çāre-sāzī-i i°ānetden kūte-dest-i °acz olup bāzū-yı iḳtidārı ol dereceye nā-resā olduḳın beyān eyledi. (27a/21)*
- *... benim için anı terk ü ferāğ emr-i muḫāl ve meslūbü'l-iḫtimāldir, **meger ki** ben naḳdīne-i ḥayātı teslīm-i ḥazīne-i ḳābızu'l-ervāḥ kılam. (128a/6)*

5. METİNDE GEÇEN CÜMLELERİN, CÜMLE ÖGELERİNİN VE KELİME GRUPLARININ UZUNLUKLARININ İSTATİSTİKSEL AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu çalışmada tezin esasını oluşturan Abdalbâki Ârif Efendi'nin Siyer-i Nebî adlı eserinde geçen cümlelerin, cümle ögelerinin ve kelime gruplarının kelime sayısı bakımından uzunlukları ele alınacaktır.

Eserde geçen cümlelerin büyük bir çoğunluğu kısa denebilecek ölçüdedir. Eserde sayısal olarak oranı az gözükse, ancak kapladıkları hacme göre de sayısı azımsanmayacak kadar çok olan oldukça uzun cümleler de mevcuttur. Hiç şüphesiz bu cümlelerin uzamasına sebep, cümle ögelerinin oldukça uzun kelime gruplarından oluşmasıdır.

Bu çalışmayla söz konusu eserde kullanılmış cümlelerin, cümle ögelerinin ve kelime gruplarının kelime sayısı bakımından uzunlukları belli sayısal aralıklarda tespit edilerek bu uzunlukların hangi aralıklarda yoğunlaştıkları ortaya konmuştur. Ortaya konan sonuçlarla da dönemin bu özelliğine yönelik yapılacak söz konusu türden çalışmalara küçük bir katkı sağlama amaçlanmıştır.

Çalışmanın cümleyle ilgili bölümünde metindeki bütün cümleler değerlendirmeye alınmış, öncelikle cümlelerin tamamının değerlendirilmesiyle ortaya çıkan sonuçlar grafiklerle gösterilmiştir. Daha sonra cümle bölümü isim cümlesi ve fiil cümlesi olmak üzere iki bölüme ayrılarak bunlar ayrı ayrı grafiklerde gösterilmiştir.

Cümle ögeleri ve kelime gruplarında ise tesadüfi örnekleme yöntemi izlenmiştir. Bu yöntemle metinde ilk üç yüz satırdan örnekler alınmış sonra beş yüz satır atlanmıştır. Bu yöntem metnin sonuna kadar bu şekilde uygulanmıştır. Elde edilen örneklerle önce cümle ögeleri ile ilgili istatistikler

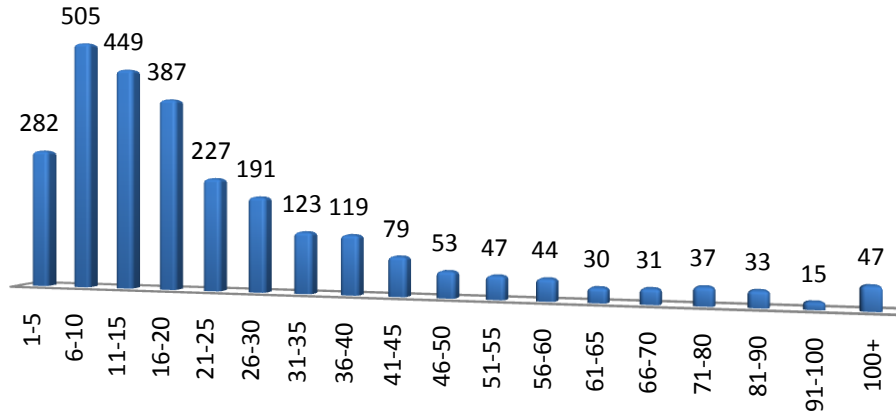
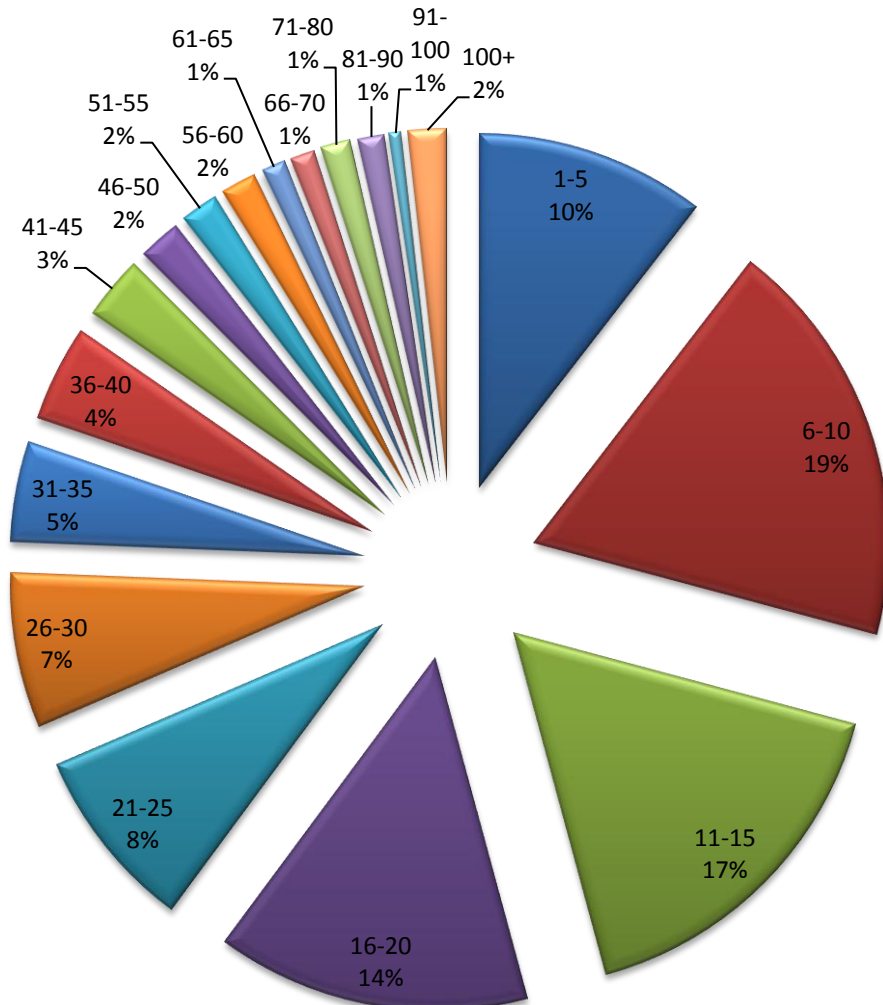
topyekûn verilmiş, daha sonra her bir cümle ögesi ile ilgili istatistikler teker teker ortaya konmuştur.

Kelime gruplarının tamamı üzerinde bir istatistiksel çalışmaya gidilmemiştir. İstatistiksel açıdan değerlendirmeye alınmayan kelime gruplarının ya metnimizde örneğine çok az rastlanmıştır, ya da söz konusu kelime gruplarının uzunluk açısından değerlendirilmesinin bir anlamı olmadığı kanaatine varılmıştır. Söz gelimi metnimizde geçen birleşik isim gruplarının neredeyse tamamının Arapça yapıda olması ve bunların tamamına yakınının üç kelimedenden oluşması yüzünden bu kelime grubu böyle bir çalışmanın kapsamına dahil edilmemiştir.

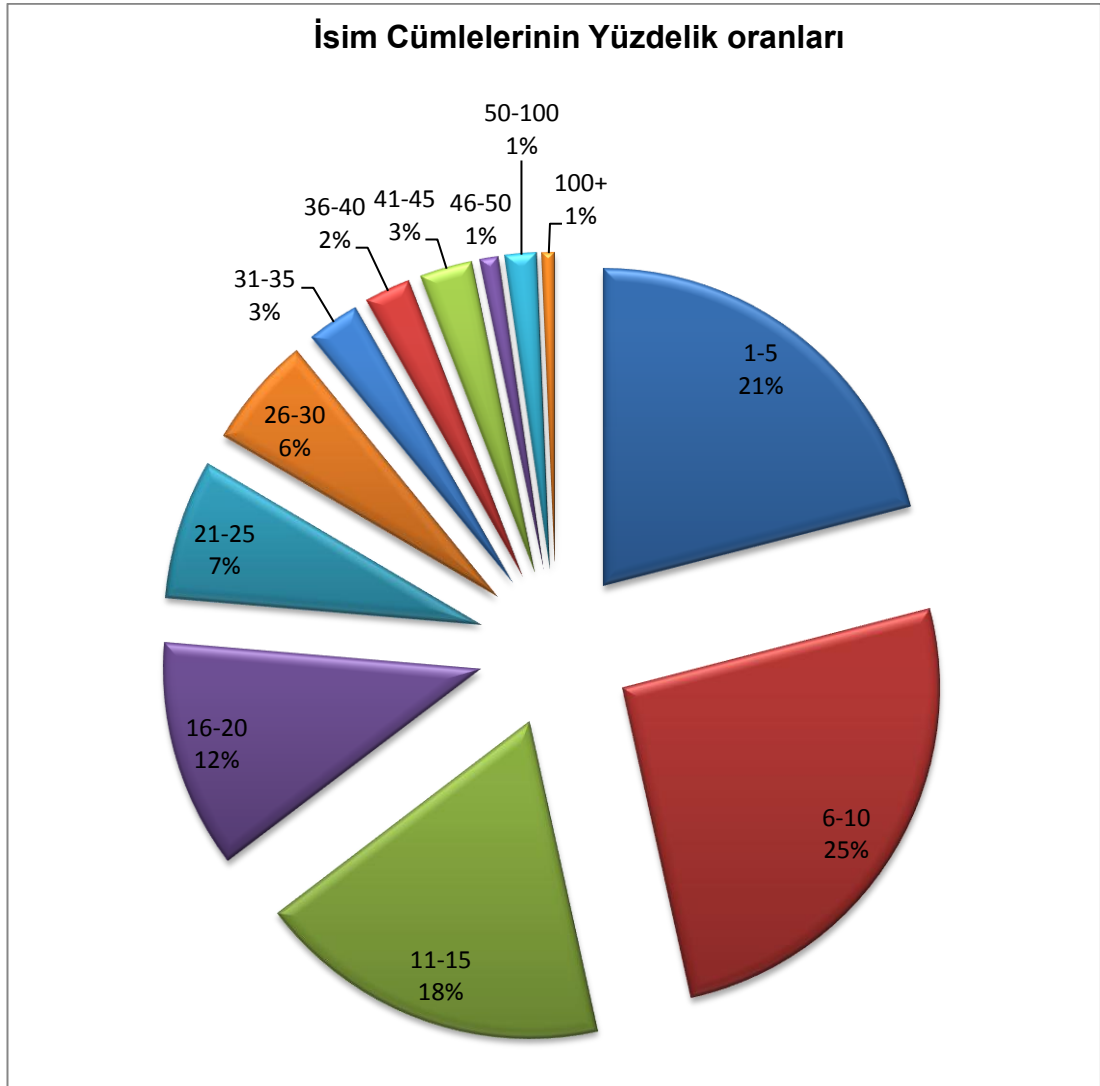
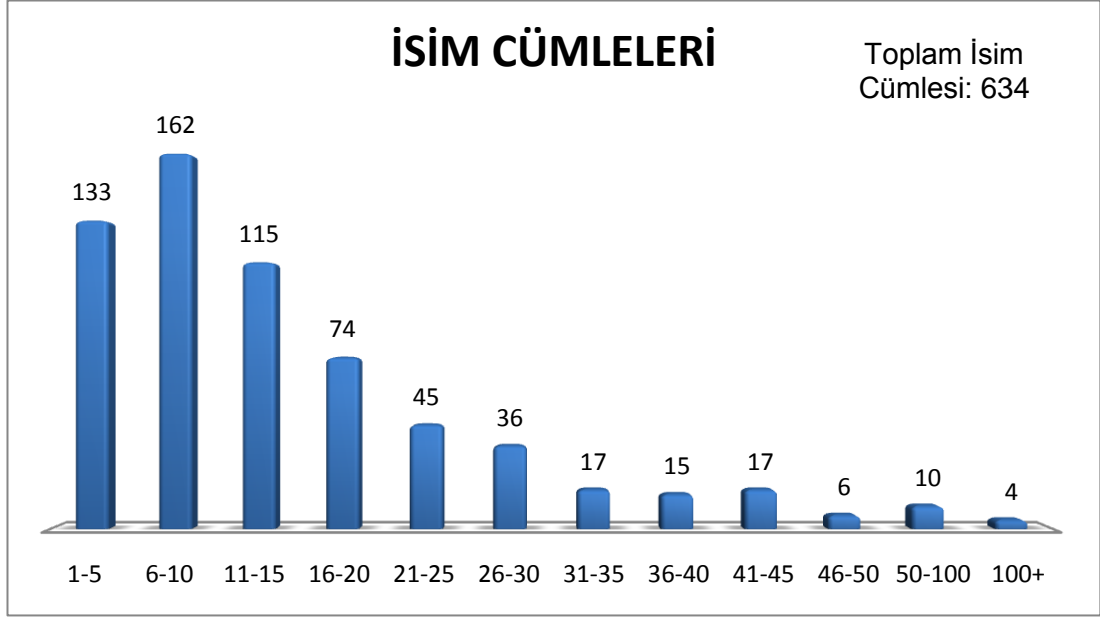
Aşağıda çalışma sonucunda ortaya çıkan sayısal grafikler cümle ile ilgili olanlardan başlanarak teker teker ele alınacaktır. Her bir grafik çiftinden birincisinde çubukların altındaki rakamlar cümle, cümle ögesi ve kelime gruplarının kelime sayılarına göre gruplarını, çubukların üstündeki rakamlar ise bu cümle, cümle ögesi ve kelime gruplarının tespit edilen örnekler arasında ne kadar sayıda bulunduğunu göstermektedir.

CÜMLELER

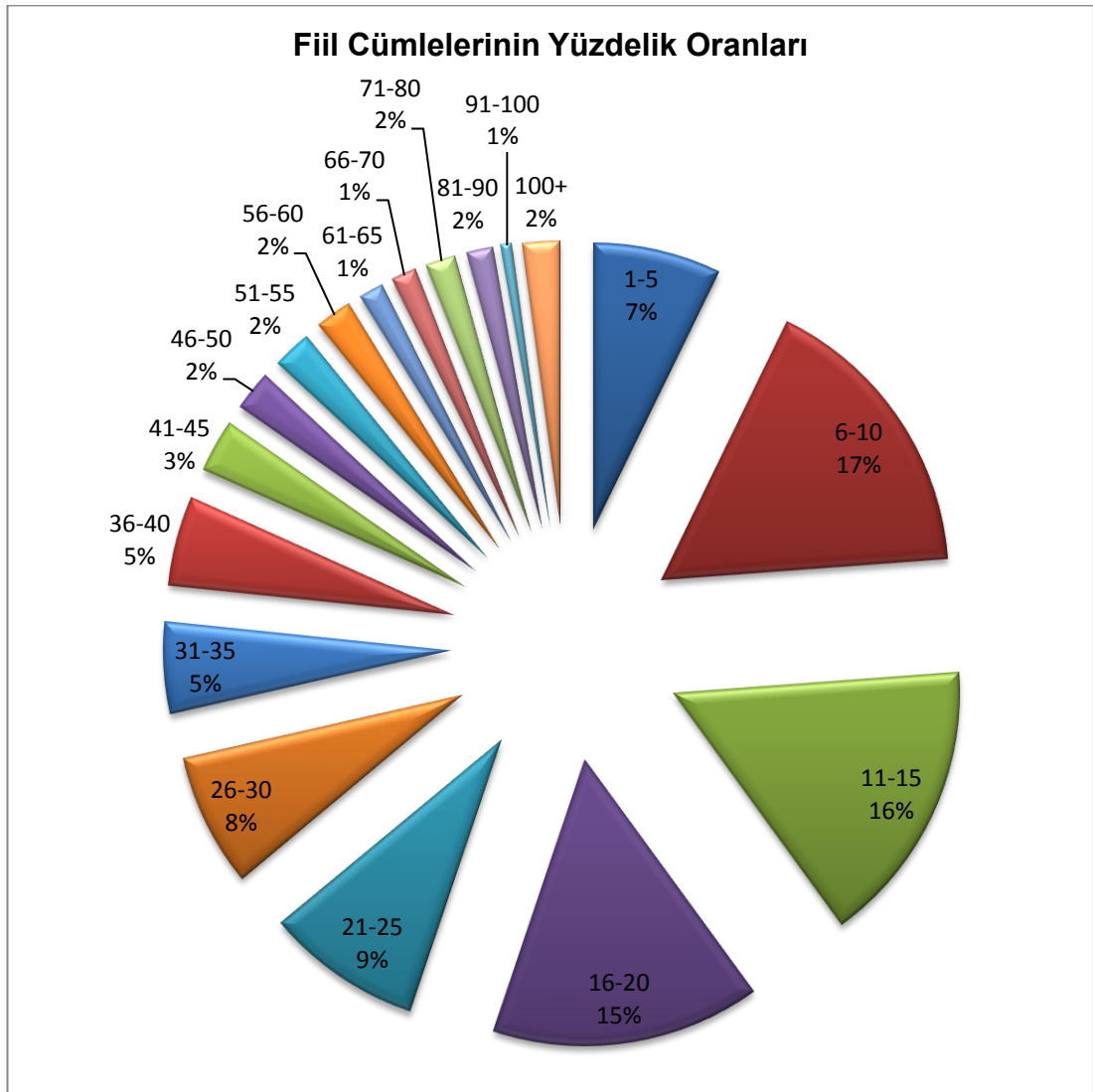
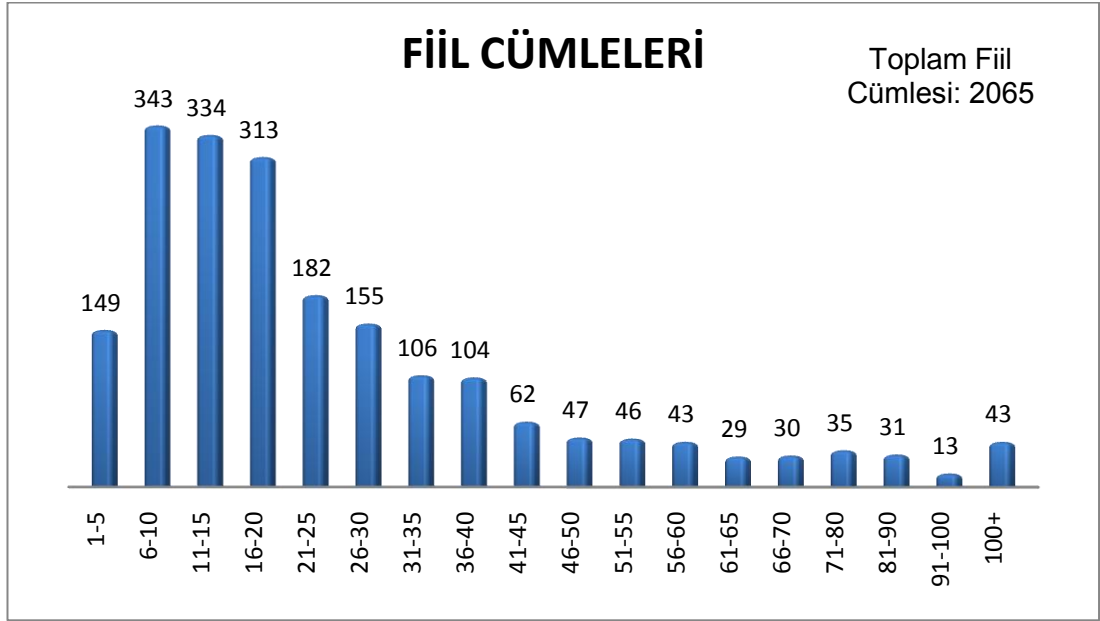
Toplam cümle : 2699

Cümlelerin Kullanım Sıklığı Oranları

Grafikte de görüldüğü gibi metinde toplam 2699 cümle tespit edilmiştir. Metinde 6-10 kelimededen oluşan cümleler çoğunluğu oluşturmaktadır. 1-5 kelimededen oluşan cümlelerin sayısı da azımsanmayacak miktardadır. Yüzdeler oranları gösteren grafiğe bakıldığında 1-5 kelimededen oluşan cümlelerin oranı %10, 6-10 kelimededen oluşan cümlelerin oranı ise %19'dur. 11-15 kelimededen oluşan cümlelerin oranı %17 ve 16-20 kelimededen oluşan cümlelerin oranı da %14'tür. Bu oranlardan metinde geçen cümlelerin %60'ının yirmi ve daha az kelimededen oluştuğu anlaşılmaktadır. Geriye kalan %40'lık dilimi ise yirmi ve üzeri kelimededen oluşan cümleler oluşturmaktadır. Yirmi ve daha az kelimededen oluşan cümleleri kısa cümle olarak kabul edersek incelediğimiz eserde ağırlıklı olarak kısa cümlelerin kullanıldığı söylenebilir. Fakat kabul etmek gerekir ki uzun cümleler çok alan kaplamaktadır. İşte bu kapladıkları alanla sayıları karşılaştırıldığında uzun cümlelerin sayılarının önemli ölçüde olduğu görülecektir. Zaten grafiklere bakıldığında cümleler uzadıkça sayısal oranları da azalmaktadır. Metinde 21-50 kelimededen oluşan cümlelerin oranı %27 iken, 50-100 kelimededen oluşan cümlelerin oranı %9, 100 ve üzeri kelimededen oluşan cümlelerin oranı ise %2'dir.

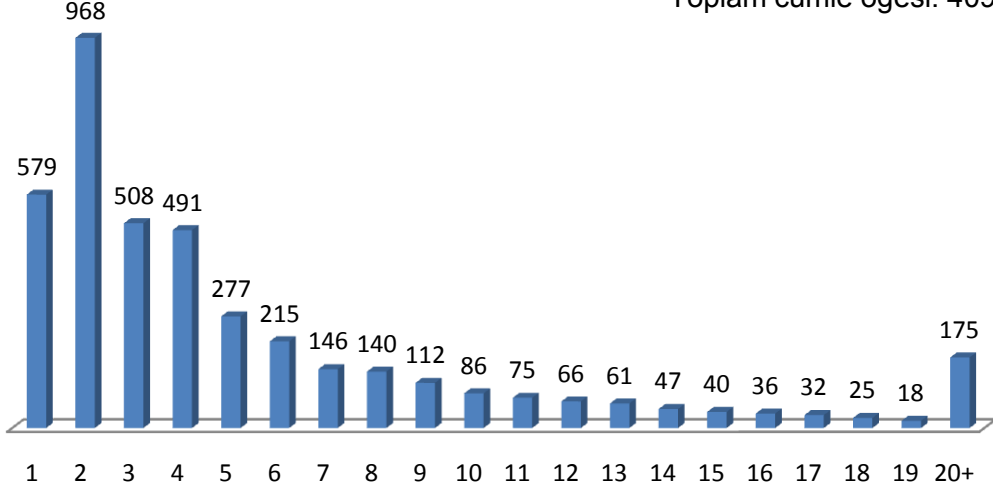
Metinde geçen 2699 cümlenin 634'ünün isim cümlesi olduğu tespit edilmiştir. 634 isim cümlesi içerisinde 1-5 kelimededen oluşan cümlelerin oranı %21, 6-10 kelimededen oluşan cümlelerin %25, 11-15 kelimededen oluşan cümlelerin oranı %18 ve 16-20 kelimededen oluşan cümlelerin oranı ise %12'dir. Bu bilgilerden eserde geçen isim cümlelerinin %76'sının yirmi ve daha az kelimededen oluştuğu anlaşılmaktadır. İsim cümlelerinin %46'sının da on ve daha az kelimededen oluştuğu görülmektedir. Bu durum eserde geçen isim cümlelerinin büyük bir çoğunluğunun kısa denebilecek nitelikte olduğunu göstermektedir. İsim cümlelerinin %24'lük bölümünü ise yirmi ve daha fazla kelimededen oluşan cümleler oluşturmaktadır. Bu sayısal verilerden eserde geçen kısa cümlelerin genellikle isim cümlesi olduğu sonucu da çıkmaktadır.

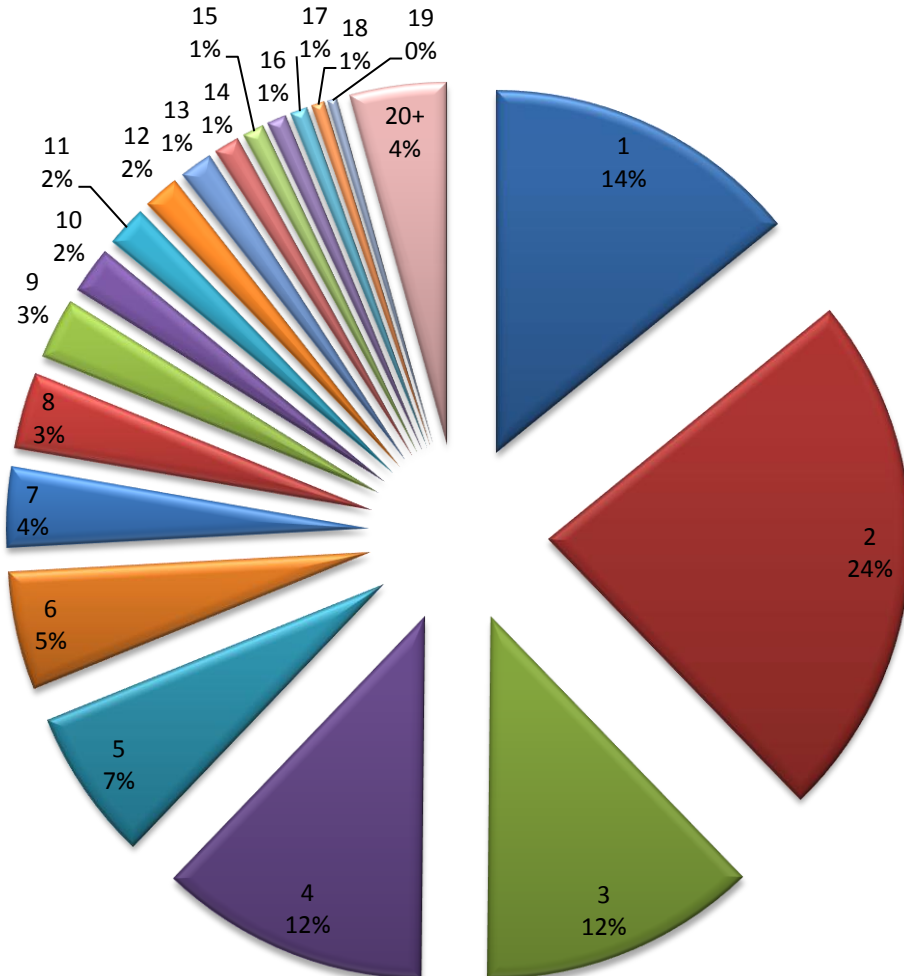
Metinde geçen cümlelerin 2065'i fiil cümlesidir. Fiil cümleleri içerisinde altı ila on, on bir ila on beş ve on altı ila yirmi kelimededen oluşan cümleler birbirlerine çok yakın oranlarla kelime sayısı bakımından en çok kullanılan cümlelerdir. 1-5 kelimededen oluşan fiil cümlelerinin oranı %7, 6-10 kelimededen oluşan fiil cümlelerinin oranı %17, 11-15 kelimededen oluşan fiil cümlelerinin oranı %16 ve 16-20 kelimededen oluşan fiil cümlelerinin oranı da %15'tir. Bu oranlara bakıldığında fiil cümlelerinin %55'lik bölümünün yirmi ve daha az kelimededen oluştuğu görülmektedir. Yani fiil cümlelerinin %55'lik bölümünü kısa olarak nitelenebilecek cümleler oluşturmaktadır. İsim cümleleriyle karşılaştırıldığında fiil cümlelerinin isim cümlelerine göre daha uzun olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü yirmi ve daha az kelimededen oluşan cümlelerin oranı isim cümlelerinde %76 iken bu oran fiil cümlelerinde %55'tir. Yine yüz ve üzeri kelimededen oluşan isim cümlesinin sayısına baktığımız zaman fiil cümlelerine göre oldukça azdır. Eserde yüz ve üzeri kelimededen oluşmuş 4 isim cümlesine rastlanmışken fiil cümlelerinde bu sayı 43'tür. Bu da eserde çok uzun olan cümlelerin genellikle fiil cümlesi olduğunu göstermektedir.

CÜMLE ÖGELERİ

Toplam cümle ögesi: 4097

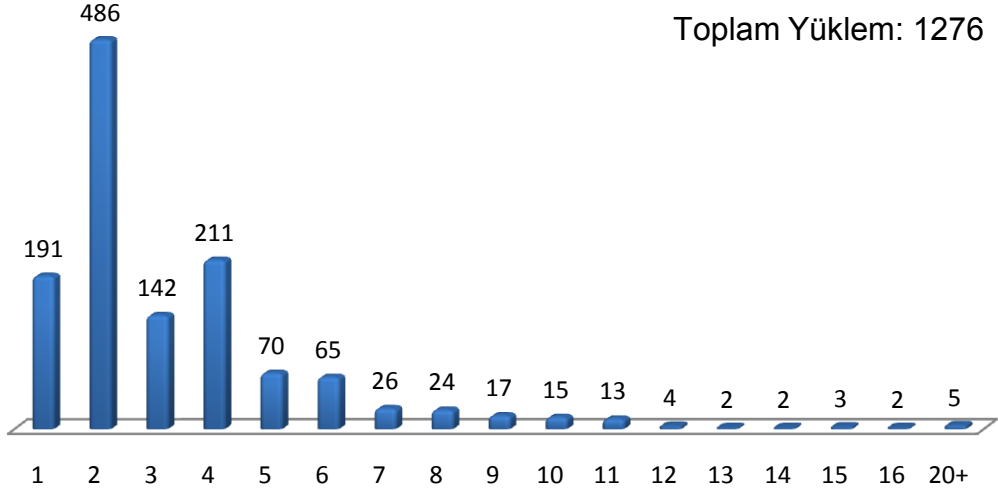
Cümle Ögelerinin Yüzdelik Oranları

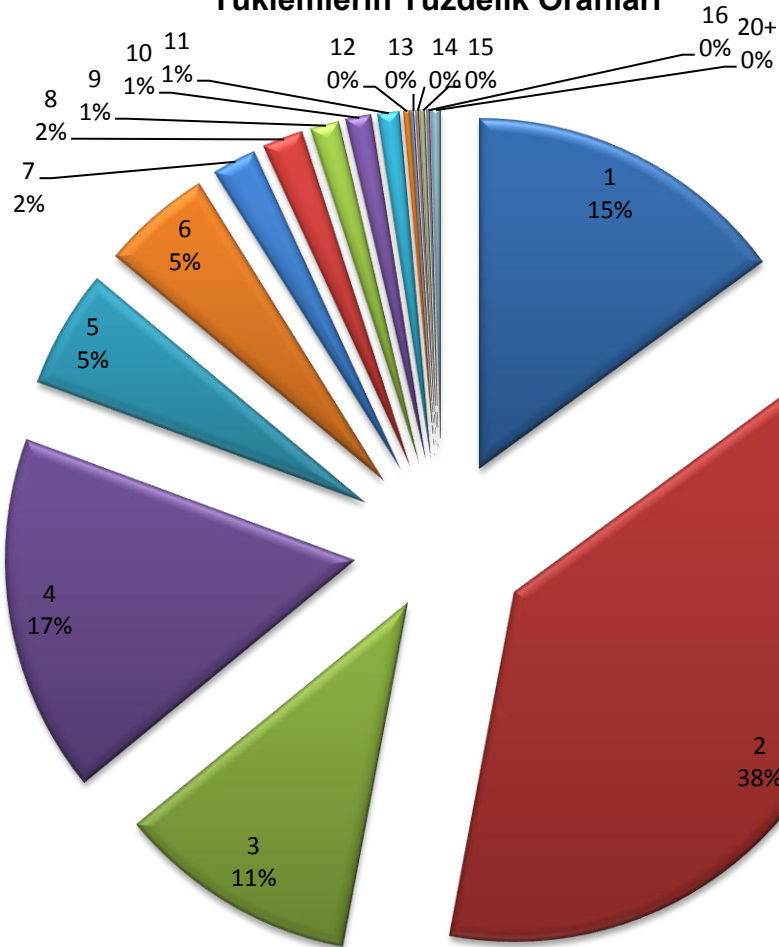
Başta da belirtildiği gibi cümle ögeleri ile ilgili istatistiksel çalışmada tesadüfi örneklendirme yöntemi uygulanmıştır. Bu yöntemle kullanılacak örnekler metnin başından başlamak üzere üç yüz satır taranmış beş yüz satır atlanmıştır. Bu şekilde metnin sonuna kadar aynı usul devam ettirilmiştir. Böylelikle yapılan örneklendirme sonucunda metinde toplam 4097 cümle ögesi örneği tespit edilmiştir. 4097 cümle ögesi örneği içerisinde iki kelimedenden oluşan cümle ögelerinin kullanılma sıklığı diğerlerine göre oldukça üstün bir durumdadır. Toplam sayı içerisinde iki kelimedenden oluşan cümle ögelerinin sayısı 968 olup yüzdeler dilim olarak toplam sayının %24'ünü oluşturmaktadır. Bir kelimedenden oluşan cümle ögelerinin sayısı da oldukça fazladır. 579 adet bir kelimedenden oluşan cümle ögesi tespit edilmiş olup bu da toplam sayının % 14'ünü oluşturmaktadır. Üç ve dört kelimedenden oluşan cümle ögeleri de sayı ve oran bakımından hemen hemen aynı durumdadır. Her ikisinin de kullanılma oranı toplam sayının %12'sini teşkil etmektedir. Tespit edilen cümle ögesi örneklerinin toplam sayısının %62'sini bir, iki, üç ve dört kelimedenden oluşan örnekler oluşturmaktadır. Yirmi ve üzeri kelimedenden oluşan cümle ögesi örnekleri de toplam sayının ancak %4'ünü oluşturmaktadır. Görüldüğü üzere metinde genellikle bir, iki, üç ve dört kelimedenden oluşmuş cümle ögesi kullanılmıştır.

YÜKLEM

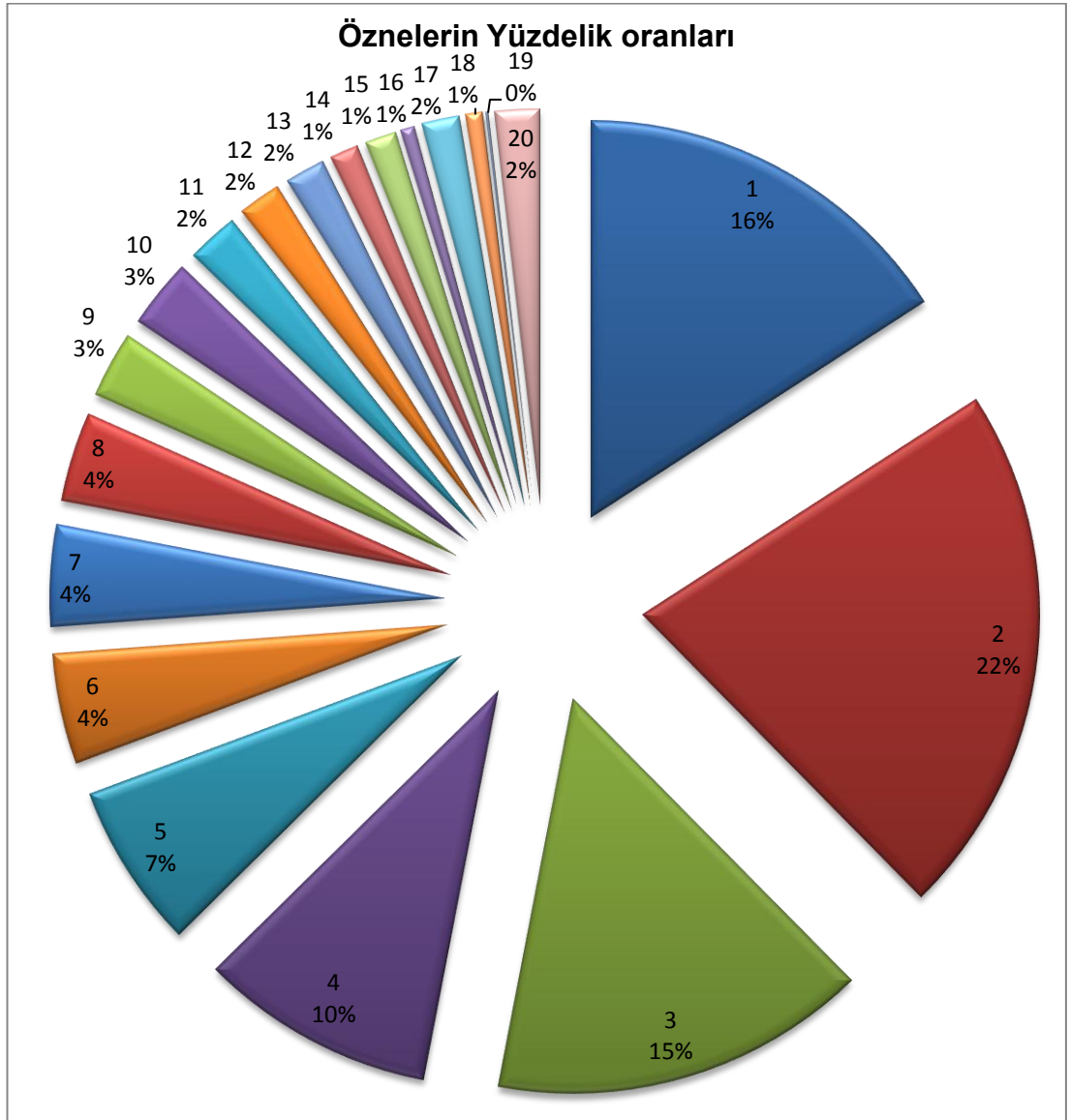
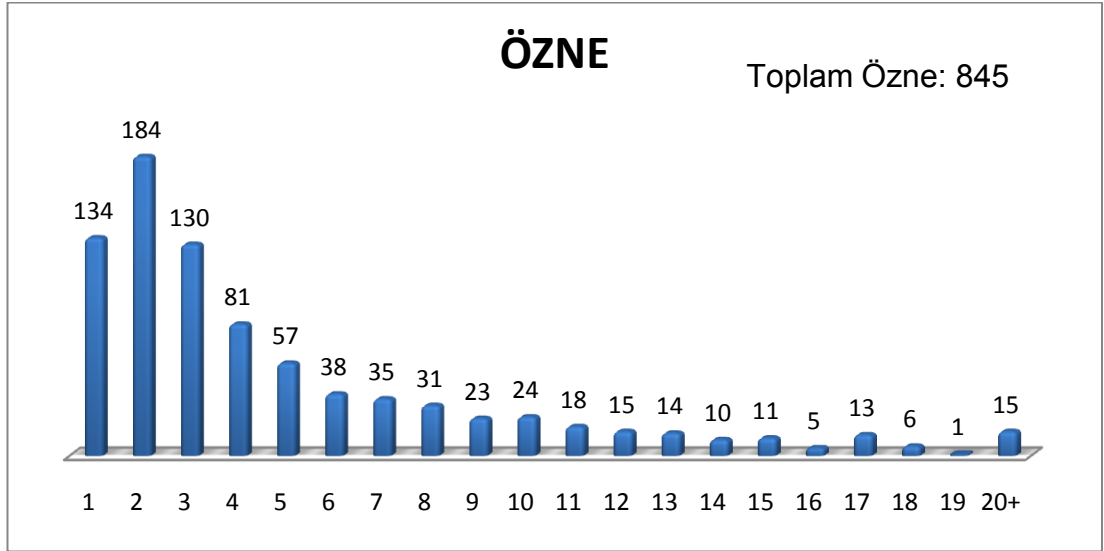
Toplam Yüklem: 1276

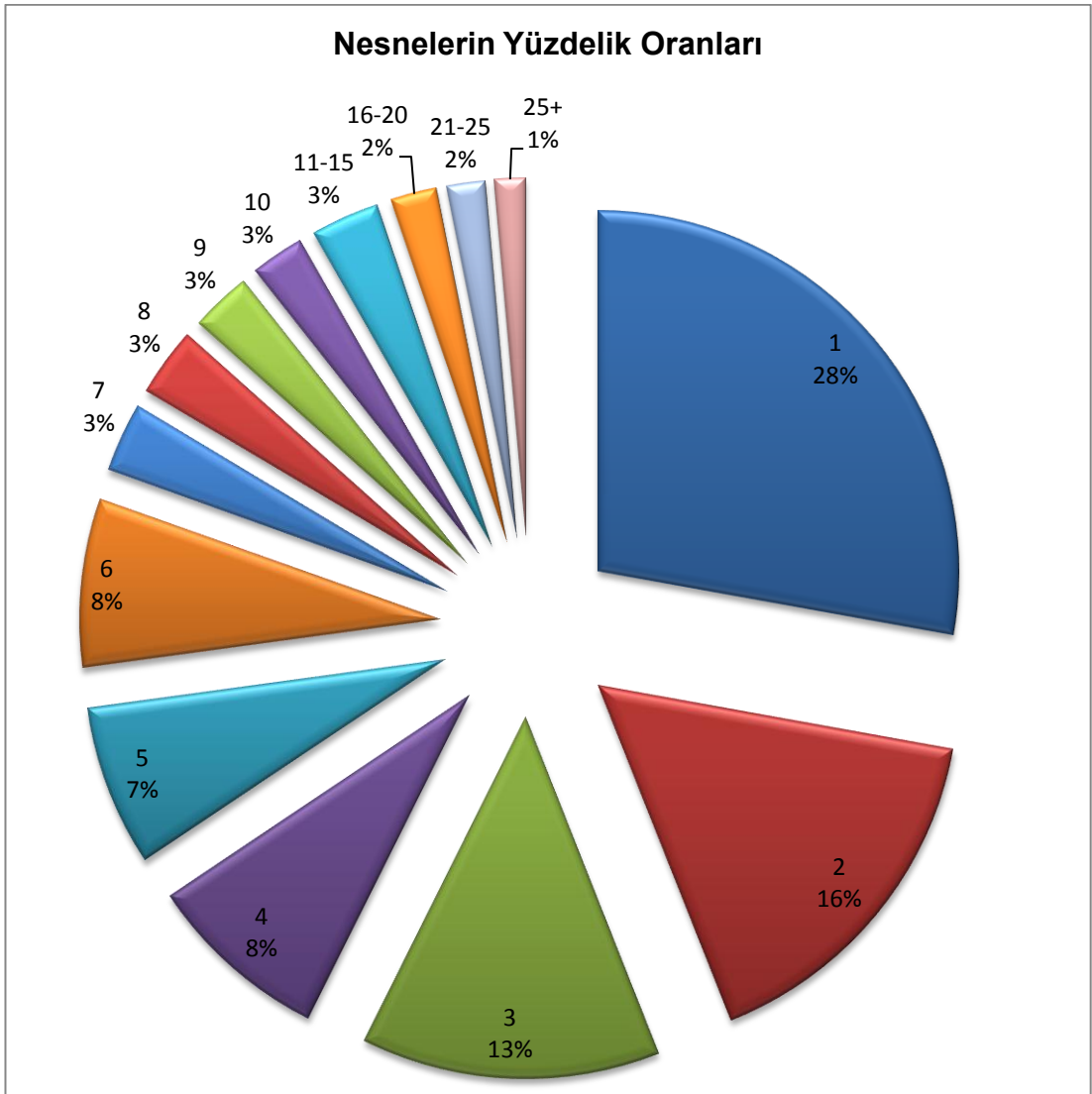
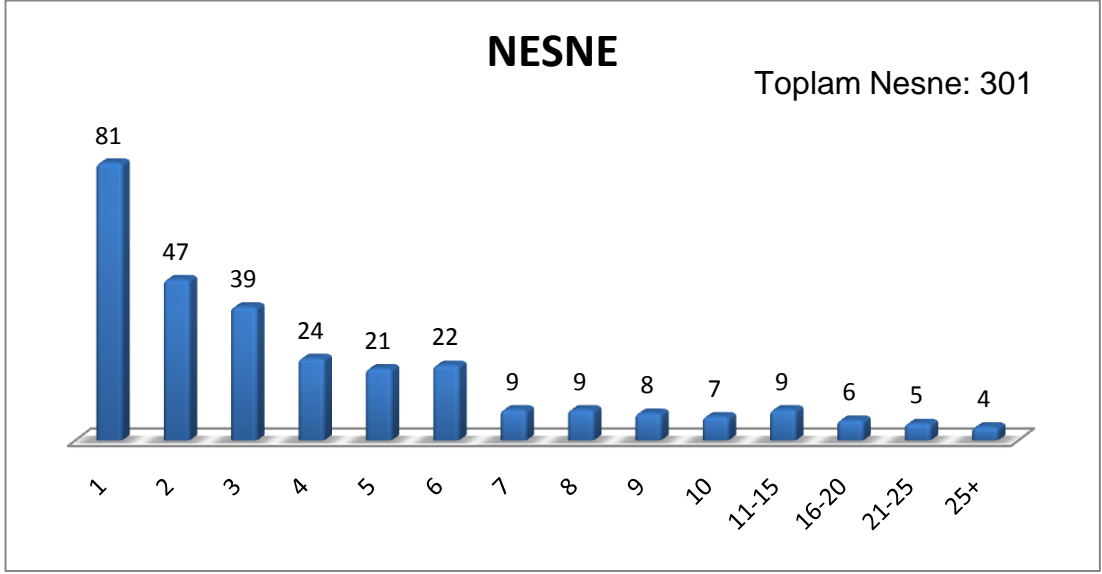
Yüklemlerin Yüzdelik Oranları

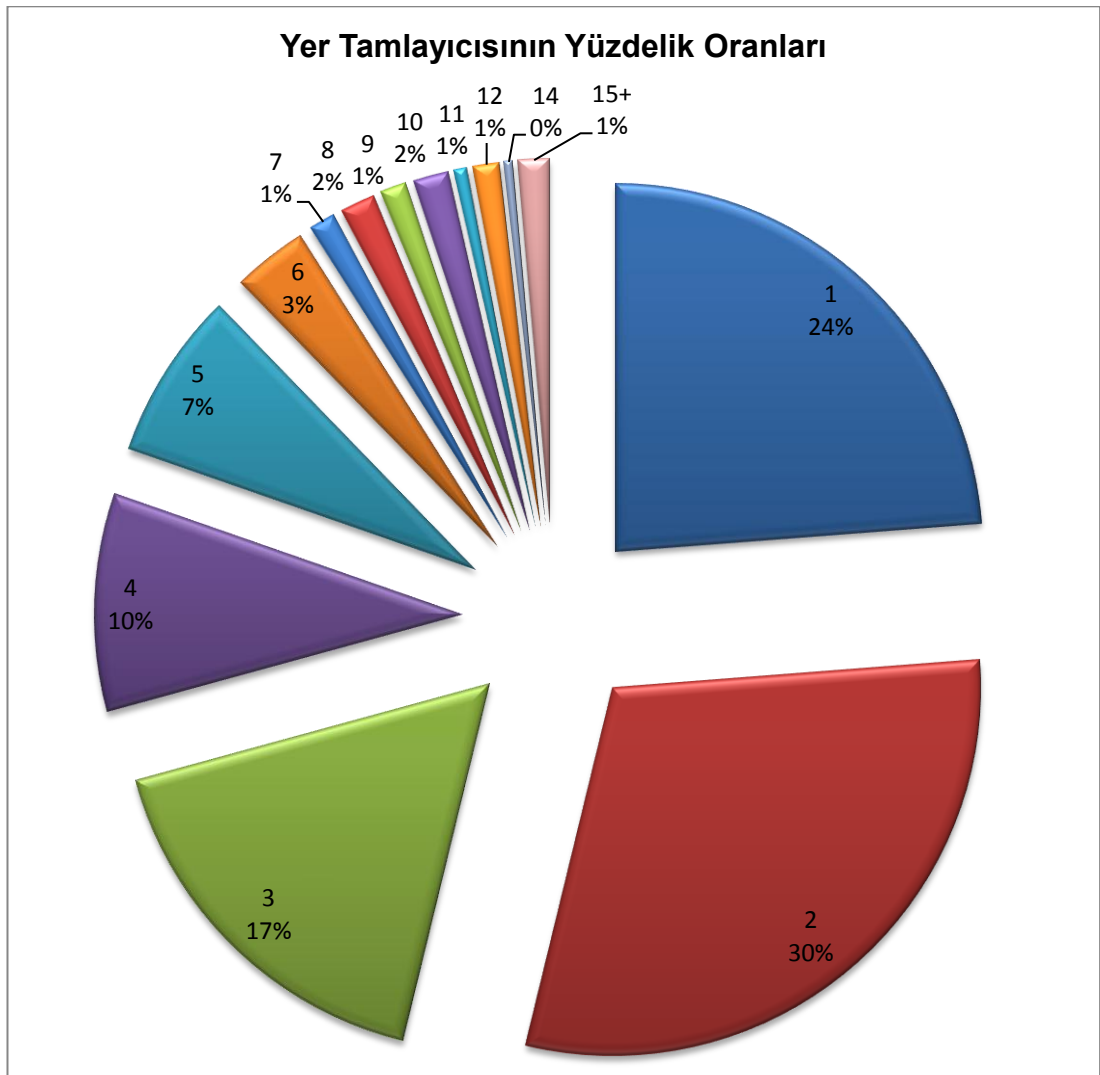
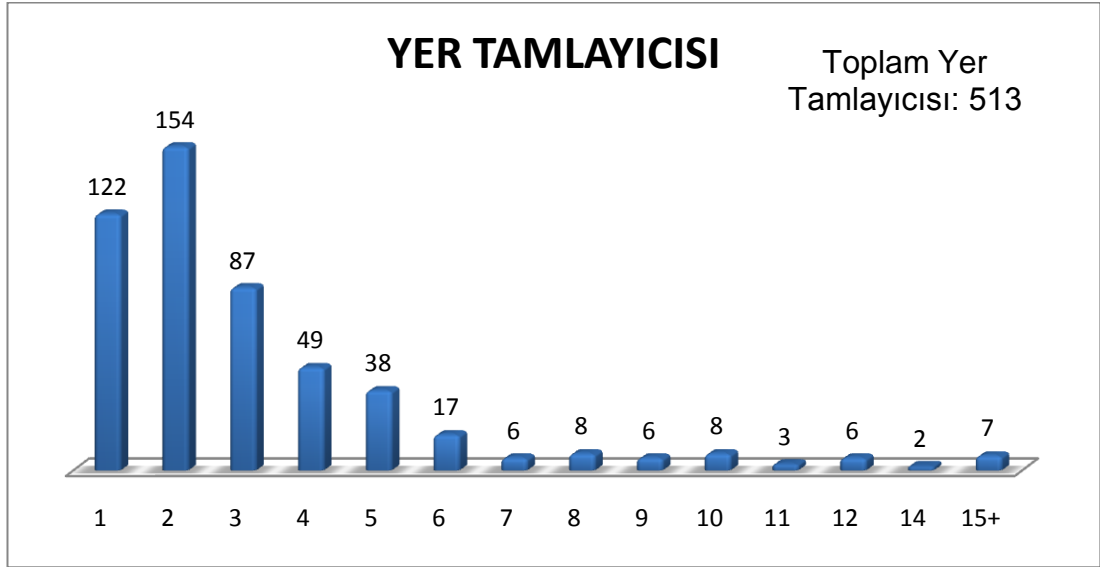
Tespit edilen cümle ögesi örneklerinin 1276'sı yüklemelerdir. Bunun 486'sı iki kelimededen oluşan yüklemelerdir. Yüzelik dilim olarak da iki kelimededen oluşan yüklemeler toplam yüklem sayısının %38'ini oluşturmaktadır. Bu durum metinde büyük çoğunlukla iki kelimededen oluşan yüklemelerin tercih edildiğini göstermektedir. İki kelimededen oluşan yüklemelerin bu kadar fazla olması eserde asıl fiillerin çok az olması buna karşılık bir isim unsuru ile bir yardımcı fiilin birleşmesinden meydana gelen birleşik fiillerin yaygın olarak kullanılmasından dolaydır. Fakat bir, üç ve dört kelimededen oluşan yüklemelerin kullanılma sıklığı da azımsanmayacak oranlardadır. Bir kelimededen oluşan yüklemeler toplam sayının %15'ini oluştururken, üç kelimededen oluşanlar %11, dört kelimededen oluşan yüklemeler ise toplam sayının %17'sini oluşturmaktadır. Yani yaygın olarak kullanılan iki kelimededen oluşan yüklemelerden sonra en çok dört kelimededen oluşan yüklemelerin kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca toplam yüklem sayısının %81'inin bir, iki, üç ve dört kelimededen oluşmuş olması da oldukça dikkat çekici bir husustur. Yani metin genelinde beş ve üzeri kelimededen oluşan yüklemeler nadir olarak bulunmaktadır.

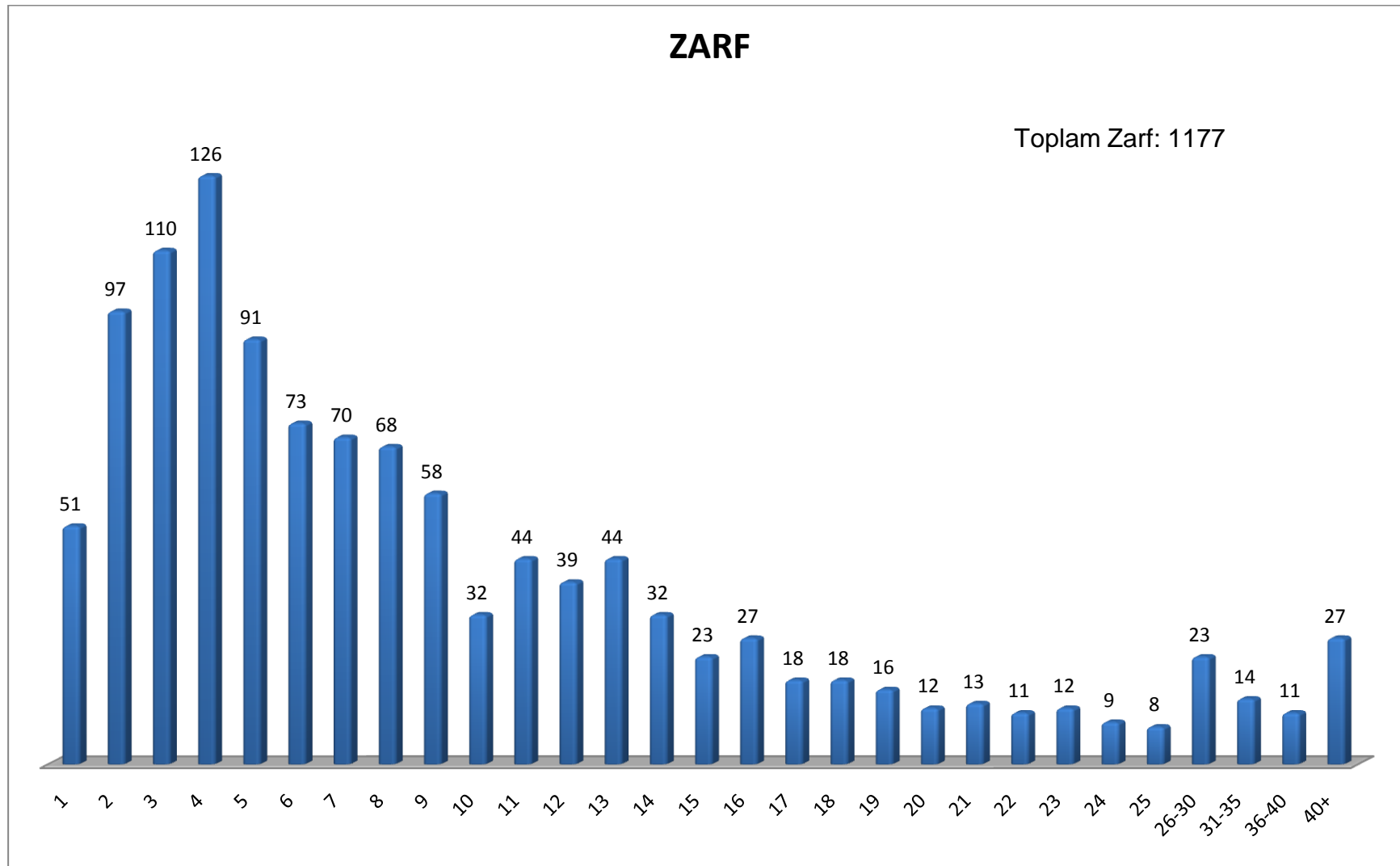
Tespit edilmiş olan cümle ögesi örneklerinin 845'ini özne örnekleri oluşturmaktadır. Yüklem örneklerinde olduğu gibi özne örnekleri içerisinde de iki kelimedenden oluşan özneler metinde en sık kullanılan öznelerdir. Fakat yüklemelerde olduğu gibi iki kelimedenden oluşan öznelerle diğerleri arasında çok aşırı bir fark yoktur. İki kelimedenden oluşan özne toplam özne sayısının %22'sini oluştururken, ondan sonra en sık kullanılan bir kelimedenden oluşan özneler toplam sayının %16'sını, üç kelimedenden oluşan özneler de toplam sayının %15'ini oluşturmaktadır. Bu bilgilerden hareketle toplam özne sayısının %53'ü bu üç gruptaki özne örnekleridir. Dört ve üzeri kelimedenden oluşmuş olan öznelerin kullanım sıklığının grafikte gittikçe azaldığı görülmektedir. Bu grafiklerden hareketle metinde genellikle bir, iki, üç ve hatta dört kelimedenden oluşmuş olan öznelerin tercih edildiği söylenebilir.

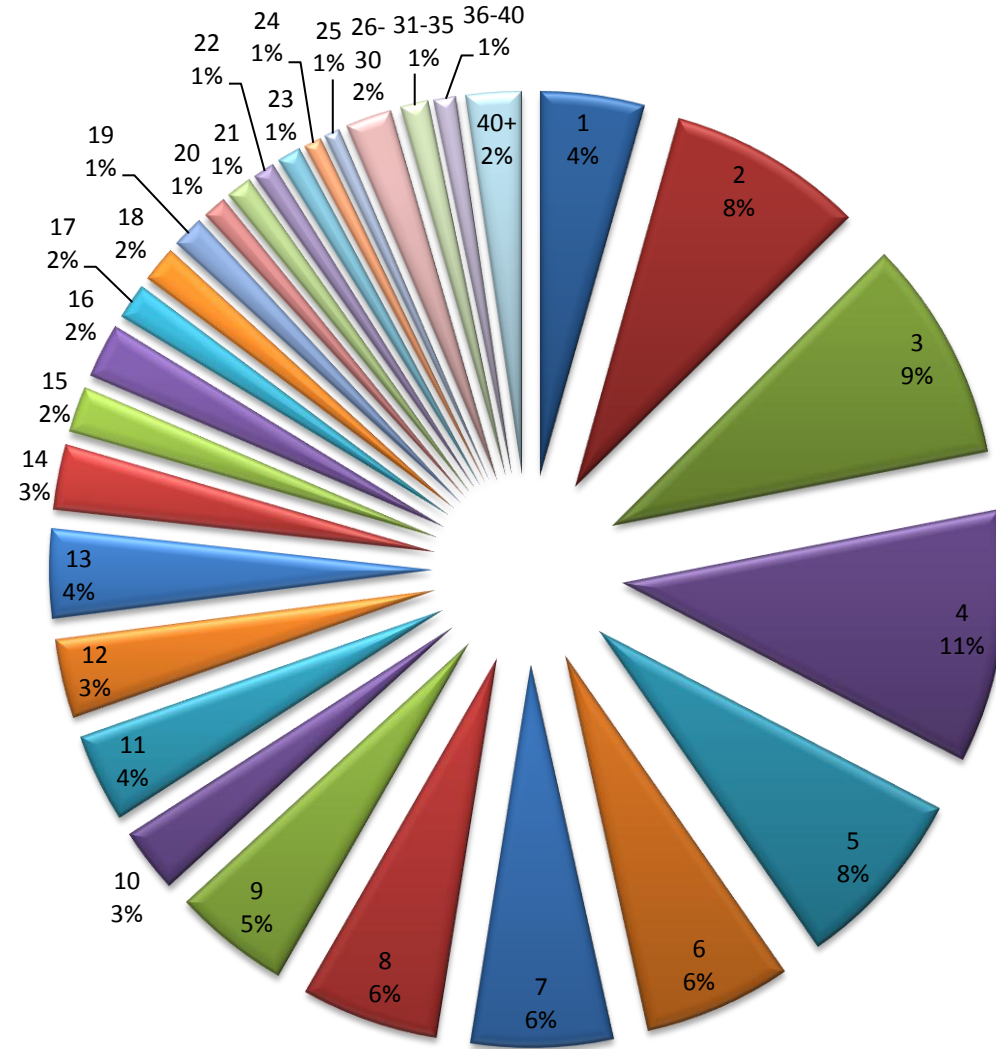
Cümle ögesi örnekleri içerisinde en az nesne örneklerine rastlanmıştır. Bu örnekler içinde toplam nesne sayısı 301'dir. Metinde tespit edilen nesnelere içerisinde özne ve yüklem örneklerinin aksine en çok bir kelimedenden oluşan nesnelere kullanıldığı görülmektedir. 81 adetten oluşan bir kelimedenden oluşan nesnelere kullanım sıklığı oranı %27'dir. Bunu 47 adetle iki kelimedenden oluşan nesnelere takip etmektedir. Bunların oranı da %15'tir. Metinde 39 adet de üç kelimedenden oluşan nesneye rastlanmıştır. Toplam nesne sayısının %55'ini bir, iki ve üç kelimedenden oluşan nesnelere oluşturmaktadır. %45'lik dilimi ise dört ve üzeri kelimedenden oluşan nesnelere oluşturmaktadır.

Cümle ögesi örnekleri içerisinde 513 yer tamlayıcısı örneğine rastlanmıştır. Bu 513 yer tamlayıcısı içerisinde özne ve yüklem örneklerinde olduğu gibi iki kelimedenden oluşan yer tamlayıcılarının daha sık kullanıldığı görülmektedir. 154 adet tespit edilmiş olan iki kelimedenden oluşmuş yer tamlayıcılarının toplam sayıya oranı %30'dur. Tek kelimedenden oluşmuş olan yer tamlayıcılarının da kullanılma oranı %24 ile buna yakın bir durumdadır. Bu iki oranı üç kelimedenden oluşanlar takip etmektedir. Bunun da oranı %17'dir. Grafiklerde görülen manzara metinde en sık kullanılan yer tamlayıcılarının bu üç oranda yoğunlaştığını göstermektedir. Dört ve üzeri kelimedenden oluşan yer tamlayıcılarının kullanılma sıklığının grafiklerde nadir olduğu görülmektedir. Bir, iki ve üç kelimedenden oluşmuş olan yer tamlayıcılarının toplam sayıya oranı %73'tür. Bu oran metinde genellikle en fazla üç kelimedenden oluşan yer tamlayıcılarının kullanıldığını göstermektedir.

Zarfların Yüzdelerik Oranları

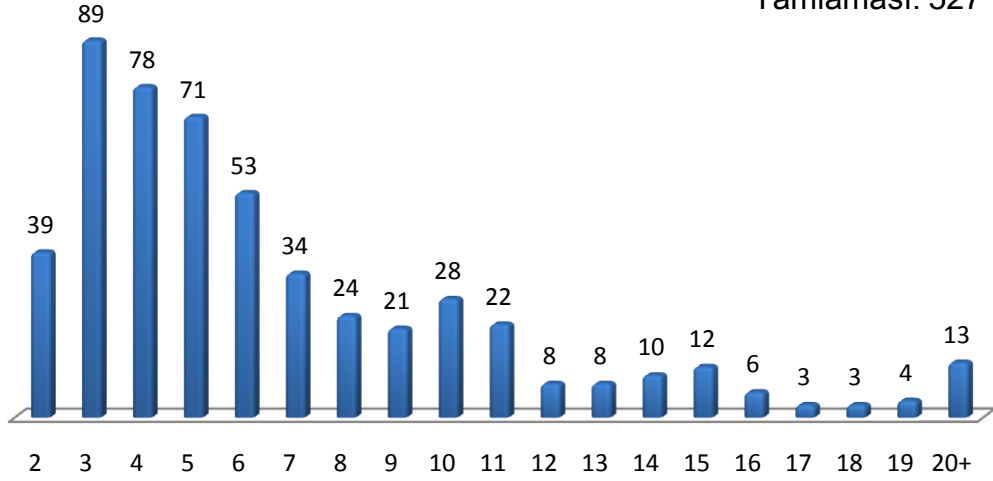

Toplam cümle ögesi örnekleri içerisinde 1177 adet zarf örneğine rastlanmıştır. Zarfların uzunluk bakımından kullanım sıklıklarında bir dağınıklık olduğu görülmektedir. Ancak yine de kullanılma sıklıklarının iki ile beş kelime arasında yoğunlaştığı görülmektedir. Zarflar içerisinde uzunluk bakımından en sık kullanılanları dört kelimededen oluşan zarflardır. Bunların sayısı 126 olup toplam zarf sayısına oranı %11'dir. Bunu %9 ile üç kelimededen oluşan zarflar %8 ile de iki ve beş kelimededen oluşan zarflar takip etmektedir. Bir, altı, yedi, sekiz ve dokuz kelimededen oluşan zarfların oranlarını da azımsamamak gerekmektedir. 1-5 kelimededen oluşan zarfların metinde kullanılma oranının %46 olması zarfların uzunluklarının genellikle bu aralıklarda olduğunu göstermektedir. Ayrıca kırk ve üzeri kelimededen oluşan zarfların da toplam sayının %2'lik bir bölümünü oluşturması da dikkat çekicidir. Bu durum metinde cümlelerin uzatılmasında zarfların büyük rol oynadığını göstermektedir.

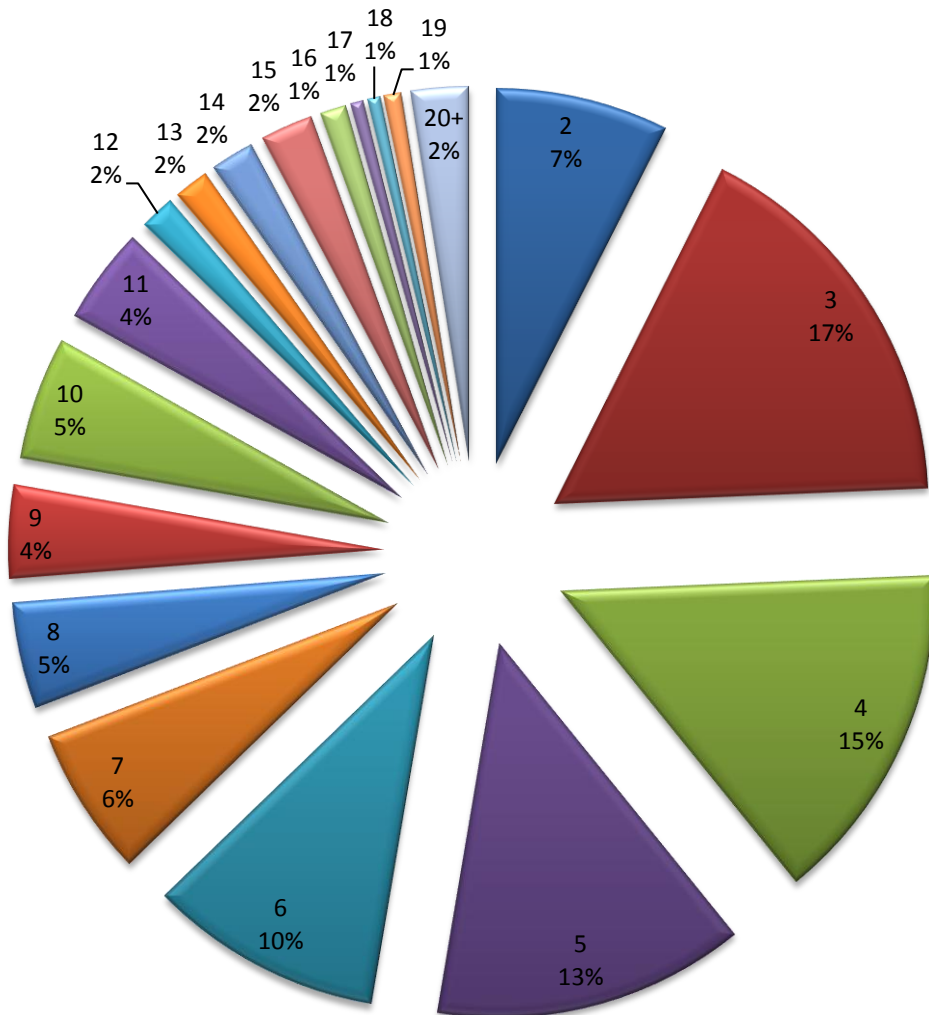
Bu sayısal verilerin sonucunda cümle ögeleriyle ilgili toplu bir değerlendirme yapmak gerekirse şunlar söylenebilir: Cümle ögeleri içerisinde 1-5 kelimededen oluşan yüklem oranı %86, öznelerin oranı %70, nesnelere oranı %72, yer tamlayıcılarının oranı %88 ve zarfların oranı ise %46'dır. Bu oranlara bakıldığında zarfların diğer ögelere göre oldukça uzun olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu ögeler içerisinde en kısa denebilecek öge ise yer tamlayıcısıdır. Ayrıca cümle ögeleri içerisinde nesne ve zarf dışında genellikle ögelerin iki kelimededen oluştuğu görülmektedir. Eserde tespit edilen nesnelere %28'i bir kelimededen oluşmaktadır. İki kelimededen oluşan ögelerde de durum şu şekildedir: Yüklemde iki kelimededen oluşanların oranı %38 gibi büyük bir orandır. Bu oranın bu derece fazla olmasının nedeni ilgili grafiğin yorumunda açıklanmıştı. Öznelerde de iki kelimededen oluşanların oranı en yüksek olmakla birlikte diğer oranlarla arasında fazla bir fark yoktur. İki kelimededen oluşan öznelerin oranı da %22'dir. Yer tamlayıcılarında iki kelimededen oluşanların oranı %30'dur. Bütün bu verilerden ögeler içerisinde en uzun ögenin zarf, en kısa ögenin de yer tamlayıcısı olduğu anlaşılmaktadır.

İSİM TAMLAMASI

Toplam İsim
Tamlaması: 527

İsim Tamlamalarının Yüzdelik Oranları

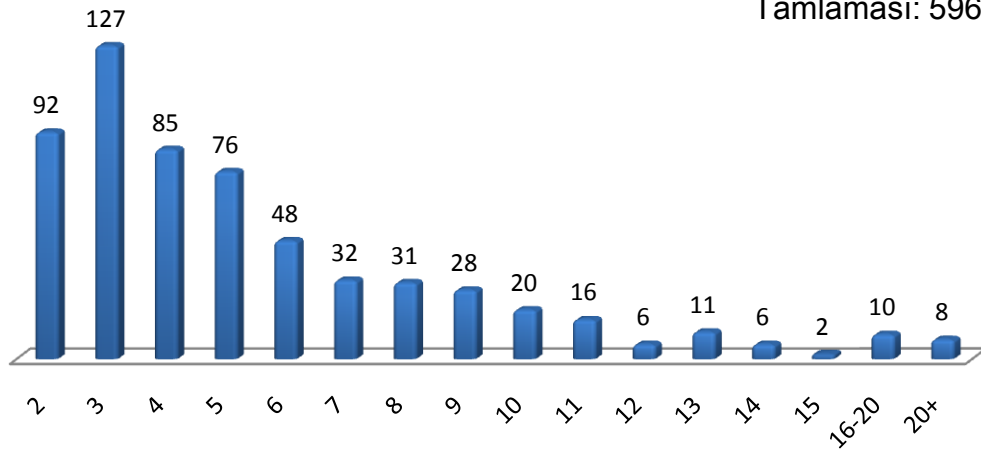

Cümle ögesi örneklerini tespit ederken uygulanan tesadüfi örnekleme yöntemi, kelime grubu örneklerinin tespitinde de aynı şekilde uygulanmıştır.

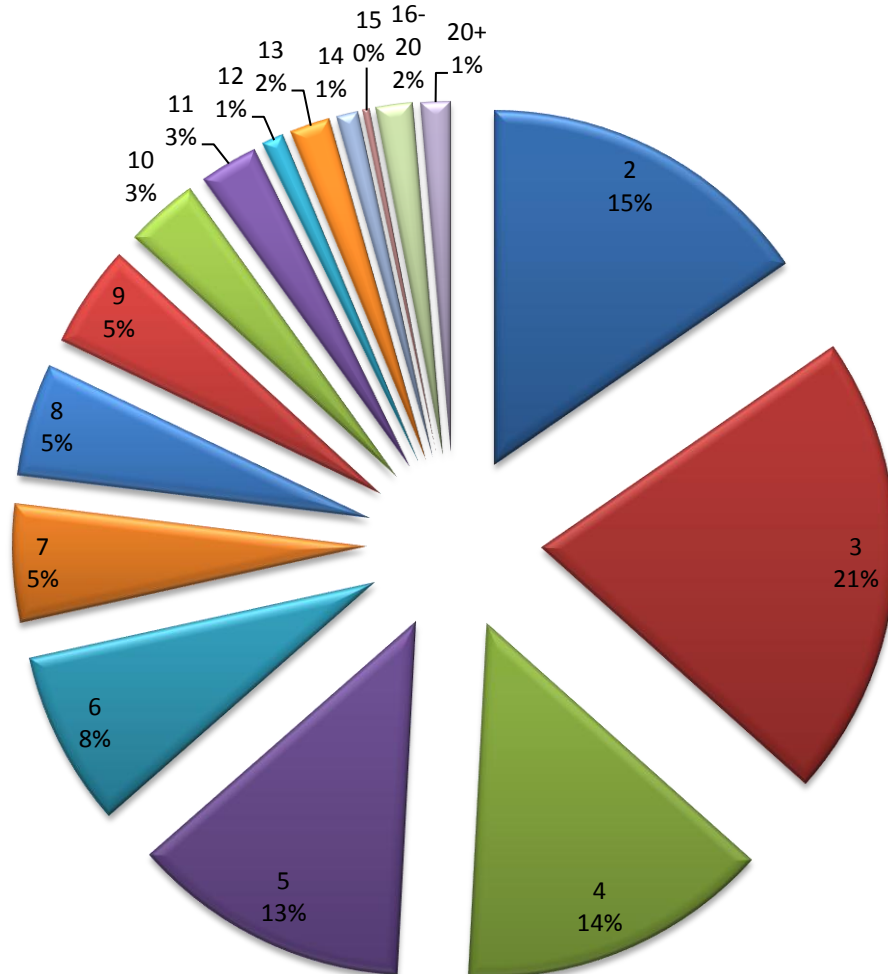
Metinde toplam 527 adet Türkçe kurallarla oluşturulmuş isim tamlaması tespit edilmiştir. Bunlar arasında uzunluk bakımından en sık kullanılanı üç kelimededen oluşmuş isim tamlamalarıdır. Bunların toplam sayıya oranı %17'dir. Dört ve beş kelimededen oluşmuş isim tamlamalarının da kullanım sıklığı buna yakın bir orandadır. Dört kelimededen oluşan isim tamlaması %15 oranında kullanılırken beş kelimededen oluşan isim tamlaması da %13 oranında kullanım sıklığına sahiptir. İki kelimededen oluşan isim tamlamalarının kullanılma sıklığının %7 olduğu görülmektedir. Ayrıca %2 oranında da yirmi ve üzeri kelimededen oluşmuş isim tamlamasının da var olduğu görülmektedir. İki, üç, dört ve beş kelimededen oluşan isim tamlamalarının toplam sayının %52'sini oluşturması, metin genelinde 2-5 kelime arasında isim tamlamasının daha sık kullanıldığını göstermektedir. 6-10 kelimededen oluşan isim tamlamalarının oranı %30, 11-19 kelimededen oluşan isim tamlamalarının oranı ise %16'dır. İsim tamlamalarının %48'inin altı ve üzeri kelimededen oluşmuş isim tamlamalarından meydana gelmesi eserde geçen Türkçe isim tamlamalarının uzun nitelikte olanlarının da bir hayli fazla olduğunu göstermektedir.

SIFAT TAMLAMASI

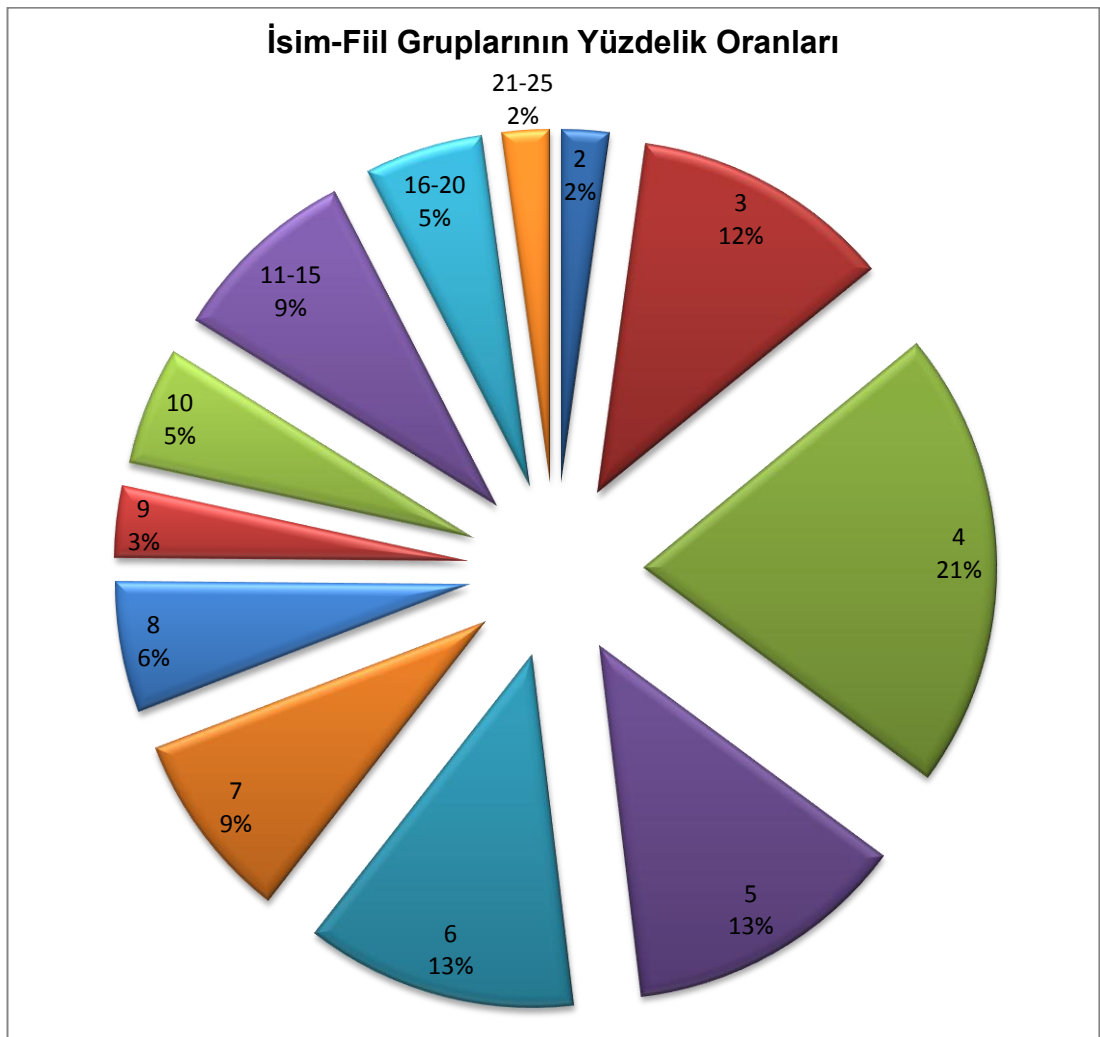
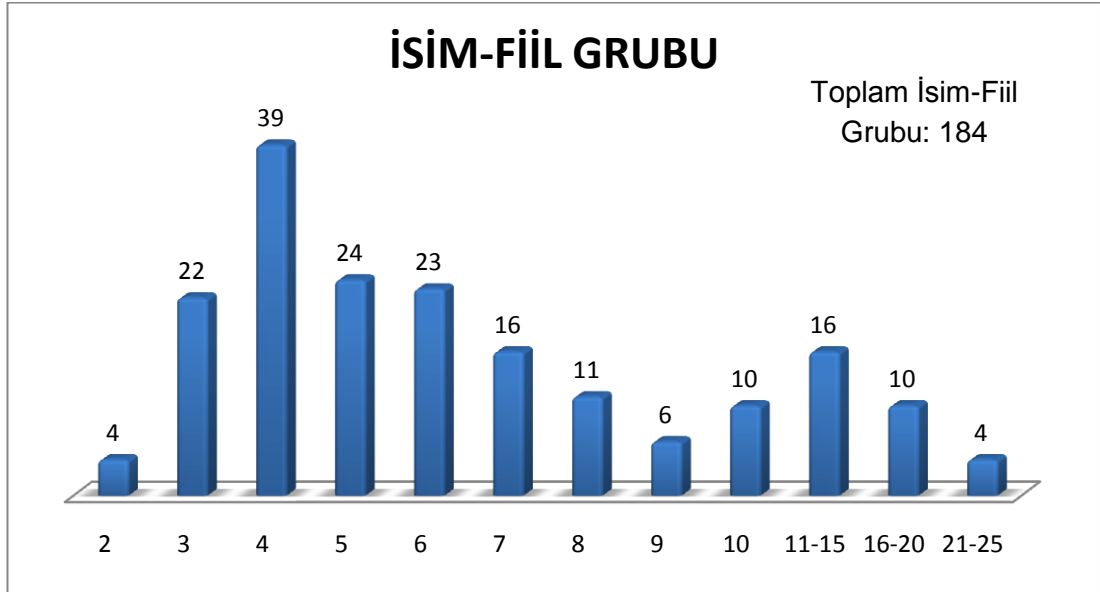
Toplam Sifat
Tamlaması: 596

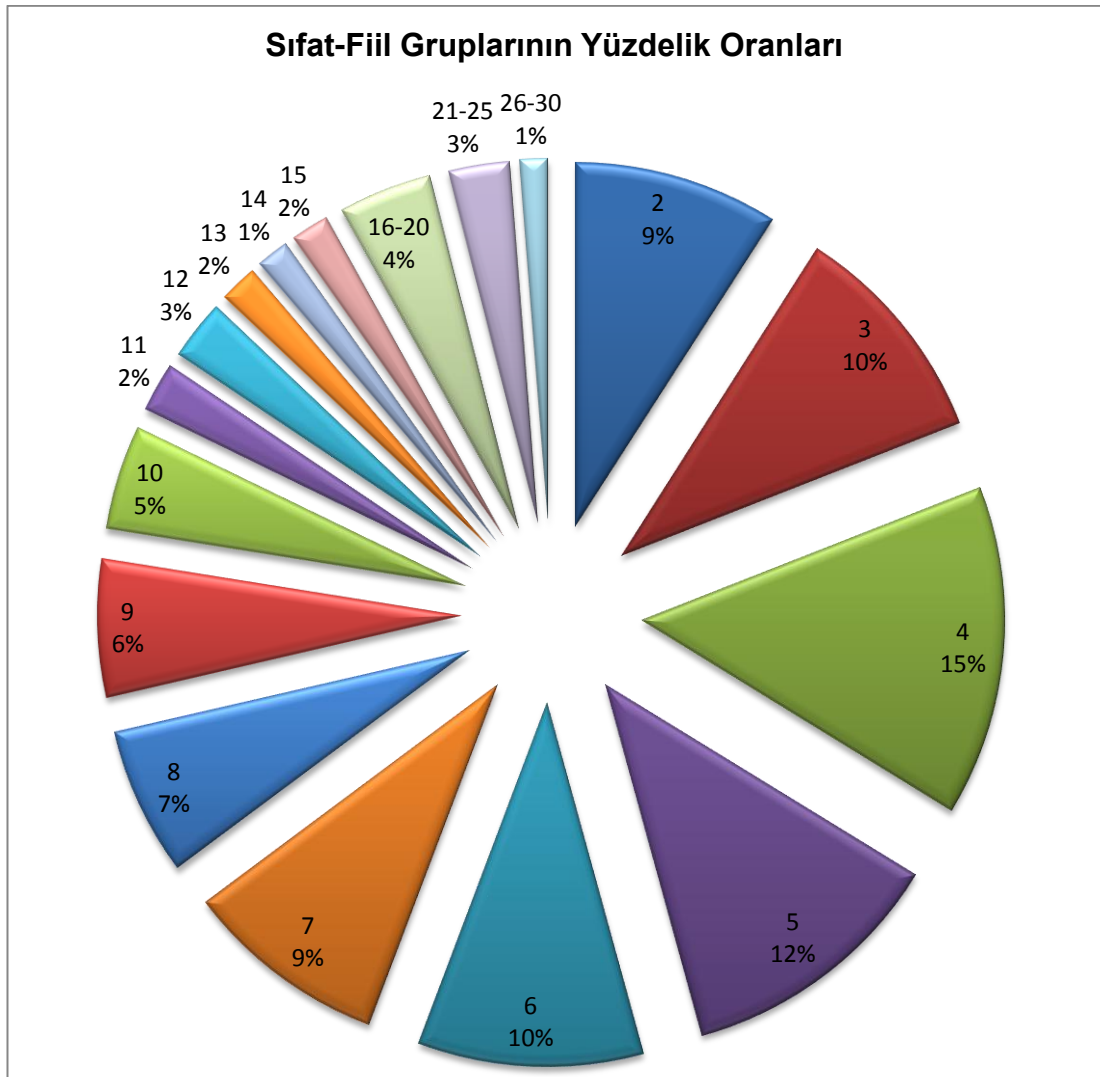
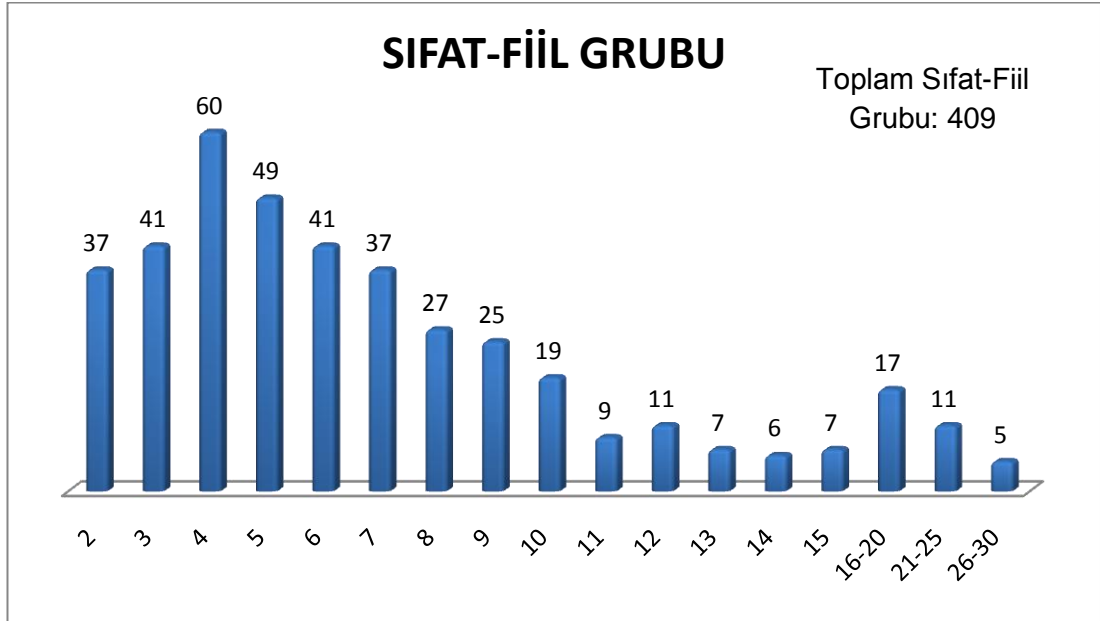
Sifat Tamlamalarının Yüzdelik Oranları

Metinde toplam 596 adet Türkçe kurallara göre oluşturulmuş sıfat tamlaması tespit edilmiştir. Sıfat tamlamaları içerisinde uzunluk bakımından en çok kullanılanları iki, üç, dört ve beş kelimededen oluşmuş sıfat tamlamalarıdır. Bunların içerisinde de en çok üç kelimededen oluşan sıfat tamlamaları kullanılmıştır. 127 adet olan üç kelimededen oluşmuş sıfat tamlamalarının toplam sayı içerisindeki oranı %21'dir. Bunu iki kelimededen oluşan sıfat tamlamaları takip etmektedir. 92 adet olan iki kelimededen oluşmuş sıfat tamlamalarının kullanılma oranı %16'dır. Bunu da %14 ile dört kelimededen oluşanlar ve %13 ile beş kelimededen oluşan sıfat tamlamaları takip etmektedir. Bunlardan sonra gelen oranlardaki sıfat tamlamalarının kullanım sıklığı oranının giderek düştüğü görülmektedir. Metin genelinde uzunluk bakımından sıfat tamlamalarının kullanım sıklığının iki, üç, dört ve beş kelime aralıklarında yoğunlaştığı görülmektedir. İki, üç, dört ve beş kelimededen oluşan sıfat tamlamalarının toplam sıfat tamlamaları içerisindeki oranı %64'tür.

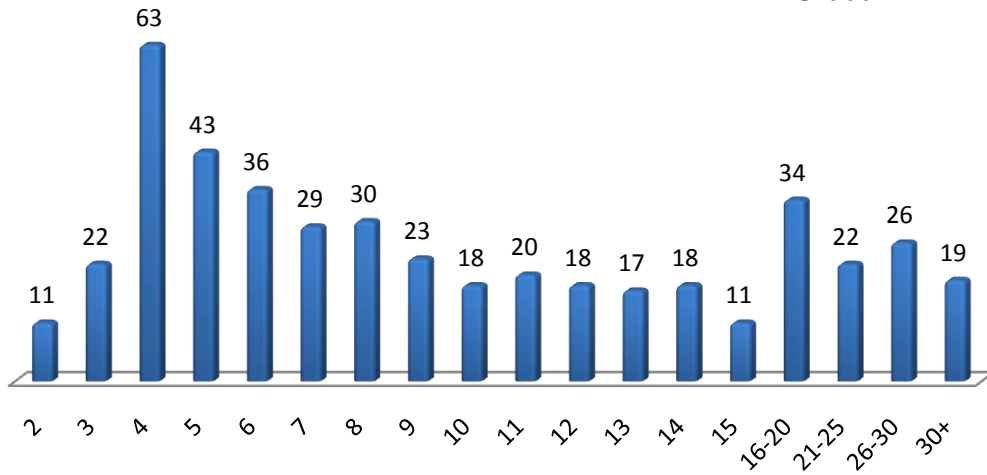
Metinde tespit edilen en az sayıdaki kelime grubu isim-fiil grubudur. Sadece 184 adet isim-fiil grubu tespit edilmiştir. İsim-fiil grubu örnekleri içerisinde uzunluk bakımından en fazla kullanıma oranına büyük bir farkla dört kelimededen oluşmuş isim-fiil grupları sahiptir. Bunların toplam isim-fiil grubu sayısına oranı %21'dir. Bunu %13 oranla beş ve altı kelimededen oluşmuş isim-fiil grupları takip etmektedir. Üç kelimededen oluşmuş isim-fiil grupları da %12 ile bunlara yakın bir kullanım oranına sahiptir. Uzunluk bakımından isim-fiil gruplarının kullanım sıklığı oranları bu aralıklarda yoğunlaşmıştır. Tespit edilmiş olan isim-fiil gruplarının %59'u üç ila altı kelimededen oluşan isim-fiil gruplarıdır. Diğer kelime gruplarından farklı olarak iki kelimededen oluşan isim-fiil gruplarının çok az olması da dikkat çekicidir. Ayrıca yedi, sekiz ve on kelimededen oluşmuş isim-fiil gruplarının oranları da azımsanmayacak ölçüdedir.

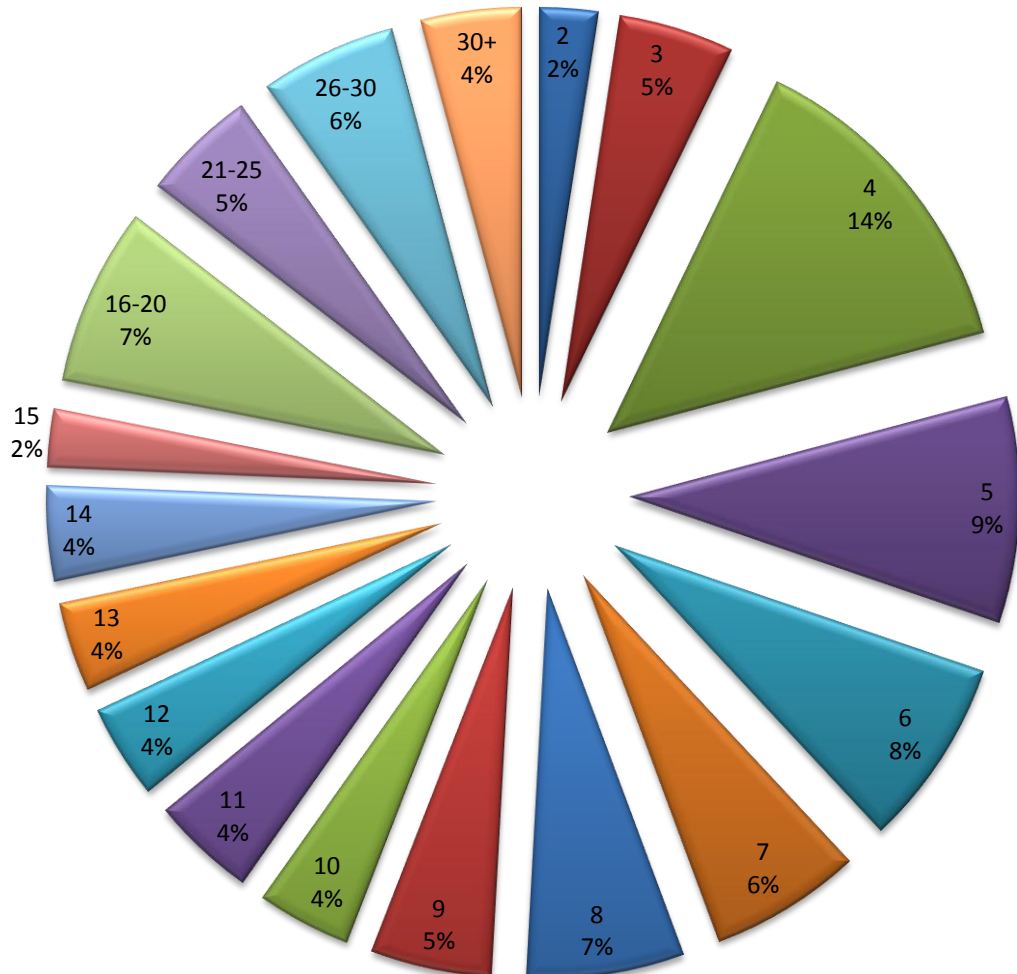
Metinde 409 adet sıfat-fiil grubu örneği tespit edilmiştir. Uzunluk bakımından sıfat-fiil grubu örneklerinin kullanım sıklığı oranları diğer kelime gruplarına göre biraz daha dengeli bir şekildedir. 2-7 kelime aralığındaki sıfat-fiil gruplarının kullanım sıklığı oranları birbirine yakındır. Yine de bunlardan en sık kullanılanı %15'lik oranla dört kelimedenden oluşan sıfat-fiil gruplarıdır. Bunu %12 ile beş kelimedenden oluşan sıfat-fiil grupları takip etmektedir. Üç ve altı kelimedenden oluşan sıfat-fiil grupları aynı kullanım oranına sahiptir. Yine iki ve yedi kelimedenden oluşan sıfat-fiil grupları da aynı kullanım oranına sahiptir. 2-5 kelimedenden oluşan sıfat-fiil gruplarının oranı %46'dır. 6-10 kelime arasındaki sıfat-fiil gruplarının kullanım oranı da %37'dir. Sıfat-fiil gruplarının %83'ünü 2-10 kelimedenden meydana gelen sıfat-fiil grupları oluşturmaktadır. Grafiklerde görüldüğü gibi 11 ve üzeri kelimedenden oluşan sıfat-fiil gruplarının oranının ise %17 olduğu görülmektedir. Bu bilgilerden hareketle eserde genellikle sıfat-fiil gruplarının kısa denebilecek nitelikte olduğu görülmektedir.

ZARF-FİİL GRUBU

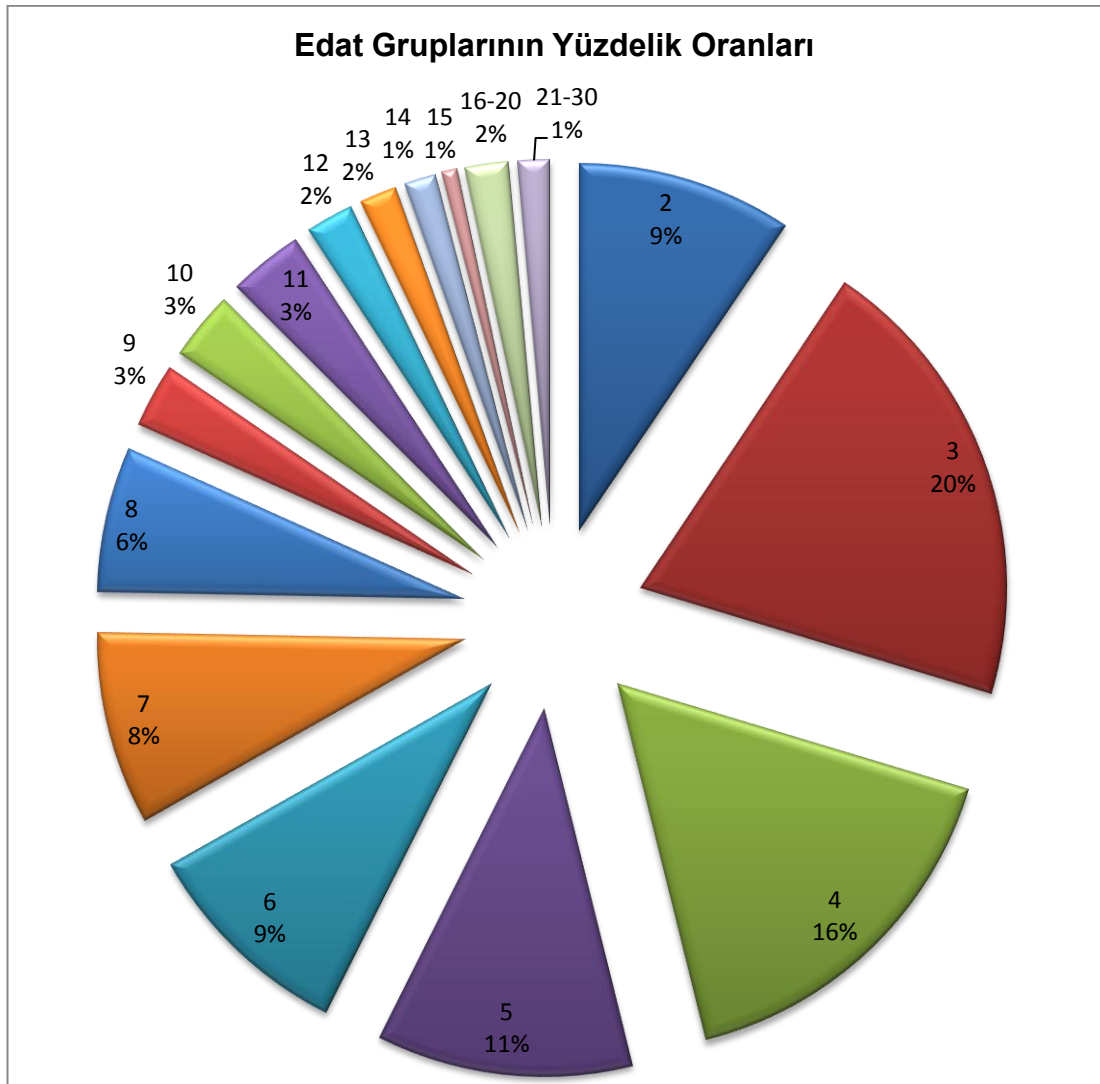
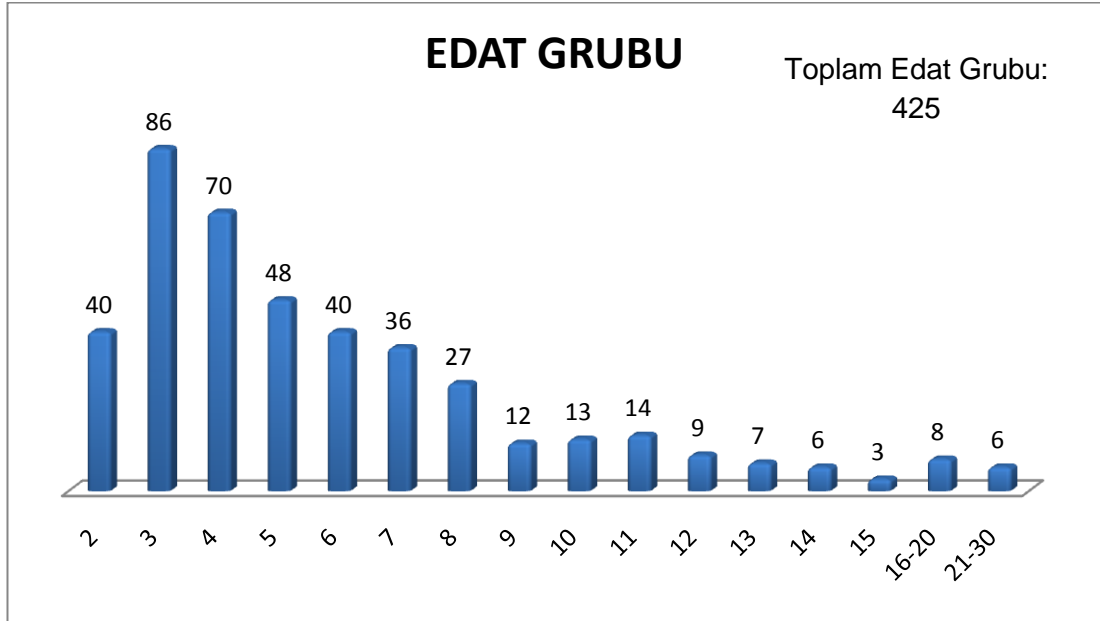
Toplam Zarf-Fiil Grubu: 441

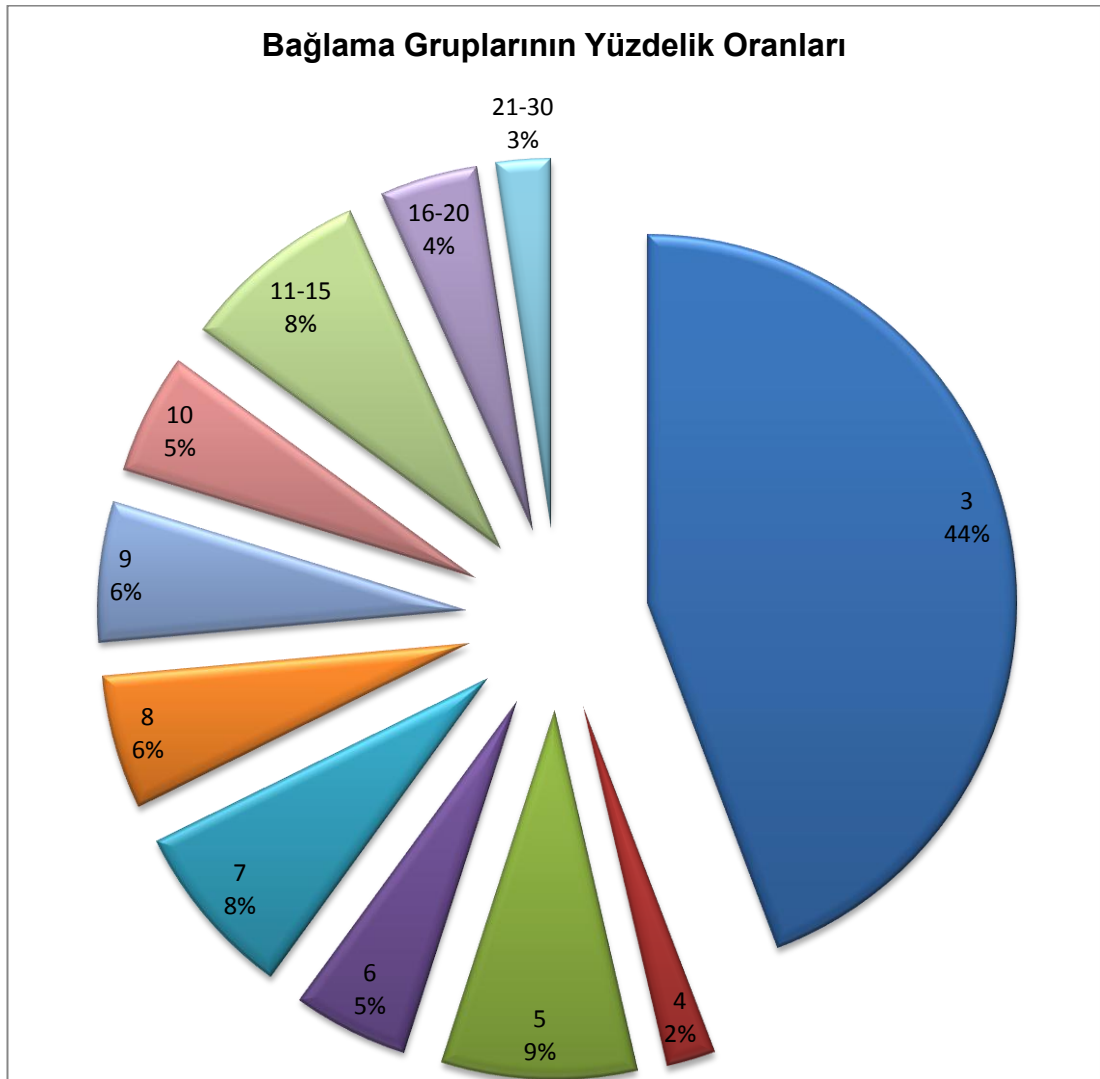
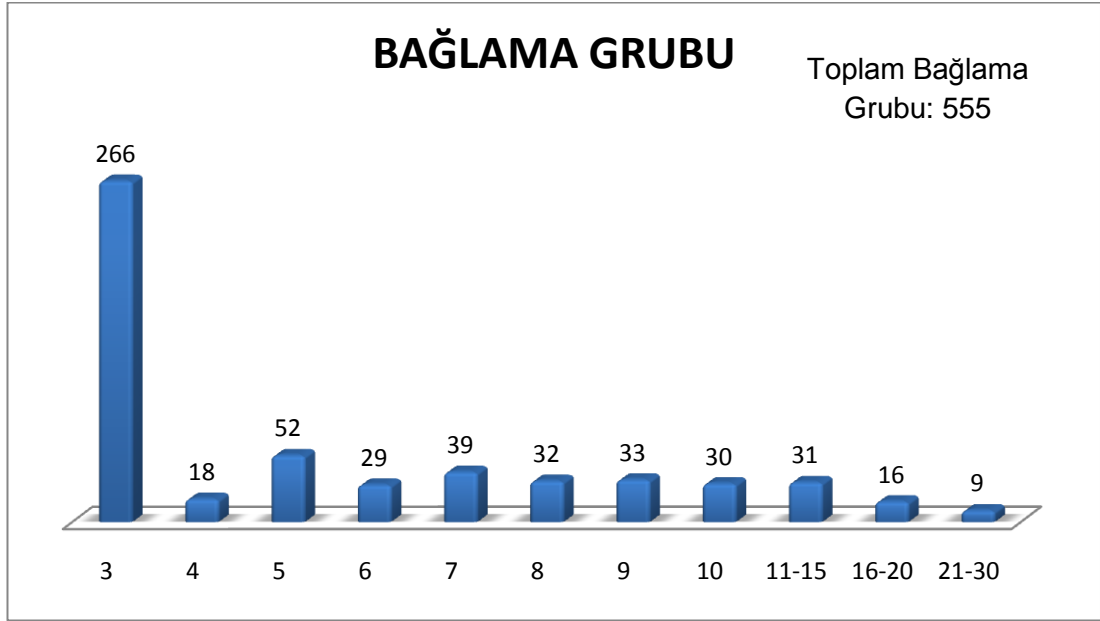
Zarf-Fiil Gruplarının Yüzelik Oranları

Tespit edilen kelime grupları içerisinde 441 adet zarf-fiil grubuna rastlanmıştır. 2-5 kelimededen oluşan zarf-fiil gruplarının oranı %30, 6-10 kelimededen oluşan zarf-fiil gruplarının oranı %30, 11-15 kelimededen oluşan zarf-fiil gruplarının oranı %18 ve 16-20 kelimededen oluşan zarf-fiil gruplarının oranı da %7'dir. Zarf-fiil gruplarının %60'ını 2-10 kelimededen meydana gelen zarf-fiil grupları oluşturmaktadır. Bu durum zarf fiil gruplarının genelde kısa denebilecek nitelikte olduğunu göstermektedir. Ancak geriye kalan %40'lık orana bakıldığında on ve üzeri kelimededen oluşan zarf-fiil grupları sayısal olarak azınlıkta olsa da uzun nitelikte olan bu grupların kapladıkları alan özellikleri göz önüne alındığında aslında uzun denebilecek nitelikte olan zarf-fiil gruplarının oranının da bir hayli fazla olduğu anlaşılacaktır. Yine yirmi ve üzeri kelimededen meydana gelmiş olan zarf-fiil gruplarının oranının %15 olduğu düşünülürse uzun nitelikteki zarf-fiil gruplarının ne kadar çok olduğu görülecektir.

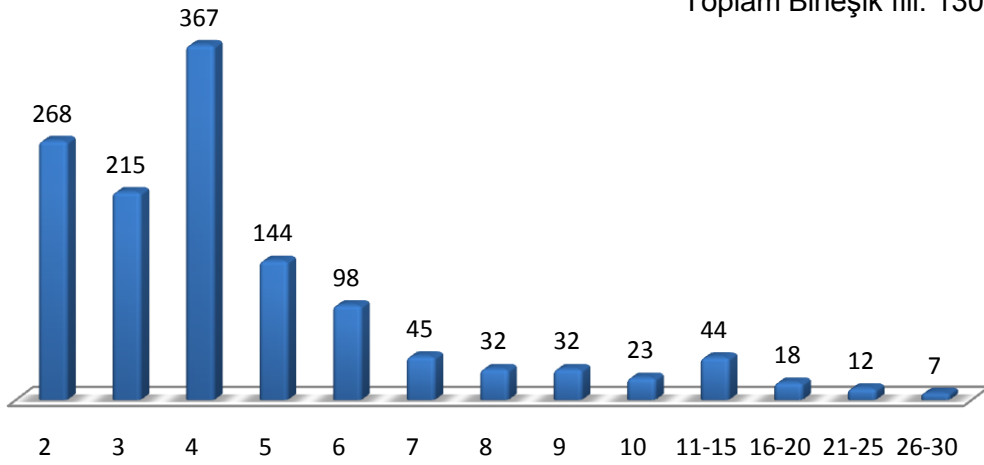
Kelime grubu örneklerinin 425 adedini edat grubu örnekleri oluşturmaktadır. Uzunluk bakımından en sık kullanılan edat grupları üç ve dört kelimededen oluşmuş edat gruplarıdır. İki kelimededen oluşan edat gruplarının oranı %9, üç kelimededen oluşmuş edat gruplarının oranı %20, dört kelimededen oluşmuş edat gruplarının oranı %16 ve beş kelimededen oluşmuş edat gruplarının oranı da %11'dir. Bunlar içinde en çok üç kelimededen oluşan edat gruplarının kullanıldığı görülmektedir. 2-5 kelimededen oluşan edat gruplarının toplam sayıya oranı %56'dır. Yine edat gruplarının %85'ini 2-10 kelimededen meydana gelen edat grupları oluşturmaktadır. Geriye kalan %15'lik dilim 11 ve üzeri kelimededen oluşmuş edat gruplarıdır. Tablodaki verilerden hareketle metinde daha çok kısa edat gruplarının kullanıldığı rahatlıkla söylenebilir.

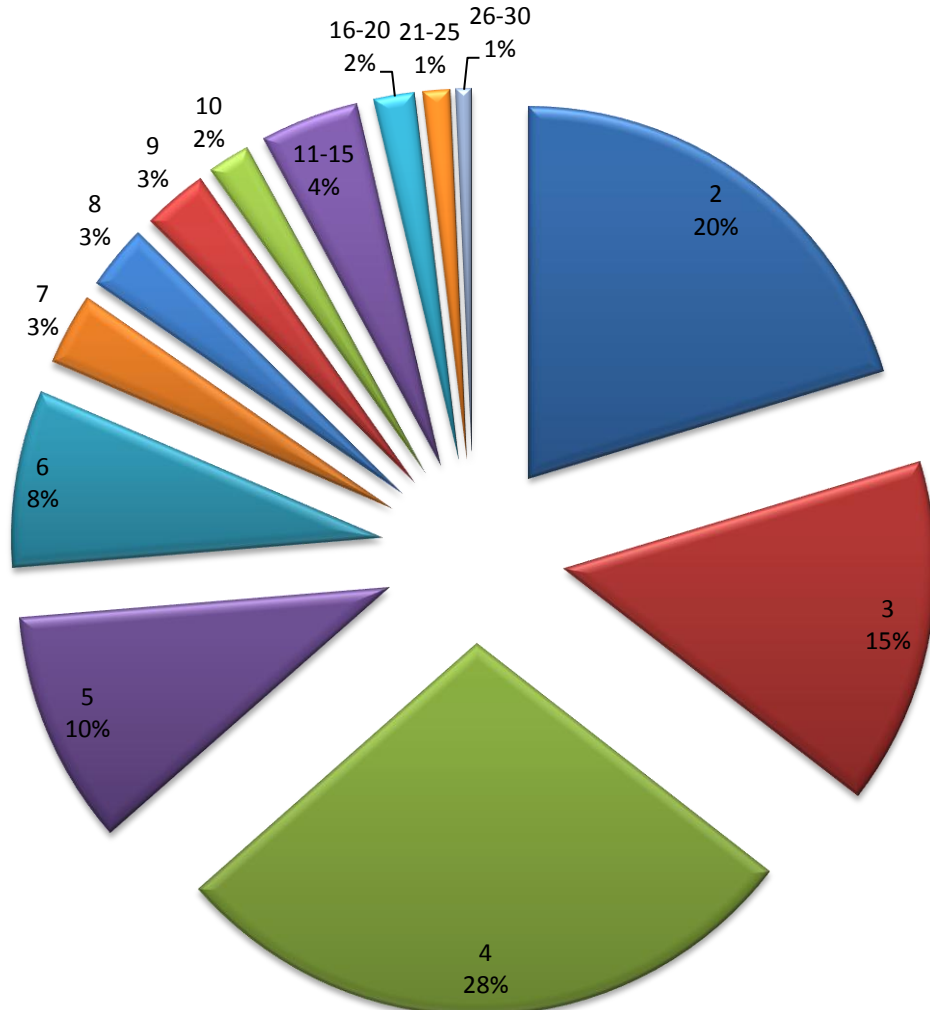
Metnin örnekleme yapılan bölümlerinde 555 adet bağlama grubu tespit edilmiştir. Grafiklerden de anlaşılacağı üzere %44'lük bir oranla üç kelimedenden oluşmuş bağlama grubunun metinde yaygın olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Geriye kalan %56'lık bölümde de kelime sayısı bakımından uzunluklarına göre bağlama gruplarının kullanım sıklığı oranları dengeli bir görünüm arz etmektedir. Her ne kadar üç kelimedenden oluşan bağlama gruplarının kullanım sıklığı oranı ezici bir çoğunluğa sahip olsa da metinde önemli miktarda kelime sayısı bakımından uzun olan bağlama gruplarının kullanıldığı da söylenebilir.

BİRLEŞİK FİİL

Toplam Birleşik fiil: 1305

Birleşik Fiillerin Yüzdeler Oranları

Metnin örnekleme yapılan bölümlerinde toplam 1305 adet birleşik fiil örneğine rastlanmıştır. Tespit edilen bilgilere göre metinde genellikle iki, üç ve dört kelimededen oluşan birleşik fiiller kullanılmıştır. Metinde en çok %28'lik bir kullanım sıklığı oranıyla dört kelimededen oluşmuş birleşik fiiller kullanılmıştır. Bunu %20'lik oranla iki kelimededen oluşmuş birleşik fiiller izlemektedir. Bunlardan sonra da %15 ile üç kelimededen oluşan birleşik fiiller gelmektedir. Beş kelimededen oluşan birleşik fiillerin oranı ise %10'dur. 2-5 kelimededen oluşmuş birleşik fiillerin oranı %73'tür. Bu oran metinde genellikle kısa denebilecek nitelikte olan birleşik fiillerin kullanıldığını göstermektedir.

Kelime grupları arasında bir karşılaştırma yapıldığında şunlar söylenebilir: Tespit edilen kelime grubu örnekleri içerisinde 2-5 kelimededen oluşan isim tamlamalarının oranı %52, sıfat tamlamalarının oranı %63, isim-fiil gruplarının oranı %48, sıfat-fiil gruplarının oranı %46, zarf-fiil gruplarının oranı %30, edat gruplarının oranı %56, bağlama gruplarının oranı, %55 ve birleşik fiillerin oranı da %73'tür. Görüldüğü gibi istatistiksel olarak değerlendirildiğinde en kısa kelime grubunun birleşik fiiller olduğu görülmektedir. En uzun kelime grubunun da altı ve üzeri kelimededen oluşanların oranının %70 olduğu düşünüldüğünde zarf-fiil grupları olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca istatistiksel olarak isim tamlamalarında %17 ile üç kelimededen oluşanlar, sıfat tamlamalarında %21 ile yine üç kelimededen oluşanlar, isim-fiil gruplarında %21 ile dört kelimededen oluşanlar, sıfat-fiil gruplarında %15 ile yine dört kelimededen oluşanlar, zarf-fiil gruplarında %14 ile dört kelimededen oluşanlar, edat gruplarında %20 ile üç kelimededen oluşanlar, bağlama gruplarında %44 ile üç kelimededen oluşanlar ve birleşik fiillerde %28 ile dört kelimededen oluşanlar diğerlerine göre daha fazla kullanılmaktadır. Kelime grupları içerisinde en uzun olanına zarf-fiil grupları içerisinde rastlanmaktadır. Zira tespit edilen zarf-fiil grubu örnekleri içerisinde otuz kelimededen daha fazla kelime sayısından meydana gelmiş zarf-fiil gruplarına rastlanmaktadır. Zarf-fiil gruplarının metindeki en uzun kelime grubu olması zarfların da cümle ögeleri içerisinde en uzun öge olduğu sonucunu doğurmaktadır.

METİN

SİYER-İ NEBİ

1b⁶⁵

(1) Nāgāh oldu bu dem-i feyz ittisāfda
Peyveste gūş-ı hāṭıra bu dil-niṣṭin ṣadā

(2) Ḥallāḳ-ı kā'ināt ki ḥalk itdi 'ālemi
İcād-ı nūr-ı Aḥmed ile kıldı ibtidā

(3) Ketm-i 'Adem'den oldu onūr ile kā'ināt
Şahn-ı başīṭ-i 'āleme rehyāb-ı ihtida

(4) Ey ḥutbeḥān-ı maḥfil-i na't-ı Muḥammedī
Ol sūnnet-i seniyyeye kıl sen de iktidā

(5) 'Ārif-i faḳīri ğarḳ-ı yem-i ma'ṣiyet ḳoma
Ey baḥr-i cūd u re'feti zehḥār olan ḥudā

(6) İrādet-i ḥazret-i müfīzu'l-cūd ifāza-i nūr u cūd ile ināre-i maḥfil-gāh-ı (7)

şühūda ta'alluḳ etdikde evvelīn-i kevkeb-i veḳḳād ki, ufḳ-ı tekvīn ve icāddan

(8) ser-berāverde-i ṭulū' ve suṭū' olmuşdur, nur-ı bahāru'z-zuḥūr, Muḥammedī

(9) ve tebāşīr-i şubḥ-ı 'ālem, efrūz-ı rūḥ-ı Aḥmedīdir. Ol bābda vişāḥu'ş-şadr-ı

(10) 'ilm ü İḳān olmağa şāyān olup silsiletü'z-zeheb-i esānīd-i maḳbūle ile (11)

āvīze-i ṭāḳ-ı mu'allā-revāḳ-ı ḳabūl ve iz'ān olan şeb-çirāğ-ı girān-kadr-i (12)

cevāhir-i eḥādīş ü aḥbar cümlesinden biri Cābir -raziya'l-lāhu 'anh- (13)

merviyyātından olan ḥadīş-i şerīfidir ki: Cābir -raziya'l-lāhu 'anh- قلت (14) شأ

يا رسول الله ﷺ انت وامى الخارنى عن اول شىء خلقه الله قيل الا (15) deyü ol mişḳāt-ı 'izz ü

'alādan iḳtibās-ı nūru'l-envār-ı hüdā ile (16) istikşāf-ı ḥāl kıldıḳda cenāb-ı

⁶⁵ 1b⁹ vişāḥu'ş-şadr-ı: H vişāḥu'ş-şadr //

hazret-i rumūz-āmūz ما اوحى (17) عليه وعلى اله وصحبه (17) serā'ifū't-teslīmāt ve't-tehāya
dahī "Yā Cābir

2a⁶⁶

(1) ان الله قد خلق قبله الاشياء نونيك من نوره (2) buyurmağla tenvīr-i müddeā (2) buyurmuşlardır. Yine bu bābda Kitābu't-teşrī'āt fi'l-ḥaşāyişü'l-mu'cizāt (3) nāmı ile mevsūm olan te'ālif-i bahirü'l-i'tibārdan 'allāme-i Ḥalebī'niñ (4) menkūlātından olup Ebū Hureyre rivāyeti ile mezkūr olan nevādir-i āşārdandır (5) ki: Ol reh-nümā-yı ṭarīḳ-i yaḳīn, ya'ni cenāb-ı ḥabīb-i rabbü'l-'ālemīn - şalla'l-lāhu (6) 'aleyhi ve 'alā ālihi ve şahbihi ecma'īn- hazreti bir vaḳit ḥuceste hengāmda (7) bülbul-i gülşen-sarāy-ı 'illiyīn "نسر طائر سدره مكين" ya'ni Cibrīl-i Emīn'e (8) 'ömrünüñ miḳdārın su'āl ve istifsār buyurduğda ol dahī cevābında (9) didi ki: "Egerçi mebde-i tāriḥ-i ḥilḳatim nā-ma'ūmum ve miḳdār-ı imtidād-ı 'ömrüm (10) ğayr-ı meczumumdur, ancak emr-i mübdi'ü'l-bedāyi' ile ḥacb-i ilāhiyyeden ḥicāb-ı (11) rābi'de bir necm-i zāhir sāṭı' u zāhir olur ki, bir def'a ṭulū'ı ile def'a-i (12) uḥrāsı mābeynine yetmiş biñ yıl taḥallül ider, ol kevkeb-i dürrīniñ (13) ol muṭṭalī'ci celīsinden yetmiş iki biñ kere ṭulū' ile rü-nümā olduğı (14) meşhūdum olmuştur." didikde ol tābende-aḥter-i burc-ı levlāk hazreti (15) cevabında "Ey Cebra'īl! Ḳasem ol rabb-i celīle ki, ol kevkeb-i münīriñe (16) tekerrür müşāhedesi ile dāde-ḳarīr olmuştusuñ, ben idim." deyü tevcīh-i (17) maḳāl ile taḥḳīḳ-i keyfiyet-i ḥāl buyurdular. Velḥāşıl (H2b) ol nūr-ı muḳaddes-i (18) sāṭı'u'z-zuhūruñ ḥalḳ ve ĩcādı cemī'ci maşnū'ātdan aḳdem ü esbaḳ (19) olduğı belki māddetü'l-aşl-ı

⁶⁶ 2b ¹⁵ Cebra'īl: H cibrīl // ¹⁶ tekerrür-i: H mükerrer // ²⁰ idügin: H idigin //

‘ālem-i ‘ālemiyān olup cümle maşnū‘āt (20) andan maḥlūklar idügin nāṭık aḥbār-ı keşīre ve āşār-ı şehīre vürüd (21) etmişdir. Pes ez-ān ḥazret-i kār-sāz-ı ‘ālem cenāb-ı şafiyy-i mükerremi, ya‘ni (22) ebu’l-beşer olan Ḥazret-i Ādem’i aḥsen-i şūret üzre perdāhte-i yed-i (23) ḳudret ḳıldıḳda ol nūr-ı cihān-efrūzı zāhr-ı Ādem’de mūdi‘ ve

2b⁶⁷

(1) ve meknūz ḳıldı. Ol gevher-i ‘ālem-tāb-ı mükerremi niḡin-dān-ı cebhe-i Ādem’de (2) ta‘biye-sāz olmaḡla mānend-i āfitāb-ı raḡşān-ı zemin ve āsmānı ziyā-resān ḳılmışdı. (3) Andan soñra ol nūr-ı bahirü’l-i‘tibār Şīş Nebī’ye zīb-i nāşıye-i iftiḥārī (4) oldu. Ve Şīş Nebī evlād-ı Ādem’iñ üçüncisi olup ve her bār ḥazret-i (5) Ḥavvā bār-dār olduḡça ol maṭla‘-ı şerefden dirāḡşān olan necm-i sa‘adet (6) nişān-ı ferḳadān gibi tev-‘emān olmak muṭṭarīd iken ikinci def‘ada Ḥazret-i (7) Şīş’e ḡāmil olup ol cevher-i şemīn ol nūr-ı güzīn-i pirāye-i cebīni (8) olmaḡla ekremen bir nevbetinde şadef-i bahrū’ş-şeref-i baṭn-ı ḡavvādan lu‘lū-i (9) lālā-yı vüçüd-ı Şīş Nebī-yi yektā vüçüda gelmişdir. Ve silkü’l-lāl-i dendānı, (10) rişte-keşīde-i intizām olmak mertebesine dek baṭn-ı māderde meḡsi (11) rivāyeti ve şafvet-i cild-i Ḥavvā nūr-ı bāşıraya ḡaylūlet itmeyüp Ḥazret-i (12) Ḥavvā’nıñ ḡamli ḡālinde temāşā-yı cemāl-i Şīş ile temettü‘i ba‘zı kütüb-i siyerde (13) meşurdur. Ve Ḥazret-i Ādem’iñ evlādı bir rivāyetde ḳırḳ nefer ve bir (14) rivāyetde yüz yigirmi (**H3a**) ve rivāyet-i uḡrāda yüz seksen nefer olup (15) ve ḡīn-i vefātında evlād ü aḡfādından mevcūd bulunanlar ḳırḳ biñ (16) nefere bāliḡ oldukları ba‘zı kütüb-i siyerde mezkūrdur. Ve Ḥazret-i (17) Şīş Nebī kendi iḡvānı olan evlād-ı Ādem miyānlarında ḡāmil-i nūr-ı (18)

⁶⁷ 2b⁸ ekremen: H ikrāmen leh //

nebevî olmak şerefine ihrâz ile birâderlerinden kûy-rübâ-yı imtiyaz olup (19) veşâyet-i ebu'l-beşer ile ser-efrâz oldu. Ve hazret-i ebu'l-beşeriñ (20) aña cümle-i veşâyāsındandır ki: “Hâlâ ol nûru'l-bâhiru'z-zuhûr-ı Muhammedi (21) ki, fark-ı ferkadân-sâyiñe tâc-bağş-ı sa'âdet-i sermedîdir, iltizâm-ı hıfz (22) u ihtirâmında pervâne-vâr-ı kemer-bend-i ihtimâm olasin. Ya'ni muqtezâ-yı (23) beşeriyet üzre dâ'ıye-i tenâsül muqtaẓî-i izdivâc ü te'ehhül olduğda

3a⁶⁸

(1) saña vâcibdir ki, kemâl-i taharrî ile rabbâbu'l-hicâl-i serâ-perde-i 'işmetden (2) bir dūşîze-i hacle-gâh-ı 'iffet ihtiyâr idüp hâst-gâr olasin.” (3) deyü kabâla-nüvîs-i vaşiyet-i müşfikâne olmuştur. Ve bu dağî tedâvül-i (4) eydî-i rivâyet ile resîde-i sem'î kabûl olan aḥbârdandır ki: (5) Şulb-i Hazret-i Âdem Şafî'den hazret-i Şîş Nebî'den ğayrı nihâde-i (6) pehnâ deşt-i vücûd ve cilve-nümâ-yı sâḥa-i şahrâ-yı şuhûd olan (7) zükûr ve ânâşîñ birümmetihim rişte-i nesebi bürîde-i mukrâz-ı inkrâz olup (8) ilâ-hâze'l-ân hadîka-tırâz-ı çâr-bâğ-ı 'âlem olan ağşân-ı vücûd-ı (9) eşḥâş-ı benî Âdem bi'l-cümle devḥa-i şâbitü'l-aşl-ı vücûd-ı mekârim-nümûd (10) Hazret-i Şîş'den kâmet-efrâz-ı neşv ü nemâ olmağla Şîş Nebî cenâbı (11) dağî Hazret-i Âdem gibi ebu'l-beşer künyeti ile mükennâ olmuştur. **(H3b) °Uluvv-i rütbe-i (12) ecdâd-i hazret-i nebevî:** Ol şahbâz-ı kulle-i kadem ki, nûr-ı ezher-i hazret-i (13) nebiyy-i mükerremden °ibâretdir, bâlâ-hâne-i ervâḥdan nişîb-gâh-ı eşbâha (14) taḥrîk-i kademe-i ḥubûṭ u nüzûl etdikde her kankı devḥa-i sidre-sây-ı (15) silsile-i neseb-i zevi'l aḥsâb ki, hemtâlarından ser-efrâz ola, ya'ni (16) her kankı ferzâne-i bî-müdânî ki, nezâhet-i seciyyet ve şerâfet-i ḥilkat ciheti ile

⁶⁸ 3a ¹ rabbâb: H rabbât // ¹¹ ile: H'de yok // ¹⁴ kankı: H kankı //

(17) etrābından mümtāz ola, anıñ tārık-i ferqadān-sāyinde lāne-sāz-ı istikrār (18) olmağla ser-efrāz olduğun nāṭıq eḥādīs-i şerīf vārid olup (19) cümleden ve Eşlet İbnü's-Sağ^c rivāyeti ile lisān-ı mu^cciz-beyān-ı nebevīden (20) şudūrü resīde-i rütbe-i şübūt olan ḥadīs-i şerīfidir ki: “Ḥazret-i (21) ḥallāq-ı berāyā - celle ve °alā- evlād-ı Ādem'den Ḥazret-i İbrāhīm'i ıştıfā (22) buyurup ḥalīl ittiḥāz itmişdir. Ve evlād-ı İbrāhīm'den Ḥazret-i İsmā'īl (23) ve evlād-ı İsmā'īlden Nezzār'ı, ve evlād-ı Nezzārī'den Muḫar'ı ve evlād-ı

3b⁶⁹

(1) Muḫar'dan Kenāne'yi, ve Kenāne'den Ḳureyş'i, ve Ḳureyş'den Benī Hāşim'i (2) ve benī Hāşim'den benī °Abdu'l-muṭṭalib'i, ve benī °Abdu'l-muṭṭalib'den benim zāt-ı (3) sūtūde simātımı ıştıfā kılmışdır.” deyü buyurmuşdur. (4) “**Beyt:** قریش لخير بني ادم، و خاير كريش بني هاشم، و خاير بني هاشم احمد ” (5) Bu daḥī ol kerem-i kā'ināt -°aleyhi ezkiyyü't-taḥiyyāt-ḥazretinden °an°ane-i (6) rivāyet-i şikāt ile mesmū° olan aḥbār-ı şaḥīḥdendir ki: Bir vaḳt-i (7) ferḥunde-hengāmda berīd-i ḥuceste-nüvīd-i ḥallāq-ı güzīn, bebḡā-yı gülşen-sarāy-ı (8) °illiyyīn, ya°ni Cebrīl-i Emīn nādī-i refī°ü'ş-şān-ı nebevīde bu vecihle (9) **(H4a)** şekker-pāş-ı ḥikāyet oldı ki: “Ey ḥulāşa-i maşnū°āt, ve insānū'l- (10) °ayn-ı kāffe-i mevcūdāt, fermān-ı müstevcibü'l-iz°ān-ı ḥazret-i (11) şāni°-i zemīn ve āsmān ile pīş-i ezīn me°mūren mānend-i maṭar-ı vābil (12) rüy-ı zemīne nāzil olup şarḳen ve ğarben basīṭ-i arzıñ suhūl (13) ve ḥuzūnun ya°ni sercümle-i feyāfī-i deşṭ ve ḥāmūnun bīḥte-i pervīzen-i (14) tefahḥuş etdim. Ḳabīle-i Muḫar'dan ekrem ḳabīle bulmadım. Yine emr-i ḥālīk (15) u'l-ḳaviyy ve'l-ḳadr ile ḳabā°il-i Muḫar'ı daḥī yek-be-yek sencīde-mīzān-ı (16) tefakḳud eyledim. Anıñ daḥī ḳabā°ili miyānında ḥayr u şeref

⁶⁹ 3b ¹⁴ tefahḥuş: H tefahḥuş // etdim: H itdim // ¹⁶ ḳabā°ili: H ḳabāyili // u: H'de yok // ¹⁹ nāme: N'de yok // ²⁰ benī: N'de yok //

cihetinden Kenāne'den (17) ercah kabīleye müsādif olmadım. Ve yine me^cmūr olup kabā^cil-i (18) Kenāne'yi daḥī tecessūs ve intikād ile enāmil-fersā-yı istikṣā oldum. (19) Kureyş'den eşref kabīleye dūçār olmadım. Ve yine emr-i ilāhī ile neseb-(nāme-i) (20) kabāyil-i Kureyş'e daḥī imrār-ı nażar ile varaḡgerdān-ı taşaffuḡ oldum. Kabīle-i (benī) (21) Hāşim'den ekrem kabīleye zafer bulmadım. Ve yine me^omūren yegān yegān (22) silkü'l-lāl-i ferāyid-i nūfūs-ı ekārim-i benī Hāşim'i enāmil-i tedkīḡ ve im^cān (23) ile rişte-keş-i muḡāyese ve imtiḡān oldum. Fi'l-cümle seniñ cevher-i nefīs-i

4a⁷⁰

(1) vüçüd-ı ma^cālī-nümūduña ‘adīl olur bir gevher-i şemīn-i perveriş-yāfte-i şadef (2) ĩcād ve tekvīn olmadığı meczūm-ı bāşıra-i yaḡīnim olmuşdur.” deyü (3) ḡātime-pirā-yı kabāla-i maḡāl oldı. ‘**Arabiyye:** قريش لخير بني ادم، و(4) خاير كريش (5) بني هاشم، و خاير بني هاشم احمد رسول الاله الى العالم segāne-elmās-ı müşelleşü'z-zevāyā (6) **(H4b)** gibi ma^cden-i cevāhir-i eş^cār-ı belāḡat-intimā olan ṡab^c-ı Ebī Ṣālib'den (7) serzede-i bürüz olmuşdur. اذا اجتمعت يوما قريش لمفخر فعبد مناف سرها و صميمها، وان خصلت انسان عبد منافها، ففى هاشم شرفها و Ve Kitāb-ı i^clāmü'n-nübüvve-i Māverdīniñ reşḡin-sāz-ı (11) revāyiḡ-i ‘ūd-ı Māverdī olan fevāyiḡ-i fevāyid-i celīlü'l-‘avāyidindendir ki, (12) şeref-i neseb ve ṡaḡāret-i mevlid şürüṡ-ı nübüvvetden olup ibrīz-i ḡāliş (13) ü'l-‘ayār-ı nūfūs-ı ābā-i ma^cālī-tebārı miḡek-zen-i iḡtibār ve iḡtiyār olmaḡla (14) ecdād-ı emcād-ı pākize-nihādınıñ nezāhet-i ḡilḡatleri müteḡakḡik olıcak ol (15) vāşīṡatü'l-‘aḡd-i sımṡ-ı neseb-i ḡālīl, ve ḡayru'l-ḡalef-i dūdmān-ı İsmā‘īl (16) ḡazretiniñ şerāfet-i

⁷⁰ 4a¹ gevher-i: H güher // ³ ‘arabiyye: H beyt // ¹¹ celīlü'l-‘avāyidindendir: H celīsü'l-‘avāyidindendir // ¹⁴ ābā-i: H ābār // ¹⁴ pākize-nihādınıñ: H pākize-nihādıñ //

mevlidi ve nezāfet-i neseb ve miḥtedi mütebeyyin ve muḳarrer (17) olur. **Suḥan-pirāyī-i ta‘dād-ı ecdād-ı resūla’l-lāh:** Ma‘lūmuñ ola ki, nāzīmān-ı (18) sımṭu’l-lāl-i aḥbār ve eḥādīş ü siyer olan ruvāt-ı pākize-güher ecdād-ı (19) sūtūde-nihād-ı mefḥar-i mevcūdātı zıkr ü ta‘dād ma‘razında, vābeste-i (20) rişte-i ittifāk olduğı mertebeye dek ‘Adnān’a peyveste olunca vāsıtat (21) ü’l-‘aḳd-i ḳalāyidü’ş-şeref-i neseb-nāme-i nebevī olan ecdād-ı emcād der-i iktifā (22) ḳılıp, bir cemā‘at daḥī **“Beyt** تا کوهر ادم نسيس بازنه استءء، زابای (23) وی **”** maşadāḳınca ḥazret-i ebu’l-beşere īşāle اريشمرد اصحاب كرام را،

4b

(1) idince ta‘dāda mutaşaddī olup bu nesak üzere sūbḥa-şümār-ı neseb-i (2) seyyid-i kā‘ināt olmuşlardır. (H5a) وهو النبي البشير النذير حبيب الله القدير سيد ولد آدم ابو القاسم محمد بن كلاب بن مره بن كعب بن لوى بن غالب بن فهر بن مالك بن النضر بن كنانة بن خزيمة بن مدركة بن الياس بن مضر بن نزار بن معد بن عدنان بن اوط بن مقوم ناخور ابن يترح بن يعرب بن نشيجب بن ثابت بن اسمعيل النبي بن اتراهيم بن الخليل عليهما السلام بن تاريخ بن ناخور بن ساروخ بن فالح ابن عبير بن شالح بن ارفحشد بن سام بن نوح عليه السلام بن يرط بن مهليل بن قبين بن يانش بن شيث بن ادم على نبينا و عليه Meslek-i taḥḳīḳ-i iḥdād-ı resūl ḳabala-i (13) silsile-nāme-i nebevī ‘Adnān’a peyveste olunca şirāze-beste-i (14) zabṭ u ta‘yīn olup anıñ māverāsı⁷¹ İsmā‘īl nebī ‘aleyhi’s-selāma (15) müntehī olunca mābeynine taḥallül idenlerde aḳvāl-i müteḥālif vürūd itmekle (16) ba‘zı aḳvālde yedi nefer bir ḳavilde ṭoḳuz nefer ve ḳavl-i āḥirde on beş (17) nefer olmaḳ mervīdir. Ve ba‘zı rüvāt ḳavli üzere kırḳ nefer olmaḳ (18) menḳūldür. Lākin Ebū Ḥayyān-ı Nehrī’de Ḥazret-i İbrāḥim -‘aleyhi’s-selām- (19) cenāb-ı resūl-i (H5b) mükerrem -şalla’l-lāhu ‘aleyhi ve sellem- ḥazretleriniñ (20) otuz birinci cedd-i

⁷¹ Bu kelime N nüshasında yanlış olarak “me‘vāsı” şeklinde yazılmıştır. H nüshasında doğru yazıldığı için bu yazılışı esas alıyoruz.

emcedi olmak rivāyetin taḥkīk ve tevṣīk itdigi (21) kavli-āhiri münāfīdir. ‘Add ü aḳvāl ma‘lūmuñ olduđı üzre (22) ‘Adnān’a resīde olunca ecdād-ı emcādı beyān ve ta‘yīn şadedinde ibrīz-i (23) kāmīlū’l-‘ayār-ı aḳvāl-i nessābān-ı mu‘temedü’r-rivāyeh maşbūb-ı ḳālīb-ı ittifāḳ

5a⁷²

(1) iken ‘Adnān’dan ḥazret-i ebu’l-beşere dek ta‘dād olunanlarda (2) ihtilāfiñ sırr u sebebi beyanında ba‘zı erbāb-ı rivāyet ihtiyārı (3) üzre ḳudemā-yı ‘Arabiñ serpençe-i miknetlerinde ḥāme-i enāmillerinden (4) ğayrı ḳalem taḥrīkine ḳudret ve sernüviştləri olan ḥuṭūṭ-ı (5) cebhelerinden mā‘adā resm-i āşinānī-i kitābet meslūb olduğundan (6) nāşīdir. Ve İbn-i Cevzī’niñ ba‘zı mü‘ellefātında tanşīş itdigi üzre (7) yehūd tā‘ifesiniñ zābt-ı tevārīḥ-i a‘yān-ı ḳudemā lāsiyyemā ta‘yīn-i ezmine-i (8) bi‘set-i enbiyāda kesret-i ihtilāfāt-ı mütefāvitesinden iḳtizā etmişdir. (9) İbn-i ‘Abbās -raziya’l-lāhu ‘anhumā-merviyyātındandır ki: Ḥazret-i risālet-penāh (10) -salla’l-lāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem- sa‘ādet ile silsiletü’z-zeheb-i neseb-i (11) vālā-ḥaseblerin beyān şadedinde ecdād-ı emcādların ta‘dāda taşaddī (12) buyurduḳça Ma‘ad bin ‘Adnān’ı tecāvüz buyurmazlardı. Belki aña müntehī (13) olduğça⁷³ imsāk buyurup andan soñra bir rivāyetde iki ve rivāyet-i (14) uḥrāda üç def‘a ḳizbü’n-nessābūn kelāmını tekrīr ile vaşşāle-sāz-ı (15) ḥadīş-i mu‘ciz-ṭirāz olurlar idi. Ve bu daḥī ḥātīme-pīrā-yı mecelle-i (16) ma‘lūmātīñ olsun ki: İmām Beyḥaḳī (**H6a**) ol ḳavli ya‘ni ḳizbü’n-nessābūn (17) kelāmı peyām-ı mu‘ciz-

⁷² 5a²¹ nağme-perdāz-ı: H nağme-pervāz-ı // ²² olurlar idi: H olurlardı //

⁷³ Metnimizde geöen eşıtlık hāli ekleri H’de hep “ع” harfiyle yazılmıştır.

nizām-ı nebevīden olmayup maḳūl-i İbn-i Mes‘ūd tarafına (18) zāhib olup bu vecihle işbāt-ı müdde‘āya mutaşaddī olmuşdur ki; (19) İbn-i Mes‘ūd -raziya’l-lāhu ‘anh- her kaçan el-āye: قوم نوح و عاد و ثمود والذين من (20) الم ياتكم نبأ الدّٰين من قبلكم (21) kerīmini nağme-perdāz-ı tilāvet olsalar taşdıķan li maẓmūnū’ş-şerīf kizb (22) ü’n-nessābūn ḳavli ile zemzeme-sāz olurlar idi. Ya‘ni çünki bu (23) āyet-i kerīme cenāb-ı ḥaẓret-i ‘allāmu’l-ğuyūb -‘izzü şānuh- evvelā zıkr itdigi

5b⁷⁴

(1) aḳvām-ı selāşe ya‘ni ḳavm-i Nūḥ, ḳavm-i ‘Ād ve ḳavm-i Şemūddan soñra ser-berāverde-i (2) girībān-ı bürüz ve zuhūr olanlarıñ celīle-i aḥvāline itṭıla‘ ve ‘uşūruñ (3) cenāb-ı ‘ālemü’s-serā‘ire ihtişāşını müfīd olduğun mülāḥaza itmekle (4) aña vuḳūf u itṭıla‘ iddi‘ā idenleri tekzīb itmişdir. Ve ba‘zı (5) müte‘aḥḥiriniñ muḥākeme şadedinde zıkr etdigi üzre cā‘izdir ki, ol ḳavil (6) muḳaddemā lisān-ı mu‘ciz-beyān-ı nebevīden şudūr itmiş olup İbn-i Mes‘ūd’dan (7) şudūrı şāniyen kelām-ı nebevīye mutāba‘at (ile) olmuş ola. Bu siyāḳda (8) vürūd iden aḥbardan biri daḥī Ḥaẓret-i ‘Āyişe-i şiddīķa raziya’l-lāhu (9) ‘anhādan mervī olan ḥaberdir ki buyurmuşdur: ما وجدنا احدًا يعرف ما وراء عدنان ولا قحطان الا تحرصاً، (10) Taḥarruş bu maḥalde kizb ma‘nāsına (11) olup “ḥarrāş” kezzāb dimekdir. Ve bu maḥalde kizbden murād vāḳı‘a (12) veyāḥud i‘tikād-ı muḥbire ‘adem-i **(H6b)** mutābaḳat ma‘nāsı olmayup bi-ṭarīķū’t-tecvīz (13) şihḥati maẓnūn olup maḳṭū‘ ve meczūm olmamaḳ ma‘nāsı maḳşūddur. (14) **Rivāyet:** ‘Adnān müntehā-yı silsile-i nebevī olup mecma‘un ‘aleyh olan

⁷⁴ 5b² celīle-i: H celiyye-i // ⁵ etdigi: H itdigi // ⁵ ile: N’de yok // ¹⁴ rivāyet: N’de yok // ¹⁹ edīm: H ādem //

(rivāyet) (15) üzere ecdād-ı emcāduñ yigirmi birincisi vākı^c olmuştur. Ba^czı (16) müverrihīn kavli üzere °Adnān Hāzret-i °İsā -°aleyhi's-selām- ile (17) mu°aşır olup ba^czı āhir tanşış etdiği üzere Hāzret-i Mūsā (18) -°aleyhi's-selām- ile mu°aşırdır. Ve beyt-i mükerremi evvel iksā iden (19) °Adnān olmak üzere mervīdir ki, enṭa^c-ı edīm ile ya^cni ḳaṭṭ-ı sahtiyān (20) ile iksā itmişdir. Lākin ba^czı ruvāt kavli üzere (21) iksā iden °Adnān kendi olmayup belki evvel anıñ zamānında (22) vuḳū'undan aña nisbet olunmuştur. Ve °Adnān sekiz nefer evlād-ı (23) emcād ile merzūk olup, biri Ma^cad, ve biri Hārş, ve biri Zeys

6a⁷⁵

(1) ve biri Nu^cmān, ve biri Žahāk'dir -(ki) müzehhib laḳabı ile melḳubdur, ve (2) biri °Adī, ve biri Al^cī, ve biri Ebī'dir. Ve bu cümleden Ma^cad (3) ḫāmil-i nūr-ı Muḫammedī olmağla birāderleri beyninde علم كِنَارِ عَلَى كُيْ kūy-ribā-yı (4) imtiyāz ve iştihār olmuştur. Ma^cad dā'imā benī İsrā'īl ile mübāşir-i (5) ḫarb olup anlardan her ne maḳūle zūr-āzmā-yı şāhib-i şevket (6) ile ṭarḫ-ı peykāra dest-yār-ı himmet ola, bi'l-ittirād gālib olmak (7) şūreti rū-nümā-yı mir^oāt-i celādeti olmağla menşūren rücū^c ve °avd (8) etmek **(H7a)** muḳarrer olduğı cihetden Ma^cad ismi ile müsem mā olmuştı. (9) Ṭaberānī'niñ zıkr ü ĩrād itdiği üzere Ebū Ümāme-i bāhilī bu bākūre-i (10) behiyyeyi bu vecihle nihāde-i ṭabaḳçe-i rivāyet itmişdir ki: Bir gün ol (11) ḫadīḳa-pīrā-yı risālet gül-pāş-ı ḫikāyet olup buyurdı ki: Ma^cad bin (12) °Adnānıñ aḡşān-ı devḫā-i nesebi ḳāmet-efrāz ve ser-keşīde olup (13) ya^cni evlād ve aḫfādı kırık nefer ricāle resīde olduğda anlarla (14) te°āzud ve te°āvün idüp °asker-i Mūsā aleyhi's-selāma dırāz-

⁷⁵ 6b ¹ ki: H'de var N'de yok // ³ olmağla: H olmağile // ¹⁶ olmuş idi: H olmuşidi // ¹⁸ etdikde: H itdikde // ²² ḫayl-i: H cīl-i //

dest-i (15) nehib ve gâret olmağla şadme-zen-i hasâret olmağa cesâret ider (16) olmuş idi. Bu haber vâşıl-ı sem^c-i Mūsâ olduğda bi'l-cümle ‘Adnânı (17) ve evlād ve etbā^cını hedef-i sihām-ı du^cā-yı ‘aleyh kılmağla mütevâri-i maṭmûre-i (18) helāk ve bevār kılmağ kaşd etdikde, ṭaraf-ı cenāb-ı ilāhīden “Ol cem^ciñ (19) ḥāmil-i vedī^ca-i nūr-ı Muḥammedī olup bā^ciş-i āferīniş-i ‘ālem olan nebiyy-i mükerrerem (20) -şalla’l-lāhu ‘aleyhi ve sellem- anlarıñ nesl-i neslinden zühūr idecekdir.” (21) deyü ol ‘azīmetden men^c olunmuşdur. Ve cenāb-ı ḥazret-i ḥağ ‘azze şānuh (22) cānibinden ḥayl-i ‘araba pādāş-ı a^cmāl-i nā-şāyesteleri olmağ üzre (23) nüşha-i a^cmāl-i nā-şāyesteleri muḳābelesinde Buḥtunnaşarr taslīṭ olunup

6b⁷⁶

(1) kuṭr-ı āḥire hicret ile taḥaffuz iktizā etdikde Ḥazret-i Ermiyā-yı nebī -‘aleyhi (2) ’s-selām- ṭaraf-ı ilāhīden Ma^cad ḥağğında bu vecih üzre muḥāṭab ve me^mmūr (3) oldu ki: Ey Ermiyā, ma^clūmuñ olsun ki, peygamber-i āḥir zamān olan ḥabībim (4) Muḥammed Muşṭafā’niñ **(H7b)** gevher-i zāt-ı ḳudsī-simātı ḥālā Ma^cad şulbunde (5) mūdī^c ü meknūz olup anıñ evlādı aşlābından taḳallub ile rû-nümā-yı (6) bürüz olacağdır. Evvelā buña bu vecihle şeref-i ḳarīn-i ḥizmet-i (7) Muḥammedī olmağ ile nā^oil-i sa^câdet-i sermedī olasin. Pes, Ermiyā daḥī (8) Ma^cad’ı burāḳına irdāf idüp ol iki satvede evşāf-ı arzı (9) fesīḥül-eknāf-ı şām-ı behişt-i ittişāfa bu vecihle şedd-i ḥirām-ı ‘azīmet (10) eyledi. Ve anda bir müddet ilḳā-yı raḥl-i iḳāmet etdikden soñra, Ma^cad (11) niçe zaman benī İsrā^oil ile āmīziş etmiş idi. Çünki ol gā^oile (12) zā^oile oldu,

⁷⁶ 6b¹ etdikde: H itdikde // ¹⁰ etdikden: H itdikden // ⁷⁶ vesāṭeti: H vesā^cati // ¹⁵ ‘Arābā: H ‘arbāya //

ya'ni Buhtunnaşar ser-mest-i şahbā-yı bevār oldu. Haber-i kaşd-ı (13) huçeste-eşer vesāṭeti ile mesmu'ları olıcağ, el-°avd-i Aḥmed maşadākı (14) üzre bilād-ı °Araba °avdet eyledi. Bir rivāyetde ol vecihle vārid (15) olmuşdur ki: Buhtunnaşar ehl-i Ḥazūrā ve ehl-i °Arabā üzerlerine hācim (16) olduĝda hağ subḥāne ve ta°ālā ḥazreti iki melek-i mükerrrem ba°s ü irsāl (17) idüp anlar daḡı me°mūr olduĝları üzre Ma°ad'ı ḥāmil olup (18) Ermiyeniyye'de iskān etdiler. Ve bu ḥikāye suver-i °adīde üzre (19) rivāyet olunmuşdur. Ve bu mecelle-i muḥtaşarda bu mertebe ile iktifā olundu. (20) Ve Ma°ad'ıñ māderi Ümeyne ve evlādı Nizār, ve Kaḡā'a, ve °Abīdü'r-ramāḥ (21) ve Kunuş, ve Kunāşe, ve Ḥayā, ve °Avf, ve Evd, ve Ḥabīb, ve Sühlem, (22) bu mecmū° olup cümlesi beyninde Nizār müstevdi°-i nūr-ı nebevī olmağla ser-efrāz (23) olmuşdur. Nizār faşş-ı nigīn-dān-ı cebīni olan gevher-i **(H8a)** āfitāb-ı peyker-i nūr-ı ezher-i

7a⁷⁷

(1) Muḥammedī maṭla°-ı nāşıye-i enverinden °ālem ve °ālemiyāna nūr-pāş ve ziyā-güster (2) idigi ba°zı kütüb-i siyerde meşūr ve muḥarrerdir. Ve erbāb-ı siyeriñ (3) bu vecihle zikirlerinden fehmi olunur ki, nūr-ı muḡaddes-i nebevīniñ nevāsī-i (4) ābā-i kirāmdan mültemi° ve dirahşān olduĝı °umūm üzre olmayup (5) ba°zıñ ḡaşā°isinden ola. Ve meşhūr olan bunuñ ḡilāfıdır. (6) Ve ḡabā°il-i °Arabda evvel raḡam-ṡirāzī-i rūsūm-ı kitābet-i °Arabī Nizār'ıñ (7) mensūc-i mākü-yı ḡalem-i nādire-bāfıdır. Ve İmām-ı Aḡmed Ḥambel'iñ rişte-i (8) nesebi Nizār'da mülāḡı-i silsile-i nesīb-i nebevī olmuşdur. Ve evlād-ı Nizār, (9) Muḡar

⁷⁷ 7a¹ °ālemiyāna: H ālemiyān // ⁵ ḡaşā°is: H ḡaşāyis // ²³ olmağla: H olmağile //

ve İyād, ve Rabī'a, ve Enmār olup bu mecmu'dan nūr-ı muḳaddes-i (10) Muḫammedī, Muḫar'ın zīb-i nāşıye-i iftiḫārı olmuşdur. Muḫar ba'zı rivāyetde (11) müntehā-yı neseb-i Ḳureyş olup andan muḳaddem olan ābā ve ecdādı (12) evlādına Ḳureyş ıtlāk olunmamaḳ taḫkīḳ ve beyān olunmuşdur. Ve zamānında (13) Muḫaru'l-hamrā° laḳabı ile telḳīb olunmuş olup erbāb-ı siyer taḫkīḳleri (14) üzre sebeb-i telḳīb oldur ki: Birāderi olan Rebī'a ile vālideleri, (15) Nizār'ın vefātı ḫilālinde emvālını iḳtisām itdiklerinde zeheb-i maḳūlesin (16) Muḫar ve ḫuyūl ve merākibini Rebī'a aḫz etdiklerinden nāşī anı Muḫaru'l-hamrā° (17) ve birāderi Rebī'a'yı rebī'atü'l-fars laḳabı ile telḳīb itmişlerdir. Ve (18) ḫazret-i faḫr-i kā'ināt -'aleyhi °efzalü'ş-şalavāt- Muḫar ve Rebī'a ḫaḳḳında (19) لا تسبوا اربيعته ولا مضر فائهما كانا (H8b) مؤمنين، ve bir rivāyetde لا تسبوا مضر فانه كان علا دين اسماعيل (20) buyurmaḡla mezkūrularıñ dir'-ı İmānla (21) mütederri'ler oldukları muḳarrer olmaḡla duriyye-i siḫām-ı sebb ve nefrīn olunmalarından (22) nehy ü men' buyurmuşlardır. Ve Muḫar ḫuşnu'ş-şavt olup şu'le-i āvāzı (23) sīne-süz ve ḫaçere-i naḡamāt-ı ḫarab-sāzı dil-düz olmaḡla bādiye-gerdān-ı

7b⁷⁸

(1) 'Arab miyānında taḫarruba-i şütrān-ı reh-vār için müte'arif olan (2) ḫarīḳa-i ma'hūd üzre ḫadī-sāzı muḫteri'-i nuḫḳ-ı sāmi'a (3) sāzdır. Ve zemzeme-i ḫādī-i dil-süz-ı cemāl-i reh-vārı belki (4) zevāmil-i girān-bārı ol mertebe taḫrīb ve teşvīḳ ider ki, se rūze (5) ḫarīḳ-i yevm-i vāḫidde ḫayy ü ḫaç' itmek mertebesi bā'iş-i sür'at-i (6) reftār olur. Fe-li-hāzā İmām Nevevī isticābını

⁷⁸ 7b ¹¹ ḫarafını: H ḫarafın // etmişdir: H itmişdir // ¹⁶ ḳavli umhūra: H ḳavl-i cumhūra // ²¹ meyve-çin-i: H meyve-i çin-i // (ile) N'de yok // ²³ eşbāhi: H eşbāsı //

beyān idüp ol bābda (7) vürüd iden āsārı müştēmil ezkārda bir faşl-ı müstaķil ĩrād (8) itmişdir. Ve Mużar'ıñ māderi ismi ʿAbīde olup iki nefer evlādı (9) biri İlyās, ve biri ʿAylān'dır. İlyās, nūr-ı nebevīden fāʿiz-i şeref-i (10) iķtibās olmuşdur. Ve Allāhu aʿlem, İlyās baʿzı erbāb-ı siyer hemze-i (11) kaçı'ıñ kesri ile olmak ʿarafını iķtiyār etmişdir. İbn-i Enbārī (12) “İlyās nebī ismi hemze-i kaçı-ı meksūre ile idigi muħaķķaķ olıcaķ azher (13) olan oldur ki aña muvāfıķ ola.” deyü bu kavli terciħ ve iķtiyār (14) itdigine müʿellefātı nāṭıķdır. Ve baʿzı āḫir hemze-i vaşl-ı meftūħa (15) ile olup elif ve lām aşlında ādāt-ı taʿrīf olmak cānibine (16) zāhib olmuşdur. **(H9a)** Ve bu kavli cumhūra ʿazv idüp peder-i vālā-güheri (17) olan Mużar'ıñ mevsim-i evvel-bahār-ı zindegānīden ki, reyeʿān-ı şebāb (18) ve nevcivāndan ʿibāretdir, āvān-ı berk-rīzān-ı şeyḫūḫete resīde (19) olınca naḥl-i ḫazān-zede-i emānisi bār-āver-i şemeretü'l-fevāʿid-i evlād olmağile (20) ol arzūdan kaçı-ı peyvend-i ricā ile meʿyūs olduķdan şoñra (21) meyve-çīn-i maķşūd olmuş idiginden nāşī İlyās ismi (ile) müsem mā (22) olmuşdur. Ve zamānında İlyās reʿīsü'l-ķabīle ve seyyidü'l-ʿaşīre (23) olmağile cümle ʿArab Luķmān ve eşbāhı olan aşḫāb-ı fażl u ḫikmet

8a⁷⁹

(1) ḫaķķında olan iʿzām (ve) tebcīleri gibi İlyās'ı taʿzīmde müttefikler idi. (2) Ve kavmi beyinde ḫāʿiz-i kaçabu's-sabķ-ı celādet ve vāşıl-ı aķşu'l-gāyāt-ı (3) şehāmet olup her mādde de ḫall-i ʿiķāl-i eşķāl fayşal-sāzī-i nāṭıķa-i (4)

⁷⁹ 8a¹ (ve): N'de yok // ⁴ ṭufūliyyetden: H ṭufūliyyetinden // ⁵ sünenin: H sünen // ⁶ nekīr: H nekīn // ⁸ etmişdir: H itmişdir // ⁹ marāz-ı: H'de yok // ¹⁴ olur ise: H olursa // ¹⁸ ricāl-i ṭayyibi: H ricāl ü ṭayyibi // ¹⁹ bulmağla: H bulmağile // ²¹ kendi: H kendü //

huceste-fāline vābeste idi. Ve İlyās tufūliyyetden sinn-i rüşde (5) vāşıl olduğda sâ'ir evlād-ı İsmā'il'iñ ābā ve ecdādı sünenin (6) ve şerāyi'ın tağyirlerine muṭṭali' olıcağ eşedd-i nekīr ile inkār idüp (7) yine vaz'ı-ı kadīmine i'āde itmiş idi. Ve hācerü'l-esvedı beyt-i mükerrem (8) zāviyesine vaz' etmişdir ki, tafşīli kütüb-i mufaşşalada meşūrdur. (9) Ve evvel maraz-ı sile mübtelā olup meslūlen vefāt iden İlyās'dır. (10) Ve ḥalīle-i İlyās olan Ḥunedef'iñ İlyās'a muḥabbet ve ğarāmı ve muḳtezā-yı (11) ülfet-i zevciyyet olan 'alāka-i ḥubb u velā mürā'ātında ihtimamı (12) pey-bürde-i rütbe-i kemāl olup İlyās ser-nihāde-i bālīn-i ecel olduğda (13) **(H9b)** kemāl-i te'essüfünden nāşī 'ahd eyledi ki, eger İlyās ğunūde-i pister-i merg (14) olur ise anıñ қаzā-i naḥb eylediği beldeden naql-i eşāş-ı iḳāmet (15) eyleye. Ve kendi ğuşe-ğüzīn-i maṭmüre-i ḳabir olunca min ba'd bir menzil-i maḥşūru'l (16) eṭrāfa nāzil ve bir beyt-i mesdūdü'l-eknāfa dāḥil olmayup evḳātı (17) basīṭ-i şahārā ve ḳıfārda seyr ü seyāḥat ile ğüzerān ola. Ve (18) ricāl-i ṭayyibi kendüye taḥrīm eyledi. Ve İlyās'ıñ mevti yevm-i ḥamīsde (19) vuḳū' bulmağla her ḥamīs ğünü ṭulū'ı şemsden vaqt-i ğurūba dek ğiryeye (20) ve nālişden ān-ı ğayr-ı münḳasım fāriğ ü ḥālī olmamağ mültezemi olmuşıdi. (21) Ve kendi intikāl ü vefātına dek ol 'ahd üzre pābercā-yı şābit (22) olup ḳabā'il-i 'Arab beyninde muḥāfaza-i rüsūm-ı vefā-dārīde müte'ārif (23) ve meşhūr olmuşdur. Ve İlyās, Ebū 'Amru künyeti ile mükennā olup

8b

(1) māderiniñ ismi Ḥuzeyme'dir. Ve üç nefer evlād-ı kirām ile merzūk (2) olmuşdur. Biri, Müdrike'dir ki, ismi bir rivāyetde 'Āmir ve bir rivāyetde (3)

‘Amr’dır. Ve biri daḥī Ṭancadır ki, ismi bir rivāyetde ‘Amru’dur ve bir rivāyetde (4) ‘Āmirdir. Ve biri daḥī Ḳam‘a’dır ki, ismi ‘Amīr’dır. Ve bu cümleden (5) Müdrike ḥāmil-i nūr-ı mükerrrem-i nebevī olmaḡla ser-efrāz ve ol şeref ile (6) iḥvesi beyninde mümtāz olmuşdur. Müdrike ābā ve ecdādı muttaşif (7) oldukları şunūf-ı ‘izz ü faḡrı ḥā‘iz olduḡı cihetden Müdrike laḡabı (8) ile telḡīb olunmuşdur. Ve künyesi Ebu’l-hezīl’dır. Māderi ismi Maḡḡa, ve (9) evlādı Hezīme ve Hezīl ve Ġālib ve Ḥārişe’dır. Ve bu cümleden (10) Ḥuzeyme’niñ **(H10a)** şulb-i ṭāhiri fānūs-ı çerāḡ-ı mihr-i incilā-yı nūr-ı nebevī olmaḡla (11) şeref-yāb olmuşdur. Ve **Ḥuzeyme:** Künyesi Ebu’l-Esed ve māderi ismi Ḳuzeyme (12) olup evlādı Kināne ve Esed ve Esede ve el-Hūn’dur. **Kināne:** Ḳavmi (13) beyninde meknūn ve maḡfūz olup yāḡūd ḡavminiñ esrārını setr ü ḡıfz (14) itdiginden nāşī Kināne ismi ile müsem mā olmuşdur. Ve künyeti bir rivāyetde (15) Ebu’n-naḡarr ve bir rivāyetde Ebū Ḳays idi. Ve ‘azm-i ḡadr ile mevşūf (16) şaḡ-ı celīlū’ş-şān olup ve firet-i ‘ilm ile ma‘rūf olduḡından (17) nāşī ḡuşşād ve züvvāra vechetü’l-āmāl olup, bilād-ı şāsı‘adan (18) ziyāret-i ḡaşdī ile ṭarafına şedd-i riḡāl olunurdu. Ve ‘aşrı ahālisini (19) ḡurb-ı zuhūr-ı Muḡammedī ile mübeşşir olup her müşādif ü mülāḡī olduḡına (20) cevāhir-sā-yı pend ü naşīḡat olmaḡla sürme-keş-i dīde-i başīretleri olup (21) bu vecihle dībāce-ṭırāz-ı maḡāle-i vaşiyet olurdu ki: Ol nebiyy-i (22) āḡirū’z-zamān ki, Aḡmed ismi ile müsem mā olup ḡavā‘id-i meḡārim-i aḡlāḡı (23) muḡāfız u mūrā‘ī ve ṭarīḡa-i berr ve iḡsāna dā‘īdir, zamān-ı bürüz ve zuhūrı

9a⁸⁰

⁸⁰ 9a⁶ nihādīñuz: H nihādīñuz // ⁸ eylemeye: H itmeye // ⁸⁰ ferzāne: H ferāzīne // ²³ ebu’ş-şalt: H ebu’ş-şulb //

(1) qarīb olmağla sizden her ʿabd-i müfliḥ ve muḳbil ki, anıñ muḳallid-i kılāde-i ittibaʿ (2) ve inḳıyādı ola, sermāye-i ʿizz ü şerefiniñ bāʿiṣ-i izdiyādı olup (3) anı ser-menzil-i felāḥ ve reşāda hādī olmaḫ bī-iṣtibāhdır. Ve (4) ol pīşvā-yı kaffe-i berāyāniñ rehnümā oldığı muḫacce-i beyzāniñ ḫaḳḳiyeti (5) اوضح من ذکا dinilmege sezā idigi bī-şübhe ve mirādır. Ve mebādā ki, (6) nefsi-kec-bīn-i bed-nihādıñız (**H10b**) dīde-i başiretiñüze perde-keş-i sübül-i cehl ve (7) ʿinād olup sizi ol şırāṭ-ı seviyy-i müstaḳīmden dūr itmekle (8) münzeviyy-i ğıyābetü'l-cübb-i hāviye-i ğurūr eylemeye, deyü mevāʿiz ve zevācir-i (9) muḫaddemātını tertīb ile gerden-beste-i ribḫa-i iṭāʿati olmağla ḫaṣṣ ü (10) terġīb ve ḫılaʿ-ı ʿizār-ı dīn-i ḫavīmden ismāʿ-ı münzirāt ile tenfīr ve terhīb (11) iderdi. İbn-i Diḫye rivāyet itdigi üzre Kināne ğāyet miżyāf (12) olmağın küremā-yı miḫmān-nüvāz-ı ʿArab beyninde simāṭ-efgen-i imtiyāz olmağla (13) ser-efrāz olup yektā-niṣīn-i kenāre-i süfre-i maḫfūfū'n-neʿmā olmaḫ ğāyet (14) menfūr-ı ṭabʿ-ı ğayūrı olmadan nāşī pīş-ğāhına bir seng-pāre vazʿ (15) itmişidigi ol mīz-bān-ı mevūrü'l-iḫsāniñ ittifāḳā ğüşe-i gerde (16) ḫānı bī-imtinānı miḫmāndan tehī ḫalsa kendi bir loḫma tenāvül itdikde (17) bir loḫma daḫī ol seng-pāre ferzāne endāḫte kılırdı. Ve Kināne'niñ (18) māderi Berre bint-i Ed bin Ṭanca, ve evlādı Naḫar ve Mālik ve Melikān (19) ve Müʾīlek, ve Ğazvān ve ʿAmru ve ʿĀmir olup bu mecmuʿdan cevher-i (20) cihān-tāb-ı nūr-ı nebevī vişāḫu'ş-şadr-ı naḫar-ı vālā-ḫadr oldı. **Naḫar:** (21) İsmi Ḳays olup farṭ-ı naḫāret-i cemāli ve ṭarāvet-i sīmā-yı ferişte (22) mişālinden nāşī Naḫar nāmı ile meşhūr ve müteʿāref olmuşdur. Ve künyeti (23) bir rivāyetde Ebu'ş-şalt ve bir rivāyetde Ebū Yaḫl'dir. Ve iʿṭā-i diyet ile

9b⁸¹

(1) sebk-sāz-ı a^cyā-i evzār olmak evvel Naẓar'dan bedīdār olmuşdur. (2) Māderi ismi Reyhāne ve üç nefer evlādı (**H11a**) olup biri Mālik ve (3) biri Şalt, ve biri Yaḥl'dır. Ol cümle beyninde mālik-i şeref-i qarīn-i (4) ḥaml-i nūr-i nebevī olmağla meşhūr-ı aḳtār-ı mesālik ve memālik olmuşdur. (5) **Mālik**: Künyeti Ebu'l-Ḥarṣ ve evlādı Fehr ve Ḥarṣ ve Şībān olup (6) içlerinden nūr-i nebevī nāşıye-pīrā-yı Fehr olmağla aña mānend-i mihr-i (7) sipihr mūrış-i ṭalākat-ı beşer olmuşidi. **Fehr**: Künyeti Ebū Ğālib'dir. (8) Cümle şanādīd-i ^cArab beyninde muḳtezā-yı ^cırākat-i neseb ile şāhib-i (9) nişāb-ı ḳadr-i ḥaseb idigi muḳarrer iken, ictimā^c-ı şeref-i mūrış (10) ve mükteseb ile ^culuvv-i şānı dü-bālā olmağla sebep oldur ki: Ol (11) vaḳitde bādiye-peymā-yı tīh-i zālāl Ḥasān bin Gülāl cānib-i Yemen'den (12) şa^cālīk-i Ḥimyer ile nehẓat ve cānib-i Mekke'ye ol ḳaşd-ı fāsīd ile (13) teveccüh ve ^cazīmet itmiş idi ki, ol ḳible-gāhı kaffe-i mü^ominīn olan (14) beyt-i mükerrrem-i feyz-i qarīni ḥāşā hedme cesāret idüp aḥcārını (15) Yemen'e naḳl eyleye. Ve ol ḥacār-ı bāhirü'l-i^ctibār ile Yemen'de Ka^cbe-i mükerrremeye (16) müdānī bir ma^cbed-i vālāya tarḥ-endāz-ı iḥdāş ve ĩcād ola. Tā ki (17) ol vaḳte dek sevdā-gerī-i bezāyi^c-i mağfiret ile ḳible-gāh-ı mescid-i (18) ḥarāma müteveccih-i ḥacc u ziyāret olanlar fī-māba^cd ol beyt-i müstaḥdeşe (19) şedd-i riḥal-i ^cazīmet itmekle tazıyī^c-i evḳāt-ı naḳl ve riḥlet eyleyeler. (20) Pes bu niyyet-i fāsīd ve ^cazm-i kāsīd ile reh-peymā-yı berārī ve āṭām (21) olarak Naḥle nām mevzi^cde ḳarb-ı ḥiyām-ı nüzül ve ārām etdiklerinde (22) ehl-i Ḥicāz ve ḳabāyil-i Ḳureyş, (**H11b**) ve

⁸¹ 9a ⁹ mūrış: H mevrūs // ¹⁴ mükerrrem-i: H muḥterem // ¹⁵ ḥacār-ı: H aḥār-ı //

Kenāne, ve Huzeyme, ve Esed, ve Hızām müctemi^c (23) olup Fehr, re^oisü'l-cemā^a ve emīr-i müstevcibü'l-aṭā^aları idi,

10a⁸²

(1) yemāniyyūnuñ üzerlerine mānend-i kaḏā-i mübrem hücum idüp (2) iltikā-i ferīkīn vukū^c bulmuş idi. Sadme-i asker-i Fehr ile (3) ehl-i Yemen mübtelā-yı nekāl-i inhizām u kaḏr, ve Ḥassān pā-beste-i zūll-i (4) esr oldı. Ol ḥāl üzre üç sene “**Mısra^c**: Ba-mānde hem-çü (5) cism-i mürdedir gör” Muḏīk-i ḥabıse muḑayyed ve me^osūr kaḏıḑdan (6) soñra rehyāb olup beldesine teveccüh ve azīmet eyledikde Mekke (7) ve Yemen beyninde fekk-i rehīne-i ḥayāt eylemişdir. Ve bu melḥame-i uzma vukū^cundan (8) soñra Fehr'in kaḏā'il-i Arab beyninde vaḑ^c ve kaḏri müzdād ve manzūme-i (9) izz ü şānı müstezād olmuşdur. Ve evlādı Ğālib ve Ḥāriş (10) ve Muḥārib, ve Cendele olup neyyir-i nūr-ı nebevī mānende-i necm-i şākīb nāşıye-i (11) nāhiye-i Fehr'den ğārib olduḑda şeref-baḥş-ı derece-i (ṭāli^c) ğālib olmuşdur. (12) **Ğālib**: Künyeti Ebū Yetem'dir. İki veled ile merzūḑ oldı ki, biriniñ (13) ismi Leviy, ve biriniñ Yetem'dir. Ve Leviyy birāderinden kaşabu' (14) s-sabḑ-ı imtiyāz olup alaḑ-ı nefīs-i nur-ı nübüvveti ḥa^oiz olmuşdı (15) **Leviyy**: Künyeti Ebū Ka^cb'dır. Ve evlādı Ka^cb, ve Ğāmir, ve Sāme (16) ve Huzeyme, ve Ḥāriş, ve Sa^cd olup bunlardan iki püser-i mükerrem (17) güheri ya^cni Ka^cb ve Ğāmir ḑureyşü'l-baṭāḥ unvānı ile kaḏīn-i (18) iştihār, ve ehl-i ḥarem bunlarıñ devḥa-i vücūd-i mekārim-nümūdlarından (19) ibāret olmaḑla bāhirü'l-i^ctibār **(H12a)** olmuşlardır. Ve ol dü-ġāne (20) gevher-i enveriñ mihteri olan Ka^cb ecdād-i

⁸² 10a³ nekāl-i: H negāh-ı // ¹⁰ mānende-i: H mānend-i // ¹¹ ṭāli^c: H'de yok // ¹⁹ olmaḑla: H olmaḑile //

nebevīden olup (21) ol rütbe-i refīcaya tesellüm ile iḥrāz-ı °uluvv-i Ka°b itmişdir. **Ka°b**: Künyeti (22) Ebū Ḥuşayş olup meşākīc-ı ḥuṭebā-i °arab ve °arbādandır. Ve her (23) yevm-i cum°ada eşrāf-ı ḳabā°il ḥużūr-ı Ka°b'da müctemi° ve ḥıṭab-ı

10b⁸³

(1) saḥbān-pesend-i Ka°b'ı müstemi° olurlardı. Ve Ka°b daḥī mübeşşir-i (2) ḳurb-ı zuhūr-ı nebevī niçe dürer-i derārī-tāb mevā°izi muḥtevī (3) ḥuṭab-ı belīge inşādı ile teşnīf-i mesāmi°-i müstemi°in iderdi. (4) Ve ol āfitāb-ı cihan-tāb-ı risālet ufḳ-ı sa°ādet-medār-ı sülāle-i (5) Ka°b'dan ser-berāverde-i ṭulū° ve zuḥūr olacağı ibtidā ḥāṭır-ı ma°ālī (6) me°āşir-i Ka°b'dan hācis ve sāniḥ olmuşdur. Ve ba°zı müverriḥin (7) ihtiyarları üzre yevm-i cum°a ol vaḳte dek °urūbe ismi ile (8) ma°rūf iken müntedā-yı Ka°b'dan ol cem°iyyetiñ vukū°ı olan yevm-i (9) müteyemmine maḥşuş olduğundan nāşī ibtidā yevm-i cum°a tesmiye (10) itmek ka°bdan şudūr itmişdir. Ve Ka°b'ıñ °āzm-i ḳadr ve şānından (11) nāşī mevti ḳabā°il-i °Arab beyinde mebde-i tāriḥ-i melāḥim ve ḥavādiş (12) ittiḥāz olunup andan şoñra °ām-ı fīl ve andan şoñra mevti (13) °Abdu'l-muṭṭalib re°s-i tāriḥ-i vaḳāyi° i°tibār olunmuşdur. Ve Ka°b'ıñ (14) māderi Māviyyetü'l-ḳazā°iyye ve evlādı, Merre, ve Muşayş, (15) ve °Alī olup beynlerinde cebīn-i şeref-i ḳarīn-i Merre müşerref-i nūr-ı nebevī (16) olmağla şādiḥu'l-gurre olmuşdur. **Merre**: Künyeti Ebū Yaḳaẓa'dır ve (17) şecā°atdan **(H12b)** merāret ile ta°bīr-i de°b-i °arab olmağla merre ismi ile (18) müsem mā olmuşdur. Ve ism-i māderi bir rivāyetde Maḥşiyye ve bir (19) rivāyetde Vaḥşiyye bint-i Şībān bin Miḥārib bin Fehr olup (20) neseb-i ḥazret-i şiddīḳ-i

⁸³ 10b¹⁶ olmağla: H olmağile // ¹⁷ olmağla: H olmağile // ²¹ bin: H ibn-i // °anhumā: H °anhā //

°atīk ve müjde-yābān dih-gāne-i aşhābdan (21) Talha bin °Abdu'l-lāh - razıya'l-lāhu te°ālā °anhumā- cenāblarınıñ ser-rişte-i (22) neseb-i sāmīleri silsiletü'n-nūr-ı neseb-i nebevī ile Merre'de (23) kavī-peyvend-i ittışāl olmuşdur. Ve evlād-ı Merre'niñ esāmisi

11a⁸⁴

(1) Kilāb ve Yetem ve Yağaza olup beynlerinde Kilāb ol silsile-i (2) t̄ahireye şeref-yāb-ı intisāb olmağla mu°allā-cenāb olmuşdur. Ve **Kilāb**: (3) Mezbūruñ künyeti Ebū Zühre ve ismi ba°zı rüvāt nakli üzre Hākīm (4) ve ba°zı āhir rivāyeti üzre °Urve olup şayda meyl ve müdāvemeti (5) cihetinden Kilāb laqabı ile şöret-şī°ardır. Şadef-i bāhirü'ş-şeref-i (6) dūrre-i vālā-қadr ve cūd-ı nebevī olan Hızret-i Āmine'niñ dahī (7) nesebi aña müntehī olmağla mecma°ü'l-bahreyn-i silsiletü'n-neseb-i ebeveyn-i mükerremeyn (8) olmuşdur. Ba°zı eslāf-ı °arab Ebu'd-Duқayş-i A°rābī'den bu huşūşı (9) su°āle mutaşaddī olup “Hilāf-ı (muқtezā-yı) zāhir degül midir ki, hademeñiz (10) olan memālīk ve °abīde, Rabbāh ve Merzūқ ve Felāh gibi esāmi-i ḡasene-i (11) leyyine ile tesmiye ider iken eflāz-ı ekbādıñız ve şemere-i fevā°idiñiz olan (12) evlādıñızı Ze°b ve Esed ve Kilāb mişilli elfāz-ı dūrüşti ile (13) tevsīm idersiz.” deyü sırr ve sebebinden istifsār etdikde ol dahī (14) cevābında **(H13a)** “Memālīk ve °abīdden maқşūd istiḡdām-ı tereffūh olduğı (15) cihetden kendi nefsimiz için i°dād ve tehiyye olunmuş olup, ve (16) evlādımız mekāyid-i a°dādan tevaқķī ve taḡaffuz için olduklarından nāşī (17) a°dāmız için muқtenādır. Li-ecl-i hāzā bu şüret muḡtarımız olmuşdur.” (18) deyü ifşāh-ı merām itmişdir. Ve Kilāb'ıñ māderi isim eşbet rivāyāt (19) üzre Hind ve ba°zı rüvāt nakli üzre Na°m bint-i Sureyr'dir. Ve (20) iki püser-i sa°d-aḡter-i āfitāb-peykeri olup,

⁸⁴ 11a² olmağla: H olmağile // ⁹ muқtezā-yı: N'de yok // ¹¹ ekbādıñız: H ekbādıñuz // ¹² ze°b: H zīb // ¹³ etdikde: H itdikde // ²¹ Zehre'dir: H Zehre //

biriniñ ismi Kuşay ve biriniñ (21) Zehre'dir. Ve Kuşay iḥrāz-ı nūr-ı muḳaddes-i nebevī ile bā-behre olmuşdur. (22) **Kuşay**: Mezbūruñ künyeti Ebu'l-Ma'īre ve ismi Zeyd'dir. Ḥākim Ebū Aḥmed'iñ İmām-ı (23) Şāfi'ī'den nakli üzre yezīd olup Kuşay zamm-ı kafla aşlında fu'ayl

11b⁸⁵

(1) vezni üzre olan қашиye lafzınıñ ki, ba'īd ma'nāsınadır, muşagğarıdır. (2) Ve sebab-i telķīb oldur ki: Māderi olan Fāṭıma bint-i Sa'd bin Sebel, (3) Kilāb'dan şoñra Rebī'a bin Ḥıram-ı Ğadri'niñ ser-nihāde-i bālīn-i izdivācı (4) olduḳda Kuşay şabiyy-i faṭīm bulunmaḡla Rebī'a anı bilād-ı қаzā'aya māderi (5) ile bile istişhāb etdiḡi cihetden ecdād ve 'aşīreti bilādından ki, (6) Mekke-i Mūkerreme ve ḥavālīsıdır, niçe müddet dūr-endāḡte-i felāḡan-ı ğurbet (7) olup ḳalmaḡile Kuşay laḳabı ile şöhret-şi'ār ve ḳabīle ahālīsini (8) Mekke'ye cem'ci sebebiyle Mücemmi'c dinmekle ḳarīn-i iştihār olmuşdur. Ve (9) ol cihetden 'aşrı büleḡāsından ba'zı şu'arā anıñ ḡaḳḳında bu vecihle (10) zemzeme-perdāz-ı vaşf-ı iṭrā olup **(H13b)** dimişdir. **Şi'r**: ابو كم قصی كان يدعى (12) Ve مجمعاً، به جمع الله القبائل من فھر، و انتم بنو زيداً و زيداً ابو كم، به زيدت البطحاء فخرآ، sābıḳan Cürhüm ve Kuṭūrā ḡükümet-i (13) Mekke'de ittikā-i visāde-i istiḳlāl etmişiken nevbet-i taşarruf ve imāret-i (14) Ḥuzā'a'ya intikāl ve kevkeb-i cihān-tāb-ı kevkebe-i devlet ve iḳbālleri (15) resīde-i derece-i kemāl olmuşidi ki, Kuşay übbehet-i cāḡ ve celāl ile (16) çār-cihet-i sāḡa-i ümmü'l-ḳurāya pertev-endāz-ı ḳudüm-ı iclāl oldı. (17) Ḳureys'den muḳaddemā bi'l-iḳtizā perīşān olup şa'āb ve edviyede (18) ḡubāḡhib ve aḡāşibde tavattun ile ḡazīde-

⁸⁵ 11b ⁷ ḳabīle: H ḳabīlesi // ⁹ şu'arā anıñ: H şu'arānıñ // ¹³ etmişiken: H itmişiken // ¹⁵ übbehet-i: H behhet-i // ¹⁷ edviyede: H evdiyede // ¹³ fāli: H fāni // ²¹ etdikden: H İtdikden // ²² etdiḡi: H itdiḡi //

i gūşe-i teferruḡ olanlar pervāne-i (19) Őem^c-i encümen-efrüz cemāliniñ fāli olup pīr-i emn-i maḡfil-i maḡfūfū'l- (20) ma^oālīsinde gird-ā-gird ictimā^c ve ittiŐāl oldılar. Ve Őuşay ŐureyŐ'i (21) ḡarīm-i Mekke'de cem^c etdikden soñra on iki ḡabīle olmaḡ üzre (22) ta^oyīn ve taḡsīm idüp Baḡāḡ'da iskān etdigi ḡavme ŐureyŐū'l-Baḡāḡ (23) ve žavāhirde iḡāmet idenlerine ŐureyŐū'ž-Žavāhir iḡlāḡı iŐtilāḡ olmuŐdur.

12a⁸⁶

(1) Ve ḡā^oife-i ūlā eŐrefü'ḡ-ḡā^oifeteyn oldıḡı müttefeḡun ^caleyh olup Benī (2) HāŐim anlardandır. Fe-li-hāžā Benī Ka^cb'dan ibtidā mesned-niŐīn-i erīke-i riyaŐet (3) olup pā-nihāde-i süllem-pāye-i riyaŐet ü ḡüḡümet olan Őuşay bin (4) Kilāb olup serevāt-ı ^cArab miyānında maḡāmiḡ-i enzār-ı kibār olan (5) važā^oif ü menāŐib ki, icāre, ve ḡicābetü'l-beyt, ve rifādetü'l-ḡāc (6) ve Őiḡāyetü'l-mevsim, ve dārü'n-nedve, ve livādır, her biri **(H14a)** bir Őāḡib (7) niŐāb-ı ta^cayyün ü i^ctibāra sermāye-i mübāḡāt u iftiḡār olmaḡa sezā-vār (8) iken Őuşay mecmū^cuna def^caten dest-yār-ı taŐarruf olup otāḡa-zen-i (9) küleh-kūŐe-i imtiyāz olmaḡla ser-efrāz olmuŐdur. **Ői^r:** و ليس لله (10) بمستنكر، ان يجمع العالم في واحد، Ser-riŐte-i tafŐīl-i ḡāl bu (11) vech üzre piḡīde-i minvāl-i maḡāldir ki: Őuşay ḡuzā^ca'nıñ ḡātime-i (12) ḡabāla-i riyaŐetleri olan ḡuleyl bin ḡabeŐiye bin Sülül-i ḡuzā^cī'niñ (13) beyzetü'l-ḡidr-i ḡarem-sarāy-ı ^ciŐmeti olan duḡteri ḡabbā'yı keŐīde-i (14) ḡibāla-i izdivācı ḡılıp andan dört nefer evlādı ki, ^cAbdu'd-dār (15) ve ^cAbd-ı menāf, ve ^cAbdu'l-^cuzzā, ve ^cAbdu'l-lāt'dir, pā-nihāde-i sāḡa-i (16) žuhūr olduklarında anlar ile üstüvār-sāz-ı esās-ı istižharār (17) ve intiŐār ve tevfi^r-i māl-i inžimāmı daḡī taḡvīt-resān-ı bāžū-yı

⁸⁶ 12a³ süllem-pāye-i: H süllem-tāpe-i // ⁵ icāre: H icāze // ¹⁷ tecfi^r-i: H teveffür-i // ²⁰ ḡidemāt: H ḡudemāt // ²¹ ḡāc: H merāḡ // ²² ü: N'de yok // ⁸⁶ ve: N'de yok //

ıktidārı (18) olmağla °izz ü i°tibārı ke'ş-şems-i rābi°atü'n-nehār qarīn-i intişār u (19) iştihār olmak hilālinde Huleyl'iñ necm-i hayātı mütevāri-i ufūl olduğundan (20) nāşī turās-ı İsmā°ilīden kendüye mevrūs olan vezāyif-i hidemāt (21) ki, tevli°t-i meşālih-i hāc, ve mübāşeret-i umūr-ı beyt-i qarīnü'l-ibtihācdır, (22) şeref-yāb-ı neyl (ü) vuşūl olmak ārzūsı derūnunda muzā°af ve mütezāyid (23) olmuşidi. Tahşīline serkerem-i hāhiş (ve) rağbet olmağla mutarāşşid-ı intihāz-ı

12b⁸⁷

(1) fırsat olduğu vazāyif-i mezkūre ihtilāsı dā°iyesi ile (2) ibtidā kemer-beste-i himmet olup evvelīn-i hecme-i ğazanferāne ile iktihāma (3) cesāret etdiği emr-i icāzedir ki, **(H14b)** fi'l-aşl Ğavş bin (merr bin) Edd bin (4) Tanca bin İlyās bin Mużar, ve evlādı ki, şūfe laķabı ile mulaķķıblar (5) olup °arefeden icāze anlarıñ vazīfe-i rātibesi idi, ya°ni anlardan (6) bir şahış remy-i hicāra mutaşaddī olmadıkça āhirden bir ferd mübāderet (7) idemezdi. Ve Minā'dan nefr emrinde kezālik anlardan bir nefer ki, (8) ol emre ibtidā itmeye sā°irden kimesne anı taķaddüm idüp gidemez (9) idi. Ve Kuşay ki, ol vakitte °ilm-efrāz-ı ta°ayyün ve murabba°-nişīn-i (erīke-i) temekkün (10) olmuşidi, mevsim-i hacda fī-senetin mine's-sinīn benī şofe mutaşaddi-i (11) āyīn-i pīşin olduklarında Kuşay ki, sā°ir benī Kenāne ve'l-ümmin birāderi (12) Rezzāh bin Rebī°a mülābesesi ile Każā°a'dan istincād etdiginden (13) kaţ°-ı nażar Huzā°a'dan dahī istimdād itmiş olup emr-i icāzeye (14) benī şofeniñ mübāşeretlerin istişķāl idüp şūret-i mülāyemetle (15) nüzūllarını istidā şadedinde olduğu müfīd olmayup teslīm ve (16) nüzūldan imtina°ları muķarrer

⁸⁷ 12b³ bin: H ibn-i // merr bin: N'de yok // ⁷ idemezdi: H idemez // ⁸ kimesne: H kimse // ⁹ erīke-i: N'de yok // ¹² rezzāh: H: zarrāh // istincād: H istiḥbār // ¹⁶ beyt: H şi°r //

olacak “**Beyt**، “اكر نه بكام من آيد جواب من و كر زوميدان افراسياب، (17) taḥrīk-i cāriḥa-i lisāndan bedel-i (18) a°māl-i seyf ü sinān iktizā idüp emr-i icāzeden peyvend-i ta°alluḳların (19) ūšimšīr-i sertīz-i baṭṣ ü sitīz ile bürīde ḳılmıŷdır. Ve ol vaḳte dek (20) Ḥuzā°a ve Benū Bekr Ḳuŷayy ile beynlerinde ta°alluḳ-ı muŷāheret cihetinden (21) ittiḥād u ittifāḳ müteḥakkik iken benī ŷofeyi men° ve reddinden istiŷ°ār (22) idüp dā°iye-i istiklāl ve istibdād ile fī-māba°d kendülerin daḥī (23) ṭard (**H15a**) ve eb°āda müte°arrız olacak idigin teferrüs itmekle Ḥuzā°a ve benī

13a⁸⁸

(1) ve Benī Bekr’iñ Ḳuŷayy ḥaḳḳında mir°āt-ı sīmā-yı ittifāḳ-nümāların(dan) ŷüret-i (2) iḥtilāf ve mu°ādāt (nümāyān) olmuŷıdı. Fe-li-hāzā Ḳuŷayy için Ḥuzā°a’nıñ (3) maḳbūz-ı ḳabza-i taŷarrufları olan menāşıbı taḳallüd dā°iyesi (4) mertebe-i kuvvetden derece-i fi°le bürüz itmekle ol cümleden dırāz (5) dest-i iḥtilāŷ olduḡı emr-i ḥicābetü’l-beytdir. **Ḥicābetü’l-beyt:** (6) Miftāḥ-ı ḳarīnū’n-necāḥ-ı beyt-i mükerrem maḥfūz-ı ceyb-i taŷarrufı olup (7) herkes ki derūn-ı feyṣ-ı meŷḥūn-ı Ka°be-i mu°azzamaya duḡūl ve ol (8) gencīne-i cevāhir-i zevāhir-i ḡufrāna vuŷūl murād eylese ol maṭlab-ı (9) ḥaṭīriñ ḥuŷūli anıñ vābeste-i izn ü müsā°adesi olmadan kināyedir. (10) Ḥuzā°a’nıñ nevbet-i taŷarrufları āḥir olup vażīfe-i ḥicābetü’l-beyt dāḥil-i (11) ḥavza-i temellük-i Ḳuŷayy olduḡı birkaç ŷüret üzre naḳl olunup (12) eŷher aḳvāl oldur ki, belde-i mükerreme-i ümmü’l-ḳurāda ḳāṭın olan (13) dūḥāt-ı Ḥuzā°a ricāl-i Ḳureyŷ’den evfer olmaḡla yine birāderi zerrāḥ (14) vesāṭeti ile Ḳazā°a’dan ve Benī

⁸⁸ 13a¹ ittifāḳ-nümā: H ittifāḳ-nümālarından // ² nümāyān: N’de yok // ⁵ Ḥicābetü’l-beyt: N’de yok // ¹³ olmaḡla: H olmaḡile // ¹⁵ tehiyye-sāz: H tehniye-sāz // ¹⁶ sinānla: H sinān ile // ²² unūŷiyeti: H unūŷeti //

Kenāne'den istiānet ve istidā-yı (15) şarf-ı himmet itmekle anlar daḥī tehiyye-sāz-ı sūret-i ictima^c olup (16) dirāz-destī-i seyf ü sinān ile manşıb-ı ḥicābetü'l-beyti Huzā^ca'dan (17) aḥz u intizā^c kılmışdır. Ve rivāyet-i uḥrāda Huleyl muḥtazar olup (18) müşerref-i mevt olduğda duḥteri olan Ḥubbā ki, devḥa-i sidre-sā-yı (19) nesebi andan mā^cadā nev-bāve-nümāy-ı tenāsül olmamışidi, **(H15b)** ol cihetden (20) Huleyl'iñ ḥızāne-i taşarrufunda muḥtenī olan ḳalāyidü'ş-şeref-i vezāyif-i (21) ḥidemāt egerçi Ḥubbā için mevrūs olduğundan nāşī aña intikāl (22) muḳtezā-yı zāhir-i ḥāl idi, lākin ünüşiyyeti cihetinden ol maḳūle emr-i (23) ḥatīre bi-nefsihā kıyām ve mübāşeretden ḳūteh-dest-i istihāl olmağile

13b⁸⁹

(1) Ḳuşayy dāmādı bulunduğundan nāşī Huleyl ol vazīfe-i şerīfeyi (2) aña vaşiyet itmişdi. Ve ekşer kütüb-i siyerde mezkūr olduğu rivāyet (3) üzre ol ḥuşūşda Ḥubbā vaşiyet-i Huleyl'i ^caczi cihetiyle ḳabūlden (4) imtinā^c itdikde Ḥubbā tarafından niyābeten edā-yı ḥidmet-i best ü küşāda (5) müte^cahhid olmaḳ üzre Huzā^ca'dan Ebū ^cAyşān künyeti ile mükennā Süleym bin ^cAmru (6) Huzā^c'i'ye vaşiyet itmiş olup, şoñra Ḳuşayy andan manşıb-ı ḥatīr-i (7) ḥicābeti eşyā-i ḥasīse-i ḳalīle ile iştirā itmekle beynlerinde vuḳū^c bulan (8) dād u sited ḳabāyil-i ^cArab miyānında şöhret-yāb olup (9) ابي عيشان (9) اخسر صفقت من , meşeline bā^ciş-i intişār olmuşdur. Ve bu rivāyāt-ı müteḥālifeyi (10) cem^c ü telfīḳ şadedinde burhān-ı Ḥalebī mutaşaddī-i muḥakeme ve tevfiḳ olup, (11) “Bu ḥuşūşda cā^cizdir ki, Huleyl'iñ ānifen serd ü taḥḳīḳ olundığı vecih (12) üzre vaşiyeti muḳarrer olup lākin sā^cir ^cavām-ı Huzā^ca rızā-dāde (13)

⁸⁹ 13b ¹ bulunduğundan: H bulunduğundan // ² itmişdi: H itmişidi // ¹⁵ ḡurbeteyn-i: H ḡaribeyn-i // ²³ ḳufūlleri: H şudūrları //

olmaduğından nāşī māl-i hālleri muḥārebe ve cidāle müntehī olmuş ola.” (14) deyü fayşal-sāz olmuşdur. Ve **Rifādetü'l-hāc**: Aşlında ne maḳūle mükerreme-i (15) mergūbeden **(H16a)** °ibāret idigi ğurbeteyn-i Hirevī'niñ refv māddesinde (16) nigāşte-i yerā°a-i taḥḳīḳ ve beyān olunmuşdur. حيث قال الرداف ت هي شىء كانت كرىش ترادف به اى تعاون فى الجاهلىة فىخرج كل انسان بقدر طاقته فىجمعون مالا عظىما . للنبيذ فىطعمون الناس ويسقونهم حتى ينقضى ايام الموسم، (19) ايام الموسم فىشترن به الطعام والذىب . Pes vech-i (20) mezkūr üzre Ḳuşayy Mekke'de °ilm-efrāz-ı riyāset olduğı eyyāmda (21) ḳabīlesi ricālī olan vüçūh-ı Ḳureyş'e, “Sizler cīrān-ı beytu'l-lāh olup ve (22) ḥaccāc ezyāfu'l-lāh olduğlarından nāşī ikrāma eḥaḳḳ idikleri müteḥattim ve (23) muḥaḳḳaḳdır. Pes vācibdir ki vürüdları vaḳtından ḳufülleri hengāmına dek

14a⁹⁰

(1) anlarıñ ziyāfet ve iṭ°ām ve tebcīl ve i°zāmını iltizām idesiz. Eger (2) benim ḥızāne-i miknetimde mevcūd olan °urūḫ ve nuḳūd ol nāzende (3) °arūs-ı ḥacle-zīb-i rağbetiñ şadāḳ-ı muvāşalatı olmağa nā-resā (4) olmasa bi'l-istiḳlāl çīre-dest-i īfā olmak muḳarrer idi.” deyü (5) a°māl-i maḳra°a-i tergīb etdikde Ḳureyş'den herkes ḳudreti müsā°id olduğı (6) miḳdār iḥrāc-ı dirhem ve dinār idüp aña def° ü teslīm iderlerdi. (7) Ol daḫī anıñla mevsim-i ḥacda ṭa°am-ı vāfir ḥāzır idüp ḥaccācdan (8) hemyān-ı mikneti bul°a-i zād-ı vüs°adan ḥālī olanlarına mevsim tamāmına dek (9) süfre-ğüster-i bezl ve in°ām olurdu. Ve andan şoñra bu ḳā°ide (10) evlādı beyinde daḫī muḥāfaza ve mürā°at olunup **(H16a)** kendüden (11) şoñra eşref evlādı olan °Abd-i Menāf ve anıñ (daḫī) veledi Hāşim ve (12) °Abdu'l-muṭṭalib ve ba°de Ebū Ṭālib ve °Abbās anlarıñ eşerine muḳtefī olup (13) °ahd-i sulṭān-ı risāletde daḫī -şalla'l-lāhu

⁹⁰ 14a ¹¹ daḫī: N'de yok // ¹³ risāletde: H risāletden // ²² ḳılıp: H ḳılınup //

°aleyhi vesellem- bu vecihle (14) müstemirr olup hulefā-i rāşidīn -rızvānu'l-lāhi °aleyhim ecma°in- zamān-ı (15) hilāfetlerinde, ve benī Ümeyye ve benī el-°Abbās zamanlarında ve mülük-ı Mışır (16) vakitlerinde icrā oluna gelüp hattā °ulemā-i fenn-i siyerden Kitābü'l-ravz (17) ve'l-ḥadāyık fī tehzīb-i sīret-i ḥayru'l-ḥalāyık şāhibi fāzıl mütefennin (18) °allāme °Ali bin Muhammedü'l-Bağdādī tanşış idüp “Ḥālā bu zıkr olunan (19) vecih üzre resm-i rifāde zamānımızda mürā°at olunmaḵ üzredir.” (20) deyü, raḵam-zede-i ḥāme-i bedāyic-nigār kılmışdır. Ve sıḵāyetü'l-mevsim andan (21) °ibāretdir ki, edīmden şüret-i ḥavzda berz-i evānī i°dād ve tehiyye (22) kıilup finā-i mescid-i ḥarāmda bir maḥall-i mu°ayyene vaz° olunurdu. Ve ba°zı (23) ābārdan miyāh-ı °azb naḵli ile ol evānī memlū ve ser-şār kılinup

14b⁹¹

(1) ḥaccācı sīr-āb-sāz olmaḵ için zemzeme-i eyyühe'l-°aṭşān ile (2) ref°-i °aḵīra-i da°vet ve °arz olunurdu. Zīrā Cürhüm ḥarem-i Mekkenen (3) mancınıḵ-ı ḵahr-ı ilāhī ile dūr-endāḥte-i eb°ād u iclā olunduḵlarında bi°r-i (4) zemzem-i muḥteremi defn ü ihfā itdiklerinden nāşī sükkān-ı baḥḥāy (5) ḥafr-i ābāra ilcā itdikde Ḵuşayy dār-ı Ümmühānī Bint-i Ebī Ṭālib olan (6) maḥalde bir rekiyye ḥafr idüp °Acül ismi ile tesmiye itmişidi. **(H17a)** Ḵuşayy (7) sīr-āb-ı serçeşme-i ḥayāt iken cümle ahālī-i Mekke andan müntefi°ler olup (8) şoñra zamān-ı riyāset-i °Abd-ı menāf'da bir şaḥşıñ suḵūṭı bā°iş-i (9) ta°īl olmuşdur. Ve istikā ḥālinde irticāz-ı füşeḥā-yı °Arab beyninde (10) ma°hūd olmaḵla ba°zı reccāz bu ercūze ile medīḥ-perdāz olmuşdur. (11) **Şi°r** نروى على العجول ثم ننقلق،

⁹¹ 14b ¹⁵ etdikde: H itdikde // ¹⁷ ki: H'de yok // ¹⁸ i°tibārıñız: H i°tibārıñuz // ²² ki: N'de yok // ²³ ve: N'de yok //

Dārü'n-nedve: Ol menzil-i ma^crūfuñ (13) naqş-ı kitābe-i iştihārıdır ki, tafşıl-i sâbıkdan mütelaḥḥış olduğı (14) üzre Kuşayy ki, Huzā^ca'yı ḥarem-i Mekke'den iḥrāc u ib^cād idüp (15) Kureyş'i anlarıñ cā-nişîni olmaḵ üzre evdiye ve şî^cābdan cem^c etdikde (16) dāḥil-i ḥarem-i Mekke'de mesken ittiḥāz itmek üzre emr idüp didi ki (17) "Sizler ki beyt-i mu^callā-ḳadr-i ilāḥîniñ fā^ciz-i ḳurb-ı civārı olmaḡla ḥā^ciz-i (18) rif^cat-i ^cizz ü iftiḥār olasız. Min ba^cd zeyl-i iclāl ve i^ctibārıñız, (19) şa^cālîk-i a^cdā-yı sitîze-şî^cārîñ āsîb-resānî-i serpençe-i āzārından (20) sālîm olmaḵ muḳarrer olur." deyü, beyt-i mükerremiñ cihāt-ı erba^casından (21) her bir cihetin Kureyş'den bir baḥn içün ta^cyîñ ile her biriniñ bāb-ı mu^callā (22) cenābını ol cānibe mekşûf ḳılmışidi (ki) el-ān ol ism ile (23) şöhret-yābdır. Bāb-ı Benî Şeybe, (ve) Bāb-ı Benî Sehm, (ve) Bāb-ı Benî Maḥzûm,

15a⁹²

(1) ve bāb-ı cumaḡ gibi. Ve Kuşayy dārü'n-nedve ismi ile tesmiye olunan (2) menzile **(H17b)** kendi içün ḫarḫ-ı esās-ı mübāşeret itmişidi ki Mekke-i (3) mükerremede ibtidā mebnî olan dār ol beyt-i rehîñü'l-iştihārıdır. Ve (4) cemî^c-i ḳabā^cîl-i ^cArabîñ Kuşayy ḫaḳḳında farḫ-ı i^ctibār ve i^ctinālarından nāşî (5) dārü'n-nedveniñ aña nisbeti sebebiyle naẓarlarında ol menziliñ (6) menzile-i ^culyāsı olup muḫḻāḳā ḳabāyil-i ^cArabdan kā^cinen min kāne Kureyşiyü' (7) n-neseb olmayanlar sinîñ-i ^cömürleri resîde-i rütbe-i erba^cîn olmadıḳça (8) pā-nihāde-i derün-ı daḡme-nümünü olmaḡa muraḥḡaş olmaz idi. Ve (9) kezālik şüy u şevher beyninde peyvend-sāz-ı rābıḫa-i izdivāc (10) olmaḵ murād olunduḡda (andan) müḥimm-perdāz-ı ^caḳd-i nikāḡ olurlar idi. (11) Ve ba^czı celā^cil-i umūr

⁹² 15a ¹⁰ andan: N'de yok // ¹¹ etdikde: H itdikde // ¹⁵ evfiyyü'ş-şalavāt: H evfiyyü'ş-şalāt // ¹⁷ cemî^c-i ricālāt-ı: H'de yok // ²⁰ itmiş: H itmişler // ²³ ibne: H bin //

ve tesviye-i meşālih-i cumhūr iktizā etdikde anda (12) idāre-i cem^oiyyet ile dā^oire-keş-i halkā-i meşveret olur idi. Ve (13) techīz-i cüyüş olunduğda anda ^oağd-i livā olunmak muṭṭarid idi. Ve Kuşay (14) ki,beyt-i mükerremi müceddiden binā itmişdir, Hāzret-i İbrāhīm -^oalā nebiyyinā ve ^oaleyhi (15) evfiyyü'ş-şalavāt ve's-selām-dan şoñra beyt-i mükerremi ibtidā tecdīd iden (16) oldur. Ve Kuşay cerīh-i maḥleb-i menūn olduğda nevāhī-i Hācūn'da (17) medfūn olup ḥayātı ḥālinde ^oatebe-i sinn-i cemī^o-i ricālāt-ı ^oArab (18) melce^o ü melāz ve pirāmen-i kabrini mevtden şoñra medfen ittiḥāz itmişler (19) idi. Ve kabrine tebcīl ü i^ozām idüp kātībeten ḥavāşş u ^oavām (20) ziyāretin ta^oahhüd ü iltizām itmiş idi. Ve altı nefer evlād-ı zükūr ile (21) cihāt-ı mekārim-i müstaḥkemü'l-esās Kuşayy ma^omūr olmuşdur ki ^oAbd-i menāf (22) **(H18a)** ve ^oAbdu'l-^ouzzā ve ^oAbdu'd-dār ve ^oAbd-ı Kuşayy ve Bürre ve Taḥmiz olup Bürre (23) ve Taḥmiz'den mā^oadāsı zikri sebķ itdigi üzre Ḥabbā ibne Ḥuleyl bin

15b⁹³

(1) Ḥubşiyye bin Selūl'den olmuşdur. Ve müstevdi^o-i ḥavza-i zimmet-i Kuşayy (2) olan nūr-ı ezher-i sūtūde-evşāf kandīl-efrūz-ı miḥrāb-ı (3) cebhe-i ^oabd-i menāf olmuşdur. **^oAbd-i menāf:** İsmi Muğīre ve künyeti Ebū (4) ^oAbdu'ş-şems olup ḥüsn-i sīmā-yı mehtāb-ı incilāsından nāşī (5) kamerü'l-baḥḥā laķabı ile telķīb olunmuş idi. Ve ānifen kesr-i hemze ile (6) irtifā^o ve eşrāf ma^onāsına olup ṭavil kāmety cihetyyle (7) ^oAbd-i Menāf dinmişdir. Ve bu rivāyet-i şikātdan mufazzal Zıbbī'niñ (8) muḥṭarı olan rivāyet olup ba^ozı kütüb-i siyerde nigāşte-i (9) ḥāme-i bedī^oü'l-eşer kılındığı üzre ^oAbd-ı Menāf'ın

⁹³ 15b ⁹³ cihetyyle: H ciheti ile //

māderi Ḥabbā (10) nezr itmiş olup ḥīn-i velādetinde Menāt nām şaneme - ki a°zam-ı eşnām (11) idi - de°b-i cāhiliyye üzre def° ü teslīm itmiş olduğu mülābesesiyle (12) °Abd-ı Menāt tesmiye etdikde vālidī ki, Ḳuşay'dır, °Abd-i Menāt bin Kenāne'niñ (13) ismine tevāfuḳı cihetinden iltibās lüzūmunı mülāḥaza itmekle taḡyīr idüp (14) °Abd-i Menāf ile müsem mā kılmışdı. Ve Muḡīre lafzı vaşfiyetden menḳūl (15) olup ba°zı e°imme ḡāretden ef°āl şıḡası olmaḡa zāhib olup (16) ba°zı āḡir taḳvīt ve aḡkām ma°nāsına olan eḡāreden me°ḡūz (17) olmaḡ kavlini tercīḡ ve iḡtiyār itmişdir. Ve °alā küllü't-taḡdīrīn **(H18b)** ilḡāḡ (18) olunan tā °allāme ve nessābe gibi mübālaḡa ifādesi için olmaḡ muḡarrerdır. (19) Ve °Abd-i Menāf cedd-i şāliş-i nebevī olup °Osmān bin °Affān'ıñ cedd-i rebi°idir. (20) Ve °Abd-i Menāf için dört °aded gül-ḡonçe-i ḡadīḡa-tırāz-ı emānī ya°ni dört (21) nefer duḡter-i ferişte-nihād-ı ḡūr-sirişt olup sekiz °aded naḡl-i berūmend (22) evlād-ı zūkūr ile riyāz-ı āmāli reşḡīn-sāz-ı çemen-zār-ı behişt olmuşdur (23) ki duḡterleriniñ nāmı, Ümmü'l-aḡsem-i Hāle, ve Ümmü Süfyān, ve Ḳalābe ve

16a⁹⁴

(1) ve Rayḡa, ve esāmī-i pūserānı, Hāşim ve Muḡḡalib, ve °Abd-ı şems, (2) ve Nevfel, ve Ebū °Ömer, ve °Abīd, ve Ḥabbe, ve Temāzır olup Hāşim (3) ve Muḡḡalib'ıñ māh-ı cihān-efrüz cemālleri reşḡīn-sāz-ı māh-ı çār-deh (4) olduğu cihetden Bedrān, ve °Abd-ı şems ve Nevfel-i Ebherān laḡabı ile telḡīb (5) olunmuşlardır. Ve bu cümle miyānında Hāşim iḡrāz-ı nūr-ı nebevī ile (6) ḡānim olmuşdur. **Hāşim:** İsmi °Amr ve'l-°alā ve künyeti Ebū Naḡala'dır. (7) Ve Heşem ki, kesrū'ş-şey°ü'l-yābisü'l-ucūf ma°nāsı ile müfessirdir, (8) andan ism-i fā°il olup ismi °Amr ve'l-°alādır. Bir sene-i şehbāda (9) ki, ehl-i baḡḡā

⁹⁴ 16a⁷ müfessirdir: H müfessir olup // ⁸ °Amr ve'l-°alādır: H °Amru'l-°alādır //

istilā-yı huşk-sāl ile қаһт ve галāya mübtelā (10) olmuşlar idi, **beyt** (مزاج عالم از) خشکی چنان شد، که سیل (11) بادیه ریک روان شد، رطوبت رخت بست از زیر افلاک، (12) سفالین تابهء شدعالم خاک، زکشت و کار دهقان کس چه (13) کوید، و زین تابه کدامین دانه روید، زتنکی کر فقیر و کر (14) غنی بود، بخوان رزقا وهم خوردنی بود، بشکل نان چنان (15) محتاج بودند، کنقش پای هم رامی (H19-A) Hāşim ol senede (16) Filistīn tarafına feres-rān-ı teveccüh ve °azīmet olup anda bir (17) miqdār daķīķ ve ka°k cem° ü celb itmekle iyabı hālinde naħr-i cüzūr (18) idüp ol daķīķden mütteħiz olan akrāş-ı ruğfānı heşm ü kesr (19) ile şerīd idüp müheyyā-sāz-ı mevāyid-i °umeymü'l-°avāyid ile bezl ü (20) iṭ°ām etdiginden nāşī Hāşim laķabı ile müllaķķab olmuşdur. Ve (21) Hāşim şāħib-i şervet olup birāderi °Abdu'ş-şems teng-dest (22) olmağla ekşer evķātı müsāferetde güzerān idüp Mekke'de (23) iķāmeti nedret üzre vuķū° bulurđı. Kureyş'ıñ ittifāķı ile

16b⁹⁵

(1) rifāde Hāşim'e müfevvez olmuşidi. (ve) ol daħī her sene eṭīb-i emvālınden (2) mevcūd bulunan miqdārı iħrāc idüp ğayrileri daħī ķudretleri (3) müsā°id olduğı kadar māl iħrāc ü ifrāz idüp ve dārü'n-nedveye (4) irsāl ü īşāl itmekle müctemi° olan malı Hāşim iṭ°ām u saķy (5) levāzımına şarf ider idi. Ve Kureyş'den ibtidā vāzı°u'l-aşl-ı ķānūn-ı (6) rıħleteyn olan Hāşim olmuşdur ki mevsim-i şitāda hevā-yı mihr-i cānı (7) serd-sīr olan aķtārda sedd-i mesālik-i emānī ķılıp ve dest-bürd-i sermā (8) pençe-tāb-ı tuvānāyī ve īrāş-ı irti°āş ile bertaraf-sāz-ı kuvvet-gīrāyī olup (9) şitānıñ iştidādı mesālik ve ma°ābiriñ bā°iş-ı insidādı oldukça (10) meşṭā-yı kerem-sīr-i ħabeşeye °inān-ı kerem-i

⁹⁵ 16b¹ ve: N'de yok // ³ dārü'n-nedveye: H dārü'n-nedve // ⁴ itmakle: H itmek ile // ¹¹ düzah- nümün: H'de yok // ¹³ itmekle: H itmek ile // ¹⁶ evā°il hālinde: H evā°il ħali ħilālinde // ²¹ olmalarıçün: H olmaları için //

teveccüh ü °azîmet olurdu. (11) **(H19b)** Ve mevsim-i şayf olup riyâh-ı germ-i dūzah-nümün-ı hubûb-ı temüz kânûn-ı (12) cevvi semâda âteş-efrûz olup tâbe-i kerem-tâb-ı arzı pür-tef ü sūz (13) itmekle, reh-revân-ı tîz-gâm için besât-ı zemîne pâ-nihâde olmak (14) hâric-i hayta-i kudret ve mütehayyiz-i havza-i istihâlet olduğda müteveccih-i (15) maşîf-i serd-sîr-i Şâm olup rikâb-ı °azîmete vaz°-ı aqdâm-ı ikdâm (16) iderdi. Ve evâ°il hâlinde bir def°a Şâm'a sefer itdikde Kayser'e (17) mülâkî olup nişest ü hâstî Kayser'in dilnişîni vâkı° olmağla (18) mażhar-ı iltifâtı olup ehl-i Mekke'niñ lâsiyyemâ Kureyş'in ticâret için (19) zîr-i hükümet-i Kayser'de olan bilâda bî-muḥâbâ âmed şüde muraḥḥaş (20) olup ba°zı emti°a-i mergûbe celbine mutaşaddî olmada me°münü'l-gavâyil (21) olmalarıçün istirzâ itmişdi. Ve bu mu°âmele Hâşim ile necâşî (22) beyinde dahî şüret-i vukû° bulup Kayser'den ve necâşî'den îmân-nâmeler (23) almış idi. Ve Kureyş'e bu nehc üzre inâre-i muḥacce-i rihleteyn idüp

17a⁹⁶

(1) reh-nümâ-yı tarîka-i kesb ve ticâret olmuşdı (ki) süre-i Kureyş bu ma°nâyı (2) eblâğ vücûh üzre nâṭıkadır. Ve Hâşim'in dört nefer püser ve (3) beş nefer duḫteri olup evlâd-ı zükûrî °Abdu'l-muṭṭalib, ve Fuḫalâ (4) ve Ebû Şayfî, ve Esed'dir ki İmâm-ı °Alî -kerrema'l-lâhu veche- cenâbınıñ (5) mâder-i mükerrem-güheri olan Fâṭıma'nıñ pederidir. Ve duḫterleri (6) Şafâ, ve Ḥalde, ve Za°îfa, ve Ruḳıyye, ve Ḥabbe olup, bu cümle (7) beyinde **(H20a)** °Abdu'l-muṭṭalib tâc-i pür-ibtihâc-ı nūr-ı nebevî ber-ser olmağile (8) târik-i ferḳadân-sâ-yı ic°tibârı zirve-i felekü'l-eflâke ser-ber olmuşdur. (9) °Abdu'l-muṭṭalib: Ebû İshâk kavli üzre ismi Şeybetü'l-ḥamd ve İbn-i Kuteybe (10) rivâyeti üzre

⁹⁶ 17a¹ ki: N'de yok // ¹⁷ Hâşim'e: N'de yok // ²⁰ olmağla: H olmağile // ²² oldu ki: H oldılar ki //

°Amir'dir. Ve künyeti Ebu'l-Hāriş ve Ebu'l-Baḥḥā olup (11) °Abdu'l-muḥḥalib lakabı ile iştiḥārına ba°zı rüvāt kavli üzre sebeb (12) oldur ki: Pederi Hāşim bir def°a dā°iye-i ticāret ile ḥareket idüp (13) belde-i ṭībe-i ṭayyibeye ictiyāzı ḥālinde beniyyü'n-neccārdan °Amru bin Zeyd (14) İbn-i Lebīd'iñ menziline nāzil olıcaḥ ol mīz-bān-ı miḥmān-nüvāz taḥdīm-i (15) merāsım-i ikrām-ı zayfda ihtimām ile süfre-güster-i tebcīl ve ihtirām olmaḥ şadedinde (16) nevbāve-i şecere-i vücūdı olan düşize-i pākize-sirişt Selmā (17) nām kerīmesi ile (Hāşim'e) irsāl-i ṭa°ām itdikde Selmā'nıñ ḥüsni Hāşim'i (18) i°cāb itmek ile ṭaleb-kār oldu ki ol dürr-i nā-süfteyi (19) keşīde-i silk-i izdivāc eyleye. °Amru daḥī şeref-i neseb-i Hāşim (20) ma°lümü olmaḡla ez-cān u dil raḡbet ile müdde°āsına müsā°ade (21) idüp peyvend-sāz-ı nikāḥ ve tezvīc oldu. Velākin beynlerinde (22) bu vecihle girih-bend-i unşūṭa-i ta°ahḥüd oldu ki ol naḥl-i (23) nāz-perverd-i ḥadīḡa-i °afāf ba°de vuḡū°u'z-zifāf muḡadder olup

17b⁹⁷

(1) bār-āv olıcaḥ vaz°-ı ḥaml žuhūr itdikde peder ve māderi menzil-gāhına (2) işāl eyleye. Tā ki ḡādim-i **(H20b)** dārü'l-mülk-i ervāḥ olan (veled-i necīb) anlarıñ civārında (3) pā-nihāde-i bisāṭ-ı eşbāḥ ola. Pes Hāşim ol seferi itmāmdan (4) şoñra °avdetinde iltihāf-ı liḥāf-ı zifāf idüp bir müddet anda (5) meḡs ü ārām eyledi. Ve ba°de bürhetin mine'l-eyyām Mekke ṭarafına şedd-i (6) ḥirām etdikde Selmā istişāb, ol daḥī hevdec-güzīn-i ittibā° olup (7) merāḥil-nişīn-i berārī vü ḡifār olaraḡ Mekke-i mükerremeye vāşıl oldılar. (8) Anda ārām üzre iken Selmā'da °alāyim-i vaz°-ı ḥaml nümāyān (9) olduḡda Hāşim °ahd-i sābıḡını mürā°āt idüp Selmā'yı tekrār (10) peder ve māderine

⁹⁷ 17b ¹ bār-āv: H bār-āver // ² veled-i necīb: N'de yok // ¹⁶ nevā°ib: H nevāyib // ¹⁸ olduḡı: H olduḡı // ¹⁹ yāḡud: H veyāḡud //

İşāl eyledi. Ve kendi cānib-i Şām'a imāle-i (11) licām-ı teveccüh ve i'tizām idüp Ġazze'ye vāşıl olduĸda ħal^c-i ħulle-i (12) ħayāt ile ser-nihāde-i bālīn-i memāt oldu. Ve belde-i ŧībe-i ŧayyibede (13) Selmā'dan °Abdu'l-muŧŧalib rū-nümā-yı derece-i velādet olup ħavālī-i (14) fark-ı serinde ħilāf-ı ma^chūd şa^crāt-ı beyz müşāhede olunmaĸ (15) mülābesesiyle Şeybe nāmı ile nām-ver kılınup, ve Kureş'den (16) herkes ki cerīĥ-i sihām-ı nevā^oib ve şedāyid olmaĸ vukū^cunda merhem (17) resān-ı i^cānet olup melāz-ı ħācet-mendān olmaĸ ile elsine-i nāsda (18) memdūĥ olduĸı cihetden Şeybetü'l-ħamd ismi ile karīn-i şöhret (19) olmuşdur. Ve Şeybetü'l-ħamd'ın sinni yedi yāĥud sekiz seneye (20) bālīg olduĸı eşnāda ehl-i Tihāme'den bir kimse Medīne'ye mürūrı (21) **(H21a)** ħālinde ebnā-yı beldeden birĸaç nefer-i eŧfāl-i endek-sāl mürāmāt (22) ve munāzala şadedinde müctemi^oler olup içlerinden bir ĸulām-ı necābet-i (23) ittisām munāzala ħilālinde muşīb olduĸça “enā İbn-i Hāşim enā ibn-i

18a⁹⁸

(1) enā ibn-i seyyidü'l-baŧĥā” didigin istimā^c idicek tekrār “min ente (2) yā ĸulām” deyü istikşāf-ı ħāl idüp ol daĥī “enā Şeybe bin Hāşim” (3) didikde vāķı^c-ı ħāle iŧŧıla^c taĥşīlinden şoñra beldesine (4) müteveccih olup Mekke-i mükerremeye ĸudūmı ħālinde evlād-ı °Abd-i Menāf'dan (5) Hāşim'in birāderi Muŧŧalibe dūĸār olup keyfiyyet-i ħālden āĸāĥ (6) idicek Muŧŧalib °icāleten taĥiyye-i edevāt-ı sefer ile Mekke'den nehzat (7) ve ŧaraf-ı Yeşrib'e rū-be-rāĥ-ı °azīmet oldu. Ve Yeşrib'e ħīn-i vuşūlünde (8) **Beyt:** Bāzīĸeye ĸıĸsa ucunı görebilsem, bir lu^cb ile ol (9) genc-i nihānı görebilsem.” deyü menāzil-i

⁹⁸ 18a⁹ diyü: H'de yok // ¹³ bi-cem^cihim: N'de yok // ¹⁴ terānesi ile: H'de yok // ¹⁶ olduĸuñ: H olduĸuñ // ²¹ olduĸun: H olduĸun //

beniyyü'n-neccār semtine sevķ-i rāh̄le-i (10) teveccüh idüp anda etfālden bir gürüh-ı enbūh cem^ciyyetine müsādif (11) olıcaķ “**Mışra**^c: Gözüm ışırdı görince o māh-ı tābānı.” mařadāķı (12) üzre naşar-ı řābi^oi birāder-zādesine resīde olduğı (13) anda “hāzā İbn-i Hāřim” deyücek sā^oir etfāl (bi-cem^cihim) yek-dil ve yek-zebān (14) olup “ne^cam hāzā ibn-i aķīk” terānesi ile nağme-perdāz-ı tařdīķ (15) oldılar. Ve “Mebādā vālidesiniñ ol gül-gonçe-i nevresi ķīde-i dest-i (16) ihtilās u intihāb kılamak dā^ciyesinde olduęuñ gūř-zedi (17) olursa dāmān-ı ^cazīmetiñe ser-pençezen-i mümāna^cat (**H21b**) olmaķ muķarrerdir.” (18) deyü, iętinām-ı fışat-ı maķřūduna mübāřeretde ta^ccīl ü mübāderet ile (19) vaşıyyet itdiler. Muııtalib daķı muķtezā-yı ģāl üzre berzede (20) dāmān-ı isti^ccāl olup şeybe'ye teveccüh-i ģitāb ile a^cmāmından (21) olduğun ifāde vü i^clām ve bu seferinde mehālik ve mefāvizi (22) iķtiģāma ^cillet-i ģā^oıye kendüyi müntedā-yı ecdādı olan Mekke-i (23) mükerremeye İřāl olduğun ismā^c u ifhām itdigi sā^cat

18b⁹⁹

(1) řeybe tarafından bā^ciř-i inbi^cāř-ı raębet olmaęile fi'l-ģāl pā-nihāde-i (2) rikāb-ı musāra^cat olup imtiģā-yı řahve teba^ciyyet kıldı. Muııtalib (3) daķı řeybe'yi irdāf idüp sür^catle řaraf-ı pür-řeref-i beyt-i (4) ģarāma tevcīh-i kıble-nümā-yı teveccüh ile reh-peymā-yı berārī vü ikām (5) olarak kaıı^c-ı řarīķ-i ģuzūn u sūhūl ile beled-i mükerrem-i Mekke'ye (6) řeref-yāb-ı vuřūl ve fā^oiz-i rütbe-i duģūl olduęlarında řeybe'yi (7) Muııtalib ile görenler “min hāzā” deyü istikřāf-ı nefsü'l-emre (8) muta^carrız olanlara İeybe köhne-libās-ı seferī ile bulunduęundan (9) nāřī isnād-ı ittiřāl-i ķarābetde ictināb ve teģāřī itmekle “^cAbd-i memlūkümdür.” (10) deyü cevāba mutařaddī olduęı řeybe'niñ

⁹⁹ 18b ³ sür^catle: H sür^cat ile // ⁴ tevcīh: H teveccüh // ¹⁰ olduğı: H olduğı // ¹¹ telķībine: H telķībe // ¹³ olduğı: H olduğı // ¹⁹ ü: H'de yok // ¹⁹ necābetle: H necābet ile // ²¹ ilāhiyye: H ilāhiyye //

°Abdu'l-muṭṭalib lakabı ile (11) telkībine sebep olmuştur. Ve bir kavilde daḥī eytāmı mürebbīsine (12) °ubūdiyyet ile izāfet-i de°b-i °Arab olup Şeybe Muṭṭalib'İN ḥücer-i (13) terbiyesinde mürebbī olduğu cihetden °Abdu'l-muṭṭalib dinmiştir. (14) Ve °Abdu'l-muṭṭalib kemāl-i seḥā ve ifrāṭ-ı kereminden feyyāz lakabı ile telkīb (15) **(H22a)** olunmuş olup pes-mānde-i mā°ide¹⁰⁰ °amīmü'l-fā°idesi ile ziyāfet (16) sāz-ı vahş u ṭayr olmak için baḳıyye-i rüz-merreyi firāz-ı cibāle (17) ba°s ü irsāl °ādet-i müstemirresi olduğu cihetden muṭ°im-i ṭayrū' (18) s-semā vü şafī ile qarīn-i şöhret olmuş idi. Ve Kureyş beyinde (19) mecd ü şeref ile mevşūf ve rüşd ü necābetle ma°rūf olup (20) sedād-kārī-i fitrīsi cihetinden dest-yārī-i kā°id-i tevfiḳ ile (21) zīr-destānı terbiyet ma°razında nevāmis-i ilāhiyye muvāfiḳ niçe (22) ḥükūmete muvaffaq, ve nefsine ḥamrı taḥrīm itdiği rivāyet-i şikātle (23) şābit ü muḥaḳḳaq olup kaṭ°-ı yed-i sārīka iḳdām ve zinā ve nikāḥ-ı muḥarremden

19a¹⁰¹

(1) men° bābında ihtimām ve o āḥir °ömründe tevḥīd-i zāt-ı perverd-gār ile terk-i (2) perestiş-i eşnām itmiş idi. Ve esīr-i ser-pençe-i ḥimām olduğu gerden (3) beste-i ribḳa-i islām olduğına ba°zı a°lām beyinde ihtilāf (4) vuḳū'unı ḥāfīz-ı kirāmī °allāme-i Şāmī Mes°ūdī'niñ ba°zı mü°ellefātında (5) naḳl ile zıkr ü īrād itmiştir. Ve evlādını meḥāsin-i aḥlāḳ iktisābına (6) ḥass ü tergīb ve ef°āl-i zemīme ve ef°āl-i rezīle irtikābından zecr ü (7) terhīb de°bi idi. Ve gāḥ-bī-gāḥ kürsī-pīrā-yı va°z u tezkīr olup (8) cevāhir-i naşāyiḥ-i dil-pezīr ile müşennef-sāz-ı mesāmi°-i şaḡīr ve kebīr (9) olmak mu°tādı olduğu üzre

¹⁰⁰ Bu ifade N'de yanlış yazılmıştır. H nüshasına ve diğer nüshalara bakarak ve cümlenin gidişine göre bu şekilde bir düzeltme yaptık.

¹⁰¹ 19a⁴ mü°ellefātında: H mü°ellefātından // ⁶ zemīme: H dīne // ⁷ olup: H idüp // ¹⁰ naẓm-āver: H naẓm-ı // ²² itmekle: H itmek ile // ²² itmiş: H olmuş // ²³ diyü: H'de yok //

yevmen mine'l-eyyām °Abdu'l-muṭṭalib (10) muṭtādı üzre ser-rişte-i kelāma nazm-āver-i ferā'id-i mevā'iz ü (11) naşāyih olmak **(H22b)** hılāinde didi ki “**Mişra**° “ هرکس که ستم کند ستم ” یا بدباز (12) mazmūnı üzre her siyeh-mest-i şahbā-yı ğurūr ki (13) sūret-i neşve-i huyelā ile meslūbu'ş-şu°ür olup ḥadeng-i (14) sīne-güzār-ı mezālim ile derūn-ḥırāş-ı mazlūmān-ı selīmü'ş-şadr (15) ola. Elbette münāvele-i ke°s-i nā-ḥoş-güvār-ı bevār ile ḥāb-ālūde-i merg-i (16) nāġāh-gīr olmazdan evvel pādāş-ı a°māl-i nā-şāyestesi derd-i ser- (17) ḥumār-ı endūh ve ekdāra mübtelā olmak muḳarrerdir.” didikde müstemi°in-i (18) kelām-ı °Abdu'l-muṭṭalib olan cemā°atden ba°zı ḥarf-gīrān-ı jāj-ḥā (19) “Ol kelām-ı müsellemlü'l-feḥvāyı men° ü redd şadedinde olup ol eyyāmda (20) meger ahālī-i Şām'dan bir şahş-ı mezālim-girdār-ı istidrāc-şi°ār (21) var idi ki meda'l-°ömr evḳātı mezāri°-i a°māle tuḥm-efşānī-i zulm (22) ü fesād itmekle güzerān itmiş iken mütevārī-i ḥufre-i ḳabr olunca ḳaṭ°ā (23) dāmen-girifte-i ḥār-zār-ı güzār olmak mesmū° olmamiş idi.” deyü

19b¹⁰²

(1) müdde°ā-yı °Abdu'l-muṭṭalib'i men°le muḳābele şadedinde ḥāl-i şahş-ı bāhirü'n- (2) naḳşı sened-i men° ma°razında ĩrād idicek, °Abdu'l-muṭṭalib mutaşaddī-i (3) cevāb olup “Ḥālā bu müşāhed ü maḥsūsüñuz olan dārü'l-bevār-ı (4) fenā-medār-ı dünyā verāsında bir dāru'l-ḳarār-ı pāydār vardır ki muḥsin (5) ve müsī° olanlar için dāru'l-ḥulūd olup pādāş-ı a°māl anda (6) meşhūd olur.” didigi ba°zı şıḳāt-ı müte°aḥḥirīn mü°ellefātında (7) meşūrdir. Ve °Abdu'l-muṭṭalib'e āşār-ı **(H23a)** za°f u pīri ḳable āvānihi (8) kemīn-güşā-yı ḥücūm ve nā-ḥānde-mihmān-ı şeyb-i merḥabā-gū-yı ḳudūm (9) olup debīr-i

¹⁰² 19b² mutaşaddi-i: H'de yok // ⁴ dünyā: H dünyāniñ // ⁷ u: H'de yok // ⁹ çālāk-i: H pür-çālāk-i // ¹³ vesme: H dehme // ¹⁵ °abdu'l-muṭṭalib: H °abdu'l-muṭṭalibiñ //

çālāk-i dest-i kızānıñ tebyīz-i müsvedde-i huṭūṭ-ı (10) °ārızında isti°cālī ma°lūm olıcaq şahīfeteyn-i muḥeyyā-yı melāḥat-i (11) intimāsını tesvīde-i tavṭiye kaşdı ile muḳaddem ḥinnā ile sūrḥ-āb (12) sâ-yı tağyīr olup ba°de zālīk “**Mışra**°: ”بالا ترازسیاهی رنگ دکر نباشد، (13) maẓmūnı üzre kabāla-i ruḥsār-ı ḥurşīd-tābına vesme ile raḳam-keş-i (14) ḥizāb olmuşıdı. Ve bu keyfiyet ibtidā °Abdu’l-muṭṭalib’den müşāhede (15) olunmaḳ mervīdir. Ve °Abdu’l-muṭṭalib rivāyet-i şıḳāt-i aşḫāb-ı siyer (16) üzre on nefer püser-i mükerrrem-güher ve altı °aded duḫter-i pesendīde (17) muḫbir ile dīde-i emānīsı qarīr ve münevver olmuşdur. Esāmi-i evlād-ı (18) zükürı Ḥārīş, ve Ebū-leheb, ve Ğaydāḳ, ve Muḳavvim, ve Zırār, (19) ve Zebīr, ve Ebū Ṭālib, ve °Abdu’l-lāh, ve Ḥamza, ve °Abbās olup (20) ve ba°zı °ulemā-i tāriḥ ve siyer °Abdu’l-ka°be, ve Ḥacl, ve Kaşm nāmı ile (21) üç nefer evlād-ı zükürı daḥī zıkr itmişlerdir. Ve ebnā-i °Abdu’l-muṭṭalib’den (22) dört neferi zamān-ı bi°seti idrāk itmişlerdir ki Ḥamza ve °Abbas (23) ve Ebū Ṭālib, ve Ebū Leheb’dir. Ve esāme-i benāt Şafıyye, ve Ümmü Ḥakīm

20a¹⁰³

(1) ve Ümmü Ḥakīmü’l-beyzā, ve °Ātike, ve berre, ve Ervī, ve Emīme’dir. (2) Ḥadīka-i ṭırāz-ı sülāle-i (3) celīlül’-ḳadr-i Ḥalīl ya°ni Ḥazret-i İsmā°il (**H23b**) nebīniñ şemere-i şecere-i zekiyyü’l-fer° (4) nesebi Şābit bin İsmā°il ki gül-zār-ı ḥānvāde-i İbrāhīm’den ser-efrāḫte-i (5) bürüz u zühür olmaḡla Mekke’de mütevellī-i tesviye-i umūr-ı cumhūr idi. (6) Şarşar-ı bīḥ-efgen-i ecel nigün-sāz-ı devhā-i ḫayātı olduḡda evlādı (7) eṭfāl-i endek-sāl bulunmaḡla manşıb-ı riwāset-i Mekke-i mükerrreme Şābit’iñ (8) cedd-i māderīsı olan °Amru bin Ḥārīş bin Maẓāz-ı Cürhümī’niñ ḫalīde-i (9) maḫleb-i iḫtilāsı olup niçe müddet kilīd-i

¹⁰³ 20a¹² naḫvet-i: H naḫvet ü // ser-girānī: H ser-gerdānī // ¹⁷ etdikde: H itdikde // ²⁰ meskūk: H mesküb //

fatḫ u ratḫ-ı ḥukümet-i Mekke (10) ḳabīle-i Cürhüm'ün maḳbūz-ı serpençe-i taşarrufı olmuşıdi. Lākin ol cem^c-i (11) nā-hūş-yār-ı kāfirü'n-ni^ome temādī-i münāvele-i şahbā-yı devlet ve kāmrānı (12) mūcib sergerdānī-i naḥvet-i ser-girānī olmadan nāşī, cādde-i i'tidāl (13) ve inşāfdan inḥirāf ile emvāl-i nāsa dırāz-dest-i ta^caddī vü (14) i^ctisāf olup fısq ve fücūra kemāl-i inhimāk, vaḥmā-yı maḥārim ve (15) maḥzūrātı intihāk sebebi ile ^oaraza-i beliyyāt ve devāhī ve mażhar-ı suḥṭ-ı (16) nāgāh-gīr-i ilāhī oldılar. Ve Benī Bekr ve Ḥuzā^ca taslīṭi ile Mekke'den (17) iclā ve şedd-i ḥirām-ı rıḥlet iḳtizā etdikde mülük-ı eṭrāfdan Ka^cbe-i muḥteremeye (18) ithāf olunan i^clāk-ı nefīse cümlesinden olup baḳiyye-i dest (19) endāze-i intihāb ve pesmānde-i yağma-ger-i müstetbi^cu'l-i^ciḳābları olan iki (20) ḳıṭ^ca ğazāl-i bedī^cü'l-üslūb ki, ṭilā-yı ḥālīşden meskūk idi, (21) bi^r-i zemzemde defn idüp zemzem-i muḥteremi daḥī turāb ile **(H24a)** redm ü (22) iḥtifā etdiler. Ve Cürhüm ol ḳaṭar-ı refī^cü'l-ḳadrden maṭrūd olduḳda (23) sehimü's-sa^cade devlet ü iḳbāl-i burc-ı ṭālī^c Ḥuzā^ca'ya intikāl idüp

20b¹⁰⁴

(1) anlarıñ daḥī necm-i devletleri niçe māh u sāl dā^r-i merkez-i istiklāl (2) olup taḳallüb-i aḥvāl-i nā-sütüde-ma^oāl ile girifte-i ^ouḳde-i hebūṭ u (3) bāl olup ba^cde zālik istiḥḳāḳ-ı riyāset-i mevrūşe Ḳuşayy için (4) resīde-i derece-i ta^cyīn ve evlādı vāḥiden ba^cde vāḥidin mesned-i riyāsetde (5) mürebbi^c-nişīn-i temekkün olarak zamān-ı ^oAbdu'l-muṭṭalibe gelince tamādī-i (6) duhūr ve mürūr-ı sinīn ve şuhūr ile, mevḳi^c-i ḥaṭīr-i zemzem mektū (7) vü mestūr

¹⁰⁴ 20b² olup: H olmuşken // ⁹ ḥāb-ı: N'de yok // ¹¹ mübāşeret-i: H mübāşeret ü // ¹⁵ ol: N'de yok // ²³ mevsüm: H mersüm //

qalmış idi. Pes °Abdu'l-muṭṭalib reye°ān-ı şebābı ḥilālinde (8) bir gün ḥarem-i mescidü'l-ḥarāmda tekye-zen-i müttekā-yı ḡaflet ya°ni ḡunūde-i (9) pister-i (ḥāb-ı) rāḥat olmuş idi ki i°lām-ı şāḥibü'l-berīd ḥiss-i müşterek ile (10) şūr-ı ḥavādiş-i °ālem-i mişālden bu şūret °aks-endāz-ı ḥayālī olup (11) me°mūr oldu ki bi°r-i zemzemi enbāşte-i mi°vel-i mübāşeret-i ikdām eyleye. (12) °Abdu'l-muṭṭalib bu vaḳ°ayı Ḳureyş ile der-miyān idüp i°lām idicek (13) anlar daḥī °Abdu'l-muṭṭalib'e bu vecihle işāret-nümā-yı naşīḥat-ı müşfikāne (14) oldılar ki tekrār dergāh-ı kibriyā-penāh-ı vāhibü'l-āmāle tevcīh-i vech-i (15) teveccüh ile istikşāf-ı ḥāl kıla. Eger (ol) mübeşşere-i sābıka rū°yā-yı (16) ḥaḳdan ise lā-maḥāle “Şāhid-i **(H24b)** maḳşūd rū-nūma-yı maḥfil-gāh-ı şuhūd olmak (17) muḳarrerdir.” dimeklerle °Abdu'l-muṭṭalib daḥī muḳaddemā mazca°ı olan mevzi°-i (18) müteberrikede bisāṭ-efgen-i murāḳabe olup ol genc-i medfūnuñ maḥallini (19) ta°yīn ile mübeşşir olmak dā°iyesiyle °azīmet-ḥān-ı ed°iye-i niyāz-mendāne (20) olarak ser-nihāde-i bālīn-i ḥāb-ı nūşīn olup ḡalebe-i menām (21) rūzen-i bāşirasına perde-keş-i ārām olduḳda mevzi°-i bi°r-i mübārek-i (22) zemzem dāḥil-i ḥarem-i muḥteremde müşrikīn-i °Arab'ıñ menşüb-ı dest-i i°tibāri (23) olan eşnāmdan, İ sāf ve Nā°ile nāmı ile mevsüm iki şanemiñ

21a¹⁰⁵

(1) pīş-gāhında vāḳı° mezbaḥıñ taḥtında olduḳı ṭaraf-ı mübeşşir-i ḡaybdan (2) ta°yīn ile naḡme-i müjde-bād-ı tebşīr sāmi°a-res-i zamīrū'l-hām-pezīri (3) olup dest-i bīdārı çeşm-kār-ı āḡāhına sürme-keş-i şahv ü (4) intibāh olduḳda fi'l-

¹⁰⁵ 21a³ bīdārı: H pīdārı // ¹¹ da°vāsıyla: H da°vāsı ile // kendilerin: H kendileri // ¹³ olduḳun: H olduḳın // beyān ile: H beyānla // ¹⁴ indifā°: H indefā° //

hāl esinn-i evlādı olan Hārīşi ki, ol (5) vaqıtde henüz hāle-i āgūş-ı °Abdu'l-muṭṭalib andan ğayrı bir püser-i māh-ı (6) ṭulu°ata kemer-bend-i terbiyet olmamışıdı, istişhāb idüp anıñla şirket (7) üzre ol maḥall-i mu°ayyeni ḥafr itmege mübāşir olduğda āşār-ı binā zāhir (8) olıcaq °Abdu'l-muṭṭalib'iñ āvāze-i tekbīri çünki resīde-i sem°-i şaġır ü (9) kebīr oldı, ḥuşūl-i merām ile şād-gām oldığı ma°lūmları (10) olup “Bu bi°r-i zezem İsmā°il'den mevrūşumuzdur.” deyü istiḥkākda (11) tesāvī da°vāsıyla kendilerin teşrīk itmek talebinde **(H25a)** oldılar. (12) °Abdu'l-muṭṭalib me°müllerine müsā°ade itmeyüp ṭaraf-ı ilāhīden ḥā°iz-i (13) kaşabu's-sabķ-ı iḥtişāş olduğun beyān ile teşrīkden imtinā° idicek (14) keşmekeş-i cidāl ve nizā°ları ḥüsn-i müdāfa°a ile fayşalyāb-ı indifā° (15) olmayup teḥāşim ü terāfi° qarār-dāde oldı. Ve ol ešnāda (16) e°ālī-i Şām'da kāhine-i benī Sa°d bin Ḥuzeym ki, ismi ba°zı rivāyātta (17) Kūṭbe ve rivāyet-i uḥrāda Secāc idi- taḥkīm idüp ḥużūrunda (18) terāfu°a ittifāk itdiler. Ve ṭarafeyn-i cem°-i keşīr ile müheyyā-sāz-ı edevāt-ı (19) sefer olup ol ṭarafa feres-rān-ı °azīmet oldılar. Ve ol vaqıtde (20) Ḥicāz ve Şām beyninde olan mefāviz ü berārī yenābi°-i °uyūn ve ābārdan (21) ḥālī olmağla ebnā-i sebīl ḥīn-i °ubūr ve ictiyāzda kifāyet miqđarı (22) miyāh ile kıreb ü siķāye mişillü ba°zı āvānı imlā idüp istişhāb (23) iderler idi. İttifākā ol tīh-i bī-emānī °ubūrları ḥilālinde °Abdu'l-muṭṭalib

21b¹⁰⁶

(1) ve etbā°ınıñ i°dād itdikleri miyāh tamām olup istīlā-yı şiddet-i (2) °atş ile devḥa-i ḥayātları ḥazān-zede-i zübūl-i memāt (olmaķ var) mertebesine (3) müşerref olduğda rüfeķā-yı muḥāşimīnden kesr-i sūret-i teşnegī mertebesine

¹⁰⁶ 21b ¹ istīlā-yı: H istīlā-i // ² olmaķ var: N'de yok // ¹⁰ nefsiçün: H nefsi için // ¹⁴ şun°ı: H şunī°i // ¹⁷ girdāra: H girdār // ²¹ yeteheyü°e: H yeteheyü°e //

(4) kāfī cür^cā-i nāçiz talebi şadedinde olıcağ “**Mışra**^c ” (5) دوران به بی کسان دم ابی نه (6) imtinā^cları mütehaqqıq u mütebeyyin olup, ^cAbdu’l-muṭṭalib ve etbā^cına (7) ser-çeşme-i hayātdan **(H25b)** dest-şū-yı ye^os ü kunūṭ olmak müte^cayyin oldı. (8) Ve rüfeğāsına bu vecihle kār-fermā-yı pend-i müşfiqāne oldı ki (9) “Cümlemizde henüz bakıyye-i kuvvet ü hareket ve kār u girdāra kudret (10) mevcūd iken münāsib olan oldur ki her birimiz kendi nefsiçün (11) bir hafr tehiyye kıla. Ve beynimizden her kim ki muḳaddem ser-mest-i şahbā-yı (12) merg ola, refīki anı nühüfte-i pister-i ḳabir eyleye. Tā ki cümlemiz rızq-ı (13) mār u mūr ve ṭu^cme-i vuḥūş u ṭuyūr olmayup bu keyfiyet ancak (14) pes-mānde-i ḳavm olan bir nefer için mütehaqqıq ola.” deyü bu şun^cı (15) istişvāb itmişiken re^oyi mütehavvil olup etbā^cına didi ki; (16) “Bu keyfiyet ile mevte tavṭīn-i nefis itmek kār-ı ^caceze-i nā-sütüde-eṭvār (17) idigi muḳaḳkaḳ olmağile tecellüd-pīşe-gān-ı pesendīde-girdāra sezā-vār (18) olan oldur ki, bu havālīde bir āb-ı hoş-güvār talebi ile berzede (19) dāmān-ı tek ü pū olup cüyā-yı sermāye-i necāt olmağičün kerem-i (20) cest-cū olavuz.” deyü cemmāze-i tīz-gām-ı ikdāma şedd-i hırām-ı ihtimām (21) idüp etbā^cı ilcām-ı merākib-i yeteheyü^o kıldıklarında ^cAbdu’l-muṭṭalib daḫī (22) imtiṭā-yı maṭiyye-i nehzat u irtihāl ile mühmīz-engīz sevğ oldı. (23) Ba^cīriñ inbi^cāsı ḫālinde taḫt-ı ḫufundan bir āb-ı hoş-güvār feverān

22a¹⁰⁷

¹⁰⁷ 22a⁸ gūyān: H gū-yı // pūr-sāz-ı: H ser-şār-sāz-ı // ⁹ ḫālātı: H ḫāleti // ¹⁰ ittifāḳla: H ittifāḳ ile // ¹² felāt-ı: H ḫālāt-ı // ¹⁵ kıldığında: H kıldığından // ḳaṭ^cā: H ḳaṭ^can // ²¹ etdikleri: H itdikleri // ²² mişilli: H mişillü // ²³ ve: H’de yok //

(1) ve inficār eyledi. Ve bu h̄ālet āşikār olduḡda °Abdu'l-muṭṭalib (2) tekbīre mutaṣaddī oldu. Ve ol h̄ālide etbā°ı daḡī zemzeme-i (3) tekbīr ile lūle-endāz-ı ḡubbe-i sipihr-i eṣīr oldılar. Ve kendi cemī°c-i (4) etbā° ve **(H26a)** aṣḡābı ile ber-ṡaraf-sāz-ı °atṡ-ı sīne-i pūr-sūz u tāb (5) olup bir vefḡ-i dil-h̄āh-ı sīr-āb olduḡlarından ṡoñra merkeblerin (6) irvā ve siḡāyelerin imlā kıldılar. Ve sā°ir hem-rāhān olan (7) muḡāṡimīne daḡī e°s-selāhān-ı da°vet olup anlar daḡī lebbeyk (8) ḡūyān-ı icābet olmaḡile pūr-sāz-ı āvānī-i istīfādan ṡoñra (9) ḡünki bu h̄ālātı müṡāhede kıldılar, bi°z-ḡarūre dest-i inṡāf-ı (10) penḡe-tāb-ı temerrūd ve ic°tisāfları olup ittifāḡla °Abdu'l-muṭṭalib'e isāle-i (11) mīz-āb-ı ḡiṡāb idüp, “Yā °Abdu'l-muṭṭalib, cenāb-ı feyyāz-ı (12) ḡāre-sāz ḡünki saña bu vecihle meded-res olup bu felāt-ı (13) bī-emānda ifāza-i °aynū'l-ḡayāt-ı necāt kıldıḡı müṡāhed ve mu°āyin (14) oldu. Pes zemzem-i mūkerremi daḡī mīz-āb-ı kereminden maḡṡūṡan (15) saña icrā ve ic°tā kıldıḡında ḡat°ā ṡekk ve irtiyābımız ḡalmadı.” (16) deyü terk-i muḡāṡama vü °inād idüp °Abdu'l-muṭṭalib ile niza°ları (17) ber-ṡaraf oldu. Ve kāhine-i marḡūme ṡarafına °azīmetden fāriḡler (18) olup yine beled-i ḡarām cānibine °āzim ü rücū° ve Mekke°ye dāḡil (19) olduḡlarında, ve °Abdu'l-muṭṭalib-i itmām-kāra ṡūrū° ṡadedinde (20) olıcaḡ zıḡri sebḡat itdigi üzre Cürhüm Mekke°den ḡīn-i (21) irtiḡhallerinde zemzemde defn etdikleri zer-i ḡāliṡden maṡnū° (22) iki ḡiṡ°a ḡazāle ve süyūf-ı hindiyye ve durū°-ı mesrūde miṡilli (23) a°lāḡ-ı nefīse ki, hüveydā vü zāhir **(H26b)** olup iḡrāc olundu, ve ḡureyṡ°den

22b¹⁰⁸

¹⁰⁸ 22b³ iḡtiyāz: H ictiyāz // ⁵ müte°āref: H mu°āref // ⁶ iḡtisām: H iḡtām // ¹⁷ mebdādī-i: H°de yok // ¹⁸ itmekle: H itmek ile // ¹⁹ bu ḡiṡṡa: N°de yok // ²⁰ menāmda: H menāmında // ²¹ süfehā-yı: H süfehā-i //

(1) ba[°]zı gürisne-çeşmān-ı vaqāhat-pīşe tekrār muqtezā-yı dā[°]iye-i (2) hırş u āz ile ol māl-i meknūza dest-i ʔama[°]ı derāz idüp (3) hişşe-rübā-yı iqtisām u, ihtiyāz olmak ricāsında oldılar. Ve anlarıñ (4) bu vecihle mütehālikāna hücumı °Abdu'l-muṭṭalib'iñ ma[°]lūmı olıcağ beyne'l-°Arab (5) müte[°]āref ve ma[°]hūd oldığı vecih üzre zırb-ı kıdāh-ı ezlām ile (6) ʔur[°]a-endāz-ı iqtisām olmak ʔarār-dāde oldı. Ve Hübel nāmı ile (7) meşhūr olan şanem ki, ol vaqıtde dāhil-i beyt-i mükerremde munşüb (8) idi, anıñ pīş-gāhında ʔadāhı bir şahşā teslīm eyledi. Ve °Abdu'l-muṭṭalib (9) kendi kıyām üzre dest-berdāşte-i du[°]ā olmuşidi. Ve ʔarīka-i (10) meslūkeleri üzre °amelleri itmām olunduğda zıkrı mesbūk olan (11) iki ğazāle Ka[°]be'ye ve esyāf ve durū[°]-ı °Abdu'l-muṭṭalib'e işābet (12) idüp haşmāsı bī-naşīb oldılar. Ve keyfiyyet bu nesāğ üzre (13) ʔarār-dāde olıcağ °Abdu'l-muṭṭalib esyāfı beyt-i mükerrem için bir bāb-ı (14) müzehheb ve muṭallāya şarf eyledi. Ve ol iki kıṭ[°]a ğazāleyi (15) bāb-ı Ka[°]be'ye ta[°]līk eyledi. Ve beyt-i mükerremi zehab ile taḥliye (16) ibtidā ol vaqıtde vuḳū[°] bulmuş idigi mü[°]ellefāt-ı mevşūqada (17) merḳūm ve mektūbdur. **Teznīb-i °Abdu'l-muṭṭalib mebdī-i şürū[°]-ı hafr-i (18) zemzemde ba[°]zı umūr ilcā itmekle eḥad-i evlādını niçe nezr itdigidir: (19) (H27a)** (Bu kışşa) esfār-ı siyer ve aḥbārda bu nesāğ üzre nigāşte-i ḥāme suḥan-güzār-ı (20) nādire-güftār kılınmışdır ki: °Abdu'l-muṭṭalib menāmda me[°]mūr olup (21) hafr-i zemzeme mübāşeret etdikde ba[°]zı süfehā-yı ʔureyş mümāna[°]ata mutaşaddī (22) olıcağ ol vaqıtde Ḥārīş'den ğayrı veledi olmayup münāzi[°]in ile (23) muḥāşama şadedinde anıñla taḳvīt-i bāzū-yı müdāfa[°]a iderdi. Ol taḳrīb

23a¹⁰⁹

(1) Ol taḳrīb ile nezr etdi ki evlādı evvelīn-i derece-i °uḳūd-ı °aṣerāta (2) bālīg oldıklarında lā-°ale't-ta°yīn birisin zebḥ eyleye. Bir rivāyetde (3) daḥī bu nehc üzre sevḳ-i maṭiyye-i yerā°a-i bāhirü'l-berā°a kıılınmıṣdır ki: (4) °Adī bin Nevfel bin °Abd-i Menāf ki, Ebu'l-muṭ°im künyeti ile meṣḥūr idi, (5) yevmen mine'l-eyyām °Abdu'l-muṭṭalib'e ḥarf-endāz-ı ṭa°n u ṭanz olup (6) “Ey °Abdu'l-muṭṭalib, dā°imā cümlemize tefevvuk ile bālā-niṣīn-i mesned-gāh-ı (7) i°tilā ve taḳaddümsün. Bā an ki ḥālā fezz ü yektā olmağile Ḥāriṣ'den (8) ğayrı velediñ olmayup keṣret-i evlād u aḥfād ile müstazhir degülsün. (9) Ve māl-i vāfir-i meknūzuñ daḥī olmayup derāhim ve denānīri müddeḥir (10) degülsün.” didikde °Abdu'l-muṭṭalib'īñ bī-iḥtiyār °ırḳ-ı ğayret-i Hāṣimīsi (11) nābiḳ olup ol keremiyyet ile zebḥ-i veled-i °āṣire müte°ahhid ü nāzir (12) oldı. Ve ol vaḳitden zamān-ı medīd ğuzerān olmağile evlādı (13) on nefere bālīg olduḳda īfā-i nezr-i sābıḳu'l-beyān ḥızāne-i ḥāfızasından (14) **(H27b)** rübūde-i dest-i düzd-i nisyān olmağile vāḳı°asında īfā-yı nezr ile (15) me°mūr olıcaḳ bir kebiṣ zebḥine mübāderet idüp fuḳarāyı iṭ°ām eyledi. (16) Velākin ol zebīḥe muḳārin-i ḳabūl olmayup andan ekber zebīḥe ile me°mūr (17) oldı. Ve'l-ḥāṣıl mertebe mertebe teraḳḳī idüp kebiṣden ṣoñra (18) ṣevr ve andan ṣoñra cemel naḥrına mübāṣeret eyledi. Velākin emāret-i °adem-i (19) ḳabūl nümāyān olup tekrār andan ekber ve daḥī bezr-i ketrīn-i zebīḥeye (20) teraḳḳī ile emr olunıcaḳ ser-geṣte-ḥāl-i ḥayret olup istīzāḥ-ı ta°yīn-i (21) merām ile dīde-i °ibret-bīnine sürme-keṣ-i menām olduḳda rü°yā-yı (22)

¹⁰⁹ 23a ¹ etdi: H itdi // ² ta°yīn: H ta°ayyün // ⁹ denānīri: H denānīr // ¹² vaḳitden: H vaḳitde // ¹⁹ ekber ve: H'de yok // ²³ ibhām: H evhām //

sābıkdan murād-ı zebh aḥad-i evlād olup ifā-i nezr-i sābıka mübāderet (23) ile me^omūr idigi i^olām ve keşf-i serā-perde-i şükūk ve ibhām ile

23b¹¹⁰

(1) izāḥa-i evhām (izāḥa-i zalām-ı ibhām) kılındı. Pes °Abdu'l-muṭṭalib bī-tevaḳḳuf evlād-ı kirāmīsini (2) da^ovet ve itmām-ı dā^oire-i cem^oıyyet idüp rü^oyāsını der-miyān etdikde (3) egerçi şūret-i itā^oat ibtidā °Abdu'l-lāh'dan ser-zede-i zuhūr oldu, (4) velākin baḳıyyesi daḥī bilā tereddūd gerden-beste-i ribka-i teslīm ü inḳıyād (5) olup beynlerinden birini ta^oyīn içün çāre-cū-yı tedbīr olduklarında (6) bu maḳūle umūr vuḳū^ounda beyne'l-°Arab ma^ohūd oldığı ṭarīka (7) üzre sihām-ı ezlāma dest-yār-ı isti^oānet oldılar. Ve her biriniñ (8) ismini ḳıdāḥdan birine kitābet idüp mecmū^ounı sedne-i beyt-i mükerremden (9) Hübel'iñ ḥıdmetine (**H28a**) müte^oayyin bir şahsıñ dest-i zalālet-peyvestine (10) teslīm etdiler. Ol daḥī mürā^oat-i şerāyit-i me^olūfeleri üzre edā-yı (11) ḥıdmet ve itmām-kāra mübāşeret idicek sihām-ı ezlām °Abdu'l-lāh'a (12) işābet eyledi. Bu ḥālet °Abdu'l-muṭṭalib'iñ meşhūdı oldığı (13) sā^oat °Abdu'l-lāh ki ol vaḳıtde mevcūd olan evlādınıñ sinn (14) ü sāl ciheti ile aşğarı olup kendüye sā^oir evlādından eḥabb (15) idigi muḳarrer iken tereddūd ve tevaḳḳuf itmeyüp derḥāl pençe-zen-i mi^oşam-ı (16) °Abdu'l-lāh olup mezbaḥ olan mevzi^oe ki, pīş-gāh-ı İsa^ofe ve (17) Nā^oile'dir, müteveccih oldu, ve °Abdu'l-lāh daḥī ser-nihāde-i bālīn-i teslīm (18) ü itā^oat olup ol maḥalle geldiklerinde derḥāl °Abdu'l-lāh'ı zemīne (19) ilḳā eyledi. Ve ser-mūze-i baṭş ve ru^oūneti gerdenine vaz^o idüp (20) itmām-ı kār şadedinde kāra

¹¹⁰ 23b ¹ izāḥa-i zalām-ı ibhām: N'de yok // ² etdikde: H itdikde // ⁹ müte^oayyin: H mu^oayyen // ¹¹ ḥıdmet: H ḥızmet // ¹³ olan: H'de yok // ²⁰ itmām-ı kār: H itmām-kāra // şadedinde kāra: H'de yok // ²¹ °Amru: H °Amr // ²² iḥvāl-i: H iḥvān-ı // ²³ benū: H benī // vāḳıf: H vāḳı^o //

taşaddī ma^crazında evlād-ı °Abdu'l-muṭṭalib'den (21) Zübeyr ve Ebū Ṭālib ve °Abdu'l-lāh'ın vālideleri Fāṭıma bint-i °Amru bin (22) °Ānid bin °Abd bin °Umrān bin Maḥzūm olmağile ihvāl-i °Abdu'l-lāh olan (23) benū Maḥzūm şūret-i ḥāle vākıf u muṭṭalib^c olduklarında °Abdu'l-muṭṭalib'i

24a¹¹¹

(1) men^e mübāderet idüp bezl-māl ile fedāya sevḳ u tergīb (2) etdiler. Ba^czı şıḳāt rivāyeti üzre cümle serevāt-ı ḳureyş (3) nādīlerinden nehḳat ve ittifākla teşyīd-i mebānī-i cem^ciyyet idüp (4) ṭaraf-ı °Abdu'l-muṭṭalib'e ḥavāle-i kūpāl-i teşnī^c ile “Mebādā eger sen (5) bu emr-i faẓī^ca cesāret (**H28b**) idesin, senden şoñra cem^c-i keşīr saña (6) ittisā ve °uzmā-i Ḳureyş bi-ḥazāfīr hem saña iḳtidā idüp bu vaz^c-ı nā-ḳabūl (7) ba^cde'l-yevm maṭrūḳ u ma^cmūl olur.” deyü şūret-i ifā-i nezrde (8) muḥṭarī olan vechi istikbāḥ idüp cihet-i uḥrāya işāret-nümā-yı (9) ḥaṣṣ ü tergīb oldılar. Ya^cni ol °ıḳāl-i saḥt-peyvend-i eşkālā (10) °Arrāfa-i Ḥicāz'dan tedbīr-ḥāh-ı inḥilāl olmak şūretin istişvāb (11) etdiler. Li-ecl-i zālik °Abdu'l-muṭṭalib daḥī ol dā^cıye ile ṭaraf-ı (12) Ḥicāz'a sevḳ-i zāmīle-i °azīmet idüp belde-i ṭībe-i ṭayyibeye ictiyāzları (13) ḥālinde kār-āgāhān-ı Evs ve Ḥazrec'den °Arrāfa-i sālifü'z-zikriñ (14) ol vaḳitde mekānından istiḥbār idüp Ḥayber'de idigi ma^clūm (15) olduḳda ol cānibe müteveccih olup muşādif ü mülākī olduklarında (16) andan evvel dā-i °uzāla çāre-cū-yı istişfā ve şūret-i ḥālī °arḳ (17) itmekle istiftā ma^crazında °Abdu'l-muṭṭalib'den su^oāl idüp āyīn-i (18) Ḳureyş üzre ol vaḳit diyet-i kāmīle on re^os şütür olduḳı (19) ma^clūm olıcak, °Abdu'l-muṭṭalib'e ol vecihle reh-nümā-yı girīve-i ḥalāş (20) olup

¹¹¹ 24a¹ u: H'de yok // ³ ittifākla: H ittifāk ile // ⁵ şoñra: H'de yok // ¹⁰ tedbīr-ḥāh-ı inḥilāl: H tedbīr-ḥāhü'l-ḥilāl // ¹⁵ cānibe: H ḥavā^oıye // ¹⁸ vaḳit: H vaḳitde // olduḳı: H olduḳı // ¹⁹ ma^clūm: H ma^clūmı //

tedārik-fermā oldu ki, ol mevzi^cden rücū^c u iyāb (21) ve ḥak-i pāk-i Mekke'ye rū-māl ile şeref-yāb olduklarında (22) °Abdu'l-lāh ile on nefer şütür beyninde kur^ca-zen-i kıdāḥ-ı istihāre (23) vü isti^clām olalar. Eger kıdāḥ-ı meysir °Abdu'l-lāh tarafına bāriz

24b¹¹²

(1) ve zāhir olursa (**H29a**) on re^s daḥī zamm idüp tekrār zarb-ı (2) kıdāḥa taşaddī oluna. Ve'l-ḥāşıl tā kıdāḥ-ı ezlām şütürler tarafına (3) müteḥavvil olunca bu °amel tekrār oluna. Pes °Abdu'l-muṭṭalib °Arrāfa'nıñ bu (4) tedbīrini mersūm-ı şaḥīfe-i kabūl kılup rüfeḳası ile Mekke tarafına (5) imāle-i licām-ı kufūl ve ṭayy-ı merāḥil ile belde-i ḥarāma fā^{iz}-i şeref-i vuşūl (6) olduklarında °Abdu'l-muṭṭalib derḥāl °Arrāfa'dan telaḳḳun itdigi şüret (7) üzre zarb-ı kıdāḥ emrine mübāderet idüp merātib-i °uḳūd-ı (8) °aşerātda mertebe mertebe teraḳḳī iderek şā^{id} oldu. Ve mertebe-i tāsi^ca (9) resīde olup re^s-i şütrān-ı fedā-gerde °aded-i tis^cine bāliḡ olunca (10) tokuz def^casında daḥī kıdāḥ-ı mazrūba °Abdu'l-lāh tarafına işāret (11) nümā-yı ta^yīn olup °aded-i şütür māye-i kāmile rütbesine dāric olduḡda (12) siḥām-ı ezlām taraf-ı şütrāna müteḥavvil oldu. Ve bu keyfiyyet cümle (13) ḥuzḫārıñ meşḥūdı olduḡda °Abdu'l-muṭṭalib'e tehniyet-künān ve beşşereka'l-lāh (14) güyān-ı yek-zebān olup “Yā °Abdu'l-muṭṭalib, bu ḥuşuşda isticlāb-ı (15) rızā-yı ilāhī kılup mazḫar-ı elṭāf-ı nā-mütenāhī olduñ.” deyü, müjde-fermā (16) oldılar. Velākin °Abdu'l-muṭṭalib bu mertebe ile mütesellī olmayup taḥşīl-i (17) itmīnān için °amel-i mezbūrı üç def^ca tekrār eyledi. Çünkü her def^cada (18) vaz^c-ı ma^hūd taraf-ı şütürāna işāret-nümā-yı ta^yīn olmaḳ meşḥūd (19) oldu, ḥuşūl-i şifā-i şudūr ile

¹¹² 24b ⁵ belde-i ḥarām: H beledü'l-ḥarām // ¹¹ māye-i kāmile: H māye-i kāmil // ¹⁵ rızā-yı: H rızā-i // nā-mütenāhī: H ḡayr-ı mütenāhī // olduñ: H kıldıñ //

teslīt-yāb (**H29b**) olup bi'l-kūlliye (20) def^c-i hālecān-ı tereddüd ve ıztırāb itmekle, fi'l-hāl menzūrı olan (21) yüz re^s şütürü naħr idüp mezbaħı olan mevzi^cde ibkā vü terk (22) eyledi. Tā ki cemī^c-i muħāvīc-i nās belki vaħş u ŧayr gibi ħayvānāt (23) °adīmü'l-iħsās-ı bī-mezāħim murādı mertebesin istifā ile mütemetti^c

25a¹¹³

(1) ola. Ve diyet-i nefis için yüz şütür mu^cayyen olmaħ ibtidā °Abdu' (2) l-muŧtalib'den žuhūr idüp Ķureyş beyninde belki cemī^c-i °Arab miyānında (3) ol vecih üzre müstemirr olup ŧerī^cat-i ŧerīfe-i Muħammedī °aleyh (4) i's-selāmda daħī ile'l-ān ol nesak üzre qarār-dāde olmuşdur. (5) **Ĥayret-efzā-yı vaĶ^c-i aşħāb-ı fīl**: VaĶ^c-i müdhişe-i aşħāb-ı fīl (6) °alā vechü't-tafşīl kütüb-i siyer ve aħbārda bu nesak üzre nigāşte-i (7) ħāme-i suħan-güzār kılınmışdır ki: Ebrehetü'l-eşrem ki, Ebū Yeksüm künyeti (8) ile meşhūr u mevsüm idi, ümerā-i cüyüş-ı necāşīden olup ba^czı (9) devā^ci ilcā itmeden nāşī, anı bir vaĶitde necāşī Yemen ŧarafına kâ'idü'l-ceyş (10) ta^cyīn itmekle muĶtezā-yı celādet-i cibilliyesi üzre memālik-i Yemen'e müstevlī (11) olmuş idi. Kendi mesīħiyyü'l-mille ve naşrāniyyü'n-nihle olup muħālif-i (12) āyīn-i naşārā her sene mevsim-i ħac resīde olduħda **Beyt**:

“Geldi (13) bir dem yine ħaccāca maĶām oldı Ĥicāz

düzdi °uşşāk Ķamū na^c-ra-i (14) lebbeyk ile sāz.”

(**H30a**) manŧūķı üzre eknāf ve āfāķdan niĶe gürüh-ı (15) enbūhuñ dā^ciye-i ħac ile müteħammil-i meşāk-ı seyr ü ħareket olup ŧaraf-ı (16) Mekke'ye ŧedd-i

¹¹³ 25a³ Muħammedī: H Muħammediyede // ⁶ ve: H'de yok // ⁷ Yeksüm: H Meksüm // ¹⁴ manŧūķı üzre: H manŧūķınca // ve: H'de yok // ²⁰ neā³ib-i: H necāyib-i // ²¹ olanları: H olanlarını // ²² mülāħażasiyla: H mülāħażası ile //

mıntıka-i °azîmet etdiklerin müşâhede kıldıkda istikşâf-ı (17) hâl idüp tehiyye-i re°sü'l-mâl tecehhüz ü te°ehhüb kıldıkları celb-i bezâyi°-i (18) takarrüb için olduğu ma°lûmı olıcağ muqtezâ-yı °aşabiyyet-i °aşliyyesi üzre (19) derûn-ı cehâlet-meşhûnunda bu dâ°iye sâniha oldu ki, min ba°d (20) ziyâret-i beyt-i hazret-i mevfürü'l-mevâhib kaşdı ile sâyık-ı necâib-i (21) rekâib ve reh-peymâ-yı berârî vü sebâsib olanları mânend-i sedd-i me°arib (22) cânib-i Hicâz'a ictiyâzdan hâciz ü hâcib olmağ mülâhazasıyla (23) belde-i Şan°a'da bir kinîse-i mü°essese binâsına mübâşeret eyleye. Fî'l-hakîka

25b¹¹⁴

(1) cevânib-i aqtâra ısdâr-ı fermân-ı mütehattimü'l-iz°ân ile cem°-i üstâdân-ı (2) kâr-dânân idüp baqiyye-i âşâr-ı kaşr-ı Belkîs'dan ba°zı enkâz naql (3) etdirmekle ferş ü cidârını şahâyif-i ruhâm-ı mücezzi° ile muşaffah u muşanna° (4) ve eṭrâf-ı cevânibi envâ°-ı cevâhir ve yevâkıt ile muraşsa° bir ma°bed-i refî°ü' (5) l-binâ-i müzahrefü'l-ercâ tarḥ eyledi. Firâz-ı dîvârına kemend-efgen-i medd-i (6) nazâr olanlarıñ destârı ki, lisân-ı °Arabda kalensuve nâmı ile yâd olunur, (7) hâk-üftâde-i sukûṭ olmağ derecesinde olup rif°atinden nâşî (8) anı Kulleys ismi ile müsemmâ kılmışıdi. **Beyt:**

هما کر ببر جش کند آشیان،

(H30b)

نیا بد بخرماه نواستخوان، (9)

¹¹⁴ 25b² kâr-dânân: H dâñ // ³ etdirmekle: H itdirmek ile // şahâyif-i: H şafâyiḥ-i // ⁴ eṭrâf-ı cevânib: H eṭrâf u cevânib // ⁶ yâd olunur: H mu°teberdir // ¹³ bî: H'de yok // ¹⁵ olmağile eşâre-i ğubâr-ı kudüret kılmadan nâşî: H'de yok // ¹⁵ zinâd-ı: H kıdâḥ-ı // ¹⁷ tağyîr-i: H tağayyür-i // ¹⁹ ve te°âṭi-i ke°sât-ı müstenticü'l-efrâḥ: H'de yok // ²⁰ nü°âs-ı: H'de yok //

Ve hem-vāre derūnunda micmere-efrūz-ı °anber (10) ü °ūd olup der u dīvārını müşg-endūd itmegi mültezem olmuşidi. (11) Ve dā°imā kuşşādı ol cānibe sevķ ve rağbeti ve ıarīķ-i Hicāz ve Tihāme'den (12) men° ve ħaylūleti sebebi ile niçe endek-hūşān-ı bī-başıret kinīse-i (13) müstaħdeşe cānibine sevķ-i zāmile-i °azīmet, ve niçe rahābīn-i bī-başıret (14) zevāyāsında çille-güzīn-i °uzlet olmuşlar idi. Ve bu ħālet kabāyil-i (15) °Arab beyninde münteşir olmağile işāre-i ğubār-ı kudūret kılmadan (16) nāşī iş°āl-i nā°ire-i ħamiyyet ve īrā-i zinād-ı ğayret itmekle Benī Faķīm'den (17) bir şaķş-ı mechūl bī-bīm ü hirās tağyīr-i zeyy ü libās idüp kinīse-i (18) ma°hūdaya duĥūl için fırsat-yāb-ı ihtilās oldu. Ve bir şebān ki (19) sedenesi olan kıssīsleri pey-der-pey idāre-i iķdāĥ ve te°āti-i ke°sāt-ı (20) müstenticü'l-efrāĥ ile meslūbu'ş-şu°ūr ve ser-mest-i şaĥbā-yı nü°ās-ı (21) fütūr olmak mertebesi iġfāl idüp, pāy-tā-ser der ü dīvārını (22) ve ıaraf-ı mihrāb-ı zālālet-medārını ba°zı każūrāt ile talīĥ (23) ü telvīş eyledi. “ve cilbāb-ı tesettūr ve ihtifā der-ber, derzīr-i libās-ı şeb

26a¹¹⁵

(1) çü ħarf-i mużmer” Ol çengelistān-ı hā°ileden dāmen-çīde-i taĥarrī, ve (2) ihtirāz olarak °āzim-i firār ve bir ferdiñ giriftār-ı ser-pençe-i ızrārı (3) olmayup pey-bürde-i ħırs-ı savn-ı perverdigār oldu. Ve āşnānesi (4) cānibine bāl-efşān-ı teveccūh olup zīr-i cenāĥ-ı ihtifāya ser-keşīde-i (5) tesettūr olmuş idi. **(H31a)** Ammā çünkü bu ħaber-i vaĥşet-eşer resīde-i sem°-i Ebrehe-i (6) ĥīre-ser oldu, āteş-i ğażabı zebāne-keş-i iltihāb ve kānūn-ı derūnı (7) pūr-tāb-ı ıztırāb olup evvelā necāşīden fi'l-cümle iţfā-i nār-ı tehevür (8) dā°iyesi ile hedm-i beyt-i Mekke-i mükerremeye tecāsūr dā°iyesinde olduġın (9) i°lām idüp ol ĥuşūşa

¹¹⁵ 26a³ āşnānesi: H āşiyānesi // ¹⁵ zuĥūr: H'de yok // ¹⁶ °Arabdan: H °Arabda // ²² katlinde: H katilde //

andan ruḥṣat-fermā olmaḵ ricāsı ile (10) Maḥmūd nām fīl-i °azīmi ṭaleb ve istid°ā eyledi. Ve andan müsā°ade müṣāhede (11) kıлмаğla ṣast hezār °asker-i kīne-güzār cem°ine bezl-i himmet idüp (12) fīl-ḥāl hedm-i beyt-i muḥtereme kaşđ u °azīmet ile Yemen'den nehẓat (13) eyledi. Ve bu vecihle ḥareketi bilād-ı °Arabda ṭaraf ṭaraf °ilm-efrāz-ı şöhret (14) olmağile derün-ı ḥamāset-meşḥün-ı şüc°ān-ı °Arabda işāre-i ğubār-ı ğayẓ (15) u °adāvet zuhūr idüp eşraf-ı ehl-i Yemen ve mülük-ı bilād-ı San°a ve (16) °Aden'den Zū-nefer nām bir şaḥş-ı ḥamiyyü'l-enf şa°ālīk-i °Arabdan cem°-i (17) ceyš-i vāfir idüp Ebrehe ile ḥarbe mutaşaddī vü mübāşir oldı. (18) Ve etbā°ı cenk-āzmāyān-ı leşker-i Ebrehe ile ḥarb ü peygārdan °acz (19) ile rü-gerdān-ı hezīmet ü firār olup Zū-nefer pā-beste-i kayd-ı (20) isār oldı. Ve ceyš-i Ebrehe arz-ı Ḥaş°ama vāşıl olduklarında Nufeyl (21) İbn-i Ḥabīb-i Ḥaş°amī daḥī mutaşaddī-i kār-zār olup maḵhūr u me°ḥūz (22) oldı. Ve ma°raz-ı ḳatlinde müte°ahhid-i reh-nümā-yı ṭarīḳ olmağile taḥlīş-i (23) girībān-ı ḥayāt eyledi. Ve ṭā°ife-i Ḥabeşeniñ **(H31b)** Ṭā°if'e vuşüllerinde

26b¹¹⁶

(1) Mes°ūd bin Mu°bet ba°zı ricāl-i Şaḳīf ile istikbāle mübāderet idüp (2) ol vaḳitde beyne'l-°Arab mu°azzam u mükerrem Lāt ismi ile müte°ārif (3) bir büt-i muḥteremleri var idi ki, veche-i züvvār olup eṭraf-ı āfākdan (4) her senede niçe ser-geşteğān-ı tīh-i zālālete ziyāret-gāh olurdu. (5) Ebrehe'niñ taḥrīb kaşdı ile müheyyā-sāz-ı mi°vel-i ğayẓ u intiḳām (6) oldığı beytül-ḥarām-ı

¹¹⁶ 26b ¹ Mu°bet: H Mu°teb // ³ büt-i: H beyt-i // ⁷ müdhine: H medāhine // ⁸ giryān: H'de yok // ¹⁵ Ḥabeş'den: H cihetden // ¹⁹ eyledi: H eylediñ //

mu^callā-maḳāmıñ ğayrı olmaduğın ifāde vü i^clām (7) idüp şademe-i ḳahrından a^cmālū'ṭ-ṭā^oifü'l-ḥayl-i müdhine ile taḥlīş-i (8) giryān içün temellukler eylediler. Ve girīve-i ṭarīḳ-i Ḥicāz'ıñ medāḥil ve (9) meḥāricine itṭilā^c-ı tāmı olup vādīsinde kemāl-i ḥuḫḳı muḳarrer (10) olan ebū Reğal nām şaḥşı delīl-rāh olmak ḥidmetini iltizām u (11) ta^cahhüd itmek üzre hem-rāh ḳıldılar. Muğammis nām menzile vāşıl (12) olduḳda pā-şikeste-i sengistān-ı bevār olup ^caraḫa-i remy-i (13) ḥicār-i ḥaccāc u zevvār olmağile seng-sār olan anıñ ḥafra-i (14) mezār-ı nuḥūset-medārıdır. Ve Ebrehe Muğammis'e nüzül itdikde fettāk-i (15) Ḥabeş'den Esved bin Maḳşūd nām nehḥāb-ı ḫalālet-me^oābı muḳaddem (16) Mekke cānibine irsāl eyledi. Ol daḥī ol ṭaraflara feres-rān-ı (17) nehb ü ğāret olmuşıdi. Ḳureysiñ ve sā^oir ḳabā^oiliñ devābb u (18) mevāşīsine dırāz-dest-i aḫḫ ü ğasb olup ṭaraf-ı Ebrehe'ye sevḳ (19) u irsāl eyledi. Ol menḥūb olan ra^oil-i seyyāre- **(H32a)** şümārda (20) ^cAbdu'l-muṭṭalib'ıñ iki yüz re^os ba^oiri dāḥil-i ḳaṭār-ı ğasb u şıḳār (21) ḳılınmış idi. Bu ḥaber-i vaḥşet-eşer şüce^cān-ı Ḳureyş ve Kenāne ve Hezīl'ıñ (22) ma^clümları olıcaḳ ^cırḳ-ı ḥamiyyetleri nābiḫ olup ḳitāl ve muḥārebeye (23) mübāderet pīrāmen-gerd-i ḥāṭır-ı pūr-naḥvetleri olmuşıdi. Lākin ol ğürūh-ı

27a¹¹⁷

(1) enbūh ile pençe-tāb-ı muḳāvemmet olmağā ^cadem-i ḳudret mülāḥazası (2) mūriş-i istirḫā-i a^cşāb-ı ^cazīmet olup ḥūsām-ı intıḳām-ı terk-i ḥuşūmet (3) ile der-niyām ḳılınmaḳ istişvāb olunup mücāmele ile mu^cāmeleye (4) ḳarār-dāde oldılar. Ve ol eşnāda Ebrehe Ḥunāṭa-i Ḥimyerī nām (5) şaḥşı sefāret içün

¹¹⁷ 27a³ mu^cāmeleye H mu^cāmele // ⁴ oldılar: H oldı // ⁷ olduğın: H oldığın // ⁸ teveccühümden: H teveccühden // ¹⁵ mülākī vü: H'de yok // ¹⁸ olmaduğına: H olmadığına //

Mekke cānibine işhāş ü irsāl idüp (6) aña sipāriş eyledi ki: “Mekke’ye dāhıl olup seyyid-i ehl-i beled kim (7) olduğın isti°lām eylesin. Ve aña mülākī olduğda benim bu cānibe (8) hālā bu vecihle hareket ve teveccühümden kaçdım ancak bu beyti hedm ü (9) tahrib olup ahālī-i Mekke’ye sū-i kaçdım yoktur. ‘Mādām ki anlar (10) maqşadımıza haylūlet şadedinde olmayalar, °urza-i sihām-ı ızrār (11) olmamak muqarrerdir.’ deyü, aña i°lām-ı tefhīm eylesin. Ve anı mülāyemetle (12) istişhāb idüp huzūrıma ihzār idesin.” dimiş idi. Ol dahī (13) minvāl-i meşrūh üzre istifsār ile °Abdu’l-muṭṭalib’e mülākī olup (14) sipāriş-gerde-i Ebrehe’yi teblīğ eyledi. Ve °Abdu’l-muṭṭalib dahī Hunāṭa’ya (15) mülākī vü muqārin olduğda kendiler için Ebrehe gibi **(H32b)** kâ°idü’l-ceyş-i zī-cāh (16) ü celāl ile ma°raz-ı maṭārihe-i cenk ve cidāle olmak endīşe-i (17) bāṭıl ve fikr-i muḥāl idiginden nāşī anıñla dā°iye-i muḥāseme ve kitāl-i (18) havālī-gerd dā°ire-i hayāleri dahī olmaduğına kase idüp “Şıyānet-i (19) beyt-i mükerrem-i ilāhī mevkül-i meşıyyet-i şāhibü’l-beyt şedīdü’n-nıķmedir.” deyü (20) kaṭ°-ı peyvend-i kıl ü kāl itmişdi. Ve Hunāṭa ile hem-°inān olup (21) cānib-i mu°asker-i Ebrehe’ye rü-be-rāh-ı °azīmet oldılar. Ve ol eşnāda meger (22) Ebrehe’niñ gerden-girifte-i kemend-i başş ve kaḫrı olmağile pā-beste-i ğıll ve (23) zill-i ḫabs ve esri olan mażlümān-ı dil-şikesteden Zū-nefer ile

27b¹¹⁸

(1) °Abdu’l-muṭṭalib’iñ sābıķā-i mu°arefesi olmak mülābesesiyle °askere (2) vāşıl olduğda ibtidā aña mülākī olup menhūb olan iki yüz (3) re°s ba°irini

¹¹⁸ 27b ⁷ enīs: H ensīr // ⁸ kenāre-i: H’de yok // Ebrehe’niñ meclisinde: H’de yok // ¹¹ sādāt: H servāt // olduğın: H oldığın // ¹⁸ mevāyid: H mevā°id //

tahlîş bâbında andan çâre-cû-yı istirdâd olmuşidi, (4) velâkin Zû-nefer ol huşûşda bi-nefsihi çâre-sâzî-i i°ânetden (5) kûte-dest-i °acz olup bâzû-yı iktidârı ol dereceye nâ-resâ (6) olduğın beyân eyledi. Ancak akşî mâ-yümkin şarf-ı kudret-i °âcizâne (7) idüp muqarrebân-ı dergâh-ı Ebrehe'den sâysisül'fîl olan enîs ki, (8) bî-bâk-nişînân-ı kenâre-i simât-ı sipihr-i inbisâtından olup Ebrehe'niñ (9) meclisinde münâvele-i kü°s-i muţārahata murahhâş idi, aniñla Zû-nefer'iñ (10) muhâlaṭa-i kadîmesi olmağile °Abdu'l-muṭṭalib'iñ huşûşını aña sipâriş (11) idüp eşref-i sādât-ı Kureyş olduğın beyân ile hûsn-i terbiye (12) ve menhûb olan emvâlini istihlâş için bezl-i himmet ile tavşîye (13) eyledi. Ol dahî bār-gâh-ı Ebrehe'ye kendi muqaddem pâ-nihâde-i duḥûl (14) ve mürâfî-i merâsim-i kıyâm u müşûl olduğdan şofra °Abdu'l-muṭṭalib için (15) dehlîz-i bâb-ı menba°u'l-cenâb-ı bârgâh-ı Ebrehe'den perde-güşâ-yı istîzân (16) olup, ol vakitde eşref-i ikrâm-ı °Arab-ı °urbâ ve seyyid-i sādât-ı (17) baḥḥâ olup hân-ı nu°mâ vârid ü şadır için müheyyâ vü âmâde (18) belki mevâid-i keremi iṭ°âm-ı vahş ü tayr için rü°ûs-ı şevâhiḳ-i cibâle (19) nihâde kılmak mertebesi ba°zı meḥâsin ü mekârimin ta°dâd ü ihşâ ile (20) medîḥa-pirâ olup vaşfında fevka'l-gâye iṭrâ idicek Ebrehe'niñ (21) derûnunda bâiṣ-i inbi°âs-ı rağbet olmağile bār-gâha duḥûli için (22) fermân-fermâ-yı ruḥşat oldu. °Abdu'l-muṭṭalib dahî me°zûn olup (23) enderûn-ı bār-gâh-ı felek-nümûna dâhil olduğda bâriḳa-cemâl-i âfitâb

28a¹¹⁹

(1) âfitâb-ı dirahşî Ebrehe'niñ çeşm-i idrâk ve şu°ûrına hıyregî-baḥş (2) olup evvelâ ḳalbine sâniḥ ve ḥâṭırına huṭûr idüp lâyiḥ oldu (3) ki, ol müstakarr-ı câh ve celâli ve nişîmen-gâh-ı bâhirü'l-istiḳlâli (4) olan dîhîm-i °âlî-firâzına °Abdu'l-

¹¹⁹ 28a ¹⁰ etdi: H itdi // ¹⁶ olduğın: H oldığı // ¹⁹ etmeyesiz: H itmeyesiz // ²¹ gâret-girân: H gâretgirden // fervâniñ: H ferâvâniñ // ²² °uhdemiz: H °uhde-i maraz //

muṭṭalib'i terfī^c idüp istiṣḥāb (5) eyleye. Velākin eṭrāfında şaf-beste-i ictimā^c u ittifāk olan eclāf-ı (6) ḥabeşeniñ muvācehelerinde kürsī-niṣṣīnī-i hükümetde ğayr-ı teşrīkden (7) istinkāf itmek sebebi ile ırq-ı ḥamiyyet-i cāhiliyyesi nābiz olup (8) re^oyi (**H33b**) müteḥavvil ve pāy-ı şebātı ol^c azīmetden mütezelzil oldu. Ve derḥāl (9) “**Mıṣra**^c، چوآن سپند که اتش بزیر پادارد، ” bī-ḥāst ü bī-iḥtiyār (10) serīrinden kıyām idüp zemīne nüzül etdi. Ve izhār-ı ihtizāz u (11) inbisāt ve i^czām u tebcīlde ifrāt eyleyüp ve ṭarafına cezb idüp (12) zānū be zānū iclās ve iştirāk üzre istinād-ı müttekā-yı istīnās (13) eylediler. Ve Ebrehe ol maḥalde tavsīṭ-i sefāret-i tercümān-ı zebān-dān (14) ile ne maḳūle ʿarūs-ı ḥacle-zīb-i merāmıñ ḥāst-gār-ı nīl-i vuşlatı (15) olduğından pürsān olduḳda ol daḥī maḳşūdı istirdād-ı iştirān-ı (16) ğāret-gerde olduğın ifāde idüp vāḳı^c-ı ḥāl ma^olüm-ı Ebrehe-i (17) nā-sütüde-maḳāl olduḳda, “Bu vaz^c-ı nā-üstüvār ḥilāf-ı muḳteżā-yı (18) ṭibā^c-ı sedād-kār degül midir ki, medār-ı şeref ve sa^cādetiñiz olan (19) beyt-i dīniñiziñ ḥalāşını istiṣfā^c etmeyesiz.” deyü müte^caccibāna i^ctirāz (20) idicek ol zāt-ı mükerrem-i ʿālī-cenāb bu vecihle cevāhir-pāş-ı sāḥa-i (21) cevāb olmuşdur ki, “Ol menhüb-ı ğāret-girān olan māl-i fervāniñ (22) rişte-i ta^calluḳı vābeste-i ʿuḳde-i ʿuhdemiz olduğından nāşī istiḥlāş (23) dā^ciyesinde olmuşuzdur. Beyt-i mükerrem-i ilāhī ise ḥazret-i ḥālik-ı arz

28b¹²⁰

(1) u semā ve şāni^c-i tuvānā-yı bī-miṣl ü hemtā -celle ʿani'l-emşāl ve'l-kifā-cenābınıñ (2) sāḥa-i ʿazamet ve kibriyāsına mütemeḥḥiṣu'l-iḥtişāş ve'l-intimā olup (3) ol kār-sāz-ı bī-hemāl-i bī-enbāz ğayrıñ i^cānetinden (**H34a**) müstağnī ve bī (4) niyāzdır.” deyü Ebrehe'yi iskāt u ifḥām ve licām-ı ilzām ile ilcām (5)

¹²⁰ 28b⁶ menşūdesi: H menşūḳası // ¹⁴ ile: N'de yok // ¹⁷ Ka^cbe'de: H Mekke'de // ¹⁸ ü hareket: N'de yok // ¹⁷ ba^cde zālik şī^cāb ve mesālikden: N'de yok // ²³ cümlesi: H cümle //

eyleyüp kabāla-i maḳāla şīrāze-bend-i ihtitām olduḳda, Ebrehe daḫī (6) °Abdu'l-muṭṭalib'in zālle-i menşūdesi olan şütürānı kendüye teslīm (7) ile mihmān-ı nevāzāna taḳdīm-i merāsīm-i tebcīl ü tekrīm eyledi. °Abdu'l-muṭṭalib (8) daḫī Mekke'ye °avdet ve Ḳureyş'i ḫuzūruna da°vet eyleyüp (9) ferāhem-sāz-ı dā°ire-i cem°iyyet oldu. Ve cümlesine bu vecihle (10) naşīḫat-fermā oldu ki, herkes °iyāl ve etbā° ile Mekke'den (11) taḫannī idüp bir cānibde ḫazīde-i peygūle-i inzivā ve kemer-i kühsāra (12) dest-yāz-ı ilticā olup her biri firāz-ı cibālden bir ma°kılda temekkün (13) ve kehfü'l-emān-ı menī°de taḫaşşun eyleyeler. Anlar daḫī gerden-teslīmi (14) vābeste-i rebḳa-i inkīyād kı lup her biri °iyāl u evlādını istişḫāb (ile) (15) bir sa°fede ser-be-ceyb-i tesettür oldılar. Ve °Abdu'l-muṭṭalib daḫī Ḳureyş'den (16) muḫtārı olan cemā°ati “**Beyt:** °Aşıḳān kūy-i yāra cem° olsun, / (17) Ḥacı ḫacıyı Ka°be'de bulsun.” deyü ḫarem-i Ka°be'ye da°vet (18) ve kendi daḫī bi°z-zāt °azīmet (ü ḫareket) idüp ḫuzn u inkisār ile (19) müteveccih-i beyt-i şeref-medār oldu. Ve ḫalka-i bāb-ı Ka°be'ye pençe-zen-i (20) istimdād ve istiżḫār olup dergāh-ı Kird-gār'dan ol şirzime-i (21) eşrārīñ seng-sār-ı idbār olmasını istid°ā ile istiḡāşe (22) vü istinsā° eyledi. Ve (ba°de zālik şicāb ve mesālikden) rüfeḳāsı ile cebel-i Ḥirā ḫarafına (**H34b**) müteveccih (23) olup cümlesi Mekke-i mükerreme ahālīsi ile ol ḫavm-i nā-hüşyār

29a¹²¹

(1) ḫuşūşunda saḫṫ-ı nāḡāh-gīr-i ḳahḫārı zuḫūruna dīde-düz-ı intizār (2) oldılar. Sepīde-dem ki ceyš-i zeng-bār-ı şām, şavlet-i yek-süvāre-i (3) heycā-

¹²¹ 29a³ ezrāk-fām: H erzāk-fām // inhizām: H inhām // ⁹ Yemen: H Yemen'e // ¹² kavā°im: H kavāyim // ¹⁵ ol keyfiyyet ki fīl-i ma°hūddan melhūd olmuş idi aña maḫşūş olmayup belki: H'de yok // ¹⁸ sengdilān: H sebkdilān // ²⁰ intāha: H intibāha // ²¹ ol: H'de yok // ²² nāḡāh: H'de yok

gāh-ı ezrağ-fāmdan, °inān-ı gūsiste-i inhizām oldu, Ebrehe-i (4) nā-sütüde-hüş baqiyye-i cüyüş-ı deryā-hurüş ile mānend-i seylāb-ı (5) kı̄r-i bī-direng ve te°hīr-i beyt-i mükerrem hazret-i rüzī-resān tarafına (6) şū-i kaşd-ı taḥrīb ile feres-rān-ı nehzat olup ḥaṭve ḥaṭve revān (7) oldılar. Ol eşnāda necāşīden istid°ā idüp istişhāb (8) itdigi fīl-i demān-ı sālifü'l-beyān bā-ān-ki cānib-i şāma ve taraf-ı (9) Yemen ve kuṭr-ı şarka sevk u tevcīh olunduḡda bī-muḥābā sūr°at üzre (10) rāh-peymā-yı teveccūh ü iḡbāl olurdu. Ammā şaṭr-ı mescid-i ḥarām-ı mu°allā (11) maḡāma her çend ki miḥmīz-engīz-i teberrüzīn-i sertīz-i zecr ü iḡdām oldılar, (12) güveh-i āhenīn gibi bulunduḡı maḡalde mekīn olup ol kavā°im-i zaḡm-ı (13) metīn ile güyā ki mīḡ-kūb-ı zemīn-i temkīn olmaḡile bir ḥaṭve taḥrīke (14) imkān olmadı. **Teznīb:** Me°āniyyü'l-ḡırān zeccācda mezkūr olduḡı (15) üzre ol keyfiyyet ki, fīl-i ma°hūddan melhūd olmuş idi, aña (16) maḡşūş olmayup belki ol ḡūn-ı girift-gān-ı siyāset-gāh-ı ḡazelāniñ (17) cümle merākib-i reh-vārında ve esbān-ı şabā-güzārında bu ḡalet zāhir (18) ve bedīdār olup ol seng-dilān-ı nā-sütüde-ḡışāl her çend ki maḡzar-ı (19) tenbīhāt-ı hazret-i izd-i müte°āl (**H35a**) olmaḡile güşmāl olunmuşlar idi, (20) bir vecihle ḡāb-ı sengīn-i naḡūt ve ḡaylādan teyaḡkuş ve intāha mecāl (21) olmadı. Ve'l-ḡāşıl ol eşnāda deryā-yı suḡt-ı ilāhī heyecān idüp (22) nāḡāh taraf-ı baḡrden ebr-i kı̄r-gūn gibi ḡuyūrdan ḡuṭṭāfa şebīh bir gü rūh-ı (23) enbūh zuhūr eyledi ki her biriniñ minḡārında ve çengāl-i serpençe-i yemīn

29b¹²²

¹²² 29b⁵ naḡarıñ: H naḡīriniñ // tārik-i: H'de yok // ⁸ ol: H'de yok // ki: N'de yok // ¹⁰ olurdu: H oldu // ¹² hedm-i: H hedef-i // ¹⁵ etdikçe: H itdikçe // ¹⁶ olmuşlaridi // ²³ daḡi: N'de yok // saray-ı Necāşī'ye: H Necāşī sarayına //

(1) ve yesārında °adeseden büzürg-ter ve hummuşadan aşğar birer seng-pāre-i (2) müdevver olup üzerlerinde faşş-ı engüşterī gibi nāmzed olduğu (3) şahş-ı seng-dil-i dūzah-menziñ nām-ı nuḥust-ı fercāmı raqam-zede-i (4) mezābir-i aqlām-ı kudret-i ḥazret-i °allām kılınmış idi. Tayērān iderek (5) ol bī-başrān-ı kūteh-nazarīñ tārik-i ser-i bed-güherine sāye-güster ve (6) maskaṭū'l-ḥaceri vāķı° olmak mertebesi muḥāzī vü berāber olduklarında (7) minḳarlarından ve serpençelerinden ol seng-pārelere rehā-sāz olup (8) ol kavmiñ üzerine seng-endāz olıcaḳ, her ḳanḳı guştanīniñ (ki) -farḳ-ı (9) serine muşādif olurdu, menfez-i süflīsinden ḥāric olup (10) rükbānına muşādif olduğu ḥālde merkübünüñ nāfından bāriz olurdu. (11) Ve ol bergüşte-ḥālān-ı dūzah-ḳarārdan bir şirzime ki, dest-yār-ı (12) dāmān-ı fīrār olmağile hedm-i siḥām-ı edbār ve berḥūrde-i helāk (13) u bevār olmayup kenāre-güzīn-i sāḥil-i necāt ve taḥlīş-i girībān-ı ḥayāt (14) eylediler, pāy-tā-ser **(H35b)** a°zālarında bir ḥikke vü ḥāriş ḥādiş oldu ki (15) a°māl-i pūşt-ḥāre-i ezfāra mübāderet etdikçe endāmı riḥte-i süfre-i zemīn (16) olmağa bā'is olup bi'l-āḥere tu°me-i gerk-i cān-şikār-ı merg olmuşlar (17) idi. Ve Ebrehe daḥī mürğ-i nīm-bismil gibi hezār pīç ü tāb ile firār (18) için bāl-efşān-ı müsāra°at ü şitāb olup menzil be menzil ḳaṭ°-ı rāh (19) itdikçe a°zāsı irbā irbā müteşāḳıṭ olmağile bilād-ı Ḥaş°am'a varınca cüşsesi (20) mürğ-peçe miḳdārı ḳalup, *ومن نجا برأسه فقد ربح*, mefhūmınca ser-i (21) nā-tirāşīdesinden ğayrı °uzv-ı nā-resīde zaḥmı ḳalmamışidi. Ve ol (22) tūyūrdan bir tayr-ı dāfi°ü'z-ḳayr der-pey olup kendüden mufāriḳ (23) olmamışidi. Ebrehe (daḥī) ḳünki bilād-ı ḥabeşeye vāşil ve sarāy-ı necāşīye

30a¹²³

(1) dāhīl oldu, kavminiñ sergüzeştini °alā vuḳū°a mutaşaddī-i taḳrīr olmaḳ (2) dā°iyesiyle zānū-zede-i pīş-gāh-ı serīre-i °ālem-maşīri olup hekeyāt-ı sergüzeşt-i (3) kavm resīde-i maḳṭa°-ı taḳrīr olduḡı ān ol mürḡ-i dūnbāle-dev-i cān-şikār (4) serpençesinde müheyyā olan seng-pāre-i āheng-zāri bī-direng ü te°hīr (5) havāle-i ser-i Ebrehe-i tīre-ḡamīr ḳılıp fi'l-ḡāl vāşıl-ı derekāt-ı sa°ir (6) ḳılmışıdı. Çünki °Abdu'l-muṭṭalib Ḳureyş'den ol gūşe-güzīn-i ihtifā (7) olan cemā°at ile bir maḡall-i refī°a şu°ūd idüp ol kavm-i meş°ümüñ (8) cānib-i Ka°be'ye hücūmuna müteraḳḳıb u muntaḡır oldılar, ol ṡarafda (9) °alāmet **(H36a)** ve eşer-i zāhir (ve ma°lūm) olmayıcaḳ fityān-ı Ḳureyş'den ba°zı çāpük-süvārān-ı (10) rüstem-tüvān istiṡlā°-ı cilliyetü'l-emr-i aḡvāl-i kavm-i ḡusrān-ma°āl için (11) berzede-dāmān-ı isti°cāl olmaḳ şadedinde olıcaḳ °Abdu'l-muṭṭalib rızā (12) virmeyüp bir miḳdār direng ve te°hīrden şoñra bi°z-zāt (13) ol ḡidmet için şedd-i ḡirām-ı iḳtiḡām eyledi. Muḡayyem-gāh-ı kavm-i aḡvāl-i tebāha (14) vāşıl olduḡda ḡördi ki, cümlesi müstaḡraḳ-ı ḡāb-ı merg-i cān-gāh (15) olmuş. Dest-endāzī-i intiḡāb u ihtiyār ile şāyeste-i naḡar-ı simsār-ı (16) nāḳıd-°ayār-ı raḡbet ü i°tibār olan a°lāḳ-ı nefīseyi ferāhim-sāz-ı intihāb (17) u iddiḡār olup, ba°de zālik sā°ir ahālī-i Mekke'yi āḡāh itmek üzre (18) irsāl-i mūnhiyān-ı iḡbār eyledi. Ve baḳıyye-i ḡanāyime dırāz-dest-i tenezzül olmayup (19) “**Beyt** آن استرلكدزن بدخوازان من، وان كربة مبارك بابازان تو، ” (20) mefhūmı üzre yaḡma-gerān-ı kavme beḡl ü iṡār ḳıldı. Ve °Abdu'l-muṭṭalib (21) bu vecihle bir genc-i bād-āver-i ḡusrevāniye zafer-yāb olmaḡile şervet ü

¹²³ 30a ¹ kavminiñ: H kavmiñ // ² dā°iyesiyle: H dā°iyesi ile // hekeyāt-ı: H hikāyet-i // ⁹ ve ma°lūm: N'de yok // ¹⁵ simsār-ı: H hemsār-ı // ¹⁶ nāḳıd: H nafız // ²⁰ yaḡma-gerān-ı: H yaḡma-kārān-ı //

(22) yesārī ḥāric-i ḥayṭa-i kıyās u taḥmīn olup şa°ālīk-i ahālī-i Mekke (23) daḥī ol ḡanīmet-i bāride-i şārideden ḥaşşa-mend-i ḥazż-ı vāfir olmağile

30b¹²⁴

(1) iḥrāz-ı re°sü'l-māl kām-rānī kılmışlardır. Vasīṭ-i İbn-i Cevzī rivāyeti (2) üzere °Abdu'l-muṭṭalib ki ibtidādan tenhā-rev-i cānib-i ma°asker olmuşidi, (3) ol vaḳitde vālid-i ḥazret-i °Oşmān (**H36b**) olan °Affān ile Ebū Mes°ūd-ı Şakifī (4) daḥī hem-rāh ve hem-°inān olup ol ḡanīmeti iḥrāzda şirket-i °inān ile (5) müşterekler olmağile her biri ḥā°iz-i sermāye-i ḡinā vü şervet olmuşlar (6) idi. Ḥattā bā°iş-i ferāḥ-destī-i zī'n-nüreyn ol māl-i mevrüş (7) iledir. **Tetimme-i tercüme-i °Abdu'l-muṭṭalib:** °Abdu'l-muṭṭalib °ömri ba°zı (8) rüvāt ihtiyārı üzere seksen iki sene, ve İmām-ı Süheylī muḥtārı (9) olan ḳavl üzere yüz kırık senedir. Ve ba°zı şikāt mü°ellefātında (10) seksen sekiz sene mu°ammer olup Ḥacūn'da medfūndur. Ve ol senede (11) ḥazret-i şultān-ı herd ü serā ve serḥīl-i rüsül ü enbiyā °aleyh-i şerā°if (12) üş-şalavāt ve't-teḥāyā- cenābı, medāric-i süllem-pāye-i °ömürden derece-i heştüme (13) °urüc u irtikā buyürmüşlar olup ol günde sa°adet ile gül-berg-i (14) ruḥsār-ı raḥşānlarına ḳaṭarāt-ı reşāşe-i eşk-i çeşm rīzān iderek (15) na°ş-ı °Abdu'l-muṭṭalib'i teşyī°leri mervīdir. Ve sābıkan raḳam-zede-i kilik-i (16) sütüde-eşer kıldığı üzere °Abdu'l-muṭṭalib'iñ on iki nefer-i püser-i vālā (17) güheri, ve altı °aded duḥter-i sa°d-aḥteri olup ol cümle miyānında (18) naḳḳāş-ı bedī°ü's-sun°-ı ḳudret-i °Abdu'l-lāh'iñ ser-levḥa-i dībāce-i vech-i (19) pākin nūr-ı feyż-i eşer-i nebevī ile müzehheb-sāz olmağile ihvānından (20) ḳasabu's-sabḳ-ı ribā-yı

¹²⁴ 30b³ olan: H ol // ⁵ şervet: H virüp // ⁷ °Abdu'l-muṭṭalib: H °Abdu'l-muṭṭalibiñ // ⁸ seksen: H seksān // ¹⁰ seksen: H seksān // medfūndur: H medfūn olmuşdur // ¹⁶ iki: H'de yok // ¹⁹ olmağile: H olmağıla //

imtiyâz olmuşdur. °Abdu'l-lâh'ın künyeti ba°zı rüvât (21) kavli üzre Ebû Muhammed olup ve **(H37a)** ba°zı aqvâlde Ebû Ahmed'dir. Ve İbn-i Eşîr (22) ve ba°zı erbâb-ı te°lîf ü taḥrîr, Ebû Kuşem künyeti ile mükennâ ve Kuşem esmâ-i (23) şerîf-i nebevîden olduğun tanşîş ü takrîr idüp Zebîḥ lakabı ile

31a¹²⁵

(1) dahî şehîr olduğu nigâşte-i kilik-i sûtüde-ta°bîr kılınmışdır. Ve (2) °Abdu'l-lâh'ın vâlidesi Fâṭıma bint-i °Amru bin °Ānid bin °Umrân bin Maḥzûm (3) olup °Abdu'l-muṭṭalib'ın andan olan evlâdınıñ °Abdu'l-lâh aşğarı (4) olmağıle ba°zı müverriḥîn-i muṭṭakâ aşğar evlâd °Abdu'l-muṭṭalib (5) olmağ zann itdikleriniñ menşe-i ğalaṭı oldur. Ve ol rivâyetiñ (6) nefsu'l-emre muḥâlif olduğu a°mâm-ı nîkû-nâm-ı nebevîden cenâb-ı (7) °Abbâs-ı şeref-i istînâsuñ velâdeti °âlî-ḥazret-i reh-nümâ-yı cinn ü enâs (8) -şalla'l-lâhu te°âla °aleyhi ve sellem-cenâbından ancak iki sene esbağ vuḳû° (9) bulup seyyidü'ş-şühedâ Ḥazret-i Ḥamza ve Ebû Seleme -raziya'l-lâhu °anhumâ- ol (10) ḥazret ile iḥrâz-ı şeref-i uḥuvvet-i rezâ°iyye kıldıklarından müte°ayyin (11) ü muḳarrer olmuşdur. °Abdu'l-lâh maḥādîm-i ḥānvāde-i eṣrāf-ı Ḳureyş (12) miyânında melâḥat-i şüret ve ḥusn-i sîret ü serîret ile mümtâz (13) ve şübbân-ı ṭahirü'z-zeyl-i °Arab beyninde necâbet ile ser-efrâz olup (14) ef°âl ve eṭvârı müşkil-pesendân-ı °aşr katında memdûḥ u sûtüte (15) ve câzibe-i mîḳnâṭîs-i cemâline âhen-dilân-ı dūşîze-gân-ı °Arab müncezib (16) ü dil-rübüde olmuşlar idi. **Ḳarîne-i ḥâl:** °Abdu'l-muṭṭalib bir vaḳitde (17) ki, ol **(H37b)** nev-

¹²⁵ 31a ⁶ nefsu'l-emre: H nefsu'l-emirde // ⁷ istînâsuñ: H istînâsunıñ // ⁹ raziya'l-lâhu °anhumâ: H'de yok // ¹⁹ ṭalebiyle: H ṭalebi ile //

nihāl-i hadīka-i ʿişmetden dāʿiye-i istiṣmār-ı ṣemere-i fevāʿid ile (18) peyvend-sāz-ı izdivāc olmağıçün hem-ser-i kefāʿet olur bir naḥl-i mevzūn (19) hırām-i hadīka-i ʿiffet talebiyle berzede-dāmān-ı cüst-cū olmuşidi. (20) Velākin Āmine bint-i Veheb'i taʿyīn ü iḥtiyār itdiginiñ sebebi beyānında (21) iki rivāyet vārid olup, Ṭaberānī ve Ḥākīm ve Ebū Naʿīm iḥtiyārları (22) üzre ʿAbdu'l-muṭṭalib pīş-i ezīn reyeʿān-ı şebābı ḥālinde ṭaraf-ı Yemen'e (23) meşğale-i ticāret ile bār-beste-i ʿazīmet ve anda aʿyān-ı ehl-i kitābdan

31b¹²⁶

(1) bir yahūdīniñ menzilinde ilkā-yı ʿaşā-yı ikāmet eyledi. Yevmen mine (2) 'l-eyyām esnā-yı şoḥbetde ʿAbdu'l-muṭṭalib'den; “**Beyt:** “Ne biricik māhīsin, (3) pertev-perest-i ṭalʿatıñ kimdir? / Ne bezmiñ şemʿisin, pervāne-i bī-ṭākatıñ (4) kimdir?” deyü kabīlesin suʿāl ve istiʿlām ve ol ḥuşūşda (5) istikşāf-ı hecle-i nev-ʿurūs-ı merām itmekle Hāşimiyy-i tabār ve Kureyşü'n-Neccār (6) oldığı maʿlūm olıcağ, cümle mekşūf u mestūr nażar u muʿāyene (7) olunmağ ğayr-ı maḥşūr olan aʿzāsı yek-be-yek manzūrı olup (8) mütecessis oldığı ʿalāyimi müşāhede idicek şulb-i ʿAbdu'l-muṭṭalib (9) muṭṭalaʿ-ı neyyirīn-i nübüvvet ü salṭanat olmağile evlādı nāʿil-i aḫsū'l-ġāyāt-ı (10) saʿadet olacağın eʿlām ile beşāret idüp velākin ol tebāşīr-i (11) şabāḥu'l-ḥayr-ı emānīniñ ṭulūʿ ve suṭūʿı Benī Zühre'den bir dūşīze-i (12) zühre-cibīn ile **(H38a)** ʿağd-i ser-rişte-i muḳārenet ve izdivāca vābeste (13) idigin beyān u iʿlām eyledi. Fe-li-hāzā ʿAbdu'l-muṭṭalib daḥī ol (14) defʿa Yemen'den Mekke'ye ʿavdet eyledikde

¹²⁶ 31b ² māhīsiñ: H māhīñ // ⁷ maḥşūr: H maḥzūr // ⁹ evlādı: H enlādını // ¹⁴ kendi: H kendü // içün: N'de yok // ¹⁵ ve insānu'l-ʿayn-ı kabīle-i benī zühre olan (16) āmine bint-i Veheb bin ʿabd-i menāf bin zühreyi: H'de yok // ²⁰ ve emārāt-ı ğarībe: N'de yok // ²⁰ kaşd-ı esīb-i gezend: H kaşd-ı esīb ve gezend //

kendi, (içün) Hāle bint-i Veheb bin (15) °Abd-i Menāf bin Zühre'yi ve insānu'l-°ayn-ı kabīle-i Benī Zühre olan (16) Āmine bint-i Veheb bin °Abd-i Menāf bin Zühre'yi ki, °ammi olan Veheb'iñ (17) hücer-i terbiyetinde mürebbā idi, °Abdu'l-lāh için hāst-gār oldu. (18) Ba°ızı rivāyet nakli üzre ehl-i kitābdan ba°ızı eşrār-ı hāsed-pīşe (19) °Abdu'l-lāh'dan kırb-ı žuhūr-ı mīlād-ı nebevī teferrüs olunur ba°ızı °alāmet-i (20) °acībe (ve emārāt-ı ğarībe) müşāhedesinden nāşī kaşd-ı esīb-i gezend ile bilād-ı şāsi°adan (21) deşt-peymā ve hāmūn-nevred olup Mekke'de halka-beste-i cem°iyyet (22) olmuşlar idi. Ve dā'imā tenhārev-i şahrā vü deşt olup °Abdu'l-lah'ı (23) cüst-cū için sergerdān idiler. Yevmen mine'l-eyyām °Abdu'l-lāh pīrāmen-i

32a¹²⁷

(1) beledü'l-ħarām-ı şeref-medārda dā°iye-i seyr ü şikār ile eṭrāfı ğuşṭ u (2) ğüzār iderken aniñ için raşad-sāz-ı taraşşud u ızrār olan (3) toḡsan nefer, eşrār-ı seyl-i ferāvān-ı bī-emān gibi sill-i seyf-i bağī vü tuğyān (4) ve havāle-i rümḡ u sinān ile hücum itdiler. Ķarīne-i ħāl, meger ol (5) vaķitde Veheb bin °Abd-ı Menāf daḡī iḡtināş-ı şayd için ol havālīde (6) ħāzır bulunup ol aḡvāl meşhūdı olıcaḡ bī-iḡtiyār kaşd eyledi (7) ki taḡlīş-i °abdu'l-lāh için ol seng-dilān-ı ğadr-endīş-i sitem-ğīşe (8) füsūn-kārī-i **(H38b)** temelluḡ u tevāzu° ile mededres ola. Nāğāh °ālem-i ğaybdan (9) bir ğürūh-ı yekke-süvār-ı sūtūde-eṭvār zāhir ü āşikār oldu ki, sāz (10) ve selebde °ādetā müşāhedesine me°lūf olduğı tarz u tavır üzre (11) degüller idi. °Abdu'l-lah'ı iḡāṭa idüp ol fesād-pīş-ğān-ı bīdād (12) nihādı andan ṭard u ib°ād eylediler. Veheb bin °Abd-i Menāf bu keyfiyyeti (13) mu°āyene kıлмаḡ ile derūnundan bu dā°iye münba°iş oldu

¹²⁷ 32a ⁶ aḡvāl: H ḡālet // ⁸ tevāzu° ile: H tevāzu°la // ¹² °abd-i: H'de yok // ¹³ kıлмаḡ ile: H kıлмаḡile // ¹⁶ muḡaddemeye: H muḡaddeme // ¹⁷ muḡārin-i: H mufārīḡ-ı //

ki, duĥteri (14) olan Āmine'yi °Abdu'l-lāh'a tezvīc eyleye. Ol ĥuṣūṣı zevcesi (15) olan ile dermiyān idicek anıñ daĥī istiṣvābı ol (16) muḳaddemeye tālī olup netīce-i merāmları ma°rūz-ı pīṣ-gāh-ı °Abdu'l-muṭṭalib (17) kılındıĥda muḳārin-i ṣūret-i ḳabūl ve itmām-kār-ı ṣūret-nümā-yı ma°raḳ-ı (18) ĥuṣūl olmuṣıdi. Be-her-taḳdīr çünki ṭarafeynden dād u sited vücūd (19) pezīr oldı, ol eṣnāda °Abdu'l-muṭṭalib °Abdu'l-lāh'ı istiṣḥāb idüp (20) ṭaraf-ı menzil-gāh-ı Benī Zühre'ye müteveccih olmuṣ idi ki, eṣnā-yı ṭarīḳde (21) Fāṭıma bint-i Mürre nām bir naḥl-i nāzende-ḥırāma muṣādif oldılar ki kütüb-i (22) ḳadīmeye itṭilā°ı cihetinden faḳ-ı bāhiri ve °ıyāfe ve kehānetden ḥazḳ-ı vāfiri (23) olmaĥıle ḥilāl-i ḳaṭ°-ı ṭarīḳde °Abdu'l-muṭṭalib ba°zı devā° iḳtizāsi ile

32b¹²⁸

°Abdu'l-lāh'dan tenekküb idüp °Abdu'l-lāh bir maḥalde kūṣe-güzīn-i taraṣṣud u (2) intizār iken nāgāh ol mekkāre-i ḥāṭır-firīb müṣāhede-i cemāl-i °Abdu'l-lāh (3) ile bir bād-dāde-i metā°-ı (H39a) ṣabr u ṣekīb olup ārām-gāh-ı °Abdu'l-lāh olan (4) maḥalle ḳarīb oldı. Ve ol nev-nihāl-i ḥadīḳa-pirā-yı cemālden meyve-çīn-i (5) viṣāl olmaḳ ḥāhiṣi ile bī-iḥtiyār dırāz-dest-i ḥırṣ u āz ve bezl-i (6) naḳdīne-i vuṣlat ricāsi ile ser-germ-i niyāz olıcaḳ °Abdu'l-lāh nezāhat-i (7) ḥilḳati ve nezāfet-i siriṣt ve ṭıynet-i muḳtezāsı üzre rüy-i müsā°ade (8) göstermeyüp ḥavāle-i dest-i redd ile ṭard u ib°ād ve bu neṣīd-i (9) i°cāz-nüvīdi inṣā vü inṣād eyledi. “**Ṣi°r:** دونه، والحل لاحل فاستبينه، فكيف بالامرأذی (10) امّا الذی تهوينه، ” (11) Ve der°aḳab vālidine muḳārin olup (12) ma°ıyyet üzre peder ve püser menzil-gāh-ı Benī Zühre cānibine °āzim-i seyr (13) ü sefer oldılar. Ve ba°de'l-vuṣūl ol ḳabīleden müṣābih-i nūr-ı baṣar (14) olan Āmine-i sa°d-aḥteri

¹²⁸ ¹³ müṣābih-i: H müṣābehe-i // ¹⁶ ber-güzīde-i: H ber-güzīn-i //

hem-hābe-i °Abdu'l-lāh-ı pākīze-siyer kılmak meşğalesi (15) qarīn-i itmām olup, ba°de ez huşūl-i kār-ı °aḡd u zifāf vaktā ki (16) Āmine o ber-güzīde-i ḥulfü'ş-şıdḡ-ı dūde-i eṣrāf-ı ḥuceste-güher-i (17) şeb-tāb-ı derc-i °Abd-ı Menāf ḥazretine ḥāmil, ve ol ḡamer-i enver-i ziyā- (18) güster ya°ni nūr-ı peygamber-i sūtūde-siyer menzile-i cebhe-i °Abdu'l-lāh'dan Āmine'niñ (19) burc-ı ḡavs-i ebruvānı miyānına müntakıl olmuşıdi, ve āyīn-i dīrīnleri (20) üzre ba°de'z-zifāf ol dūşīze-i ḡacle-gāh-ı °afāfiñ ārām-gāhında (21) üç gün inzivā ve itikāfdan soñra kendi künāmı ḡarafına **(H39b)** rücū°la (22) °aḡf-ı zimām itdikde, ol şīrin-kār-ı televvün-şī°ara tekrār ol (23) reh-güzārdā dūḡār olup kendüye ḡilāf-ı ma°hūd °adem-i mübālāt

33a¹²⁹

(1) ve ḡillet-i iltifāt müşāhede idicek **“Beyt:** ḡilāf-ı şīve-i dīrīnedir (2) ol nāz-perverden, / Bu vaz°-ı tāze ḡarḡa ḡiḡ nedir bilmem sebep şimdi.” (3) mefhūmı üzre “Āyā, bu vaz°-ı sābıḡa muḡālif bīḡāne-nümālıḡa bā°iṣ (4) ne ola?” deyü, istikşāf-ı ḡāl ve muḡaddemā görilen deryūze-kārī-i (5) niyāz-mendāneden soñra şimdi izhār-ı şūret-i istiḡnāya sebep (6) ne idigin su°āl idicek, Fāḡıma cevābında “Benim senden ol vaḡitde (7) ricā-yı vuşlat itmekden murādım, ol nūr-ı bedī°ü'z-zuhūrı ḡā°iz (8) olup iḡtibās-ı muşāheret şerefine fā°iz olmak idi. El-ān ol (9) şem°-i cihān-efrūz-ı mütelālīden mişḡāt-ı cemāl-i ḡuceste-fāliñ ḡālīdir. (10) Be-her-ḡāl muḡaddemā bu reh-güzārdan mūrūr ve °ubūruñdan şimdi (11) °avdet ile ser-rāhdan ḡulū° ve zuhūruñ vaḡti ḡilālinde lā-muḡāle (12) sen bir duḡter-i ḡūr-sirişḡ ile hem-hābe-i pūster-i şoḡbet ü muḡārenet (13) olup ser-nihāde-i bālīn-i mu°āşeret olmuşsuñ.” deyü, bu şīr-i (14) āb-dār ile

¹²⁹ 33a⁶ ne idügin: H nidügin // ¹⁰ şimdi: H şimden //

nā^oire-i ḥasrete ḳatre-pāş-ı tesliyet olmuş idi. “Şi^or: (15) وَلَمَّا قَصَّتْ مِنْهُ امِيمَتِ مَا
 ، وَلَمَّا قَصَّتْ مِنْهُ امِيمَتِ مَا (16) °Abdu’l-lāh daḥī ḳişşa-i sābıḳa i^otirāf idüp
 Āmine ile vukū^c-ı (17) °aḳd ü zifāfı beyān idicek erre-i sīn-i ye^os ile ḳaṭ^c-ı şāḥ-
 sār-ı (18) **(H40a)** emānī ḳıldı. Ve ictinā-i şemere-i maḳşūddan nevmīd olup
 (19) Āmine’niñ efzal-i maḥlūḳāta ḥāmil oldıḡın tebşīr ile güldeste- (20) resān-ı
 nüvīd olmuşidi. Ve andan şoñra °Abdu’l-lāh meşḡale-i ticāret (21) ile
 Ġazza’ya teveccüh ü °azīmet ve Ḳureyş’den bir cemā^oat ile cānib-i Şām’a
 (22) nehḗat eyledi. Ve itmām-ı mehāmdan şoñra ṫaraf-ı ḳible-gāh-ı Mekke’ye
 (23) taḥrīme-bend-i °avdet olduklarında Medīne’ye mürūr ve ictiyāzları

33b¹³⁰

(1) ḥālide zücāc-mizāc nezāket-i imtizācı seng-endāz-ı ḳazā ile (2) şikeste
 bulunmaḡla hem-rāhān ile refāḳat-i müteḥayyiz-i ḥayz-ı istiḥālet (3) olmuş idi.
 Ahālī-i Medīne’den Benī °Abdu’n-neccār ki, ḳabīle-i ümm-i °Abdu’l-muṫṫalib (4)
 oldıḡı cihetden aḡvāl-i sencīde-ḥişāl-i °Abdu’l-lāh’dır, bī-tāb u (5) tüvān
 anlarda miḥmān olup, rüfekāsı cānib-i ārām-gāha revān (6) oldılar. Ve
 °Abdu’l-lāh’ıñ mehtāb-ı cemāl-i bāhirü’l-işrāḳı iki (ay) müstemirren (7) mülteḥif-
 şī^oār-ı maḥāḳ-ı maraḗ olmuşidi. Bi’l-āḡare hilāl-i serī^oü’s-seyr-i (8) ḥayātı ser-
 be-ceyb-i ufūl-i memāt olup ba^cızı rüvāt taḥḳīḳı üzre (9) Dār-ı Nābiḡa’da ve bir
 rivāyetde Beyne’l-ḥarameyn-i Ebvā ismi ile müsem mā olan (10) menzilde
 maḳbūr olmuşdur.

Vaḳt-i °ulūḳ an güher-gān-ı işīfā

¹³⁰ 33b¹ seng-endāz-ı: H seng-endāzī-i // ³ olmuş idi: H olmuşidi // ⁶ ay: N’de yok // ¹⁰ Vaḳt-i
 °ulūḳān-ı güher-gān-ı aştāfā: H’de yok // ¹⁴ vācibü’t-tekrīmi: H vāḥitü’t-tekrīmi //

Vech-i (11) °Abdu'l-lāh'dan zā°il olup ol aşeb
 Oldı pertev-bağş-ı rüy-ı (12) māder-i peygamberī
 Şāni°-i kudret anı tekrīm idüp ol nūr ile
 (13) Aña kıldı zīb-i sertāc-ı şeref ol güheri

Neşr: Ol şeb-hengām-ı (14) sa°adet-encām ki, dürr-i yetīm-i (**H40b**) zāt-ı mu°allā-kađr-i vācibü't-tekrīm-i nebevī (15) şadef-i qarīnū'ş-şeref-i rahm-i māderde revnağ-efzā-yı istikrār olup (16) ya°ni tārik-i ferkađān-sāy-ı Āmine'ye tāc-bağş-ı fağr u i°tibār olmuşıdi. (17) Ol hālet-i bā-sa°adet ba°zı erbāb-ı siyer ü ağbār ihbārı üzre (18) evşat-ı eyyām-ı teşrīkde ve ba°zı āğır takrīr ve ihtiyārı üzre °aşıyye-i (19) °arefede vuqū° bulup leyle-i cum°aya muşādif olmuşdur. Ol (20) vakitde suṭū°-ı tebāşīr-i şubḥ-ı hidāyet bālāğīr olup ol āfitāb-ı münīr-i (21) burc-ı risāletīñ kurb-ı ṭulū°unı tebşīr ile çār-cihet-i °ālemi tenvīr ve (22) çeşm-i °ālemiyānı qarīr eyleyüp mütetābi° niçe imārāt-ı ḥayr u meserret (23) meşhūd-ı şağīr ü kebīr ve maḥsūs-ı bernā vü pīr olmuşıdi. Ez-cümle niçe

34a¹³¹

(1) sinīn ü şuhūr mürür u °ubūr itmiş idi ki ol ḥavālīniñ (2) ahālīsi muḥannet-i kağt ve ğalāya mübtelā olup hem-vāre sükkān-ı aqṭār (3) u emşār dağdağ-a-istimṭār ile kāse-i kef-i dest-i du°āların (4) vaqf-ı deryūzekārī-i nağd-i rehā itmişler iken, ne bir ebr-i gevher-zā-yı (5) ḥadīka-pīrā, mezārī°-i āmāllerine kaṭre-pāş olmağile neşv ü nemā (6) bulmuşıdi ve ne nihāl-i ḥazān-zede-i emānīleri terbiyet-sāzī-i (7) hevā-yı āred-i behişt-i feyzle meyve-nümā-yı berk ü nevā olmuşıdi. (8) Ammā çünki ol besmele-i kabāla-i hidāyet ve ḥāttime-i

¹³¹ 34a⁶ bulmuşıdi: H bulmuşdı // ¹⁰ zaḥā°ir: H zaḥāyir // ferāğ-yāb-ı vāfir: H ferāğ-yāb u vāfir // ¹⁷ inkiṭā°: N'de yok // ¹⁹ beyne'n-na°im: H beyne'n-nāyim // ²¹ behūdī: H behbūdī //

risāle-i risālet (9) cenābınıñ qurb-ı mīlād-ı bāhirü'l-es°adı muqarrer oldı, meyāmin-i āşārı (10) cemī°-i emşāra sārī olup **(H41a)** cümle erzāk u zaḥā°ir ferāḥ-yāb-ı (11) vāfir olmağile gürisne-çeşmān-ı kaḥḥ-ı sāl fāka ve ihtilāl-i kām-yāb-ı (12) müreffehü'l-ḥāl olmuşlar idi. Bu dürr-i şemīn daḥī ḥakka-i la°līn-i gevher (13) āgīn-i dehān-ı Āmine'den rīḥte-i dāmān-ı taḥrīr ü tebyīn olup, (14) enāmīl-i iltikāḥ u ḫabūl ile keşīde-i silk-i ta°bīr olan lālī-i girān-ḫadr-i (15) aḥbār-ı müstaḥsenü't-taḥrīrdendir ki, nisā-i bār-dār için bi'l-ittirād (16) ma°hūd olan ıztırāb-ı bürdbarī ki, emr-i ḫabī°i meşābesinde (17) olup cümlesinde müteḫakkik ve cārīdir. Ol maḫūle emārātdan (inḫitā°) (18) °ādet-i nisvān olan ḫāletden mā°adā °alāmet maḥsūsum olmamışidi. (19) Çünkü ibtidā-i ḥamlimden altı ay mürūr itdi, beyne'n-nā°im ve'l-yaḫzān (20) baña bir şaḫış nümāyān olup “Ne maḫūle gevher-i cihān-tābıñ nigīn-dān-ı (21) faşş-ı vücūd-ı behbūdı oldığıñ ma°lūmuñ mıdır?” didi. Ben daḥī (22) “Bilmem.” deyü, mutaşaddī-i cevāb oldığımda tekrār i°āde-i güftār idüp (23) “Ma°lūmuñ olsun ki ḫālā ḫāmil oldığıñ zāt-ı maraziyyü'ş-şemā°il

34b¹³²

(1) °ālemiyānıñ seyyid-i vālā güheri ve ḫazret-i ḫallāḫ-ı bārī°ü'n-nesemüñ (2) peygamberidir. Ve °alāmeti oldur ki ol vaḫit ki ol mihr-i enver maḫla°-ı (3) raḥm-i māderden ḫulū° ile basīḫ-i °āleme pāy-tā-ser nūr-güster ola, (4) anıñla tev°em bir nūr-ı mütelālī zühūr idüp ḫuşūr-ı buşrā anıñla (5) müstenīr ola.” dimekle ḫāmil olduğıma ḫuşūl-i ittīla° (ile) ol zamānda (6) **(H41b)** yaḫīn ḫāşıl oldı. Ammā zamān-ı vaz°-ı ḫaml ki ḫarīb oldı, (7) ol kimse baña tekrār zāhir ü

¹³² 34b⁶ ḫulū° ile: H ḫulū°la // ⁵ dimekle: H dimek ile // ile: N'de yok // ¹¹ nām-dār: H zimām-dār // ¹⁵ muḫaddeb: H müceddit // ¹⁶ bāhirü'l-enmār: H bāhirü'l-āşār // ¹⁸ bin: H ibn-i // ¹⁹ Ḥaccāc'ıñ: H ḫacālıñ //

bedīdār olup didi ki “Çünkü ol (8) mäh-tāb-ı hürşīd-i dirahş tulū ile çār cihet-i °āleme nūr-bahş ola, (9) “أعيذ بالواحد من شر كل حاسد،”, kelāmı ile te°vīz idüp ol (10) tıfl-ı nübüvvet-şī°ārıñ ibrīz-i kāmīlū°l-°ayār-ı zāt-ı şeref-medārın nakş-ı ism-i (11) Muḥammed ile meskūk ve nām-dār kılam.” **Ta°yīn-i cāy-ı mevlid-i şāhen-şeh-i** (12) **rūsül:** Bu dahī mersūm-ı kitābe-i şahā°ifū°l-āşār olan aḥbārdandır ki, (13) saḥ-ı basīḥ-i arz-ı ğabrādan ol ḥāk-i pāk ki, ibtidā rū-māl-i kef-pāy-i (14) °arş-peymā-yı Muḥammedī ile istis°āda fā°iz ve ol menzil-i sidre-i (15) maḥfel ki, muḥaddeb ḳamme-i mu°allā-revāḳ-ı āfākdan muḳaddem maḥraḥ-ı nūrü (16) °l-envār-ı cemāl bāhirü°l-enmār-ı Aḥmedī olmaḳ şerefin ḥā°iz olmuşdur, (17) eşher rivāyāt üzre menāzil-i Mekke°den ol devlet-ḥāne-i behişt- (18) nişānedir ki, ba°de°l-hicre °Uḳayl bin Ebī Ṭālib°iñ dāḥil-i ḥavza-i (19) melekiyyeti olup anıñ intikālinden şoñra Ḥaccāc°ıñ birāderi Muḥammed bin (20) Yūsuf evlād-ı °Uḳayl°den iştirā itmekle bir müddet tūmār-ı milk (21) nāmesin bāzū-bend-i sā°id-i temellük idüp dārına zamm u ilḥāḳ (22) eyledi. Fe-li-hāzā niçe zamān aña intimā ile meşḥūr oldu. (23) Ve caşş ile binā vü tıllā idüp tebyīz itmekle beyzā ismi ile

35a¹³³

(1) ma°rūf u müsem mā olmuşidi. Bir müddet mürürunda Hārūnū°r-reşīd-i (2) °Abbāsī°niñ ba°zı rüvāt (**H42a**) ḳavli üzre zevcesi Zübeyde ve İbn-i Diḥye (3) rivāyeti üzre vālidesi Ḥayzurān ol dār-ı şeref-medārı tekrār ol (4) menzilden ifrāz ve ma°bed-i ehl-i du°ā vü niyāz eylemişdir. Ve ba°zı müte°aḥḥirīn (5) bu iki rivāyet beynini tevfiḳ şadedinde “Cā°izdir ki, muḳaddemā mescid-i (6) mezbūrı Ḥayzurān binā itmiş olup şoñra Zübeyde tecdīd eylemiş (7) ola.”

¹³³ 35a² zevcesi: H zevci // ¹¹ olmuşlar: H olup // ¹⁴ tıyūra: H tıyūrda // ²¹ tāriḥ: H tār // ²² itmekle: H itmek ile //

deyü, ināre-i maḥacce-i beyān idüp ref^c-i zālām-ı şekk ü irtiyāb (8) eylemişdir. **Ta^oyīn-i vaqt-i mevlid-i sulṭān-ı enbiyā:** Raşad-sāzān-ı aḥbār (9) u siyer ta^oyīn-i vaqt-i mīlād-ı ḥayru'l-beşerde aqvāl-i ^cadīde ĩrādı (10) ile cedvel-keş-i şahīfe-i rivāyet ve nuḳūl-i keşīre zıkr ü ityānı ile (11) raqam-zen-i maḳāle-i dirāyet olmuşlar. Ol cümleden ^cinde'l-cumhūr ḳavl-i (12) meşhūr ^cām-ı fīlde vuḳū^cı rivāyetidir. Ve bu ḳavli ihtiyār idenlerden (13) Beyḥaḳī yevm-i fīlde vuḳū^cını İbn-i ^cAbbās'dan naql ü rivāyet ile taḥḳīḳ (14) ve ol ḳavil tāriḥ-i İbn-i Ḥayyān'da yevm-i ba^cş-i ṭuyūra teşādüfi manşūş (15) olmağile tevşīḳ olunmuşdur. Ve Süheyī elli gün ve İbn-i ^cAsākir, Ebū Ca^cfer-i (16) Bāḳır'dan elli beş gün mu^aḥḥar vuḳū^cını rivāyet itmişlerdir. Ve ba^czı (17) rüvāt ^cām-ı fīlden yigirmi sene ve ba^czı āḥir otuz sene ve ba^czı (18) naḳle-i aḥbār ḳırḳ sene mürürunda vuḳū^cunu tañşīş itmişdir. Ve (19) eşher aqvāl egerçi "^cām-ı fīlde vuḳū^cı" der, velākin vaḳ^ca-i aşḥāb-ı fīl (20) beyānı şadedinde ^cAbdu'l-muṭṭalib'ın vechinde nūr-ı nebevī müşāhede olunmaḳ (21) rivāyeti **(H42b)** ki, ekşer kütüb-i tāriḥ ve siyerde meşhūrdur. Ol vaḳ^ca ^cAbdu'l-lāh'ın (22) daḥī velādetinden muḳaddem olmaḳ iḳtizā itmekle ba^czı rüvāt āḥiren (23) mezkūr olan aqvāli terciḥ ü ĩşār itmişdir. Ve ḳavl-i meşhūrı

35b¹³⁴

(1) ihtiyār idenler nūr-ı nebevī vech-i ^cAbdu'l-muṭṭalib'den (vech-i) ^cAbdu'l-lāh'a intikālden (2) muḳaddem müstemirrü'z-zuhūr idi. Ba^cde'l-intikāl lede-l-ḥāce gāh ü bī-gāh (3) mültemi^c ü hüveydā olmaḳ iddi^cāsı ile ref^c-i eşkāle mutaşaddī olmuşlardır. (4) Lākin bu maḳūle umūr rivāyete mevḳūf idigi

¹³⁴ 35b¹ vech-i: N'de yok // ⁵ ḳavli: N'de yok // ¹⁷ āfitāb ile: H āfitābla //

müsellem-i cumhürdür. Ve (5) ta^{cy}in-i şehri velâdetde dahî eşahh akvâl şehri rebî^cü'l-evvelde vukû^cı (kavli) (6) olduğına ba^cz-ı efâzıl bu vecihle kıt^a-perdâz olmuşdur. **beyt** (7) ربيع الاول أن شهر مبارك، مه مولود أن بدر فبيعت، (8) چو ربيع الاول أن شهر مبارك، مه مولود أن بدر فبيعت، ربيع اندر ربيع اندر ربيع است، (9) در فصل ربيع آن غنچه بشکفت، ربيع اندر ربيع اندر ربيع است، (10) ve eşher rivâyât on ikisinde ve işneyn günü rû-nümâ olmak rivâyetidir. (10) ve ba^czı şikât mü^oellefâtında taraf-ı ilâhîden elbâs-ı hil^at-ı sa^aadet-tırâz-ı (11) nübüvvet ile bi^oseti ve hîn-i hicretde Mekke-i mükerremeden nehzâtı, ve Medîne-i (12) tîbe-i tayyibeye duhûl-i bâ-sa^adeti ve dâr-ı âhirete intikâl ve rihleti (13) cümle yevm-i işneynde vukû^cı mezkûrdur. Ve kezâlik cevfi leyl-i (14) müşgîn-disârda ve vaqt-i inbihâr-ı nehârda olmak kavillerinden her biri (15) bir cemâ^atiñ muhtârı olup İbn-i ^oAsâkir ve Zuhayr bin Bekâr ihtiyârları (16) üzre “ ع آfitâba ya toğ ya toğdum dir.” vefkince su^oü^c-ı tebâşîr-i (17) şubh-ı velâdetleri **(H43a)** tülû^c-ı âfitâb ile tev^oem olup ol iki hurşîd-i (18) rahşân vaqt-i vâhidde ziyâ-resân-ı zemîn ü âsmân olmuşidi. (19) Ve menzile-i ğafere tülû^cuna muşâdif ü dūçâr olmuşidi ki muķârîn-i (20) velâdet-i enbiyâ-i ma^aâlî-tebâr olmağile ķarîn-i iştihârdır. Ķarîne-i hâl (21) Ebū Na^oîm rivâyeti üzre ehl-i Şâm'dan ^oAyş nâm bir râhib-i ķar-âgâh-ı (22) bā-intibâh var idi ki nezîl-i merrü'z-zuhrân olup anda inzivâ-güzîn-i (23) şavma^a-i ^ouzlet idi. Ve gâh-bî-gâh ba^czı ehl-i Mekke'ye mülâķî oldukça

36a¹³⁵

(1) ķurb-ı zuhûr-ı peygamber-i âhirü'z-zamân ile müjde-resân olup “Ey ehl-i Mekke, (2) ma^olümüñuz olsun ki ^oan-ķarîb sizlerden bir mevlûd-i necîb tevellûd eyleyüp (3) kâffe-i enâm beyninde emr-i mu^otâ^c ve ^oamme-i şakaleyne

¹³⁵ 36a³ mu^otâ^c: H tülû^c // şakaleyne: H şakaleyn için // ⁵ itâ^aatinden: H itâ^aatden // ⁷ anları: H anlar // ⁸ mevlûd: H lûd //

müstevcebü'l-ittibā^c ola. (4) Ve her sa^cid-i muḳbil ki anıñ zīr-i rāyet-i da^cvetinde müstaẓill ola, mütereffih (5) nişīn-i çemen-şoffa-i izz ü iclāl olup rebḳa-i itā^catinden nügül ile (6) sergeşte-rev-i tīh-i zālāl olanlar pāşna-sūhte-i bevādī-i ḥusrān (7) u nekāl ola.” deyü, nev-be-nev ta^crīk-i āzān-ı ahālī ile anları ĩḳāz ve tenbīhden (8) ḥālī olmazdı. Ve anlardan her mevlūd ki gehvāre-güzīn-i vücūd (9) ola, elbette anı görmege ḫālib ve ba^czı alāyimini tafahḫuş için imtiḫāna (10) rāğīb olurdu. Tā ol şeb-hengām-ı ḥuceste-fercām ki şabīḫatü’ (11) l-^cid-i pīrūzī ol mihr-i sipihr-i risāletiñ muḳārin-i mīlād-ı gītī-fürūzı (12) olmuş idi. Seḫerī ^cAbdu’l-muḫḫalib müteveccih-i şavma^ca-i rāhib olup (13) aña ḳarīb **(H43b)** olıcaḳ nidāya mübāderet şadedinde rāhib taḳaddüm idüp (14) revzen-i şavma^cadan aña eṣrāf ile “kūn ābāh”, ya^cni “ente ebūh” demekle (15) “Ale’t-taḫḳīḳ bu vaḳit ol velādeti muntaẓır olan ḫıfl-ı vālā-güher-i (16) sūtūde-siyer şeref-sāz-ı ālem-i şuhūd ve ḫulū^c-ı aḫter-i mes^cūdı meşḫūd (17) oldu.” demekle ^cAbdu’l-muḫḫalib’e beşāret-resān oldu. Ve ^cAyş’ıñ (18) ḫulū^c-ı necmden maḳşūdı bu ḳışşadan muḳaddem zikri sebḳat itdigi (19) üzre velādet-i şerīfe-i nebeviyyeniñ ḫulū^c-ı menzile-i ğafere muḳārin (20) ü muşādif olduğından ^cibāret olmaḳ ihtimāli sāniḫa-i ḫāḫır-ı (21) pūr-gülāl-i cāmi^cü’l-ḫurūfdur. Derc-i yetīmetü’d-dehr-i zāt-ı vālā-ḳadr-i (22) nebevī olan Āmine’den aḫz ü iltiḳāt ile gūş-vāre-i sem^c-i (23) ḳabūl ḳılınmış olan dūrer-i derārī-tāb aḫbārdan olup Āmine’niñ

36b¹³⁶

(1) bu vecihle keşīde-i silk-i beyān u taḳrīr ḳıldığı ferā^cid-i āşārdandır (2) ki, zamān-ı velādet-i sultān-ı risālet ḳarīb olduğda, bir gice, (3) ^cAbdu’l-muḫḫalib

¹³⁶ 36a ¹ ferā^cid-i H ferāyid-i // ³ menzilinden: H menzilden // ⁴ ḫarāma: H ḫarām // ¹² olmuş idi: H olmuşidi // ¹³ oldu: H olup // ²¹ āḫirde: H uḫrāda //

dā^ciye-i tavāf ile menzilinden nehzat ve şaṭr-ı mescid-i (4) ḥarāma tevliye-i vech-i °azīmet idüp, ben, tenhā-niṣ̄in-i gūṣe-i vaḥdet (5) olmağile gülü-girifte-i ḥafaḳān-ı vaḥṣet olmuṣidim ki, nāgāh sem^cime (6) bir şavt-ı °azīm-i müdhiş resīde olup andan ḥā^oif ü mütevaḥḥiṣ (7) oldum. Ol eṣnāda baña bir sefīd-gūn-ı şeh-per-i murğ nümāyān olup (8) sīnemi mess idicek derḥāl benden ol bīm ü hirās zā^oil ü (9) muḗmaḥil ve ḳalbime sūkūn u rāḥat ḥāṣil oldu. **(H44a)** Ve ol maḥalde (10) şerbet-i sefīd ile memlū vü ser-şār bir zarf-ı tāb-dār pīş-nihādım (11) olmuş gördüm. Levni ebyaz olduğundan nāṣī leben zann eyledim. Ve (12) dil-teşneligim mertebe-i kemāle resīde olmuş idi. Ol şerbet-i ḥoş-güvārı (13) nūş eyledim. Teşneligim ber-ṭaraf oldu. Ve baña neşve-baḥş-ı ārām u sūkūn (14) ve rāḥat-efzā-yı derūn oldu. Ve ol ḥālde şöyle müşāhede (15) ḳıldım ki ṭuyūrdan bir gürūh-ı enbūh ki, minḳārları zümrüdden ve per ü (16) bālleri yāḳutdan idi, pīrāmen menzile bāl-efşān-ı teveccūh olup (17) eṭrāf-ı ḥāneyi iḥāṭa eylediler. Ve ol vakıtde dest-i ḳudret-i (18) ilāhī pīş-gāh-ı dīde-i bā-intibāhımdan perde-güṣā-yı ḥicāb olup basīṭ-i (19) zemīniñ meşārıḳ ve meḡāribi maḥsūs-ı bāşıra-i idrākım oldu. Ve bir rivāyetde (20) benden bir nūr lāmi^c ü sāṭı^c oldu ki anıñ pertevinden ḳuşūr-ı bilād-ı (21) şām maḥsūsum oldu. Ve rivāyet-i āḥirde eṭrāfım bir mertebe müstenīr (22) oldu ki ḳuşūr-ı Buşrā-yı Şām'ı mu^cāyene ḳıldım. Ve bu rivāyet üzre (23) ol şāhinşeh-i sidre-ḥirām-ı müşerref-sāz ārāzī-i Şām olduklarında

37a¹³⁷

¹³⁷ 37a⁴ anıñ: H idiginiñ // ⁸ bir gürūh-ı: N'de yok // ⁹ oldu: N'de yok // etdim: H itdim // ¹¹ aḥlā: H a^clā // ¹⁹ nümāsların: N'de yok // ²⁰ mübāreketeyni: H mübāreketeyni // ²¹ naşb: H naşīb //

(1) bi'z-zāt ol maḳāma resīde olmalarına işāret olup hem-düş-ı (2) seyr-veş fi'l-haḳıka ṭaraf-ı Şām'a şūret-i ticāret ile nehzat (3) u hıram buyurdıklarında hareket-i bā-sa°ādetleri Buşrā'ya mūntehī olmuş (4) idi ki anıñ vaḳtinde naḳl u ĩrādı muşammemdir. Yessira'l-lāh subḫāne (5) ve üç °alem-i mu°azẓam gördüm ki biri maşrıḳda ve biri maḡribde ve biri (6) bām-ı beytū'l-ḫarām-ı **(H44b)** müstevcibū'l-iḫtirāmda menşūb olmuşıdi. (7) Ve ol maḫalde nāgāh gördüm ki ṭavil-ḳāmet ile duḫterān-ı °Abdu'l-muṭṭalib'e (8) şebīh (bir gürūh-ı) bālā-ḳadd nisvān zāhir ü nümāyān oldu. Ve anlardan biri baña (9) ḳarīb oldu. Ve aña istinād etdim. Ve biri daḫī bir şerbet-i pür-şafvet (10) şundi. Ve "Nüş eyle." deyü teklīf-fermā oldu. Ben daḫī bir miḳdārın (11) içdim. Selceden ebred ü aşfā ve şehd-i muşaffādan aḫlā idi. Tekrār (12) şūrb itmede teraḳḳī-i emr idicek ben daḫī tekrār tenāvül idüp (13) bir miḳdār daḫī içdigimde dest-i meymenet-peyvesti ile baṭnımı mesh (14) eyledi. Ve "Bismi'l-lāh aḫrece bi-izni'l-lāh" didi. Ve kendüleriniñ biri (15) Meryem bint-i °Umrān ve biri zevce-i Fir°avn olan Āsiye olup (16) baḳiyesi ḫūr-ı °in oldukların baña i°lām u ifāde eyledi. Ve (17) ol demde ol çār-bāliş-nişīn-i °izz ü °alā tevellüd ile seccāde (18) pīrā-yı basīṭ-i ḡabrā oldu. Zānū-yı mübāreklerin zemīne nihāde (19) kılop ve secdeye teheyvü° ile re°s-i sidre (mümāsların) secde-gāha (20) vaz° ve sabbābeteyn-i mübāreketeynini şūret-i tehlīl ü tesbīḫ ile ṭaraf-ı (21) bālāya naşb idüp naẓar-ı iksīr-i eşerin cānib-i semāya ref° kılmış (22) idi. Ve Ḥaṭīb-i Baḡdādī °an°ane-i rüvāt ile ḫaṭbe-pīrā-yı (23) rivāyet olduğı üzre Āmine bu vecihle mürsile-bend-i vişāḫu'ş-şadr-ı

37b¹³⁸

¹³⁸ 37b¹ olur ki: H oldur ki // ⁶ ve: N'de yok // ¹² aḫlāḳ-ı: N'de yok // ¹⁴ kıldım: H itdim // ²³ baḫş: N'de yok //

(1) naql u hikāyet olur ki, ol vaqıtde bir saḥābe-i °azīme müşāhedem oldu. (2) Andan, gūşuma, **(H45a)** şahīl-i ḥuyūl ve ḥafaḳān-ı ecniḥā-i ṭuyūr ve kelām-ı ricāl cilve (3) nümā-yı iḥsās ve ittisāl olurdu. Ve ol seḥāb-ı mānend-i ḳimāt ol (4) ṭıfl-ı nāz-perverdi iḥāṭa ḳılıp çeşmimden ğā°ib oldu. Ve sem°ime (5) bir nidā resīde oldu ki, “Muḥammed’e cemī° arāzīyi iṭāfe ḳılıp anı (6) cümle ins ü cinn ve melā°ikeye ve ṭuyūr (ve) vuḥūşa °arṣ idiñ. Ve (7) aña ḥalk-ı Ādem’i, ve ma°rifet-i Şīş’i, ve şecā°at-i Nūḥ’ı, ve ḥılllet-i İbrāhīm’i, (8) ve lisān-ı İsmā°il’i, ve rızā-yı İshāḳ’ı, ve feşāḥat-i Şālih’i, ve ḥikmet-i (9) Lūṭ’ı, ve büşrā-yı Ya°ḳūb’ı, ve şiddet-i Mūsāy’ı, ve şabr-ı Eyyüb’i, ve (10) ṭā°at-i Yūnus’ı, ve cihād-ı Yūşā°ı, ve şavt-ı Dāvud’ı, ve ḥabb-ı Danyāl’ı ve (11) vaḳār-ı İlyās’ı ve °işmet-i Yaḥyā’yı, ve zühd-i °īsā’yı i°ṭā ḳılıñ. (12) Ve anı baḥr-i zaḥḥār-ı (aḥlāḳ-ı) enbiyāya ğams idiñ.” deyü nidā iderdi. Ve ol ḥālet (13) ber ṭaraf olup incilā ḥuşūlinde ol tābende-aḥter-i pākize-gūheriñ (14) cemāl-i āfitāb-ı manzārına çünki naḳar ḳıldım, bedr-i ezherden enver görüp (15) ol ḥavālīyi revāyih-i müşg-i ezfer ile mu°atṭar iḥsās itdim. “**beyt** (16) زهی طفلی که بود آدم طفیلش، خلیل از ” (17) Ve nāġāḥ üç nefer şaḥşıñ timsāl-i cemāl-i ḥuceste-fāli şūret-nümā-yı (18) mir°āt-ı naḳarım ve meşḥūd-ı merdümek-i başarım oldu. Biriniñ destinde (19) bir ibriḳ-i sīm ve biriniñ daḥī bir ṭaşṭ-ı zümürüdīn ve şaḥş-ı şālişiñ (20) yedinde bir piçide-ḥarār-i pāre-i **(H45b)** sefīd olup anı neşr eyledi. Ve maṭāvīsinden (21) bir ḥātem-i mūkerrem iḥrāc itdi ki ḥūsn ve behceti çeşm-i nezzār-ı keyāna (22) ḥīregī-baḥş-ı ḥayret olurdu. Evvelā ol gevher-i pākize-sirişti (23) yedi kerre şüst (-baḥş) ü şū ḳılıp ol ḥātem ile ketefeyn-i mübārekeyn-i benīni

38a¹³⁹

(1) hatm eyledi. “**Kıṭṭa**: Nāme-i zātın idicek inşā, / Aña mühr-i nübüvvet urdı
 (2) ḥudā. / İtdi ol mühr ānı ğaffār. / Sevḳ-i ḥusne metā^c-ı tamğa-dār.” Ve (3) ol
 sefīd şufe pīçide vü melfūf kıldı. Ve gördüm ki bir tayr-ı (4) ferruḥ-fer ol zāt-ı
 sütüde-şifāt-ı ḥuceste-güher ile leb-be-leb olup (5) ol ḥazrete ta^clīm-i ^culūm u
 aḥlāk iderdi. Ve ol naḥl-i berūmend-i (6) ḥadīka-i risālet mevsim-i evvel-
 bahār-ı reye^cān-ı şabāda nev-bāve-nümā-yı (ya^cni) (7) ḥīn-i velādetinde,
 “Allāhu ekber kebīra, velhamdulillāhi keşīrā ve subḥāna’l-lāhi bükreten (8) ve
 aşılen” kelāmı ile gūyā olduğu ekşer kütüb-i siyerde raqam-keşīde-i (9) ḥātime-
 i terkīm ve imlādır. Ve İmām Süheylī nakli ile resīde-i derece-i (10) vüşūḳ u
 i^ctinā olduğu üzre ol rumūz-āmūz-ı mu^callim-ḥāne-i evḥā (11) mā evḥā henüz
 pehlev-nihāde-i gehvāre-i tufūliyyet iken ibtidā “iclāl-i (12) rabbi’r-refī^c” kelām-
 ı mu^cciz-nizāmı suḥan-pīrā olmuşdur. Ve ^cOşmān bin Ebi’l-^cĀş (13) māderi
 Fāṭıma bint-i ^cAbdu’l-lāh Şakīfiyye’den bu vecihle mutaşaddī-i teşķīf (14) ü’l-
 lisān beyān olur ki, çünki Āmine’den āşār-ı ṭalaḳ zāhir oldı, (15) ben anda
 ḥāzır idim. O **(H46a)** ḥāne bir mertebe müstenīr oldı ki her (16) neye (ki)
 nazarım dūçār olurdu, anı hem-tāb-ı mühr-tāb-dār-ı bāhirü’ (17) l-envār
 görürdüm. Ve gülmīḥ-i mu^callā-ṭāḳ-ı āsmān ki, ecrām-ı neyyire-i (18) nücūm-ı
 raḥşāndan ^cibāretdir, her derecede semt-i re^csimize hābiṭ (19) olmağıle
 nezdīk olmuşıdi ki tesākiṭ ihtimāli ile ḥā^cif ü (20) hirāsān oldum. Ve kezālik
 Şifā ki, māder-i ^cAbdu’r-raḥmān bin ^cAvfdır, (21) ḳābile-i Āmine olmaḳ takrībi
 ile şeref-yābān-ı ḥuzūr-ı meclis-i velādet-i (22) nebevīden olup bu vecihle

¹³⁹ 38a ⁶ nev-bāve: H nev-bāde // ya^cni: N’de yok // ⁶ o: H ol // ¹⁶ ki: N’de yok // ¹⁹ ki: H’de yok
 //

micmere-gerdān-ı naql u beyān olur ki: (23) H̄īn-i velādetde ol eşref-i sülāle-i Ādem ü H̄avvā ecnābına kef-i destim

38b¹⁴⁰

(1) ārām-gāh u me^ovā olmak şerefin h̄ā^oiz ve gūşum şadā-yı sāmī^ca nevāzı ile (2) istihlālī istimā^cına fā^oiz olıcağ hātif-i ğaybī “yerhamük rabbük” nidāsı ile (3) gūyā ve sāmī^ca-i huzzār ol āvāze-i dil-niṣ̄īni şinevā olmuşidi. (4) Ol h̄ālde bir nūr-ı zāhir hüveydā vü zāhir oldu ki, (5) çeşmime kuşūr-ı bilād-ı şām “ke’ş-şems-i rābi^catū’n-nehār” zāhir ü bedīdār (6) oldu. Ve ^caķabinde baña bir ters ü bīm ü teb lerze-i ^cazīm ^carız u (7) müstevlī oldu. Ve ol h̄ālde cānib-i yemīnimden bir nūr sāṭı^c u raḥşān (8) u lāmi^c olup hilālinde gūşuma bir şadā geldi ki “Ol kurretü’l-^cayn-ı (9) ^cālem ü ^cālemiyānı ne cānibe resānīde kıldılar?” deyü, pürsān olur. (10) Cevābında “Cānib-i mağribe istiṣḥāb idüp cemī^c-i emākin-i müteberrike ve beķā^c-i (11) mübārekeye şeref-baḥşā-yı ziyāret kıldılar.” deyü, kaṭ^c-ı peyvend-i maķāl kılındı. (12) **(H46b)** Ba^cde zālīk cānib-i yesārdan daḥī bir nūr-ı bāhirü’z-zuhūr hüveydā (13) oldu. Ve ol cānibden daḥī bir şadā mesmū^cum olup “Ol tābende (14) şem^c-i encümen-efrüz-ı risālet kaṅı menzil-gāhıñ maḥfil-i zīb-i rüşenī (15) fezāsı kılındı?” deyü, istiḥbār idicek cānib-i maşrıķa istiṣḥāb (16) olunup İbrāhīm H̄alīl’e ma^crüz kılındı. Ve ol daḥī anı ^cizzet-i dünyā ve (17) şeref-i ^cukbā ile beşāret ve muşaddıķ-ı nübüvveti (olanlar) erbāb-ı ictibā na^ctı ile (18) men^cūt olup nā^oil-i fevz-i sa^cādet oldukların beyān u ḥikāyet (19) eyledi. Ve ba^cde zamān vaķtā ki ol hādī-i kaffe-i ümem bi^cşet ile (20) münevver-sāz-ı çār-cihet-i ^cālem

¹⁴⁰ 38b¹ ile: H’de yok // ⁷ raḥşān: H dirāḥşān // ⁹ ü: H’de yok // ¹⁷ olanlar: N’de yok // ²³ oldığı: H’de yok //

oldı, şifā-ķabūl-i nūr-ı islām ile tenvīr-i (21) źalām kılıp müstehām idüp müşāhede kıldıđı umūrı ol (22) şefī^c-i yevm-i nuşūruñ ma^crūz-ı huzūr-ı fā^oizu'n-nūrı kılımışıdı. (23) Ve Şevāhidü'n-nübüvve'de mezkūr oldıđı üzre Şafıyye bint-i ^cAbdu'l-muṭṭalib

39a¹⁴¹

(1) daḥī hengām-ı velādetde ser-berāverde-i vuķū^c u źuhūr olan havāriķ-ı (2) umūr beyānında bu vecihle saḥn-sāz ve bu nesak üzere hikāyet (3) perdāz olmuşdur ki: Ol māḥī-i deyācīr-i şirk ü źalāl ve (4) tīregī-şüy-ı siyeh-i derūnān-ı nā-sütüde-ḥışāl olan tābende (5) aḥter-i āfitāb-ı cemāl çünki “**Beyt:** Żalām-ı şirk ü küfri eyledi (6) āfākdan zā^oil, / Ŧođup ol mihr-i enver maṭla^c-ı burc-ı sa^cādetden.” (7) şöyle müşāhede kıldım ki anıñ cemāl-i nīkūfālinden derūn-ı (8) **(H47a)** ḥāneye ziyā-pāş olan nūruñ suṭū^cundan efrūḥte olan (9) şem^c-i enver mānend-i çerāđ-ı siḥr-i bī-nūr u fer-mu^cāyene olunurđı. (10) Ve'l-ḥāşıl ol leyl-i siḥr-i ṭufeylde altı ^calāmet meşḥūdum oldı. (11) Evvelā gördüm ki, sa^cādet ile tevellüd itdikde zemīne ser-nihāde-i (12) sücūd oldı. Ve şāniyen ol ḥālde ser-efrāḥte-i tehlīl olup (13) zebān-ı faşīḥ ile, “lā ilāhe illa'l-lāh Muḥammed resūlu'l-lāh” buyurđı. Şālisen (14) pertev-āfitāb-ı ṭal^cat-ı raḥşānı derūn-ı ḥāneye ziyā-resān (15) olup nūr ile memlū kılımışıdı. Rābi^can ^calı ^cmaḥwāl-e-āde (16) anı şüst ü şū kaşd itdigimde “Kendüye beyhüde meşakķat (17) resān olma ki, ol zāt-ı nazīf ^cāleme pāk u ṭāhir-i firistāde (18) kılınmışıdır.” deyü, şimāḥıma bir nidā resīde oldı. Ḥāmisen ^calā (19) mā hüve'l-eşāḥḥ (velādeti) maḥtūnen vü mesrūren vuķū^c bulduđıdır. Sādisen (20) beden-i sīm-

¹⁴¹ 39a³ deyācīr: H zeyāḥīr // ¹⁹ kendüye: H kendüñi // ¹⁹ velādeti: N'de yok // ²³ nesīc-i: H tesbīḥ-i // maķāl: H maķāli //

günü tamgâ-zede-i dest-i kudret olup zühür-ı mübârekinde (21) nakş-ı mühr-i nübüvvet mersûm ve anda kelimeteyn-i lâ ilâhe illa'l-lâh Muhammed (22) resûlu'l-lâh mektûb idi. Ve °Abdu'l-muṭṭalib daḥî bu minvâl üzre (23) nakş-endâz-ı nesîc-i maḳâl olup dimişdir ki: Ol şeb-i nûrânî

39b¹⁴²

(1) nûrânî selibde ittifâken beyt-i mûkerremde gûşe-güzîn-i ḥalvet (2) olup baş-ı seccâde-i °uzlet itmiş bulundum. Gördüm ki; nâgâh (3) beyt-i şeref-medârîñ çâr dîvâr-ı üstüvârında cânib-i maḳâm-ı İbrâhîm'e (4) meyelân-ı nümüdâr olup ol ṭarafa secde-güzâr oldu. Ve yine (5) vaz^c-ı (H47b) aṣlîsine °avdet idüp ber-ḳarâr oldu. Ve yemîn (6) ve yesârimdan bu ṭavr-ı ğarîb üzre tekbîr gûş-ı güzârım oldu ki (7) “Allâhu ekber Allâhu ekber Rabb Muhammedü'l-muştafâ el-ân ṭahharnî rabbî mine'l-encâs (8) ü'l-eşnâm ve ercâsü'l-müşrikîn.” Ve pîr-i emn-i beyt-i mu°allâ-makâmda (9) olan aşnâm bi't-tamâm mütesâkıṭ ve ḥâk-i üftâde ve ekber evşân (10) olan Hübel daḥî ṭabânca-i dest-i kudret ile seng-i siyâha rû-nihâde (11) oldu. Ve'l-ân “Âmine'den Muhammed mütevellid oldu.” deyü, gûşuma (12) bir nidâ resîde oldu. “**Beyt:** ” ندا رسیده که شاه ملك سپاه رسید، (13) بکوش ناکهم از هفتمین رواق سپهر، ” Ve bu meşhûdum olan (14) ḥâlet baña bir mertebe îrâş-ı dehşet itdi ki bî-hûş olup (15) farṭ-ı ḥayretimden “این که می بینم به بیدار یست یا رب یانجواب، ع ” (16) terânesiyle zemzeme-sâz olarak müteveccih-i beyt-i Âmine oldum. (17) Der-i ḥâneye resîde olduğımدا ol menzili envâr-ı ilâhî ile münevver (18) ve envâ^c-ı revâyiḥ-i ṭayyibe ile mu°atṭar müşâhede kıldım. Ḳar^c-ı bâba mübâderet (19) itdigimde derûn-ı ḥânedan Âmine'niñ şavt-ı za°îfe ile âvâzı (20) mesmû°um olıcaḳ

¹⁴² 39b⁵ idüp: H'de yok // ¹⁹ za°îfe ile: H za°îfle // ²⁰ olıcaḳ: H olıcaḳ //

isti^cāl idüp “Ey Āmine! Feth-i bāba müsāra^cat (21) kıl ve illā nezdīk olmuşdur ki, inşikāk-ı zümre-i tecellüd ü şekībāyī (22) baña mūrīş-i mevt-i fecā^oī ola.” didim. İsti^cālīme ittīla^c huşūlünde (23) feth-i bāba kerem-i şitāb olup küşāyīş-i dih-i dergāh-ı mu^callā-cenāb

40a¹⁴³

(1) olduğda ben daḥī pā-nihāde olup derūn-ı menzile reh-yāb (2) olduğım gibi **(H48a)** vech-i Āmine’ye nigāh-efgen-i tefahhuş ve iltifāt olup (3) ol vakte dek ğarra-i cebhe-i behcet-efrūz-ı Āmine olan nūr-nā-peydā (4) olmağile dīde-i idrākim ḥīre vü ^cālem çeşmime tārīk ü tīre (5) oldu. Vā-ğavşāh “Ey Āmine! Ol şeref-baḥş-ı ḥānvāde-i ḥalīl (6) olan nūr-ı celīl ḳanı?” didim. İntikāl-i nūrī tezkīr ü müdde^cā tenvīr (7) ve ol sultān-ı sidre-serīriñ sa^cādet-i velādeti ile beni (8) tebşīr eyledi. Pes, ben daḥī ḥ’āst-gār oldum ki fā^oiz-i müşāhede-i (9) dīdār olmağile çeşm-i ḥasret-keş-i rencüre sürme-keş-i behcet ü (10) sürūr olam. Āmine ol maḥalde tekrār didi ki: “El-ān, (11) seniñ için ol, nūr-ı çeşm-i kā^oinātī rū^oyet-i pey-pürde-i mertebe-i (12) istihāletdir.” Pes bu kelāmı iş^cāl-i nā^oire-i ğayret idüp sebep-i (13) imtinā^cı su^oāl ile istīzāḥ-ı vāḳı^c-ı ḥāl kıldığımda, cevāba taşaddī (14) kılup, “Ḥīn-i velādetde, baña, bir şaḥş-ı dırāz-ḳāmet ki, ḳaddi hem-ser-i (15) naḥl-i ḥurmā idi, bedīdār olup didi ki: “Üç güne dek bu (16) hilāl-i ^cīd-i hidāyet-nüvīdi mebādā bīrūn-ı ḥāneye iḥrāc itmeyüp (17) hīç-i benī ādemden bir ferdiñ manzūrı ḳılmağla gül-berg-i ruḥsārın (18) dest-zede-i nigāh-ı temāşā^oiyān itmeyesiz.” deyü, tenbīh itmişidi.” (19) didikde, şimşīrimi niyāmdan keşīde kıldım. Ve “Yā Āmine, ol (20) püser-i sūtūde-güheri ya baña gösterürsün, ve illā seni veyāḥūd (21)

¹⁴³ 40a⁵ ḥalīl olan nūr-ı: H’de yok // ⁶ müdde^cā: H müdde^cāyı // ⁷ ve: H’de yok // ¹¹ ol: H’de yok // ²¹ kendimi: H kendümi //

kendimi helāk ve āgūşte-i hūn u hāk itmek muḳarrerdir.” (22) didim. Āmine benden ol vazᶜ-ı mütehevvirāneyi müşāhede kıldıḳda (23) **(H48b)** rū-nümā-yı mülāyemet olup “Ol zāt-ı ferişte-simāt-ı nebīl filān

40b¹⁴⁴

(1) hānede melfūf-ı ḳamāt-ı tebcīldir.” diyicek, ol hāneye müteveccih (2) olup duḫūl ḳaşd itdigimde derūn-ı hāneden tīg der-dest (3) bir şahş-ı mühīb zāhir olup istiᶜlām-ı merām eyledi. Ben daḫī (4) nev-bāve-nihāl-i ḫadīḳa-pīrā-yı vücūdum olan püser-i nīgū-siyerimi (5) görmege ārzū-mend oldıḳım iᶜlām itdikde (izhār-ı çīn-i cebīn-i ᶜitāb eyledi.) baña ḫavāle-i kūpāl-i (6) ᶜitāb ve şiddet ü ᶜanifle ḫiṭāb idüp “Ol ḳible-gāh-ı enām (7) ve kaᶜbe-i merāmıñ pīş-gāh-ı muᶜallā-maḳāmı ḫālā maṭāf-ı melāᶜike-i kirām (8) olmaḳile mādām ki anlarıñ ṭavāf u ziyāretleri tamām olmaya, (9) benī Ādem’den bir ferd içün anı görmege murahḫāş olmaḳ muḫaldir.” (10) didi. Ve ol ḫālde derūnuma bir mertebe ruᶜb u hirās sārī (11) ve endāmıma pāy-tā-ser ol derecede lerziş-i ıztırāb ṭārī (12) oldı ki, ser-pençe-i iḳtidārımdan ber-ṭaraf-sāz-ı ḳuvvet istimsāk olup (13) destimde olan seyf-i meslūl üftāde-i rū-yı hāk oldı. (14) Ve menzilden ṭaşra çıkup ḳaşd eyledim ki, gördigim ḫāleti (15) kerem-i ülfet oldıḳım aḫbābıma ḫikāyet idem. Kendimi maḳsūru’l-beyān (16) belki maᶜḳūdu’l-lisān bulup bint-i şeffe tekellüme mecāl-i muḫāl oldı. (17) O şeb-hengām-ı hidāyet-encām ki leyle-i mevlid-i ḫazret-i seyyidü’l-enām (18) - ᶜaleyhi’ş-şalavāt ve’s-selām- ābisten-i ḫavāriḳ-ı ᶜizām olup celāᶜil-i (19) umūrdan ᶜalāyim-i ḡayr-i maḫşūr cilve-ger-i ᶜarşā-i burūz u zühūr (20)

¹⁴⁴ 40b³ mühīb: H mühīt // ⁵ izhār-ı çīn-i cebīn-i ᶜitāb eyledi: N’de yok // ⁶ ü: H’de yok // ⁸ u: H’de yok // ¹¹ lerziş-i ıztırāb: H lerziş ü ıztırāb // ¹⁵ kendimi: H kendümi // ¹⁶ mecāl-i muḫāl oldı: H mecāl oldı // ¹⁷ o: H ol // ²⁰ ḡāᶜir: H ḡāyir // ḡāᶜib: H ḡāyit // ²² olmuş iken: H olmuşiken //

olmuştur. Evvelā Buḥeyra-i **(H49-A)** Sāve'niñ ġā'ir ü ġā'ib oldığı, ve (21) şāniyen rūd-ı ḥāne-zādī Semāve'niñ biñ sene inkıṭā'ı müstemirr (22) ve mütemādī olmuş iken tekrār ke'l-evvel cereyānı ve menbā'ından ol (23) ḥālde feverānı vuḳū'ıdır. Ve şālişen eyvān-ı Kisrā'nıñ ebruvān-ı

41a¹⁴⁵

(1) iḥtilāc-ı resīde gibi mütezil ü lertzān olup şerefātından on (2) dört küngüresi sākıṭ u münhedim oldığıdır. Pes Kisrā bu (3) ḥāletden teṭayyür ü teşe⁹⁹üm idüp derūnuna °azīm hirās u bīm müstevlī (4) oldu, velākin himmet-i mülūkāne muḳtezāsı üzre, tecellüd ü teşebbüt (5) idüp bir ferde keşf-i rāz itmemege tavṭin-i nefis eyledi ammā (6) refte refte esās-ı raḥne-dār-ı taḥammüli müşerref-i inhidām olmağile muḥtāc-ı (7) pāyendān-ı tedbīr olup ḥavāşş-ı muḳarrebīni da°vet ile ferāhem-sāz-ı (8) cem°iyyet ve anlar ile °aḳd-i meclis-i meşveret eyledi. Ve ol ḥuşūşı (9) der-miyān itmek şadedinde nāğāḥ ٤ şabā-refṭār-ı peyk-i bī-direngi (10) mīr-i sīdāzrāh, “Cānib-i iştāḥar-ı fārisden bir berīd-i bād-pāy-i berḳ-i (11) ḥirām resīde olup ol kānūn-ı dūzaḥ-nümün ki, biñ seneden (12) mütecāviz zebāne-keş-i ġaleyān-ı iltihāb idi, inhidām-ı eyvān vaḳtinde (13) ol daḥī fer ü nişeste-i ḥumūd oldu.” deyü, iḥbār eyledi. “**Beyt:** (14) Mişāl-i ebr-i raḥmet dehri teşrīf itdigi sā°at, / Mecūs āteşlerin (15) bārān-ı fazlı eyledi iṭfā. Pes bu ḥaber-i şarşar-eşer Kisrā'nıñ jūkāl-i (16) me°şer-i sīne-i pūr-sūzuna **(H49b)** dāmen-zen-i tehyīc ü iş°āl olup bā°iş-i (17) iltihāb-ı kānūn-ı derūn-ı pūr-ıṭirābı oldu. Ve sūziş-i ḥummā-yı elem-i (18) ḥāṭır-ḥirāş irḥā-i a°şāb-ı tecellüd ile endāmına mevreş-i irti°āş olmağile (19) ser-pençe-i taşarrufundan °inān-rübā-yı temālük ve iştībār olup ḥuzzār-ı (20)

¹⁴⁵ 41a¹ iḥtilāc-ı: H iḥtilāl-i // ⁷ pāyendān-ı: H tāpendān-ı // ⁹ nāğāḥ: H'de yok // ²³ devlet-ḥāhiñuz: H devlet-ḥāhiñuz //

meclisden bî-ihtiyâr istikdâh-ı zinâd-ı isti'ânet ü istizhâr kıldı. (21) Ve kelâmı resîde-i maқта^c-ı hıţâm olıcaķ şandalî-nişînân-ı dîvân-ı (22) kisravîden mûbed-i mûbedân cānib-i Kısra'ya teveccüh-i vech-i iltifât (23) idüp "Āy şāhen-şāh-ı bā-intibāh, bu devlet-hāhıñız daĥî °alāyim-i mezkūreniñ

41b¹⁴⁶

(1) vuķū^cı ġicesi ġunūde-i pūster-ferāġ olup müdebbir-i memleket-i vücūdum
 (2) olan rūĥ-ı ṭabî^cî kār-hāne-i cism-i ĥāk-nihādımdan kaṭ^c-ı peyvend-i ta'alluķ-ı şūrî kıilup manzara-i ĥayālden temāşîl-i °ālem-i mişāl müşāhedesine
 (4) iştiġāl ĥilālinde ġördüm ki; bir ġürūh-ı ibil-i şa'āb-ı nā-kerde-mihār (5) bir niçe ĥayl-ı °Arab-ı necābet-şî'ārı kâ'id olup zimām-ı der-dest (6) ma'ber-i dicleden ġūzer itdiler. Ve ol cānib-i memālikine ṭaraf ṭaraf (7) müteneşşir oldılar." didikde, bu vāķı'aniñ istimā^cı Kısra'ya dāġ-ı ber-bālā-yı (8) dāġ oldı. Ve mûbed-i mûbedāna sevķ-i hıṭāb idüp (9) چون توخستى هم توخود ميشو دلم را ع
 شفافسازش "Gerekdir ki; bu beyān (10) ve taķrîr itdügüñ rü'ya ki, nev'urūs-ı °ālem-i ma'nādır, elbās-ı cāme-i (11) ta'bîr ile perde-küşā-yı tutuķ-ı müdde'ā olup ķulūb-ı müstemi'ine teslît- (12) fermā olasın." didikde, ol daĥî "Allāhü a'lem **(H50a)** bu terkîbiñ medlül ve (13) müfādı nāĥiye-i berr-i °Arabda bir vāķı'a ĥudūşıdır. Pes münāsibdir ki, (14) °ummāl-i memālikden °āmil-i ĥîre olan Nu'mān bin el-Münzir'e işdār-ı yarlıġ-ı (15) müstevcibü't-teblîġ ile bir ķāşıd-ı çāpūk-reftār işĥāş u irsāl (16) idesin ki, ol ķuṭruñ ahālîsi °ilm-i ĥadeşāta mevfürü'l-ihtimām (17) olmaġile, ol fenniñ erbābı memleketlerinde ferāĥ-yābdır. Mażanne-i ĥazāķat (18) olanları meĥekk-zen-i ihtibār olsun. Ve tamġā-yı rüçĥān ile (19) mersüm olanı ihtibār idüp ferestāde-i dergāh-ı

¹⁴⁶ 41b ⁵ kâ'id: H kâ'id // ⁷ müteneşşir: H münteşir // ¹⁰ rü'ya: H rüyā // ¹⁶ mevfü-ı ihtimām: H mevfü-ü'l- ihtimām //

devlet-medār (20) kılsun.” didikde, kelāmı qarīn-i qabūl olup Nu°mān bin Elmünzer (21) tarafına infāz-ı fermān-ı qazā nefāz kıldı. Ol dahī ittifāk- (22) ārā-i cumhūr ile cümleden tefevvuķı meşhūr olan °Abdu'l-Mesīh-i (23) Ğassānī ki, mu°ammerīnden ma°dūd olup bālig-i mā°eh ü hamsīn

42a¹⁴⁷

(1) oldıķı kütüb-i mevşūķada muşarraḥ ve manşūşdur, taraf-ı dergāh-ı ma°ālī (2) penāh Kistrā'ya irsāl eyledi. Pes °Abdu'l-mesīh ḥuzūr-ı Kistrā'ya (3) vāşıl olduķda Kistrā andan istikşāf-ı ḥāl idüp “Āyā! El-ān (4) bizim içün °uķde-i ḥātır olan °uķāl ve eşkālīñ kerh-i küşā-yı inḥilāli (5) gelür mi?” didikde, °Abdu'l-mesīh dahī “Cenāb-ı şehinşāhī müdde°ā-yı ta°yīn (6) ü ifşāḥ buyursunlar. Eger mecelle-i ma°lümātımız müştemilātından ise (7) taḥrīr-i mebhāş ile tenvīr-i müdde°ā kılinur. Ve eger ḥāric-i ḥayṭa-i kudretimiz ise (8) ne maķūle ḥallāl-i ğavāmız-ı müşkülātıñ vābeste-i enāmil-i saḥrā-şināsıdır, (9) işāret-nümā-yı ta°yīn olmaķdır. °Uhde-i zımmet **(H50b)** kılinur.” didikde, Kistrā (10) dahī ifşāḥ-ı merām ve ĩzāḥ-ı kelām idicek, anıñ ne maķūle sū°ü'l-mizāc-ı (11) şu°bu'l-°ilāciñ mübtelā-yı ḥafaķān-ı ıztırāb ve ḥalecānı oldıķı ma°lüm-ı (12) °Abdu'l-mesīh oldı. “Ve bu dā-i °uzāla çāre-perdāz-ı indifā° u (13) izmiḥlāl olmaķ ḥāl-i faķīr-i za°ifü'l-ḥāl olan Saṭīḥ-iñ vābeste-i (14) tedbīr-i işābet-pezīridir ki, el-ān meşārif-i Şām'da kıṭın (15) ve Cābiye ismi ile şehīr olan beldede sākindir.” diyicek, Kistrā, (16) °Abdu'l-mesīh'e, tevcīh-i şūret-i istid°ā ile teklīf-fermā oldı ki, (17) ol cānibe derḥāl taḥrīk-i qādime-i ḥall ü tirḥāl ile refrefe-nümā-yı (18) şehbāl-i isti°cāl ola. Ve pīş-gāh-ı Saṭīḥ-i kār-āgāha vuşūli

¹⁴⁷ 42a⁴ ve: H'de yok // ¹⁵ diyicek: H diyücek // ²⁰ olur ise: H olursa //

hâlinde (19) ḳur°a-endâz-ı istikşâf-ı zâmîr olup ol daḫî ne vecih üzre meşḳ (20) âzmâ-yı ḥâme-i ta°bîr olur ise anı bî-kem ü kâset negâşte-i (21) şahîfe-i zabt u taḫrîr eyleye. Ve yine cānib-i Kistrā'ya °avdet ve °atf-ı (22) °inān-ı °azîmet idicek bî-taḫrîf ü taḡyîr ma°rûz-ı sâḥa-i serîr-i °âlem-i (23) maşîri kıla. Pes çünki °Abdu'l-mesîḫ me°mûr olduḡı üzre

42b¹⁴⁸

(1) vâsıl-ı menzil-gâh-ı saṭîḫ oldu, Saṭîḫ'i müşerref-i zarîḫ ve maḥleb-i (2) ser-tîz-i meniyye ile cerîḫ olmadan nâşî sermest-i neşve-i helâk (3) u bevâr ve güft-gûya meslûbü'l-iḳtidâr buldı ki ref°-i şavt-ı (4) ceḫîr ile selâm ve esmâ°-i peyâma cedd ü iḳtidâm eyledi. Aşlâ (5) müfîd olmayup fâ°iz-i istimâ°-ı redd-i kelâm olmadı. Bi'l-âḫire (6) ref°-i °aḳîre ile bu şi°ri inşâd eyledi ki maṭla°ı budur: (7) “**Maṭla° (H51a)**، ام يسمع غطريف اليمين، ام فاذا لم به شاد العنن، (8) Şi°r-i mezkûr sem°-i saṭîḫe resîde olduḡda dîde-güşâ-yı (9) intibâḫ olup bu vecihle mutaşaddî-i cevâb oldu ki, °Abdu'l-mesîḫ (10) على جمل مشيخ، جاء الى سطيج، حين اوفى رويالموبدان راى ابلا (12) ملك بنى سأسان لارتجاس الايوان وخمود النيران، و (11) على الضريح، بعثك وظهر (14) دجلة، فاننتشرت فى بلادها عبدالمسيح اذا كثرت التلاوة (13) صعابا تقود حيويا عرابا قد قطعت ساوت، وقاض وادىالسماوة فليست الشام لسطيج (15) صاحب الهثراوه دخمدت نار فارس وغازت بحيرة Saṭîḫ'den bu (17) تملك منهم ملوك و ملكات على عدد الشرفات، وكل ماهو (16) شاما kelâm-ı lālî-nizâm resîde-i maḳṭa°-ı ḫitâm (18) olduḡda rişte-i °ömri daḫî bürîde-i maḳrâz-ı inḳitâ° u infişâm (19) oldu. Ve °Abdu'l-mesîḫ ric°at idüp kistrâ ile telâḳî hâlinde (20) Saṭîḫ'den telâḳḳî itdigi kelâmı ma°rûz kılip çünki mefhûm-ı (21) kelâm ma°lûm-ı kistrâ-i bâ-iḫtişâm oldu, silsile-i neseb-i sāsāniyāndan (22) kendiden soñra on dört nefer kimesne mesned-nişîn-i

¹⁴⁸ 42b⁷ maṭla°: H şi°r // ²² kendiden: H kendüden // kimesne: H kimse //

dīhīm-i salṭanat (23) olmak kelāmı mesmū^cı olıcaḡ “Zamān-ı medīd-i eşheb muraşşā^c-zīn-i

43a¹⁴⁹

(1) salṭanat-ı çāpük-süvārān ḡānedān-ı kisravīniñ zīr-rān-ı himmetlerinde olmak (2) iḡtizā ider.” za^cmı ile teslīt-yāb oldu. Ammā derd-mend (3) andan (ḡāfil ü) bī-ḡaber ki dest-bürd-i **(H51b)** geşt-gīr-i rūzgār ile ol silsileden (4) on nefer-i şāhinşāh-ı zerrīn-i kemer dōrt sene pey-der-pey fetāde-i (5) ḡāk-i helāk olup baḡıyye dōrt neferiñ devletleri zamān-ı ḡilāfet-i (6) ḡazret-i °Ömer bine'l-ḡaṭṭāb raḡıya'l-lāhu °anh vaḡtine mūntehī ve ol eşnāda (7) mūnḡazī olmuşdur. Fī-nefsi'l-emr ḡilāfet-i ḡazret-i °Ömer bine'l-ḡaṭṭāb'da (8) raḡıya'l-lāhu te^cālā °anh memālik-i °acem bilād-ı islāma mülḡaḡ olmaḡile āfitāb-ı (9) cihān-tāb-ı devletleri evc-i rif^catdan āfil ve mülk-i salṭanatları zā^cil (10) olup ve Yazdacird ki āḡir ekāsire-i der-zamān-ı salṭanatında memāliki (11) mübāşeret-i Sa^cd bin Ebī Vaḡḡāş ile dāḡil-i bilād-ı islāmiyye olup (12) andan şoñra mānend-i (ḡareket-i) mezbūḡ-ı cem^c-i leşker idüp birḡaḡ def^ca (13) °asker-i Behrām intikām-ı islām ile muḡārebeye cesāret itmişidi. (14) °Āḡıbet-i vaḡ^ca-i Nihāvend'de mūnhezimen şırzime-i ḡalīle ile firār (15) itdikden şoñra techīz-i ceyšē °adem-i ḡudretinden nāşī mūtenekkiren (16) eṡrāf-ı memālikde serḡerdān iken tāriḡ-i hicretiñ otuz birinci (17) senesinde ki, zamān-ı ḡilāfet-i °Oşmān İbn-i °Affān'dır, bir şaḡş-ı (18) Asya-bānī yedinde küşte olmuşdur. **Beyān-ı ḡāl-i rızā^c-ı cenāb-ı (19) şāh-ı rūsül:** Ba^czı mehere-i fenn-i siyer sevḡ-i ḡaber-i pūr-^ciber-i mevlid-i ḡayru'l-beşer (20) şadedinde mīzāb-ı ḡāme-i feyḡ-bārdan bu vecihle isāle-i āb-ı (21) şīrīn-güvār-ı iḡbār itmişdir ki: Ol

¹⁴⁹ 43a¹ çāpük-süvārān: H çābüksüvārān // ³ ḡāfil ü: N'de yok // ⁴ dōrt: H dōrd // sene: H senede // ⁸ te^cālā: H'de yok // ¹¹ bin: H ibn-i // ¹² ḡareket-i: N'de yok // ¹⁵ ḡudretinden: H ḡudretiden //

menba^c-ı mā^oü'l-ḥayāt-ı hidāyet (22) ḥazreti ^caḳab-ı velādetlerinde lüle-i serçeşme-i ḥayru'l-miyāḥ olan **(H52a)** (23) enāmil-i ^cadīmü'l-mümāşillerinden engüşt-i ibhām-ı sīm-endāmların mānend-i

43b¹⁵⁰

(1) enbūbe-i nişgerder dehen kılup imtişāş kıldılar. (Ve) andan pistān-ı (2) māder gibi şīr-i keşīr feverān ider müşāhade olundığı şebt-i şaḥīfe-i (3) rivāyet kılınmıştır. Ve ol netīce-i sülāle-i kā'ināt -^caleyh-i ve ^calā ālihi (4) ve şaḥbihi efzālū'ş-şalavāt- cenābını eşher rivāyāt üzre Āmine'niñ (5) ırzā^cı tokuz gün olup ^cuyūnu'l-ma^cārif ḳazā^ciden yedi gün (6) olmaḳ menḳūldür. Ve emtā^cda yedi (ay) imtidādı rivāyeti meşūrdur. (7) Ve Āmine'niñ ^calā iḥtilāfū'l-aḳvāl ırzā^cı müddetinden şoñra (8) ḳudūm-i Ḥalīme vaḳtine dek Ebū Leheb-i bed-girdārīñ perestārı (9) olan Şübeye-i Eslemiyye'niñ ırzā^cı muḳarrer olup lākin bu bābda (10) Āmine'niñ kūy-rubā-yı sebḳat oldığı resīde-i derece-i iştihār (11) olmuştur. Ve ba^czı erbāb-ı siyer esbaḳ-ı murzı^cāt Şübeye olmaḳ (12) rivāyetin iḥtiyār idüp, اول لبن دخل جوفه عليه الصلوة، (13) والسلا م لبن ثوبيه، ḳavli ile te^osīs-i mebānī-i müdde^ca kılmıştır. (14) Ve bu rivāyet aḳvāl-i sābıḳa muḥālif olmaḳ ile ba^czı müte^oaḥḥirīn (15) rivāyeteyn-i muḥālefeteyn beynini tevfiḳ u muḥākemeye taşaddī ile nesāḳ-sāz-ı (16) telfiḳ olmaḳ şadedinde kelām-ı sābıḳda mansūş (olan) evveliyet-i ḥaḳīḳiyye (17) olmayup izāfiyye olmaḳ ile “māl-i kelām-ı evvel lebenin ba^cde leben ümmih (18) dimekle müveccihdir.” deyü, ḥall-i ^cuḳde-i eşkāl itmiştir. Ve aña daḥī (19) māni^c yoḳdur ki ḥīn-i velādetde Şübeye'den ırzā^c def^caten ev (20) **(H52b)** def^cateyn vuḳū^c bulmuş

¹⁵⁰ 43b³ ve: N'de yok // ⁶ menḳūldür: H'de menḳül // ay: N'de yok // ¹⁶ olan: N'de yok // ²⁰ ırzā^cından: H ırzā^cından // ²² şübeye: H şüveybe // sepīde: H sefīde //

olup bir müddet Āmine'niñ rızā^cından (21) şoñra kudūm-ı Hālıme vuķū^cuna dek müstemirren müteħakkık olmuş ola. (22) Ve Şübeye Ebū Leheb-i bedgirdārıñ perestārı olup, bir sepīde (23) hengām-ı şubh-ı sa^cadet ki, ol āfitāb-ı cihān-tāb-ı risāletıñ māh-ı

44a¹⁵¹

(1) māh-ı ıal^cat-ı ^cālem-efrūzı velādet ile ziyā-pāş-ı çār-cihet (2) oldu, Şübeye berzede-demān-ı müsāra^cat olup Ebū Leheb'i tebşīre (3) mübāderet etdikde ol dahī anı i^ctāk ile mücāzāt itmişidi. (4) Ve Ebū Leheb-i nā-sütüde hışālıñ muķtezā-yı hāl-i hūsrān-me^oali (5) elbās-ı āteşin-i sirbāl-i ğazab u nekāl ile mücāzāt iken ol (6) cihetden taħfif-i ^cazāb ile mükāfāt olduğı bu rivāyet ile (7) taħkık bulmuşdur ki: Çünki Ebū Leheb münzevī-i hāviye-i helāk (8) ve kezā şette-i maıtmüre-i hāk oldu, bir seneden ziyāde zamān (9) mürūrunda Hāzret-i ^cAbbās -raziya'l-lāhu ^canh- anı vaķ^casında (10) görüp hālinden su^oāl idicek cevābında el-ān güdāhte-i (11) āteş-dān-ı caħīm ve gülü-sūhte-i ğadīr-i rūd-ı hamīm olmağıle mübtelā-yı (12) ^cazāb-ı elīm olduğun beyāndan şoñra “Ol rahmet-i şāmīle-i (13) ^cämme-i mevcūdāt ve bā^cıs-ı āferīniş-i kaffe-i maşnū^cāt -^caleyh-i (14) ezkiyyü't-teslīmāt- hāzretleriniñ haber-i velādeti ile beşāret-i mustavfī-i (15) nişāb-ı meserret olduğumdan nāşī Şübeye'yi malımdan i^ctāk (16) ve andan hill ü sāk eyledigim cihetden fā^oiz-i reşha-i ^cināyet ve (17) haşşa-mend-i mā^oide-i rahmet olup her leyle-i işneynde bir (18) nevbet (işbu) iki aşba^cım beyninde **(H53a)** olan nuķreye gencīde olacaķ miķdār (19) āb-ı şīrīn-güvār irtişāfı ile teskīn-i ğaleyān-ı harāret müyesser (20) olur.” deyü,

¹⁵¹ 44a³ etdikde: H itdikde // ⁶ olduğı: H olundığı // ¹¹ ğadīr-i: H ğalīn-i // rūd-ı hamīm: H rūhamīm // ¹² olduğun: H olduğın // ¹⁵ Şübeye'yi: H Şüveybe'yi // ¹⁸ işbu: N'de yok //

sebbābe ve ibhāmı miyānına işāret-nümā olduğu (21) hikāyet-i °an°ane-i şikāt rivāyeti ile şöhret-yābdır. **Tetimme:** Hāfız (22) müttekın-ı serī °allāme-i İbn-i Cezerī hikāyet-i mezkūreyi naql (23) şadedinde müstemi°ini bu vecihle mutaşaddī-i tebşīr olmuşdur ki

44b¹⁵²

(1) Ebū Leheb-i nā-sütüdekār ki müşrik-i sitīze-güzār olup kabāyih-i (2) güftār ve girdārını ve zemā°im-i ahvāl ve etvārını muhtevī hakkında (3) süre-i şerīf nāzil olmak mertebesine resīde olmuş idi, (4) ya°nī ol müşrik-i siyeh-dil-i düzah-menziñ pādāş-ı a°māl ve (5) e°āli istihkāk-ı °azāb-ı muhallid ü müstemirr ve nūr-ı bāşıra-i idrāki (6) gişāve-i zālālet ile müstetir olmuşken tulū°-ı neyyir-i cihān-efrüz (7) cemāl-i fīrüz-ı hidāyet-endüz-ı Muḥammedī ile velev def°aten çeşm-i şeb-kūruna (8) sürme-keş-i nūr-ı sürūr olmağile fi'l-cümle perde-güşā-yı sübül-i (9) zālālet ve güşāyiş-dih-i revzene-i ruḥşat olmak müteḥakkıķ olıcaķ (10) fi'l-aşl dīde-i başīreti mükteḥil-i kehl-i hidāyet olmağile rūşenī-fezā-yı (11) °ināyet-i bī-gāyet-i ilāhī olmuş olan ḥadīdü'l-başarān-ı İmān u itķān (12) ki ol şehbāz-ı sedre-pervāz-ı risāletiñ -şalla'l-lāhu °aleyhi ve sellem- (13) nūr-pāşī-i velādet-i bā-sa°ādet ile zirve-i şevāhiķ-i (°ālem-i) ervāḥdan (14) ṭaraf-ı nişīmen-gāh-ı eşbāḥa taḥrīk-i ḳademetü'l-cenāḥ-ı nuzūl ile (15) ziyā-resān-ı vuşūl olduğu vaķtı deverān-ı sinīn ü şuhūr ile (16) **(H53b)** idrāk itdikçe bī-iḥtiyār ḳarīrū'l-°ayn-ı nūr-ı meserret olmadan nāşī (17) ol sā°at-i bā-sa°ādetiñ vuķū°unda mertebe-i ḳudret süfre-güster-i (18) bezl-i semāḥat ve mā°ide-pīrā-yı elvān-ı ni°met ola. Lā-muḥāle, ḥişşe-mend-i (19) maṭā°im-i dāru'n-ni°am-ı cennet olmak emr-i müsteb°ad

¹⁵² 44b ¹³ °ālem-i: N'de yok // ¹⁸ bezl-i semāḥat: H bezl ü semāḥat //

degüldür. Kemā kıāle'ı hāfız (20) Şemsü'd-dīn Muḥammed bin Nāşıru'd-dīnü'd-Demşakī: **Şi'r:** جاء ذمه، وتبت يداه فى الجحيم مخلدا، ائى انه فى يوم (21) اذا كان هذا الكافر باحمد مسروراومات (23) يخفف عنه للسرور باحمدا، فمالظن بالعدذى كان عمره، (22) الاثنین دایما، Hālā ahālī-i °aşr beyninde müte°arif

45a¹⁵³

(1) olduğı (vecih) üzre ferāhem-sāzī-i cem°iyyet-i mevlid-i şerīf-i nebevī (2) ḥuşuşunda e°imme-i islām iki fırka olmuşdur. Bir fırkası (3) eslāfdan kıurūn-ı şelāşede şudūrı olmaduğı cihetden (4) bid°atiyyeti lüzümü ile mütemessik olup mutaşaddī-i men° u taḥzīr olmuşdur. (5) Fırkā-i şāniye cevāzını belki istiḥbābını iddi°a itmişlerdir. Ve bu fırkadan (6) bir zümre bedi°iyyeten teslīm idüp velākin “Bir emriñ bedi°iyyeti muṭlaķā (7) mezmūmiyetten muḳtażī olmayup belki müstaḥdişāt-ı umūr-ı şer°iyye iki (8) kısım olup, evvel kısmı ki, kıavā'id-i esās-ı şer°e muḥālif olmaya, (9) binā-ı ribāṭ u ḥānāt ve iḥdāş-ı beķā° vü ḥayrāt mişillü vücūh-ı berr (10) ü ḥasenāt gibi anıñ cevāz u istiḥbābı muḳarrer olmağıle bu daḥī ol (11) kıabīleden olup emr-i mendüb ve müstaḥsen olduğı müteḥakkık ü mütebeyyin olur.” (12) dimişlerdir. Ve ol fırkadan ya°ni **(H54a)** mücevvez olanlardan bir zümre daḥī (13) ol vaz°-ı pesendīdeniñ bedi° maḳūlesinden olduğun inkār (14) belki mesnūn olduğı iddi°a vü ihtiyār idüp bu minvāl üzre (15) mutaşaddī-i taḥķīķ-i maḳāl olmuşlardır ki, ol bā°iş-i āferīniş-i kā°ināt (16) -°aleyhi efzālū't-teslīmāt- cenābı ba°de'l-bi°se kendi nefis-i nefīsleriçün (17) °aķīķaya mübāşeret buyurduķları rivāyāt-ı şikāt ile resīde-i (18) derece-i tevātür olup ve i°āde-i °aķāyık-ı ğayr-ı ma°hūd olmağıle ol (19) sultān-ı rüsül cenābınıñ ol emre mübāşereti ḥazret-i

¹⁵³ 45a¹ vecih: N'de yok // ³ olmaduğı: H olmadığı // ¹³ olduğun: H olduğı // ¹⁶ nefīsleriçün: H nefīsleri için //

efrīdekār-ı (20) kibriyā-şîcâr celle ve °alā ol çalab-ı kibriyāniñ zāt-ı bāhirü'l-berekātını (21) halk ve ĩcādınıñ şükrüni izhār için olup ol server-i mevcūdātını (22) kendi zāt-ı kudsī-simātına selām ve şalātı gibi olmuş olur. (23) Ve müntehicān-ı minhāc-ı sünen-i Muḥammedī olan sālīkān-ı mesālik hedy-i

45b¹⁵⁴

(1) Aḥmedī için ḥod-idrāk vaqt-i mīlād-ı nebevīde vazc-ı ma°hūd (2) üzre ittiḥāz-ı velāyim-i bilā nekīr °an levmet-i lā°im emr-i memdūḥ u müsteḥabb (3) olmak muḥarrer olur. Ve yine ferāhem-sāzī-i cem°iyyet-i mevlid-i nebevī (4) mesnūn olduğun işbāt şadedinde olanlarıñ mütemessik oldukları (edilleden) (5) biri daḥī oldur ki, şaḥīheyn-i mevşūkeyn müşt Emilātından olduğu (6) üzre ol āfitāb-ı cihān-tāb-ı risāletini şaḥn-ı dārü'l-hücre-i tībe-i (7) tayyibeyi maṭrah-ı şîcāc-ı hidāyet-i iltimāc buyurduklarında ol kuṭrda (8) kātın olan yehūd t̄ā°ifesin şavm-ı yevm-i °āşūrāyı mültezem (9) **(H54b)** bulmuşlar idi. Sebeb-i iltizām-ı tefahḥuş u isti°lām buyurılacak anlar daḥī (10) cevāblarında cenāb-ı müntakim ve zü'l-celāl, Fir°avnı ve Fir°avniyānı (11) ğarīk-i baḥr-i ihlāk u istişāl idüp Ḥazret-i Mūsā'yı incā ile (12) münşerihu'l-bāl kıldığı yevm-i °āşūrāda vuḳūcundan nāşī her (13) yevm-i °āşūrāda şāyim oldukları tecdīd-i menşūr-ı şükr-i mevfūr (14) için olduğın beyān etdikleri resīde-i semc-i nebevī olduğda (15) انا احق بموسى منكم، buyurup ve kendiler bi'z-zāt yevm-i °āşūrāda (16) şā°im olup peyrev-i āşār-ı meslek-i nebevī olan şaḥābe-i kirām-ı behişt (17) me°vāya şavm ile emir-fermā olmuşlar idi. Pes, bundan daḥī (18) müstefād olur ki ol yevm-i mu°ayyende şavma mübāderet taraf-ı (19) ilāhīden isdār-ı ni°met yāḥūd defc-i ni°met muḳābelesinde izhāren (20) lişşükr vuḳūc bulmuş

¹⁵⁴ 45b⁴ olduğun: H olduğın // edilleden: N'de yok // ¹⁰ ve: H'de yok // ¹⁴ etdikleri: H itdikleri // ²² olunmak için: H olunmağı için //

olup ni^cam-ı ilāhīden zamānı sebkat itmiş bir ni^cmet-i (21) celīleniñ vaḳti hūlūl itdikde şükren lehā şavm u tilāvet ve bezl-i (22) ni^cmet mişilli ba^czı vüçūh-ı birre müşāberet olunmaḳ için bir aşl-ı şer^cī (23) mevcūd idigi muḳarrer olıcaḳ vaz^c-ı mezkūr için bid^catiyyet ihtimālī

46a¹⁵⁵

(1) bertaraf olmuş olur. **Baḳiyye-i haber-i dil-keş-i rızā^c-ı resūl:** Sülāle-i (2) şanādīd-i ḥānvāde-i Arabdan olan ekārim-i pākize nessābān-ı sūtūde (3) ḥaseb ḥaşāyişindendir ki ol ḥoş-nihādān-ı refāhet-i i^ctiyāddan (4) her ḳanḡı mīz-bān-ı dārū'n-ni^cam-ı semāhatiñ dā^cire-i simāt-ı cem^ciyyeti bir mihmān-ı (5) ḡaybī vürūdı ile zīb ü zīnet bula, ya^cnī (**H55a**) bir ḥulfü'ş-şıdk-ı bāhirü' (6) n-necābetiñ müşāhede-i nūr-ı ṭal^cat-ı āfitāb-ı behceti dīde-i emānīsine (7) nūr-efzā-yı meserret ola. Kerem-i i^ctiyād-ı ittikā-ı nāz-ı bāliş-i refāhet (8) olmaḡile bi'z-zāt tekeffül-i gehvāre-cünbān-ı terbiyeti meşāḳını ta^cahhüd ve (9) iltizāmdan terfi^clerinden ḳat^c-ı nażar ol mevlūd-i pākize-seriştīñ (10) mizāc-ı leṭāfet-i imtizācı mebdā āfet-resīde-i veḡāmet-i hevā-i redd-i (11) ḥazarī olmayup istinşāḳ-ı hevā-i şaḡīḡ-i bedv ile ta^cdīl-i ṭabī^cat (12) ve irtizā^c-ı efāvīḳ-i münciyāt-ı sūtūde-simāt bā^ciş-i inṭılāḳ-ı lisān-ı (13) fesāhat ve sebeb-i istidād-ı bāzū-yı şecā^cat olmaḳ dā^ciyesiyle (14) ol helāl-i ufḳ-ı maşrıḳ-ı şabāḡati ez^cār-ı necābet-girdārdan bir dāye-i (15) āzmūde-seciyyetiñ hāle-zīb-i āḡūş-ı ḥazāne-i terbiyeti ḳılmaḳ ^cumūmen (16) ḳabā^cil-i ^cArabıñ deyden ve ^cadetleri olup bādiye-gerd-i ḥavālī-i beled-i ḥarām (17) olan ḳabā^cilden Benī Sa^cd secāyā-yı mergūbe-i ḥasene ve şīm-i maḳbūle-i (18) müstaḡsene

¹⁵⁵ 46a ³ ḥoş: H'de yok // ⁸ tekeffül-i: H'de yok // ¹³ dā^ciyesiyle: H dā^ciyesi ile // ¹⁹ ḡıdmet: H ḡıdmet // ²¹ beḳ^ca-i: H naḳ^ca-i // ²² ve: H'de yok //

ile müteḥallī olduklarından nāṣī eṣrāf-ı Mekke tarafından (19) bu ḥıdmet ile müstaḥdem olmak, qarār-dāde olmağile her seneniñ (20) faṣl-ı rabīcinde ve mevsim-i ḥarīfide kıble-gāh-ı enām olan taraf-ı (21) ḥāk-i pāk-i beḳca-i beledü'l-ḥarāma taḥrīme-bend-i nehḫat u kıyām olurlar (22) idi. Ve ol netīce-i izdivāc-ı ābā vü ümmehāt -caleyhi ezkiyyü't-taḥıyyāt (23) ve etemmiyyü't-teslīmāt- ḥazretiniñ velādet-i bāhirü's-saādeti münevver-sāz-ı

46b¹⁵⁶

(1) kāzī-i cihāt olduğu senede (daḥī) muḫtād-ı dīrīneleri üzre (2) zenān-ı kabīle-i Benī (**H55b**) Saḫd ve Ḥalīme-i Saḫdiyye ve zevci olan Ḥārīṣ (3) bin cabd-i cUzzā ol cemāat ile hem-cinān-ı refāat olmuşidi. Bu (4) bābda Ḥazret-i İbn-i cAbbās -raziya'l-lāhu teāālā canhumā- rivāyeti ile (5) levḫa-pīrā-yı dībāce-i müellefāt-ı şikāt olup Ḥalīme'den menḫül (6) olan mervıyyātdır ki: Sāl-i ferḫunde-fāl-i mīlād-ı bāhirü'l-efḫalden (7) muḫaddem vāḳı-ı ḫuşk-sāl-i kaḫt u ḡalādaki eşer-i şiddet-i mecāat ile (8) kabīlemiz ahālisi cumūmen bītāb-ı istiḫāt olmuşlar idi. Ve ben (9) ittifākā bār-dār bulunmuş idim. Ol eṣnāda bir hafta ve bir rivāyetde (10) üç gün cale't-tevālī bir loḫma ile sedd-i şelleme-i mecāat kılmak müyesser olmamış (11) idi. Ve ittifākā benim için vazc-ı ḫaml itmek ol ḫāl-i bā-nekāl ḫilāline (12) muşādif olmağile ekşer leyālīde ciger-kāvī-i gürisnegī ile nā-hār (13) ve dil-ḫırāşī-i feryād-ı tıfl-ı girye-şīār ile şeb-i zinde-dār-ı ıztırāb-ı (14) ıztırār olurdum. Der-ḫilāl-i ān-ı ḫāl bir şebān-gāh-ı cān-gāhda (15) ki, kemāl-i zaḫf ile taḫammül-rubūde-i tāb ve tāḫat ve ser-nihāde-i (16) vesāde-i istirāḫat olup ḡunūde olmuş idim,

¹⁵⁶ 46b¹ olduğu: H olduğu // daḥī: N'de yok // ⁴ teāālā: H'de yok // ⁶ mervıyyātdır: H mervıyyātdandır // ⁹ bulunmuş idim: H bulunmuşidim // ¹⁰ olmamış idi: H olmamışidi // ¹⁶ olmuş idim: H olmuşidim // ²³ birr-i: H birre-i //

vāqı̄ımda (17) bir şahı̄ş gödüm. Beni zemīnden berdāşte kı̄lup lebinden ebyaz (18) bir cū-yı dil-cū-yı muşaffāya ilkā eyledi. Ve beni ol āb-ı şīrīn-güvārdan (19) içmege mükerrer mükerrer teklīf-fermā oldu. Ve ol eşnāda baña (20) tevcīh-i hı̄tāb şadedinde “Beni bilür misin?” didikde, **(H56a)** “Bilmem.” deyü (21) cevāba mutaşaddī olduğımda “Hengām-ı şiddetde taḥammül-i a°bā-i °anā vü (22) meşakḫat ile beşş-i şikāyet itmeyüp şükür-güzār olurduñ. Ben ol (23) şükrüm.” didi. Ve cānib-i birr-i baḥāya reh-peymā olup tekrār baña

47a

(1) mühmīz-engīz-i ḥaşş ü terğīb olmak ma°razında “Ey Ḥalīme! Şöyle ki (2) muḫtezā-yı işāret-i müstetbi°ü'l-beşāretim üzre ol ḥāk-i pāk-i (3) müşg-āsāya nāşiye-sā-yı ilticā vü intimā olasin. Bī-şübhe ahrāz-ı (4) kimyā-yı °izz ü °alā ile kām-revā olup ric°at itdikde ol ufukdan (5) ṭālī° bir kevkeb-i mes°ūd-ı sāṭı°u°z-zuhūr muḫāreneti ile aḫṭār-ı bilādı (6) münevver-sāz olmak muḫarrerdir.” deyüp “Baña bu sırrı ketm eyle.” deyü (7) tenbīh-fermā oldu. Ve dest-i meymenet-peyvestini şadırma vaz° (8) eyledi. واذهبى ادرالله لك الرزق واجرى لك اللبن، kelāmını (9) ḫurṭa-i gūş-ı °ibret-nüyüşum kıldı. **Ḥikāye-i uḥrā:** Ve bu sefer-i sa°d (10) eşerde vuḫū° bulup Ḥalīme’niñ ḥadī-ḥān-ı rivāyet ve zemzeme (11) sāz-ı ḫikāyet olduğı mübeşşirātdan olmak üzre naḫl ider ki: (12) Rūfekā ile çünki reh-neverd-i ḥāk-i müşg-sā-yı baḥā olarak (13) ḥavālī-i şehre vāşıl olduḫda maḥfil-ārā-yı şavāmi-i bālā olan (14) hātıf-ı ḥoş-nevā-yı ğaybīden bu şadā-yı dil-keş-edā bu vecihle (15) sāmi°a-res-i maḥmil-nişīnān-ı bādiye-peymā oldu ki: Ḥazret-i bārī°ü’ (16) n-nesem ḥabīb-i muḫteremi olan resūl-i mükerremī cenābınıñ meyāmin-i muḫaddem-i (17) **(H56b)** sa°adet-tev°emi

sebebi ile bu sāl-i ferhunde-fāl-i hurremde ābisten (18) ve bār-dār olan zenān-ı ʿişmet-şiʿārdan tevellüd iden evlād (19) püser olup duhter olmaya. Ve hūşā ol reşkīn-sāz-ı enār-ı yāsīn (20) olan pistāne ki ol gehvāre-zīb-i baḳʿā-i imkān olan (21) maḥdūm-ı ʿālemiyānīñ seyrāb-sāz-ı dehān-ı ḡonce-sānı ola. Ey nisvān-ı (22) benī Saʿd! Merākib-i ʿazīmete mühmīz-engīz-i müsāraʿat oluñ. Tā rehīne-i (23) musābaḳatı iḥrāz ile hem-pāyān-ı rüfeḳādan mümtāz ve ser-efrāz olasız.

47b¹⁵⁷

(1) Pes bu peyām-ı beşāret-fercām istimāʿı ile cümle zenān-ı ḳabīle (2) şād-gām olıcaḳ şevherlerin daḫī āḡāh ve bā-ḡaber ḳılıp (3) aʿmāl-i tāziyāne-i istiʿcāl-i tām ve ḡadī-sāzī-i merākib (sevḳ) ü ḡarām (4) ile müteveccih-i (ḡaraf-ı) beled-i ḡarām oldılar. Ve benim zīr-rānımda olan derāz-ı (5) kūşḳ-ı ḳaʿfi kemāl-i ḳuvvetde olmaḡile girān-reftār olup merākib-i (6) ḳāpük-süvārān-ı rüfeḳā ḳālāk-i ḡirām u rehvār olmaḡile anlar berḳ-i (7) ḡatıf gibi ḡarfetü'l-ʿaynda sürʿatle dīdemizden ḡāʿib olup (8) ben zevcim ile ol vādīde pes-mānde-i vaḡşet ü tenḡayī olmuş (9) idük ki ol ḡālde merreten baʿde uḡrā yemīn ve yesārımdan (10) “ḡeniyyen lek yā ḡalīme” şadāsı resīde-i ḡuş-ı ʿibret-nüyüşum olup (11) pīş-ḡāhımda iki kūhsārīñ şikāfından bir şaḡş-ı dırāz-ḳāmet (12) nümāyān oldı ki destinde nūrdan bir ḡarba olup anı merkübem (13) **(H57a)** olan merkebiñ şekmine ḡavāle ḳıldı. Ve baña “Yā ḡalīme! Saña mutaraşşıd-ı (14) āsīb-resānī-i ızrār olan şeyāḡīn-i māridīni ḡavāle-i dūr (15) bāş-ı tehdīd ile defʿ ü ḡard idüp ḡaraf-ı ilāḡiden seniñ (16) pīrāmen-ḡerd-i şavn u ḡirāsetiñ olmaḳ için firistādeyim.” didi. (17) Ben daḫī zevcim ḡārīş bin

¹⁵⁷ 47b ³ sevḳ: N'de yok // ⁴ ḡaraf-ı: N'de yok // ⁷ sürʿatle: H sürʿat ile // ¹⁴ dūr-bāş-ı: H dūr-bāş-ı // ²⁰ müşāhede: H müşāhed //

°Abdu'l-°uzzā ki, ol hālde hem-°inānım (18) idi, “Āyā! Bu şadā anıñ dahī resīde-i şimāhı-ı iz°ānı olmuş mıdır?” (19) deyü imtiḥān u istiḫāh şadedinde olup “Benim maḥsūs u (20) müşāhedem olan emr-i ğarīb seniñ dahī müşāhede ve ma°lūmuñ (21) oldu mı?” deyü istiḥbār u istintāk murād itdügimde “**Beyt** (22) صدکونه (23) کوش شنواجوی که در مجلس رندان، بر بستن لب موجب (22) ” ol beni tekellümde sebkat idüp “Ḥālā

48a¹⁵⁸

(1) sende bir °acīb perīşān-gerdārılık ve bir ğarīb aşufte-eṭvārılık (2) nümāyāndır. °Aceb ne maḫūle emr-i müdhiş meşhūduñ olmaḫ gerek ki, (3) sende bu ḥāletiñ zuhūrunı ĩrās itdi.” deyücek ma°lūmum oldu (4) ki, şüret-i ḥālden bī-ḥaberdır. El-ḥāşıl ānifen zıkrı mūrūr itdigi (5) üzre Ḥalīme’niñ merkebi mahzūl u bī-ḫākat olup hem-rāhān-ı ḫabīle (6) mūrā°āt-ı ādāb-ı murāfaḫat itmediler. Ve a°māl-i tāziyāne-i iḫdām ü sür°at (7) ile Ḥalīme ve zevcini sebkat idüp (ve) güzāşte-i deşt-i pūr-vaḫşet (8) terk idüp Mekke-i mükerremeye duḫūlde anı sebkat eylediler. Ve ol (9) kec-nażarān-ı (**H57b**) bī-başıretten her biri murabba°-nişān-ı çemen-soffa-i ḫayāt (10) olan aşḫāb-ı şervetden biriniñ ḫıfl-ı rażī°asına dırāz-dest-i (11) rağbet oldu. Ve zu°mları üzre her biri bir cūrre-bāz-ı bülend-pervāz-ı (12) naḫvet ve nāzı zīb-i serpençe-i ibtiḫāc u ihtizāz ḫıldılar. Ve ol (13) dürretü’l-eslāk-i silsile-i kā°ināt -°aleyh-i ezki’yyü’ş-şalavāt- cenābı (14) yetīm oldığı cihetden dest-yāz-ı rağbet ve ḫabūl olmadılar. Ve’l-ḥāşıl (15) bu bābda münāvele-i rüvāt-ı şāḫib-i dirāyet ile

¹⁵⁸ 48a⁵ hem-rāhān: H hem-rehān // ⁷ idüp: H’de yok // ve: N’de yok // ¹² naḫvet: H menaḫvet // ¹⁶ ḫabaḫçe-i: H şabaḫçe-i // anlarıñ: H anlar // °aḫībinde: H °aḫabinde // Mekke-i mükerremeye: H Mekke’ye // ¹⁹ maḫzūm: H maḫzūm // ²¹ müteḫayyiz-i: H müteḫayyir-i // ²³ izḫırāb-ı ḫayret: H izḫırāb u ḫayret //

Ḥalīme'den nihāde-i (16) ṭabaḳçe-i rivāyetdir ki: Çünki anlarıñ °aḳībinde Mekke-i mükerremeye vāşıl (17) ve derūn-ı şehre dāḫil oldum. Maḳşūd ve maṭlabım olan razī° (18) ṭalebi ile ḳuçe-gerd-i maḫallāt-ı şehr olup cümle eṭfāl-i maldārān-ı (19) Ḳureyş ve benī maḫzūm menhüb-ı dest-endāzī-i zenān-ı Benī Sa°d (20) olmağile anlar cümle maḳzi'l-me°mül oldılar. Ancak ben maṭlūbuma (21) zafer-yāb-ı vuşūl ve maḳşūdum müteḫayyiz-i ḫavza-i ḫuşūl olmayıcaḳ (22) “Ey kāş bu cānibe şedd-i ḫırām-ı °azīmet itmekle ser-geşte-ḫāl-i ıztırāb (23) olmuş olmasam.” deyü hezār piç ü tāb ile āşüfte-bāl-i humūm ve ıztırāb-ı

48b¹⁵⁹

(1) ḫayret olup esvāḳı ḫayrān ḫayrān güzerān iken nāgāḫ cāsūs-ı (2) nigāḫım bir şahş-ı pür-vaḳār-ı sūtūde-eṭvāra dūçār oldı ki, (3) nāşiyesinde envār-ı necābet hüveydā vü āşikār idi. Anıñ ne maḳūle (4) kimse oldıḡın istifsār eyledim. Re°īs-i şanādīd-i Mekke olan (5) °Abdu'l-muṭṭalib bin Hāşım idigi ma°lūmum olmaḳ ḫilālinde ol kimse (6) şavt-ı **(H58a)** bülend ile “Ey nisā-i murzı°āt! Cemā°atıñızda ḫilāf-ı ma°ḫūd (7) eṭfāl-i şehrden ḫiç bir ṭıfl-ı razī°iñ müte°ahhid-i ḫıdmet-i terbiyyeti (8) olmamış kimse ḳalmış mıdır?” didigi mesmū°um olıcaḳ ḫuzūrına (9) nezdīk oldum. Ve murzı°ātdan olup henüz bir şabiyy-i razī° (10) istişḫābı ile ḫaşşa-mend olmadıḡım i°lām idicek tekrār ism-i (11) ḳabīlemi isti°lām u istiḫbār eyledi. Ben daḫī ismim Ḥalīme olup (12) ḳabīle Benī Sa°d'dan oldıḡım beyān etdim. Tefe°ül-künān ḫoşā dü-gāne (13) ḫaşlet-i ḫilm ü sa°ādet ki, müstetbi°-i ḡinā-yı ebdīder deyüp, (14) ba°de zālik “Ey Ḥalīme! Ḥālā benim gehvāre-zīb-i ta°ahhüd-i kefāletim Muḫammed nām

¹⁵⁹ 48b ¹² etdim: H itdim // ¹³ ḡinā-yı: H ḡinā-i // ¹⁴ ta°ahhüd-i: H ta°ahhüd ve // ¹⁷ gevher-i: H güher-i // ²⁰ didikde: N'de yok // ve ben: H'de yok //

bir (15) ıfıl-ı yetīmim vardır ki, pīş-i ezīn anı cümle zenān-ı Benī Sa°d'a (16) ma°rūz kılmışidim. Ol şūret-i beynān-ı nāhūş-mendān-ı yetīm olduğu (17) cihetden ol gevher-i ferhunde-aḥteri dest-yāz-ı iltifāt-ı kabūl (18) olmadılar. Sen ki, anı muntażam-sāz-ı silk-i raġbet ve istişhāb (19) olasın, ümmīd vār mı ki anıñ meymenet-i muķāreneti ve sa°ādet-i hucestegī-i (20) hızāneti ile fevka'l-melḥūz müstes°id ü maḥzūz olasın." (didikde) Ve (21) ben ol huşuşı şevherim Ebū Zūveyb ile istişāreye ta°līķ (22) eyledim. Ve derḥāl menzil-gāhımız olan maḥalle şitābān olup (23) anıñla mülākī oldum ve huşuşı mezkūrı der-miyān eyledim. Ebū Zūveyb

49a¹⁶⁰

(1) Ebū Zūveyb benden ol kelāmı istimā° kıldıkda anı aḥz ve kabūle (2) biñ cān ile raġbet (**H58b**) fermā olıcaķ, derḥāl yine sür°at ü isti°cāl (3) ile °Abdu'l-muṭṭalib cānibine °inān-tāb-ı kufūl oldum. Ve anı terk (4) itdigim reh-güzārda istāde-i ser-kūçe-i intizār buldum. Ve (5) mülākī olduğım gibi "Ol ıfıl-ı mev°ūd ne maḥalde ğunūde-i nāz-ı bāliş-i (6) ḥāb-ı āsāyişdir?" diyü izhār-ı taleb ü ḥāhiş kıldığımda, °Abdu' (7) l-muṭṭalib'iñ sīmā-yı semāḥat-iḥtivāsında āşār-ı meserret hüveydā oldu. (8) Ve baña pīş-rev olup anıñla ḥāne-i Āmine'ye müteveccih olduķ. Ve ol (9) devlet-ḥāneye vāşıl ve derūn-ı menzile dāḥil olduķda Āmine'yi (10) gördüm ki, āfitāb-ı ruḥsārında envār-ı ḥusn ü behcet mültemi° ü dıraḥşān (11) ve māh-sīmāsında āşār-ı melāḥat ü necābet zāhir ü nümāyān bir zāt-ı (12) °ālī-şāndır. Huzūrına vardığımda °Abdu'l-muṭṭalib beni

¹⁶⁰ 49a⁸ ve: H'de yok // ¹⁰ dıraḥşān: H raḥşān // ¹² vardığımda: H vardığımızda // ¹³ ism ü kabīlem: H'de yok // ve: H'de yok // ¹⁹ piçide: H pīçide // huṭte-i: N'de yok // ²¹ ruḥsārından: H ruḥsārında // ²² olıcaķ: H olıcaķ // ²³ anıñ cemāl-i ḥūr emşāl-i melāḥat-i iştimaline dil-rubūde oldum: H'de yok //

aña ta^crîf (13) ü beyân şadedinde olup ism ü kabîlem izhâr ve Benî Sa^d'dan (14) oldığım bildikde ikrâm u zayf ve mihmân-nevâzî merâsimini edâ kıldıktan (15) şoñra benimle ol ferzend-i dil-pesendi âsûde-i gehvâre-i istirâhat (16) oldığı hâneye müteveccih olduğumda râyiha-i müşg-ezfer dimâğımı (17) mu^caţtar kıldı. Ve derûn-ı hâneye dâhil olıcağ gördüm ki, ol (18) bihîn-i şemere-i şecere-i âferînişe bir sebz-gûn-ı harîri zîr-endâz kıilup (19) bir şûf-ı sepîde melfûf u piçîde kılmışlar. Ve ol hâlde (hufte-i) gül-püster-i (20) râhat bulunup **Beyt** که چون برک خزان (21) از ان رخسار شبنم خیز چن کل پرده یکسونه، **Beyt** بلبل بخاک از شاخسار افتد، vird-i ruhsârından (22) (H59a) perde-küşâ-yı rû-puş olıcağ derûnumdan bir muhâbbet münba^cış oldu ki, (23) anıñ cemâl-i hür-emşâl-i melâhat-i iştimaline dil-rubûde oldum. لمؤلفه

49b¹⁶¹

اندم که بروی اونکه کرد، سرمایہ صبر راتبه کرد، (2) چون کرد حلیم روبسویش، شد شفیتة رخنکویش، (1) (3) Ve anı bî-dâr kıлмаğa tecâsür kılmayup bî-ihtiyâr destimi sîne-i (4) pür-sekînesine nihâde kıldığımda çünki bîdâr oldu, ve tebessüm-künân (5) baña nigâh-endâz-ı iltifât oldu. Ve ol çeşmân-ı lâ-mekân-ı siyerden (6) bir nûr-ı sâti^c u rahşân lâmi^c ü dırahşân olup müteşâ'id-i (7) revâk-ı âsmân oldu. Ve anı ırzâ^c murâd idüp âgūşumâ aldım. (8) Ve şedy-i eymeni ^carz itdigimde bî-tereddüd imtişâş ve irtizâ^a (9) başladı. Ve ammâ taraf-ı yesârımda olan pistânımı ^carz itdigimde (10) rağbet itmeyüp imtinâ^c kıldı. Ve tâ vaqt-i feţâme dek hâli bu (11) minvâl üzre müstemirr ü mütemâdî olmuşidi. Ve bu hâletiñ sırr u hikmetin (12) beyân ma^crazında cenâb-ı feyyâz-ı muţlakdan ilhâm-ı

¹⁶¹ 49b⁵ ve: H'de yok // ¹³ rızâ^cîsiniñ: H rızâ^câsınıñ // ¹⁴ kavli: kavil // ¹⁶ cân ile: H cânla // ¹⁸ feyz-i: H feyz ve // sa^câdetiñ: H semâdetiñ // ¹⁹ pistânımı: H pistânımı // ²¹ istîfâ-yı: H istîfâ-i //

°adālet (13) ile “Birāder-i rızā°isiniñ haşşasına ta°arruzdan mütecānib olmak (14) ma°nāsınadır.” demişler. Ve ba°zı kütüb-i siyerde bu kavli İbn-i °Abbās (15) -raziya'l-lāhu °anhumā- hazretlerine °azv u nisbet olunmuşdur. Pes Hālīme'den (16) menkūldür ki: Çünki biñ cān ile ol cān-ı cihāniyānı istişhāb (17) idüp menzil-gāhımız cānibine kâfil ü ārām-cāy-ı **(H59b)** nüzülümüz olan (18) mevzu°a vāşıl olduk. Ol ğays-ı merī°-i feyż-i sa°ādetiñ hayr u (19) meymeneti nümāyān olup hemān ki, pistānımız ol dehān-ı mübārek-i (20) ğonçe-sānına nihāde kıldım. Ol serveriñ nemāss-ı leb-i vāzıhu'ş-şenebi (21) hālinde istīfā-yı hażż itdikden soñra püserim dahī seyr olunca (22) nüş idüp sernihāde-i bālīn-i hāb oldu, bā-ān ki pīş-i ezīn (23) pistānımda olan şīr-i püserime nā-resā-yı mertebe-i kifāyet olup

50a¹⁶²

(1) her şeb-i ğürisne ve leb-teşnelikden nāşī bükā ve enīni bizi (2) remīde-i hāb ve mübtelā-yı sühre-i ıztırāb kılmak muqarrer idi. (3) Ve ba°de-ezīn bizim ile hem-sefer olan nāqa-i müsınne ki, ol huşk-sāl-i (4) şiddet ve °ināda vākı°-ı farı-ı kaht ve ğalādan (nāşī) zār°ında nīm (5) kaṭre şīr nā-mevcūd idi. Zevcim nā-ümmīdāne andan tenāvüle (6) mübāderet şadedinde olıcağ ol nev-bahār-ı mekremetiñ āşār-ı feyż (7) ve meymenetinden nāşī zār°ı mümtelī vü hāfil bulunup kendi sīr-āb (8) olduğdan soñra beni dahī irvā itdi. Ve ol seher zevcim (9) tehniyet-künān “Ey Hālīme! Şād-mān ol. Bu nesme-i mübārek ki, istişhāb (10) eylediñ, ümmīdim oldur ki, andan bī-nihāye āşār-ı hayr müşāhedesi (11) ile muğtenim olasın.” deyü beni tebşīr eyledi. Ve Hālīme ol şerefi (12) hā°iz ve ol devlete fā°iz olduğdan soñra üç gün ve bir rivāyetde

¹⁶² 50a² sühre-i: H sühr-i // ⁴ nāşī: N'de yok // ⁶ olıcağ: H olıcağ //

(13) yedi gün Mekke'de meks̄ ü ārām eyledi. Ve ol eyyāmda her gün (14) Āmine'yi ziyāret mültezemi olmuşıdı. Ve Āmine ol eşref-i (15) **(H60a)** mevcūdāta hāmil oldığı eşnāda ve vaz^c-ı haml eşnāsında (16) müşāhede kıldığı umūr-ı °acībeyi naql u hikāyet ve ol nūr-ı çeşm-i (17) °ālemiyānı muhāfazada ihtimām ile vaşiyet iderdi. Ve yine naql-i (18) şikāt ile Hālīme'den menkūldur ki: Mekke'den cānib-i diyār-ı Benī Sa°d'a (19) vaqt-i irtihāl qarīb olup çünki rüfekā ile rūberāh-ı kufūl ve (20) iyāb olduk, ve sābıkā zikri mürūr itdiği üzre cānib-i Mekke'ye (21) vürüdımız hālinde rüfekānıñ merākibi zūr-mend ü °anīf ve benim merkebim (22) nātuvān u za°if olmağile anlar ile hem-°inān olmağ mümkün olmamış (23) idi. Ammā çünki ol şeh-süvār-ı sedre-güzārı āğūşuma alup

50b¹⁶³

(1) ol etān-ı bī-tāb ve tuvāna süvār oldum, anı ol mertebe çālāk (2) u reh-vār olmuş buldum ki, refīklerimiz merkeblerine her ne kadar mihmīz (3) engīz-i cedd ü ikdām olup a°māl-i tāziyāne-i ihtimām iderler idi, (4) yine pes-mānde kalup benimle hem-pā olmağ mutaşavver olmaz idi. (5) Ve benden isti°lām-ı keyfiyet-i hāl idüp “Yā bint-i Züveyb! °Inān-keş-i (6) rıfğ u tavağkuf ol. Tā ki nāsih-sāz-ı kã°ide-i ādāb-ı murāfağat olmayasın. (7) Āyā, bu cemmāze-i zibā-güzār sābıkan süvār oldığıñ merkeb-i girān-reftār (8) degül midir?” didiklerinde; “Belī, ol ma°lūmuñuz olan merkeb-i naħīfdır.” (9) deyü mutaşaddī-i cevāb oldığımda “Be-her-hāl bunda bir sırr-ı mübhem oldığı (10) muğarrerdir.” deyü beynimizde te°āñ-i **(H60b)** aqdāh-ı müzākere mütemāddī olurdu. (11) Ve ol hālde ol merkebiñ nuğğ-ı faşīğ ile “Hāzret-i feyyāz-ı

¹⁶³ 50b⁴ hem-pā: H pem-sā // ⁷ cemmāze-i: H cemmāz-ı // ¹¹ faşīğ ile: H faşīğle // perverdigār: H perverışkār // ¹⁷ olıcağ: H olıcağ //

perverdigār (12) beni ba°de'l-mevt ihyā vü mehzül iken tenū-mend ü tuvānā kılmışdır. Ey (13) sergüşte-hālān-ı tīh-i ğaflet! Hālā benim zahrımda mekīn olan, hayru'n-nebiyyīn ve seyyidü'l-mürselīn ve hayru'l-evvelīn ve'l-āhīrīn ve habīb-i rabbi' (15) l-°ālemīn olan zāt-ı kerīmü'ş-şān-ı sa°adet-ķarīndir.” didigi (16) resīde-i şımāh-ı ihsās ve iz°ānım olmuşıdi. Ve Mekke'den (17) mufāriķ olıcaķ secde şūretinde fūrū-nihāde-i gerden-i tezellül ve (18) istikānet olup üç def°a bu vecihle secde-güzār olduķdan (19) soñra cānib-i semāya ser-efrāhte-i niyāz u münācāt olup (20) ba°de zālik ķaķ°-ı rāha mübāderet eyledi. “كقطرط الغيث وافى بعد محل، ع” (21) El-hāşıl tayy-ı merāhīl iderek arāzī-i Benī Sa°d'a vāşıl (22) olduğımızda ol senelerdeki rüy-ı suhül u ğıyāz tābe-i (23) tefsīdeye dönüp şahāyif-i rüy-i şahrādan huķūť-ı sebze

51a¹⁶⁴

(1) kezālik ķaķı ile tirāşīde belki merāti° ve mezāri°den ķuvvet-i nemā-dās-ı (2) cedb ile derevīde ve besāť-ı zemīnden süfre-i nāmiye berķīde (3) olmuş olup ra°īl-i ağnām-ı ehl-i ķabīle her şebān-gāh-ı mesārihinden (4) ğürisne vü ciy°ān ve nā-şitā vü huşk-pistān °avdet iderler (5) iken, benim āsūde-i haťīre-i temellüküm olan ağnām taraf-ı menzile (6) rāyih olduķlarında ķār-pehlev ü sīr ü pistānları ser-şār-ı şīr (7) **(H61a)** olmak üzere rücū° u vürūd iderler idi. Fe-li-hāzā ahālī-i (8) ķabīle rā°īlerine tenbīh-i ekīd ile tenbīh idüp “Ağnāmımız (9) bint-i Ebī Zūveyb'iñ ķerā-gāh-ı ağnāmı olan nevāhīye sevķ idüñ.” (10) deyü sipāriş ider olmuşlar idi. Ve refte refte ol ğayr u (11) bereket tevsī°-i dā°ire-i sirāyet eyledi. Ve cümle devābb u mevāşīde (12) ol hālet zāhir ve fāşī olup cümleniñ ğāv ü ğüsferdi (13) ferbih ü tenū-mend olmuşdı. Ve ol ceyb-i

¹⁶⁴ 51a⁷ iderler idi: H iderleridi //

perverdigārīñ (14) dīdār-ı fā'izu'l-envārına her kimiñ ki nazarı dūçār oldı, (15) derūnundan inbi'ās-ı muḥabbet ile bī-ārām u qarār olurdı. Ve (16) ol ḥavālīde kātīnīn olan āhālīden her şahşıñ ki bir (17) °uzvunda elemi veyāḥud mizācında eṣer-i tağayyūr ve seḳamı ola. Ol şifā (18) sāz-ı dil-ḥaste-gānīñ kefi °āfiyet-sāzını ol mevzu°a vaz° u (19) imsās idicek °alāyim-i °āfiyet iḥsās olunup ol saḳīm (20) içün bür°-i °ācil nümāyān u ḥāşıl olmağile cezmen ol mübtelā (21) oldığı maraz mündefi° ü zā'il olurdı. “**Beyt** هم کنان را از ورسد (22) ،شادی، خستگانه از و بود مرهم،” Ve sā'ir eṭfāl-i endek-sāle (23) °arz-ı ğayr-ı mufāriḳ meşābesinde olan enīn ü girye-kārī

51b¹⁶⁵

(1) ve sū-i ḥulḳ ve nā-sütüde-gerdārī, ol zāt-ı pāk-i ḥuceste-şī°ardan (2) kaṭ°ā mesmū° u müşāhed olmayup ve her nesneye ki, sa°ādetle dest (3) yāz-ı aḥz u i'ṭā (**H61b**) olalar, elbette, yed-i mübārek yümñalarile münāveleye (4) taşaddī buyururlar idi. Ve her kār u güftāra ki, mübāşeret buyuralar, (5) taḳdīm-i besmele-i şerīfe mültezem lisān-ı munṭalıḳu'l-beyānları olmuş idi. (6) Ve bu daḥī Ḥalīme'niñ keşīde-i sımṭ-ı rivāyet kıldığı dūrer-i derārī (7) tāb naḳl u ḥikāyet cümlesindedir ki: Bir gün ol server-i °ālemyān (8) ile bir güzer-gāhda ārāmīde idük. Nāgāh bir reme-i enbūh civārımızdan (9) güzerān oldı. Ve ol geleden ayrılıp ol sulṭān-ı (10) herd ü serānīñ secde-güzār-ı pīş-gāh-ı ma°ālī-penāhı olup geleye (11) rücū° kıldı. Ve her rüz-ı fīrüzda bir nūr-ı sefīd-gün-ı āfitāb-nümün (12) ol mihr-i sipihr-i sa°ādeti iḥāṭa iderdi. Ve bir müddet ol ḥālet (13) üzre qarār-dāde olup ba°de mūncelī olurdı. Ve kezālik (14) külle yevm iki ṭayr-ı ebyaz ve bir rivāyetde iki şahş-ı sepīde-ḳabā-yı nūrānī (15) sīmā reşḳīn-sāz-ı maṭla°-ı ḥurşīd-tābān olan kūy-ı girībānında (16) ğārib ü

¹⁶⁵ 51b² sa°ādetle: H sa°ādet ile // ³ yümñaları ile: H yümñalarile //

nihān olurdu. Ve ol naḥl-i bustān-pīrā-yı nūr u behcet (17) ve nihāl-i gülşen-zīb-i risālet cenābınıñ mevsim-i evvel-bahār-ı °unfuvān-ı (18) ṭufūliyyetde serv-i tūbā-ḥırām-ı sedre-maḳāmı sā°ir hem-sāl olan (19) etrāb ve etfāla teraḳḳī-nümā olmak üzere ḳāmet-efrāz olup faḥāmet-i (20) yāl ü bāl ile cümleden iḥrāz-ı ḳaşabu's-sabḳ-ı imtiyāz eylemiş idi ki, (21) ḳāmet-efrāz-ı-i yek-rūzesi anlarıñ teraḳḳī-i yekmāhesine mümāşil (**H62a**) ve ol (22) serveriñ tefāvūt-i yekmāhesi anlarıñ tefāvūt-i yeksālesine mu°ādil (23) olmuşidi. **“Beyt:** Ne leṭāfet vār ola serv-i ḥırāmāniñda, / Serv-ḳadler

52a¹⁶⁶

(1) ḳatı olıcaḳ görünür yanıñda.” Rāviyān-ı siyer-i seyyidü'l-mürselīn bu vech (2) üzere münşeriḥ-sāz-ı şudūr-ı müstemi°in olmuşlardır ki: Vaḳtā ki (3) mā-hüve'l-ma°hūd sünnetīn ile maḥdūd olan nişāb-ı müddet-i (4) rızā° vāşıl-ı ḥadd-i encām olup hengām-ı feṭām resīde-i ḥaddi (5) oldu, ḥalīme ve zevci ol māh-ı sedre-cenābı hāle-zīb-i (6) āḡūş-ı istişḥāb idüp māder-i necābet-eşerine iṣāl u teslīm (7) dā°iyesiyle **“Beyt** ترك (8) ضرور تست و كرنه خدای میداند، که **“Beyt** صحبت ان شه نه اختيار منست، zemzemesiyle ḥaddi-sāz-ı (9) maṭiyye-i berk-i ḥırām-ı mecerre-sitām olarak müteveccih-i (ḳiblegāh-ı) beled-i ḥarām oldılar. (10) Ve ḳaṭ°-ı menāzil ü merāḥil ile ḥarem-i muḥterem-i Mekke-i mükerremeye vāşıl (11) ve kāşāne-i sa°d-ı āşiyāne-i Āmine'ye dāḥil olup ol nūr-ı çeşm-i (12) mevālīd ve ümmehātıñ pertev-i āfitāb-ı cemālinden °umūmen menāzil-i Baḥḥā (13) müstaṭī vü müstenīr ve ḥuşūşan dīde-i ḥasret-keş-i Āmine pür-nūr ve (14) ḳarīr oldu. **“Beyt:** Hümā-yı evc-i °izzet-gerde bu dāz-ı āşiyān pervāz (15) Be-teklīf-i sa°adet bāz su-yı āşiyān āmed.”

¹⁶⁶ 52a⁷ Beyt: H şi°r // ⁹ ḳible-gāh-ı: N'de yok // ¹⁶ şi°r: H °arabiyye // ²² bir mertebe: H bir mertebede // olmuş idi: H olmuşidi //

Velākin Ḥalīme ve Ḥārīs (16) ol ḥālde “**Şiʿr**” (17) نحن اذا غاب بو قاسم، وامست الدنيا لنا
 (18) ” ساحطه، نجوم ليل فقدت بدرها، وعقدت رفقت واسطه،
 sāzdan kendüleriñ ḥāʿiz (19) oldukları yesār-ı şervet ol tābende-müḥr-i burc-ı
 saʿādetiñ eşer-i nūr (20) pāşī-i feyḫ-i muḫāreneti idigi meczūmları olduğundan
 kaṭc-ı naẓar (21) ol ceyb-i sūtūde-ḥisālīñ ʿaḫd-ı ʿalāḫa-i muḫabbeti
 derūnlarında (22) bir mertebe saḫt-peyvend-i irtibāt olmuş idi ki, nāḫun-ı
 tedbīr ile (23) inḫilālī vābeste-i ser-rişte-i istiḫālet idi. “**Rubāʿī**” ای همچو و داع

52b¹⁶⁷

که بر سر آتش درون دارم جای، که بر لب آب (2) جان وداعت مشکل، بی تو نفسی نیم درینده هوشدل، (1)
 Fe-li-hāzā aʿmāl-i leṭāʿifü'l-ḥayl bahāne-cū-yı taḫdīmi ile (3) دیده سازم
 Āmine'ye (4) “Mebādā ki bu nev-ḥāste-i gül-bün-i çemen-zār-ı leṭāfetiñ gül-
 berk-i nāz-perverd-i (5) cism-i leṭāfet-seriştī teʿşīr-i hevā-yı serīʿü'n-nüfūz-ı
 Baḫḫā'dan (6) müteʿessir olup süryān-ı zaʿf u zübül ile müteḡayyir ola, pes (7)
 münāsib ve şāyestedir ki, anı tekrār bu pür-sitār-ı şadāḫat-kāra (8) teslīm ü
 sipāriş idesiz. Tā ki imtidād-ı sinn ü sāl ile izdiyād-ı (9) şalābet-i yāl u bāl
 ḫāşıl olup hevā-yı kerem-ḫīz-i Baḫḫā'ya(10) muḫāvim olmağile teḡayyür-i
 mizācdan emīn ü sālīm ola.” didigimde (11) ḫalbine eşer idüp bu maṭlūba
 müsāʿade vü isʿāf ile baña bir vefḫ-i (12) dil-ḫāh-ı ruḫşat-fermā-yı ʿavdet ü
 inşirāf oldu. Bizler daḫī (13) ol müḥr-i cihān-tāb-ı hidāyetiñ şeref-i muḫāreneti
 sebebi ile meʿlūf (14) u meʿnūs olduğımız füyūzāt-ı **(H63a)** nā-mütenāhīden
 ḫirmān ile meʿyūs (15) olmuşiken tekrār ol devlete fāʿiz olmağile “**Beyt**” الله
 (16) الحمدك بعد
 (17) ” سفردوردراز، کرده ام بارد کردیده بدیدار توباز، از (16) الحمدك بعد
 āmālī ḥāʿiz olup şevḫ u meserret ile menzil-gāḫımız (18) cānibine ʿavdet ü

¹⁶⁷ 52b ¹⁵ beyt: H şîʿr

kuful ve kaṭc-ı huzūn u suhūl ile kabīleye vāşıl-ı (19) müteḥakkıku'l-ḥuşūl oldu. Ve ol vakıtden eşher rivāyet üzre (20) üç ay kadar vakit gūzerān olmuşidi. Yevmen mine'l-eyyām ol (21) menba^c-ı ma^cālī vū mekārim cenābı benden isti^clām ṭarīkası üzre (22) tevcīh-i ḥiṭāb idüp “Sebeb nedir ki birāderān-ı rızā^cī her şeb (23) süreyyā gibi müctemi^cler iken ğazāle-i ḥāver-i çerā-gāh ufukdan ser-efrāḥte-i

53a¹⁶⁸

(1) ṭulū^c u şurūḳ olduğça nazarımdan ğā^cib olup verā-yı (2) serā-perde-i müşg-fām-ı zālāmda ğārib olmadıkça menzil-gāha (3) kâfil ü āyib olmazlar.” deyü gündüzlerde ğıybetlerinden istiḥbāra (4) muta^carrız oldu. Ben daḥī meşgale-i ra^cy-ı aġnāma meşgūl oldukların (5) i^clām idicek “Āyā! Mümkün olmaz mı ki, her rüz mübtelā-yı vahşet-i (6) mufāraḳat olmayup anlar ile ol meşgalede hem-ḥāl-i murāfaḳat (7) olam.” deyü kendüde inbi^cāş-ı şevḳ müşāhede idicek müsā^cade (8) fermā olup, evvelā ol sürme-keşīde-i māzāğ olan (9) çeşmān-ı lāhūt-siyerini tekḥīl ve kisvān-ı ^canber-bezini dest-kārī-i (10) **(H63b)** enāmīl-i şāne ile tasrīḥ eyledim. Ve şāniyen def^c-i gezend-i çeşm-i zaḥm için (11) kabā^cil-i ^cArab beyninde mu^ctād olduğu üzre gerden-i sīm-gūnuna ciz^c-i (12) yemānī keşīde kılınmış bir kılāde ta^clīḳi ile mürsile-bend olduğımda (13) anı ^cadem-i ḳabūl ile, “Ey māder! Beni ^cāşım ve ḥafız olan zāt-ı (14) bī-çūn ve bī-hemāl hem-vāre baña nıgeh-bān olup ğaflet ü zūhūl (15) ḥavālī-kerd-i sāḥa-i taḳdīsī olmak ^cadīmü'l-iḥtimāldir.” deyüp ol (16) gerden-bendi maḥallinden naz^c u imāṭa kıldı. Ve dest-i kerem-i (17) peyvestine bir ^caşā alup birāderān ile çer-āgāh cānibine müteveccih (18) oldu.

¹⁶⁸ 53a ⁵ idicek: H idiçek // ⁶ anlar ile: H anlarla // ¹⁴ nıgeh-bān: H nigāh-bān // ¹⁹ olmuş idi: H olmuşidi // ²¹ olup: N'de yok //

Ve bu minvāl üzre niçe eyyām u leyāl mürür itdikden (19) şöñra bir gün ki, takrīben muntaşif-ı nehār olmuş idi, anıñla refākat (20) idüp hem-kār olan birāderān-ı rızā^ciden püserim Zāmrā feryād (21) künān taraf-ı menzil-gāha ke'n-nezīrū'l-^curyān-ı şitābān u nālān (olup) (22) gelür. Menzile resīde olduķda, “**Beyt:** Dāmen-efşān yetiş ey bülbül-i (23) şūrīde yetiş. / Çıkdı gülşende ser-şāh nihāl üstüne gel.”

53b¹⁶⁹

(1) “Ey māder-i müşfik-i haķīkat-şi^cār u nigū-kār ve ey peder-i celādet (2) dişār u kār-güzār! Birāder-i Kureyşī için zūd-res-i igāse vü imdād (3) oluñ. Ola ki sizler ol maħalle resīde olınca pā-bercā-yı besāt-ı (4) hayāt ola.” didigi mesmū^cumuz olduķda, serāsīme vü (pür) teşvīş ve (5) lā-yu^ckal (**H64a**) bī-ħuş olup “Āyā! Ne maķūle emr-i mühevvil rū-nümā-yı ma^craş-ı (6) ħuşul oldu?” deyü istīzāh-ı müdde^cā kıldığımızda, didi ki (7) “Bizler anıñla kenāre-i mer^cāda ārāmīde idik. Nāgāh iki (nefer-i) şaħş-ı cāme (8) sefīd nümāyān oldu. Ve aña müteveccih olup rübūde-i dest-i (9) ihtīfāf kıldılar. Ve ferāz-ı kūha istīşhāb idüp rıfķla ızcā^c (10) kıldıķdan şöñra şadr-ı mu^callā-ķadrini tāb-zehār-ı şaķķ eyledi.” (11) didikde bizim için tevaķķuf ve ārāma mecāl-i maħāl olup (12) taħarrük-bāl-i isti^ccāl ile refrefe-sāz-ı cenāh-ı müsāra^cat olarak (13) şitāb idüp çünkü ol mevzi^ce resīde olduķ, çeşmimize (14) ol maşrıķ-ı şubh-ı sa^cādetiñ tal^cat-i āfitāb-ı behceti zırve-i cebelden (15) dıraħşān u nümāyān olıcaķ ħuzūrına şitābān olup vardıķda (16) gördük ki, ol maħalde nişeste cānib-i āsmāna nigāh-endāz olmuş. (17) Ve beşere-i pür-nūrunda nev^c-i tağayyür nümāyān iken tebessüm-künān ķarār itmiş. (18) Ol ħilālde varup pīş-gāhında edā-yı ħizmet-i nāşıye-sāy (19) ile miyān-ı dü-çeşm-i lāhūt-i

¹⁶⁹ 53b ⁴ pür: N'de yok // ⁷ nefer-i: N'de yok // ¹⁵ olıcaķ: H olıcaķ //

siyerini takbīle tecāsür ma^orazında (20) iştikşāf-ı haķīķat-ı hāle mübāşeret itdigimizde vāķı^c-ı hāli bu (21) şüret üzre mutaşaddī-i beyān ve hikāyet oldu ki: “Birāderān (22) ile ol havālīde istāde idim. Nāgāh iki nefer ve evzah rivāyāt (23) üzre üç nefer şahş-ı sefīd-pūş zāhir oldu. **(64b)** Biriniñ destinde

54a¹⁷⁰

(1) bir ibriķ-i sīmīn, ve biriniñ yedinde şelc ile memlū bir taşt-ı sebz-i zümür (2) olup derhāl beni rifķla aħz idüp zirve-i cebele istişhāb (3) idüp ol maħalde kemāl-i te^oennī vü mülāyemet ile ızcā^c kıldılar. (4) Ve anlardan biri şadrımı şakķ eyledi. Ve ben ol hāle nāzır idim. (5) Kaṭā muķtezā-yı kaṭ^c u şakķ icā^c u ilām maħsūsum olmadı. (6) Ve dest-yāz olup ihşā-i derūnumı ihrāc eyledi. Ve ol şelc ile (7) şüst ü şū kırup hikmet ve imānla, ve ba^czı rivāyātta zer-i (8) sekīne ile endūhte kıldıķdan şoñra nūrdan bir hātem ile (9) ki, nāzır olanları müteħayyir-sāz idi, ķalbimi ħatm eyledi. Hālā anıñ (10) berd ü irtiyāhı çāşnī-fezā-yı mezāk-ı idrākimdir.” deyüp, ve “Ġıbb-ı (11) zālik yedimi aħz idüp beni rifķ u luṭufı inhāz eyledi.” deyü (12) ħatm-i hikāyet-i şakķ-ı ħatm eyledi. “Ve ol şahş ki, evvel mutaşaddī-i (13) şakķ-ı şadr olmuşıdı, baña işāret idüp “Anı ümmetinden on nefer (14) kimse ile vezn idiñ.” deyü rüfeķāsına emir-fermā olıcaķ anlar daħī (15) ħasbe’l-me^omūr vezne mübāderet itdiklerinde çünki rüçhānım (16) muķarrer ü zāhir oldu, terakķī idüp yüz nefer (ile) ba^cde zālik (17) biñ nefer ile vezne me^omūr olup mübāderet itdiklerinde (18) yine

¹⁷⁰ 54a¹ şelc ile: H şelcle // zümür: H zümürüdüñ // ⁶ şelc ile : H şelcle // ¹⁴ olıcaķ: H olıcaķ // ¹⁶ ile: N’de yok // ¹⁸ ferā^c: H ferāğ //

rüchānım mütebeyyin olıcağ ol meşğaleden ferā° ile (19) emr idüp “Eger ol zāt-ı celīlü’ş-şānı cemī°-i ümmet ile (20) vezne mutaşaddī olasız, **(H65a)** anıñla hem-terāzū-yı müsāvāt olmağ (21) nā-müyesserdir.” didi. Ve beni sīnelerine zamm idüp (22) fark u serimi ve miyāne-i dü-dīdemi takbīl eylediler. Ve “Yā habība’l-lāh! (23) Mütevaħhiş olma. Seniñ içün tehiyye vü i°dād olunan hayrāt

54b¹⁷¹

(1) ve ni°am ma°lūmuñ olsa fevka’l-melhūz mütesellī ve maħzūz olmağ muqarrer (2) idi.” deyüp cānib-i semāya t̄ā°ir ü şā°id oldılar. Ve el-ān cevvi- (3) muqac°ar-ı semāya anlar içün müdhil olan maħal meşhūdumdur. Eger (4) sizler içün anları mu°āyene maṭlūb ise dāhīl-i havza-i imkāndır.” (5) deyü hatm-i hikāyet-i şakğ u hatm eyledi. Pes Hālīme ve zevci ol (6) hazret ile menzillerine kufūl ve ārām-gāhlarına vuşūl itdiklerinde (7) bir kūşede tenhā-nişīn-i tarh-ı meşveret oldılar. Çünkü hāriqa-i (8) şakğ-ı şadriñ vuqū°ı kendülere mevruş-ı halecān-ı bāl ve bā°iş-i (9) tekeddür ü infi°āl oldı, ol huşūşda °ağd-i meclis-i meşveret (10) idüp beynlerinde münāvele-i kü°s-i kāl u kīl ve muṭāraha-i keşmekeş-i (11) cerh ü ta°dīl temādīsinden şoñra tecerru°-i zehrābe-i gülū-sūz-ı firāqa (12) tavṭīn-i nefis idüp qarār virdiler ki, ol zāt-ı kerīmi māderine (13) īşāl ve teslīm ile fāriğü’l-bāl-i dağdağ-i havf u bīm olalar. Pes (14) ol dā°iye ile i°dād-ı ühbe-i seyr ü nehzat idüp taraf-ı Mekke’ye (15) tevcīhe °inān-ı °azīmet eylediler. Ve tayy-ı merāhil ile e°ālī-i Mekke’ye vāşıl (16) olduğda Hālīme ba°zı umūr-ı ṭabī°ī iktizāsıyla bir cānibe **(H65b)** tenaħḥī ve bir (17) miqdār mekş ü te°hīr idüp ol maħalle °avdet ü iyāb itdikde

¹⁷¹ 54b³ muqac°ar: H mu°ağğar // ¹⁶ iktizāsıyla: H iktizāsı ile //

(18) anda ol h azrete nazarı d u ar olmayıca  z ayi -s az-ı serm ye-i  ek b (19)   kar ar olup her  end ki ol v d leri tafah u  u tecess s ile p y n (20) ve mu adif olduğu reh-rev n-ı b diye-peym dan p rs n oldu, ve (21) n m ve ni  nina zafer-y b-ı fevz   it il  olmak pey-b rde-i ser-menzil-i (22) ye s   imtin  olıca  kar ar virdi ki, keyfiyet-i h ali ma r z-ı p  -g h-ı (23)  Abdu'l-mu talib k la. Pes  unki ol d  ye ile  Abdu'l-mu talibe m l k 

55a

(1) olup ol h ber-i vah set-e eri a a tebl g eyledi. Ol da i fi'l-h al (2) kem l-i zucret   ıztır b ile c nib-i beyt-i m kerrem-i rabb 'l-erb ba (3)  it b eyledi. Ve est r-ı Ka be'ye dest-y z olup derg h-ı (4)  are-s z-ı b -enb za bu vecihle zemzeme-perd z-ı zır at   niy z oldu ki (5) “ ir يا راب   و ل دى محمدؑ ، لا تضجوا ” (6) Pes ol ma alde g  una h tif-i  aybdan, “ اردده ربي واصطنع عندى يدا ، ” (7) ان   لمحمد   رب ا ” (8) “ من لنا به ” kel mı ile c y -yı vu ul u ihtid  olduğda, “ بوادى تهمة عند الشجرة اليمنى (9) انه ” cev bı ile f  iz-i ta y n-i m dde a (10) olıca  esb-i reh-v r-ı  ab -g z rına s v r olup ol  arafa (11) feres-r n-ı tevecc h oldu. Vara a bin Nevfel da i a a peyrev olup (12) ref kat ile ka -ı men zil ve  ayy-ı mer hil ile ol ma alle v s l (13) olduklarında g rdiler ki, ol serv-i sedre (H66a) h r m z r-i  ecerede (14) k met-efr z-ı kıy m olmu . Ve ol  ecereni  ağ anından bir   hına (15) dest-y z-ı istims k olup cezb ider.  Abdu'l-mu talib ol h zrete (16) m teveccih olup “men ente y  gul m” dey  muta add -i isti b r u (17) isti l m olıca , “en  Muhammed bin  Abdu'l-l h bin  Abdu'l-mu talib” kel mı (18) mesm -ı  Abdu'l-mu talib olduğda b -i tiy r girye-k n n ve e k-reyz n (19) ol  fit b-ı  al atı h le-z b-i  g  -ı h sret k lmağla mu ana adan (20)  o ra “Ey  eref-

bağış-ı hānvāde-i İsmā'īl! Cān-ı şīrīnim saña fedā olsun. (21) Ceddiñ °Abdu'l-muṭṭalib bu pīr-i ḥasretkeşdir.” deyüp ol sultān-ı sedre (22) serīri bālā-yı dūşuna ḥāmil olup muḳaddem-nişīn-i ḥāne-i zīn (23) kıldı. Ve kendi mu°aḥḥar-güzīn-i irtidāf olup ṭaraf-ı Mekke'ye bu vaz°

55b¹⁷²

(1) üzre °aṭf-ı °inān-ı inşırāf eyledi. Ve Mekke'ye vuşūlleri ḥālinde (2) zebḥ-i şīrān ü aḡnām idüp ehl-i beled-i ḥarāmı iṭ°ām eyledi. Ba°zı (3) müfessirīn-i mevşuḳīn, “وجدك ضالاً فهدا,” āyet-i kerīmesin tefsīr (4) şadedinde iki rivāyet nakl idüp aḥad-i rivāyeteyn üzre zikri (5) sebḳ iden ḥikāyete işāret oldıḡın beyān ve taḥḳīḳ idüp “ (7) وجدك ضالاً فهدا قيل ضل عن مرضعته حلیمه و قيل ضل عن (6) قوله تعالى “ (8) عبدالمطلب وهو صغير، ” °ibāreti ile mebḥası taḥḳīḳ ve rivāyeteyni (8) cem° ü telfīḳ etmişdir. °Allāme-i āfāk Muḥammed bin İshāḳ zāhir °ibāretinden (9) **(H66b)** °alā vechū't-tebādūr müstefād olan Ḥalīme'niñ ol şebbāz-ı (bī-enbāz-ı) sedre (10) pervāzı āşiyāne-i aşīsi olan Mekke-i mükerremeye īşāl dā°iyesiyle (11) vürūd ve kudūmı ancak iki def°a şüret-nümā-yı vuḳū° olup def°a-i (12) ūlāsı °aḳab-i fiṭāmda vāḳı° olup velākin ol def°ada ol (13) ḥazreti Mekke'de terk etmeyüp Āmine'den istīzān u ruḥşat ile (14) istişḥāb idüp menzil-gāhı ṭarafına °aṭf-ı °inān-ı °avdet ü (16) iyāb itmişdir. Ve def°a-i şāniyesi ba°de şaḳḳu'ş-şadr ḳudūmıdır ki, (16) ol def°ada Āmine'ye teslīm idüp “ع bā-sīne-i pūr-āteş ve bā-dīde-i pūr (17) āb,” menzil-gāhı cānibine °avdet ü iyāb itmişdir. Velākin bürhān-ı (18) Ḥalebī bu bābda vürūd iden rivāyātı cem° u tevfiḳ şadedinde Ḥalīme'niñ (19) ol dā°iye ile Mekke'ye vürūd ü üç def°a şüret-nümā-yı şuhūd (20) olduḡın işāret idüp def°a-i şaḳḳ-ı şadrđan şoñra vuḳū°ı (21) def°a-i şālīşe

¹⁷² 55b ⁸ etmişdir: H itmişdir // ⁹ bī-enbāz-ı: N'de yok // ¹⁰ dā°iyesiyle: H dā°iyesi ile // ²⁰ olduḡın: H olduḡın // ²¹ def°a-i: H vaḳ°a-i //

olup ikinci defc̄ada hareketiniñ şuret-i vuḳūc̄ını (22) ve tekrār seyyid-i şakaleyni istiṣḥāb ile beldesine rüḳūc̄unı ĩrād (23) u zıkr şadedinde bu vecihle feres-rān-ı muzmār-ı beyān olmuşdur ki:

56a¹⁷³

(1) Ḥalīme hizmet-i rızāc̄ı itmām ve hengām-ı feṭām resīde-i ḥiṭām olmak (2) c̄aḳībinde zıkrı sebḳat etdiği üzre Āmine'den ruḥşat-yāb (3) ve ol serveri fāiz-i istiṣḥāb olup tekrār ḳabīle-i benī Sa'd'a (4) c̄avdet ve iyābdan soñra hizmet-i muḥāfaza ve şıyānetde ihtimāmı (5) müzdād olup menzillerinden **(H67a)** dūr maḥalde seyr ve ḥarekete bir vecihle (6) rızā-dāde olmaz olmuşidi. Bir gün vaḳt-i żuhurda ki, cevvi-e flāk (7) mültehib ü āteş-nāk oldığı hengām idi, ba'zı meşāḡil sebebi ile (8) andan ḡāfil ü zāhil olmak c̄aḳabinde derḥāl mütezekkir ü mütefaḥḥuş (9) olup ol āfitāb-ı c̄ālem-tāb-ı hidāyete nazarı dūḳār olmayıcak, (10) çeşm-i cihān-bīn ḥīra ve rüz-ı rüşen dīdesine tārik ü tīre (11) olup menzilinden ṭaşra şitāb itdi. Ve eṭrāf-ı cevānibe ihtimām-ı (12) bī-ḥadd ü ḳıyās ile irsāl-i cāsūs-ı nazar-ı tafahḥuş u iltimās ḥilālinde (13) gördi ki, ol ḥazret hemşīre-i rızāc̄ı Şeymā ile şahrāda (14) ĩstādedir. Şeymā'yı veche-i ḥiṭāb itmekle āmāc-ı tīr-i ta'c̄yir (15) ü c̄itāb idicek, Şeymā "Ey māder-i şefḳat-küster! Eger bāiş-i tehevür (16) āḥ-ı Ḳureşīniñ ḥarr-i hevādan ihtimāl-i tekeddür ve taḡayyüri ise, ol (17) ḥalecāndan emīn ol ki, ol ne maḥalde olsa hem-vāre żill-ı sāyebān-ı (18) şavn-ı ilāhīde müstezaldır. Ya'ni bir ḡamāme-i beyzā anıñ dā'imā fark-ı (19) seri ḥizāsından mufāriḳ olmaz. "Beyt: Yırde gökde mişli olmasun (20) deyü ol āfitāb, / Sāyesiyle mihri küsterimiz ḥicāb

¹⁷³ 56a ² etdiği: H itdiği // ⁹ olmayıcak: H olmayıcak // ¹² āsūs-ı: H cevāsīs-i // ²¹ seyde: H seyre // ²³ olıcak: H olıçak //

olur saḥāb.” (21) Her çend hareket ve seyrde mutaşaddī olsa ol daḥī anıñla müteḥarrik (22) ü sâ°ir ve direng-i tevaḳḳuf itse ol daḥī anıñla şābit ü vāḳıf (23) olur.” deyü cevāba mubāderet itdigi Ḥalīme’niñ **(H67b)** mesmū°ı olıcaḳ

56b¹⁷⁴

(1) ol daḥī ol cānibe tevcīh-i nażar-ı tafahḥuş eyledikde keyfiyyet-i ḥāl (2) meşhūdı olmuşıdı. Ve ol ḥālde “ne°üzü bi’l-lāh min şerri mā yahzen (3) °alā ebni” kavli ile isti°āzeye İḥā kılup irhāşātdan bu maḳūle (4) umūr-ı ḥāriḳa ḥavşalasına gencāyīş-pezīr olmadıḳından ḳaḥ°-ı nażar (5) ba°zı a°dāniñ ol nāsiḥ-sāz-ı şerāyi°-pīşīn cenābına mutaraşşıd-ı (6) şū-i ḳaşd u ızrār oldıḳlarına ıḥḫilā°ından nāşī ol vedī°a-i (7) celīleyi redd ü teslīm mülāḥazasıyla ikinci def°ada Mekke-i (8) mükerremeye °azīmet ü vürüd idüp redd ve teslīme mübāderet (9) eylemişıdı. Ve Āmine ol ḥazrete ḥamli ḥālinde ve ḥīn-i velādet-i (10) bā-sa°ādetinde ḫaraf-ı ilāḥīden mü°eyyid olup küzend-i şeyātīn ü ins (11) ü cinden maḥfūz oldıḳına delālet itmek üzre müşāhedesi (12) olan umūr-ı ḥāriḳayı ḫikāyet itmekle Ḥalīme’den izāle-i vusūsa (13) ile teşci° idüp teslīt bahşā olıcaḳ, tekrār Āmine’den niyāz-mend-i (14) ruḥşat ve me°zūn-ı şeref-i ḫizmet oldı. Ve tekrār fā°iz-i sa°ādet (15) istişḥāb olup menzil-gāhına bir vefḳ-i dil-ḫāh °avdet ü iyāb (16) eylemişıdı ki, Ḥalīme’niñ ol dā°iye ile Mekke’ye ḳudūmunuñ def°a-i (17) şāniyesi olup sinn-i şerīf-i nebevī iki seneden birḳaç āy (18) ziyādeye resīde olduḳda vuḳū° bulmuşdur. **Ta°addūd-i ḫaber-i şaḳḳ-ı (19) şadr-ı peyḡamber:** Ol resūl-i vālā-ḳadr-i zekiyyü’l-ḳalb-i taḳıyyu’ş-şadr (20) cenābınıñ şaḳḳ-ı şadr-ı refī°u’l-ḳadri ki,

¹⁷⁴ ³ İḥā: H ilcā // ⁷ mülāḥazasıyla: H mülāḥazası ile // ¹⁰ ve: H’de yok // ¹¹ müşāhedesi: H müşāhedesi // ²² cumhūrdan: H cumhūr //

tufuliyyet hâlinde henüz (21) Hâlime'niñ **(H68a)** havza-i hizmet-i kefâletinde iken vuķū'ıdır, ki muttefekun (22) °aleyh-i cumhurdan olup reside-i mertebe-i akşıyyü'l-gâyât-ı iştiḥâr (23) olmağile, ba'zı aşḥâb-ı siyer anı zıkr ile iktifâ idüp tekerrür-i

57a¹⁷⁵

(1) vuķū'ını beyāna müte'arrız olmamışdır lâkin mü'ellefât-ı şikât (2) muḥtevî olduğu üzre leyle-i isrâda daḥî vuķū'ı müşbet (3) olmağile süheylî tekerrür-i vuķū'ını işbât idüp ravz-ı enfde iki (4) def'ca vuķū'ına tanşış itmişdir. Ve kütüb-i siyerdan Kurtubî'niñ (5) kitâb-ı i'lamında üç def'ca vuķū'ı müşbet olup def'atîn-i (6) sâbıkâtından mâ'adâ ğâr-ı ħirâda daḥî vuķū'ını zıkr ü beyân ile (7) işbât-ı müdde'â kılmışdır. Ve mü'ellif-i sübülî'l-hüdâ ve'r-reşâd fî sîret-i (8) ḥayru'l-'ibâd dört def'ca vuķū'ını işbât idüp def'ca-i ulâ ki, (9) tufuliyyetde vâkı' olup mecmû'un °aleyh-i ḥuffâz-ı eḥâdiş ü siyer (10) olan def'adır. İkinci def'ası Ubey bin Ka'b mervıyyâtından (11) olup sinn-i şerîf-i nebevî °ağd-i °âşire bâliğ olduğda (12) şüret-nümâ olup mebde-i bi'setde üçüncü °inde'l-ba'c̄s vuķū'ıdır (13) ki, Müsned-i Ebū Dâvud E't-Ṭeyâlisî (müsned-i) esâmede ve delâ'il-i Beyḥakî'de (14) ve delâ'il-i Ebî Na'im'de "°Âyişe-i şiddîka razıya'l-lâhu °anhâ rivâyeti ile (15) şâbit olan ḥadîş-i nebevî nâṭık olduğu üzre °inde'l-ba'c̄s (16) vuķū'ıdır." deyüp silk-i ḳabüle munḥarîṭ olan dürer-i derârî (17) tâb âşâr-ı şaḥîḥadan böyle naḳl ile şâbit olmuşdur ki: Ol ḥâtime-i (18) ḳabâla-i **(H68b)** nübüvvet (18) ḳabîl-i bi'setde bir ây i'tikâfa nezr idüp ol ây (19) şehri-ramazâna muşâdif olmuşdi. Bir şeb-hengâm-ı feyz-i (20) ittisâmda sem'c-i

¹⁷⁵ 57a⁶ beyân ile: H beyânla // ⁸ dört: H dörd // ¹³ Ebū: H Ebî // müsned-i: N'de yok // Beyḥakî'de: H Behyakî // ¹⁷ böyle: H bu // ²⁰ Hâti'f'den: H Hâti'f'den //

şerîf-i nebevîye (Hâtif'den) “e’s-selâmu °aleyk” şadâsı resîde (21) oldu. Buyururlar ki: Desîse-i cinn olmak zann itmişdim. Ve ol (22) eşnâda derûn-ı menzile müsri°en dâhil olduğumda Hadîce istifsâr-ı (23) hâle mutaşaddî oldu. Çünkü keyfiyyet-i mâcerâyı hikâyet itdim.

57b¹⁷⁶

(1) Müfâd-ı lafz-ı selâm maḥz-ı ḥayr olduğu muḳarrerdir.” deyü tesliyet-sâz (2) oldu. “Pes ol eşnâda bir şebân-gâh-ı ḳadr-i iştibâhda daḥî (3) bîrûn-ı menzile ḥâric olduğumda Cebra°il-i Emîn’i bir cenâḥı maşrıḳda (4) ve cenâḥ-ı âḥiri maḡribde müşâhede idüp (baña) îrâş-ı ḥavf u dehşet (5) itmekle ṫaraf-ı menzile şitâbân oldum. Anı dervâze-i menzilde (6) îstâde müşâhede itdim. Benimle mükâlemeye meşḡûl olup (7) andan baña nev°-i enes ḥâşıl oldu. Vaḳt-i âḥirde mülâḳat için (8) işdâr-ı va°d idüp zamânı ḥulûl itdikde mev°ide ḥâzır (9) olup anıñ vürûdına muntazır oldum. Me°mûlden ziyâde vaḳt-i (10) medîd mürûr idüp andan eşer-i zâhir olmayıcaḳ rücû°a ḳaşd itdigim (11) vaḳitde gördüm ki, Mîkâ°il’i istişḥâb itmiş ma°iyyet ile ḥâzır (12) oldılar. Ve Cebra°il-i Emîn baña ḳarîb olup şadrimı şaḳḳ eyledi. (13) Ve ḳalbimi istiḫrâca meşiyet-i ilâhiyye ta°alluḳ itdigi üzre içinden bir (14) nesne iḫrâc u imâṫa **(H69a)** ḳılup ve zemzem ile memlû bir ṫaşṫ içinde (15) ḡasl idüp yine maḥalline i°âde ḳılup ṫaraf-ı zâhrımdan anı (16) ḥatm eyledi ki, ḥâlâ ol ḥâtimiñ messi ḳalbimde maḥsûsumdur.” deyü (17) şekker-pâş-ı beyân olmuşdur. Ve merre-i râbi°a leyle-i isrâda vuḳû°ıdır (18) ki, Müslim ve Berḳânî naḳl ile Enes’den razıya’l-lâhu °anh mervî olup (19) ve ṫarîḳ-i âḥirde Mâlik Bin Şa°şa°a’dan -razıya’l-lâhu °anh- İmâm-ı Aḥmed (20) ve şeyḥeyn rivâyeti ile

¹⁷⁶ 57b⁴ baña: N’de yok // ¹⁴ olmayıcaḳ: H olmayıcaḳ //

resīde-i rütbe-i tahkīk olmuşdur.” deyü hātīme (21) pīrā-yı maḳāle-i müdde^{ca} olmuşdur. Ve ehl-i siyerdən ba^{ca}zı müte^{ca}aḥḥirīn (22) def^{ca}-i ḥamsede vuḳū^{ca}ını işbāt şadedinde olup dürr-i menşūrda (23) mastar-ı keşīde-i silkü'l-lāl-i suṭūr olan eḥādīs-i nebeviyyeden

58a¹⁷⁷

(1) İmām-ı Aḥmed rivāyeti ile pey-bürde-i rütbe-i şübüt olan ḥadīs-i meşhūr (2) ki: Ebū Hureyre -raḫīya'l-lāhu ^{ca}anh- bir vaḳt-i münāsibde ol mükerrer-terīn-i (3) enbiya vü mürselīn cenābından “Yā resula'l-lāh! Maşrıḳ-ı envār-ı bāhirü's-suṭū^{ca}-ı (4) vaḫy-i risāletden evvelīn-i lem^{ca}-i işāret-i bā-beşāret ki, dīde-i ḳalb-i (5) āgāhıña zıyā-resān-ı tayaḳḳuz ve intibāh olmuşdur, ne keyfiyyet üzre (6) meşhūduñ oldu?” deyü su^{ca}āl ve istifsāra tecāsür etdikde (7) ol sipahsālār-ı rūsül ü enbiyā mutaşaddī-i ināre-i müdde^{ca} olup (8) “Yā Ebā Hureyre! Bir vaḳitde ki, sinnim yigirmi seneyi birkaç āy mütecāviz (9) olduḡı eyyāmda ki bir şahrāda bulundum, semt-i re^{ca}simden bir kelām (10) mesmū^{ca}um oldu. Aña nigāh-endāz-ı iltifāt oldum. Gördüm ki, (H69b) bir kimse (11) şahş-ı āḫir ile muṭāraḫa-i ḫiṭāb idüp “ehüve hüve” deyü baña işāret (12) iderler. Ba^{ca}de zālīk beni istiḳbāl itdiler. Ve her biri bāzūmı aḫz (13) itdi. Ve anlarıñ aḫz ve messini ḫiss itmedim. Ve beni bilā it^{ca}āb ızcā^{ca} (14) itdiler. Ve ol iki kimseniñ biri “āḫire ve eflaḳ şadra” deyü (15) ḫiṭāb idüp ol daḫī şadrımı bilā-dem velā-elem şaḳḳ eyledi. (16) Ve “Andan ḡill-i ḫasedi iḫrāc ḳıl.” deyü emr idicek şūret-i ^{ca}alaḳada (17) bir nesne iḫrāc idüp nabz u tarḫ eyledi. Ve “Anıñ maḫalline re^{ca}fet (18) ü rahmet ilḳā vü idḫāl eyle.” deyü emr itdikde ol

¹⁷⁷ 58a ² ki: H'de yok // ⁹ eyyāmda ki: H eyyām idi ki // ¹⁶ ḡill-i ḫasedi: H ḡill ü ḫasedi // ¹⁹ ilḳā: H idḫāl //

°alaka-i menbūz (19) miqdārı sīm-i hālise şebīh bir mücellā cesed ilkā eyledi.”
 deyü (20) ilā āhiri'l-ḥadīṣ beyān buyurdukları sābıkan zıkr ü beyān olunan
 (21) defa°atdan birine ircā° olunmak nā-mümkün idigi zāhir olmağile (22)
 def°a-i hāmise vuķū°ını iktizā idüp beş def°a tekerrür vuķū°ı (23) müşbet
 olmuş olur. Velākin ba°zı fuḥūl bu def°a vuķū°-ı şaķķ-ı şadrı

58b

(1) ḳabūlden imtinā° u nūķūl itmişdir. Ezcümlē, °Allāme-i Ḳaṣṣalānī (2)
 “Resīde-i derece-i şübūt olmamışdır.” deyü mevāhib-i ledünniyede (3) tasrīḥ
 itmişdir. Ve ba°zı efāzıl bundan aḳdem vuķū°ı rivāyet (4) olunan def°ada وكان
 حجج سنه عشر حجج kavli ile mervī olan (5) ḥaberde “Ba°zı rüvātın ḡalaṭ idüp °aşr
 mevzu°unda °iṣrīn (6) ĩrādından nāşī def°a-i müstaķille-i uḥrā zann
 olunmuşdur.” deyü ḥasm-ı (7) °arķ-ı iṣtibāh itmişdir. Ve ba°zı ehl-i siyer bu
 def°anın menāmda (8) **(H70a)** vuķū°una zāhib olup nūr-ı nibrās mü°ellifi şaķķ-
 ı şadr-ı nebevī (9) defe°atının ezmīne-i vuķū°ı tertībi üzre zıkr ü beyān
 ma°razında (10) def°a-i ūlā ḳabīle-i Benī Sa°d'da, def°a-i şāniye sinn-i şerīf-i
 °aḳda-i (11) °āşiri birkaç ay tecāvüz itdikde, def°a-i şālīse ḥīn-i meccī-i
 mülkde, (12) def°a-i rābi°a ḥālet-i nevmde ve def°a hāmise leyle-i isrāda
 olmaḳ (13) üzre sūbha-şumār-ı ta°dād u beyān olmuşdur. Ḥāriş bin °Abdu'l-
 °uzzā (14) ve Ḥalīme-i Sa°diyye ve duḡterleri Şeymā'nın ma°āl-i ḥalleri āşār-ı
 aşḥāb-ı siyer (15) ve aḥbārda mezkūr olmayup ol cümleden Süheylī Ravz-ı
 Enf'de (16) zıkr ü ĩrād itdigi üzre ancak Yūnus bin Bekīr'in İbn-i İṣḥāḳ'dan
 (17) ve ol daḥī vālidī olan İṣḥāḳ bin Yesār'dan ve İṣḥāḳ ricāl-i (18) benī Sa°d
 bin Bekr'den rivāyet ider ki: Ba°de'l-bi°se bir vakitde ki, (19) Ḥāriş ol mihr-i

siphr-i risālet ve reh-nümā-yı güm-kerde-rāhān-ı zālālet (20) cenābını kaşd-ı ziyāret ile taraf-ı Mekke'ye °azīmet itmişidi. (21) Çünkü Mekke'ye kādım oldı. Şanādīd-i Kureyş'den bir şirzime (22) aña mülākī olup “Ey Hāriş! Mesmū°uñ mıdır ki, rızā°en velediñ (23) olan Muḥammed bin °Abdu'l-lāh zu°m ider ki; “Hālīk-ı berāyā emvātı tekrār

59a¹⁷⁸

(1) ba°s ü ihyā kılmak muḳarrer olup dār-ı āhiretde anlar için iki menzil (2) ibdā° u tehiyye kılmışdır. Tā°at-şī°arları fā°iz-i duḥūl-i dārü'n-na°īm (3) ve ma°şiyet-kārları muḳīm-i derekāt-ı caḥīm kılmakla mübtelā-yı °azāb (-ı elīm) (4) ider.” deyü bizi niḥle-i dīrīnemizden taḥvīl ve ābā ve ecdādımız (5) tazlīl kaşd itmekle (el-ān) (H70b) cem°iyyetimizi tefriḳa-sāz-ı teşettüt olmuşdur.” (6) deyü şekva-perdāz oldılar. Hāriş daḥī ol hādī-i ümem ve (7) nāhic-i sebīl-i aḳvam ḥazreti ile mülākī olup bu ḥuşuşı (8) der-miyān kıldıkda, cenāb-ı resūl-i ekrem daḥī cevābında “Ne°am, ey eb-i (9) müşfik-i muḥterem! Keyfiyet-i ḥāl muḫābık-i minvāl-i maḳāldir. Eger ol (10) yevm-i mev°ūd bu vakıtde meşḥūd olaydı, destīñi saḫt-gīr-i (11) īḳāz u tenbīh olup şūret-i ḥālī °alā mā hüve'l-vāḳi° saña (12) irā°at idüp el-ān beynimizde cereyān iden maḳāli tezekkür itmedikçe (13) destīñi rehā-sāz olmazdım.” didikde envār-ı nuḫk-ı meḫar-i risālet (14) kıilup Hāriş'den izāḥa-i zālām-ı ḡavāyet idüp çeşm-i başīreti (15) fā°iz-i nūr-ı hidāyet oldı. Ve Ḥalīme'niñ ḥuşuşunda (meşḡūl) istimrā-i (16) efāvīk-i rivāyet olan şīḳāt (rūvāt) naḳli üzre, bir def°a ol (17) ḥān-sālār-ı ni°met-ḥāne-i hidāyet ki, daḥī Ḥadīce-i kübrāyı ḥacle (18) zīb-i tutuḳ-ı

¹⁷⁸ 59a³ kılmakla: H kılmakla // elīm: N'de yok // ⁵ el-ān: N'de yok // ¹⁵ meşḡūl: N'de yok // ¹⁶ rūvāt: N'de yok // ²¹ idicek: H idicek //

tezevvüc buyurmamışlar idi, bir vakitte Hâlıme ibtilâ-yı (19) kaht u galâ ile °alâ tarîkû'l-vüfud hâk-pây-i nebevîye şeref-yâb-ı (20) vürüd olduĝda Hadîce'yi razıya'l-lâhu °anhâ keyfiyyet-i hâl-i Hâlıme'den (21) âgâh idicek ol daĝı Hâlıme'ye kırk re°s ĝanam ve birkaç °aded cemâl (22) i°tâ itmekle müreffehü'l-hâl kılmışıdı. Ve Hâlıme'niñ ba°de'l-bi°se daĝı (23) hâk-i pây-ı fahr-ı enbiyâya nâşıye-sây olduĝı tıruk-ı müte°addid ile

59b¹⁷⁹

(1) nakl olunup, ezcümle Ebü't-ıufeyl rivâyet ider ki: Huneyn'den (2) rücû°ları hîninde ol kâ°il innema'l-lâhu'l-mu°tî ve ene'l- **(H71a)** kâsım hazreti (3) Ci°râne'de takşim-i lahme meşğüller iken Hâlıme huzûr-ı fâ°izü'n-nûrlarına (4) kâdim olıcaĝ ridâ-yı sa°âdet-ihtivâların zemîne başt u ilkâ (5) ve üstüne anı iclâs ile ihtirâm buyurdılar. Ve Sübülü'l-hüdâ'da (6) Hâfız Ebü Muhammed Münzerî'niñ Sünen-i Ebî Dâvud muhtaşarında ve Hâfız (7) İbn-i Hacer Heysemî şerh-i hemziyyede Hâlıme'niñ ve zevci Hâriş'iñ ve (8) evlâdlarınıñ tâc-ı pür-ibtihâc-ı islâm ile mübâhî oldukların (9) nakl u irâd idüp Mezbûr-ı Hâfız bin Hacer meşâyihinden Şerefü'd-dîn-i (10) Dimyâti'niñ “Hâlıme için şöhet ü İslâm ma°rûf degüldür.” deyü (11) inkârını redd ü inkâr ile muķâbele itmişdir. Ve Hâfız İbn-i Cevzî (12) mü°ellefâtında Hâlıme'niñ pîş-gâh-ı risâlet-penâha ba°de'l-bi°se (13) feyz-yâb-ı kudüm olduĝın ve hilye-i İslâm ile mütehalliye (14) olup ve bi°set-i nebevîye fâ°iz olduĝın işbât itmişdir. Ve Hâfız (15) maĝlaţâyı bu bâbda “E't-tuhfetü'l-cesîmet fî İslâm-ı Hâlıme” ismi ile (16) müsemmâ bir taşnîf-i bedî°ü'l-üslûba vaz°-ı esâs-ı cem° u te°lîf (17) idüp rivâyât-ı mevşûka ile Hâlıme'niñ İslâmını işbât ider. (18) Ve Rûkn-i Halebî

¹⁷⁹ 59b⁴ olıcaĝ: H olıcaĝ // ¹¹ inkârını: H inkârı //

insānū'l-^cuyūnda ba^czı fuḥūl-i ehl-i siyerden ol rızā^ca (19) fā^ciz olan murāza^cıñ cümlesi şīrīn-kām-ı şehd-i islām (20) oldukların iltizām itmişdir. Murzı^cātı dört nefer olup (21) biri māder-i şulbīleri olan Āmine, ve biri Ḥalīme-i Sa^cdiye, (22) ve biri Süveybe, ve biri Ümmü Eymen olmak üzere ta^cdād itmişdir. (23) Ve ibn-i seyyidü'n-nās Ebū İshāk ibnü'l-emīniñ istidrākinden

60a¹⁸⁰

(1) Ḥavle bintü' (H71b) l-münzeri daḥī murzı^cātdan ^cadd idüp nūr-ı nibrāsda (2) ba^czı erbāb-ı dirāyetden iktibās ile eḥādīs-i şerīfe-i nebeviyyeden (3) enā ibnü'l-^cavātıñ ḥadīsiniñ te^cvīlinde nisve-i Benī Süleym'den üç (4) nefer-i muḥazzire-i tutuḳ-ı ^ciffet ki, cümlesiniñ ismi ^cātike idi, ve ol (5) şerefbaḥşā-yı ābā ve ümmehātı ırzā^cla vāye-gīr-i şeref-i dāyegī (6) oldukların rivāyet idüp İmām-ı Ca^cfer müstaḡferi Ümmü Ferde'yi (7) daḥī azārı^c-ı ^cālī-tebārdan zıkr itdigin naḳl idüp, bu (8) tafşīlden mütelaḥḥış oldığı üzere murzı^cātıñ mecmū^cı ^caded-i nüh (9) ābā-i ^culvī gibi tokuz nefere bāliḡ olmuş olur. **Eşḳāl-i māder-i** (10) **şāh-ı rūsūl**: Muḳtedā-yı cumhūr-ı erbāb-ı siyer İbn-i İshāk-ı sūtūde (11) eşer naḳli üzere ^cAbdu'l-muḩᩤalib'iñ māderi Benī ^cAbdü'n-neccār'dan olmak (12) mülābesesiyle ol ḳabīle ahālisiniñ ricāl ve nisāsı ḥāndān-ı (13) celīlü'ş-şān-ı ^cAbdu'l-muḩᩤalib için aḥvāl u ḥālāt oldukları (14) muḳarrer olmuşdur. Fe-li-hāzā velādet-i bā-sa^cadet-i meḩᩤar-i risāletden (15) şeş sāl güzerān olduḳda Āmine belde-i ᩤıbe-i ᩤayyibede ḳāᩤınīn (16) olan aḥvāl-i bāhirü'l-efzāl-i nebevīyi dā^cıye-i ziyāret ile (17) ol ḳāfile-sālār-ı erbāb-ı hidāyeti irdāf-ı rāḩle-i refāḳat, ve (18) Ümmü Eymen'i mütekeffil-i me^cūnet-i ḩizmet ḳılıp medīne-i münevvere cānibine (19) şedd-i ḩırām-ı nehᩤat ḳılmışıdi. Anda büyü^cü-ı Benī

¹⁸⁰ 60a⁴ ve: H'de yok // ⁷ azārı^c: H az^car-ı // ¹² ahālisiniñ: H ahālisiñ //

°Abdu'n-neccār'dan (20) dār-ı nābigaya şeref-bağş-ı nüzül oldılar. Ve anda bir āy kadar vakit (21) **(H72a)** mekş ve ārāmdan şoñra tekrār Mekke'ye kufülleri hālinde Ebvā nām (22) menzile ilkā-i raḥl-i vuşul kıldıklarında Āmine każā-i naḥb idüp (23) anda mütevārī-i maṭmüre-i ḥāk oldı. Ve Ümmü Eymen ol gehvāre

60b¹⁸¹

(1) gehvāre-pīrā-yı hidāyetiñ fā°iz-i şeref-i ḥizmeti olarak Mekke'ye (2) işāl eyledi. Ebū Na°im Ümmü Semā°a'dan ol daḥī māderinden rivāyet (3) ider ki: Āmine'niñ ol ḥālde gūşe-nişīn-i pāyīn-i firāşı olmuş (4) idim. Muḥtażıra olup cān-ı şīrīni teslīm-i k̄ābizu'l-ervāḥ itmek (5) eşnāsında gördüm ki, dīde-düz-i cemāl-i cihān-efrüz-ı Muḥammedī olup (6) şavt-ı ḥazān ve şadā-yı āteşīn ile terennüm-sāz ve bu ercūze ile (7) irticāz iderdi. “Şi°r بارك فيك الله من غلام، يا ابن الذي بالسهام، بمأة من ابل سوام، ان صح (9) من حومة الحمام، نجى بعون الملك المنعم، فودى عداة الضرب (8) ذى الجلال (11) فانت مبعوث الى الانام، تبعث بالتحقيق والاسلام، من عند (10) ما ابصرت فى منام، التبر ابراهام، فالله انهاك من الاصنام، ان لا توالياها (12) والاكرام، تبعث فى الحل و فى الحرام، دين ابيك (13) مع الاقوم،.” Ravzu'l-enf-i Süheyli muḥtevi oldığı üzre (14) fehvā-yı ḥadīş-i ḥikmet ihtivā-yı لا تؤذوا الاحياء بسبب الاموات (15) mantūkından sebb-i emvāt ĩzā-i ihyāyı mutazammın olduğu müstefād (16) olup ve āyāt-ı Qur°āniyyeden، ان الذين بالهيا (18) veḥāmet-i °ākıbeti ma°lūm olıcaḥ ebeveyn-i resūl-i şaḳaleyn ḥaḳḳında bī-mülāḥaza (19) ve ihtimām-ı kelām-ı nā-fercām ile irḥā-i licām-ı peygām itmekde ḥaṭır-ı °azīm (20) taḥaḳḳuḳı muḳarrer olmağıle هشدار كه پايردم، تيغست قدما (21) °ulemā-i fenn-i siyer ü aḥbār vālideyn-i mükerremeyn-i vālā-tebār ḥazret-i resūl-i (22) mekārim-şi°ār ḥaḳḳında nāciyeyn olmaḥ üzre

¹⁸¹ 60b³ olmuş idim: H olmuşidim //

karar virüp (23) aqvāl-i muḥālifini redd ve girīve-i ḥilāfı sedd ile müdde°aların edille-i

61a

(1) veṣīka ile işbāt şadedinde birkaç mesleḡe intihāc (2) itmişlerdir. **Meslek-i evvel:** Ebeveyn-i mükerremeyniñ ehl-i fetretten olmaların (3) iddi°a şüretidir. Ehl-i fetret ol ṭā°ifeye itlāk olunur ki, (4) hüdāt-ı şāh-rāh-ı tevḥīd ü ĩmān olan peygāberān-ı zī-şāniñ (5) debdebe-i kūs-ı da°vetleri anlarıñ resīde-i gūş u hūşları olmuş (6) olmaya. Ve ṭā°ife-i °Arabıñ hūd-ı enbiyā-i Benī İsrā°il'den bir nebiyy-i celīliñ (7) fā°iz-i me°dübe-i da°vet-i müstetbi°ü'l-hidāyeti olmadıklarından mā°adā bi°set-i (8) ḥātime-i kitāb-ı risālet -şalla'l-lāhu °aleyhi ve sellem- cenābından muḡaddem (9) meb°ūs olan rūsülüñ cümlesinden müte°aḡḡir firistāde-i dīvān-ḡāne-i (10) risālet olan ḡazret-i mesīḡ -°alā nebiyyinā ve °aleyhi'ş-şalāvāt ve' (11)s-selām- ḡazreti olup mābeynlerinde °alā ihtilāfü'l-aqvāl (12) altı yüz yıl güzerān olmuşdur. **İqtisām-gerde-i ehl-i fetret:** Şikāt-ı (13) ehl-i siyer mü°ellefātında beyān olunduḡı üzre ehl-i fetret taḡsīm-i (14) evvelī ile üç kısma münḡasım olup bir kısmı ol şāḡib-i naḡarān-ı (15) dāniş (**H73a**) endūzdur ki, ĩrā-i zenād-ı fikret ve ināre-i muḡacce-i başīret (16) idüp meş°al-efrūzī-i taşdıḡ ü ĩḡān ile reh-yāb-ı ser-menzil-i (17) tevḥīd ü ĩmān olmuş olalar. Ve bu kısımdan bir sınıfı Tubba° ve ḡavm-i Tubba° gibi (18) bir şerī°at-i ḡaḡḡaya mütemessik olmaḡile fā°iz-i nūr-ı hidāyet olup bir (19) sınıfı ḡaṭ°ā bir şāḡib-i milletiñ zeyl-i ittibā°ına dest-yāz-ı temessük ve (20) ḡabül olmamışdır. Ḳıss bin Sā°idetü'l-iyādī ve Zeyd bin °Amru bin Nufeyl (21) gibi, ve ḡısm-ı ṣānī ol kec-bīnān-ı aḡvāl-i münşiddir ki, güm-kerde-rāh-ı tīh-i

(22) şirk ü zālāl olup zu^cm-ı fāsīd ve zann-ı nā-rāyic ve kāsidleri (23) muḳtezāsı ile taḥrīm ü taḥlīl ve taḡyīr ü tebdīl mertebesine

61b¹⁸²

(1) tecāsür itmişler ola ki, °Amru bin Laḡey gibi ki, ibtidā °ibādet-i aṣnām andan (2) zāhir olup ḳabā°il-i °Arabda münteşir olmuşdur, ve teşrī°i aḥkām idüp (3) buḥr-ı baḡire sīb-i sāyibe ve vaşl-ı vaşīle ve ḡamiyyü'l-ḡumām andan (4) şādir ve sā°ir ḳabā°ilde aña ittibā°en fāşī vü zāhir olmuşdur. Ve bu (5) kısımdan bir ḡürūh daḡī bunlardan °uluvv u teraḳḳī ile cinn ü melā°ikeye (6) perestiş ü °ibādet ve taḥrīḳ-i benīn ü benāta cesāret idüp anlardan (7) bir şirzime beyt-i mükerrrem-i ilāḡiye müşābih ve muzāḡī büyüüt ve menāzile (8) ṭarḡ-endāz-ı te°sīs ü teşyīd olup aña maḡşüş sedene vü ḡüccāb (9) ta°yīn itmişler idi. Ve kısım-ı şāliş ol ṭā°ifedir ki, ne enbiyādan (10) bir nebiyy-i hidāyet-i intimāniñ ribḳa-i millette gerden-beste-i inḳiyād ve ne bir (11) şerī°at-i müstakille ibtikārı ile da°vā-yı istibdād itmiş ola, (12) **(H73b)** belki mebde-i muḳaddeme-i ḡayātından maḳṭa°-ı ḡātime-i memātına dek levḡ-i ḡāṭır-ı (13) ḡeyülāniyyü'l-meşā°iri maşṭar-ı keşīde-i keşmekeş-i tevḡīd ü işrāk (14) olmuş ola. Ba°zı efāzıl-ı müte°aḡḡirīn ehl-i fetreti vech-i sābıḳ (15) üzre taḳsīmden şoñra kısım-ı şānī için bir vecihle ser-rişte-i (16) i°tizāra dest-yāz-ı temessük ü ilticā olmak müteḡayyiz-i ḡavza-i imkān (17) olmadığı cihetden küfürlerine ḡakem ile anlar için pey-bürde-i ser-menzil-i (18) necāt olmak resīde-i derece-i imtinā° u istiḡālet idigin beyān (19) ve taşrīḡ idüp kısım-ı evvel ve şāliş için nācīler oldukların (20) tañşīş itmişdir. Ve İbn-i Ḥacer ve

¹⁸² 61b ¹⁶ müteḡayyiz: H müteḡayyir // ¹⁷ olmadığı: H olmadığı // ²³ ve: H'de yok //

Heysemî-i mekkî rahimehu'l-lâh ihtiyârları (21) üzre bu bâbda kavli-i eşahh ve akvâ ehl-i fetret bāsır hem nācīler (22) olup anlardan ba^czı meşāhīr hakkında ehl-i nārdan olduğunu (23) nāṭık ve vürūd iden eḥādīş-i nebevī bâliḡ-i mertebe-i şıḥḥat

62a¹⁸³

(1) olduğu taḳdīrde eger muḥtemel te^vvīl ise te^vvīl olunup (2) nā-muḥtemel ise mevridine taḥşīş olunmaḡdır. **Meşlek-i şānī**: Ebeveyn-i (3) pākize-nejāduñ muḳtezā-yı nezāhat-i māder-i zād ile zemīn-i sīne-i (4) isti^cdādı şukūfe-ḡīz-i īmān ve ḡusn-i i^ctiḳād olup ḡār-zār-ı (5) küfr ü eşrākdan munażżaf ve pāk olmaḡile cedd-i kerīmleri Ḥazret-i (6) İbrāhīm -^caleyhi't-taḥiyyat ve't-teslīm-ḡazretiniñ nehc-i ḳadīmi üzre (7) müntehicler oldukların iddi^cā ṭariḳasıdır ki, İmām Faḡru'd-dīn (8) Rāzī bu mesleḡe meyl ü cenūḡ idüp mücerred vālideyn-i mükerremeyn (9) degül belki bā^ciş-i āferīniş-i ^cālem -şalla'l-lāhu ^caleyhi ve sellem- cenābından (10) Ebu'l-Ümem (**H74-A**) ya^cnī Ḥazret-i Ādem ^caleyhi's-selāma münteḡi olunca “**Beyt**: (11) تاكو هر آدم نسبش باز نه ايستد، زابای وی ” (12) ار بشهرم اصحاب كرم را ” maşadāḡınca ābā ve ecdādı bi-ḡazāfīr hem muvaḡḡidler olup (13) serāḡe-i sīne-i pūr sekīneleri żalām-ı şirk ve küfürden müberrā olduklarına (14) zāhib olmuşdur. Ve Kitab-ı Esrārü't-tenzīl'de insiyāḡ-ı kelām ile (15) peder-i ḡazret-i ḡalīl-i vālā-güher olan Āzer'iñ küfri manşūş (16) olduğu müdde^cāsına muḡālif olmaḡile vārid olan eşkāli (17) bu vecihle def^ce mutaşaddī olmuşdur ki: Āzer Ḥazret-i İbrāhīm'iñ (18) vāliidi olmayup lisān-ı ^cArabda ^camme eb iṭlāḡı müte^cārif ü müstefīz (19) olduğu cihetden ^cammi olmaḡile eb iṭlāḡ olmuş ola. Ve ba^czı (20) efāzıl bu

¹⁸³ 62a⁵ olmaḡile: H olmaḡla // ⁶ ve't-teslīm: H ve't-teslīmiñ // ḡazretiniñ: H'de yok // ⁷ ki: H'de yok //

müdde^cayı işbât şadedinde birkaç vecihle ihticāca (21) mutaşaddī olmuştur. Ez-cümle kitāb-ı kerīm-i ilāhīde, (22) الذى يراك , حين تقوم و تقلبك فى الساجدين, āyet-i kerīmesiniñ tefsīrinde (23) mervī olan vücūh-ı tefāsīrden bir vech-i vecīh oldur ki:

62b¹⁸⁴

(1) ḥamīr-i māye-i zāt-ı pāk-i Muḥammedī ašlāb-ı ṭāhireden erḥām-ı ṭāhireye
 (2) müntakīl olup nūr-ı muḥaddes-i nebevī sācidden sācīde ya^cni (3)
 müslimden müslime vāşıl olduğu murād ola. Ve āyet-i mezkūre (4) taḫsīrinde
 vücūh-ı uḥrā rivāyet olunmuş olduğu taḫdīrce (5) kavā'id-i tefsīriyyedendir ki,
 ol menḳūl olan vücūh beyinde (6) menāfāt olmadığı şüretde ol rivāyāt
 mürā'āt olunup (7) cümlesi üzre ḥaml vācib olur. Ve ābā-yı nezāhat-intimā-yı
 (8) Muḥammedīniñ **(H74b)** -şalla'l-lāhu °aleyhi ve sellem- zeyl-i °ismetleri
 evḥāl-i küfr (9) ve işrāktan münezzeḥ ü pāk olduğına, لم ازل انقل من اصلاب (10)
 ، الطاهرين الى ارحام الطاهرات, ḥadīs-i şerīf delīl-i vāzıḥdır (11) ki, cenāb-ı ḥaḳ °azze
 şānuh kelām-ı kerīmīnde, (12) انما المشركين نجس، Pes bu
 mecmū^cdan mütelaḥḥiş oldur ki, ecdād-ı nebevīden (13) bir ferd dāmen-
 ālūde-i çerkāb-ı küfr ü şirk olmaya. **Meslek-i şāliş:** (14) Ḥadīs-i ihyā ebeveyn-
 i mükerremeyne temessük ile işbāt-ı müdde^ca-i muvāfaḳān-ı ihtimām (15)
 güzīn ve def^c-i daḡdaḡa-i sīne-ḥırāş-ı muḥālifīn ṭarīḳasını ihtiyār ve (16)
 intihācdır. °Āyişe-i Şiddīka -raziyallahu °anhā- rivāyet ider ki: (17) Ḥaccū'l-
 vedā^cda rasūlu'l-lāh -şalla'l-lāhu °aleyhi ve sellem- cenābı ile (18) °Aḳabe-i
 Ḥacūn'da ictiyāzımız ḥālīnde ol çāre-sāz-ı mübtelāyān-ı (19) dā-i °uzāl-i
 şūḳūh u nekāl cenābını gördüm ki, mir^cāt-ı cemāl-i (20) ḥuceste-fālīnde

¹⁸⁴ 62b⁴ olduğu: H olduğu // ¹⁸ Ḥacūn'da: H Ḥacūn'a //

timşāl-i ḥuzn u melāl hüveydā vü zāhir ve gülberk-i (21) ruhsārı üzre şebnem-i sirişk rīzān u mütekātır idi. Benim (22) daḥī bī-iḥtiyār gül-gün-ı eşk-i ḥün-ālūdum ser-pençe-i temālükden (23) °inān-rübā-yı iḥtiyār oldı. “**Beyt:** °Inānın çeşm-i giryān aldı

63a¹⁸⁵

(1) dest-i iḥtiyārımdan. / Şavulsuñ baña seng-rāh olanlar (2) reh-güzārımdan.” Çünki benden ol ḥāli müşāhede buyurdılar. (3) “Yā Ḥumeyrā! İstemsekī.” ḥiṭābı ile merhem-sāz-ı cerāḥat-i zaḥm-ı derün-ı (4) maḥzūnum olduklarında cānib-i ba°ire istinād itdim. Ve bir müddet (5) çeşmimden rūḥ-ı revān (**H75a**) gibi nihān olduklarından şoñra çünki (6) sa°adet ile °avdet buyurdılar, gül-zār-ı ruhsārlarında āşār-ı (7) bahār-ı sürür zāhir ü nümūdār olmuş gördigimde ol ḥāli (8) istifsāra cesāret idüp “Bi-ebī-ente ve ümmī yā resūla’l-lāh! (9) Sebeb nedir ki, cemāl-i ḥuceste-fāliñde eşer-i ḥuzn u melāl nümāyān (iken) (10) el-ān gülgüne-i sürür ve inbisāt-ı hüveydādır.” didigimde (11) buyurdılar ki: “Cenāb-ı ḥazret-i muḥyī-i ekremimden māderim ḥaqqında (12) istid°ā-yı necāt itmişdim. Aña ifāza-i ḥayāt kıilup (13) tārik-i ser-devlet-medārını pīrāye-zīb-i tāc-ı imān olmaḥ müyesser (14) kıldı.” deyü neşāt-baḥş-ı müstemī°in oldılar. Vaqtā ki şadef-i (15) yetīmetü’d-dehr-i zāt-ı muşaffā-simāt-ı resūl-i vālā-ḳadr olan (16) Āmine ḥāk-i üftāde-i maṭmüre-i ḳabr olup ol şāhinşāh-ı (17) sidre-mekmen refāḳat-i Ümmü Eymen ile ḥāk-i pāk-i beled-i ḥarāma (18) nūr-efgen-i ḥuzūr olıcaḥ °Abdu’l-muṭṭalib hemān ki cemāl-i ḥuceste (19) fāl-i resūl-i şaḳaleyn müşāhedesiyle ḳarirü’l-°ayn oldı, ta°ahhüd-i (20) ḥızmet-i kefāletin sermāye-i sa°adet bildi. Ve niṭāḳ-ı tebcīl (21)

¹⁸⁵ 63a⁹ iken: N’de yok // ¹² istid°ā-yı: H istid°ā-i // ¹⁶ şāhinşāh-ı: H şehinşāh-ı // ¹⁹ müşāhedesiyle: H müşāhedesi ile //

ve ihtirāmını ez-cān u dil miyān-bend-i ta^oahhüd ü iltizām kıldı. (22) Ve mürā^oāt-ı merāsım-i iclāl ü tekrīm ile sālir evlād ve ahfādına (23) taqdīm idüp nā-be-hengām huzūruna duhūle murahhaş olmağı

63b¹⁸⁶

(1) ol kürsī-niṣīn-i ^oizz ü ^oalāya muhtaşş kılmışıdı. Ve ol hān-sālār-ı (2) ziyā-fethāne-i fayz-i ^oām ^oaleyhi'ş-şalavāt ve's-selām cenābı hāzır (3) olmadıkça baş-ı sofa-i ta^oāma mübāderet ü ikdām olunmaz idi. (4) Maḥāmili **(H75b)** raḥimehu'l-lāh İbn-i ^oAbbās ḥazretinden ol daḥī pederi (5) ^oAbbāsdan raḥıya'l-lāhu ^oanhumā bu vecihle baş-ı besāt-ı rivāyet (6) ider ki: Dā^oimā Hıcr'de ve bir rivāyetde sāye-i beyt-i mükerremde (7) ^oAbdu'l-muṭṭalib için dā^oimā bir firāş u yūsır müheyyā vü āmāde (8) kılup aña kendüden ğayrı bir ferd pā-nihāde olmaz idi. (9) İttifākā bir vakıtde ol sulṭān-ı sidre-ṭırāz-ı müstevceb (10) ü'l-i^ocāz firāş-ı ma^ohūda cülūs ile müşerref-sāz olduḡda (11) bir şahş-ı nā-ḡadrdān anı men^oe mutaşaddī olmaḡ şadedinde (12) olıcaḡ, muḡtezā-yı ^ouluvv-i himmet-i peygamberāna bā^oiş-i girye-i ğayret (13) olduğı çünki ^oAbdu'l-muṭṭalib'iñ mesmū^oı olup sebeb-i girye (14) ma^olūmı oldu. Ol şahşı veche-i ḥiṭāb ve hedef-i siḡām-ı (15) tevbīḡ ü ^oitāb idüp “Mebādā kimse benim püser-i bi-esr-i berāberimiñ (16) bu mesned-gāhda cilvesine māni^o ü dāfi^o olmasun ki, (17) anıñ şeref-i nefsi refi^oü'ş-şānı kendiniñ muḡāṭ-ı dā^oir-i ^oilm ü (18) idrāki olduğından iktizā itmişdir. Benim ricā ve ümmīdim (19) oldur ki, anıñ ḡāl ve şānı refte refte medāric-i sellem-pāye-i (20) ^oizz ü rif^oatden bir dereceye resīde ola ki, ^oArabdan bir şahş-ı (21) celīlū'l-miḡdār anıñla hem-terāzū-yı ḡadr u ^oitibār olmaya.” didiğı cümleniñ (22) bāliḡ-i sāmi^oa-i iḡsās ve

¹⁸⁶ 63b³ olunmaz idi: H olunmazdı // ¹² olıcaḡ: H olıcaḡ // ²¹ olmaya: H'de yok //

idrāki olmuşidi. **Tenbīh-i siyānet-i (23) resūl-i ekrem:** Ba[°]zı mü[°]ellefāt-ı mevşūķada tanşış olundığı

64a¹⁸⁷

(1) üzre benī Müdellic ki, fenn-i i[°]yāfede mahāret ile ma[°]rūflardır, (2) ve anlardan ba[°]zı ricāl [°]Abdu'l-muṭṭalib'iñ huzūrına gelüp (3) didiler ki: “İşbu şem[°]-i cem[°]-i **(H76a)** hān-vāde-i ḥalīl olan ferzend-i (4) sa[°]ādet-mend nebīliği muḥāfazada gerekdir ki, şarf-ı cell-i himmet (5) ve bezl-i aḳsiyyü'l-gāyāt-ı ihtimām ve kudret idesin ki, ḥālā maḳām-ı (6) İbrāhīm'de mevcūd u maḥfūz olan naḳş-ı ḳadem ki, ol peygamber-i (7) celīlü'ş-şāniñ ya[°]ni cenāb-ı ḥalīlü'r-raḥmāniñ beyt-i mūkerrem-i (8) bāhirü'l-bürhānı bināya iştigāli āvānında zīr-pāy-ı şeref-i intimāsına (9) nihāde olup naḳş-ı ḳademi mūrtesim olmağile faşş-ı nigīn-i ḳadr (10) ü i[°]tibār olan seng-pāredir, fe-li-hāzā aña bu ḥafīd-i sa[°]ādet (11) nūvīdiñ olan ṭıfl-ı sa[°]īdiñ ḳademinden eşbeh ḳadem (12) meşhūdumuz olmamışdır.” deyü muḳtezā-yı fenleri üzre (13) ol ḳāfile-sālār-ı enbiyā vü rūsül cenābınıñ sülāle-i Ḥazret-i (14) İsmā[°]īl'den zuhūrı sāmi[°]a-res-i cihāniyān olan resūl-i (15) celīlü'ş-şān idigin [°]Abdu'l-muṭṭalib'e mūjde-resān olduklarında (16) [°]Abdu'l-muṭṭalib Ebū Ṭālib ṭarafına tevcīh-i nażar-ı iltifāt idüp (17) “Ey Ebī Ṭālib! Birāder-zāde-i mūkerremiñ ḥuşūşında bunlardan (18) şudūr iden kelām mesmū[°]uñ oldı mı?” deyü Ebū Ṭālib'i anlarıñ (19) ma[°]āl-i kelāmından āgāh eyledi. Ebū Ṭālib daḥī ol vaḳitden (20) şoñra ol merdüm-i çeşm-i āferīniş cenābını muḥāfazada kemer-beste-i (21) ihtimām olmuşidi. Ve [°]Abdu'l-muṭṭalib Ümmü Eymen'i daḥī ol ḥuşūşdan (22) āgāh etmek ḳaşdı

¹⁸⁷ 64a ⁹ ḳadr u i[°]tibār: H ḳadr-i i[°]tibār // ¹⁴ ihāniyān: H cihān-tāb // ⁹ [°]Abdu'l-muṭṭalib'e: H'de yok // ²² etmek: H itmek //

ile “Ey Ümmü Eymen! Lâzımdır ki, ol nev-nihâl-i (23) riyâz-ı °adn-i °adnânı dest-bürd-i °avâşif-ı mekr-i a°dâdan muhâfaza

64b¹⁸⁸

(1) ve şiyânetde şebân-rûz-ı tayağkuş u intibâh üzre olasın ki (2) kâtıbe-i ehl-i kitâb anıñ peygamber-i meb°üş olduğunda müttefikü’ (3) l-kelâmlardır.” deyü muhâfazada tahriż (H76b) itmişidi. Ve (4) ittifağa bir günde ki, °Abdu’l-muṭṭalib Hicr’de ārâm üzre iken (5) üşkuş-ı necrân anıñ huzûrunda zânû-zede-i hizmet-i muhâdeşe (6) ve mücmere-gerdân-ı muhâṭaba ve muṭāraha olup eşnâ-i mükâlemede (7) °Abdu’l-muṭṭalib’e i°lâm kaşdı ile didi ki; “Ey baḳıyyetü’ (8) l-eslâf-ı (eşṭâf-ı) sülâle-i °Abd-ı Menâf! Ya°ni muntazır olan resûl-i (9) zî-şân-ı âḫirü’z-zamânıñ mevlüdi ma°lûmuñ olsun ki, kütüb-i (10) ilâhîde manzûrumuz olmağile meczûmumuz olmuşdur ki, sülâle-i (11) Ḥalîl ve zürriyet-i İsmâ°îl’den bu belde-i mübârekede vuḳû° (12) bulup şifât-ı sütüde ve evşâf-ı memdûha ile muttaşif (13) u mevşûf ola.” deyü ḫilye-i şerîfe-i Muḫammediyyeyi ta°dâd eyledi. (14) Ve ol maḫalde ol mecma°-ı meḫâsin-i şîm -şalla’l-lâhu °aleyhi ve sellem- (15) da°vet olunup şeref-baḫşâ-yı huzûr-ı °Abdu’l-muṭṭalib olduḳda (16) evvelâ çeşmân-ı lâhût-ı siyerine, ve şâniyen zühr-ı mübârekine idâre-i (17) ḳadâḫ-ı nażar-ı diḳḳat ve ḳademîn-i °arş-ı peymâsına rû-mâl-i bâşıra-i (18) başîret idicek “Bî-şâyibe-i rîb ü iştibâh ol resûl-i (19) muḫterem bu ṭıfl-ı sütüde-şîmdir.” deyü ḳat° u cezm ve °arḳ-ı (20) şübhe ve tereddüdi ḫasm eyledikde, °Abdu’l-muṭṭalib “hâzâ ebñî” deyü (21) ḳünkü ol dürr-i girân-ḳadr-i necâbet-güheriñ samṭu’l-lâl-i silsile-i (22)

¹⁸⁸ 64b² olduğunda: H olduğında // ³ kelâmlardır: H kelâmdır // muhâfazada: H muhâfazaya // ⁸ eşṭâf-ı: N’de yok // ²² nesebine: H ensebine // olduğun: H olduğın //

nesebine münharıf olduğun beyân şadedinde oldı. Üşkuf (23) mütereddid olup “Mazbūtumuz olan anıñ şığar-ı sinni hālinde

65a¹⁸⁹

(1) ebeveyni dār-ı āhirete intikāl itmiş olmaqdır.” diyicek °Abdu’l-muṭṭalib (2) “Aḥfādımdan ya°ni evlād-ı evlādımdan olup kendi (3) celle-güzīn-i peygüle-i raḥm-i māder iken pederi ḥayr-bād-ı meclis-i fānī (4) kılmışdır.” didikde **(H77a)** üşkuf “Şadaḳte yā °Abdu’l-muṭṭalib!” deyü ref°-i (5) setīre-i iştibāh itmekle °Abdu’l-muṭṭalib’i ol sırr-ı serbesteden (6) āgāh itmişidi. **Tebşīr-i seyfi zi’l-yezen ez bi°set-i resūl:** (7) Bu ḥaber-i şıḥḥat-medār daḥī Beyḥakī ve Ebū Na°im rivāyeti ile vāşıl-ı (8) rütbe-i iştiḥār olan aḥbārdandır ki: Kalem-rev-i ḥaṭṭa-i Yemen (9) müddet-i medīd zīr-i ḥükümet-i ḳabile-i Ḥamīrde iken evbāş-ı ḥabeşe (10) aña dırāz-dest-i teṭāvül olup bir ṭarīḳ ile pençe-i taşarruf-ı (11) Ḥamīrden intizā° kılmışlar idi. Ve ṭoksan sene bi’l-istimrār (12) anlarıñ taḥt-ı ḥükümetinde istikrārdan şoñra ṭulū°-ı āfitāb-ı (13) cihān-tāb-ı sedrecenāb-ı nebevīden iki sene mūrūr itdigi (14) ešnāda Seyf bin Zī’l-yezen Ḥamīr’i tekrār ol mülk-i (15) şa°bü’l-menāli ḥavza-i memālik-i mevrūseye idḥāl itdikde (16) eṭrāfdan vüfūd-ı °arab °alā mā ḥüve’l-ma°hūd °atebe-i devlet-medārını (17) veche-i ityān u vürūd idüp rü°esā-yı °Arabdan °Abdu’l-muṭṭalib (18) ve Ümeyye bin °Abd-ı şems ve °Abdu’l-lāh bin Cüd°ān Esed bin °Abd-ı °Uzzā (19) ve Veheb bin °Abd-ı Menāf ve Ḳuşay bin °Abdu’d-dār ve baḳiyye-i meşāhir-i (20) °Arab edā-yı tehniyet için ol cānibe feres-rān-ı °azīmet olmuşlar (21) idi. Ṭayy-ı merāḥil ile çünki ḥaṭṭa-i Şan°ā’ya vāşıl ve (22) müstaḳarr-ı salṭanatı olan ḳaşr-ı Ğamdān’a dāḥil oldılar. Melik-i (23) Yemen’iñ yemīn ve yesārında mülük-ı ḥamīr çep ü rāst mevzū°

¹⁸⁹ 65a⁴ kılmışdır: H kılmışdı // ⁹ Ḥamīrde: H Ḥamīrden // ¹⁰ ṭarīḳ ile: H ṭarīḳle //

65b¹⁹⁰

(1) olan zerrīn kürsiler üzre murabba^c-nişīn-i istikrār olmuş. Ve (2) melik-i muḡavva^cun bi'l-miskū'l-ezfer-i dīhīm-i pādīshāhī ber-ser ve hīl^cat-i (3) müzerkeş-tırāz-ı salṭanat-ı der-ber ḡayret-efzā-yı nazẓār-ı keyān (**H77b**) olur. (4) Bir vaz^c-ı ḡasr-vāne ile ḡarār itmiş müşāhede kıldılar ki, mişli (5) eslāf-ı ezvā-ı ḡaşmet-ittīşāfda meşhūd-ı temāşā^oiyān-ı ^cibret (6) bīn olmamışdır. Ve Ġumidān ol ḡaşr-ı bedī^cü't-ṭarḡdır ki, (7) Āmine bin Ebi's-şalt-ı Şakifī anıñ vaşında bu şūret ile (8) vaz^c-ı esās-ı belāḡat itmişdir. **Arabiyye** اشرب هنيئاً عليك هنيئاً فقد سالت نعماتهم، واسبل اليوم في (10) التاج مرتفعاً، في رأس غمدان دار امنك محلاً لا، اشرب (9) el-ḡāletü hāzīhi ابعده ابو الا، (12) اسبلا، تلك المكارم لا تعبنا من لبن، شيبا بما فعاد (11) برديك ^cAbdu'l-muṭṭalib ve rüfekāsı olan (13) eşrāf-ı ^cArab için daḡī mufazzaz ve müzehheb şandīler (14) vaz^c olunup cümlesi ruḡşat-yāb-ı cülüs u ḡarār (15) olduklarında ^cAbdu'l-muṭṭalib pīş-gāh-ı mülk-i Yemen'de ĩstāde-i (16) istikrār olup tekellüm için ruḡşat-cūy-ı istīzān oldukda (17) **Arabiyye** انكنت ممن تكلم بين يدي الملوك فقد ادنا لك، (18) deyü ṭaraf-ı melikden erzānī-i tevcīh-i ḡiṭāb olup tekellüme (19) ruḡşat-yāb olıcaḡ bir ḡuṭbe-i belīḡe inşā eyleyüp intizām-ı (20) kelām-ı bedī^cu'l-insicāmı mülki i^ccāb itmekle من انت ايها المتكلم (21) deyü ism ü resminden su^oāl ü istiḡbār olunduḡda (22) “Enā ^cAbdu'l-muṭṭalib bin Hāşim” deyü çünki cevāba mübāderet (23) eyledi, māder-i ^cAbdu'l-muṭṭalib Ḥazreciyye olup ve Ḥazreciyye, ḡabā^oil-i

¹⁹⁰ 65b⁹ şandīler: H şandelīler // ¹⁹ olıcaḡ: H olıcaḡ // ²⁰ itmekle: H itmek ile //

66a¹⁹¹

(1) Yemen'den olmağile beyinlerinde iştibāk-ı neseb ile qarābet taḥaḥkuḳuna
 (2) işāret eyledi. Ve Ḳureyşīleri sā°ir ḥuẓẓār-ı vāfidine taḳdīm ile (3) mümtāz
 ve °Abdu'l-muṭṭalib'i baḳiyye-i eṣrāf-ı ḳavme tercīh ile ser-efrāz (4) idüp
(H78a) bir menzil-i bī-ma°ādilde iskān eyledi. Ve ikrām-ı ẓayf (5) ve mihmān-
 dārī merāsimini mürā°āt ḥuṣūşunda bir daḳīḳa fūrū (6) güzāşte-i tesvīf ve
 ihmāl ḳılmadı. Ve bir şehr-i kāmil ol menzilde (7) ārāmīde olup ol müddetde
 ne me°zūn-ı ḳufūl u inşirāf (8) ve ne duḥūl-i meclise ruḥşat-yāb-ı müsā°ade
 vü is°āf oldu. (9) Ve bir āy güzērān olduḳda bir gece °Abdu'l-muṭṭalib'i
 ḥuẓūruna da°vet (10) eyledi. Ve meclisi taḥliye ḳılıp “Ey °Abdu'l-muṭṭalib,
 şuduru'l-aḥrār (11) ḳubūru'l-esrār maẓmūnı üzre, senüñ ibrīz-i fiṭrat-ı iksīr-i
 (12) ḥāşiyetiñ bi'd-defe°āt güdāhte-i āteş-dān-ı imtiḥān ḳılmağile (13) ḳatımda
 şāyeste-i tamgā-yı ḳabūl olduḳı ma°lūmum olmağile ile'l-ān (14) derūn-ı
 iştiyāk-ı meşḥūnumda mestūr ve meknūn bir sırr-ı ser-besteden (15) seni
 āgāh itmek maḳşūdumdur ki bu vakte dek tāmūr-ı ḳalbidde (16) ser-be-mühr
 ketm ü ihfā olup senden ğayri bir ferdi aña ittīlā° (17) ile izā°a ve ifşā
 pīrāmen-gerd-i ḥāṭır-ı tereddüd ve āzmā olmamışdır. (18) Ve senden
 maṭlūbum oldur ki, ol nev-°urūs-ı ḥacle-zīb-i (19) ḥāṭır-firībden vechen mine'l-
 vucūh keşf-i niḳāb-ı ihticāb eylemeyesin.” (20) deyü ketm ü ihfā ile tavşiyе-
 fermā olduḳdan şoñra bu vecihle (21) mutaşaddī-i izhār-ı māfi'z-ẓamīr olup
 didi ki, “Ey °Abdu'l-muṭṭalib! (22) Muṭāvī-i kitāb-ı meknūn ve şaḥā°if-i °ilm-i
 maḥzūndan müstefād ve (23) ma°lūmum olmağile müteyāḳḳın ve meczūmum
 olup şaḥīfe-i ḳalbidde

¹⁹¹ 66a³ tercīh ile: H tercīhle // ¹⁹ ihticāb: H ictihāb // eylemeyesin: H itmeyesin //

66b¹⁹²

(1) mersüm olmuşdur. Āgāh olasin ki ḥālā bir emr-i celīlū'ş-şān-ı (2) bāhirū'l-bürhān müşerref-i zühūr ve ityāndır ki °amme-i cihāniyāna (3) feyz-resān ve kāffeten seniñ reḥtiñe ve ḥāşşeten saña bā'is-i **(H78b)** °uluvv-i (4) şān olup ḥā'iz-i şeref-i ḥayāt ve fā'iz-i faẓīlet-i vefāt ola.” (5) deyü müjde-resān olıcaḳ, °Abdu'l-muṭṭalib daḥī inbi°ās-ı şevḳ (6) ve neşāṭla mefhūm-ı müdde°āyı istizāḥ ve tekrīr-i istizāk ile (7) ilḥāḥ idicek, melik-i Yemen daḥī derece derece irtikā-i sellem-pāye-i (8) ifsāḥile mertebe mertebe merām-ı °Abdu'l-muṭṭalib'i tenvīr ü ĩzāḥ eyledi. (9) Ve refte refte güft ü şinūdları incirār-ı kelām ile ol dereceye (10) resīde oldı ki, “Ey °Abdu'l-muṭṭalib! Ol necm-i vaḳḳād-ı muḳaddes (11) nihādıñ nezdīkī-i ṭulū°ı ve mīlādıdır ki, ismi Muḥammed ola. (12) Ve °unfuvān-ı ṭufūliyyetinde ebeveyni mütecerri°-i ke°s-i ḥimām olmaḡile cediti (13) ve °ammi anıñ müte°ahhid-i ḥizmet-i kefāleti olalar. Ve ol ḡulām-ı ḥümāmıñ (14) ḳavli ve nuṭḳı ḳavl-i faşl ve ḥükmi resīde-i ḥāḳ-i vasaṭ-ı °adl ola. (15) Ve emr-i bi'l-ma°rūf ve nehy-i °ani'l-münker ola.” deyü ta°dād-ı evşāf-ı (16) nebevī ve serd-i meḥāsin-i aḥlāḳ-ı muşṭafavī şadedinde nihāyet-i (17) kelāmī aña müntehī oldı ki, (18) *عبدالمطلب بغير كذب، والبيت ذى الحجب ائلك جده*, didikde °Abdu'l-muṭṭalib bī-iḥtiyār zemīn-i (19) niyāza vaz°-ı cebhe-i sücūd idicek İbn-i Zī-Yezen “Ey °Abdu'l-muṭṭalib! (20) Meşām-ı iştıyāḳıñ büy-ı āşinā-yı pīrāhen-i Yūsuf-ı maḳşūd oldı.” gibi (21) didikde, °Abdu'l-muṭṭalib “Ne°am eyyuhe'l-melik! Pīş-i ezīn benim °Abdu'l-lāh (22) nām bir püser-i necābet-aḡterim olup maḥbūb-terīn-i evlādım idi. (23) Ve anıñ Āmine bint-i Veheb bin °Abd-ı menāf bin Zühre nām zevce-i

¹⁹² 66b ³ reḥtiñe: H reḥtiñe // ⁸ ifsāḥile: H ifsāḥla // ¹³ ḡulām-ı: H'de yok // ¹⁹ idicek: H idiçek //

67a¹⁹³

(1) zühre-cibīn-i °iffet-i rehīninden, ta°dād olunan evşāf-ı sūtūde (2) ile mevşūf bir ḥalefū'ş-şıdḳ-ı memdūḥu'ş-şeymā zuhūr idüp (3) Muḥammed tesmiye itmişidim. Ve'l-ḥāletü hāzihi anıñ **(H79a)** peder ve māderi (4) °uḳbāya irtihāl itmek ile el-ān bu faḳīr ve a°māmından Ebū Ṭālib (5) nām püserim anıñ kemer-beste-i ḥizmet-i kefāleti olmuşuzdur.” didikde (6) melik-i Yemen “Ey °Abdu'l-muṭṭalib! Ma°lūmuñ ola ki, ḥaḳīḳat-i ḥāle (7) muṭābıḳ minvāl-i maḳāldir. Fe-li-hāzā muḳteżā-yı ihtiyāṭ ve ḥazm (8) oldur ki; ol ḥafīd-i sa°ādet-nüvīdiñi muḥāfaẓa ve şıyānetde (9) bezl-i ḳudret idesin ki, naşārā vü yehūd anıñ ḥuşūşunda (10) der-kemīn-i ḳaşd-ı ızrār ve ihtiyāldir. Ve seniñ ile beynimizde cereyān (11) iden kelāmı hem-rāhıñ olan hem-ḳabīleleriñden daḥī ketm ü ihfā (12) idesin. Zīrā ol şeref-baḥşā-yı ecdād u ābā cenābı seniñ (13) silsile-i nesebiñden ser-berāverde-i zuhūr olıcaḳ be-her-ḥāl saña (14) belki cümle ḥandānıña bā°iş-i taḥaḳḳuḳ-ı riyāset ve sermāye-i °izz (15) ü sa°ādet olmaḳ muḳarrer olup ḥübüb-ı şarşar-ı tebāḡuz ve (16) teḥāsüd eşāre-i ḡubār-ı °adāvet ḳılıp ḳaşd-ı ızrār ile naşb-ı (17) ḥayā°il ve der-kemīn-i raşad-sāzī-i °avā°il olalar. Ve eger benim içün (18) bāzū-yı °ömr ve sā°id-i emānī kūtāh ve nā-müsā°id olmayup °aşr-ı (19) bi°şetine nā-resā olmaḳ mülāḥaẓası dāmen-gīr olmasa bī-tevaḳḳuf (20) bu ḥıṭṭadan naḳl-i aḥmāl ta°alluḳ idüp ḥāk-i pāk-i yüşr-i bī (21) ḳarār-gāh ihtiyār itmek emr-i muḳarrer idi. Zīrā kitāb-ı nāṭıḳ ve (22) °ilm-i sābıḳdan mazbūṭumdur ki, ḥıṭṭa-i mübāreke-i Yeşrib ol mühr-i (23) sipihr-i sa°ādetiñ maṭla°-ı istihkām-ı emri ve burc-ı i°tilā ve ḳadri

¹⁹³ 67a⁷ maḳāldir: H maḳālimdir // ¹⁹ nā-resā: H pā-resā //

67b¹⁹⁴

(1) olacaktır. Ve zāt-ı kerīmü’ş-şānına hāşā īrāş-ı ekdār u (2) āfāt olmak tevehhümi māni^c ü °āyık olmasa hālā bu mevsim-i **(H79b)** evvel (3) bahār-ı sinn ü sāli ve °unfuvān-ı āvān-ı tufūliyyeti ve kıatında °uluvv-i şānını (4) i°lān itmek kaçdı ile debdebe-i kūs-i iş°ati resānende-i (5) tās-ı felekü’l-eflāk olmak emr-i muqarrer idi.” deyüp, ba^cde (6) zālik ol vaķıtde °Abdu’l-muṭṭalib ile ma^can-i muteraķķib-i izn olan cemā^cati (7) huzūruna da^cvet eyledi. Ve her birine onar nefer ğulām-ı esved (8) ve onar nefer cāriye-i sevdā ve bürūd-ı yemānīden ikişer kıat hulle-i (9) fāhire ve beşer raṭl zer-i hāliş ve onar raṭl sīm-i hām ve yüzer (10) re^os şütür-i ğüh-peyker i^ctā kıilup °Abdu’l-muṭṭalib’e °aşere-i az^cāfını (11) ihdā ile ikrām eyledi. Ve °Abdu’l-muṭṭalib’den niyāz-mend oldu ki, (12) ol vaķıtten bir sene mürūr itdikde ol hurşīd-i burc-ı sa^cātiñe (13) daķāyık-ı umūr ve aḥvālını muḥtevē nāme taḥrīri ile aña ifāde (14) vü i°lām eyleye, velākin bi-emri’l-lāh subḥaneh bir sene ğüzerānından (15) muḳaddem kendiniñ kevkeb-i ḥayātı resīde-i °uḳde-i kūsūf-ı memāt (16) olmağile necm-i °ömri ğārib olup ve °araşa-i zinde-ğānından ğā^oib (17) oldu. Ve °Abdu’l-muṭṭalib ğāh u bī-ğāh meḥādişe vü meḥāṭibe eṣnāsında (18) “Baña ğıbṭa idenler melik-i Yemen’iñ tevfir-i °aṭāsına reşķ itmesün. (19) Belki reşķīn-sāz olmağa sezā olan baña ve a^cķābıma bā^ciş-i ḥulūd-ı (20) zıkr, belki sermāye-i (şeref) faḥr ve re^osü’l-māl-i irtifā^c-ı kıadr olacak (21) huşūşdur.” deyü zemzeme-sāz-ı mübāhāt u ihtizāz olurdı. (22) Ve ol hālde kendiden ol

¹⁹⁴ 67b ¹⁷ ğāh u bī-ğāh: H ğāh pī-ğāh // ²⁰ şeref: N’de yok // ²⁰ kendiden: H kendüden // ²³ etkiklerinde: H itdiklerinde //

huşuşuñ haqīkatinden su°āl (23) ve istifsār etdiklerinde “Ba°de zamān ma°lūmuñuz olur.” deyü kendüyi

68a¹⁹⁵

(1) nihānı tebşīr (**H80a**) itdigi emr-i haṭīre işāret idüp ifşāh-ı kelām (2) ve İzāh-ı merām itmezdi. Ve bu haber-i şihḥat-eşer dahī müttefekun °aleyh (3) cumhūr-ı ehl-i siyer olan aḥbār-ı şihḥat-medārdan olup Maḥreme bin (4) Nevfel, Zührī Ümmü Raḳīqa bint-i Ebī Şayfī bin Hişām bin °Abd-ı Menāf’dan (5) rivāyet ider ki: Bir vakitde bi-emri’l-lāh subḥāneh Ḳureyş için kaḥṭ (6) u ḡalā vākı° birkaç sene mütemādī ve mütetābi° olmuşidi. OI (7) eşnāda rū°yāda Hātīf’dan bir mehīb şadā mesmū°um oldı (8) ki: “Ey ma°şer-i Ḳureyş! El-ān size lāzımdır ki, bu beliyeye-i tākat (9) güdāzıñ indifā°ı için dergāh-ı feyyāz-ı çāre-sāza dest-i (10) berdāşte-i niyāz olasız. Ya°ni def°-i daḡdaḡa-i kaḥṭ u ḡalā ve celb-i (11) menāfi°-i hıṣb u rehā için bu veche üzre ref°-i kefi du°ā (12) idesiz. Evvelā şamīm-i Ḳureyşden bir şahş-ı refī°u’l-maḥalli ki, (13) dırāz-ḳāmet ve maṭbū°-ı hilḳat olup °azīm ü cesīm ü sefīd-gün (14) ve evṭafu’l-ehdāb ve sehlü’l-ḥaddīn ve ismü’l-°arnīn (ola) ve cāmi°u’l-mefāḥir (15) ve cemmü’l-mü°eşşir olup anıñla mübāhī ve müfāḥir olmaya. Belki anı (16) kātım ve sātır ola. Ve kendüye maḥşuş ba°zı sünen ve hışāla (17) mühtedī olmuş ola. Ve’l-ḥāşıl, bu zıkr olunan meḥāsin ü evşāf (18) ile müteḥallī olan zāt-ı büzürg-vār, evlād u aḥfādını cem° eyleyüp (19) ve ḡayri baṭn u raḥṭ ricālinden dahī her bir baṭından bir şahş (20) istişhāb olunup aña muntażam ola. Ve bu cemā°at evvelā bir mā-i (21) tāhir ile teṭahhur ve etyābdan bir ṭayb ile teṭayyub eyleyeler. Pes (22) ez-ān rükni istilām ve beyt-i mükerremini yedi

¹⁹⁵ 68a ¹⁴ ola: N’de yok // ¹⁵ cemmü’l-mü°eşşir: H cismü’l-mü°eşşir // ¹⁷ evşāf ile: H evşāfla // ²¹ etyābdan: H eṭāyibden //

şavt tavāf eyleyüp (23) du°ā-yı ebrār gibi cebel-i **(H80b)** Ebī Kubeys ferāzına şā°id olalar. Ve ol

68b¹⁹⁶

(1) kimesne cānib-i perverdigāra niyāz-mend olup istiskā (2) için du°āya mübāderet itdikde baqiyye-i huẓẓār mutaşaddī-i (3) te°mīn olalar. Dil-hāhiñiz üzre kaṭre-bārī-i suhub-ı midrār (4) ve nüzül-ı gayūs-ı emṭār ile kām-kār olasız.” deyü Hātīf’dan (5) bu şadā mesmū°um olduğda bī-dār olıcaḵ muşādif olduğım (6) bī-gāne ve āşināya bu mübeşşire-i meserret-resānı naḵl u i°lām (7) itdim. Ol havālīde mevcūd olan cemā°atden her kim ki (8) benden bu rü°yāyı istimā° iderdi, bī-tevaḵḵuf ve tereddüd “Bi ḥaḵḵ-i (9) hāze’l-beyt bu ta°dād itdigiñ evşāf ile muttaşif olan (10) kimse Şeybetü’l-ḥamd’iñ gayri degüldür.” deyü ta°yīn ü cezm (11) iderdi. Ve bu vecih üzre cümle müttefikü’l- kelām olup (12) piş-gāh-ı °Abdu’l-muṭṭalib’e müteveccih oldılar. Ve vāḵı°a-i mezkūreyi (13) °alā vuḵu°ih bī-kem ü kāset ma°rūz kıldıklarında cümle evlād (14) ve aḥfādını cem° ü istişhāb eyledi. Ve ol seḥāb-ı feyẓ-bār-ı (15) risāleti ki, ol vaḵitde henüz hiffet-i sāle idi, berdüş (16) kılıp rü°yāda ta°līm olundığı vecih üzre mürā°at-ı (17) şerāyiṭ-i mezkūre ile ba°de’ṭ-tavāf Ebū Kubeys’e müteveccih oldılar. (18) Edā-i mehāmm-ı ḥizmet-i du°āya mübāşeret eyledi. Rāvī-i ḥikāyet (19) bu vecihle irvā-i leb-teşnegān-ı naḵl u rivāyet ider ki, hengām-ı (20) itmām-ı du°ā resīde olup dest-i niyāzı sūde-i vech-i (21) zırā°at kılmazdan muḵaddem vücūh-ı evdiye ve ḥiyāzı mīzāb-ı seḥābdan (22) nāzil

¹⁹⁶ 68b¹ kimesne: H kimse // ¹⁶ olundığı: H olduğu // ²¹ ḥiyāzı: H °iyāzı //

olan süyül u emtâr bir vefk-i dil-hâh-ı sîr-âb-sâz (23) oldu. **Sene-i şâmine ez mevlid-i sultân-ı rüsûl (H81a)** °Abdu'l-muṭṭalib'îñ

69a¹⁹⁷

(1) ufûl-i kevkeb-i ḥayâtı bu sene vefiyyâtından olup ta°yîn-i müddet-i (2) °ömründe aqvâl-i °adîde vürüd itmişdir. Süheylî, Ravz-ı enf'de (3) tanşîş itdigi üzre müddet-i °ömri yüz yigirmi sene, ve İbn-i (4) Cebâr kavli üzre toḫsân beş sene, ve rivâyet-i âhîrde yüz (5) on yıl, ve bir kavilde daḥî yüz kırk sene olup bir rivâyetde (6) seksen sene olmak menḳûldür. Ve mevtinden muḳaddem merdüm-i çeşm-i (7) cihân-bîni zîr-i perde-i °amâde-i ḥacle-nişîn-i ḥafâ olmağile nâ-bînâ (8) olmuşdur. Ve Mekke'de vefât itmekle Ḥacûn'da medfûn oldığı (9) İbn-i °Asâkir kavli ile resîde-i rütbe-i taḥaḳḳuḳdur. Ve °Abdu'l-muṭṭalib (10) maṭmûre-nişîn-i ḥâk-i fenâ olduḳdan soñra Ebû Ṭâlib, şeref-i (11) ḳarîn-i ḥizmet-i kefâlet-i nebevî olmağile iḥrâz-ı ḳaşabu's-sabḳ-ı imtiyâz (12) idüp iḥvânı beyninde ser-efrâz olmuşdur. Ve ba°zı ehl-i siyer (13) nakli üzre °Abdu'l-muṭṭalib'îñ ḥayâtı ḥâlinde daḥî Ebû Ṭâlib (14) ḥaşşa-mend-i şeref-i kefâlet olmağile pür-ihtizâz olmak menḳûldür. (15) Ve a°mâm-ı nebevîden Zübeyr bin °Abdu'l-muṭṭalib °amm-i şefîḳ-i nebevî olup (16) vâlid-i resûl-i mükerrem olan °Abdu'l-lâh ile bir ümden tevellüd itmiş (17) olup, mâderleri Fâṭıma bint-i °Amru iken Ebû Ṭâlib iḥrâz-ı (18) şeref-i kefâlet ile kûy-rübâ-yı sebḳat olmağa sebep-i şürî; (19) ba°zı rüvât kavli üzre °Abdu'l-muṭṭalib'îñ ḥîñ-i ihtizârda (20) vaşıyyeti olup ba°zı âhîr rivâyeti üzre °Abdu'l-muṭṭalib'den (21) soñra Ebû Ṭâlib ile Zübeyr'îñ nizâ°ı iḳtirâ°a mü°eddî olup

¹⁹⁷ 69a ⁴ âhîrde: H uḥrâda // ⁶ seksen: H seksân // merdüm: H herdem // ⁷ ḥafâ: H cefâ // nâ-bînâ: H nâ-peydâ // ¹² ser-efrâz: H ser-firâz // ¹⁵ zübeyr: H zühr //

(22)  ur a-i ferhunde-f ali Eb  T alib'e m s ade-n m  olmağile ta ayy n (23) bulmuŗdur. Ba zı ehl-i siyer tahk ki  zre Eb  T alib'in keŗret-i

69b¹⁹⁸

(1) muv neseti ve fart-ı (**H81b**) Őefkati cihetinden ihtiy r-ı h zret-i nebev  (ile m teha k k) olmuŗdur. (2) Riv yet olunmuŗdur ki cen b-ı  al  h zret-i ris lete Eb  T alib'in (3) r b t -i  lfet ve muhabbeti evl dlarına bi't- abi  m teha k k olan (4) meveddetinden evfer olmadan n Ői her ne ma alde ki, ol mesned (5) p r -yı ser r-i sa adet g n de-i g lp ster-i h b-ı r hat ola, (6) ol da i elbette (anda) pehl vanh de-i fir Ő-ı h r set olup ve kendi (7) her ne va it bir c nibe tevecc h ve  az met itse ol reh-n m -yı c dde-i (8) hid yeti istiŐ b id p hem n n-r h-ı m r fa at k lma  emr-i (9) mu arrer idi. Ve Eb  T alib bi'l-ittir d  amme-i k rem da ma h d (10) olduğı  zre tenkih l-i inti aŐ olup her g h ki, evl d u (11)  iy li teğadd  v  ta aŐŐi h linde s fre-g ster-i ni met ve halka (12) beste-i cem iyyet olalar, mu t d  zre m heyy  ve p Ő-i nih d olan (13) m -h zar ile seyr olma  r -n m  olmaz idi. Amm  her va itte ki, (14) ol h ns l r-ı ni met-i hid yet -Şalla'l-l hu  aleyhi ve sellem- h zreti (15) d hil-i cem iyyet olup ten v l-i t  ma rağbet-ferm  olalar,  ale'l-(16)  ade tehiyye-s z oldukları t  mandan h zz r n c mlesine (17) Őib  mertebesi huŐ l nden Őo ra  v n de t  m-ı v fir ba iyye (18)  alurdı. Kez lik Ő rb-i leben ile teğadd  v  ta aŐŐi h linde (19) ibtid  ol h zret ten v le rağbet-ferm  oldu ca  al -m -h ve (20) 'l-mu t d ancak Őa Ő-ı v hide k f  zann olunan  a b-ı yekm rd  (21) c mleye g d -yı v f  olurdı. Ve bu keyfiyyet Eb  T alib'in

¹⁹⁸ 69b ¹ ile m teha k k: N'de yok // ⁶ anda: N'de yok // ¹² p Ő-i nih d: H p Ő-h de // ²² olmağla: H olmağile //

meşhūdı (22) olduḡda, “innekel mübārek” deyü ol ḡazrete ŧitāyiş-fermā olmaḡla (23) ŧenāsında itṡirā ider olmuş idi. Bu daḡı aḡbār-ı ŧikāt-i pākize

70a¹⁹⁹

(1) **(H82a)** pākize-güftār ile resīde-i derece-i taḡkīḡ olan aḡbārdandır (2) ki: Cümle ŧubyān ki, ḡābdan bīdār olalar, jūlīde-mūy-ı (3) nāŧeste-rūy-ı kıyām etdikleri °ale'l-°umūm ma°hūd u mu°tād (4) iken, ol dürr-i iklīl-i nezāhat her ne vaḡit ki, serberāverde-i (5) bālīn-i ḡül-āḡīn-i ḡāb-ı nūŧīn olsa dehīn ü kuheyl ü pākize (6) ruḡsār ve cemīl-i kıyām buyururdu. Ümmü Eymen naḡl ider ki: (7) Ol vālā-cenāb-ı ebīt-i °inde rabbi ḡazretini ŧıḡar ve kiberi ḡālinde (8) fī-vaḡit mine'l-evḡāt görmedim ki nā-ŧitā ve leb-teŧne (9) olup cū° ve °aṡşdan ŧekve-gūy ola. Ve belki ba°zı (10) evḡātḡa gerek ŧeb-hengām ve gerek seḡer-gāh mā-i zemzemden yek-ŧūrb-i (11) āb ile sīr-āb olurdu. Ve ol ḡālde kendüye teklīf (12) sāz-ı ḡīdā olsaḡ “enā ŧeb°ān” buyurup ṡa°āmdan istiḡnā-nümā (13) olurdu. İbn-i °Asākir naḡli ile ḡalīme bin °Urfuṡa'dan mervīdir (14) ki: Yevmen mine'l-eyyām benim iḡün Mekke'ye ḡādīm olmaḡ rū-nümā olup (15) ahālī-i Mekke'yi ser-tā-pā mübtelā-yı ḡaḡṡ u ḡalā bulmuş idim. **Der-beyān-ı** (16) **ḡaḡṡ-ı sāl: Beyt** غنچه كشایندا ز تحرك بال، زبس (17) ز قحط باد صبا بلبلان بطرف چمن، نقاب تشنه (19) بشاهد ان چمن ابر كشته حلال، بطرف باغ همانا ز داغ (18) حرارت لب تشنكى و بى آبى، زاب همه سبز ها چو سیزه خط، برى زنشوه (20) لیبیست، كه خون نشو و نما مرده در عروق نهال، تهى بار شمال، (22) خال، بر بنفشه كبود از غم نسیم صبحا، عذار خیری زرو ازفراق (21) همه و نها دانهء maşadāḡınca lehīb-i āteş-i ḡaḡṡ u ḡalā bālā-ḡīr olup (23) peyveste-i saḡf-ı **(H82)** ḡarḡ-ı eḡīr olmuşıdi. Ve saḡāb-ı ḡaṡre-bār-ı ḡaṡarāt-ı

70b²⁰⁰

¹⁹⁹ 70a⁹ ve belki: H'de yok //

²⁰⁰ 70b²¹ ma°nāsına: H ma°nāsınadır //

(1) emṭār yerine rŭy-ı berārī ve kıfāre ŧerāre-niṣār olup (2) شعله روید چون کل ع
 ، ahālī-i beledü'l-ḥarām, نیلوفر از سطح غدیر، (3) dest-bürd-i ŧikence-i cüdb-i ʿāmm
 ile ḥuṣk-lebān ve'l-ʿaṭṣ-gŭyān (4) Ebū Ṭālib'iñ dāmenine saḥt-āvīz-i istiġāṣe
 vü istimdād oldılar. (5) Ol daḥī murādlarına müsāʿade-fermā olup ol dāʿiye ile
 (6) menzilinden ḥāric olduġda gördüm ki, anıñla bir ġulām-ı endek (7) sāl-i
 bedīʿu'l-cemāl rŭ-nümā oldı ki, eṭrāfında bir ġürŭh-ı (8) nev-civānān ol bedr-i
 tābānı ḥāle gibi der-miyān itmişler idi. (9) Ol ḥālde Ebū Ṭālib ol mihr-i
 dıraḥṣānı tuḥfe-i rŭḥ-ı revānı (10) gibi berdāṣte kıldı. Ve zāhr-ı mubārekini
 cidār-ı beyt-i mükerreme ilṣāk (11) eyledi. Ve rŭy-ı ḥuṣŭʿ ve zırāʿatı tevcīhe
 ṣavb-ı dergāh-ı (12) reʿfet-penāh-ı kibriyā kıilup istifāza-i reṣeḥāt-ı feyḫ-bār-ı
 ilāhī (13) ile niyāz-mend olduġda, cevvi semā kemāl-i zāḥv ūzre iken (14)
 eṭrāf ve ḥavāliden bī-nihāye seḥāb-ı maṭar müterākim ū zāhir (15) olmaġa
 baṣlayup fi'l-ḥāl serṣār-sāz-ı ḥıyāz-ı ṣaḥrā vü vādī (16) ve seyrābī-baḥṣ-ı her-
 ḥāzır u bādī oldı. Ebū Ṭālib'iñ zemzeme (17) sāzī-i naʿt-ı nebevīde ṭabʿ-ı
 feyḫ-bārından mānend-i āb-ı selsāl-i (18) cereyān iden seksen beyti
 mütecāviz ḳaṣīde-i ṭannānesinden (19) bu se beyt-i ġarrā ol ḥuṣŭṣa iṣāretidir.
 “**Şiʿr** الغمام بوجهه، ثمال اليتامى عصمته للا رامل، (20) و ابيض يستسقى
 Simāl, kesr-i ṣā-i (21) müṣelleṣe ile ġıyāṣ (**H83a**) maʿnāsınadır. Ve erāmil ermeleniñ cemʿi (22)
 olup ermele miskīn maʿnāsına(dır.) Ricāl ve nisāya ıṭlākı (23) ṣaḥīḥ ve ṣeḥīr
 olup, lākin nisāya iḥtiṣāṣı eṣher ve keṣīrdir.

71a²⁰¹

(1) °İşmetü'l-erāmil mesākīni ziyā^cdan men^c ü şiyānet iden (2) çāre-sāzān-ı zu^cafā evşāfındandır. **Dīger:** Bu irhāş-ı (3) bāhirü'l-ihtişāş dahī Ebū Ṭalib'in iltizām-ı hizmet-i kefāleti (4) zamānında vuḳū^c bulan ḥavāriḳ-i bedī^cadan olup Ebū Ṭalib'den (5) mervīdir ki: İttifākā bir vaḳitde sūḳ-ı zī'l-mecāza mihmīz-engīz-i (6) cemmāze-i sebūk-tāz-ı °azīmet olup pūser-i birāder-i mūkerrem ya^cnī ol (7) resūl-i muḥterem cenābını istiḥāb etmişdim. Ol mefāzede (8) °inān-ı kerem-i merkeb-i āteş-tāz olmak eşnāsında baña teşnelik (9) °arız olup iḳtizā-yı nā-şabūrīden nāşī °aṭşān olduğım (10) ol yenbū^c-ı mā^ou'l-ḥayevāt-ı mekārime i^olām u beyān eyledim. Der (11) ḥāl zemīne nāzil oldu. Ve benden ḥafī bir kelām ile gūyā (12) olup pāşne-i pāy-i sedre-peymāsı ile zemīne, ve bir rivāyetde (13) bir şaḥra-i saḥt-nihāda pāy-kūb olıcaḳ ol maḥalden bir mā-i (14) selsāl kevşer-mişāl feverān idüp cereyāna başladı. Andan (15) murādım olduğu miḳdār nūş idüp sīr-āb oldum. Benden (16) istifsār-i ḥāl idüp sīr-āb olduğım ma^olūmı olduğda (17) ol, zemīne tekrār pā-nihāde oldu. Gördüm ki, ol maḥall-i ḥālet-i (18) ūlāsına °avdet eyledi. **Dīger:** Bu dahī ol siyāḳda maḥfūz-ı (19) ḥazāne-i buṭūn-ı evrāḳ olan aḥbārdandır ki: Ol mihter-i şüccān-ı (20) ḥamāset-āzmā cenābınıñ sinn-i şerīfi mütecāviz-i °uḳde-i °āşir (**H83b**) olduğu (21) eşnāda °amm-i şefīḳ-i dīger ya^cnī Zübeyr bin °Abdu'l-muṭṭalib-i sūtūde-siyer ile (22) cānib-i Yemen'e °azīmet ü sefer kıldıḳlarında bir vādīde mūrūr-ı vāḳı^c (23) oldu ki: Ol maḥalde bir faḥl-i şā^oil-i ḡazbān ḳaṭ^c-ı rāh-ı ḳavāfil

²⁰¹ 71a⁷ resūl-i: H sürūr-ı // etmişdim: H itmişdim // ¹⁰ ḥayevāt-ı: H ḥayāt-ı // ¹³ olıcaḳ: H'de yok // ²¹ Zübeyr: H Zühr //

71b²⁰²

(1) ve reh-revān itmiş olup ol girīve-i hevl-nākden şīrān-ı ğarrende (2) güzērān olmağa imkān kalmamış idi. İttifākā mürūrları (3) eşnāsında ol fahl-i şā°il-i kef-zenāniñ nazarı hemān ki dūcār-ı (4) mihter-i °ālemiyān oldu, derhāl taraf-ı şerīflerine şitābān (5) olup tezellül ü huşū° ile pīş-gāhında sīnesin hāk-sā-yı (6) zemīn-i inkiyād idüp zānū-zede-i huzūr-ı °ālīleri olduĝda (7) ol hāzret-i bī-maḥābā ba°īr-i bādiye-peymālarından zemīne nüzül buyurup (8) ol fahl-i şavlet-kār-ı pūr-āzāra süvār oldu. Ve ol vādīniñ (9) nihāyetine dek anıñla reh-peymā olup ba°de'n-nüzül sebīlini (10) taḥliye-sāz oldu. **Dīĝer:** Bu daḥī ol ḥilālde naql-i şeref-yābān-ı (11) refākat ile münḥariṭ silk-i rivāyet olan dūrer-i derārī-tāb (12) āşārdandır ki: Ol seferden ḳufül u iyāb eşnāsında seyrleri (13) bir vādīye müntehī oldu (ki) mānend-i deryā-yı zaḥḥār āb-ı ferāvān (14) ile memlū vü serşār (olup) ve andan mūrūr u güzār mūmteni° ü düşvār olmuş (15) idi. Ol hāzret rüfeḳāya emir-fermā oldılar ki, kendüye (16) İtisā vü iḳtidā ideler. Pes kendi bī-maḥābā ol baḥr-i °amīḳa (17) iḳtiḥām ve rüfeḳā kendüye ittibā° u i°timām itdiler. Ve ḳudret-i hāzret-i (18) beyān-fermāy ve ğayzū'l-mā° ol lücce-i ferāvānı ref° u i°dām (19) idüp ol vādīden kef-i pāy-i **(H84a)** rāh-peymāları āb-ı nā-resīde (20) güzār itdiler. Ve Mekke-i mūkerremeye vāşıl olduklarında rüfeḳā-i (21) hem-sefer ol emr-i ğarībi ahālī beyninde beyān u ḥikāyet ile mecālis (22) pīrā-yı naql u rivāyet olduklarında gürūh-ı müstemīcīn ol āfitāb-ı (23) şubḥ-ı sa°ādetiñ °uluvv-i ḳadri ve irtifā°-ı şānına istidlāl

²⁰² 71b ⁵ huşū° ile: H huşū°la // ⁹ sebīlini: H sebīli // ¹³ ki: N'de yok // ferāvān ile: H ferāvānla // ¹⁴ olup: N'de yok // ve: H'de yok //

72a²⁰³

(1) ider olmuşlar idi. **Sefer-i gerden-beşām an māh-ı şeb-hengām-ı āvādanī**: (2) Sinn-i şerīf-i fahr-i kā'ināt -°aleyhi ekmelü'ş-şalavāt ve evferü't-teslīmāt- (3) cenābından toköz sene ve rivāyet-i uhrāda on iki sene ve iki (4) ay ve on gün güzērān oldığı eşnāda Ebū Ṭālib dā'iyeye-i (5) kesb ü ticāret ile sefer-i Şām'a kaçd u °azīmet eyleyüp (6) taşmīm ü niyyet itmişidi ki, ol nevnihāl-i hadīka-i °izz ü iclāl (7) zahmet-keş-i meşakkat-i hall ü terhāl olmayup Mekke'de kıala. Ve (8) kendi yektā-süvār-ı muzmār-ı çār-mīn gibi tenhā-ı hırām-ı tarīk-i şām (9) ola. Ve anıñ bu vecih üzre taşmīm ve °azīmeti vāşıl-ı eşref-i (10) nebevī olıcağ muqtezā-yı vefākārı ve vifāk-ı nā-rāzī-i (11) taħallūf ü iftirāk oldığı Ebū Ṭālib'ıñ ma'lūmı olduğda (12) müte°eşşir ü mütekedir (olup) والله لا يفارقنى ولا افارقه، deyü yemīn (13) itdi ki, ol mihr-i sipihr-i sa°ādet ve iclālden mıntıka-i murāfaqati (14) ki- muhkem-sāz-ı miyān-ı muvāfaqatdır, maħlūl-ı dest-kārī-i müfārağat (15) eylemeye. Ve ba°zı rüvāt kavli üzre Ebū Ṭālib'ıñ tenhā-güzīnī-i (16) sefer ile āmāde olup rikāb-ı °azīmete pā-nihāde oldığı (17) sāmi°ā-res-i resūl-i serīre-şinās olduğda taħallūf ve iftirāk-ı (18) ħilāf-ı ħāṭır-ħāhı olmağile Ebū Ṭālib'ıñ **(H84b)** zemām-ı rahlesine (19) dest-yāz-ı imsāk olup “Ey °ammu fādār-ı meveddet-şicār! Ben (20) bī-peder ü māder olup seniñle me°nūs iken beni bī-enīs ve (21) ğam-kūsār koyup sen müteveccih-i diyār-ı āḫer olmağ münāsib ve (22) sezā-vār mıdır?” didiği Ebū Ṭālib'ıñ mesmū°ı olduğda derūn-ı (23) vefā-sirişt-i iħlāş ve ṭaviyyetinden āteş-efrūzī-i rikğat

²⁰³ 72a⁹ eşref-i: H sem°-i // ¹² olup: N'de yok // ²² Ebū ṭālib'ıñ: H °Abdu'l-muṭṭalib'ıñ //

72b²⁰⁴

(1) ve meveddet ile lehīb-i nār-ı firqat-i zebāne-keş-i ħurqat olup sevgend (2) sāz oldu ki, min ba^cd sefer ü ħazarda ol sürür-ı me^cālī (3) güster-i sa^cd-aḥteriñ kemer-i ħizmet-i refākatini mıntıka-i miyān-ı ta^cahhüd (4) ü iltizām eyleye. Fe-li-hāzā ol şāh-süvār-ı sidre-güzār (5) fā^ciz-i şeref-i istişhāb olup ticāret-güzīnān-ı kıreyş ile (6) taraf-ı Şām'a rūberāh oldılar. “**Beyt:** Ĥāste çün mahraz-ı maşrıq-ı (7) tamām, / °Azm-i sefer-gerde besr-i ħadd-i şām,” Ol kār-vān ile rāh (8) neverd-i şahrā vü beyābān olarak buşrā-yı Şām'dan altı mīl ba^cid (9) maḥalde fetḥ-i kāf ile Kefer nām bir kıryeye resīde oldılar ki (10) Buḥeyrā nām bir rāhib-i murtāzıñ °uzlet-cā-yı i^ctikāf ve inzivāsı (11) olup tūl-i mekş ve ārāmı sebebiyle kırye-i mezbūre deyr-i Buḥeyrā (12) nāmı ile müsem mā vü nām-āver olmuşidi. Buḥeyrā tevrāta ve incīl ve (13) ve sā^cir kütüb-i bāhirü't-tebcīl muḥāvisinden iltikāf-sāz olduğı (14) lālī-i esrār-ı ilāhiyyeden iktināz ile mu^cāşirīni olan rehḥābīn (15) ve aḥbārdan mümtāz olup cerīde-i iḥḥilā^ca bu resmle levḥa-ḥırāz (16) olmuşidi ki, ħātime-i peygamberān olan resūl-i muntazır-ı āḥirü' (17) z-zamān filan zamānda bu reh-güzārdan güzērān (**H85a**) olup filān (18) dirāḥt-ı mu^cayyen sāyesinde baş-ı besāt-ı ārām u ħuzūr itmekle (19) ol dirāḥtı hemser-i naḥl-i ḥavır kıla. Pes ol reh-nümā-yı °arş-ı berīniñ (20) sürme-sāyī-i ḥāk-i pāy-i şeref-i kıarīni ile nūr-efzā-yı çeşm-i (21) cihān-ebyen olmaḥ arzūsı ile dā^cimā bālā-yı şavma^cada raşad (22) sāz ve ol reh-güzārda dūr-bīn-i tafahḥuş ile nigāh-endāz (23) idi. Ve hem-vāre sübḥa-şümārī-i eyyām u şuhūr ile evkāt

²⁰⁴ 72b¹ ve: H'de yok // ¹⁹ reh-nümā-yı: H reh-peymā-yı //

73a²⁰⁵

(1) evkāt-ı şümār olup her gāh ki, ilāf-ı mevsīm-i tābistān eyyāmında (2) taraf-ı Şām'a °azīmet-sāz olan kâfile-i Kureyş hengām-ı mürūr (3) ve ictiyāzları hālinde ki, anıñ şavma°ası civārında ilkā-yı (4) °asā-i tesyār idüp ol maḥalli mazrīb-ı ḥıyām-ı ārām ve qarār (5) ideler, şavma°adan ol maḥalle nüzül idüp anlara diqqat-i nazar (6) ile nezzāre-senc-i tefakḫud olur idi. Ve maḥlūb ve maḥşūdı (7) olan zāt-ı bāhirü'l-efzāl-i bī-mişl ü hemālīñ yek be-yek (8) °alāyim-i evşāfı ve aḥvāli meşhūdı olmaduğı hālde (9) ol kâfileniñ şeref-i refākatinden bī-behre olduğı müteyaḫḫını (10) olurdu. Şavma°asına °avdet idüp kârbāniyāna (11) kaḫā iltifāt-nümā ve anlar ile āmīzīşe raġbet-fermā olmaz (12) idi. İttifākā bir gün °adet-i me°lūfı üzre bālā-yı şavma°adan (13) taraf-ı şahrā ve beyābāna nigerān iken gördi ki, dūrdan (14) bir kârbān nümāyān oldu. Ve Şavma°a'ya nezdīk maḥalle ki, (15) resīde oldılar, mu°āyene kıldı ki, semt-i re°sleri ḥizāsında (16) mānend-i sāyebān-ı berāber-pāre sāye-efgenān hareketleri ḥilālinde (17) sāye-rev-i devrān ve vuḫūfları hālinde tevaḫḫuf-künān olup (18) müfāriḫ-ı serlerinden müfāriḫ (**H85b**) olmaz. Buḥeyrā bu keyfiyyete vāḫıf olduĸda (19) “Ġālibā müddet-i medīd ḫudūmuna muntażır u cūyān olduĸım peygamber-i (20) celīlü'ş-şān bu kâfilede mevcūd ve der-miyāndır.” deyü f' (21) l-cümle teslīt-yāb oldu. Ve Ebū Ṭālib'iñ ol ḫazret ile (22) dirāḫt-ı ma°hūd sāyesin mazrīb-ı ḥıyām itdiginde ol (23) ġamāmıñ daḫī ol maḥalde istikrār ve ārāmı meşhūd oldu.

²⁰⁵ 73a⁸ olmaduğı: H olmaduğı // ⁹ refākatinden: H refākatden // ²¹ ḫazret ile: H ḫazretle //

73b²⁰⁶

(1) Ve ba[°]zı rivāyātda ol ḥazān-zede-i ḥušk-sāl-i zübūl olan (2) dıraḥt-ı bī-berk ü bārik ol maḥalde aḡṣānı teveffūr idüp (3) sebz ü reyyān oldı. Ve ṭübā-miṣāl-i sāye-efgen-i pīrāmen-i (4) resūl-i refī[°]ü'ş-şān-ı āḥirü'z-zamān oldıḡı meşhūd olmuşdur. (5) Ve Kitābu'l-ravḗ ve'l-ḥadā[°]iḗ muṭāvīsinden gül-deste-bendān-ı (6) ḥaḗāyık Ebū Mūsā-yı Eş[°]arī'den rivāyet ile bu vecih üzre (7) gülşen-pīrā-yı nakl u ḥikāyet olmuşlardır ki: Kārbān-ı Ḳureyş'iñ (8) ol maḥalde ḥaṭṭ-ı rıḥāl itdiklerinde Buḥeyrā ḥilāf-ı ma[°]hūd (9) mazrıb-ı ḥıyām-ı kārbāniyān olan mevzi[°]e şavma[°]asından (10) nüzūl u vürūd idüp derḥāl ḗāfile ile amīziş ve (11) ve iḥtilāṭ siyāḗında taḥdīd-i bāşıra-i teftīş ü inḗiyād ile (12) nezzāra-senc-i ihtimām u tefahḥuş olmak üzre pūyān iken müsā[°]ade-i (13) tevfiḗ ile müşāhede-i cemāl-i ḥuceste-fāl-i resūl-i şeḗaleyne (14) fā[°]iz olıcaḗ dest-i sa[°]adet-peyvest-i mükerremine mutaşaddī-i (15) aḡz u imsāk olup zemzeme-sāzī-i “ḥāzā seyyidi'l-[°]ālemīn (16) ve resūl-i rabbi'l-[°]ālemīn ḥāzā yeb[°]eşa'l-lāhi raḥmetellil [°]ālemīn” şadāsını (17) mesāmi[°]-i maḥfil-nişīnān-ı ḡarf-ı asmāna resānīde ḗılımişidi. (18) Ve rivāyet-i uḥrāda bu vecihle vürūdı negāşte-i ḥāme-i (19) **(H86a)** ḥuceste-eşer-i erbāb-ı siyerdir ki: Buḥeyrā kārbān-ı Ḳureyş'iñ vürūdı (20) ḥālinde ba[°]zı [°]alāyim ü āşār müşāhede itmekle şavma[°]asından (21) nüzūl idüp kārbāniyānı rişte-keş-i silk-i tefakḗud u iḥtibār (22) olmak eşnāsında ol sebze-zāriñ aḗcār u eşcārı ol resūl-i (23) ma[°]ālī-şī[°]āra e's-selāmu [°]aleyke yā resūla'l-lāh deyü āvāz-ı bülend ile

²⁰⁶ 73b ² teveffūr: H tevfiḗ // ⁷ gülşen-pīrā-yı: H gülşen-sarāy-ı // ¹¹ inḗiyād: H intikād // ¹⁴ olıcaḗ: H olıcaḗ // ²⁰ itmekle: H itmek ile //

74a²⁰⁷

(1) sitāyiş-kār olduğu ma'ûmı oldu. Ve °alāyim ve āşārın (2) ta°addüd ve tekeşşüründen ve tekerrür (ve) teveffüründen ma'ûmı ve meczûmı oldu (3) ki, mutaraşşıd-ı kudûmı olduğu peygamber-i muntażır-ı sûtüde-eşer cenābı (4) ol cemā°ate şeref-baḥş-ı refākatdır. Derḥāl şavma°asında (5) kemer-beste-i ḥıdmeti olan Ḥuddām'a müheyyā-sāzī-i ta°ām-ı evfer ü (6) evfā ile tedārik-fermā olup "دارند عزیز بهر چشمی صد چشم،ع" (7) vefkince taşmīm itdi ki, kārbanıyānı bi't-tamām iṭ°ām ile tevfiye-i (8) merāsim-i ikrām kıla. Ol eşnāda ehl-i kâfileden ol güzer-gāha (9) āmed-şüdi sebkat idenlerden bir şahş-ı munṭalaķu'l-beyān-ı sūḥan-güzār (10) zebān-dırāz-ı istifsār olup, "Ey Buḥeyrā! Bu reh-güzārdan mürür-ı (11) °ubūr iden ebnā-i sebīli senden da°vet ile'l-ān sebkat (12) itmemiş iken şimdi sebep nedir ki ḥilāf-ı ma°hūd mühim-sāzī-i (13) iṭ°ām ile mutaşaddī-i ṭayyīb ü ikrām olduñ." didikde (14) Buḥeyrā "Ne°am. Bu āna dek ğaflet ile girīve-i ihmāl ve tekāsüle gitmiş (15) ve ikrām-ı zıfde kuşūr itmişiz. Velākin şimdi ḥuşul-i tayakkuż (16) u intibāh ile murādım mutaşaddī-i tedārik-i mā-fāt olmaķdır." deyü (17) cevāba mübāderet eyledi. Ammā çünki **(H86b)** ricāl-i kâfile da°vet-i (18) Buḥeyrā'ya icābet eylediler, Ebū Ṭālib daḥī müsā°ade-fermā-yı (19) °azīmet olup ol mesned-güzīn-i °izz u iclāl henüz sinn ü sāl (20) cihetinden nā-resīde-i sinn-i ricāl olduklarından nāşī ol da°vete (21) teklīf-fermā-yı ḥuzūr olmağla zahmet-resān olmayup ricāl-i (22) kâfile bi't-tamām müteveccih olıcaķ ol ḥazret taḥallüf-fermā olup (23) ḥayme-gāhda ārām itmişidi. Ammā sā°ir kārbanıyān vaķtā ki

²⁰⁷ 74a² ve: H'de yok // ve: N'de yok // ¹³ ṭayyīb: H taṭyīb // ²² olıcaķ: H olıcaķ //

74b²⁰⁸

(1) halka-beste-i cem^ciyyet oldılar, Buḥeyrā ḥuẓẓāra yek be-yek nigāh-endāz-ı (2) tafahhuş olup cūyān olduğu nu^cūt u evşāf ile men^cūt (3) u mevşūf bir kimseye nazarı dūçār olmayıcağ tekrār taraf-ı (4) şecereye ki, idāre-i taraf-ı tecessūs eyledi, gördi ki, saḥābe-i meşhūda (5) ke'l-evvel ol dirahṭ ḥizāsında şābit ve ber-ḳarārdır. Ma^clūmı (6) oldu ki henüz me^omūli cilve-nūmā-yı menassa-i ḥuşūl olmamışdır. (7) Tekrār ḥuẓẓāra tevcīh-i rūy-ı niyāz ile zarā^cat-sāz oldu ki (8) bu dil-şikeste-i nā-şekībi semāḥat-kārī-i icābetle tatyīb idüp (9) ḥāṭır-ḥāhına müsā^cade vü ikrām ol vecihle resīde-i itmām (10) olur ki bir ferd teḥallūf itmeyüp cümle rüfeḳā da^cvet-i nāçizānesine (11) icābet-fermā olalar. Pes iktizā itdi ki ḥuẓẓār olan cemā^catden (12) biri irsāl olunup ol ḥazret şeref-baḥş-ı cem^ciyyet olmak iltimāsı (13) ile bi'l-istiklāl da^cvet oluna. Ve ol āfitāb-ı sidre-mesīr-i (14) risālet kebkeb-i keş-i sidre-peymāları ile şüreyyā-neşār-ı zemīn-i reh-güzār (15) olarak şahn-ı cem^ciyyet-gāha nūr-efgen-i izz-i ḥuẓūr (**H87a**) olalar. “**Beyt:** Ol (16) ḥatm-i rūsūl ^cāleme gelse n'ola āḥir, / ^cĀdet budur āḥirde gelür bezme (17) ekābir,” Ba^czı kütüb-i siyerde negāşte-i ḳalem-i i^ccāz-ı eşerdir ki: Buḥeyrā tehiyye (18) sāz olduğu mevā^oid-i ni^cmet için feẓā-yı şavma^cada vāḳı^c bir (19) dirahṭ sāyesinde baş-ı sofrā-i ziyāfet idüp ḥuẓẓār (20) bi'l-cümle ol maḥalde halka-beste-i cem^ciyyet olmuşlar idi. Çünkü (21) Buḥeyrā ol nūr-ı muḳaddes-nihād-ı cesed-i kevneyn cenābını bi'l-istiklāl (22) ^cazīmet-ḥān-ı da^cvet olup kārvanīyān-ı Ḳureş'den biri ki, ba^czı (23) rüvāt ḳavli üzre a^cmām-ı nebevīden Zübeyr bin ^cAbdu'l-muṭṭalib olmak

²⁰⁸ 74b³ olmayıcağ: H olmayıcağ // ¹⁸ mevā^cid-i: H mevāyid-i // ²¹ nūr-ı: H rüh-ı // ²³ ^cAbdu'l-muṭṭalib: H ^cAbdu'l-muṭṭalib'īñ //

75a²⁰⁹

(1) menķüldür, irsāl olundı. Müşerref-sāzī-i ħużūrlarına (2) müterakķıb u muntażır olmaķ eşnāsında dūrdan sa°ādet ü (3) iclāl ile teşrīfleri meşhūd-ı ħużzār olduķda “**Beyt:** Olur (4) bir ebr-i ħā°il farkı üzre tāb-ı ħurşīde, / Gözünden şaķınurdı (5) çarĥ ol maĥbūb-ı yezdānı,” gördiler ki, bir seĥāb ol şehinşāh-ı (6) sidre-cenābīñ tārık-i mübāreki ħizāsına sāye-endāz ve (7) tāb-ı āfitābdan sāye-bān-ı mişāl-i şiyānet-sāz olup berzede (8) dāmān-ı ħizmet olmuş. Ĥaṭve ĥaṭve “**Arabiyye** سمعتما، باكرم من مولى تمشى الى او (9) خليلي هل ابصر تما (10) mutāba°at üzre (10) geldigi manżūrı oldu. Ve ol da°vete icābetde sebķat (11) idenler ol dirāhtīñ sāye-efgen olduđı ṭarafı kendilere (12) āsāyiş-gāh iĥtiyār itmişler iken ol mefĥar-i °alemiyān maĥall-i (13) āĥiri cūlūs (**H87b**) ile reşķīn-sāz-ı maĥfel-i ķadd-i siyān kıldıķda zılāl-i (14) aĥşān ve efnān ṭaraf-ı bāhirü’ş-şeref-i nebevīye zāhirü’l-meyelān (15) olduđı (dahī) nümāyān olduķda Buĥeyrā bī-iĥtiyār, “ (16) انظروا الى فيء، ” الشجرة ما عليه، ” deyü ref°-i °aķīre-i tenbīh ü izā°at ile feryād (17) kūnān-ı āgāh-sāz-ı ĥāzırān oldu. Ol ĥalka-i cem°iyyet ol (18) mütemmim-i felekü’l-eflāk-i risālet ile tamām olduķda Buĥeyrā taĥdīd-i (19) (nażar-ı) tefahĥuş ile ol peygamber-i bī-hemāl-i bāhirü’l-efzālīñ ka°be-i cemāl-i (20) sūtūde-ĥāline tevcĥīh-i kıble-nümā-yı teveccūh ve iķbāl idüp (21) yek be-yek nu°ūt ve evşāfına im°ān-ı nażar-ı tafakķud ile kendiniñ (22) naķş-nigīn-i ĥāṭırı olan şūrete ki, taṭbīķ iderek mütefahĥuş (23) olurdu, mecmū°ını mersūm-ı şaĥīfe-i derūnı olan keyfiyyete

²⁰⁹ 75a² dūrdan: H derūn // ¹⁵ dahī: N’de yok // ¹⁹ nażar-ı: N’de yok //

75b²¹⁰

(1) muṭābık u menkūş levḥ-i ḥayālî olan ḥilye-i pāke muvāfık bulurđı. (2) Ve'l-ḥāşıl, çünki meşgale-i ḥūriş encām-ı resīde olup (3) mendīl-i süfre nūr-ı dīde oldu, ve ser-rişte-i cem'iyet güsiste (4) olup cemā'at-i kārbanıyān vedā' ile müteferriķ oldılar, Buḥeyrā (5) ol ḥazrete müteveccih olup "Ey şābb-ı vālā-cenāb! Senden (6) derḥāste ve maķşūdum oldur ki, su'āl ü istifsār (7) kıldıđım ḥuşūşı bī'l-lāt ve'l-uzzā baña °alā ḥaķīķate mucīb (8) olup iḥbār idesin." didikde ol server-i rāstī-şī'ār-ı (9) sūtüde-güftār, "Ey Buḥeyrā! Baña Lāt ve °Uzzā ile su'āl-sāz (10) olma ki, va'l-lāhi anlar benim kıatımda menfūrum olan nesneleriñ (11) mebgūz-ı terīnidir." buyurđı. Buḥeyrā daḥī ^{فبإلله} ^{الما أخبرتنى} (12) ^{عمّا أسئلك} deyü zāt-ı bī-enbāz-ı ilāhī ile kıasem-sāz olıcaķ (13) ṭaraf-ı sulṭān-ı risāletden **(H88a)** ^{سل ما بدالك يا بحيرا} deyü su'āle (14) me'zūn u murahḥaş buyurdılar. Buḥeyrā daḥī ruḥşat-yāb olıcaķ (15) ol server-i sūtüde-simātīñ evşāf ve ḥālātından ve nu'ūt (16) ve şifātından mutaşaddī-i istiknāh u istinbā olduķda server-i (17) enbiyā °aleyhi mine'ş-şalavāt-ı ezķīhā (cenābı) daḥī bī-maḥābā yek be-yek (18) su'āline cevāb-fermā oldılar. Buḥeyrā mülāḥaza vü tefekkür idüp (19) cümlenin bī-kem ve kāset maḥfūzı olan şūrete muvāfık (20) verāset bulđı. Ba'de zālik mu'āyene-i ḥātım-i nübüvvet ile iḥrāz-ı (21) kıadr u menzelet ricāsında olup anı daḥī mazbūṭı olan (22) hey'et ü ḥālet üzre bulđı. Ve niyāz-mend-i ruḥşat olup (23) taķbīl ü rümāl ile müstes'id ü şeref-yāb oldu. Ve ol ḥilālde

²¹⁰ 75b ¹⁷ ezķīhā: H ezķāhā // cenābı: N'de yok //

76a²¹¹

(1) Ebū Ṭālib'i tenhā-keşīde olup “Seniñ bu ğulām-ı hümāma ta^calluḡ (2) ve nisbetiñ ne cihetdendir?” deyü istifsār idiceḡ, Ebū Ṭālib (3) “Püser-i bi-esri berāberimdir.” didikde Buḡeyrā şūret-i ^cadem-i ḡabūl ile (4) “Bu ğulām-ı hümāmiñ peder ve māderi el-ān mesned-nişīn-i ḡayāt (5) olmaḡ müteḡaḡḡikü'l-imtinā^cdır.” didikde, Ebū Ṭālib “Sadaḡte (6) yā Buḡeyrā! Birāder-zāde-i mūkerrem-nihādımdır.” didi. Buḡeyrā tekrār (7) mutaşaddī-i istiḡbār olup “Pederi el-ān ne ḡāl üzredir?” (8) didikde Ebū Ṭālib ol dürr-i pākize-güher henüz şadef-i güzīn-i (9) raḡm-i māder iken pederiniñ rişte-i ḡayātı güsīḡte-i serpençe-i fenā (10) vü memāt oldıḡın beyān ile cevāb-fermā oldı. Buḡeyrā tekrār (11) māderinden daḡī istifsār itdi. Ebū Ṭālib mutaşaddī-i cevāb (12) olup “Ol daḡī bu yaḡın vaḡıtde rü-nihāde-i ḡāk-i bevār olmuşdur.” (13) diyiceḡ Buḡeyrā “Şadaḡte yā Ebā Ṭālib! Mersūm-ı kār-gāh-ı **(H88b)** ḡāḡırımız (14) olan daḡī bu minvāl üzredir. Fe-li-hāzā seniñ iḡün müteḡattim (15) ü vācib olmuşdur ki işbu birāder-zāde-i vācibü'l-ikrāmıñ (16) olan şıblü'l-esed-i icām-ı beled-i ḡarāmı ḡaraf-ı Mekke'ye İşāl iḡün (17) ^cinān-ı kerem-i isti^cāl u sūr^cat olup gürrāz-nihādān-ı yehūddan (18) şıyānetde bezl-i sa^cy u ḡudret ḡılasın. Fevallāḡ ol nev^curūs-ı (19) nihāl-i ^cizz ü i^ctibāra anlarıñ ki, inzār-ı semūm-ı āşarı muşādif (20) ü düḡār ola, ^calāyim ve āşarından taḡşīl-i ittilā^c ḡılup (21) ḡaşd-ı āzār ile aña dirāz-dest-i gezend ü ızrār olmaḡ dā^ciyesinde (22) olacaḡları muḡarrerdir. Zīrā kütüb-i ḡadīmeden aḡz u istinbāt (23) idüp dürrer-i derārī-tāb kelimāt-ı selefden iltiḡāt olundıḡı

²¹¹ 76a ¹³ diyiceḡ: H diyücek // Ebā: H Ebū //

76b²¹²

(1) üzre işbu neyyir-i cihān-tāb-ı sa^cd-ı iktirānıñ pertev-i izz ü şanı (2) ziyā-resān-ı çār cihet-i ʿālem ü ʿālemiyān olacaqdır.” deyü cevāhir-i (3) kelimāt-ı pend-i muhlişāneyi Ebū Ṭālib’iñ karṭa-i gūş-ı naşīḥat-nüyüşü (4) kıldıqda ol daḥī istişḥāb itdigi emti^cayı dād u sited emrinde (5) sür^cat-sāz olup ba^cde’t-ticāre cānib-i Mekke’ye ʿinān-tāb-ı (6) kufūl oldı. Ve ba^czı rüvāt kavli üzre Ebū Ṭālib’e Buḥeyrā (7) bu nesak üzre lālī-i nuş-ı muhlişāneyi rişte-keş-i silkū’l-lāl-i (8) beyān olmaḵ eşnāsında nāgāh ṭaraf-ı Rüm’dan iki nefer-i ʿilc ü ʿanīf (9) bī-sābıka-i istīzān piş-gāh-ı Buḥeyrā’da nümāyān oladüşdiler. (10) Buḥeyrā ol nā-ḥānde-mihmānān-ı bī-bāk-i revişe sebeb-i vürūd-ı (11) nā-behengāmlarından mutaşaddī-i teftiş ü isti^clām olıcaḵ ol beledān-ı (12) nā-sütüde meniş bu vecihle küşāyiş-deh-i mezāda māfi’z-żamīr oldılar (13) ki: Raşad-sāzān-ı ehl-i kitāb nezdīkī-i bi^cşet-i nebevīden pür-ḥalecān-ı (14) ızırāb olup muḵtezā-yı **(H89a)** daḵīka sencī-i sinīn ü şuhūr ile (15) ol mihr-i bāhirü’s-sutū^c-ı ufḵ-ı risāletiñ ḵurb-ı sutū^c ve zühūrına (16) ve bu eyyāmda ṭaraf-ı Şām’a sefer-i taḵrībi ile bu reh-güzārdan mürūrına (17) ḥükm ü cezm idüp bu reh-güzārda niçe nigeḥ-bānān-ı ṭarrār-ı mirriḥ (18) gerdār ta^cayyün ü irsāl itmişlerdir. Bizler daḥī ol firistāde-gān-ı (19) pür-celādet cümlesinden olup el-ān ol hilāl-i nev-sefer-i sa^cd (20) eşeriñ işbu ufūḵdan ṭulū^cı ve bu merzbūmdan ictiyāz ve mürūrı (21) mesmū^cumuz olmaḵile bu ṭarafa imāle-i ʿinān-ı teveccüh kılmışızdır, didiler. (22) Buḥeyrā anlariñ tamām-ı serīre-i derūn-ı ḡaraz-ı meşḥūnlarına ittilā^c-ı tām (23) taḥşīl idicek, ol mübtelāyān-ı maraz-ı nā-hüş-mendīniñ zā^ciḵa-i

²¹² 76b ¹⁷ bu: H her // ²² serīre-i: H şerīre-i // ²³ zā^ciḵa-i: H zāyīḵa-i //

77a²¹³

(1) telḥ-i nā-güvārına ḥaḳḳa-i nūṣ-dārū-yı pend-i müṣfikānesi olan dehān-ı (2) lezīzū'l-beyānından meblağ-ı lisān-ı şeker-pāsuḥı ile bu vecih üzre (3) eblāğ-ı tiryāk-ı °āfiyet-baḥş-ı nuṣḥ u pend oldı ki: “Ey kec-mihmānān-ı (4) nāḳıṣu'l-idrāk! Fī'l-cümle çeşm-i āşinā-yı sevād-ı kütüb-i ilāhī olan (5) endek-māye-gān-ı °aḳl u idrākden müstekrib ü müsteb°id degül midir (6) ki, efrūḥte-i şun°-ı nefis-i raḥmānī olan şem°-i °ālem-efrüz-ı ismānī (7) pūf-zede-i dehen-i endek-hūşān-ı cihān olmaḳ °adīmü'l-imbkān (8) (idigin) idrāk itmeye.” deyü nefis-i āteşin ile nerm-sāz-ı derün-ı āhenin-i (9) dilān-ı rüm olıcaḳ şüret-i ḳabül u inḳiyād ile bi'l-cümle bī°at (10) sāz olup ol müddet anıñla ārāma ḳarar virdiler. Buḥeyrā tekrār (11) Ḳureyşiyāna mülāḳī oldı. Ve keyfiyyet-i ḥikāyet-i güzeşteyi der-miyān (12) idüp ve muḥāfaza-i zāt-ı celīlü'ş-şān-ı nebevī için muḳtezā-yı kemāl-i (13) ḥulūş u ihtimām ile ilḥāḥ ve ibrāmından nāşī Ebū Ṭālib daḥī (14) ol ḥāce-i bender-gāh-ı hidāyet **(H89b)** cenābını ḫaraf-ı beledü'l-ḫarāma īşāl (15) için ba°ı gülemān ve ḥızmetkār ta°yīn idüp, ve rivāyet-i uḫrāda (16) Ebū Bekir-i Şiddīk -raziya'l-lāhu °anh- ol def°ada hem-sefer-i resül-i sütüde (17) siyer bulunup Bilāl'i şeref-i ḳarīn-i ḥıdmet-i nebevī olmaḳ üzre ḫamm (18) u irsāl ḳarār-dāde olıcaḳ rāhib daḥī mertebe-i ḳudreti ka°k u (19) zīt maḳūlesi zaḥīre vü zād ile mutaşaddī-i imdād oldı. (20) **Nu°üt-i resül-i ekrem:** Ol rūḥ-ı cesed-i kevneyn ve ḳurretü'l-°ayn-ı kāffe-i (21) şaḳaleyn -şalla'l-lāhu °aleyhi ve sellem-mā te°āḳubü'l-meleveyn- cenābınıñ ḥasb u (22) nasb cihetinden ikrām-ı nās olan āl-i İbrāhīm'in ekremi ve

²¹³ 77a⁸ idigin: H idügin // idrāk: H derk // ¹¹ güzeşteyi: H güşteyi //

mürüvvet (23) ve hulk ve hilm cihetinden cümleniñ efzal ve ahsen ve a^czamı olup zāt-ı

77b²¹⁴

(1) pākize-simātı akzār-ı nā-şâyân-ı ehl-i zālâletden münezzeḥ ü °afîf (2) ve zeyl-i °işmeti ednās-ı merāsım-i cāhiliyyetden t̄ahir ü naẓîf olmağla (3) ism-i emîn nakş-ı nigîn faşş-ı ḥātem-i yemîn-i hidāyet-rehîni olmağile (4) şöhret-i karîn olmuşdur. Bu bâbda müşeyyed-i mebānî-i müdde^cā olan (5) aḥbār-ı mevşûkadan olup mevālî-i resûl ve mevfürü'l-me^cālî -^caleyh-i (6) şalavātu'l-lāhi ve selāmüh °aliyyü't-te^cākub ve't-tevālî- zümresinden (7) Zeyd bin Ḥārîse -raziya'l-lāhu °anh- naql ve rivāyetini ḳasem-sāzî-i zāt-ı (8) bî-enbāz-ı ilāhî ile tevşîḳ ü teşyîd idüp, ol ma^cbūd-ı bî-enbāz (9) ḥaḳḳıçün ki, inzāl-i kitāb-ı bâhirü'l-i^ccāz ile ol efzal-i berāyā (10) cenābını mükerrem-sāz olmuşdur. Ol peygamber-i vālā-güher-i şāhiḳ °ālem-i (11) ervāḥdan pā-nihāde-i mesnedgāh-ı eşbāḥ olup tāc-ı risālet (12) ile tekrîm olundığı zamāna dek ve andan ḥırāmān-ı ḥadā^oiḳ-ı dārü' (13) n-na^cîm olduğu āvāna dek ḳaṭ^cā beşere-i **(H90a)** a^czā-i nezāhat-pîrāsı (14) ecsād-ı mustaḳz̄er-i aşnām-ı ecsāmını mümās ve istilām vuḳū^c bulmamışdır, (15) didiği şaḥā^oif-i āşār-ı erbāb-ı siyer ve aḥbārda negāşte-i ḥāme-i (16) bedī^c-nigār kılınmışdır. Ve kezālik bu daḥî Zeyd bin Ḥārîse rivāyeti ile (17) mersüm-ı şaḥā^oif-i naql ve ḥikāyetdir ki: Müşrikîn-i Ḳureyş'iñ mu^caẓzam-sāz (18) tebcîl ü ihtirām oldukları eşnāmdan Esāf ve Nā^oile nām iki (19) şānem-i nuḥūst-ı tev^oemi olup her ne vakit ki, t̄a^oif-i beyt-i vācibü' (20) l-ihtirām olalar, anları elbette temessüh ü istilām iltizām itmişler idi. (21) Pes ḳable'l-bi^cşe yevmen mine'l-eyyām ol resûl-i sidre-ḥırām ile (22)

²¹⁴ 77b ² olmağla: H olmağile // ³ yemîn-i: H semîn-i // ¹² ḥadā^oiḳ-ı: H ḥadāyıḳ-ı // ¹⁷ şaḥā^oif-i: H şaḥāyif-i // ¹⁹ t̄a^oif-i: H t̄āyif-i // ²³ eşnā^c-i: H eşnā-yı //

tavāf-ı beyt-i vālā-makāmıda ih̄rāz-ı şeref-i refākat itmiş bulundum. (23)
Esnā-i tavāfıda ol mevzi^ce ki, qarīb oldum, kavimden müşāhedesi

78a²¹⁵

(1) me^olūfum olduğu vecih üzere çünkü anları temessūhe teveccüh itdim, (2) ol server-i sūtūde-güher beni ol fi^ol-i kerīhden men^c ü red^c (3) buyurdu. Ammā ben derūnumdan taşmīm ü ^cazīmet itdim ki, yine mu^ctād (4) üzere temessūhe mübāderet eyleyem. Ve ne maķūle mu^cāmele zühūr ider, (5) görem. Çünkü taşmīm itdigim şūret ile mesh u lemse (mutaşaddī) müteveccih (6) oldum. Gördüm ki, ol rāst-rev-i cādde-i hidāyet baña müteveccih (7) olup şūret-i inkār ile “elem nenheh” deyü havāle-i teberrüzīn-i ^citāb (8) buyurdılar. Ve'l-ħāşıl, bu maħalde ehl-i siyer ü āşār nesaķ-ı mezbūr (9) üzere tensīķ-i le^oālī-i aħbār ile ħallī-bend-i ^carūs-güftār olmuşlardır ki, (10) bu mecelle-i muħtaşara ĩfā-i ħaķ edāsına nā-müteħammil ve tercüme-sāzī-i (11) manṭūķ-ı ^cibārātı müte^cassir ve müşkil olmağile ifāde-i mazmūn-ı kelāmıda (12) kuşūr olunmaķ tevehhümünden nāşī **Beyt: (H90-B)** عرفی مشتتاب این ره نعتست (13) نه صحراست، هش (13) bu miķdār ile (14) iktifā olup tafşīline mübāderetden ħāme-i kāşıru'l-beyān dāmen-ĉīde-i (15) ihtirāz olmuşdur. **Beyān-ı vaķ^ca-i āfāķ-gīr-i ħarb-ı füccār:** Meşāhīr-i eyyām-ı (16) ^cArabdan olup heyecān-ı dağdağa-fermā-yı fitne vü āşūb ile (17) şūret-nümā olan ķitāl ve ħurūb cümlesinden biri ħarb-ı füccār (18) ^cunvānı ile qarīn-i iştihār olan cidāl ve peykārdır ki, dört (19) def^ca şerāre-bār-ı vuķū^c u intişār olduğu nigāşte-i aķlām-ı aşhāb-ı āşār (20) olmuşdur. Ol cümleden füccār-ı evvel (ki) sinn-i şerīf-i nebevī -şalla'l-lāhu (21) ^caleyhi ve sellem- ^caķd-ı ^cāşire nāhiz olduķda āfāķ-gīr

²¹⁵ 78a⁵ mutaşaddī: N'de yok // ²⁰ ki: N'de yok // ²² her: N'de yok //

olup resīde-i (22) nażar-ı (her) bernā vü pīr olmuşdur. Menşe-i żuhūrı Bedr bin Ma^cşer-i Firāzī'niñ (23) vaqt-i kıyām-ı Sūq-ı °Ukaz'da muķtezā-yı seciyyet-i °arabāne üzre

78b²¹⁶

(1) °ilm-efrāz-ı mübāhāt olup innā e^cazze'l-°arab deyü ĩrā-i zenād-ı (2) iftiḥār ile meyyālāt-ı pāyini derāz eyledi. ومن كان اعزّ مني (3) فليصربها didikde bir şahş-ı mechül ya^cnī bir şu^olūk-i şüm-ı (4) nā-ķabül i^cmāl-i tiġ-i zebān ile mücādeleden bedel-i ḥavāle-i (5) zebān-ı tiġ ile muķābeleye mutaşaddī olup ba^czı rivāyātında (6) pāyini zānūsından ķat^c u isķāt eyledi. Ve rivāyet-i uḥrāda (7) cerḥ-i yesīr ile zaḥm-resān olmuşidi. Ve ol cihetden (8) ṭarafeyniñ mübāşeret-i ba^czı erāzil ü evbāş ile ebr-i fitne (9) vü perḥāş sākib ü ķatre-pāş olmuşidi. Ve füccār-ı şānī (10) yine cem^oıyyet-gāh-ı Sūq-ı °Ukaz'da ķabīle-i benī °Āmirden bir ḥātūna (11) şibān-ı benī Kenāneden bir sefāhet-kīş-i vaķāḥat (**H91a**) endīşiniñ (12) ba^czı evzā-ı sefīhānesi ol iki ķabīle miyānında niçe (13) müddet āsyā-yı ḥarb u peykār dā^oir ü seylāb-ı fitne-i pür-ḥurūş (14) ve zāḥir olmasını müstetbi^c olmaġla vuķū^c u żuhūr bulmuşdur. (15) Ve füccār-ı şālīs kezālik benī °Āmirden bir şahşınıñ benī Kenāneden (16) bir kimesne zımmetinde bir miķdār malı muķarrer olup medyūnuñ (17) bir müddet-i maṭl ve te^oḥīri mütemādī ve şāḥib-i māl olan (18) şahş ṭālib ü müteķāzī olmaķ ol iki ṭā^oife beyninde meşāḥire (19) ve ķitāle mü^oeddī oldığından iķtizā itmişidi. Ve ba^czı kütüb-i (20) siyerde °Abdu'l-lāh bin Cüd^cān ol dīni müteḥammil olup müteberri^can (21) edāya mübāderet itmekle tavaşşuṭ idüp ol iki cemā^cat (22) beyninde ķā^oim olan ḥilāf ve şikāķınıñ şulḥ ve vifāķa

²¹⁶ 78b ¹⁰ Sūq-ı: H şūķ // ¹⁴ olmaġla: H olmaġile // ¹⁶ kimesne: H kimse // ²¹ itmekle: H itmek ile //

mübeddel (23) olmağa bā[°]iş olmak rivāyeti mezkūr olmuşdur. Ve füccār-ı rābi[°] ki,

79a²¹⁷

(1) āhīr-i füccārāt-ı erba[°]adır, ol bedr-i vālā-ḳadr-i hidāyetiñ -şalla'l-lāhu (2) °aleyhi ve sellem- İbn-i Hişām rivāyeti üzre on dört seneye (3) ve ibn-i işhāk naḳli üzre on beş seneye resīde oldığı (4) sene veḳāyi[°]inden olup Ḳureyş ve Kenāne ve sā[°]ir Ḳureyş'e (5) tābi[°] ḳabā[°]il ile Ḳays-ı °Aylān beyninde şüret-nümā olmuşdur. Ve (6) ve eşāre-i ğubār-ı peykāra bā[°]iş olan huşūş kütüb-i siyerde (7) bu vecihle meşhūr ve manşūşdur ki: °Urvetü'r-Raḫḫāl bin °Utbe (8) İbn-i Ca[°]fer ol eşnāda melik-i ḫīre olan Nu[°]mān bine'l-Münziriñ (9) laṭīmesini ḫızmet-i muḫāfaza ve icāre emrine kemer-beste-i iltizām (10) idi. Ve laṭīme ki, °arf-ı °arabda maḳūle-i ṭayyibden olan emti[°]a-i (11) ticāreti ḫāmil olan °īre iṭlāk olunur, Nu[°]mān her sene (12) dā[°]ıye-i ticāret ile ol maḳūle bezāyi[°] cem[°]ine şarf-ı re[°]s (13) ü'l-māl-i ihtimām idüp Sūḳ-ı **(H91b)** °Ukāz'da nihāde-i ṭabaḳçe-i bey[°]-i pūr (14) sūd olmak için şüc[°]ān-ı °Arabdan bir şedīdü'ş-şekīme kimse (15) mübāşereti ile irsāl iderdi. İttifākā de[°]b-i ma[°]hūdı üzre (16) ol sene daḫī Raḫḫāl müheyyā-sāz-ı edevāt-ı sefer ü irtihāl (17) olup dā[°]ıye-i tevdī[°] ile meclis-i Nu[°]mānda zānū-zede-i ḫuzūr (18) bulunmuş idi. Ol eşnāda fettāk-i benī Kenāneden Berrāz bin Ḳays (19) daḫī dāḫil-i meclis-i Bu[°]mān bulunup Raḫḫāl anıñ maḫzarında ḫidmet-i (20) muḫāfaza-i laṭīme gerden-beste-i iltizāmı olduğunu taḳrīb ile (21) zıkr itdikde Berrāz'ıñ °ark-ı °aşabiyyeti nābiz olup Raḫḫāl'e (22) ta[°]rīz ḳaşdı ile “Kenāne'den daḫī icāra dāḫil-i ḫavza-i (23) tekeffül ve iltizāmıñ mıdır?” didikde Raḫḫāl “Ne[°]am, ol daḫī °ilāve-i

²¹⁷ 79a ¹⁷ zānū-zede-i: H zānūde-i //

79b²¹⁸

(1) iḥmāl-i ta^cahhüdümdür.” didi. Ammā çunki Raḥḥāl şedd-i riḥāl-i eşkāl (2) idüp rüberāh oldu, Berrāz sū-i kaşd ile anı sāye mişāl (3) ta^cķīb idüp derd-
nebāl oldu. Ve muḥtelis-i sā^cat-i fırşatı olup (4) mutaraşşıd-ı vaķt-i ğafleti olmuşidi. °Āķıbet-i teyemmün zī-ṭalāle (5) resīde olduğından bir şeb-hengām Raḥḥāl siyeh-mest-i girān (6) ḥāb olmağla bī-şu^cūr u bī-tāb olduğına itīlā^cla (7) fırşat-yāb oldu. Ve ecel-i nāğāh-gīr gibi tīğ-i der-dest (8) ser-vaķtine dāḥil olup evvelā anı ḥābdan bī-dār eyledi. Ammā (9) Reḥḥāl-i biçāre ser-ber-āverde-i intibāh olup ol ḥālet-i hevl-nāki (10) müşāhede itdikde ع “Bī-dār olıcaķ mest idi, hüşyār oladüşdi.” (11) ve ol ḥālda herçend ki kendiden żuhūr iden hefveden (12) ma^czeret-ḥāh oldu, müfīd olmayup Reḥḥāl-i biçāreyi geşte-i (13) şimşīr-i ğadr eyledi. Ve bu vaķ^ca-i hā^cile mü^ceddī-i kıtāl-i ferīķayn (14) olmağile bā^ciş-i ḥarb olmuşdur. **(H92a)** Şehr-i ḥarāmda vuķū^c olduğu (15) cihetden ḥarb-i füccār laķabı ile mersūm olmuşdur. Ve bu vaķ^ca-i (16) hā^cile hengām-ı kıyām-ı Sūķ-ı °Ukāz vaķtine muşādif olmağile (17) benī Kenāne ve Hevāzin ol cem^ciyyet-gāhda zārb-ı ḥıyām-ı ķarār u ārām (18) itmiş bulunmuşlar idi. Kenāne ricālinden bir çapük-süvār-i şabā-güzār-ı (19) müsta^ccil ü şitābān bu ḥayrı sırren teblīğ-i mesāmi^c-i kenāniyān eyledi. (20) Ve anlar daḥī vāķıf-ı ḥāl olduklarında Hevāzin bī-ḥaberler iken ol (21) ṭarafdan nehzat u irtiḥāl, ve ṭaraf-ı Mekke’ye refrefe-sāz-ı cenāḥ-ı (22) isti^ccāl oldılar. Ba^cde zālik Hevāzin daḥī vaķ^cadan ḥaberdār (23) olıcaķ anları ta^cķīb ve kaṭ^c-ı firāz ve neşīb iderek ḥareme duḥūle

²¹⁸ 79b⁶ olmağla: H olmağile // ¹¹ żuhūr: H şudūr // ¹⁸ bulunmuşlar idi: H bulunmuşlaridi //

80a²¹⁹

(1) qarīb oldukları maħalde idrāk idüp iltikā-i ferīķīn şūret-i (2) vuķū° bulduķda şimşīr-bāz-ı mu°teriñ sipihr-i mīnā-fām-ı ũġ-i āteş-fāmını (3) der-niyām-ı zalām-ı şām idüp benī Kenāne, dāħil-i beyt-i ħarām olunca (4) ol iki cemā°at beyninde ceng-i pür-ħāş mütemāddī ve ber-devām olmuşıdi. (5) Ve bu cihetden nīrān-ı ħarb u ķitāl heyecān itmekle eşher rivāyāt (6) üzre dōrt def°a dīk-i fitne ğaleyān eyledi ki: Evveli yevm-i (7) şamṭa ve şānīsi yevm-i °ablā ve şālīsi yevm-i şūrb ve rābi°i yevm-i ħarīr (8) °unvānı ile qarīn-i iştihār olup yevm-i şūrb mecmū°unuñ a°zamı olmak (9) üzre müte°ārif olmuşdur ki: Evlād-ı °Abd-ı Şems'den ol cemā°atiñ (10) re°īsleri bulunan Ebū Süfyān ve Ümeyye ve Ĥarb, ve Süfyān kemāl-i celādet (11) ve nihāyet ħamāsetlerinden nāşī ihtiyār-ı helāk ve bevāra tavṭīn-i nefsi (12) pür-ħāş-kār idüp bi'l-ihtiyār kendilerin beste-i kemend-i ızırār (13) itdiklerinden nāşī altı nefer-i cenķ-azmā-yı mehīb miyān-ı şūc°ān-ı (14) °Arabda °anāyis laķabı (**H92b**) ile telķīb olunmağa bā°ış olmuşdur. Ve'l-ħāşıl (15) çün bunlar ħuşmā ile ħarbe şarf-ı himmet idüp berṭaraf-sāzī-i (16) muħālifīn için bezl-i ķudret qarār-dāde oldu, ittifāk-ı ṭarafeyn (17) ile sene-i ātiye ħulūlünde kıyām-ı Sūķ-ı °Ukāz mevsimi muħārebeye (18) tevā°ud ve fayşal-sāzī-i keşmekeş-i ħuşümet için ta°ahhüd itmişler (19) idi. Çün ol vaķit resīde oldu, ol iki °asker-i enbūh (20) ol maħalle ħāzır olup tekābül-i ferīķīn meşhūd olduğı (21) hengāmda ki, Ĥarb bin Ümeyye Ķureyş ve Kenāne ricālinden müctemi° olan (22) cemā°atiñ re°īsi bulunmuş olup °Utbe bin Rebī°a ki, birāder-zādesi (23) ve yetīm olmağla dāħil-i ħavza-i ħimāyeti ve merbūṭ-ı ķamāt-ı terbiyeti idi,

²¹⁹ 80a ²⁰ ħāzır: H ħāzırlar // ²¹ bin: H ibn-i //

80b²²⁰

(1) ol iki t̄āʾife dāʿiye-i ḥarb u kıtāl ile z̄arb-ı ḥıyām-ı muḥāṣeme (2) vü cidāl itdikleri maḥalde ārāmīde olmuşlar idi. Ol eşnāda (3) bir gün bī-sābıka-i istiṣāre vü istīzān ol iki maʿasker-i (4) pür-ḥāṣ-küsteriñ beyninde feres-rān ve refʿ-i şavt ile naʿra-zenān (5) “**Beyt** فلك بچنك فكنك ست تاجدارانرا، خروس بازى اىن” “Ey maʿşer-i celādet-güster-i muzır! Tā-be key miyānıñızda (7) teʿāṭi-i küʾs-i peykār mütemādī ve münāvele-i aḳdāḥ-ı ḥarb u pür-ḥāṣ (8) ile ricāl-i ṭarafeyn mütefānī ola.” deyü bu müddeʿāyı resānīde-i (9) sāmiʿa-i ḥuẓzār idiceḳ cemāʿat-i hevāzin ʿUtbe’niñ müfād-ı (10) kelāmını ve netice-i muḳaddemāt-ı merāmını istīzāḥ idüp, “Ey ʿUtbe! (11) Şevābdīd-i reʿy-i rezīniñ üzre bu ʿuḳde-i eşkāl ne vecihle (12) şüret-peẓīr-i inḥilāl olmaḳ münāsibdir?” deyü istināre-i maʿāl-i (13) maḳāl eylediklerinde ʿUtbe daḥī murādı şulḥa terḡīb ile ıṣlāḥ-ı (14) zātü’l-beyn ve teʿlīf kılup “Ṭarafeyn olup mebde-i vuḳūʿ-ı **(H93a)** ḥuṣūmetden (15) ol vaḳte dek hevāzin ricālinden geşte-i şimşīr-i baḡī vü ḡadr (16) olanlarıñ diyetlerin edā ideler. Ve kendi cemāʿatlerinden cerīḥ (17) ve ḳatīl olanlar için ṭālib-i dem ü diyet olmayup ʿafv u aḡzā (18) ve zımmet-i ḥaşmāyı ibrā ideler. Ve tevşīḳ-i peyvend-i şulḥ için vazʿ-ı (19) rihān ile anlara teslīt-resān-ı iṭmīnān olalar.” (didi.) Ve fi’l-ḥaḳīka (20) müteʿahhid oldukları veche üzre incāz-ı vaʿd idüp kırık nefer (21) ricāl-i irhān ve teslīm itdiler ki, Ḥakīm bin Ḥırām ol cemāʿatde (22) dāḥil idi. Velākin benī ʿĀmir bin Şaʿşaʿa ol merhūn olan (23) eşḥāşıñ maḳbūz-ı ser-pençe-i iḳtidārları oldıḡın müşāhede

²²⁰ 80b ¹⁹ didi: N’de yok //

81a²²¹

(1) idicek muḳteẓā-yı mürüvvet-i °arabāne üzre dem ve diyet talebinden (2) dāmen-keṣīde-i ta°affüf olduklarından mā°adā ol pā-beste-i kayd-ı (3) isār-ı rehin olan ricālden ḥall-i °iḳāl iṭlāḳ idüp taḥliye-sāz-ı (4) sebīl olmağile ihtiyār-ı taḥlīd-i zıkr-i cemīl eylediler. Ve Şa°şa°a (5) °Utbe bin Rebī°a ile tafşīl olunan vecih üzre ol iki (6) ṭā°ife beyninde bu keyfiyetiñ vuḳū°unda fitne-i ḥarb-i füccār vaz°-ı (7) evzār idüp münḳazī ve bu şüret üzre ābyārī-i ḥasen-i (8) tevfiḳ ile āteş-i ḳitāl u peykār munṭafī oldu. **Vaḳ°a-i pür-°aber-i (9) ḥılf-i fuẓūl:** Muṭāvī-i kütüb-i siyer ve aḥbārda zıkr-i mültezem (10) veḳāyi°-nüvīsān-ı şaḥā°if-i āşār olmağile resīde-i rütbe-i iştihār (11) olan veḳāyi°den biri daḥī vaḳ°a-i Ḥulfü'l-fuẓūl'dür ki, (12) ol vaḳ°a-i ḥarb-i füccārdan ḥīn-i ḳufülde şüret-nümā-yı ḥuşūl (13) olmuşdur. Ve menşe-i vuḳū°una aḳvāl-i °adīde vürüd idüp (14) ba°zı şıḳāt-rüvāt ḳavli üzre şöyle vārid olmuşdur ki: (15) Ol **(H93b)** eşnāda sefāhet-şī°ārān-ı Ḳureyş'den ba°zı endek-huşān-ı (16) nā-sütüde-eṭvār tevsen-i nefsi bed-girdārlarından ḥal°-i ribḳa-i (17) şerī°at-i perverdigāra tecāsür iderek refte refte ahālī-i (18) beled-i ḥarām beyninde zalām-ı bağı ve °udvān-ı nūr-ı °aḳlī fāşī ve źulüm (19) ü ṭuğyān münṭeşir ü fāşī olmuşidi. Fe-li-hāzā °uḳalā-i sedād-ı (20) ḳiş ü hūş-yārān-ı °āḳıbet-endīş-i ḳavimden Zübeyr bin °Abdu'l-muṭṭalib (21) ve °Abdu'l-lāh bin Cüd°ān muḳteẓā-yı ğayret-i °arabāneleri üzre (22) ol maḳūle müriş-i hücnat olan girdār-ı nigūhīdeyi berṭaraf-sāz (23) olmaḳ dā°iyesiyle kemer-beste-i himmet ve berzede-dāmān-ı ḳaşd u

²²¹ 81a ⁴ şa°şa°a: H şa°şa° // ⁶ ṭā°ife: H ṭāyife // ¹⁰ şaḥā°if-i: H şaḥāyif-i // ²³ dā°iyesiyle: H dā°iyesi ile //

81b²²²

(1) u °azīmet olup aşhāb-ı hāl ü °aḳd olan meşāhīr-i ḳavmi da°vet (2) ve menzil-i °Abdu'l-lāh bin Cüd°ān'da ḫalka-beste-i cem°iyyet oldılar. Ve (3) şanādīd-i benī Hāşim ve Zühre ve benī Esed bin °Abd-i °Uzzā müctemi°ler olup (4) bi'l-ittifāḳ ḳasem-sāz oldılar ki: Min-ba°d kendiler çirkāb-ı mażālimden (5) dāmen-çīde-i ictināb olalar. Ve feryād-res-i dād-ḫāhān olmağile (6) ser-kūb-ı tārik-i bīdād-kārān olup arāzī-i Mekke'den bīḫ-efgen-i (7) źulm ü °udvān olalar. Ve cemā°atiñ cüz-i aḫīr-i °illet-i ictima° ve nehzatleri (8) beyānında rivāyet-i °adīde vürūd idüp ba°zı ehl-i siyer nakli (9) üzre ol senede Zebīd cānibinden bir şahş-ı ticāret-pīşe (10) ba°zı emti°a celb idüp Mekke'ye ḳādim olduḳda celb itdigi (11) emti°ayı birümmetihā eşrāf-ı zevi'l-iḳtidārdan °Āş bin Vāyil (12) Sehemī iştirā idüp aña şemnini teslīmde te°ḫīr ü tesvīf idicek (13) ol tācir-i Zebīdī malını istiḫlāş için şanādīd-i ehl-i beldeden (14) °Abdu'd-dār ve Cemmeḫ ve Benū Sehem (**H94a**) ve °Adī bin Ka°b mişillü aşhab-ı fatḫ u (15) ratḳdan istiğāşe vü isti°ānet ma°razında olup anlardan şūret-i (16) iğāşe vü i°ānet rü-nümā olmayıcaḳ, sepīde-dem necm-i erīke-pīrā-yı (17) ḫārem-i çārum revnaḳ-efrüz-ı dīvān-ḫāne-i ufḳ-ı ḫāverān olduḳda (18) ki, eşrāf-ı Ḳureyş ḫavālī-i beyt-i mükerremde şandelī-güzīn-i şoḫbet (19) olup ḫalka-beste-i cem°iyyet olmuşlar idi, tācir-i sitem-resīde (20) “هر كه زخمى خورد البته ع” vefḳince firāz-ı cebel-i Ebū Ḳubeys'e (21) şā°id ve şūret-i °arzu-ḫālī mutazammın bu ebyātla müterennim ü nāşid (22) oldu. “Şi°r: يال فهرلمظلوم الداروالنفر، ومحرم اشعت لم تفص عمرته، يا للر جال و هن الحجر (23) بضاعت، بيطن مكته نالى الدار

²²² 81b ⁶ bīdād-kārān: H pīdād-kārān // bīḫ-efgen: H pīḫ-efgen // ¹¹ bin: H ibn-i // ¹⁵ ratḳdan: H rayḳdan //

82a²²³

(1) " ان الحرام لمن تمت مكارسه، ولا حرام لثوب الفاجر الغدر، (2) °Allāme-i Süheyli Hāṣ°amī'niñ Ravz-ı Enf'de ĩrād itdigi üzre bu (3) huṣūṣa ol cemā°ati müheyyic ü muḥarriḳ olan kıṣṣa bu vech (4) üzre mervīdir ki: İttifākā bir ṣaḥṣ-ı ḥaṣ°amī niyyet-i ḥacc veyāḥūd (5) dā°iye-i °umre ile beled-i ḥarām-ı mu°allā-maḳāma vürūd itmiş idi. (6) Ve anıñ ecmel-i nisā-i °aṣr olmaḳ üzre ṣōhret-ṣi°ār (7) bir duḫter-i ḥūrṣīd-ruḥṣārı olup anı temīme-i bāzū-yı istiṣḥāb (8) kılmıṣıdi. Çünki ol mihr-i münīriñ ṣayt-ı cemāli °ālem-gīr olmaḳla (9) üftāde-gān-ı bīdād-ı meniṣden Nebīh bin Ḥaccāc ol dürr-i nā-süfteyi (10) menhüb-ı ser-pençe-i iḡtiṣāb kılıcaḳ ol bī-çāre ba°zı ehl-i belediñ (11) ilḳā ve ta°līmi ile civār-ı beyt-i mükerremde vāḳıf olup بالخلف الفضول (12) deyü feryād-sāz-ı istiḡāse ve istimdād olduḳda ḳasem-sāzān-ı (13) ḥulfü'l-fuzūl olan herbirān-ı bīṣe-zār-ı beled-i ḥarām ṭaraf ṭaraf (14) **(H94b)** tīḡ-ı der-dest ser-berāverde-i kūnām-ı intikām oldılar. جاءكالغوث (15) deyü ihāṭa idüp مالك يا ابا حثعم deyü isti°zāḥ-ı merām (16) idüp ol derd-mendiñ ḥāline taḥṣīl-i itṭilā° idicek müctemi°en (17) Nebīh'iñ menziline müteveccih oldılar. Vuṣūlleri ḥālinde Nebīh ol māh-ı (18) °ālem-tābıñ tā-be-siḥr-i hāle-zīb-i āḡūṣ-ı muvāṣalatı ve ṣeb-tā-be-ṣubḥ-ı (19) hem-ḥābe-i gül-püster-i muvāṣalatı olmaḳ ricāsı ile her-çend ki niyāz-mend (20) oldu, müsā°ade-fermā olmayup ḥāh (u) nā-ḥāh ol düṣṣīze-i (21) pākize-siriṣti serpençesinden taḥlīṣ idüp pederine teslīm eylediler. (22) Ve bu vaz°-ı nā-ṣāyeste cümle ehl-i ḥareme nām-ı keṣīdelik ĩrās (23) itmek ḥavfı tehyīc-i nā°ire-i ḡayret idüp ḳıkrı sebḳat itdigi

²²³ 82a⁸ olmaḳla: H olmaḳile // ⁹ üftāde-gān-ı: H fetāde-gān-ı // ¹¹ ilḳā ve ta°līmi: H ilḳā-i ta°līmi // ¹⁴ intikām: H ihtimām // ¹⁹ muvāṣalatı: H vuṣlatı // ²⁰ u: N'de yok //

82b²²⁴

(1) vecih üzre mu^cāhedeye cüz-i aḥīr-i ^cillet olmuşdur. **Sefer-i gūzīden an māh-ı beşām-ı bār-ı dīger:** Ol māh-ı cihān-tāb-ı risāletīñ maşrıḳ-ı (3) ufḳ-ı ervāḥdan basīṭ-i ^cālem-i eşbāḥa ziyā-pāş-ı ṭulū^c ve nūr-efşān-ı (4) żuhūr u suṭū^c oldığı vaḳitden medāric-i sinīn bāliḡ-i derece-i (5) ḥams u ^cişrīn oldığı eşnāda idi ki, yevmen mine'l-eyyām Ebū Ṭālib (6) ol server ile eşnā-i mūkālemede didi ki: “Ey nūr-ı çeşm-i ḥānvāde-i (7) ḥalīl! Ma^clūmuñdur ki, muḳteżā-yı ferāḥ-destī-i bezl ü seḥā ve temādī-i (8) ḥuşḳ-sāl-i ḳaḥṭ u ḡalā tehī-sāz-ı kīse-i ṭārif ü telīd olup (9) kef-i dest-i mekārim-peyvestim naḳdīne-i re^sü'l-māl-i dirhem ve dīnārdan (10) şıfr ve ḥālīdir. Ve el-ān ḳāfile-i ehl-i Mekke dā^ciye-i ticāret ile (11) ṭaraf-ı Şām'a maḥmil-bend-i ^cazīmetdir. Ve Ḥadīce bint-i Ḥuveylid ki, (12) ḥālā sermāye-dārān-ı ehl-i beledden olup her mevsim-i ticāretde (13) kārbān-ı Ḳureyş ^cāzim-i sefer-i ticāret **(H95a)** olduklarında kār-āzmūd-gān-ı (14) ḳavimden bir mu^ctemed kimse ihtiyār u istişḥāb idüp anıñ (15) mübāşereti ile mużarebe ṭarīḳi üzre i^cmāl-i re^sü'l-māl idüp (16) ṭarafeyn içün menāfi^c-i keşīre rū-nümā olur. Egerçi seniñ içün (17) yehūd ṭā^cifesinden ihtirāz üzre oldığım cihetden ṭaraf-ı (18) Şām'a ḥareketiñ ḥilāf-ı dil-ḥāhımdır, velākin mess-i ḥācet bi'l-iḳtizā (19) aña ilcā itmişdir. Ḳavm-i Ḳureyş ticāret ile me^slūf ve ol vecih (20) üzre kesbe meşḡūflar olup ticārete ḳalīlü'l-i^ctinā olan (21) kimesneler ḳatlarında muḥaḳḳarlardır. **“Beyt:** Ḳılmayın vādī-i ticāreti ṭay, / (22) Olur anlar ḳatında leys-i başı,” Eger sen anlara mülāḳī olup ol (23) şūret üzre ticārete şarf-ı naḳdīne-i himmet ḳılmaḡa raḡbetiñ

²²⁴ 82b ¹¹ Ḥuveylid: H Ḥuveyle // ¹⁷ ṭā^cifesinden: H ṭāyifesinden // ¹⁹ ile: H'de yok // ²⁰ meşḡūflar: H meş^cūflar // ²¹ kimesneler: H kimseler // ²² anlara: H aña //

83a²²⁵

(1) sem^cine īṣāl itsek seniñ nezāhetiñ ve mu^cāmelātda ṣadāqatiñ (2) ma^clūmı idigi muḳarrer olduğından nāṣī seni sā^oirlere tafzīl (3) ü tercīh idüp ez-cān u dil saña ṭaleb-kār olmaḳ emr-i muḳarrerdir.” (4) didi. Fī-nefsü'l-emr ḳāfile-sālār-ı risāletiñ zāt-ı sencīdesi (5) ḥiṣāl-i ḥamīde ve ṣīm-i pesendīde ile müteḥallī olduğu ḳavmiñ (6) ṣıḡār ve kibārı beyninde ṣöhret-ṣi^cār olmaḡile Mekke'de “Emīn” (7) ismi ile ma^crūf olmuṣıdi. Ve'l-ḥāṣıl beyān olundığı üzre (8) Ebū Ṭālib, çünki ol ḥazreti sevḳ (ve tergīb) eyledi ki, re^osü'l-māl-i Ḥadīce'yi (9) i^cmāl ile ticārete raḡbet-nümā olduğın aña ^carḫ u inhā ile (10) mürāca^cat ve ilticā eyleye. Ammā (evvel) ol server-i refī^cü'l-cenāb “Mercūdur ki, (11) anıñ ṭarafından ṭaleb ü da^cvet zuhūr ide.” deyü ṣeker-pāṣ-ı (12) cevāb oldı. Ve bu muḥāvere resīde-i sem^c-i Ḥadīce olıcaḳ ol (13) ḥazreti da^cvet-sāz olup mülākī olduğda, “Ey neḳāve-i (14) sülāle-i **(H95-B)** İsmā^cīl! Seniñ kaffe-i mu^cāmelātda ṣadāḳat ve emānetiñ (15) ve mekārim-i ḥulḳ ve seciyyetiñ كنفار على علمن ma^clūm-ı kaffe-i ehl-i ḥarem ve (16) meczūm-ı ^camme-i ümem olmaḡile benim daḡī ḳatımda nezāhatiñ mütebeyyin olmuṣdur. (17) Ve ḥālā maḳṣūdumdur ki, ticāret için saña māl-i vāfir teslīm (18) idüp ṭaraf-ı Ṣām'a firistāde ḳılam. Ve cenāb-ı rezzāḳ-ı berāyā (19) her ne miḳdār ribḫ ve sūd-mendi ^caṭā ḳılursa senden (20) muḳaddem ol kāra mübāṣir olanlar için mu^cayyen ve ḳarār-dāde (21) olan miḳdārıñ saña zıfını bezl itmeden ez-cān ü dil (22) minnetdārim.” didi. Ol ḥazret daḡī ḳabül ve ṣüret-i ḫikāyeti (23) Ebū Ṭālib ile meṣvereye ta^clīḳ idüp ṣüret-i ḫālī Ebū Ṭālib'e

²²⁵ 83a⁸ ve tergīb: N'de yok // ¹⁰ evvel: N'de yok // ¹⁸ rezzāḳ-ı: H rāzıḳ-ı //

83b²²⁶

(1) i^olām itdikle الیکا هذا الرزق ساقه الله الیکا (2) istişvābından soñra şūret-nümā-yı kabūl olmuşidi. Ve ba^ozı (3) ehl-i siyer rivāyeti üzre pes ol kâfile-sālār-ı risālet tekml-i (4) mühimmāt-ı sefer kılmak şadedinde Hādīce Meysere nām ğulāmı fā^oiz-i şeref-i (5) hizmetleri kılp çāpük-süvār-ı ^oarşa-i sipihr-i mīnā-fām gibi ^oāzim-i (6) ufq-ı bilād-ı Şām oldı. “**Beyt:** توميروى بمركب، صد بيك قطره زن زبيت مينكنم روان، (7) رهوار من از اشك، fevka'l-ġāye tenbīh-fermā oldı ki, ol hāzretiñ şeref-i (9) hıdmetini sermāye-i sa^oadet bilüp re^oyine muhālefetden muhteriz (10) ola. Ve ba^ozı rivāyātda vürüdi üzre hīşāvendān-ı (11) Hādīce'den Hūzeyme bin Hākem-i Sülemī nām bir şahış dahī fā^oiz-i şeref-i (12) mülāzemet kılındı. Ve Hūzeyme ol hāzretiñ bir mertebe dil-rubūde-i (13) muhābbeti olmuşidi ki, eşnā-i kaç^o-ı tarīķde bir lahza andan mufāriķ (14) olmaz idi. Mervīdir ki, eşnā-yı tayy-ı mefāviz ve berārīde şütrān-ı (15) **(H96a)** Hādīce'den iki re^os-i zāmile-i kūh kūhān-ı bürd-bār zānū-beste-i (16) ^oiķāl-i i^onā vü kelāl olup vā-mānde ve bī-mecāl kalmış idi. Derhāl (17) Meysere ol serveriñ huzūrına şitāb-kār olup i^olām-ı hāl (18) idicek ol çāre-sāz-ı vā-māndegān-ı tīh-i ^oacz u iftikār derhāl (19) dest-i mübārek-i hümāyūn-fālını ol şütrāniñ pāy-i bī-mecāline vaz^o (20) u imsās ve leb-i cūnbān-ı du^oā olıcaķ fi'l-hāl bi-emrillāhi'l-müte^oāl (21) huşūl-i tāb u tūvān ile berpā olup sür^oat-i seyr ile pīş-rev-i (22) merākib-i kār-bāniyān oldılar. Ve Hūzeyme bu hāleti müşāhede idicek (23) ol serveriñ ^ouluvv-i şānına berā^oat-i istihlāl oldığı meczūm

²²⁶ 83b ¹ deyü: H deyüp // ²⁰ ve: H ile // ²¹ tūvān ile: H tūvānla // pīş-rev-i: H heşrev-i //

84a²²⁷

(1) olmuş idi. Ve'l-ḥāşıl çünki tayy-ı merāḥil ile arāzī-i Şām'a (2) vāşıl ve Sūḳ-ı Buşrā'da ḥaṭṭ-ı revāḥil olunup bir şavma^ca ḳurbunda (3) nāzil oldılar ki, ol şavma^cada Naşūrā nām bir rāhib-i murtāz (4) ^cuzlet-güzīn idi. Ba^czı rivāyātda ol şavma^ca zıkrı sebḳat (5) iden Buḥeyrā'nıñ ^cuzlet-cāyı olan şavma^canıñ ^caynı olup (6) Buḥeyrā ḳazā-i naḥb idüp Naşūrā anıñ cā-nişīni olmaḳ vukū^c (7) bulmuşdur. Be-her-taḳdīr maḥall-i nüzül olan mevzī^cde bir dirāḥt (8) vāḳı^c olup ol dirāḥtıñ taḥtında başt-ı zīr-endāz-ı ārām itmişler (9) idi. Ve ol rāhib ile Meysere beyninde çeşm-āşinā-i sābıḳa (10) olduğından nāşī anı gördükde, “Ey Meysere! Zīr-i dirāḥtda nāzil (11) olan kimdir?” deyü (isti^olām sadedinde olıcaḳ, meysere daḫī “Ehl-i ḥaremden bir kimsedir.” deyü) çünki mutaşaddī-i cevāb oldu. Rāhib tekrār, (12) “Ey meysere! Ol şecere taḥtında nāzil olmaz. İllā ol zāt-ı mu^callā (13) ḳadr ki, tārik-i mübāreki tāc-ı risālet ile mübeccel ola.” didi. (14) Tekrār mutaşaddī-i su^oāl (**H96b**) olup “Ey Meysere! Ol zāt-ı ḥuceste (15) simātıñ beyāz ^caynı ḥumrete mā^oil midir?” didikde, Meysere “ نعم لا يفارقه ” (16) ya^cni dā^oimā sürḥ-gün oldığı ḥulḳı olup bir ^cārıza sebebiyle (17) olmadığından nāşī ol keyfiyyet andan mufāriḳ u zā^oil olmaz.” deyücek (18) rāhib “ هو هو وهو وهو āḥirü'l-enbiyā ” deyü idrāk-i zamān-ı bi^cşeti temennī (19) ile izḥār-i iştıyāḳ eyledi. Ve Meysere bu şüret-i güft u şunūdı (20) mersüm-ı şaḥīfe-i ḥāṭırı ḳıldı. Ve ba^czı ehl-i siyer-i Nişābūrī'niñ (21) ba^czı mü^oellefātından bu vecihle nāḳil olmuşdur ki: Rāhib-i mezbūr ol (22) sāyebān-ṭırāz-ı risāletiñ ḳudümü ḥālinde mażalle-sāzī-i (23) ḡamāmı müşāhede idicek Meysere'den “Sizler kimlersiz?” deyü mutaşaddī-i

²²⁷ 84a ¹¹ Parantez içindeki ifade N'de yok // ¹⁶ sebebiyle: H sebebi ile // ¹⁸ zamān-ı: H zebān-ı // ²¹ nāḳil: H naḳl //

84b²²⁸

(1) isti^olām olduḡda, ol daḡī kendi Ḥadīce’niñ ğulāmı Meysere (2) olduġın i^olām hilālinde, rāhib Meysere’den mestūr-ı iḡtilās-ı (3) fırsat idüp ḡaṡve ḡaṡve ol şāhinşāh-ı eyvān-ı hidāyete (4) ḡarīb oldu. Ve tārik-i farḡ-ı ferḡad-sāy-ı mübārekini taḡbīl ile (5) müstes^oid olup pāy-i sidre-peymāsına rū-mālden şoñra (6) didi ki “Saña ĩmān-āver olup şehādet-sāzım ki, cenāb-ı (ḡazret-i) (7) ḡaḡḡıñ tevrātta zıkr itdiġi nebiyy-i mūkerrem sensin.” Ve didi ki (8) “Yā Muḡammed, seniñ delā^oil-i nübüvvetiñden kütüb-i ḡadīmede mezḡūr olan (9) ^oalāmātıñ cümlesi meşḡūd u mu^oayyen olup henüz ancak bir ^oalāmet (10) ḡalmışdır.” deyü ṡaleb-kār-ı müşāhede-i ḡātem-i nübüvvet oldu. Anı daḡī (11) müşāhedeye fā^oiz olduḡda رسول الله النبي الامى الذى (12) اشهد ان لاله الا الله واشهد انك ابراهيم بن مريم deyüp (13) bu siyāḡ üzre ḡazret-i mesīḡ ḡaḡḡıñda bu müdde^oāyı tenvīr ü (14) tavzīḡ itmişdir ki, bu şecere taḡtında nüzül itmez, illā ol nebiyyi ümmiyyi (15) ḡāşimiyyi ^oarabiyyi mekkiyyi ki, şāḡib-i (H97a) ḡavz-ı şefā^oat ve şāḡib-i livā^oi’ (16) l-ḡamddir. Ve ba^ozı rivāyātta ol şecere ḡuşḡ u zābil iken (17) yümni nüzül-i nebevī ile sāk u aḡşānı muḡazzar u reyyān olup (18) pīrāmenī sebze-zār u şāḡları meyve-dār olduġı vārid olmuşdur. (19) Ve ol ḡāfile-sālār-ı risālet cenābı ile bir muḡtezā-yı dād u sited (20) bir kimse miyānında vuḡū^o-ı ḡilāf eşnāsında ol şaḡş-ı aḡlef (21) bi’l-lāt ve’l-^ouzzā diyicek ol ḡazret ما حلفتُ بهما قطُ (22) buyurdılar. Ve bu kelām-ı lü^olū-nizām ol şaḡşıñ mesmū^oı olıcaḡ (23) اقول قولك deyü taḡşīn ü taşdıḡ idüp ve Meysere’yi

²²⁸ 84b ⁶ ḡazret-i: N’de yok // ¹⁵ ḡavz-ı şefā^oat: H ḡavz u şefā^oat //

85a²²⁹

(1) tenhā-keşīde oldı. Ve sırran aña “Yā Meysere, bu zāt-ı sūtūde (2) simāt nebiyy-i meb[°]ūs-ı muntażardır. Ve ol hāl-ı kâ[°]ināt haqqıçün (3) ki, nefsim anıñ kabza-i kudretindedir, aḥbārımız kitāblarında (4) nu[°]ūt ve evşāfına muşādif ü muṭṭali[°] oldukları nebiyy-i (5) muḥterem işbu zāt-ı mükerremdir.” didi. Ve Meysere bu şūreti daḥī (6) mersūm-ı şaḥīfe-i zamīr ve sebt-i cerīde-i zabṭ u taḥrīr eyledi. (7) Vaqtā ki maşlahat-ı ticāret qarīn-i itmām ve meş[°]ale-i dād u sited (8) resīde-i encām ve kāfile-i Şām taraf-ı Mekke’ye imāle-i licām kıilup (9) kāfil-i cānib-i (beled-i) ḥarām oldılar, (ittifākā) hareketleri mevsim-i temmūz-ı pāşne-sūza (10) muşādif olup bir günde ki, vaqt-i hāciredede iştidād-ı ḥarr (11) ile rüy-ı deşt ve hāmūn-ı şiddet-i germādan külḥen-nümūn olmuş (12) idi. Meysere ol sultān-ı serīr-i i[°]cāzı iki nefer melek-i (13) sidre-pervāz ḥarr-ı hecīrden viḳāye-sāz olmuş mu[°]āyene iderdi. (14) Ve bu ḥāleti küll-i yevm müşāhede kıılmağla ol ḥazretiñ [°]aẓm-ı şānı (15) meczūm ve muḥaḳḳaḳ olup derūn-ı Meysere’de ol maḥbūb-ı yezdān (16) cenābına bir mertebe ḥubb u velā münba[°]is **(H97b)** ü nümāyān olmuşidi ki, (17) muḳtezā-yı farṭ-ı muḥabbet olan [°]ubūdiyyet ḥudūşünden nāşī gūyā (18) o şehinşāh-ı sitāre ḥaşem ü sultān-ı [°]Arab ve [°]Acemiñ [°]abd-ı memlūki (19) idi. “**Beyt:** Kul olam mı ğayra sen şāhım ne añlarsın beni, / (20) Bir efendim vār iken [°]ālemde sultānım gibi,” Çünki ol seferden (21) rücū[°] kıılınup Merrü’z-żahrān nām menzile ki, Mekke ve [°]Asfān (22) beyninde bir vādīniñ ismi ve lisān-ı [°]āmmede baṭn-ı merr dimekle (23) müte[°]ārif olup ḥālā vādī-i Fāṭıma ismi ile meşhūr olan

²²⁹ 85a⁹ beled-i: N’de yok // ittifākā: N’de yok //

85b²³⁰

(1) maḥaldir, Meysere iltimās eyledi ki, kendi ol maḥalde ḥaṭṭ-ı riḥāl (2) idüp ol sipahsālār-ı ḥayl-ı rüsül cenābı andan muḳaddem emākin-i (3) ümmü'l-kurāya sāye-i iclāl-şāle ol ḥazret bu me^omüle (4) müsā^oade-fermā olup cānib-i Mekke'ye ^oinān-ı kerem-i sür^oat ve (5) ^oazīmet olmağile duḥūlde rüfekāyı sebkat eyledi. Ve sa^oadet (6) ü iclāl ile beled-i ḥarāma vuşūlleri ki, ḥarr-i vaḳt-i zāhīreye (7) muşādif olmuşidi. İttifākā ol vaḳitde Ḥadīce nisvān-ı Mekke'den (8) bir gürūh ile dā^oıye-i istirvāḥ ile menziliniñ ^oaleyh-i ismi ile (9) mu^oabber olan cihān-nümāsına ya^oni devlet-ḥānesiniñ ğarfe-i (10) ^oulyāsında hem-neşet olup amīziş üzre iken gördi (11) ki, ṭaraf-ı rāh-ı Şām'dan saḳf-ı revāḳ-ı sipihre peyveste bir (12) ğubār nümāyān oldı. Ve derūnundan ḥilāl-i seḥābdan mühür-tāb-dār (13) zūhūr ider gibi bir cemmāze-süvār-ı berḳ-reftār zāhir ve bedīdār (14) oldı. yaḳīn olduḳda “**Beyt:** Müjde kim ey ḥüsrev-i bih rüzġār-ı (15) mülk-i şavḳ, / Genc-i bād-āverd-i ümmīd ve temennādır gelen.” Gördiler ki, (16) ol sulṭān-ı sidre-serīrdir ki, bir ba^oır-ı refref-i mesīre (17) rākib olmuş ḥıyābān-ı reh-ġüzāra reşş-i envār iderek resīde (18) oldı. Ve ol ḥāalde Ḥadīce müşāhede (**H98a**) kıldı ki, ol sürūr-ı (19) sa^od-aḥteriñ ḥizā-i (ser) sa^oadet-efserinde iki nefer ferişte-i zūhre-peyker (20) sāyebān-ı mişāl-i refrefe-sāz-ı istikrār olup ḥareket ve sükūnı (21) ḥālinde fark-ı serinden mufāriḳ olmazlar. Ol maḥalde hem-şoḥbeti (22) bulunan cemā^oat-i nisvānı bu ḥāletden āġāḥ idüp anlar daḥī (23) mu^oāyene kıldıklarında fevḳa'l-ġāye müte^oaccib olup istiġrāb

²³⁰ 85b ¹⁴ beyt: H şî'r // ¹⁹ ser: N'de yok //

86a²³¹

(1) itdiler. (ammā) andan soñra vaqtā ki Meysere daħī Mekke'ye vāşıl (2) ve devlet-ħāne-i Ĥadīce-i kübrāya dāħil oldu, pīş-gāhında taqđīm-i (3) merāsım-i itmām-ı ĥızmet ile sernihāde-i zemīn-i °ubūdiyyet olduħda (4) Ĥadīce aña keyfiyyet-i tazlīl-i meleķīni müşāhede itdiklerini naql u (5) ĥikāyet idicek Meysere daħī Şām'dan bu cānibe kufül u iyāb (6) vaqtinden ĥavālī-i beled-i ĥarāma vuşūlleri vaqtine gelince ol keyfiyet (7) °ale'l-istimrār meşhūdları olduĝın ĥikāyet ve ol ĥazret (8) ĥuşūşunda Nastūrā-yı rāhibden ve eşnā-yı bey^c ve şirāda (9) imtiħānen teklīf-sāz-ı taħlīf olan şahş-ı sālifü'z-zıkrden (10) mesmū^cı olan kelāmı °alā vuķū^a rivāyet eyledi. Ve ol sefer-i (11) ĥayr-eşerde yümn-i kudūm-i nebevī ile qarīn-i ĥuşūl olan ribħ ve (12) sūd-mendi sinīn-i māziyede ma^chūd olan mertebeniñ (13) zā^fı mertebesine resīde olduĝın i°lām ve tebşīr eyledi. (14) Ĥadīce daħī muķtezā-yı mekārim-i taħbī^cisi ile sābıķa müsem mā (15) olan miķdārıñ zā^fı mertebesin i°tā vü ithāf ile (16) taqđīm-i merāsım-i bezl ü elṭāf eyledi. Meşşāṭa-i ĥīre-dest-i (17) dūşīze-gān-ı ma^cānī ki, yerā^a-i bāhirü'l-berā^cadan °ibāretdir, (18) bu nesak üzere tutuķ-pīrā-yı şebistān-ı rivāyetdir ki: Ĥazret-i (19) Ĥadīce-i kübrā -raziya'l-lāhu °anhā-vaqtā ki Meysere'den iyāb ve zehābda (20) mu^cāyene kıldıĝı (**H98b**) irhāşatı ve ba^czı gūşāde-çeşmān-ı ehl-i (21) kitābdan mesmū^cı olan aķvāl ve rivāyatı istimā^c kıldı, (22) kānūn-ı derūn-ı sūziş-i mashūnundan zebāne-keş-i iştī^cāl u iltihāb (23) olup ez-cān u dil rāĝıb-ı pürsitārī-i (sulṭān-ı) sidre-cenāb olmuşıdi.

²³¹ 86a¹ ammā: N'de yok // ⁴ itdiklerini: H itdiklerin // ⁹ sālifü'z-zıkrden: H sālifü'z-zıkrde // ¹⁹ iyāb ve zehābda" ifadesi yerine H'de "eşnā-i zehāb ve iyābda" ifadesi vardır // ²³ sulṭān-ı: N'de yok //

86b²³²

(1) ve bu bâbda Vâkıdî ve ğayrıñ hadîs-i nefîseden mervîleri (2) olup ibn-i seyyidü'n-nâsıñ Sa^cd'dan rivâyet ile resîde-i (3) rütbe-i iştihâr olup meşâhîr-i ehl-i siyerden cem^c-i keşîriñ menķûli (4) olmağıle nefîseden me^oâl-i hikâyet bu vecih üzre ifrâğ kalıp (5) rivâyet olunmuşdur ki: Hüdâice ki, ol vakıtde tâhir laķabı ile (6) ve bir rivâyetde seyyidet Kureyş ^cunvânı ile şöhret şî^câr idi. (7) Nisvân-ı Kureyş beyninde vefret-i hâzım u kiyâset ve keşret-i mâl ü şervet (8) ile mümtâz olup şeref-i neseb ve nezâhet-i hâseb ile ser-efrâz (9) olduğından nâşî aşhâb-ı kâdr u yesâr olan eşrâf-ı vâlâ (10) tebârânı bi'l-cümle hâst-gâr olup aña tâlib ve ol anlardan (11) dâmen-keş-i imtinâ^c olup nâkib ü hârib idi. Ol hâzretiñ (12) sefer-i Şâm'dan kufûli eşnâsında bir gün beni huzûrına da^cvet (13) eyledi. Ve desîs ittiḥâz idüp ol server-i mu^callâ-cenâba peyvendsâz-ı (14) ^calâķa-i izdivâc olmağıçün irsâl eyledi. Ben daḥî ol dâ^ciye ile (15) huzûr-ı Muḥammed bin ^cAbdu'l-lâh'a varup tertîb-i muķaddemât-ı mûşilü'l-merâm (16) ile idâre-i raḥîķ-i peyâm iderek bu vecihle sevķ-i kelâm idüp (17) “Ey nuḥbe-i (sülâle-i) İsmâ^cîl, sebep nedir ki el-ân âvân-ı ^cunfuvân-ı şebâbıñ (18) iken sende te^oehhül ve tezevvüce rağbet zâhir degüldür.” didim. Ol (19) server-i sûtüde-siyer cevâba mutaşaddî olup, “Ḥâlâ levâzımını (20) tedârike vâfî mâldan ceyb-i miknetim tehî (H99a) olduğından nâşîdir.” (21) diyicek, “Ey merğûb-ı terînü'l-Hâşim! Ol mühimmât u levâzım tedârikini (22) âḥir kimse mühim-sâz-ı kifâyet olup saña teklîf olunmaya. Ve saña (23) ez-cân u dil rağbet-nümâ olan câmi^ca-i şeref-i neseb ü cemâl

²³² 86b ⁸ ser-efrâz: H ser-firâz // ¹⁷ sülâle-i: N'de yok //

87a²³³

(1) ve fihris-kār-ı nāme-i ʿaql u kemāl bir zāt-ı sūtūde-ḥiṣāl olıcaḵ (2) raġbete ne māni^c ƙalur?” didigimde benden istīzāḥ-ı kelām ve (3) ṭaleb-i ta^cyīn-i merām buyurdılar. Ben daḥī ol ḥāst-gār-ı perestārī (4) Ḥadīce oldıġın taṣrīḥ ü ta^cyin itdim. Ve derḥāl menzil-i Ḥadīce (5) ṭarafına ṣitābān olup gitdim. Ve meclisi ʿalā-vuḵū^ca varup (6) Ḥadīce’ye teblīġ idem. Sefāret iĉün etbā^cından birini iḥtiyār (7) idüp “Sā^cat-i filānīde inṣā-i ʿaḵd iĉün meclisimize ṣeref-baḥṣ-ı (8) ḥuzūr olasız.” deyü ṭaraf-ı bāhirü’ṣ-ṣeref-i sulṭān-ı sidre (9) serīre irsāl-i sefīr eyledi. Ve kendi ʿammi olan ʿAmru bin Esed’i (10) emr-i tezvīce mübāṣeret ḥizmeti iĉün da^cvet eyledi. Ve bu rivāyet (11) daḥī ekṣer kütüb-i ehl-i siyerde nigāṣte-i ḥāme-i i^ccāz-ı eṣer ƙılınmıṣdır (12) ki: Ānifen beyān olundıġı üzre Ḥadīce-i Kübrā bir ʿaḵīle-i ʿākile (13) ve lebībe-i kemāle idi. O hilāl-i ufḵ-ı risāletiñ zuhūr ve ṭulū^cundan (14) ve ol mihr-i sipihr-i hidāyetiñ keyfiyyet-i zuhūr ve suṭū^cundan “سالی که نکوست از بهارش بیداست، (15) ع” maġzāsı üzre irtifā^c-ı (16) ṣānını teferrūs eyleyüp fā^ciz-i perestāre-i ḥarem-serāy-ı sipihr-i i^ctilāsı (17) olmaġı sebeb-i irtifā^c-ı ƙadr u menzelet bilmiṣidi. Ve ḥā^ciz-i ṣeref-i (18) ḥizmet-i bā-sa^cādeti olmaġa ez-cān u dil raġbet ƙılmıṣidi. (19) Felihāzā ṣanādīd-i ƙavmden aṣḥāb-ı ser ü sāmān bezl-i naḵdīne-i (20) cān idüp anı hevdec-güzīn-i izdivāc ƙılmaġa ṭālibler olup (21) ƙaṭ^cā anlara rū-nümā-yı ƙabūl vu raġbet olmamıṣ iken ol sulṭān-ı (22) **(H99b)** erīke-i nezāhat cenābına kendüyi ʿarṣa mübāderet idüp (23) “Ey püser-i ʿamm-i memdūḥü’ṣ-ṣiyem! Seniñ ṣeref-i neseb ile ƙarābetiñ

²³³ 87a⁴ ü ta^cyīn: H’de yok // ¹⁰ tezvīce: H tezvīçe // ve: H’de yok //

87b²³⁴

(1) ve ḥusn-i ḥulḳ ve ḥaṣletiñ ve şıdḳ-ı ḥadīs ve emānetiñ cihetinden (2) derūnum ḥā°iz-i şeref-i muḳārenetiñ olmağa ser-kerem-i ṭaleb ve rağbetdir.”

(3) deyü māfi’z-ḳamīrini °arḳ-ı ḥāk-pāy-i sultān-ı sidre-serīr eyledi. (4) Ol ḥazret daḥī şūret-i ḥālī varup mesāmi°-i a°mām-ı kirāma (5) teblīğ ü i°lām eyledikde, Ḥamza bin °Abdu’l-muṭṭalib derḥāl nehḳat (6) idüp ol ḥazret ile ma°iyyet üzre Ḥuveylid bin Esed’e varup (7) ḥuṭbe-perdāz-ı ṭaleb ü rağbet olduḳda ol ṭarafdan daḥī şūret-i (8) ḳabūl rū-nümā-yı mir°at-ı ḥuşūl olmuşidi. Ve bundan esbaḳ (9) Nefīse bint-i Münebbih’den naḳl ile ḳıkrine taşaddī olunan rivāyet üzre (10) Ḥadīce’niñ irsāl-i sefīr ile itmām-ı maşlaḫat-ı °aḳd u tezvīc içün (11) da°veti vaḳti resīde oldı. Ol efḳal-i enām a°mām-ı kirām (12) ve benū Hāşim ve rū°esā-yı Muḳar ile ol yevm-i mev°üdda devlet-cāy-ı (13) ma°hūda ḳiyā-resān-ı °izz ü iclāl oldılar. Cānib-i Ḥadīce’den (14) merāsım-i tebcīl ü ikrām ḳarīn-i itmām olduḳdan soñra Ebū Ṭālib (15) āyīn-i meşāḳı°-ı ḥuṭebā-i °arab ve °urabā üzre bir ḥuṭbe-i belīğa-i (16) saḥbān-pesend-i bī-mānend inşāsına dībāce-ṭırāz olup (17) bu minvāl üzre ḥarīr-i bāf-ı maḳāl oldı ki: **Ḥuṭbe:** (18) الحمد لله الذى جعلنا من ذريته ابراهيم وزرع اسمعيل وضيئىء معد (19) لنا بيتاً محجوجاً وحرماً امناً وجعلنا حكماً على الناس اما (20) و جعلنا حسنته بيته و سواس حرمة و جعل قريش الّا رجح به شرفاً ونبلاً (22) بعد فان ابن اخى هذا محمد بن عبدالله فتى لا يوزن به رجل من (21) قل فان المال ظلّ زائل و امر حائل و عاريه جعته و (23) وان كان فى المال (H100a) وفضلاً و عقلاً محمد

²³⁴ 87b¹ ḥūs-n-i ḥulḳ: H “ḥūs-n ü ḥulḳ //

88a²³⁵

الصدّاق ماعا جلّه و آجلّه من مالى عشرين (2) قد عرفتم قرابته و خطب خديجه بنت خويله و بذل لها من (1)
 Ve şāḥib-i ḥamīs-i (4) muntekādān rivāyet-fermādır ki: Ebū Ṭālib sımṭu'l-lāl-i ḥuṭbe-i (5) belīga-i müttesaku'n-
 nizāmına ḥātim-zen-i ḥātime-i itmām olıcaḡ, Varaḡa (6) daḡī şāḥife-pīrāyī-i
 ḡāme-i zebān-ı ḡiṭāb ile varaḡ-ṭırāz-ı cevāb (7) ve müşennef-sāz-ı mesāmi^c-i
 aṣḡāb olup didi ki, (8) الحمد لله الذى و فضلنا على ماعدت و فخن سادالعرب (8) aṣḡāb olup didi ki,
 احد من الناس فخرکم و شرفکم و رغبتنا فى (10) قادتها و انتم اهل ذلك كله لا تنكر العشره فضلکم لا یرد
 خويله من محمد بن (12) فاشهدوا على معاشر قريش بانى قد زوجت خديجه بنت (11) الاتصال بحبلکم
 ، عبدالله على اربعمائه دينار، ḡātime-bend-i maḡāl (13) oldu. Ol mecma^c-ı maḡāsin-i
 ḡiṣāl ve yenbū^c-ı mekārım ü efzāl (14) meşḡūl-i mühim-sāzī-i velīme olup
 naḡr-ı cüzūr, ve bir rivāyetde naḡr-ı (15) cüzūrīn ile iṭcām-ı cemā^cate fermān-
 fermā oldu. Ve ḡazret-i (16) seyyide-i kübrā daḡī cāriyelerine emr itdi ki, zaḡb-ı
 düfūf (17) ve raḡşda pāy-efşān olup şevḡ-engīz-i ḡāzırān olalar. (18) Ebū
 Ṭālib bu ḡuṣūşdan mesrūr ve feraḡ-yāb olup (19) الذى اذهب عنا الكرب و دفع الحمد لله
 ، عنا الهموم، deyū şeker-güzār (20) oldu. Ve ol vaḡitde ki, tezvīc-i ḡadīce'dir,
 eşher rivāyāt-ı (21) mihre-i rüvāt-ı şıḡāt üzre velādet-i sulṡān-ı risāletden (22)
 yigirmi beş sene yāḡūd yigirmi beş sene iki ay ve on gün (23) mürūr itmiş
 olup ve ḡadīce'niñ -raḡiya'l-lāhu ^canhā- (H100b) ol vaḡitde

88b²³⁶

(1) sinni kırık seneye bālīg olmuş idi ki eşher kütüb-i siyerde meşṡūr (2) olup
 yigirmi dōrt sene hem-ḡābe-i seyyid-i şaḡaleyn olmaḡ ile (3) şeref-i ḡarīn

²³⁵ 88a ¹ zebān: H zenān // ¹⁷ raḡşda: H raḡsla // ²⁰ tezvīc-i ḡadīce'dir: H ḡadīce'dir //

²³⁶ 88b ² olmaḡ: H'de yok // ⁶ ḡazret-i: H'de yok //

oldığı mezkûrdur. Ve rivâyât-ı sâbıkā muṭāvīsinden (4) müstefād olduğu üzere sulṭān-ı rūsūl tarafından mübāşir-i emr-i (5) hıṭbe vü tezvīc olan ba°zı rüvāt nakli üzere a°mām-ı kirāmdan (6) Ḥazret-i Ḥamza ve ba°zı erbāb-ı siyer Ebū Ṭālib mübāşereti ile (7) olmak rivāyetin ihtiyār itmişdir. Ve Ḥadīce cānibinden ol huşūş (8) için berzede-dāmān-ı hıdmet olan °ammi °Amru bin Esed olduğu (9) müberred nakli ile şübūt bulup Vāḳidī'niñ daḥī muḥtārı olmuşdur. (10) Ve rivāyet-i uḥrāda birāderi olan °Amru bin Ḥuveylid mübāşereti (11) ile vuḳū°i menḳūldür. Ve İbn-i İshāḳ siyerinde Ḥadīce'niñ (12) pederi olan Ḥuveylid bin Esed'den şudūrı rivāyetin ihtiyār (13) idüp ba°zı naḳḳādān-ı fenn-i siyerdan Ḥuveylid'iñ ḥarb-i füccārdan (14) muḳaddem mütevārī-i ḥāk-i bevār olduğın işbāt idüp (15) ve ḥarb-i füccārīñ daḥī ol vaḳitden muḳaddem olduğu müttefaḳun (16) °aleyh olduğın beyān ile redde mübāderet itmişlerdir. Ve (17) miḳdār-ı şidāḳda daḥī erbāb-ı fenn-i siyer ve āşārdan müte°addid (18) ve müteḥālif nuḳūl u aḥbār vürüd idüp evvelā Ebū Ṭālib'iñ (19) hıṭbesinde zıkrı ihtiyār olunan rivāyet üzere yigirmi (20) re°s bekre-i kūh kūhān ya°ni şütr-i civān-pürtāb u tuvān olmak (21) mezkūr olmağile bir cemā°at ol ḳavli taḳdīm itmişlerdir. (22) Ve Fāzıl-ı Ḥalebī ihtiyār itdiği üzere hıṭbe-i mezkūrede (23) ve

وقد بذل اليه من الصدقات ما عاجله و آجله

89a²³⁷

(1) işnā-yı °aşer و نشأ و اوقيه °ibāreti ile mezkūr olmuşdur ki اوقيه (2) kırk dirhem ve نشأ (H101) fetḥ-i nūn (ile) ve şīn-i mu°acceme vü müşeddede ile yigirmi (3) dirhemden °ibāret olmağile mecmū°ı beş yüz dirhem olur. Ve bu (4) beş yüz dirhem zehab olduğını Muḥibb-i Ṭaberī ta°yīn ü taḥḳīḳ (5) itdiğin °Allāme-i

²³⁷ 89a² ile: N'de yok // ¹⁰ ve: N'de yok // ²³ olmuşdur: N'de yok //

Halebî ihtiyârı ile tevşîk-i mudde^câ itmişdir. (6) Ve ba^czı muhaqqıķın-i fenn bu iki rivāyeti cem^c ve telfîķde a^cmāl-i fikr-i (7) ^camîķ ile iki vecih üzre mutaşaddî-i tevfiķ olup “Cā^oizdir (8) ki, yigirmi mihār-i şütrüñ ol vaķitde kıymeti beş yüz dirhem zehab (9) olup yigirmi re^os şütür ol miķdār-ı zer-hālîşden ^cavz (10) ola, (ve)yāhūd ol miķdār-ı zehab Ebū Tālib tarafından edā olunmuş (11) olup şütürler server-i kā^oināt -^caleyhi eşrefü’ş-şalavāt- cānibinden (12) i^cta buyurulmuş ola.” demişlerdir. Ve aşhāb-ı āşār ittifāķiyle (13) Hāzret-i Hadīce-i Kübrā -raziya’l-lāhu ^canhā- ezvāc-ı tāhirāt cümlesinden (14) iħrāz-ı kaşabu’s-sabķ-ı taķaddüm itmiş olup ibtidā ķadem-nihāde-i (15) şebistān-ı harem-sarāy-ı sulţān-ı risālet olmağile şeref-i (16) ķarīn-i muķārenet olan anlardır. Ve mādām ki erīke-nişīn-i (17) mesned-i hayāt idiler, server-i enbiyā -^caleyh-i şerā^oifü’t-tehāyā- anlar (18) ile iktifā buyurup zevce-i uħrāyı hem-firāş buyurmağā rağbet (19) fermā olmadıkları müttefeķun ^caleyh cumhūr-ı mehere-i fenn-i hadīş ve (20) siyerdir. Ve yigirmi dōrt sene müstemirren hem-hābe-i devlet-cāy-ı (21) seyyid-i enbiyā ile şeref-i ķarīn olup ol eşref-i sülāle-i Ādem (22) -şalla’l-lāhu ^caleyhi ve sellem- cenābınıñ İbrāhīm’den mā^cadā evlād-ı (23) kirāmīleri ki, İbrāhīm Māriye-i Kıbţıyye’den pā-nihāde-i mesned-i velādet (olmuşdur),

89b²³⁸

(1) üç nefer püser-i kirāmī-güher ve dōrt nefer duħter-i havrā-manzarı ki, (2) zükürü **(H101b)** Kāsım ve Tāyyib ve Tāhir, ve enāşı Ruķıyye ve Zeyneb ve Fāţıma’dır, (3) cümle Hadīce’den mütevellid olmuşdur. Ve Ebu’l-Kāsım künyeti ile (4) mükennā buyurduķları esbak evlād-ı zükürü Kāsım idigi zāhir

²³⁸ 89b ⁴ mükennā: H tekennī // ⁵ müsteğān-ı: H müstağnī-i // ¹⁶ u: H’de yok //

(5) hāle naẓar ile münāsib olduğı müsteğan-ı °ani'l-beyāndır. **Binā-i (6) beyt-i mükerrerem, bā-ittifāk-ı Kureyş:** Ol vāzı°-ı pāyendān-ı esās-ı dīn (7) ve rāfi°-i revāk-ı fazl u yakīn -şalla'l-lāhu °aleyhi ve °alā ālihi ve (8) şahbihi ecma°in-cenābınıñ °ömri medāric-i sellem-pāye-i a°vām-ı sinīnden (9) mertebe-i hams-ı şelāşine resīde olduğı sāl-i sa°d-ı ittişāilde (10) vücūh-ı ehl-i Mekke olan şanādīd-i Kureyş bünyān-ı beyt-i mükerremini (11) tecdīd ve erkānını te°sīs ve teşyīde kemer-beste-i °azīmet olup (12) teşmīr-i sā°id-i himmet itdiler. Ve ol emr-i haṭīre bā°iş-i taşaddī (13) ba°zı rüvāt taḥkīki üzre oldur ki: Ol kıbletü'l-hācāt-ı (14) kā°inātı emṭār ve süyülden şavn u hıfz için maşnū°ları (15) olan redmi miyāh-ı süyül u emṭār tecāvüz idüp hedm (16) idicek, dāḥil-i beyt-i mükerremin duḥūl ihtimāli ile pür-ḥelecān u vehm (17) olduklarından nāşī binā vü tecdīd meczūmları oldu. Ve bir sebep (18) daḥī ol vechetü'l-āmāl-i dīrīne-sāle eṭrāf-ı memālikden (19) ḥātim-i menişān-ı ferḥunde-fāl-i isticlāb merāḥim-i īzid-i müte°āl-i emniyyesi (20) ile ithāf itdikleri a°lāk ve emvāli hıfz için derūn-ı Ka°be'de (21) maḥfūr olan cāhda maḥzūn olup bir ferd aña dırāz-dest-i (22) intihāb olmaḥ ma°hūd degül iken, ol emvāl ve bir rivāyetde ṭalā-yı (23) ḥālişden maşnū° iki °aded ğazāl mesrūḫ olup

Düyek

90a²³⁹

(1) nāmında bir şahş-ı bāhirü'n-naḫşıñ **(H102a)** yedinde bulunmağla ḫat°-ı yed idüp (2) iḳāmet-i ḥadd-i sirḫa ile sezā olduğı cezāsı tertīb olunmuşidi. (3) Ve °ahd-ı İbrāhim'den ol vakte dek beyt-i mükerrerem şafaḫāt-ı ruḥām-ı mūhenned (4) ile maşnū° ve ḫāmet-i insānī miḫdārı merfū°, ve bir rivāyetde

²³⁹ 90a⁶ beyt: H şı°r // ¹⁶ olduğından: H olduğında // ²⁰ ve: H'de yok // rivāyāt: H rüvāt //

(5) tokuz zira^c irtifā^cı olup musakkağ degül idi. Kaşd itdiler (6) ki “**Beit:** Mağarr-ı °ayn-ı dü-çeşm-i zamānedir yaraşur, / Sürādıkātın (7) iderlese perde-i ihdāk.” esāsını teşyīd ve bāb-ı mu^callā cenābını (8) terfī^c ile teşdīd idüp anlardan me^ozūn u muraħħaş olmadıkça (9) bī-gāne ve āşinādan bir ferd bī-maħābā duħūli muħāt hayta-i imkān (10) u huşūl olmaya. Ravz-ı Enf’de mezkr oldığı üzre (11) ol beyt-i mükerremde meknūz olan i^olāk-ı nefīseye dırāz-dest-i (12) cesāret olan düzd-i hıyānet-kīş-i ħabāset-endīşin ol emri (13) mühevile cūr^oeti pīş-i ezīn istilā-yı kavm-i Cürhüm eyyāmında şuret-nümā-yı (14) vukū^c olmuşdur. Ve ol bed-baht-ı tama^c-pīşeniñ ħazāne-ħāne-i (15) beyt-i mükerrem olan çāha ihtilās-ı fırsat ile reh-yāb u levc (16) olduğından nişāne-i seng-i mancınık şā^cika-bār-ı saht-ı kaħhārı (17) olmağile “بلاى دردمندان از دروديوارمى آبد، ع” medlūli (18) üzre ol yerin cevānibi maħdūm ve mūnhār olup cezāsı (19) sezā-yı °amelī ile seng-sār ve mübtelā-yı beliyye-i helāk u bevār oldığı (20) menkūldür. Ve ba^czı rivāyāt nakli üzre ol nā-kağbūl-i ka^cr-ı çāhda (21) aħz u intihāba meşğūl iken def^caten çāhin cevānibi mütezelzel olup (22) eṭrāfından mütesākıṭ olan aħcārın tezāħımı taħalħul iktizā itmekle (23) bir fūrce-i tenük ve tārda zinde kağlup ol ħāl ile iħrāc

90b²⁴⁰

(1) olunmağile miyān-ı ħavāşş (**H102b**) u °avāmda āmāc-ı sehām-ı düşnām olup (2) rū-siyāh ve bed-nām olmuşidi. Ol ħilālde ṭaraf-ı ilāhīden (gūyā) (3) ol kenzi ħāris olmağičün re^os ve zenebi siyāh bir ħayya-i sefīd (4) gūn-ı ejder-nümün o çāhda iskān olındı ki, cūşsesi zaħm (5) u sütürg ve re^osi mehīb ü büzürg olup zaħāmetini ser-i cedye (6) mümāşelet ile taħdīd itmişlerdir. Ve

²⁴⁰ 90b¹ ħavāşş: H ħāşş // °avāmda: H °āmda // ² gūyā: N’de yok // ⁴ o: H ol // ¹⁰ dıraħşān: H raħşān // ²⁰ nā-hencār-ı: H nā-be-hencār-ı //

dırāzī-i endāmı dahī ol mertebede (7) idi ki, gāhī beyt-i mükerreremi ihāta ile iltifāf hālinde re°si (8) zenebine vuşūl ile hāle-i māh gibi ihtifāf şüret-nümā olurdu. (9) Ve firāz-ı erkān-ı beyt-i mu°allā-şāna şu°ūd idüp zāhir-i cesedi (10) maṭraḥ-ı şu°ā°-ı mihr-i dıraḥşān oldukça berīk ve leme°ānı ḥıyre-sāz-ı (11) dīde-i nazżār-ı keyān olup ve kā°inen men kāne bir şahıṣ muḳābil ü müdānī (12) olsa dehānını ferruḥ-sāz olup kaşıṣ-i müdhişi ile ru°b-efgen (13) olurdu. Ve ol şu°bān-ı °acībiñ ol maḥalde istikrārı (14) bi-emri'l-lāh subḥāne beş yüz sene miḳdārı mütemāddī olmuşidi. (15) Vaktā ki sāz-kārān-ı Ḳureyş bi-iktizā°i'l-hāl müceddid-sāzī-i beyt-i (16) mükerrerem-i ḥazret-i İzid-i bī-enbāz ile cem°-i devā°ı °azīmet olup (17) müheyyā-sāz-ı edevāt-ı mübāşeret olduklarında beyt-i refī°ü'l-erkānıñ (18) celālet-i şānı derūnlarında rāsiḥu'l-bünyān ve ṭarḥ-endāz-ı esās-ı (19) sū-i ḳaşd-ı baḡī vü °udvān iden bed-baḥtān-ı şāhib-i şekā ve (20) tuḡyānıñ esās-ı nā-hencār-ı ser ü sāmānı vīrān-ı şüde-i mancınık-ı (21) ḥizlān oldığı bi'd-defe°āt meşḥūdları olmağile bi'l-fi° (22) mübāderetden hirāsān olup mütereddidler iken, ol eṣnāda (23) yevmen mine'l-eyyām ol ef°ā-i mārru'l-beyān me°lūf olduğu vecih

91a²⁴¹

(1) üzre (**H103a**) firāz-cidārān-ı refī°ü'l-erkāna şu°ūd itmişidi. (2) Hemān-dem bi-emri'l-lāh subḥāne cevvi hevādan şā°iḳa-girdār bir ṭā°ir (3) zāhir ü bedīdār oldu. Ve derḥāl anı maḥlebi ile ihtifāf (4) idüp avīḥte-i çengāl-i nekāl itdi. Ve Cuḥūn cānibine (5) götürüp gitdi. Ve Cuḥūn'da anı maḥlebinden rehā-sāz olup (6) ilḳā idicek derūn-ı ḥāke ḡā°ir ü ḡā°ib olup arz anı (7) iltikām itdi. Ve bu ḥāleti müşāhede ve temāşā°iyānıñ (8) emri binā ve tecdīdde esās-ı

²⁴¹ 91a ¹⁶ ve: H'de yok // ¹⁷ sefā°in: H sefāyin // ¹⁸ kenā°is-i: H kenāyis-i //

°azîmetlerin teşyîd idüp nakz (9) u i°ade bi'l-fi° muḥakkaḳ ve ḳarâr-dâde oldı. Ve bi-emri'l-lâh (10) te°âlâ ol eşnâda Bâḳûm nâm bir nâ-ḥudâ-i şervet-i intimânıñ sefînesi (11) hûbûb-ı şurṭa-i sevḳ-i ilâhî ile mersâ-yı Cidde'ye vâşıl olduḳda (12) bi-emri'l-lâhi te°âlâ sîl-zede-i emvâc-ı belâ olup vâ-ḥürde-i (13) sâḥil-i fenâ olduḳı mesâmi°kâr-ı güzârân-ı Ḳureş'e resîde olıcaḳ (14) Velîd bin Muḡîre ol cānibe pür-şitâb oldı. Ve beyt-i mükerrem (15) binâsına münâsib ü sâz-kâr olan elvâḥ ve edevâtı (16) iştirâ eyledi. Ve ba°zı ehl-i siyer rivâyeti üzre ol fülük-i (17) felek seyr-i sefâ°in-i Ḳayşar'dan olup ol eşnâda sevâd-ı Ḥabeş'de (18) vâḳı° kenâ°is-i ḳadîmeden kinîse-i mü°esseseyi °asker-i Kısra'dan (19) bir cemâ°at-i pür-şekâvet ki, ḥayl-ı °Acemiñ niḫle-i Mecûs'dan olduḳları (20) cihetden muṭlaḳâ ehl-i kitâba °adâvetleri muḥakkaḳdır, hedm ve iḥrâḳa (21) mübâderetleri sem°-i Ḳayşar'a ilkâ olunmaḳile ol kinîseyi müceddeden (22) binâ vü te°sîs maslaḫatı içün bî-nihâye elvâḥ u ḥadîd maḳûlesi (23) levâzım taḫmîl idüp Bâḳûm nâm mi°mâr-ı İḳlîdus-pesend-i kâr-güzâr ile

91b²⁴²

(1) ol cānibe irsāl itmişidi. Lâkin “°Arabiye تتشهى السفن، (2) تجرى الرياح بمالا” maşlaḫat-sâzî-i sevḳ-i ilâhî ile **(H103b)** mühibb ḳudret-i (3) ḳâhire-i mürsilü'r-riyâḥdan sükkân-ı gaştîniñ hevâlarına muḥâlif (4) hûbûb iden riḫ-i °âşif “**Beyt:** Felek-i dil irmeden kenâre daḫî, / (5) Rûzgâr atdı bir diyâra daḫî.” veche-i âmâlleri olan (6) cihetden °â°iḳ ve semt-i sâḥil-i Cidde'ye sâ°iḳ olmaḳile ol (7) mersâ-yı ḥayr-ı intimâda ilkâ-yı lenger-i ḳarâr eyledi. Ve re°îs-i sefîne (8) olan Bâḳûm mühendis-i kâr-sâz olduḳı ma°lûm olıcaḳ beyt-i (9) mükerrem içün

²⁴² 91b ⁴ beyt: H şî°r // ⁶ °â°iḳ: H °âyıḳ // sâ°iḳ: H sâyıḳ // ⁷ ilkâ-yı: H ilkâ-i // ¹¹ der°uhde vü iltizâm: H der°uhde-i iltizâm // ¹⁷ °avâ°iḳ: H °avâyıḳ //

maşlahat-ı vaz^c-ı esās aña °arz u teklīf ile (10) iltimās olunduğda ol dahī miyān-ı °azīmete şedd-i mınṭıka-i ihtimām (11) ile ol hizmeti ez-cān u dil der^cuhde vü iltizām eyledi. (12) Ammā İbn-i İshāḳ naḳli üzre ol vaḳitde Saīd bin °Aş'ıñ (13) mevālīsinden Mekke'de bir kıbtıyyü'l-aşl mi^cmār-ı mühendis-şi^cār (14) vār idi ki, ḥazāḳatı ma^clūm-ı şıḡār u kibār idi. Emr-i te^ssīs ü (15) binā anı istiḥdām ile ḳarīn-i tekmīl vü itmām olmuşdur. Ve'l-ḥāşıl (16) bu vecih üzre ṭaraf-ı ilāhīden merreten ba^cde uḥrā mütekerrir ü mütetābi^c (17) teysīr-i ḥuşūl-i levāzım ve imāṭa-i °avā^siḳ ü mevāni^c imārāt-ı izn (18) ü ruḥşat oldıḡı meczūmları olup esās-ı himmetleri müşeyyid (19) ve bünyān-ı ḳaşd u °azīmetleri mümeḥhid olup berṭaraf-sāz-ı ḥelecān-ı tereddūd (20) olduklarından kütüb-i mufaşşalada zıkr ü taştīr olunduḡı üzre (21) vālid-i server-i kā^sināt °Abdu'l-lah'ıñ ḥālī Ebū Veheb künyeti ile (22) mükennā olan °Amr bin °Ānid ilḳā ve tezkīri ile evvelā beynlerinde (23) bu nesāḳ üzre °aḳd-ı niṭāḳ-ı ittiḥād u ittifāḳ itdiler ki, vücūh-ı

92a²⁴³

(1) meşārif ve nafaḳāt-ı mevkūl kīse-i eṭyab-ı emvāl olup ol (2) ḥuşūş için **(H104a)** müheyyā-sāz-ı ḥarc u şarf oldukları nafaḳāt-ı (3) emvāli mihr-i baḡī ve bey^c-i rebvā ve muzlime zīr-destān ve māl-i maḡşūb (4) ile çirk-āb-ālūde-i televvüş itmeyeler. Ba^cde zālik bi'l-fi^cl i^cmāl-i (5) ma^cāvil-i mübāşeret kılmāḳ sadedinde bī-bāk-revşān-ı cādde-i (6) rāst-kārīden Velīd bin Muḡīre sāḥa-i şudūrdan nefes (7) dırāzī-i beyān-ı māfi'z-ḳamīr ile baḳıyye-i ḥāşāk-i tereddūd ve fütūrı (8) bu üslūb üzre berṭaraf-sāz-ı reft ü rüb olmaḳ dā^ciyesiyle (9) ḥuṭbe-

²⁴³ 92a⁸ dā^ciyesiyle: H dā^ciyesi ile // ¹⁴ vālā: H mu^callā // ²⁰ rükn-i: N'de yok // ²² gice: H giçe // ²² ātiyede: H ātīde // ²³ iḳtidā: H iḳtidār //

serā-yı istifā olup, “Ey hem-kārān-ı ıslāh-şi^cār! (10) Pīş-i ezīn, bu beyt-i refī^cü’ş-şāna sū-i kaşd ile vaz^c-ı süllem-pāye-i (11) istilā iden erbāb-ı şikā leked-i havārī-i saht-ı Kird-gār-ı Qahhār (12) ile hāk-i üftāde-i bevār olanlar mutaraşşid-ı ma^crağ-ı ifsād u ızrār (13) olan bed-kārān-ı habāşet-şi^cārdır. El-ān bu cem^c-i hayr-endīş-i (14) şadākat-kīşīñ kaşd ve himmeti bu beyt-i vālā-menzeleti teşyīd (15) ve takvītdir.” deyü şavt-ı bülendini terfī^c ile kavmi maşşūdlarına (16) mübāşerete teşcī^c kıldı. Ol eşnāda taraf-ı müstemi^cīn-i sedād (17) karīnden ma^crağ-ı cevābda “Pes, kimdir ki evvel emirden bu kār-ı haṭīre (18) mübāderet idüp hedm ü naqşa dırāz-ı dest-i cesāret ola.” (19) didiklerinde hemān Velīd bin Muğīre bī-tereddūd ü tevaqquf çīre-dest-i (20) mübāşeret olup allāhümme lā-neze^c kelimesin gūyān nāhiye-i (rükni-i) beyt-i (21) refī^cden bir miqdār maḥalli hedme cesāret eyledi. Baqiyye-i kavm (22) ol gice ihtimāmen tevaqquf ve tarabbuş itdikleri yevm-i ātiyede Velīd’i (23) sālimen kār-güzār gördüklerinde huşūl-i emn-i tām ile aña iktidā ve

92b²⁴⁴

(1) vü ihtimām ve a^cmāl-i ma^cāvil-i ikdām kıldılar. “ ع Bir binā tā ki ḥarāb olmaya (2) ma^cmūr olmaz.” vezni üzre dest- **(H104b)** endāzī-i naqz ve hedm-i (3) dest-kār-ı cenāb-ı ḥalīl-i pūr-tebcīl olan mevzi^ce muntehī olıcağ (4) bir hicāre-ḥazrā zāhir ü hüveydā oldı. Anı daḥī kal^c u taḥrīke (5) dırāz-dest-i cūr^cet olduklarında def^caten bir zelzele zuhūr idüp (6) bi-emrillāh subḥāne zemīn-i beled-i ḥarām pāy-tā-ser mütezelzel oldı. (7) Ve ol seng-pāreniñ tahtında bir nūr-ı sāṭi^c dıraḥşān u lāmi^c (8) olup ḥiregī-baḥş-ı dīde-i huşşār

²⁴⁴ 92b ¹ a^cmāl-i: H a^cmām-ı // ma^cāvil-i: H mu^cādil-i // ⁸ diyü: H ve bu // ⁹ bāhirü’z-żuhūr: H bedī^cü’z-żuhūr // ¹⁴ ḥudūdı: H maḥdūdı //

oldı, deyü tenbîh-i bâhirü' (9) z-zuhûr-ı ilâhî meşhûdları olduḡda vazc-ı müesses-i ḡazret-i (10) ḡalîl-i celîl olan vazc-ı aşılin ḡilâfına hedm ü tebdîl (11) muḡâlif-i rızâ-yı rabb-i cemîl idigi ma°lûmları olup (12) fî-mâ ba°d aña muta°arrız olmadılar. Ve kemer-beste-i iştiḡâl u iḡtiḡâ (13) olduḡlarında tecdîdi muşammem olan erkân-ı refîcü'ş-şân-ı (14) beytü'l-ḡarâmı beynlerinde iḡtisâm ve her ḡabile bir miḡdâr ḡudûdı (15) der°uhde vü iltizâm idüp, şaḡḡ-ı bâb-ı mu°allâ cenâb benü °Abd-ı (16) menâf ve Zühre'niñ, ve rükn-i esved ve rükn-i yemânî bânîsi ba°zı (17) ḡabâ°-il-i Ḳureyş inzimâmı ile Benü Maḡzûm'uñ ve zahr-ı Ka°be Benî Cammaḡ (18) ve Sehem Benî °Amrûk, ve Şaḡḡ-ı Ḳacer ki, ḡaḡîm-i müstevecbü't-ta°zîmden (19) °ibâretdir, Benî °Abdu'd-dârîñ, ve Benî Esed bin °Abdu'l-°uzzâ ve Benî (20) °Adî bin Ka°b'îñ der°uhde-i iltizâmı olmuşidi. Ve her ḡabile (21) mutaşaddî-i binâ olduḡı mevzi°e kifâyet itmek taḡmîn itdigi (22) miḡdâr levâzım u aḡcâr i°dâd u iḡzâr itmiş olup kerem-i (23) iştiḡâl olmaḡile te°sîs-i bünyân-ı beyt-i mü°ssesü'l-erkân maḡall-i

93a²⁴⁵

(1) rükn-i şerîfe münthebî olduḡda her cemâ°at ol faşş-ı girân-ḡadr-i (2) mu°azzamı ya°ni ol ḡacer-i muḡterem ve mükerremi bi'l-istibdâd nigîn-dân-ı (3) mevzi°-i aşıline vazc ile **(H105a)** fâ°iz-i iksîr-i mufâḡarat olmaḡa (4) bir mertebe ser-kerem-i ḡama° u raḡbet oldılar ki, beynlerinde bu ḡuşuş (5) iḡün nîrân-ı nizâ° ve teḡâşum-ı bâlâ-gîr-i işti°âl olup keşmekeşleri (6) mü°eddî-i ḡarb u ḡitâl oldı. “Şi°r حتى يراق على جوانبه الدم، (7) يسلم الشرف الرفيع من لا Vâmende-i °ahd-ı cāhiliyyet (8) olup kenâr-ı °alâ-°ilm-i āyîn-dîrîn-i °Arab üzre benü °Abdu'd-dâr cefne (9) ta°bîr olunur bir ḡaşt-ı ḡübîni dem-i ḡabiḡ ile ser-

²⁴⁵ 93a² ve: H'de yok // ³ vazc ile: H vazc°la // ¹⁵ ve'l-ḡāşıl: H el-ḡāşıl // ²⁰ dā°u'l-°azāla: H dāru'l-°azāla //

şār-sāz oldılar. (10) Benū °Adī ile yek-dest-i ittifāk olup kef ü destlerin ol zarf-ı (11) hūn-ālūda ğams u idhāl itmekle muḥannā-sāz oldılar ki, bir huşūş (12) için kıtāla tavṭīn-i nefis itdiklerinde ol kaşdı işā°at u (13) izhār için mültezemleri olan vaz°dır. Ve bu cihetden ol (14) kabīleniñ şī°ar-ı iştiḥārı lu°katü'd-dem laḳabı ile muṭarraz u mu°lem (15) olmuşdur. Ve'l-ḥāşıl bu nizā° beynlerinde çār u penc şebān-rūz mütemādī (16) olup vücūḥ-ı ḳavm bu nizā° ve şikāḳa fayşal-sāz-ı ittifāk olmak (17) kaşdı ile mescid-i ḥarāmda ḥalka-beste-i ictimā° oldılar. Ümmü (18) Seleme' -raziya'l-lāhu °anhumā- nıñ vāliḍi Ḥuzejfe bin Muğīre ki, Ebū Ümeyye (19) künyeti ile mükennā olup meşāḥīr-i ecvād-ı °Arabdan oldığı cihetden (20) zādu'r-rākib laḳabı ile kūh-rübā-yı iştiḥārdır, ol dā°ü'l-°azāla (21) tedbīr-sāz-ı ihtiyāl olup vücūḥ-ı ḳavme bu vecihle tevciḥ-i maḳāl (22) eyledi ki, “Yā ma°şer-i Ḳureyş! Bu gün taḥarrī vü tevakkuf olunsun. Çünkü (23) bu şeb-hengām güzerān olup tebāşir-i seḥer nümāyān ola, eşrāf-ı ḳavmden

93b²⁴⁶

(1) bir gürūḥ-ı enbūḥ ile bu mevzi°de ḥalka-beste-i cem°iyyet olup (2) mutaraşşıd olalım. Ufq-ı ḥāverden henüz mihr-i cihān-ārā sāṭi° u (3) hüveydā olmazdan muḳaddem (**H105b**) işbu bāb-ı vālā-cenāb-ı mu°allādan her kim (4) muḳaddem zāhir olup rū-nümā olursa işbu zalām-ı tārikī fezā-yı (5) dağdaḡa-i evhām ve nizā°ıñ bertaraf-sāzī-i incilā ve indifā°ı anıñ (6) suṭū°-ı neyyir-i rā-yı °ālem-ārāsına menūṭ ḳılınsun.” didikde bu (7) güftār-ı sencīde-hencār dil-nişīn-i gürūḥ-ı müctemi°in olup خاطر خودرا بهرآواز پاي خوش كنم, maẓmūnunu gūyān ol cānibe (9) dīde-düz-ı teraḳḳub u intizār oldılar. Ol maḥalde (nāgāḥ) gördiler (10) ki, cemāl-i mihr-i iltimā° ḥabīb-i yezdān mānend-i āfitāb-ı tābān ol (11) ṭarafdan sāṭi° u raḥşān olup nūr-efzā-yı dide-i muntaẓırān (12) oldu. Ol cemā°at-i şeref-yāb müşāhede-i cemāl-i Muḥammedī (13) olduklarında هذا الامين راضينا هذا محمد deyü zemzeme-sāz-ı (14) tebşīr oldılar. Çünkü server-i kā°ināt sa°adet ü iḳbāl ile (15) ḥalka-i cem°iyyetlerine sāye-i iclāl şaldılar,

²⁴⁶ 93b⁹ nā-gāḥ: N'de yok // ¹⁹ üzere ḳarār-dāde: N'de yok // bir: H'de yok //

şüret-i hâli (16) ma^crûz-ı huzûr-ı pür-nûr-ı nebevî kıldıklarında ol hâzret maşlahat (17) sâzî-i ref^c-i nizâ^c u şikâk ve tarh-ı mebânî-i mü^oessese-i vifâk (18) için müsâ^cade-fermâ olup bu vecihle fayşal-sâz olmak (19) şavâb-dîd-i re^o-yi reşîdleri (üzre kararâde) oldı ki: Evvelâ bir ridâ mişilli şevb (20) ihzârın emir buyurdılar. Hâzır olduğa bi'z-zât kendiler dest-i (21) sa^câdet-peyvestleri ile hacet-i mükerremi ol şevbiñ vasaına vaz^c (22) buyurdılar. İşâret buyurdılar ki, vücûh-ı gürûh-ı münâzi^cin her (23) biri ol şevbiñ bir güşesin ahz u imsâk ve maḥall-i vaz^cına

94a²⁴⁷

(1) karîb maḥalle dek bi'l-iştirâk ḥaml u nakl eyleyeler. Ve ol mevzi^ce (2) resânide olduğa yine kendiler bi'z-zât kefi müstevcibü'ş-şerefleri (3) ile (ol) şevbden ahz buyurup **(H106a)** mevzi^c-i aşlîsine vaz^c buyurdılar. (4) Ol cemâ^cat miyânında bâlâkeş-i iltihâb olan nîrân-ı şikâkı (5) bu güne âb-yârî-i ḥusn-i tedbîr ile inḫifâ-pezîr kıldılar. Ve şitâb-kârî-i (6) mübâşeret-sâzân-ı emri binâ irtifâ^c-ı cidarân-ı beyt-i mü^oessesü'l-erkân (7) yigirmi zirâ^ca bâliğ olıcağ vaz^c-ı kadîminiñ ḫilâfına musakḫaf olmak (8) tarafın ihtiyâr idüp altı (kıḫ^ca-i) sûtûn-ı mevzûn üzre vaz^c-ı saḫf (9) ile revâk-efrâz olup meşgale-i binâ ve te^osîsi itmâm itdiler. (10) Mü^oessesân-ı mebânî-i fenn-i siyer taḫkîki üzre beyt-i celîlü'ş-şân-ı (11) sidre-eyvânîñ binâ ve te^osîsi bi'd-defe^cât vukû^c bulduğunda (12) cumhûr-ı rûvât müttefikler olup ancak ta^cyîn-i ^caded-i vukû^cunda (13) aḫvâl-i müteḫâlîfe rivâyet olunmuşdur. Ez-cümle siyer-i İbn-i Seyyidü'n-nâsda (14) beş def^ca vukû^cı mezkûr olup, def^ca-i ülâ evlâd-ı Âdem'den (15) nebiyy-i mükerrem Hâzret-i Şîş bin Âdem şafiiyyu'l-lâh -^calâ nebiyyinâ ve ^caleyhümâ (16) ve sellem- cenâbınıñ binâsı, ve def^ca-i şâniye

²⁴⁷ 94a³ ol: N'de yok // ⁸ kıḫ^ca-i: N'de yok // ¹⁵ şafiiyyu'l-lâh: H salla'l-lâhu // ²¹ birisi ya^cni: H'de yok //

nebiyy-i kerîm ya^cni h azret-i (17) İbr h m'in -^caleyhi't-ta ıyyat ve't-tesl m- bin  ve te y di olup, ve def^ca-i (18)  al sesi  urey 'in zuh r-ı bi^cset-i nebeviyyeden be  sene mu addem (19) muta add  oldukları nevbettir. Ve def^ca-i r bi^ca, ^cAbdu'l-l h bin Z beyr (20) bine'l-^cAvv m' -ra ıya'l-l hu ^canhum - n n bin sı olup a na b ^ci -i dir z-(21) dest -i m b  ereti  esb b-ı m te^caddidesi olup birisi ya^cni (22) bir sebebi, Yez d  unki h lafeti h linde m rtekib oldu ı ef^c l-i (23)  en ^ce a t r-ı mem lik-i isl ma m nte ir olup menf r-ı  ab ^c-ı

94b²⁴⁸

(1) n s olma ile ek er m slim n ra abe-i i ^cati rab a-i  ab lden reh  (2) s z olup İbn 'z-Z beyr da   a na ittib ^cdan gerden **(H106b)** efr z-ı imtin ^c (3) olma ın mescid-i h r mda ta a  un id p mu  a ıra oldu da (4) ceys-ı mu  lif n  arafından seng-i mancınık-ı tet bu^cı erk n-ı beyt-i m kerreme (5) ir  -ı vehn itdiginden m ^cad  ittib ^c-ı İbn 'z-Z beyrden ba^c ı (6) h yme-ni  n n bi'l-ik iz  İ  d-ı n r itmek  adedinde bir  ar k (7) ile kisve-i  er fe bir  er re i  bet id p kisve-i  er fe (8) da   zikr olundu ı minv l  zre  urey 'in bin  ve tecd de (9) m b deret itdiklerinde bin ya id h l itdikleri s c-ı mu  arak (10) olmak ile cider na  ar  olan vehn   za^cf m zd d u (11) mu  ^caf olup, İbn-i Z beyr mu  a ıra iken ser-le ker-i mu  lif n (12) olan H  eyn bin Nem re  araf-ı   m'dan Yez d'in mevti h beri (13) v  il olma ile Mekke'den ref^c-i h y m-ı  r m eyledi. İbn-i Z beyr (14) da   bu   ^cile m ndefi^c olıca  ba^cde'l-isti h re ve'l-isti  are (15) bin  ve tecd de  ire-dest-i m b  eret oldu. ^cAmme-i mu teremesi (16) ki, ^c  i e-i  idd ka' -ra ıya'l-l hu ^canh - dir, andan riv yet ile (17) res de-i r tbe-i i tihar olan h d  -i  er fet- i^c r ki, bu (18) silk 'l-l l-i hid yet-i tim lden ^cib retidir: عليه (19) قال النبي صلى الله

²⁴⁸ 94b ⁶  ar k ile: H  ar kle // ¹⁰ olmak ile: H olma ile // ¹¹ mu  a ıra: H mu  ar //

قواعد ابراهيم حين عجزت عنهم النفقة و قال (20) وسلم لعائشه اما ترى قومك حين بنوا الكعبته اقتصروا عن باباً اخلفها والصقت (22) و سلم لا حدثان قومك بالجاهليه لهد متهاوجعلت لها (21) صلى الله عليه، بابها بالارض و لا دخلت فيها الحجر، (23) ḥadīṣ-i ṣherīfi resīde-i gūṣ-ı şavāb-nüyüşü olmağile bināya

95a²⁴⁹

(1) mübāderet idicek bāb-ı mu^callā cenābı arza mülāşık ve müsāvī (2) ve cānib-i ğarbīde anıñ ḥizāsında bir bāb daḥī vaz^c u iḥdās (3) eyleyüp ḥacer-i mükerremi beyte **(H107a)** idḥāl eyledi. Mervīdir ki, ṭarḥ-ı (4) esās-ı beyt-i mükerrem içün ihtimām ile ḥafrı ta^cmīkden nāşī (5) °ameleden biriniñ gūşe-i mi^cveli kavā^cid-i İbrāhīm'e müntehī olup aḥcārından (6) bir ḥaceri taḥrīk itdiklerinde taḥtında bir nār-ı pūr-iltihāb zāhir ü nümāyān (7) oldu ki, müşāhedesı mübāşirān-kāra ĩrās-ı dehşet itmekle (8) ta^carruzdan keşīde-i dest-i ferāğ olup ol mertebe ile iktifā (9) olundu. Ve'l-ḥāşıl İbn-i Zübeyr'iñ bināya şurū^cı tārīḥ-i hicretiñ (10) altmış dördünci senesiniñ zı'l-ḥiccesi avāḥirinde vuḳū^c (11) bulup itmāmı altmış beş senesinde şüret-nümā-yı ḥuşūl olmuşdur. (12) Ve def^ca-i ḥāmisede, Ḥaccāc bin Yūsuf Şakīfīniñ bināsıdır. Zamān-ı (13) ḥilāfet-i °Abdu'l-melik bin Mervān'da °Abdu'l-lāh bin Zübeyr'i muḥāşara (14) ve mutaşaddī-i muḥārebe oldığı eşnāda ṭarafından °Abdu'l-melik'e (15) firistāde kıldığı mekātībde "İbnü'z-zübeyr sābıkan Ka^cbe-i mükerrem (16) bināsına mutaşaddī oldığı eşnāda ḥudūd-ı beyt-i mükerremden (17) ḥāric bir maḥalli idḥāl ve bāb-ı āḥir iḥdās itmışdir." deyü °arḫ (18) u i^clām idüp Ḳureyş'iñ zamān-ı cāhiliyyetde ṭarḥ itdikleri (19) vaz^c-ı ḳadīmi üzre ṭarḥ u tecdīd itmek içün istīzān idüp (20) şavāb-dīdi oldığı vecih

²⁴⁹ 95a² ğarbīde: H ğarbda // ⁷ itmekle: H itmek ile // ¹² ḥāmisede: H ḥāmisede // ²² °Arabiyye: H şī^cr //

üzre bināya muraḥḥaş u me^zūn (21) oldu. Çünkü İbn-i Zübeyr'e zafer-yāb olup aña şerbet-çeş-i (22) şehd-i şehādet olucağ "Arabiyye و خلالك الجو فيضى و ما شئت ان تنقرى،" maşadākı üzre murādı üzre nağz-ı ebrāma (23) اصفرى، ونقرى

95b²⁵⁰

(1) mübāderet idüp İbn-i Zübeyr'in cihet-i ḥacerden muḥāṭ-ı erkān-ı beyt-i (2) refī^cü'ş-şān kıldığı mevzi'i hedm ü iḥrāc eyledi. Ve rükn-i (3) yemānī cānibinden zuhr-ı Ka^cbe'de (H107b) vaz^c olunan bāb-ı ğarbīyi (4) mesdūd eyledi. Ve bu vecihle İbn-i Eşīr'in Kāmil'de tanşış (5) itdigi üzre (yetmiş dörd tārīhinde ve zehebīniñ iberde zikr itdigi üzre) yetmiş üç senesinde itmāma karīn olmuşidi. (6) Ve'l-ḥāşıl ānifen zikri sebkat itdigi üzre ekşer kütüb-i siyerde (7) mestūr ve elsine-i şikāt-i rüvāt naqli ile meşhūr ve mecāmi^c-i eḥādīs (8) ve āşārda mezkūr olan, beyt-i mükerrem bināsınıñ beş def^ca (9) vuḫū^cıdır. Ammā kütüb-i tevārīḫ ve aḥbārdan ba^czı mü^oellefāt-ı (10) mevşūḫada ez-cümle Taḫiyyü'd-dīn-i Fāsī'niñ āşār-ı kalem-i sūtüde- raḫamından (11) Şifāiü'l-ġarām bi-aḥbāri'l-beledi'l-ḥarām nām kitābında taḫkīḫ itdigi (12) üzre, vaz^c-ı kitāb-ı mezkūr tārīhine gelince on def^ca binā (13) ve te^osīsiniñ vuḫū^cı menşūş olup yek be-yek tafşīli bu (14) vecih üzre serd ü beyān olunmuşdur ki: Def^ca-i ulā melā^oike-i (15) kirām bināsıdır ki, tārīḫ-i Ezraḫī'de ḥilkat-i Ādem'den muḫaddem (16) olduğu manşūşdur. Def^ca-i şāniyesi ḥazret-i ebu'l-beşer (17) aleyhi's-selāmıñ bināsı olup lākin İmām Nenevī Tehzībü'l-esmā (18) ve'l-luġāt'da evvel defe^cāt def^ca-i melā^oike-i mükerremīn olduğına (19) tanşış idüp evveliyet-i binā-i ḥazret-i Ādemi eşher rivāyāt iken (20) zikre müte^carrız olmamışdır. Bā-anki, Delā^oil-i Beyḫaḫī'de

²⁵⁰ 95b⁵ Parantez içindeki ifade N'de yok // ¹¹ nām: H'de yok // ¹⁷ Nenevī: H Nevevī //

°Abdu'l-lāh bin °Amru (21) bin e'l-°Āş rivāyeti ile bu sımtı-ı girān-ğadr-i kelām-ı nebevī mürsele-pīrā-yı (22) gerdem-i rivāyet olmuşdur ki: “**E'l-ğadīs:** قال عليه و سلم بعث الله جبريل الى ادم و حوا فقال لهما ابنيال بيتا فحط (23) النبي صلى الله

96a²⁵¹

حسنك يا ادم فلما بنياه اوحى (2) لهما جبريل فجعل آدم يحفر و حوا ينقل حتى اجابه الماء نودى من تحته (1) انت اول الناس و هذا اول بيت، (3) ان يطوف به و قيل له (H108a) الله اليه داھي bu ma°nāyı (4) te°sīs ü te°yīd ider iki ħadīs-i şerīf rivāyet itmişdir. -ve'l-°ilmü (5) °inda'l-lāh- Ve def°a-i şālīşede evlād-ı Ādem'iñ ve def°a-i rābi°ada ħazret-i (6) İbrāhīm'iñ bināsı olup, bir def°ası °Amāliğa ve bir def°ası (7) daھi Cürhüm'üñ, ve def°a-i sābi°a Kuşay bin Kilāb'iñ çire-dest-i te°sīs (8) oldukları, ve sekizinci nevbet Kureş'iñ ānifen zıkrı sebkat itdigi (9) vecih üzre binālarıdır. Ve def°a-i tāsi°a °Abdu'l-lāh bin Zübeyr'iñ bi'l-iğtizā (10) binā ve tecdīdi olup, def°a-i °āşire Ĥaccāc bin Yūsuf Şakifī'niñ (11) te°sīs ve ta°mīridir. Ol vird-i ħadīka-ğırāz-ı risāletiñ mevsim-i evvel (12) bahār-ı cihān-pīrā-yı bi°şeti nezdīk-i resīde olıcağ ba°zı tebāşir-i muğaddemāt-ı (13) mu°cizātı °ālem ve °ālemiyānı tenvīr ve suğū°-ı envār-ı irhāşātı dīde-i (14) cihāniyānı qarir itmek şüreti pey-de-pey rü-nümā-yı ma°raz-ı şuhūd olup (15) evvelā bi'l-fi°l bi°şetden altı ay muğaddem şür-ı bedī°ü'l-eşer °ālem-i mişālden (16) mübeşşirāt-ı şādıkanıñ bi'l-iğtirād °aynı žuhūr ider olmağa başladı. (17) Ve ol reh-nümā-yı aqvem sübül-i güzerān oldığı reh-güzārlarda olan (18) eşcār ve aħcār-ı cāriħa lisān-ı mağāl ile “e's-selāmu °aleyke yā resūla'l-lāh” (19) deyü ol servere pāsıħ-güzār oldığı mesmū°-ı sa°adetleri olurdu. (20) Kitabu'r-ravzu'l-enf'de ve Ĥadāyık'da mestūr olup İbn-i Cevzī'niñ (21) ba°zı

²⁵¹ 96a ¹⁸ eşcār ve aħcār-ı cāriħa: H aħcār ve eşcār-ı cāriħa // ²⁰ enf: H'de yok //

şıķāt rüvâtdan münāvele-i güldeste-i naķl u ĥikāyet itdigi (22) vecih üzre İmām-ı °Alī -kerrema'l-lāhu vecheh- buyururlar ki: Ĥazret-i (23) resūl-i ekrem - şalla'l-lāhu °aleyhi ve sellem- **(H108b)** ile yevmen mine'l-eyyām şeref-i ķarīn-i

96b²⁵²

(1) ĥizmet-i refāķat olmuş idim. Nevāĥī-i Mekke'den bir cānibde güzerān iken (2) ol server-i sūtūde-siyer her ķanġı şecer ve ĥacere ki, mürūr buyururlar (3) idi, lisān-ı munṭalaķu'l-beyān ile “e's-selāmu °aleyke yā resūla'l-lāh” deyü (4) dehen-güşā-yı sipās u sitāyiş oldukları meşhūd ve mesmū°um olmuş (5) idi. Ve erbāb-ı āşār u siyer ittifāķ üzre naķline taşaddī itdikleri (6) aĥbārdandır ki: Yine ol eşnāda bir gün ol mihr-i pūr-envār-ı sipihr-i (7) risālet esvāķ-ı Mekke'den bir maĥalden yemīn ve yesāra reşş-i envār (8) iderek tenhā-mürūr u güzār buyurmak ĥilālinde bir şadā-yı vahy-i intimā (9) mesmū°ları oldu. Herçend ki cevānib-i eṭrāfa nigāh-endāz-ı tefahĥuş (10) oldılar, ol ķavliñ ķā°ili nā-peydā olduġı müteĥakkik olıcaķ mütevahĥiş (11) olup ol maĥalden şitāb ve sūr°at ile güzerān olur idi. (12) Ve bu ĥālet-i ġayr-ı me°lüfe vuķū°unda nev°en remīde-ĥāṭır olduklarında (13) Ĥadīce ile mülākī olup bu ĥuşuşı der-miyān itdikçe (14) Ĥadīce tesliyet-sāz olurdu. Ve “Ey neķāve-i mevcūdāt ve (15) nūr-ı çeşm-i ķā°ināt, ma°āza'l-lāh ki, ĥazret-i kār-sāz-ı bī-enbāz seniñ (16) zāt-ı sūtūde simātıñı ki, meĥāsin-i aĥlāķ ile muttaşif olup (17) şıla-i irĥām ve şıdķ-ı eĥādīş ve sedād-ı kelimāt ve edā-i emānāt (18) ve sā°ir ĥışāl-i ĥamīde ile ārāstedir, ne ihtimāldir ki °urza-i (19) āfāt ve hedef-i siĥām-ı beliyyāt eyleye? Be-her-ĥāl sen emīn ve fāriġu'l-bāl (20) ol ki, ṭaraf-ı ilāĥīden seniñ iķün şüret-i

²⁵² 96b¹ olmuş idim: H olmuşidim // ⁹ cevānib-i eṭrāfa: H cevānib ve eṭrāfa //

luḡ u merāḥim ve emārāt-ı (21) meḥāsin ve mekārimiñ ḥilāfı żuhūr itmek pey-
bürde-i derece-i ta^cazzür (22) ve istihāletdir.” deyü reşş-i gül-āb-ı tesliyet-sāzı
ile ta^cdīl-i (H109a) mizāc-ı (23) şeref-i imtizāc-ı nebevī kılp mutaşaddī-i def^c-
i ḥelecān u ıztırāb

97a²⁵³

(1) ve berṡaraf-sāz-ı ḥafaḡān-ı inkılāb olmaḡdan ḥālī olmaz idi. **Fā^oide:** (2)
°Āyişe-i şiddīḡa -raziya'l-lāhu °anhā- cenābından rivāyet ile resīde-i rütbe-i (3)
şihḡat olmuşdur ki: Emr-i bi^cşet ve risālete müte^callıḡ olan ḥavāriḡ-i (4)
umūrdan, ibtidā server-i kā^oināta rū-nümā olan ḡālet müşāhede-i (5) rū^oyā-yı
şādıḡa idi ki, ol eşnāda her ne maḡūle rū^oyā-yı (6) şıdḡ-ı intimā ki, derīḡe-i
°ālem-i mişālden ziyā-baḡş-ı °araşa-i şuhūd olur (7) idi, elbette (mānend-i)
ḡalk-ı şubḡ-ı şādıḡ şūret-i ḡāle muvāfiḡ u muṡābıḡ (8) żuhūr iderdi. **Fā^oide:** Ol
eşnāda dīd ü vādīd menfūr-ı ṡab^c-ı (9) sedīd-i nebevī olup tenḡa-nişīnī-i
inzivā ve ḡulūt-ı mergūb-ı ṡab^c-ı pūr (10) nezāhetleri olmaḡile Cebel-i Ḥirā'da
vāḡı^c ḡārda başt-ı seccāde-i (11) °uzlet ve kerem-i iştıḡāl-i meşḡale-i °ibādet
olurlar idi. Ve ba^czı (12) kütüb-i siyerde mezkūr olduḡı üzre ol eşnālarda de^ob-i
(13) me^olūf-ı nebevī ol vecih üzre ḡarār-dāde olmuş idi ki, (14) her sene
Mekke'den Ḥirā cānibine teveccūh buyurup ol cebel-i mübārekde (15) vāḡı^c
ḡārda bir āy ḡadar vaḡit bi'l-istimrār meşḡul-i °ibādet-i (16) perverdigār olurlar
idi. Ve fī-ba^cde'l-evḡāt cebelden nüzūl (17) ve ṡaraf-ı Mekke'ye ḡufūl idicek
beyt-i mükerremi yedi kerre ṡavāf (18) idüp ba^cde zālik devlet-ḡānelerine
müteveccih olurlar idi. Ve (19) ol cānibe °azīmet-ḡāh olıcaḡ, ḡadr-ı kifāyet-i
ka^ck u zīt mişillü levāzım (20) aḡz idüp ṡaraf-ı cebele müteveccih olurlar idi.

²⁵³ 97a⁵ rū^oyā-yı: H rū^oyā-i // olur idi: H olurdu // ⁷ mānend-i: N'de yok // ¹¹ ve: H'de yok // ¹⁹
mişillü: H mişilli

Ve ol maḥalde (21) ya^cni zikri sebḳat iden cebelde tenhā-niṣṣīn-i ^cuzlet olduḡı ḥāletde (22) ṣūret-i ta^cabbūd-i nebevī ne keyfiyyet üzre olduḡın beyān ve rivāyetde (23) **(H109b)** aḳvāl-i müte^caddide vürūd idüp seferü's-sā^cade muṭāvīsinde

97b²⁵⁴

(1) tevṣīḳ ve taṣḥīḥ ve īṣār ve tercīḥ olunduḡı üzre ol eṣnāda (2) ta^cabbūd-i nebevī zikr ile olmaḳ rivāyetidir. Ba^czı aṣḥāb-ı siyer (3) nakli üzre nāsdan inḳitā^c ile iṭ^cām-ı meḥāvīc ü mesākīn (4) olup ba^czı kibār-ı muḥakkikīn istiḡrāḳ-ı tefekkür ü murāḳabe ile (5) nāsdan inḳitā^c u ictināb ile olduḡın taḥḳīḳ ve beyān ma^crazında (6) ba^czı aṣḥāb-ı āṣār-ı tefekkürüñ ol maḥalle ihtişāşı olmadıḡın (7) beyān ile tevcīh-i su^oāl ve bu minvāl üzre istiṣkāl itdikde (8) ba^czı fuḥūl ol su^oāle cevāb ṣadedinde ol maḥall-i ṣāḡilden (9) ḥālī olduḡı cihetden anda ḳarīn-i ḥuṣūl olan tefekkür mevzi^c-i (10) āḥirde sāniḥ olan tefekkürden etemm olduḡın beyān ve taḥḳīḳ (11) ile cevāba mutaṣaddī olup izāle-i ḡiṣāve-i iṣtibāh itmiṣdir. (12) **Ta^cyīn-i vaḳt-i bi^cṣet-i sulṭān-ı enbiyā:** Ol mihr-i cihān-tāb-ı maṣrīḳ-ı (13) hidāyetiñ maṭla^c-ı ufḳ-ı risāletden suṭū^c-ı tebāṣīr-i bi^cṣeti velādet-i (14) bā-sa^cadetlerinden ḳaç sene mürūrunda rū-nümā olduḡın ta^cyīn (15) ü beyān ma^crazında aḳvāl-i keṣīre vārid olup ṣevāhiḳ-i ^cālem-i (16) lāhūtdan müteveccih-i basīṭ-i ^cālem-i nāsūt olduḡlarından ṣūfī-i (17) ezraḳ-ı ḳabā-i zāviye-i sipihr-i berīn ki, celle-güzīn-i zāviye-i ḡarfe-i ḳārumīndir, (18) ber vech-i düvāzdeh-gāne-i ḳaṣr-ı heṣtümīni dūr ile tekmīl-i erba^cīn itdikde (19) ya^cni sinn-i ṣerīf-i nebevī ḳırḳ seneye bāliḡ

²⁵⁴ 97b³ inḳitā^c ile: H inḳitā^cla // ¹⁰ tefekkürden: H tefekkürde // ¹¹ iṣtibāh: H iṣtināh // ²⁰ bin: H ibn-i //

olduğda vuḳū^c bulmuş (20) idigin ekṣer aṣḫāb-ı siyer-i taḫḫīḳ, ve enes bin mālik -raḫiya'l-lāhu (21) °anh- rivāyeti ile müdde°āyı tevṣīḳ idüp ekṣer kütüb-i siyerde (22) eṣher rivāyāt idigi manṣūṣdur. **(H110a)** Ve İmām-ı Nevevī Şerḫ-i Şaḫīḫ-i (23) Müslim'de, “Şavāb olan bi°ṣetiñ re°s-i erba°inde vuḳū^cıdır.” deyü

98a²⁵⁵

(1) rivāyet-i sābıḳı teṣyīd itmişdir. Sübülü'l-hüdā ve'r-reṣād (2) şāḫibi daḫī Nevevī'niñ ḳavl-i mezkūrı ile rivāyet-i mezbūreyi (3) taḳvīt itdigin taṣrīḫ itmişdir. Velākin ba°zı efāzıl bi°ṣetiñ (4) velādet-i bā-sa°ādet-i nebevīden kırk sene ve kırk gün daḫī, (5) veyāḫūd on gün daḫī güzerānında vuḳū^cı ḳavlini ihtiyār idüp (6) (ve) ba°zı ḫuffāz kırk seneden ṣoñra iki ay daḫī mürūr itdikden (7) ṣoñra rü-nümā olduğı ḳavli ihtiyār (etmişdir.) Ve ba°zı ehl-i siyer mü°ellefātında (8) °ām-ı fīlden kırk bir sene mürūrunda vuḳū^cı meṣtūrdur. (9) Ve kitāb-ı ḫamīsde binā-i Ka°be'den on beş sene ṣoñra ve meḫḫūl (10) rivāyeti üzre kırk iki sāl tamāmında İbn-i Müseyyeb ḳavlinde (11) kırk üç seneyi tekml̄ ḫilālinde vuḳū^cı rivāyet olunmuşdur. (12) Ve ta°yīn-i vaḳt-i bi°ṣetde kezālik aḳvāl-i °adīde vürūd idüp (13) ba°zı efāzıl ḳavlinde şehir-i ramazān-ı şerīfiñ yedinci veyāḫūd (14) on yedinci günü yevm-i işneynde vuḳū^cı ta°yīn ü taṣrīḫ olunmuşdur. (15) Ve ba°zı āḫir rivāyeti üzre yigirmi dördüncü gününde vuḳū^cı manṣūṣdur. (16) Ve İbn-i °Abdu'l-berr zıkr itdigi üzre, şehir-i rebī°u'l-evveliñ sekizinci (17) gününde ve Mevāhib-i Ledünniye ve ḫamīs'de muṣarraḫ u manṣūṣ olduğı (18) üzre ḳavl-i muḫtār şehir-i recebde vuḳū^cıdır. Ve aṣḫāb-ı siyerden (19) cem°-i keṣīriñ taḫḫīḳleri üzre bed°-i vahy u

²⁵⁵ 98a⁶ ve: N'de yok // ⁷ etmişdir: N'de yok //

bi°set kırık birinci senede, (20) ibtidā hālet-i nevmde rü°yā ile vāqı° olup yağağa hālinde (21) olan vahiy ve nüzül-i Qur°ān'ıñ vuķū°ı ol sene ramazānında **(H110b)** müteħakkık (22) olduğı mezkūr ve meşūrdir. (23) Bedreka-sāzān-ı ıarık-i fenn-i siyer-i seyyidü'l-beşer bu vecih üzre ināre-i

98b²⁵⁶

(1) meslek-i tahkık itmişlerdir ki, ħakıkāt-i vahy-i tenzilde iki (2) ıarık-a anıkā muķarrer olup bir ıarıkı resül-i ferişte-nihādıñ (3) şüret-i beşeriyetden inhilā°ı ve ħil°at-i ħilkat-i melekiyyeyi teleffufı (4) ħilālinde ħāmil-i vahyden telakķun ile ħuşül-pezīr olmak şüretidir. (5) Ve bir ıarıkı daĥı resānende-menşūr-ı vahy u tenzıl olan melek-i (6) muķaddes-fıtrat ki, Cibrıl'den °ibāretdir, ħal°-i ħil°at-i melekiyyet idüp (7) şüret-i beşeriyete temeşşül itmek ile teblīg ü inhā itmek şüretidir. (8) Ve nüzül-i vahy şuver-i mütenevvi°a ve aĥvāl-i muĥtelife üzre şüret-nümā (9) olduğı muĥakķak olup, ba°zı mü°ellefāt-ı maķbūlede sekiz (10) şuver-i mütenevvi°a ile vuķū°ı meşūr ve muĥarrerdir. Bir şüreti (11) hālet-i menāmda meşhūd olmak ıarıkasıdır ki, enbiyā-i kirām (12) ħazarātınıñ rü°yā-yı şahıĥleri vahy-i °idādından ma°dūd idigi (13) pey-bürde-i derece-i ittifak olup ħikāyeten °an İbrāhımü'l-ĥalil (14) tenzıl-i müstevcebü't-tebcil'de ائی ارى فانظر مازاترى قال ابنت افعل ما تؤمر، (15) فى المنام ائی از بحك kerimesi ile mübeyyendir. (16) Bir şüreti daĥı ħāmil-i muķaddes-şī°ār-ı vahy-i feyz-i āsārıñ ħalb-i (17) derrāk-i nebevīye ifāza ve ilkāsı ile ħuşül-pezīr olan (18) nev°dir ki، انّ الرّوح نفث، (19) فى روعى لن تموت نفس حتى تستكمل رزقها فاتقوا الله و اجملو افى الطلب (20) ħadīs-i feyz-i (20) ħarīni keyfiyyet-i mezkūre ile ħarīn-i ħuşül olan ifāzāt-ı (21) ilāhiyyedir. Şüret-i sālīşe şalşala-i **(H111a)** cureyse şebīh şavt-ı (22) istimā°ı ile mesbūk

²⁵⁶ 98b¹² rü°yā-yı: H rü°yā-i //

olan şüretdir ki, girān-terīn-i a^cbā-i vahy (23) olup ol şüretiñ vuķū^cunda berhā-
i vahy iṭlāk olunmağla

99a²⁵⁷

(1) mu^cabber olan hāletiñ şiddeti bir mertebe muḫtarib-sāz-ı ṭab^c-ı (2) nāzik-
terīn-i seyyidü'l-mürselīn olurdı ki, evķāt-ı şiddet-i (3) sermāda cebīn-i sīm-
gūnleri ^caraķ-rīz olurdı. Şüret-i (4) rābi^c, hāl-i yaķazada bi-ğayr-i ṭavassuṭü'l-
melek kifāhan istimā^c-ı (5) kelām-ı muķaddes-i ilāhī ile telakķun olunan
nev^cdir ki, leyle-i isrāda (6) ru^oyet-i vuķū^cuna ķā^oil olmayanlarıñ ķavilleri üzre
verā-i hicābdan (istimā^c ile vuķū^c bulup ve ru^oyet-i vuķū^cuna ķā^oil olanlar
ķavilleri üzere bi-ğayr-i hicāb) (7) telakķī olunmaķ şüretidir. Bir şüret daħī
hālet-i nevmde (8) muḫāṭaba-i ilāhiyye vuķū^c ile bilā vāsıṭa telakķī vü istifāza
(9) olundığı keyfiyyetdir. Ve bu bābda te^oyīd-i müdde^cā şadedinde (10)
aşhāb-ı āsāriñ mīzāb-ı hāme-i bedāyi^c-şi^carlarından cārī (11) olan mā^oü'l-
ḫayāt, fevāyid-i aḫbārdandır ki, yevmen mine'l-eyyām (12) ol şāhib-i ḫavz-ı
mevrūd ḫazreti menba^c-ı selsāl-i gūş (13) mişāllerinden isāle-i zelāl-i maķāl
ḫilālinde şahbāz-ı çeşmān-ı (14) lāhūt-pervāzları şayd-gāh-ı cevvi-i ^cālem-i
mişāle taḫrīk-i ķādime-i (15) teveccūh ile süzilüp bir miķdār ittikā-i muḫadde-i
şekker-ḫāb (16) nūşīn buyurdılar. Ve der-^caķab ol nevme-i ḫafīfeden dīde
(17) gūşā olıcaķ tebessüm-künān “**El-āye:** انا اعطيناك (الكوثرى) الى اخرها (18) قراءت
، وأنزلت على، ” ānifen buyurup ma^cnā-yı kevseri beyān (19) u taķrīr ve sūre-i
kerīmeyi tefsīr ile leb-teşnegān-ı mā^oü’ (20) l-ḫayāt-ı kelimāt-ı ķudsī-simātları
olan müstemī^cīn-i müctemi^cīni (21) seyrāb-sāz oldukları ḫaberiñ manṭūķı

²⁵⁷ 99a ⁶ olmayanlarıñ: H olmayanlar // parantez içindeki ifade N’de yok // ¹⁷ el-āye: H sūre-i
kerīme // ²¹ zāhiriñ: H’de yok //

zāhiriñ zāhirinden (22) müstefād olduğu üzre sūre-i (H111a) mezkūreniñ hālet-i nevmde (23) nüzūlunu iddi^cā vü işbāt şadedinde olmuşlardır. Velākin İmām

99b²⁵⁸

(1) Rāfi^cī Emāliye'sinde mebhāş-i mezkūrı beyān u takrīr ve mazmūn-ı (2) hadīs-i sābık ile maḥalli taḥrīr ^caḳabinde hālet-i nevmde vürūd-ı (3) vaḥyi tecvīz idüp “Lākin eşbeh aḳvāl cemī^c-i āyāt-ı Ḳur^oāniyye (4) yaḳaḳa hālinde nāzil olmak ḳavlidir.” deyüp bir kaḳ vecihle (5) def^c-i daḳdaḳa-i iştibāh itmişdir ki, ḥīn-i nüzūl-i vaḥyde (6) şūret-nümā-yı i^ctirā ve ḥuşūl olan keyfiyet-i nevm-i ḥaḳīḳī olmayup (7) belki berhā^oü'l-vaḥy ta^cbīri ile mu^cabber olan hālet ola. Ve (ol) (8) hālet şūret-i nevme şebīh olduğu cihetden ba^czı rüvāt (9) anı nevm-i ḥaḳīḳī zann itmişler ola. Veyāḥūd server-i kā^oināta (10) ol nevm-i ḥafīfe ḥilālinde kevşer ma^crūḳ olmak takrībi (11) ile veyāḥūd sūre-i mezkūre ol vaḳitden muḳaddem bir vaḳitde (12) nüzūl itmiş olup ol nevmiden vaḳt-i intibāhda bir takrīb-i (13) dil-ḥāh ile ḥaḳīḳat-i kevşeri beyān ile ḥuḳḳārı āḡāh buyurmuş (14) olalar, deyü Emālī^c'de bu nesāḳ üzre ifāde ve beyāna mutaşaddī (15) olup “İmām-ı Suyūḫī vech-i evveli ḡāyet ittīcāhdadır.” deyü (16) istiḥsān itmişdir. Ve bir şūret daḫī İmām-ı Aḥmed ve Ḥākim, ^cÖmer bin e' (17) l-Ḥaḫḫāb'dan rivāyet itdikleri üzre ḥīn-i nüzūl-i vaḥiy eşnāsında (18) vech-i şerīf-i nebevī ḳurbünde deviyi-yi naḥl ya^cni şadā-yı zembūre (19) şebīh bir şadā-yı şehd-i intimā istimā^c u iḥsās olundığı (20) hāletdir. Bir şūreti daḫī ilḳā-i ilāhī ile ḳalb-i muḳaddes-i nebeviyye (21) ifāza ve lisān-ı mu^cciz beyān-ı Muşḫafaviye ilḳā vü inḫāḳ ile (22) maḳūle-i aḥkāmda ictihād ḥilālinde zuhūr u

²⁵⁸ 99b ⁶ olmayup: H olmaya // ⁷ ol: N'de yok // ¹² intibāhda: H intibāhla // ²¹ Muşḫafaviye: H Muşḫaviye // ²² aḥkāmda: H aḥkāma //

şudür iden (23) şüretidir. Zīrā icmā^c-ı °ulemā-i dīn ve ittifāk-ı cumhūr-ı müctehidīn ile

100a²⁵⁹

(1) pey-bürde-i derece-i **(H112a)** cezm ve yaķındır ki, ol mażhar-ı ikrām-ı mā-yenṭak-i (2) °ani'l-hevā ḥazreti ictihād ḥālinde cezmen ḥaṭā ihtimālinden maşūn (3) ve ma°şūm ve her ḥükümde muşīb olup ḥarķen lil°ade bu ḥuşuşda (4) sā°ir müctehidīnden imtiyāza fā°iz-i rehīne-i ihtişāş olmuşdur. (5) Ve bu nev°iñ ḳalb-i enver-i nebevīye inne'r-rūḥü'l-ḳudūs nefṣ-i fī rū°i (6) ḥadīṣ-i şerīfi ile mübeyyen olan şüretten muķārenet-i ictihād (7) ile ḥuşūli fāriķ ve muḥaşşāş olup nev°-i āḥir müstakil oldığı (8) muķarrer olmuşdur. Ve ekşer ehl-i siyer şifāt-ı mütenevvi°a-i vaḥyi bu vecih (9) üzre ta°dād idüp tenevvü°-i şifāt-ı ḥāmil-i vaḥyi beyān şadedinde (10) ḥāmil-i vaḥyiñ gāḥ ḥilķat-i aşlīsi üzre olan şüret (11) ile ve gāḥ dıḥye şüreti, veyāḥūd şaḥş-ı āḥir şüret ve hey°eti (12) ile ityān ve vürüdü menķül oldığın taḥķiķ itmişlerdir. (13) Ānifen zikri sebķat itdigi üzre °Āyişe-i şiddīķa -raziya'l-lāhu (14) °anhā- dan ki, °an°ane-i şikāt-i rüvāt ile rivāyet olunup ḥātım-i şöhret (15) (ve) vüṣūķ ile maḥtūm ve °alāmet-i şihḥat ile mersūm olmuşdur ki: (16) İbtidā vaḥy u bi°set ḥālet-i menāmda rü-nümā olup altı ay ol (17) vecihle mütemādī olduğdan soñra ḥālet-i yaķazada °alāniyeten (18) emīn-i vaḥy-i celīl ya°ni Ḥazret-i Cibrīl'i me°āyene vü rü°yet vuķū° (19) buldı. Ve simṭu'l-lāl-i dürer-i eḥādīṣ-i hidāyet-i iştımālden e'r-rü°yā (20) e's-şādīķa، جزء من سنة و اربعين جزءاً من النبوة، ḥadīṣ-i şerīfi (21) bu rivāyeti mü°yyid oldığı bu vecihle taḥķiķ olunmuşdur ki,

²⁵⁹ 100a⁴ imtiyāza: H imtiyāz ile // olmuşdur: H olmuşlardır // ¹⁴ rüvāt ile: H rüvātla // ¹⁵ ve: N'de yok // ¹⁸ Cibrīl'i: H Cibrīl //

server-ı (22) kâ°inâtiñ ba°de'l-bi°se on üç sene Mekke-i mükerrermede meks
(23) ü ārām buyurduklarından şöñra on sene dañı ba°de'l-ñicre

100b²⁶⁰

(1) ñibe-i ñayyibe ya°ni medīne-i münevvereyi ārām-cā-yı iķāmet ittiñāz itmek
(2) ile şeref-sāz (**H112b**) oldukları muñakkaķ olup mecmū°ı yigirmi üç sene
(3) olıcaķ imtidād-ı şeş-māh anıñ kırk altı cüz°ünden bir cüz° olduğu (4)
ma°lūm ve zāhir olur. Ve ol rāst-rev-i cādde-i hidāyet, (5) ve reh-nümā-yı
muñacce-i risālet efvāh-ı şikātdan naql u rivāyet olundığı (6) üzre
buyurmuşdur ki: Ol eññada yevmen mine'l-eyyām bāb-ı ğār-ı (7) Hırā'da ve
rivāyet-i āñirde şāhiķ-i cebelde kñ°im idim. Nāğāh bir (8) şañış nümāyān oldu.
Ve baña müteveccih olup “Müjde ey Muñammed ki, (9) ğazret-i perver-şikār-ı
bī-enbāz beni saña irsāl eyledi. Ve ben (10) Cibrīlim. Ve sen cenāb-ı feyyāz-ı
mekremet-şic°arıñ esved ve aħmere (11) meb°ūs resūlisin.” didi. Ve “iķra°”
deyü benden ğāst-ğār-ı (12) kırā°at oldu. Ben aña ما انابقارىء deyü cevāba
mutaşaddī (13) olduğım da beni der-ber kıldı. Ve kuvvet ile kendüye zamm
idüp (14) bir mertebe füşürde-sāz oldu ki, şiddetinden ğarīb oldu ki, (15) bī-hüş
olam. Ve bir miķdār rehā-sāz oldu. Ve tekrār “iķrā°” deyü (16) benden ñaleb-
kār-ı kırā°at olduğ da yine ben aña ke'l-evvel ما انابقارىء (17) deyü muķābele
itdigimde ol dañı şüret-i sābıķa üzre mu°āmele-i (18) mezküreyi tekrār eyledi.
Ve'l-ñāşıl üçüncü def°ada dañı (19) şüret-i sābıķa üzre beni şiddet ile kendüye
zamm idüp (20) rehā-sāz oldu. Ve baña, اقراء باسم ربك الذى خلق لانسان (21)
من علق اقراء وربك الاكرم الذى علم بالقلم علم الانسان (22) مالم يعلم, deyü maħalle dek kıra°at

²⁶⁰ 100b³ kırk altı: H kırk sekiz // ⁷ āñirde: H uñrāda // kñ°im: H ğāyim // ¹⁰ Cibrīl'im: H
Cebra°il'im // ¹⁶ aña: H'de yok //

idüp teklîf-sâz-ı kırâ^oat (23) olduḡda ben daḡî kırâ^oata mübâderet eyledim,
deyü keyfiyyet-i ḡâlî

101a²⁶¹

(1) ūbt-i cerîde-i maḡâl buyurduḡları meŷâḡîr-i kütüb-i siyerden (2) ekŷerinde mezkûr ve meŷûrdur. Ve rivâyet-i uḡrâda vürüdü (3) üzerine ravzatü'l-aḡbâb müŷtemilâtî olan rivâyâtdandır (4) ki: Ol münevver-sâz-ı câdde-i risâlet bir vaḡitde ḡâr-ı Ḥirâ'da (5) tekye-zen-i visâde-i istirâḡat ve pehlevanhâde-i ḡül-püster-i °uzlet (6) olduḡları ḡâlde ḡâmil-i vaḡy-i mübîn cenâb-ı Cibrîl-i Emîn (7) vârid olup, “ḡum yâ Muḡammed” deyü ol ḡazreti bî-dâr-sâz (8) olup teklîf-i kıyâm itdikde ol ḡazret daḡî bî-dâr (9) olup ḡâ^oid oldu. Ve her-çend eḡrâfa idâre-i naḡar-ı tafahḡuŷ (10) buyurdu, naḡarları kimseye düçâr olmayıcaḡ tekrâr ser-nihâde-i (11) bâlîn-i ârâm olduḡlarında Cibrîl-i Emîn yine vârid olup ke'l-evvel (12) “ḡum yâ Muḡammed” deyü ref^o-i ŷavt eyledikde ol ḡazret remîde-i ḡâb (13) olup naḡar buyurduḡlarında meŷḡudları oldu ki: ŷûret-i (14) insânîde bir ŷaḡıŷ pîŷ-ḡâḡlarında devândır. Ol muḡtedâ-yı (15) peyḡamberân aña ittibâ^o idüp ḡaḡve ḡaḡve ḡirâmân (16) oldılar. Ol kimse ŷafâ ve Merve miyânında vâŷıl olduḡı (17) maḡalde ŷöyle müŷâhede buyurdılar ki: Anıñ pây-i sidre-peymâsı (18) zemîne fûrû-bürde ve târik-i sa^oâdet-efseri zirve-i felekü' (19) l-eflâke keŷîde iki cenâḡı var ki, neŷr itdigi ḡâlde (20) miyân-ı maŷrıḡ u maḡrib muḡâḡ-ı zîr-i cenâḡı olur. Ve anıñ bâli (21) zerd-ḡün ve pây-i sebznümün yâḡutdan iki gerden-bendi olup (22) ŷafḡa-i pîŷânîsi mücellâ ve ruḡsârı nûrânî vü muŷaffâ ve dendânı (23) berrâḡ u sefîd olup müy-ı ser-i mübâreki mânend-i mercân-ı sûrh

²⁶¹ 101a ¹ siyerden: H siyeriñ // ² mezkûr ve meŷûrdur: H meŷûr ve mezkûrdur // ⁷ olup: H oldu // ¹⁸ sa^oâdet: H ser-sa^oâdet //

101b²⁶²

(1) ü merğüb ve iki çeşmi miyânında “lā ilāhe illa’l-lāh muḥammeden resūlu’l-lāh” (2) mektüb idi. Muḥakkiḳān-ı fenn-i siyerden cemm-i ğafiriñ nigāşte-i (3) ḥāme-i bedāyi^c-semīri oldığı üzre server-i rev-i enbiyā^c-aleyh-i (4) mine’ş-şalāvāt-ı ezkiḥā- Cibrīl-i Emīn’i şūret-i ašlīsi üzre (5) mu^cāyene iki def^ca vuḳū^c bulup def^ca-i ūlāda Ḥirā’da (6) evā^cil-i bi^csetde vuḳū^cıdır. **(H113b)** وددت انى رأيت (7) deyü ṭaraf-ı şerīflerinden şūret talebi ile rūnūmā olmuştur ki, (8) āyāt-ı ḳur^oāniyyeden “**El-āye** المبين ” و لقد راه بالافق المبين (9) ḳavl-i kerīmi ve daḥī, فاستوى ” وهو بالافق الاعلى (10) āyetleri ol def^ca vāḳı^c olan rü^oyetlerine işāret olup, def^ca-i uḥrāda (11) vuḳū^c bulan rü^oyetleri leyle-i isrāda şūret-nūmā olup, (12) ولقدر اه ” āyeti ol def^caya (13) işāret olduğu mezkūr ve meşūrdur. Ve ḥaşāyiş-i şuğrādan (14) naql ile Ḥazret-i Cibrīl’i şūret-i aşl ḥilḳati üzre rü^oyet (15) enbiyādan server-i kā^oinātdan ğayre müyesser olmadığın taḥḳiḳ ü (16) taşriḥ itmişdir. Pes rivāyet-i ğūzişte üzre Cibrīl-i Emīniñ (17) mehābet ve şekil ve hey^oeti ve ^cazamet-i ḥilḳati meşhūd olduḳda (18) ol şūḳüfte-vird-i ğül-zār-ı risālet cenābına muḳteżā-yı ^cavārız-ı (19) beşeriye ile nev^c-i tağayyür ḥāşıl olup aña, “ فانى لم ارشياً اعظم منك خلقاً ولا احسن منك وجهاً، (20) مَنْ أَنْتَ رَحِمَكَ اللهُ ” deyü (21) istikşāf u isti^olām buyurduḳlarında Cibrīl-i Emīn, “ انا الروح (22) ” ق يا محمد (23) ” اقرأ الامين و انا المبعوث الى جميع الانبياء والمرسلين، ق cevābında ol ḥāce-i mu^callim-i ḥane-i

102a²⁶³

(1) ^cilm-i ledünnī ḥazreti nā-āşinā-yı sevād-ḥānī-i merāsım-i ḥaṭṭ-ı resmī olduḳların beyāna mutaşaddī olduḳlarında Cibrīl-i Emīn zīr-i cenāhından (3) dürr ü yāḳūt ile mensūc muḥallā-ḥarīr-i behiştīden bir nāme (4) iḥrāz u ibrāz ve ol serv-i ṭübā-ḥirām ṭarafına pīş-endāz kıldı. (5) Ke’l-evvel teklīf-i ḳirā^oat

²⁶² 101b³ server-i rev-i enbiyā: H server-i rūsül ü enbiyā // ⁴ ezkiḥā: H ezkiḥā // ⁵ ūlāda: H evveli //

²⁶³ 102a⁴ ṭübā-ḥirām: H’de yok // ¹⁵ muḳdā-yı: H muḳtedā-yı // ¹⁸ gice: H giçe // ²³ ğasl-i yed: H ğasl-i vech //

eyledikde ol ḥazret mu^cāmele-i güzışte (6) üzre ma^czeret-ḥāhāne “Ben zebāndan erḳām u aḳlām olmadıgımdan (7) mā^cadā bu nāme ki, baña anı teklīf- **(H114a)** sāz-ı kırā^oatsın, anda e^ser-i (8) ruḳūm u ḥaṭṭ nümāyān degüldür.” didikde **Beyt** “يزدانی، ورق نانوشته میخوانی، (9) توکه مقبول خاص” Cibrīl anı kendüye ḡamm idüp (10) bīhūş-sāz olmak mertebesi saḥt-ı peyvend-i i^ctināḳ oldı. Ve (11) rivāyet-i sābıkada mürür itdigi şüret ile bu mu^cāmele (12) üç def^a tekerrür eyledi. Ve def^a-i şālīşede kemā sabḳ-ı fi’r-rü^oyeti’ (13) s-sābıkat sūre-i iḳra^o kırā^oati ilā ḳavle te^cālā mālem ya^clem şüret-nümā (14) oldı. **Fā^oide:** Ekşer kütüb-i siyerde Muḥammed bin Aḥmed bin Berdān rivāyeti (15) ile meşṭürdur ki: Ol muḳtedā-yı cemā^cat-i rūsül ve serḥīl-i ketībe-i (16) hüdāt-ı sūbül cenābına Cibrīl-i Emīn’iñ leyle-i sebtde ve leyle-i aḥadde (17) ityān ve vürüdü vuḳū^c buldı. Velākin şehr-i ramazāndan on (18) yedi gice mürürunda ki, yevm-i işneyn idi, nüzül idüp Cebel-i Hırā^oda (19) rü-nümā oldı. Ve Sūre-i İḳra^odan “alleme’l-insāne mālem ya^clem” maḥalline dek (20) teblīḡ eyledi. Ba^cde zālīk Cibrīl-i Emīn pāşine-zen-i rüy-i zemīn (21) oldı. Fi’l-ḥāl ol maḥalden bir cūy-i dil-cū yenbū^c u zühūr idüp (22) feverān ü seylān idicek Cibrīl andan tavazzī ḳılmaḡa mübāşeret (23) eyledi. Evvelā ḡasl-i yed idüp ba^cde zālīk mirfaḳeyne dek ḡasl-i

102b²⁶⁴

(1) ḡasl-i yedeyn ve meşḥ-i re^s ile ḡasl-i recüleyn eyledi. Ve bir rivāyetde (2) daḥī evvelā teşlīş itmek üzre mükerreren ḡasl-i keffeyn itdikden şoñra (3) mazmaza vü istinşāḳ eyledi. Ba^cde (zālīk) ḡasl-i vech idüp ve mirfaḳeyne dek (4) ḡasl-i yedeyn ve andan şoñra meşḥ-i re^s eyledi. Ve üçer def^a recüleyn (5) ḡasli ile ol ḥazrete şüret-nümā-yı vuzū olup teklīf-sāz (6) oldı. Server-i kā^oināt -^caleyh-i efzalu’ş-şalavāt- daḥī ol (7) vecihle tavazzī ḳılup **(H114b)** Cibrīl’e iḳtidā itmek üzre iki rek^cat (8) şalāt edā ḳıldılar. Ve ol ḥazrete “Şüret-i edā-i şalāt bu keyfiyet (9) üzredir.” deyüp nazarlarından muḥteceb ü ḡā^oib oldı. Ol mihr-i (10) cihān-tāb-ı maşrıḳ-ı hidāyet cānib-i devlet-ḥāne-i sipihri

²⁶⁴ 102b³ zālīk: N’de yok //

āsitānelerine (11) kufūl ve Ḥadīce'ye mülākāt u vuşūl hālinde keyfiyet-i hālî (12) naql u ifāde buyurdıklarında Ḥadīce kemāl-i sūrūrundan bî-hūş (13) oldu. Ol server tavazzī buyurmağla aña ta'lim-i vuzū idüp (14) ba°de zālik şalāta mübāşeret buyurdılar. Ḥadīce dahī resūl-i (15) ekreme ittibā° kılup edā-i şalāt eyledi. Pes bu cihetden (16) Ḥadīce imān ve şalātta cümle mü°minin ve mü°minātı sebkat (17) ile ihrāz-ı kaşabu's-sabk-ı taqaddüm idüp mehbiṭ-i vahy olan (18) bıķā°-ı mübārekeden evvelā nüzūl-i Qur°ān-ı kerīm ile şeref-yāb olan (19) ol maḥall-i muḳaddes, ve eṣaḥḥ aḳvāl üzre sūre-i Qur°āniyyeden (20) evvel nāzil olan sūre-i °alaḳ evvelinden °alleme'l-insāne mālem ya°lem (21) āyeti āhirine dek mezkūr olan āyāt-ı celīledir. Ve İbn-i İshāḳ (22) naqli ile Cibrīl-i Emīn'in tafşīl-i mezkūr üzre ta'lim-i vuzū vü (23) şalāt itdigi i°lā-i Mekke'de vuķū° bulup ba°de'l-isrā

103a

(1) şalāt-ı ḥamse mefrūz olduğundan soñra rū-nümā olmuşdur. (2) Ve ekşer kütüb-i siyer ve āşārda raḳam-zede-i ḥāme-i bedāyi°-nigār olduğu (3) üzre eḥādīş-i nebevīden, “الی فعلمنى الوضوء والصلوة، (4) اتانى جبريل فى اول ما اوحى،” ḥadīş-i şerīfi nāṭıḳ olduğu (5) üzre ta'lim-i vuzū° u şalāt ḥilāl-i bed°-i vahy-i bi°setde (6) şūret-nümā olup ve āyāt-ı ḳur°āniyyeden “**El-āye** وسبح بحمد ربك (7) بالعشيى وبالبحر،” ḳavl-i kerīmi maẓmūnı üzre ol ḥazrete (8) iki rek°at ḳabl-i °azūbü'ş-şems ve iki rek°at ḳabl-i ṭulū°ihā (9) farz olmuşidi. **(H115a)** Ve siyer-i Ḥāfız Dimyāṭī'de bed°-i vahy (10) işneyn günü vuķū° bulup ol günde sulṭān-ı risālet (11) başt-ı seccāde-i °ibādet ve edā-i rek°atine mübāderet buyurup (12) Ḥadīce dahī āḥir-i yevm-i işneynde edā-i rek°atine fā°ize ve ol ḥuşūşda (13) şeref-i tekaddümi ḥā°ize olmuşdur. Süheylī °Urve rivāyeti ile (14) ḥazret-i °Āişe-i Şiddīķa'dan, “فزيد فى صلوة الحضر و اقرت صلوة (15) فرضت الصلوة ركعتين ركعتين،” kelāmını ĩrād (16) u rivāyet itdikden soñra taḥḳīḳ-i maḳām ma°razında ba°zı rüvāt (17) beyān itdigi üzre, “farazatu'ş-şalavāt rek°ateyn-i rek°ateyn” ḳavliniñ (18) mefādı “Ḳable'l-isrā ḥīn-i bed°-i vahiy ve bi°setde iki vaḳitde (19) ikişer rek°at mefrūz olup leyle-i isrāda evḳāt-ı ḥamse (20) mefrūz olduğda

reke^catı daḥī muzā^caf olmuşdur.” demek ola. (21) Bu vecih üzre فزید فی الصلوة
الحضر kavlınden murād hem şalātıñ (22) evkātı hem ^caded-i reke^catı ziyāde
oldığı murād olmuş olup (23) eslāfdan bir t̄ā^oife bu meslek üzre ibtihāc idüp
İbn-i ^cAbbās

103b²⁶⁵

(1) ol cümledendir. Ve muḥtemeldir ki, şalātıñ leyle-i isrāda evkāt-ı (2) ḥamse
mefrūz olduğda ikişer rek^cat olmak üzere farz (3) olup ḥazarda ikişer rek^cat
ziyāde kılındığı murād olmuş (4) ola (ki), farziyyet ü izdiyād leyle-i isrāda
vuḫu^c bulmuş olur. (5) Ḥasan ve Şa^cbī bu kavle zāhiblerdir. Pes kütüb-i
siyerde ĩrād olunup (6) sābıḳan nigāşte-i yerā^ca-i bāhirü'l-berā^ca kılındığı üzere
emīn-i vaḫy (7) ile mülākāt eṣnāsında t̄ibā^c-ı beşerī muḳtezāsı üzere (8) ol
şüret-i ğayr-ı me^olufe müşāhedesinden nāşī zāt-ı muḳaddes (9) leṭāfet-i
istīnāslarına nev^c-i teğayyür ü hirās ḥuşūli ile zemmelnī (10) zemmelnī
(H115b) gūyān ārām-cā-yı mu^callā-şān-ı me^cālī-nişānlarına (11) vuşülleri
ḥālinde bir miḳdār pehlüvanhāde-i gül-püster-i refref-nümün (12) olup bir
müddet melfūf-ı leḥāf-ı istirāḥat u sūkūn olduklarından (13) soñra bertaraf-
sāz-ı āşār-ı tağayyür ü vaḫşet olmağile kıyām ve intişāba (14) mübāderet ve
şüret-i ḥālī Ḥadīce'ye naql u ḥikāyet buyurdılar. (15) Ḥadīce daḥī ḳasem-sāz
olup ol mu^cāyene buyurdıkları (16) şüret emārāt-ı ḥayr u sa^cadet ve
muḳaddemāt-ı vaḫy ü nübüvvet (17) olduğın beşāret ve tehniyet eyleyüp
derḫāl ^cammi-zādesi (18) Varaḳa bin Nevfel bin Esed bin ^cAbdu'l-^cuzzā ki,
naḫle-i müşrikīn-i ^cArabı (19) vā-güzāşte-i rücū^c u a^crāz kılup ihtiyār-ı meslek-i
ehl-i kitāb (20) ile reh-yāb-ı girīve-i şavāb ve ihtibār-ı naḫle-i mesīḫiyye
kılmağile (21) vāşıl-ı ser-menzil-i reşād ve müntehic-i münhāc-ı şıdḳ u sedād
olmuş (22) idi. Ve kitābet-i kütüb-i ^cArabiyyeye taḫşīl-i mümāreset kılup İncīl'i
(23) luğat-ı ^cArabiyye üzere kitābet iderdi. Ve idrāk-i sinn-i şeyḫūḫet

104a²⁶⁶

²⁶⁵ 103b⁴ ki: N'de yok // ²⁰ ihtibār: H ihtiyār // ²² kitābet-i: H kitāb-ı //

(1) itdikde mürâ^oat-ı bāşirası jeng-beste-i ^oamā olmuşidi. Ve (2) kütüb-i semāviyye-i ilāhiyyeye ittīlā^ola şöhret-yāb idi. Fe-li-hāzā Hadīce (3) bu huşuşı aña ^oarż u i^olām idüp haķīkat-i hāle vuķūf (4) u ^ouşūr ile ref^o-i ğişāve-i şekk ü irtiyāb itmek dā^oiyesiyle (5) menzil-gāh-ı Varaķa'ya müteveccih ü ^oāzim oldı. Vaķtā ki aña (6) mülākī oldı, şüret-i keyfiyeti aña naķl u hikāyet idicek, (7) Varaķa “Ķuddūs Ķuddūs ey Hadīce! Ol perverdigār-ı bī-çün haķiçün (8) ki, Varaķa'nıñ nefsi anıñ maķbūz-ı yed-i Ķudretidir, eger ki bu naķliñde (9) rāst-ġüftār olasın, ma^olūm ve meczūmuñ olsun ki, Muĥammed bin (10) ^oAbdu'l-lāh'a vürūd iden melek-i mükerrerem **(H116a)** sābıķan Mūsā'ya teblīĝ-i (11) vaĥy-i ilāhī ile nāzil olan nāmūs-ı ekberdir. Ve ^oale't-taĥķiķ Muĥammed (12) -^oaleyhi's-selām- nebiyy-i meb^oūs idigi maĥall-i reyb ü iştibāh degüldür.” (13) deyü kelāmına ĥāttime-pīrā-yı itmām olıcaķ derĥāl Hadīce menzili (14) tarafına Ķufül u ^oavdet ve kelām-ı Varaķa'yı bī-kem ü kāset ma^orūz-ı (15) pīş-gāh-ı sulţān-ı risālet Ķıldı. Ve ol ešnāda server-i kā^oināt (16) ^oadet-i me^olūfeleri üzre beyt-i mükerremini tavāf dā^oiyesi ile (17) mescid-i ĥarāma müteveccih ü ^oazīmet ve tavāfa mübāşeret ešnāsında (18) ittifāķen Varaķa daĥī muţāfda bulunup mu^oāyene-i cemāl-i ĥuceste-fāl-i (19) nebevī şerefine fā^oiz olıcaķ, “Ey birāder-zāde-i mükerrerem! Senden (20) niyāz-mendim ki, meşhūd ve mesmū^ouñ olan ĥāleti baña naķl u (21) beyān idesin.” deyü iltimās eyledikde ol server-i enbiyā cenābı (22) daĥī keyfiyet-i ĥāli Varaķa'ya beyān u taķrīr idicek, Varaķa (23) sābıķan Hadīce'ye taķrīr itdigi nesak üzre, “Ey Muĥammed!

104b²⁶⁷

(1) Ol perverdigār-ı ^oālem ü ^oālemiyān haķiçün ki, cümle kā^oināt (2) anıñ fermān-ı berdār-ı emr-i müstevcebū'n-nefāzıdır, sen bu ümmetiñ (3) nebiyy-i müteĥattimü'l-ittibā^oısın. Ve senden muĥaddem taraf-ı ilāhīden Ĥazret-i (4)

²⁶⁶ 104a ² Hadīce: H Ĥadīçe // ¹² aleyhi's-selām: H'de yok //

²⁶⁷ 104b ⁸ esnālarda: H ešnāda // ¹⁹ naķl-i: H'de yok //

Mūsā'ya teblīg-i evāmir-i rahmānī için firistāde buyurulan (5) nāmūs-ı ekber saña daḥī ba°s u irsāl kılınmışdır.” deyüp (6) ol sertāc-ı rūsül ü enbiyā ḥazretiniñ tārik-i ser-i sa°adet (7) efserin taḥbīl ile edā-i ḥizmet-i tebcīle fā°iz oldu. Ve ba°zı (8) aşḥāb-ı siyer nakli üzre Ḥazret-i Ḥadīce-i Kübrā ol esnālarda (9) Ḥazret-i Ebībekr'den -raziya'l-lāhu °anh- tevaḥḩu°-sāz oldu ki, cenāb-ı (10) sulṭān-ı risālet -°aleyhi°-ş-şalavāt ve's-selām- ile ḥā°iz-i şeref-i (11) refāḩat olmak üzre menzil-i Varaḩa'ya °azīmet eyleyeler. Ebūbekir bu (12) ḥuṣūṣı ma°rūz-ı pīş-gāh-ı nebevī kılup (H116b) cenāb-ı server-i enbiyā (13) daḥī mültemes Ḥadīce'ye müsā°ade-fermā oldu. Ve ma°iyyet ile (14) menzil-i Varaḩa'ya şeref-baḩş-ı vürüd olduklarında Varaḩa ḥālāt-ı (15) sābıḩu'z-zıkrı lisān-ı mu°ciz-beyān-ı nebevīden istimā° kıldıkda (16) şūret-i sābıḩa üzre ḩasem-sāz olup resūl-i ekremi (17) nübüvvet ile tebşīr ü taşdıḩ ve ol meşḩūd u mesmū° olan (18) ḥālātıñ muḩaddemāt-ı vahy u bi°set oldıḩın taḩḩıḩ itdigi (19) ba°zı şıḩāt mü°ellefātında mezkūr ve mestūrdu. Nakl-i Rūkne'd-dīn-i (20) Ḥalebī bu bābda vürüd iden aḩvāl ve rivāyātı cem° ü telfıḩ (21) ve muḩākeme vü tevfiḩ şadedinde server-i enbiyāniñ Varaḩa ile ictimā° (22) ve mülākātı üç def°a tekerrür itdigin taḩḩıḩ idüp anıñ (23) iḩtiyār itdigi üzre def°a-i ūlā henüz nakle taşaddī

105a

(1) olunan ictimā°dır ki, Ḥazret-i Ḥadīce iltimāsı ile Ebūbekir (2) ol server-i mevcūdātı istiṣḩāb idüp ma°iyyet ile menzil-i Varaḩa'ya (3) °azīmet-sāz olup mülākātı olduklarıdır ki, °Allāme-i Ḥalebī iḩtiyārı (4) üzre henüz Cibrīl-i Emīn meşḩūdları olmazdan muḩaddem, resūl-i ekrem (5) -şalla'l-lāhu °aleyhi ve sellem- ḥazreti her bār ki, tenhā-niṣīn-i °uzlet (6) ve inzivā-güzīn-i ḩalvet olalar, “Yā Muḩammed, Yā Muḩammed” deyü, sem°-i şerīflerine (7) ba°zı kelimāt vāşıl olup ḩā°ili mu°āyene olunmadıḩından nāşī mevrūs-ı (8) vuḩuş oldıḩın Ḥadīce'ye nakl u beyān buyurduḩlarında vuḩū° (9) bulmuşdur. Ve def°a-i sāniye ḩarīben zıkrı mürūr itdigi üzre (10) Varaḩa ile muḩāfda vuḩū° bulan ictimā° ve mülākātlarıdır ki, (11) ḩabl-i nüzülü'l-ḩur°ān Cibrīl-i Emīn'iñ

şüretini istimâ^c ve zâtını rü^oyet (12) ü ictimâ^c hilâlinde vuķū^c bulmuşdur. Ve def^ca-i şālise emîn-i vahy-i (13) mübîniñ teblîğ-i vahy-i ĩur^oân ile ya^cni " اقرأ باسم ربك " âyetini **(H117a)** teblîğ (14) vaķtinde nüzül ve vürüdü eşnâsında şüret-nümâ olan telâķî (15) ve ictimâ^cdır. **Uĥrâ**: Ve baĥzı meşâĥîr-i ehl-i siyer ü âşâr naķli ile (16) resîde-i rütbe-i iştihâr olan aĥbârdandır ki: Ĥadîce ol (17) eşnâda server-i enbiyâdan niyâz-mend olup iltimâs eyledi ki, (18) Cibrîl-i Emîn'iñ nüzülü vuķū^c bulduķda kendüyi âgâĥ buyuralar. (19) Mihter-i ^câlemiyân ĥazreti daĥî Ĥadîce'niñ me^omülüne müsâ^cade (20) fermâ olup bir vaķitde ki, ĥâmil-i vahy ü tenzîl, ya^cni Ĥazret-i Cibrîl'iñ (21) nüzülü vuķū^c buldı, server-i enbiyâ encâz-ı va^cd buyurup anı (22) âgâĥ buyurdılar. Pes tekrâr ol ĥazretten tavaķķu^c-sâz oldu ki, (23) sa^câdet ile anıñ zânûsı üzre tekye-sâz olalar. Muķterihine

105b²⁶⁸

(1) is^câf ile tekerrüm buyurup ĥünkü Ĥadîce'niñ rân-ı râsiyeteyni (2) üzre nişeste oldılar. Ĥadîce ol ĥâlde "Yâ Muĥammed! Ĥuķûriña (3) vürüd iden zât-ı sûtüde-simât ĥâlâ saña rû-nümâ mıdır?" deyü (4) su^oâl itdikde, "ne^cam", deyü rû-nümâ olduĥın ifâde buyurdılar. (5) Tekrâr Ĥadîce'niñ ĥalebi ile rân-ı yesârı üzre câlis oldılar. (6) Ĥadîce i^câde-i su^oâl itdikde ke'l-evvel "ne^cam" deyü ber-ķarâr olup (7) meşĥüdları olduĥın i^clâm buyurdılar. Pes Ĥadîce ol ĥâlde (8) başından muķni^casın berĥarâf-sâz olup ser-bürehne oldu. (9) Ve ol ĥazretten istikşâf-ı ĥâl itdikde ki, cibrîl-i emîn (10) nażar-ı seyyidü'l-kevneynden mestür u ĥâ^oib olmuşidi, "lâ" deyüp (11) ĥünkü ĥâ^oib olduĥın beyân buyurdılar. Ĥadîce ol ĥâlde (12) mihter-i ^câlemiyânı beşâret-sâz olup "Ey ^cammizâde-i mükerrem! Saña müjde (13) resânım ki, ol meşĥüduñ olan zât-ı muĥteremiñ saña ĥaraf-ı (14) ilâĥiden firistâde **(H117b)** melek-i mükerrem olduĥında el-ân şâ^oibe-i (15) şek ve irtiyâb ĥalmamışdır." deyü tehniyet-sâz oldu. Ve (16) Ĥadîce bu vecihle ĥaĥ^c-ı ser-rişte-i tereddüd ü iştibâĥ idüp (17) berĥaraf-sâz-ı ĥelecân-ı ıztırâb olmaķ dâ^ciyesiyle tertîb itdigi

²⁶⁸ 105b ²² bu: N'de yok // ²³ buyurduķları: H buyurduķlarında //

(18) muḳaddemāt Varaḳa'nıñ silkü'l-lāl-i şaḥaf-ı ḳadīmeden iltikāṭ (19) idüp maḥzūn-ı ḥaḳībe-i ḥāfızası olan dürer-i derārī-tāb-ı (20) ilāhiyyeden oldığı cevheriyān-ı fenn-i siyer ü āşār munazzafātında (21) mevcūd ve meşūrdur. **Der beyān-ı ḥaber-i ḥayr-māl-i varaḳa:** Varaḳa'nıñ (22) intikālī eşnāsında eḥādīs-i nebeviyyeden (bu) cevher-i girān-kadr-i şeb-tāb-ı (23) °ālem rūḳyāda müşāhede buyurdukları şudūr buldığı

106a²⁶⁹

(1) dercū'd-düerer-i kütüb-i ehādīs ve siyerde keşīde-i silk-i beyān (2) ḳılınmışdır. “ رأيت القسّ يعنى به ورقه فى الجنّة و عليه ثياب لقد ” (3) Ve İmām-ı Aḥmed'iñ naḳli üzre Ḥazret-i °Āyişe'den -raziya'l-lāhu (4) °anhā- (rivāyet olunmuşdur ki Ḥazret-i Ḥadīce -raziy'l-lāhu °anhā- Varaḳa ḥālinden su°āl itdikde sāḥil-i resīde-i beyān olan (5) dürer-i derārī-tāb eḥādīs-i şerīfedden, “ قد ” buyurup, “ ثياب بيض، (7) عليه ثياب بيض فاحسبه لو كان من اهل النار لم يكن عليه (6) رأيتته فرايت و ابصرته فى بطنان الجنّت و ” (8) üzre, “ لاتسبو اورقه ” ve kezālik (9) °Āyişe -raziya'l-lāhu °anhā- rivāyeti ile, “ له جنّه اوجنتين لانه آمن بى وصدقنى، (10) فأتى رايتُ ” (11) siyer ve āşārda meşūrdur. Velākin Varaḳa'nıñ māl-i ḥāli beyānında (12) aḳvāl-i müte°addide-i müteḥālife vürüd idüp ez-cümle Sabṭ bin Cevzī (13) ḳavli üzre aşḥāb-ı fetretten ma°dūd olup (H118a) ol zümre (14) cümlesinden müte°aḥḥir intikāl idenleriñ vā-püsterīni olup Ḥacūn'da (15) maḳbūr olmuşdur. Ve İbn-i °Abbās'dan -raziya'l-lāhu °anhumā- Varaḳa'nıñ devḥa-i (16) ḥayātı şarşar-ı berk-rīz-i fenā ile ḥazān-zede-i memāt oldığı (17) ḥalde dīn-i mesīḥ ve naḥle-i naşārā üzre oldığı rivāyet (18) olunmuşdur. Ve kitāb-ı insānu'l-°uyūnda beyān u irād olundığı (19) üzre Zehabī daḥī Varaḳa'nıñ intikālī “ على ” ba°de (20) n-nübüvveh vuḳū° bulup velākin zamān-ı risāletden muḳaddem vuḳū°ı (21) ṭarafına zāhib olmuşdur. Ve aşḥāb-ı āşārdan ba°zi

²⁶⁹ 106a⁴ ḥazret-i: H'de yok // raziy'l-lāhu °anhā: H'de yok // Varaḳa: H Varaḳa'nıñ // °Āyişe: H °Āyişe'den // ¹⁷ oldığı: H idigi //

efāzıl (22) egerçi nübüvvet ve risālet muḳterinān oldığına zāhib olup (23) kibār-ı ḳavmden cem^c-i keṣīr sulṭān-ı enbiyā -^caleyhi ve ^calā ālihi ve ṣaḥbih

106b²⁷⁰

(1) ṣerā^oifü't-teḥāyā- cenābına ṭaraf-ı ilāhīden ithāf-ı ḥil^cat-i nübüvvet (ile) (2) teṣrīf buyurulmaḳ mebde-i ityān-ı sefīr-i vaḥy-i mübīn ile sūre-i (3) iḳra^o nüzūli vaḳtinde vuḳū^c bulup ser-sa^cadet-efser-i nebevī tāc-ı (4) risālet ile tebcīl buyurulduğu fetret-i vaḥy müddetinden ṣoñra (5) sūre-i yā eyyühe'l-müddeṣir nüzūli vaḳtinde müteḥaḳḳıḳ olmaḳ ṭarafını ihtiyār (6) itmişler olup bu vecih üzre reh-nümāyī-i nūr-ı tevfiḳ ile (7) resīde-i derece-i islām olmaḳ suṭū^c-ı tebāṣīr-i āfitāb-ı risāleti (8) idrāk ile ḳarīn-i ḥuṣūl olur. Varaḳa'nıñ hengām-ı risāleti (9) idrāk itmedigi müte^cayyin olıcaḳ müslim ḥükmünde olmayup ehl-i (10) fetret ^cidādından ma^cdūd olduğu muḳarrer olur, dimişlerdir. (11) Velākin meṣāhīr-i neḥārīrden Ḥāfız bin Keṣīr Varaḳa'nıñ islāmına (12) ḳāṭı^c u cāzim olup İbn-i Burhān-ı Ḥalebī naḳli üzre ba^czı (13) efāzıl-ı ehl-i siyer bu ḳavliñ ya^cni Varaḳa'nıñ zamān-ı risāleti (14) idrāk itmiş olmağıle müslim olmaḳ ḳavliniñ **(H118b)** cemāhīr-i e^oimme (15) rüçḥānına zāhibler olup zamān-ı risāleti idrāk itdigi (16) rivāyetiñ ṣıḥḥatini beyān ile işbāt-ı müdde^cā itmişlerdir. Ve Kitābü' (17) l-emtā^cda “Varaḳa'nıñ intikāli, tāriḥ-i mebde-i vaḥy ve nübüvvetden (18) dört sene mürūrunda vāḳı^c olmuṣdur.” deyü taṣrīḥi bu (19) müdde^cāyı mü^oeyyid olduğu vāzıḥdır. Ve kitābu'l-ḥamīs muṭāvīsinde (20) daḥī ṣaḥīḥinden naḳl ile Varaḳa'nıñ vaḳt-i tetābu^c-ı vaḥy-i tenzīlde (21) ḥayātda olup ol hengāmda taṣdīḳ ve īmānı muḳarrer (22) olduğu mezkūrdur. Ve İbn-i Ḥacer'iñ Fetḥu'l-bārī'de siyer-i İbn-i (23) İṣḥāḳ'a ^cazv u nisbet itmek üzre naḳli ki: Bilāl -raḳiya'l-lāhu ^canh-

²⁷⁰ 106b ¹ ile: N'de yok // ¹¹ bin: H İbn-i // ¹⁸ dört: H dört //

107a²⁷¹

(1) nisā-i benī Cemmiḥden bir müşrikeniñ °abd-ı memlūki olup şeref-yāb-ı (2) lipāçe-i islām olduḡda aña teklīf-i iṣrāk ile ta°zīb (3) itdikleri ḡalde varaḡanıñ meṣḡūdı olduḡı mansūṣ olmaḡıle (4) °ahd-ı risālet ve da°veti idrāk itdigi mūte°ayyin olup mūslim (5) olduḡı mūḡarrer olur. Ve Belḡīnī Varaḡa'nıñ evvel min elsem-i mine'r-ricāl (6) olduḡını taṣrīḡ idüp ibn-i ṣaḡābe-i kirām silkine idrāc (7) itdigi daḡī insānu'l-°uyūnda mezkūrdur. Ve'l-ḡāṣıl ḡuṣūl-i (8) islāmı ṡarafına zāhib olanlarıñ mūdde°āsını, “ لائِه اَمْن بِي و ” (9) “صَدَّقْنِي،” ḡavli taḡvīt itdigi zāhir olup lākin (10) “ و احسبه لوكان من اهل النار لم يكن عليه بيض، ” ḡavli mūnāfīdir. (11) Zīrā islāmı mūteḡaḡḡıḡ olsa ehl-i nārdan olmadıḡına tereddūd (12) buyurilup aña “ لابس ثياب بيض ” olduḡı ile istidlāl olunmaḡ (13) ḡilāf-ı zāhir idigi vāḡıḡdır, deyü iḡticāca muḡālifīn iḡün (14) mesāḡ vardır. İttifāḡ-ı ekṣer-i ehl-i siyer ü āṣār ile bāliḡ-i mertebe-i (15) iṣṡihārdır ki, ḡazret-i āferīnende-i celīl sefāret-i **(H119a)** Cibrīl ve irsāl-i (16) vaḡy u tenzīl ile ḡabīb-i refī°ü'ṣ-ṣānını ikrām u tebcīl idüp (17) ānifen zıkr ü tafṣīl olunduḡı üzre, ḡazret-i nebiyy-i mūkerrem -ṣalla'l-lāhu (18) °aleyhi ve sellem- °ummāme-i nübūvvet ile mu°ammem buyurilup sūre-i iḡra° nüzūl (19) itdigi vaḡitden sūre-i yā eyyühe'l-muddeṣir nüzūline muḡārin ḡil°at-i (20) nübūvvetleri ṡirāz-ı risālet ile mu°lem olduḡı vaḡit miyānına fetret-i (21) vaḡiy taḡallül idüp eṣher rivāyāt üzre üç sene mūtemādī olmuṣdur. (22) Ya°ni ol mūdette sefāret-i Cibrīl-i Emīn ile nüzūl-i āyāt-ı Ḳur°ān-ı mūbīn (23) ṣūret-nümā olmamıṣdır, deyü naḡl u rivāyet vürūd itmiṣdir. Pes

107b²⁷²

(1) zıkr olunduḡı vecih üzre muḡaddeme-i iḡtibās-ı envār mu°āmele-i (2) istīnās °aḡībinde rüzine-i ṣuhūd-ı insidād-ı te°aḡḡur ile mesdūd (3) olduḡın taṣavvur-ı ḡeṣm-i cihān-bīn-i nebeviye tārīkī-fezā-yı te°eṣṣūr (4) ve bā°ıṣ-i

²⁷¹ 107a¹⁵ celīl: H ḡalīl //

²⁷² 107b²² kimesne: H kimse //

ıztırāb u tekeddür olmak ol mertebeye ilcā eyledi ki: (5) Ol peygamber-i refī°ü'l-ķadr-i mu°allā-cenāb pīç ü tāb ve hūzn ü ıztırāb (6) ile °āzim oldılar ki, ba°zı şevāhiķ-i cibāle ve rivāyet-i (7) uhrāda gāh cebel-i şebīr ve gāh cebel-i hīrāya şā°id ü rākī olup (8) ol nūr-ı çeşm-i āferīniş olan zāt-ı °ulvī maķamların zirve-i (9) kühsārdan ilķā ile zemīn-efgen-i maķāk-i helāk olalar. Ve (10) lākin her ne vaķit ki ol dā°iyeyi veche-i merām buyuralar, bir yedü'l-ķaber-i (11) ħallāk-ı zamān u zemīn ki, Cibrīl-i Emīn, der-nümāyān olup “Yā Muĥammed (12) لرسول الله حقًا ائك ” deyü beşāret-resān ve ol °andelīb-i (13) sidre-āşiyān bu zemzeme-i dil-keşle ol serĥīl-i enbiyāya rāĥat (14) efzā-yı sükūn u iţmīnān olurdu. Ve bu ħaber-i sencīde-eşer (15) raķam-zede-i yerā°a-i ehl-i siyerdir ki: Cābir bin °Abdu'l-lāh (**H119b**) -raziya'l-lāhu °anhumā- (16) ol ħātīme-i ķabāla-i risālet cenābından yevmen mine'l-eyyām muķaddeme-i vaĥy ve bi°seti su°āl idicek, ol ħazret beyān-ı fetret-i vaĥiy ma°razında (18) bu lālī-i mütelālī-i ħuceste-fāli bu nesak üzere keşīde-i silk-i (19) maķāl buyurmuşlar ki: Eşnā-i fetret-i vaĥiyde “ الی ما هوالمعهود ” (20) Hīrā'da mücāvir olmuşidim. Eyyām-ı mücāveret ķarīn-i ĥitām olup (21) cebelden nüzül eyledigimde sem°ime bir nidā resīde oldu. Cānib-i (22) yemīnime tevcīh-i nażar-ı tafahĥuş eyledim. Bir kimesne manzūrum olmadı. (23) Pes cānib-i yesārıma daĥī idāre-i pergār-ı bīniş kıldım, yine kimse

108a

(1) görmedim. Çünki ser-efrāĥte-i tecessūs olup ĥaraf-ı °uluvve (2) ref°-i başar eyledim. Gördüm ki, sābıķan Hīrā'da mu°āyene kıldığım mülk-i (3) mükerremdir. Bir kürsī üzere murabba°-nişīn-i istikrār olmuş bir hevā (4) nümāyān oldu. Pes ol şūret-i °acīb-i ĥayr-ı me°lüfe müşāhedesi (5) baña mevruş-ı ru°b u hirās olmaķile “zemmelūnī zemmelūnī” ve rivāyet-i (6) uhrāda

“deṣṣerūnī deṣṣerūnī” gūyān cānib-i ārām-gāha müteveccih oldum. (7) Ol hengām ḥilālinde sūre-i kerīme-i el-āye “ يَا أَيُّهَا الْمَدَّثِرُ قُمْ فَانْزِرْ ” (8) وِرْبِكَ فَكَبِّرْ،” nāzil oldı. Ve ba^cde zālīk āmed ü şūd-i Ḥaḫret-i Cibrīl (9) ve ityān-ı vaḫy ü tenzīl mütetābi^c olup, ^cAllāme-i Ḳaṣṣalānī tefsīr-i (10) İbn-i ^cĀdil'den naḳl ile mevāhibde zıkr itdigi üzre ḥāmīl-i vaḫy-i (11) mübīn ya^cni Ḥaḫret-i Cibrīl-i Emīn'iñ Ādem-i şafīye nüzūli on iki (12) def^ca, ve Ḥaḫret-i İdrīs'e dört def^ca, ve Nūḫ Nebī -^caleyhi's-selām- (13) cenābına elli def^ca, ve ḫaḫret-i ḥalīlu'l-lāh -^caleyhi's-selām- cenābına (14) kırk iki def^ca, ve kelīma'l-lāh -^caleyhi's-şalavāt ve's-selām- cenābına (15) dört yüz nevbet, ve rūḫu'l-lāh Mesīḫ ya^cni Ḥaḫret-i ^cİsā -şalavātu' (16) l-lāhi ^calā-nebiyyinā ve ^caleyhi- ḫaḫretine on def^ca, ve ba^czı rüvāt tafşīli (17) üzre üç def^ca ḫāl-i tuḫūliyyetlerinde **(H120a)** ve yedi nevbet ḫāl-i kiberlerinde (18) vuḳū^c bulmuş olup, ḫaḫret-i sulṭān-ı rüsūl -şalla'l-lāhu te^cālā (19) ^caleyhi ve sellem- ḫuḫurlarına yigirmi dört biñ def^ca vürüdü (20) müteḫaḫkiḳ olmuşdur. şalavātu'l-lāhi ve selāmūh ^caleyhi ve ^calā ālihi ve şaḫbihi (21) ve ^calā cemī'ī'l-enbiyā^c-i ve'l-mürselīn ve ^calā ālihim ecma^cīn. **Fā'izān-ı sebḳat-i** (22) **İmān ez aṣḫāb-ı kirām:** Naḫımān-ı silkū'l-lāl-i siyer ü āṣār bu (23) nesak üzre rişte-keş-i cevāhir-i aḫbār-ı aḫyār olup muḳtebisān-ı

108b²⁷³

(1) sāṭı^cu'l-envār-ı islāmdan iḫrāz-ı rütbe-i tekaddüm ile taḫşīl-i imtiyāz (2) idüp tāc-ı rabbānī-i sebḳat ile ser-efrāz olanları yek-be-yek (3) müretteb-sāz olmak ma^crazında aḳvāl-i müte^caddide ĩrād itmişlerdir. (4) Ezcümle ibn-i seyyidü'n-nās-ı ibnü's-şehāb ve Ḳatāde ve Zührī ve Mūsā (5) İbn-i ^cAṭıyye ve

²⁷³ 108b² ser-efrāz: H ser-firāz // ²¹ peykār: H āşikār //

İbn-i İshāk ve Vāqıdī ve Emevī ve cumhūr-ı ehl-i siyer (6) ittifākları ile, ricāl ve nisādan °ale'l-ıtlāk fā°iz-i taşdıķ-i (7) seyyidü'l-enām ve hā°iz-i rehīne-i İslām olmak huşūşunda intihāz-ı (8) kāsabu's-sabķ-ı teķaddüm, ve vesme-tırāzī-i sebķat ile tevessüm iden (9) şeref-i karīn-i izdivāc-ı habīb-i kibriyā ümmü'l-mü°minīn Hadīce-i kübrā (10) -raziya'l-lāhu °anhā- olmak rivāyetin şebt-i şahīfe-i dirāyet itmişdir. (11) Ve kibār müfessirīnden İmām Sa°lebī dahī bu kavliñ ittifāk-ı şikāt-ı (12) fuḥūl ile resīde-i derece-i kabūl oldıķın tanşış idüp (13) İmām Nevevī kezālik bu nakliñ müstaşvab-ı muḥakķikīn-i fenn-i siyer (14) oldıķın taḥķīķ, ve İbn-i Üseyr-i Cezerī dahī mevā°id-i °amīmü'l-fevāyid-i (15) islāmdan ḥaşşa-rübā-yı sebķat olanlardan bir ferdiñ aña teķaddüm-i (16) ğayr-i ma°hūd oldıķın beyān u taşriḥ idüp, reh-nümā-yı evzaḥ-ı (17) sübül ve muķtedā-yı şaff-ı rüsül cenābınıñ ta°līm-i cibrīl ile ibtidā (18) ikāmet-i şalāta mübāderet buyurduķları evvel nehār-ı yevm-i işneynde **(H120b)** (19) vuķū° bulup ta°līm-i server-i kā°ināt ile Hadīce'niñ ibtidā şalāta (20) mübādereti yevm-i işneyn-i merķūmuñ āhirinde vuķū°ı vaşf-ārā-yı (21) meydān-ı peykār cenāb-ı ḥaydar-ı kerrārīñ ibtidā şalāta kıyām ve şurū°ı (22) bir gice mürürunda vāķı°-ı yevm-i şülüşāniñ evvel nehārında vuķū°ı (23) ibn-i seyyidü'n-nāsıñ Aḥmed bin Ḥārişī'den rivāyeti ile siyer-i mu°teberinde

109a²⁷⁴

(1) manşūş ve meşūr(dur). **Esselāmu (°alā) Ḥazret-i °Alī kerrema'l-lāhu veche:** Velākin (2) Ebū Zer, ve Miķdād, ve Ḥabbāb, ve Cābir, ve Ebū Sa°īd

²⁷⁴ 109a¹ meşūr: H meşūrdur // °alā: N'de yok // ¹³ ve: N'de yok // ¹⁴ bin: H ibn-i // ¹⁶ dāric-i: N'de yok // ²¹ Ḥudeybe'de: H Ḥudeybiye'de // ²² ledünnī: H ledün // ²³ ḥazretleriniñ: H ḥazretiniñ //

Hudrî, ve (3) Zeyd bin Erkam -rıẓvānu'l-lāhi te°ālā °aleyhim ecma°in-
 rivāyetlerinden (4) nāşî ehl-i siyerdan cemm-i ğafîr-i °uķūdu'l-cümān-ı eĥādîş-
 i bāhirü'l-beyāndan (5) “ابى طالب، (6) اول هذه الامّة وردو اعلى الحوض واولها اسلاماً على بن
 ĥadîş-i şerîfi ile mütemessik olup sebķ-ĥānān-ı (7) dibestānu's-sābıķūnu's-
 sābıķūn olan subbāķ-ı ĥilye-i (8) islāmdan °ilm-efrāz-ı taķaddüm olan ĥazret-i
 ĥaydar-ı kerrār (9) kerrema'l-lāhu vecheh olmak rivāyetin ihtiyār idüp, ba°zı
 (10) ehl-i siyer ol sāķî-i kevşer cenābınıñ zelāl-i selsāl mişāllerinden (11)
 olmağile şöhret-yāb olan beyt-i sā°ir ile ki, “Şi°r الاسلام طراً، صغيراً ما (12) سبقتمكم الى
 ،بلغت اوان حلم،” kelām-ı bedî°ü'l-insicāmdır, (13) bu müdde°āyı işbātda ihticāc
 itmişdir. (Ve) Ol vakıtde emîr-i kişver-i (14) merdî °Alî bin Ebî Tālib cenābı -
 kerrema'l-lāhu vecheh- henüz tıfl-ı (15) endek-sāle olup sinn-i şerîfi eşher
 rivāyāt üzre süllem-pāye-i (16) medāric-i sinîn-i °ömürden (dāric-i) derece-i
 heştümîn olmuşidi. Ve ol zamāna dek (17) şıbyān-ı ümmet-i nāciye-i
 Muĥammediyye rehā-yāb-ı kayd-ı teklîf degüller idi, (18) belki pā-beste-i
 °uķāl-i teklîf olmak mücerred temyîz ve idrāke menûţ (19) olup nā-resîde-i
 sinn-i ricāl olmayan küteh-sāllerden ref°-i ķalem-i (20) teklîf °ām-ı fetĥ-i
 Ĥayber'de ve Beyĥaķî rivāyeti üzre vaķt-i ğazve-i (21) **(H121a)** ĥendeķde ve
 bir rivāyetde °ām-ı Ĥudeybe'de vuķū° bulmuşdur. Ve (22) İmām-ı °Alî -
 kerrema'l-lāhu vecheh- şığar-ı sinnî ĥālinde ع °ālim-i °ilm-i ledünnî (23) ĥāce-i
 dîn ü dünyā, -°aleyhi ezkiyyü't-teslîmāt ve't-teĥāyā- ĥazretleriniñ

109b²⁷⁵

(1) debistān-ı ĥacir-i terbiyesinde mürebbā olup bā°iş-i irtibāţ ve ihtişāşı (2)
 bu vecihle mervîdir ki: Fî-vaķt mine'l-evķāt Mekke ve ĥavālîsinde (3) cedb ü

²⁷⁵ 109b¹ terbiyesinde: H terbiyetinde // ⁹ cān-ı: H bācān-ı // ²³ baķiyyesin: H baķiyyesini //

ğalā vuḳū° bulup Ebū Ṭālib mevürü'l-°iyāl oldığından (4) ḳat°-ı nazār bāzil ü saḫī olmağıle kīse-i mikneti re°sü'l-māl-i şervetden (5) tehī olmuşidi. Ol eşnāda ol ḫayr-endīş-i bīgāne vü ḫīş (6) -°aleyhi'ş-şalavāt ve's-selām- ḫazreti a°mām-ı kirāmından °Abbās'a (7) -raziya'l-lāhu °anh- ki, sermāye-dārān-ı Ḳureyş'den ma°dūd idi, (8) mülākī olup buyurdılar ki: "Ey °amm-i muḫterem! Ma°lūmuñdur ki, birāder-i (9) cān-ı berāberin Ebū Ṭālib ferāḫ-ı dest-i mekremet ü seḫā olmak (10) üzre meftūr u mecbül olup, bu eyyām-ı ğalāda keşret-i (11) °iyāle ibtilāsı °ilāve-i girān-bārī-i meşārifi olmuşdur. Pes (12) münāsibdir ki, evlādından ba°zını ben ve ba°zısını siz aḫz u (13) istişḫāb itmek ile eṭrāf-ı gerde-ḫān-ı ziyāfet-ḫānesinde (14) ḫalka-beste-i cem°iyyet olan zīr-i destān-ı °iyālden berṭaraf-sāzī-i (15) tezāḫüm ile taḫfīf-i a°bā-i meşārifi olup kifāyet-resān olavuz." (16) deyü buyurduklarında, bu kelām-ı dürer-bār-ı dil-nişīn-i °Abbās-ı mekārim (17) istīnās olup bu rāyı istişvāb eyledi. Ve şeref-i ḳarīnī-i (18) refākat ile menzil-i Ebī Ṭālib'e rü-be-rāḫ oldılar. Menzil-i Ebī Ṭālib'e (19) vāşıl olup kendüye mülākī olıcaḫ bu ḫuşuşı i°lām u ifāde (20) itdiklerinde Ebū Ṭālib'in ol vaḳitde üç nefer-i şiblü'l-istincābet-i (21) ḳarīni mevcūd olup cümlesiniñ esinn ü mihteri olan °Uḳayl (22) içün kendi tesviye-i ḫudemātı içün menziline ḳalmasına rağbet-nümā (23) olup baḳiyyesin istişḫābdan taḫyīr ile müsā°ade-fermā olıcaḫ

110a²⁷⁶

(1) °Abbās -raziya'l-lāhu °anh- Ca°feri (**H121b**) ve ol hādī-i reh-ṭalebān-ı rüş
 (2) dānā-yı ḫazreti -°aleyhi'ş-şalavāt ve's-selām °aleyhi kerrema'l-lāhu
 vecheh- (3) istişḫāb ve teferrüs-i nūr-ı necābet eylemek ile anı ihtiyār u

²⁷⁶ 110a ¹² iḳāmetde: H iḳāmete // ²¹ nesebimiz: H nesebim //

intihāb idüp (4) İmām-ı °Alī -kerrema'l-lāhu vecheh- bu vecihle dahī muḳallid-i kılāde-i ittibā° (5) u ihtisāş olmağile muzā°af-sāz-ı °alāka-i intisāb-ı hāş (6) olmuşdur. Ve siyer-i İbn-i İshāḳ maṭāvīsinde indirāc bulan aḥbārdandır (7) ki: Pīş-i ezīn zıkr olundığı üzre mebde-i bi°setde ṭaraf-ı nehārda (8) müteḥattimü'l-edā olan ikişer rek°at şalātıñ her-bār vaḳti resīde (9) olduḳda ol imām-ı şaff-ı enbiyā ve muḳtedā-yı kāffe-i aşfiyā -°aleyhi (10) şerā°ifü't-teslīmāt ve't-tehāyā- ḥazreti ṭaraf-ı şicāb-ı Mekke'ye teveccüh-i (11) nehḫat buyurup °Alī bin Ebī Ṭālib şeref-i ḫarīn-i ittibā° u refākat (12) ve şalātı ma°iyyet ile iḳāmetde müdāvemet buyururlar idi. Velākin (13) °Alī bu keyfiyyeti vālide Ebū Ṭālib'den belki cümle a°māmından setr ü ihfā (14) iderdi. Yevmen mine'l-eyyām Ebū Ṭālib bu ḥuşuşı mu°āyene kıilup (15) āgāh olduḳda server-i enbiyādan istifsār-ı maşdüka-i ḥāl ile (16) mutaşaddī-i su°āl olup, “Ey nūr-ı çeşm-i āl-i İsmā°il! Ḥālā işbu edāsında (17) mınṭıka-bend-i müdāvemet ü ihtimām oldığıñ dīn-i nādīde-āyīn ne maḳüle (18) ṭavr-ı ğayr-ı ma°hüddur?” didikde, ol reh-nümā-yı sübül-i aḳvem -şalla'l-lāhu (19) °aleyhi ve sellem- cenābı aña “Ey °amm-i şefīḳ-i muḫterem! İşbu dīn-i hidāyet-i (20) rehīn ki, müşāhedeñ olmuşdur, dīn-i ilāhī ve dīn-i melā°ike ve peygamberān-ı (21) ilāhī olup menāṭ-ı silsile-i nesebimiz olan İbrāhīm-i müstevcibü' (22) t-tekrīmiñ mütemessik oldığı dīn-i mübīndir.” deyüp, rivāyet-i uḫrāda (23) “Cenāb-ı hādiyyü'l-berāyā beni ol dīn-i mübīni °ibādına teblīğ için

110b

(1) irsāl itmişdir. Ey °amm-i şefīḳ! Benim için seni işbu dīn-i ḫavīme (2) da°vet (**H122a**) ve bezl-i naşīḫatde şarf-ı ḫudret itmek lāzım olanlarıñ (3) aḳdem ve ucbı ve zımmetlerine bu ḥuşuşda icābete mübāderet (4) ve ol ḥuşuşda baña i°ānet üzerlerine vācib olanlarıñ eḫaḳḳ (5) ve elyaḳı sensin.”

buyurduklarında Ebū ṭālib cevābında, “Ey birāder-zāde-i (6) mūkerrem! Benim için ābā ve ecdādımın ḳarīn-i ḳabūli olan dīni terk, (7) gencāyiş-pezīr-i ḳavāli-i istiṭāat degüldür. Ancaḳ mādām ki (8) cān-ı zaʿīf-i pūr-ḫelecān ḫacle-güzīn-i cism-i bī-tāb u tuvān ola, (9) seniñ gül-berg-i nāz-perverd-i vücūd-ı behbūduñı nīş-i āzār-ı nigāh-ı (10) nezzār-ı keyān-ı peşşe-girdārdan güle-düzī-i kālā-yı ṭabaḳāt-ı dīdeden (11) şıyānet-sāz olmaḳ mültezem-i zımmet-i himmetimdir.” deyü server-i kāʿināta (12) ḫulūşını ifāde vü beyān itdi. Ve baʿzı rüvāt naḳli üzre ol (13) vaḳitde naẓar-ı Ebū Ṭālib ki, resūlu’l-lāha ve pūseri ʿAlī’ye dūçār (14) olup şūret-i ʿibādetlerine ḫuşūl-i ittīlāʿ kıldı. İmām-ı ʿAlī (15) cenābına tevcīh-i ḫiṭāb idüp, “Ey ciger-gūşe-i peder! Ḫālā (16) işbu şūret-i ḳabūl ile merāsimini edāya kemer-beste-i ihtimām oldığıñ (17) ne maḳūle dīn-i nādīde-āyīndir?” didikde ol daḫī cevāba mutaşaddī (18) olup, “Ey peder-i müşfik! El-ān resūlu’l-lāhı taşdıḳ idüp (19) ṭaraf-ı ilāhīden teblīge kemer-beste-i himmet oldığı umūrı taşdıḳ-i (20) cāzim ile muşaddıḳ olmuşumdur.” didikde Ebū Ṭālib daḫī “Ey (21) ciger-gūşem! Her ne maḳūle emir ki, Muḫammed bin ʿAbdu’l-lāh seni aña daʿvet (22) eyleye, maḫḫ-ı ḫayr oldığına cāzim olup iltizām idesin.” deyü (23) pend-i müşfik-i pederāne ile ḫatm-i ḫiṭām-ı kelām eyledi. Ve yine muzmār-ı

111a²⁷⁷

(1) islāmda sibāḳ-rehān-ı taḳaddüm olanlarıñ birisi daḫī Zeyd bin (2) Ḫārişe bin Şerāḫil’dir ki, muṭṭaliʿ-i şubḫ-ı risāletde ʿAlī bin Ebī Ṭālib’den (3) şoñra zükürdan şeref-yāb-ı ḫilʿat-i İslām (olan) ol oldığı ekşer (4) müʿellefāt-ı siyer **(H122b)** ve āşārda mezḳürdur. Ve nesebi Zeyd bin Ebū Ḫārişe bin (5) Şerāḫīl bin Kaʿb bin ʿAbdu’l-ʿuzzā bin Emraʿü’l-Ḳayş-ı Kelbī’dir. Ahvāli (6) olan ḳabile-i Ṭay ricāli ile hem-nişīn-i āmīziş ü ülfet oldığı (7) hengāmda seby ü istirkāḳ olunup, Ḫakīm bin Ḫırām ki, Ḫadīce-i (8) Kübrā’nıñ birāder-

²⁷⁷ 111a³ olan: N’de yok // ¹² Ḫadīce: H Ḫadīce’den // ¹³ buyurup: H buyurdılar // ¹⁸ Mekke-i Mūkerreme’ye: H Mekke’ye //

zādesidir, anı °ammesi Ḥadīce için dört yüz dirheme (9) iştirā itmiş idi. Ve Ḥazret-i Ḥadīce silk-i ümmehāt-ı mü°minīne (10) şeref-yāb-ı intizam olduḡda Zeyd henüz sekiz yaşına resīde olmuş (11) olup server-i kā°ināt -°aleyhi efzalu’ş-şalavāt- cenābı anıñ (12) nāşiye-i ḡālinde āşār-ı necābet teferrüs itmekle Ḥadīce anı daḡı (13) istiḡāb buyurup Ḥadīce daḡı ez-cān u dil raḡbet ile anı (14) resūl-i ekrem -şalla’l-lāhu °aleyhi ve sellem- ḡazretine hibe vü temlīk idüp (15) resūl-i muḡterem daḡı ittiḡāb u ḡabūl buyurduḡlarında livechillāh (16) subḡāne anı i°tāk ve taḡrīr ve ḡabīl-i nüzūl-i vaḡy ve bi°setde tebennī (17) buyurmuşlar idi. Ve zamān-ı ḡalīl mürūrunda Zeyd’iñ ḡabīlesi ricālinden (18) bir cemā°at dā°iye-i ḡacc ile Mekke-i Mükerreme’ye vürūd idüp ve Zeyd’e (19) mülākī olup ḡāl-i ḡufūlde peder ve māderin āḡāh-sāz olup (20) müjde-resān olduḡlarında pederi Ḥārişe ve °ammi Ka°b ḡabīleleri (21) ahālisinden birkaç nefer rüfekā istiḡāb idüp Zeyd’i fedā (22) şureti ile taḡlīş itmek dā°iyesiyle Mekke’ye vürūd itdiler. (23) Ve server-i kā°ināt -°aleyhi ezkiyyü’t-teslīmāt- ḡazretiniñ ḡuzūr-ı °ālīlerine

111b²⁷⁸

(1) nāşiye-sā-yı ibtihāl olup fā°iz-i şeref-i mülākāt olduḡlarında, (2) “Ey sülāle-i seyyidü’l-ḡavm! Sizler cīrānu’l-lāh olup dā°imā kār u (3) girdārıñız rehā-sāzī-i esīrān ve i°cām-ı ḡürisne-gān-ı ciy°andır. (4) Püserim Zeyd ki, raḡabe-i iḡtiyārı beste-i rebḡa-i iḡā°atiñizdir, ḡālā (5) dā°iye-i faḡīrānemiz oldur ki, aña fedā-sāz olmaḡile taḡlīş (6) idüp istiḡāb itmekle fā°iz-i merām olavuz. Sizden niyāz-mendiz (7) ki, **(H123a)** ol bābda muḡteżā-yı semāḡat-i seciyyetiñiz üzre mekremet-sāz (8) olasız.” didiklerinde, ol server-i mekārim-güster ḡazreti

²⁷⁸ 111b¹⁰ olur ise: H olursa // ¹⁶ beyt: H şı°r // ²² nā-tüvānımla: H nā-tüvānımda //

fedādan (9) istiğnā-nümā olup buyurdılar ki, “Zeyd’iñ zimām-ı ihtiyārı kendi (10) keff-i irādetine tefvīz olunsun. Eger sizi taleb-kār olur ise (11) aḥz u istiṣḥāb idesiz.” buyurup pīş-gāh-ı refī^clerinde şeref-yāb-ı (12) ḥuzūr olıcaḳ evvelā Ḥārīşe’ye tevcīh-i sebbābe-i işāret buyurdılar. (13) Ve Zeyd’e ḥiṭāb idüp “Bu kimdir?” buyurduklarında, “Pederim ḥārīşedir.” (14) deyüp pes ^cammi ka^cba işāret buyurdıklarında, “^cAmmim Ka^cb bin Şerāḥil’dir.” (15) didi. Pes āngāh anı Mekke’de kendi civārlarında meḳṣ ü ārām (16) itmekle ḳabīlesine iltihāk beyninde taḥyīr buyurdıklarında “**Beyt** “Ḳul (17) olam mı kimseye şāḥım ne añlarsın beni, / Bir efendim vār iken ^cālemde (18) sultānım gibi” deyüp server-i enbiyā muḳārenetin terciḥ idicek (19) pederi ta^caccüb-künān aña şūret-i inkār ile “Ey zeyd! ^cAcebdır ki, (20) bendeligi peder ve māderiñe ve belediñe ve ḳavmiñe terciḥ idesin.” didikde (21) Zeyd “Ey peder-i müşfik! Ben işbu zāt-ı mekārım-simātdan ba^czı umūr (22) meşḥūdum olmuştur ki, mādām ki cān-ı nā-mihribān-ı kālbūd-i nā-tuvānımla (23) peyvend-sāz-ı irtibāt ve ta^calluḳdur, andan ihtiyār-ı müfāraḳat pey-bürde-i

112a²⁷⁹

(1) derece-i istiḥāletdir.” didikde resūl-i muḥterem ḥazreti dest-i (2) Zeyd’i der-kef ḳılıp mecāmi^c-i Ḳureyş olan mevāzı^cda “انّ هذا ابني و ارتنا وموروثنا، (3) اشهدو” cevābını cümleye ismā^c buyurdılar. (4) Bu ḥuşūşda Ḥārīşe fevḳa’l-gāye muṭayyeb ü memnūn oldu. Ve (5) ḳavim beyninde Zeyd bin Ḥārīşe Zeyd bin Muḥammed deyü şöhret-şi^cār olup (6) kerīme-i, “ادعوهم لا بأدھم،” nüzūl idince mütemādī olmuştur. Ve bu (7) daḥī Süheylī’niñ Ravz-ı Enf’de sīr-āb-sāzī-i mīzāb-ı ḥāme-i (8) i^ccāz-şi^cārı ile üşküfte olan güldeste-i (**H123b**) fevāyid-i ḳarīnū’l-^cavāyid (9) cümlesindedir ki: Server-i kā^cināt -^caleyhi efzalü’ş-

²⁷⁹ 112a⁶ ve: H’de yok // ¹³ bulmuş idi: H bulmuşidi //

şalavāt- (10) cenābı Zeyd'i tebennī buyurdıklarında ol vaqıtdeki peder-i şulbīsi (11) olan Hārişe'ye nisbet olunmayup āyet-i sābıka nüzül idince mefhar-i (12) enbiyā ecnāb-ı şeref-ma°āblarına intimā vü izāfet sa°ādetin iktisāb (13) idüp Zeyd bin Muhammed °unvānı ile iştiḥār u i°tibār bulmuş idi. (14) Ol cihetden cenāb-ı feyyāz-ı çāre-sāz-ı bende-nevāz-ı °izz-i şānūh (15) anıñ ismi Qur°ān-ı bāhirü'l-burhānda mezkūr olup meḥāfil ve meḥārībden (16) tilāvet olunmaq şerefi ile tekrīm eylemişdir. Ve yine ba°zı e°imme-i fenn-i siyer (17) ü āşār esbak-ı müslimīn ve aqdem-i mü°minīn-i muşaddikīn ḥazret-i şiddīk (18) olmak ḳavlini ihtiyār itmişlerdir. Ve İbrāhīm-i Naḥfī'niñ muḥtārı oldığı (19) dāric-i rütbe-i iştiḥār olup İmām Aḥmed daḥī bu ḳavli taşḥīḥ ü (20) tevşīk itmişdir. Ve İbn-i Keşīr cumhūr-ı ehl-i sünnet beyninde meşḥūr (21) olan ḳavl-i Naḥfī'den rivāyet olunan ḳavl-i mezkūr olmak üzre (22) baş-ı kelām ve edā-yı merām itmişdir. Ve Ebū Na°īm, cenāb-ı şiddīk-ı (23) °atīkiñ server-i kā°ināt -°aleyhi efzālū'ş-şalavāt- cenābını

112b²⁸⁰

(1) ḳable'l-bi°şe taşdıḳ ve İmāna fā°iz, ya°ni nebiyy-i muntazır-ı āḥirü'z-zamān (2) olduğına Buḥeyrā'dan istimā° kıldıḳda cezmen ḳarar virüp (3) muşaddıḳ olduğın ba°zı aşḥāb-ı kirāmdan rivāyet ile şübūt (4) buldıḳın ḥilyede beyān u taḥḳīk itmişdir. Ve İbn-i Cevzī sebbāk-ı (5) mızmār-ı İslām cümlesinden muḳaddem ikāmet-i farīza-i şalāta (6) fā°iz olan ḥazret-i şiddīk-i °atīk olmak ḳavlini °Abdu'l-lāh bin (7) °Abbās -raziya'l-lāhu °anhumā- cenābına °azv u nisbet idüp şaḥābe-i (8) mükerrrem Ḥassān bin Sābit -raziya'l-lāhu °anh- cenābınıñ ḳaşīde-i lāmiyye-i (9) tinnānesinde medīḥa-sāzī-i şiddīkīde şöhret-

²⁸⁰ 112b⁹ şiddīkīde: H şiddīkda //

şî°ār olan (10) ebyāt-ı mergūbesi ile temşīl itdigin şafvetü'ş-şafvede (11) zıkr ü ĩrād itmişdir ki, ol ebyāt-ı i°cāz-simāt bu beytlerdir: (12) °Arabiyye: (H124a) اذا فعلا، خير البريئة اتقاها و افضلها، بعد النبي و اوافاها (13) اذا تذكرت شجواً من اخى ثقه، فاذا ذكر اخاك ابابكر . Ve Hāzret-i Hāssān'ıñ ebyāt-ı mezkūre ile (16) cenāb-ı şiddīk-i °atīki medīha-perdāz oldıgınıñ sem°-i eşref-i (17) nebevīye vuşūli muqarrer iken redd ve inkāra mübāderet buyurmadiqları (18) İslām'da sebqati huşūşuna delīl-i müstaķil olmağa şalāhiyyeti (19) Süheylī'niñ Ravz-ı Enf'de hadīka-pīrā-yı hıyābān-ı zār-ı suṭūr (20) kıldığı izhār-ı ahbārdandır. Ve cenāb-ı şiddīk-i hidāyet-refīkiñ (21) meḥāsin-i menākıblarından °addolunan fezā°ildendir ki, ḥaḳḳında (22) rehber-i nehc-i yaḳīn ve hādī-i şehrāh-ı dīn -şalla'l-lāhu °aleyhi ve sellem- (23) ḥāzretleri zāyika-i sāmi°a-i müstemī°ine izāka-i gül-ḳand-i ḥadīs-i

113a²⁸¹

(1) mu°ciz beyān ile şeker-efşān-ı istiḥsān olmuşlardır ki, mevāyid-i (2) °amīmü'l-fevāyid-i İslāma her ḳanḳı müste°idd-i ni°met-i hidāyeti ki, e'ş-şalā (3) ḥān-ı da°vet olmuşdur, evvel emirde ḳabūl ve icābetde nev°-i tevāḳḳuf (4) ve tereddūd itmişdir ammā Ebūbekr'e İslām ve tevḥīdiñ ḥaḳīḳatini (5) ifāde kıldığımda ḳaṭ°ā bünyān-ı raşīnü'l-esās-ı °azīmeti raḥne-yāb-ı (6) tereddūd ve tevāḳḳuf olmayup ḳabūle mübāderet eyledi, deyü şūret-i (7) ḥāl-i şiddīki ifāde ve beyān buyurmuşlardır. Ve Ebūbekir'ıñ °aḳdü'l-(8) cevāhir-i sübḥa-i islāmiyāna intizāmından muḳaddem ol münevver (9) sāz-ı muḥacce-i hidāyet ḥāzreti ile ülfet ve āmīzişi olup (10) devlet-ḥāne-i sipihr-i āsitāne-i nebevī ḥāḳ-

²⁸¹ 113a ¹ beyān ile: H beyānla // ³ olmuşdur: H olmuşdum // ¹⁸ semā-yı: H semā-i // ²⁰ olunmuş idi: H olunmuşidi //

i pākine āmed-şūd ile (11) nāşiye-sā-yı ibtihāl olmağa muraḥḥaş olmağile kenāre-güzīn-i kerd (12) ḥān-ı meclis-i refī°leri olup ḥaşşa-rübā-yı feyz-i °ināyetleri (13) olduğından nāşī müsta°idd-i ḳabūl-i ḥüsn-i terbiyetleri olup nīm-reşḥa-i (14) mā°ü'l-ḥayāt-ı hidāyet ile fi'l-ḥāl zemīn-i sīne-i **(H124b)** pür sekīnesi (15) gül-ḥīz-i taşdıḳ ü īḳān olmuşidi. Ḥattā ḥīn-i velādetinde ta°yīn-i (16) peder ü māder ile mersūm-ı nāşiye-i ḥāli olan ism-i sāmī ve nām-ı (17) nāmīsi °Abdu'l-Ka°be olup ṭaraf-ı nebevīden nāmı taḡyīr ü tebdīl (18) ve ta°yīn-i ism-i °Abdu'l-lāh ile tebcīl olunup °atāḳat-i semā-yı ḥayr (19) intimāsı cihetinden, veyāḥūd zemm ve ḡıybetden āzādeligi cihetinden (20) °atīḳ laḳabı ile telḳīb olunmuş idi. Ve ba°zı rivāyetde server-i enbiyā (21) -°aleyhi şerā°ifü't-teḥāyā- ḥazreti bir vakītte vech-i Ebūbekr'e idāre-i (22) naḡar buyurup “ḥāzā °atīḳ mine'n-nār” buyurduḳları °atīḳ laḳabı ile (23) şöhret-şī°ār olmağa sebep olduğı vürūd itmişdir. Ve zümre-i

113b²⁸²

(1) aşḥāb-ı kirāmdan taḡyīr-i isim ve ta°yīn-i laḳab ile ikrām buyurulmaḳ ibtidā (2) bunlarda vuḳū° bulmuşdur. Ve lisān-ı faḥr-i kā°inātdan ityān-ı vahy (3) u risālet mesmū°ı olmaḳ °aḳabinde “şadaḳte bi-ebī ente ve ümmī ve (4) ehlü'ş-şadaḳ ente ve enā eşhedü enlā ilāhe illa'l-lāh ve enneke resūlu' (5) l-lāh” didikde şiddīḳ laḳabı ile telḳīb ü tevsīm ve elbās-ı (6) ḥil°at-i ikrām ile tebcīl ü tekrīm olunmuşdur. Ve ba°zı rivāyātda (7) mi°rāc-ı bāhirü'l-ibtihācı ibtidā muşaddaḳ olup ol laḳab ile (8) şabīḥa-i leyletü'l-isrāda, telḳīb buyurulmaḳ vürūd itmişdir. Ve (9) ba°zı tefāsirde “الذی جاء بالصدق و صدق به،” kerīmesiniñ (10) tefsīrinde, “الذی جاء بالصدق،” °unvānı ile ḥazret-i aşdaḳü' (11) l-ḳa°ilīn -şalavātu'l-

²⁸² 113b ¹¹ ve şaḥbihi: N'de yok // ¹⁵ şecere-i: H ḥacere-i //

lāhi °aleyhi ve ālihi (ve şahibihi) ecma°in- irāde olunup (12) “و صدق به،” kelāmi ile şiddīk-i °atīk cenābı irāde olunmak kavli (13) meşūr ve mezkūrdur. Ve ba°zı kütüb-i siyerde bu rivāyet nigāşte-i (14) yerā°a-i ehl-i eşerdir ki: Ebūbekr’iñ -raziya’l-lāhu °anh- māderi ki, ismi (15) Selmā olup ümmü’l-ḥayr künyesi ile şöhet-şi°ardır, şemere-i şecere-i (16) vücūd-ı °unşurīleri olan evlādı bi-emri’l-lāh subḥāne (H125a) pāy-dār (17) olmayup dem-serdī-i şarşar-ı berk-rīz-i merg ile rīḥte-i ḥāk-i (18) bevār olmak mu°tād olduğundan nāşī ba°zı tecrübe-kārān-ı köhne (19) sāl ta°līmi ile kūşe-i dest-māl-i āmāle şurre-bend-i nezr ü °ahd (20) olmuş idi ki, min ba°d eger derūn-ı şadefçe-i rahmi ābesten mürvārīd (21) maqşūd olup bir ḥulfü’ş-şıdk vücūda gelmek ile kām-yāb (21) olursa °Abdu’l-Ka°be ismi ile tesmiye vü tevsīm idüp, ve (23) sermāye-i °ömürden mālīk-i nişāb ve bālīg-i sinn-i şebāb olduḡda

114a²⁸³

(1) anı Ka°be’ye taşadduḡ u tefvīz eyleye. Ḥazret-i şiddīk-i ekbere (2) ḥāmil olup velādeti ile maqşūdı ḥāşıl ve merāmına (3) vāşıl olduḡda anı hāle-zīb-i āḡuş idüp Ka°be’ye teveccüh (4) ü istikbāl ile, “اللهم هذا عت، فك من الموت فهبه لي،” deyü (5) dergāh-ı feyyāz-ı müte°ale niyāz-mend-i tazarru° u ibtihāl olmuşidi. (6) Ve her kaçan şemāme-i °anber-i şemīm kamāte-i şiddīk dest-ḥūş-ı kefi terkīş (7) eyleye, “هذا عتيق وما عتيق ذوالنظر الانيق،” naḡmesi ile terāne (8) sāz olurdu. Ve ḥazret-i şiddīk-ı hidāyet-refīkiñ meḥāsin (9) ve menākıbından bir nebze ki, ānifen raqam-keşide-i şahīfe-i taqrīr kılınmış idi, (10) andan mā°adā ḥazret-i şiddīk-ı bāhirü’t-tevfīk kabūl-i şıdk u (11) sedāda meftūr-ı feyz-i kurb-ı zuhūr olup zevāyā-yı ḥāṭır-ı (12) ḥuceste mü°eşşiren pür-nūr kılmaḡa kabūl-i

²⁸³ 114a ¹² kılmaḡa: H kılmaḡile // ¹⁵ işbātı: H eşbābı // ¹⁷ leyle-i ḡadr-i: H leyletü’l-ḡadr-i // ²² ve: N’de yok //

şıdķ u reşāda teheyü^o ve (13) isti^cdādı bir mertebeye resīde olmuş idi ki, nīm-lem^a-i ināyet-i (14) źulmet-i zidā-yı şekk ü irtiyāb olmak müyesser oldu. Ve sühūlet-i kabūl-i (15) tevħīd ve islāmı işbātı mūte^caddid ü mūtevāfir olup ezcümle lisān-ı (16) şıdķ-ı intimāsından mesmū^c olan rü^yāsıdır ki: °An^cane-i şıķāt-(17) rüvāt naķlı üzre buyurmuşlar ki: Bir şebān-gāh-ı leyle-i ķadr-i iştibāhda (18) şöyle müşāhede kıldım ki: Gūyā ķurş-ı māh āsmāndan Mekke'ye (19) nāzil ü mūteferriķ olup her şu^cbesi bir menzile **(H125b)** dāħil oldu. Ve yine (20) mūctemi^c olup benim hāle-i āgūşumda cāy-gīr oldu. Ve ben bu vāķı^cayı (21) ħuzzāķ-ı ehl-i kitāba naķl u beyān itdigimde baña tevcīh-i rüy-i ħiķāb (22) idüp “Ey Ebūbekir! Suķū^c-ı tebāşīr-i şubħ-ı źuhūr (ve) bi^cseti ķarīb olan (23) resūl-i muntażır-ı āħirü'z-zamān °an ķarīb ziyā-resān-ı ķār-cihet-i aķķār-ı

114b²⁸⁴

(1) °ālem mūnevver-sāz-ı derūn-ı güm-kerde-rehān-ı benī Ādem olup sen (2) aña teba^cıyyet ile ser-efrāz ve muķāreneti ile ķavmiñden kūy-rubā-yı (3) imtiyāz olasin.” deyü vāķı^camı ta^cbīre saħn-sāz oldu. Ve bu (4) daħī ol siyāķda ħazret-i şiddīķ -raziya'l-lāhu °anh- lisānından (5) naķl ile resīde-i mesāmi^c-i şıķāt-ı rüvāt olmuşdur ki: Bir vaķitde (6) dā^cıye-i ticāret ile ħaraf-ı Yemen'e maħmil-bend-i zāmile-i °azīmet olmuş (7) idim. Ĥīn-i vuşūlde ķabīle-i Ezd ricālinden kütüb-i ķadīme maķāvīsinde (8) mūnderic olan esrāra muķķali^c bir pīr-i şāfī-żamīr menziline nüzül (9) itmişidim. İttifāķā bir vaķitde ol mīz-bān-ı kerīmü'ş-şān baña dīde (10) düz-ı tefahħuş olup “Ey miħmān-ı necābet-

²⁸⁴ 114b² ser-efrāz: H ser-firāz // ¹³ źan iderim ki: N'de yok // taşdıķ ile: H taşdıķle //

nişān, şöyle zan iderim ki, (11) nihāl-i zāt-ı mes°üdü's-simātiñ hāk-i pāk-i harem-i muhteremden ser-zede (12) olmuş ola.” didikde “ne°am” deyü mutaşaddī-i cevāb oldum. Tekrār (13) baña (zan iderim ki) “Kureyşiyü'l-aşl olasın.” didi. Ol def°a dañi taşdıķ ile (14) muķābele kıldım. Üçünci def°a dañi kalbime şöyle lāyihdir ki: (15) “Temīmi olasın.” didikde ol kavlini dañi “ne°am” deyü taşdıķ itdigimde, (16) “Ey Ebübekir! Hālā mütefaħhış olduğum °alāmet-i çehār-gāneden (17) henüz bir °alāmet bākīdir. Senden niyāz-mendim ki, āzārıñı berṭaraf-sāz (18) olup havālī-i nāfiñda olan nişāneye benim için nazār-sāz (19) olmağa ruḥşat-fermā olasın. Tā ki mütecessis olduğım °alāmātiñ (20) mecmū°ı meşhūdum olup def°-i ḥelecān-ı tereddüd ü iştibāh ile (21) müsterih olam.” didikde ḥazret-i **(H126a)** şiddik “Ol maṭlūbuna (22) müsā°ade-fermā olmaķ sebab-i tafahḥuş ne maķūle müdde°adır? Bizi aña (23) muṭṭali°-sāz olmağa vābestedir.” didikde bi'z-ṣarūre ol şeyḥ-i

115a

(1) Yemānī °uḳde-güşā-yı sırr-ı mektūm olup “°ilm-i şaḥīḥ-i şavāb-ı ḳarīn-i (2) ilāhīden bār-dāşt-ı ḥāṭır-ı şıdk-endişımdir ki, harem-i muhterem-i (3) ilāhīden °an-ḳarīb bir nebiyy-i mükerrem ve resūl-i muhterem meb°ūs ola. (4) Ve anıñ bir şāb-ı necīb ile bir kehl-i zekiyyü'l-aşl-ı lebīb-i ḥizmet-güzār-ı (5) şadāķat-şicāri olup ol şāb-ı şecā°at iktisāb-ı ḥavvāz-ı (6) gāmerāt ve deffā°-ı mu°zilāt ola. Ve ol kehl-i zekiyyü'l-aşl sefid (7) gün ve naḥif olup baṭnında bir şāme-i °anbereyn-i şemāmesi ve (8) faḥz-ı yüsrāsında bir nişānesi ola.” deyü itmām-ı kelām ve ifāde-i (9) merām itdikde maṭlūbuna müsā°ade-nümā oldum. Mütefaħhış olduğu (10) emārātı bī-kem ü kāset maḥfūzı olan şūrete müṭābık u (11) verāset buldı. Ammā çünki ben itmām-sāz-ı mehāmm-ı sefer olup (12) hengām-ı şudūr u iyāb resīde olıcaķ hilāl-i tevdi°de (13) na°t-ı nebevīyi üç

beyt-i dilkeş-i bedī^cü'n-neşād idüp “Bu ebyāt (14) maḥfūzuñ olsun. Ol peygamber-i zīşāna telāķide teblīğ idesin.” (15) dimişidi. Mekke'ye vuşūlüm ḥālinde şanādīd-i Kureyş'den °Uķbe (16) ibn-i Ebī Mu^cayt ve Şeybe ve Rebī^ca ve Ebū Cehil ve Ebu'l-buḥterī tebrīk-i ḳudūm (17) şūreti ile menzilime gelüp eṣnā-i mükālemede, “Ey Ebūbekr! Mesmū^cuñ (18) olmuş mudur ki, ḥālā Muḥammed bin °Abdu'l-lāh iddi^cā-yı nübūvvet idüp bizi (19) tasfiye vü techīl ve eslāf ve ecdādımızı tazlīl ider. Senden (20) me^omūlümüz oldur ki, ol ğā^oileyi berṭarāf-sāz olasın.” deyü gile-mend (21) oldılar. Ben daḥī anları rıfķ u mülāyemet ve aḥsen-i şūret ile (22) def^c u şarf eyledim. “**Beyt:** Bir sözüñle şavdıñ aġyārı bu gün (23) ey ğonçe fem / **(H126b)** Cām-ı la^olñ eyledi nāzıklık ile def^c-i ğam.” Derḥāl ārām-ġāh-ı

115b²⁸⁵

(1) eşref-i enām cānibine sevķ-i maṭiyye-i teveccūh ve °azīmet ve ḥīn-i vuşūlde (2) ḳar^c-ı bāb-ı mu^callā cenāblarına mübāderet itdim. Ol ḥālde icābet-fermā (3) olup maşrıķ-ı bāb-ı sa^cādet-ma^oābdan mihr-i cemāl-i enverleri ṭulū^ola (4) nūr-efzā-yı çeşm-i cihān-bīnim olmaķ ḥilālinde, “Yā Ebābekr ” يا ابا بكر (5) انا رسول الله ”. buyurdılar. Ol müdde^cāya (6) ṭaleb-sāz-ı beyyine vü ḥüccet olduġumda ol şeyḥ-i Yemānī'niñ emānet-sāz (7) olduġı ebyātı istinşād idicek bī-iḥtiyār olup “Yā ḥabībī! (8) Ol sırr-ı mestürdan seni kim āġāh eyledi?” didigimde, “Ol (9) sefīr-i vaḥy-i ilāhī ki, benden esbaķ meb^cūş olan enbiyā-yı kirāma (10) ḥizmet-i sefāretde müstaḥdem olan melek-i °azīmü'ş-şāndır, (11) iḥbār eyledi.” buyurduķda bī-ṭāķat u şabr u ārām olup (12) “فانا اشهد ان لا اله الا الله واثك رسول الله، هديك” deyü (13) fā^oiz-i sa^cādet-i İslām oldum. Ve benim şeref-i ḳarīn-i ḥil^cat-i īmān (14) olduġumda mefḥar-i kā^oināt bir mertebe mesrūr oldılar ki, belde-i (15) ḥarem-i muḥteremde mevcūd

²⁸⁵ 115b ¹⁴ mertebe: H mertebede //

olanlardan gūyā andan ziyāde mesrūr (16) bir kimse olmaya. Rivāyet-i uhrāda şöyle vārid olmuştur ki: “Ol (17) hālde bir mertebe mesrūr oldum ki, Mekke-i Mūkerreme’de benden ziyāde (18) mesrūr bir kimse olmaya.” deyü şāhid-i merām ve nev^curūs-ı kelāma (19) pīrāye-bend-i hāl-hāl-i ihtitām olmuştı. Velākin maṭāvī-i kelāma (20) icāle-i nazar-ı im^cān iden erbāb-ı elbāba hafī vü mestūr degüldür ki, (21) bu nakliñ müfādında islām-ı hazret-i şiddīk -raziya’l-lāhu ^canh- (22) ba^cde fetretü’l-vaḥy vukū^c bulmuş olup sūretü’l-müddeşir nüzülünden (23) müte²aḥḥir olmak müstefād olur. Taḥkīkāt-ı güzeşte maṭāvīsinde

116a²⁸⁶

(1) ceste ceste **(H127a)** zikrine ta^carruz olundığı üzre terācim-i aḥvāli (2) mürūr iden sebbāk-ı mızṃār-ı İslāmdan her biri için ba^czı (3) şikātdan nakl u rivāyet ile resīde-i gūş-ı hūş-ı ma^cnī-nüyüş (4) olduğu üzre hā²iz-i şeref-i taḥaddüm olmada cümleden esbak (5) ve aḳdem olmak iddi^cāsını mutazammın aḳvāl-i ^cadīde vürüd itmişdir (6) lākin muḥtār-ı ekser-i muḥakkiḳīn-i fenn-i siyer oldur ki, hazret-i ümmü’l-mü²minīn (7) harem-i muḥterem-i seyyidü’l-mürselīn Ḥadīce-i kübrā -raziya’l-lāhu ^canhā- cenābınıñ (8) ol bābda sebḳati ḥakīkiyye olup mā^cadāsınıñ sebḳati izāfiyye (9) ola. Ve taḥkīk-i maḳāl ma^crazında bālig-i sinn-i ricāl olan aḥrārīn (10) esbakı şiddīk-ı şadākat-şī^cār ve şıbyān ve ihdāşıñ aḳdemi ḥaydar-ı (11) kerrār-ı pesendīde-etvār olup mevālīden olan ricālīn (12) esbakı Zeyd bin Ḥārişe bin Şerāḥīl olmak üzre taḳrīr-i kelām (13) ve İzāḥ-ı merām siyāḳında fī-nefsü’l-emr sebḳatleri bu nesak üzre (14) müretteb-sāz olmuşlardır ki, ihtiyāz-ı şeref-i ĩmān ile feyz-i iktisāb (sebḳat) (15) olanlarıñ cümleden esbak ve aḳdemi Ḥadīce-i kübrā, ba^cdehā ^cAliyy-i (16) murtaḳā, ba^cde Zeyd bin Ḥārişe, ba^cde şiddīk-i ^catīk ola -raziya’l-lāhu (17) ^caleyhim ecma^cīn-. Ve ba^cz-ı aḣḣāb-ı āşār cenāb-ı şiddīk-ı şadākat-şī^cārīn (18) hazret-i ḥaydar-ı kerrāra sebḳat-güzār olmak ḳavlini ihtiyār itmişler (19) olup ba^czı muḥakkiḳīn-i fenn-i siyer ü āşār

²⁸⁶ 116a ⁶ lākin: H velākin // ¹⁴ sebḳat: N’de yok //

anı redd ü inkâr siyâkında (20) İmâm-ı °Alî -kerrema'l-lâhu vecheh- fâ°iz-i şeref-i İslâm olduğda keyfiyet-i hâli (21) bir müddet vâlidî Ebû Tâlib'den belki sâ°ir a°mâmından setr ü ihfâ (22) idüp, şiddîk-ı bâhirü't-tevfîk dest-yârî-i luţf-i ilâhî ile °ilm-efrâz-ı (23) ri°âyet-i İmân olduğda şakka-tırâz-ı izhâr u i°lân olduğundan

116b²⁸⁷

(1) nâşî izhâr-ı İslâm itmekde taqaddümi menşe-i iştibâh (**H127b**) olmuşdur, deyü (2) tahrîr-i me°âl-i maqâl itmek ile kaţ°-ı ser-rişte-i kâl ü kâl itmişdir. (3) Tezyîl-i şiddîk-ı şadâkat-refîkiñ menâkıb-ı me°âsirinden ma°düddur ki, (4) kavmi ile âlif ü me°lûf ve hışâl-i hamîde ve ahlâk-ı kerîme ile (5) mevşûf olduğundan nâşî dest-yârî-i tevfiğ-i mülk-i °allâm ile (6) nâ°il-i re°sü'lmâl-i islâm olıcağ aḥbâbına süfre-güster-i semâḥat ve (7) başı simâı ni°met idüp kavmine e°ş-şalâ ḥân-ı da°vet olmağı (8) mültezem-sâz-ı müdâvemet olduğu cihetden niçe sergüşte-i tîh-i zalâlet-i (9) rehburdeyi ser-menzil-i sa°âdet olmağa sebep olmuşidi ki, ol (10) zümreden (biris) şâlis-i ḥulefâ°ü'r-râşidîn ḥazret-i zî'n-nüreyn °Osmân bin (11) °Affân ḥazretleri, biri daḥî Zübeyr bin °Avvâm bin Ḥuveylid, ve biri daḥî (12) °Abdu'r-raḥmân bin °Avf bin °Abd-i °Avn, ve biri daḥî Sa°d bin Ebî Vaḳḳâş (13) ibn-i Vehîb dir ki, Ebû Vaḳḳâş'ın ismi Mâlik'dir, ve biri daḥî Talḥa bin (14) °Abdu'l-lâh bin °Osmân bin °Amru bin Ka°b'dır, -rızvânu'l-lâhi °aleyhim ecma°în-. Ve (15) zıkr olunan beş nefer-i mübeşşir-i bi'l-cenneḥ şaḥâbîniñ, ve ba°zı rüvât kavli (16) üzre müjde-yâb-ı diḡ-gânedan °Ubeyde bin el-Cerrâḡ daḥî ol zümreden (17) olup, altı nefer şaḥâbe-i mükerrem-i vâlâ-cenâbıñ sebep-i islâmı ḥazret-i (18) şiddîkiñ eser-i şevḡ u da°veti olmağ rivâyeti mü°ellefât-ı mütedâvilede (19) mezkûrdur. Ve def°a-i ülâda zıkr olunan beş yâḡüd altı nefer-i sebbâk-ı (20) muzmâr-ı islâmı cem° kıldıḡda intihâc-ı millet-i beyzâya şevḡ u terḡîb (21) idicek kırup müstemî°în-i müste°idd-i ḡabûl olmağla naşîḡat-sâzî-i (22) şiddîki

²⁸⁷ 116b ⁶ şadâkat: H sa°âdet // ¹⁰ birisi: N'de yok // ¹⁴ ve: H bu // ¹⁵ şaḥâbîniñ: H şaḥâbe-i mükerremiñ //

derünlerinde cāy-gīr ve envār-ı ĩmān u taşdıķ ile müstenīr (23) olduğı ģazret-i Őiddīķiñ °aks-endāz-ı mir°āt-ı zamīr-i münīri olıcaķ,

117a²⁸⁸

(1) anları istiŐhāb idüp **(H128a)** refākatle ģāk-i °atebe-i nebevīyyeye ruĥ-sūde-i (2) zırā°at olmaķ dā°iyesiyle ol ķable'l-ģācāta rū-be-rāh-ı °azīmet (3) olup ģīn-i vuŐulde ķabūl-i İslām ile fā°iz-i kimyā-yı sa°adet (4) olmuŐlar idi. Ve iŐbu zīkri sebķat iden sebbāķ-ı muzmār-ı ĩmān (5) olanlardan reh-nümā-yı ģazret-i Őiddīķ-i hidāyet-refīķ ile reh-yāb-ı (6) gencīne-i ĩmān olanlardan her biri cenāb-ı Őiddīķ-ı °atīķ ile (7) mülāķātdan muķaddem delā°il-i nübūvvet ve Őevāhid-i risālet maķūlesi (8) bā°iŐ-i telyīn ķılıp ķāsiye niķe irhāŐāt müŐāhedesi ile (9) ķıbletū'l-ģācāt-ı İslāma mühtedī olmaķ ķuvvet-i ķarībeye gelmiŐ olup (10) lisān-ı Őiddīķdan istimā°-ı nuŐĥ-ı müstetbi°ü't-tevfīķ ile dārū'l-İslāma (11) ihtidā ve vuŐul-i ķarīn-i ģuŐul olmuŐ idi. Ezcümle, °Abdu'r-raĥmān (12) bin °Avf -raziya'l-lāhu °anh- cenābınıñ ta°yīn-i peder ü māder ile mu°ayyen (13) ismi ba°zı rüvāt naķli üzre °Abdu'l-Ka°be ve ba°zı āĥir ķavli üzre (14) °Abdu'l-ģāriŐ olup, resūl-i ekrem -Őalla'l-lāhu °aleyhi ve sellem- anı °Abdu'r-raĥmān (15) tesmiye ķılımuŐdır. Ve sebeb-i İslāmında kendi bu vech üzre (16) rāyet-efrāz-ı rivāyetdir ki: Bir vaķitde Őaraf-ı Yemen'e merāĥil-peymā-yı °azīmet (17) olmuŐ idim. VuŐulüm ģālinde °AŐkelān bin °Avākif nām kütüb-i sālīfe (18) maķāvīsinde keŐīrū'l-ittılā° bir °ālim-i mutazallī°iñ menziline ilkā-yı (19) °aŐā-yı istiķrār idüp miĥmānı olmuŐidim. Ol eŐnāda bir vaķit (20) ol mīz-bān-ı ma°ālī-niŐān baña tevcīh-i ģiķāb idüp “Diyāriñızda (21) bu eŐnālarda zuhūr iĥbār olunan Őāĥib-i zuhūr ki, ehl-i ģaremiñ (22) el-ān mütedeyyin oldukları dīnlerine muĥālefet idüp ibķāl eylemek (23) ile beynlerinde bürüz u zuhūr, bā°iŐ-i ģüft ü Őünūd ve cemm-i ģafīriñ

117b²⁸⁹

²⁸⁸ 117a ¹¹ ihtidā: H ihtidāya // ¹⁵ ķılımuŐdır: H ķılımuŐlardır // ²¹ olunan: H olan //

(1) aña ittiba^ola kavmiñizden rû-gerdân-ı şüzüz u şürüd olup yevmen (2) feyevmen şân u i^otibârı bālâ-gîr ü (H128b) izdiyād olacaqdır. Ta^oyîn (3) ü tebşîr olunduğı üzre vaqt-i zühûrı işbu zamândır. °Acabâ (4) zühûrı şimdi bi'l-fi^ol rû-nümâ olmuş mudur?” (deyü) benden istizâh-ı (5) hâl ve istintâk-ı maqâl eyledi. Ben dağî “El-ân zühûrundan haberdâr (6) degülüm.” deyü cevâba mübâderet itmişdim. Ammâ vaqtâ ki ol âfitâb-ı (7) cihân-tâb-ı risâletiñ su^otü^o-ı tebşîr-i bi^oşeti münevver-sâz-ı aqtâr-ı (8) °âlem olmaq °alâ^oimi nümâyân olduqda °Aşkelân'ıñ beyân itdigi (9) emârât yek-be-yek zâhir olmağıle tebşîr olunan peygamber-i muntazar-ı (10) âhirü'z-zamân ol mihr-i sipihri risâlet cenâbı idigi qatımda (11) ke'ş-şems-i zâhir ü nümâyân olup baña cüz^o-i âhir sebeb-i ihtidâ (12) oldu. Ve yine sevq-i hazret-i şiddîk ile şeref-yâb-ı hil^oat-i (13) îmân olup sibâk-rehân-ı kâm olanlardan biri ki, Sa^od (14) ibn-i Ebî Vaqqâş'dır, ma^otâvî-i kütüb-i siyer ve âşârda mazbû^o-ı (15) haqîbe-i (kerrârîdir ki) hazret-i Sa^od şıgar-ı sinenden ebevynine yâr olup (16) hâırların mürâ^oat itmekde bir daqîqa fer ü güzâşte-i tesvîf ü (17) ihmâl kılmaz idi. Vaqtâ ki kevkeb-i tâlî^o-i (Sa^od) iktirânı derece-i şerefe (18) resîde-i İslâm u îmân olduğı mâder-i şûmunuñ ma^olûmi oldu, (19) aña havâle-i nîş-i âzâr idüp, “Ey Sa^od! Hâlâ qarîn-i qabûlüñ olan (20) dîniñ muqtezâsı üzre taraf-ı ilâhîden mürâ^oat-ı şıla-i rahm ile (21) me^omûr degül misin?” deyü Sa^od'a havâle-i kûpâl-i tevbîh itdikde Sa^od (22) dağî “Ne^oam, şıla-i rahm ile me^omûruz?” deyü çünki mutaşaddî-i cevâb (23) oldu. Mâderi tekrâr aña didi ki: “Va'l-lâhü'l-^oazîm, mādām ki

²⁸⁹ 117b ⁴ diyü: N'de yok // ¹³ îmân: H İslâm // ¹⁵ kerrârîdir ki: N'de yok // ¹⁷ kılmaz idi: H kılmazdı // Sa^od: N'de yok //

118a²⁹⁰

(1) ḥālā qarīn-i ḳabūlüñ olan dīn-i Muḥammedīden dāmen-keṣīde-i rüçü° (2) u firāg olup Esāfe ve Nā°ile'yi ūret-i ḳabūl ile mass itmeyesin, (3) benim için ekl-i ṭa°ām ve ūrb-i ūrāb ḥarāmdır.” deyü yek ūbān-rüz (4) ṭa°ām (**H129a**) ve ūrābdan dehen-beste-i imtinā° u imsāk oldu. Ve (5) bu ḥālet andan müūāhed olıcaḳ deḥānını Cebrāyil'e küūāde ḳılıp (6) aña bedel-i mā-yeteḥellel olacaḳ ḳadar ḡdā idḥāl u ilḳā itdiler. (7) Ve her ne vaḳit ki bu vecihle ekl-i ṭa°ām ve ūrb-i ūrābdan imtinā° (8) ḳıla, minvāl-i meūrūḥ üzre tedārik-sāz olurlardı. Ve (9) ol eūnāda ṭaraf-ı ilāḥīden bu āyet-i kerīme nüzūl eyledi: “**El-āye** ليس لك به (11) الانسان بوالديه حسناً وان جاهدك على ان يشرك بي ما (10) و وصيتنا ” Ve Sa°d'dan -raziya'l-lāhu °anh- mervīdir (12) ki: Māderimden bu dürüşṭ mu°āmele-i nā-dürüst meūhūdum olduḳda, (13) “Va'l-lāhi, ey māder, seniñ yüz °aded canıñ olsa ve cümlesi vāḥiden (14) ba°de vāhidün niza° ḳılınsa ḥālā işbu risālete iḳrār idüp dīnini (15) ḳabūl itdigim resūl-i muḥteremiñ dīnini vā-güzāūte-i terk itmek benim (16) için resīde-i imtinā° ve istiḥāletdir. Sen gerek sā°atde eṭ°ime-i (17) nefīse ile çār pehlev-sāz-ı mi°de-i ḥırş u āz ol, gerek °ömrüñ (18) olduḳça seniñ için mertebe-i sedd-i ramaḳ bir loḳma reh-yāb-ı dehlīz-i (19) ḡlū olmaya.” didigimde benden nevmīd olup ol dā°iyeden (20) rüçü° ve küllü yevm bi'd-defe°āt sedd-i ḥalel bedel-i mā-yeteḥallel cū° ider olmuş (21) idi. Ve ol vaḳitde birāderim °Āmir henüz sermenzil-i İslāma mühtedī (22) olmamış olduḳundan nāūī aña ūenā-kār olup “Birāderiñ °Āmir (23) vālideyni ḥāṭırların ri°āyetle ihtimām üzredir.” deyü andan dā°imā

²⁹⁰ 118a⁴ ve: H'de yok // ⁸ olurlardı: H olurlar idi // ¹⁶ eṭ°ime-i: H ṭu°me-i // ²³ ri°āyetle: H ri°āyetde //

118b²⁹¹

(1) hoşnûdluğlar izhârı ile teşekkür üzre olup beni hırâşîde-i (2) hâr-zâr itmeden hâlî olmaz idi. Ammâ çünki, birâderim °Âmir (3) dahî silk-i ehl-i İslâma münselik ü muntażam oldu, muḳaddemâ (4) baña derkâr kıldığı kûpâl-i ṭa°n u serzenîşi aña havâle ider (5) olup ben ol taḳrîb ile nîş-i âzârından sâlim olmuşidim. (6) Lâkin ol derd-mende **(H129b)** şeb ü rûz musallaḫ olmuşidi ki, cânib-i (7) Ḥabeş'e hicret idince anıñ şikence-i cefâ ve ızrârından rehâ-yâb (8) olmadı. Ve yine mübeşşir-i bi'l-cenneh olan aşḫâb-ı kirâmdan ḥazret-i (9) şiddîḳ-ı karînü't-tevfîḳiñ sevḳ u da°veti ile sibâḳ-ı ehl-i ĩmân (10) silkine cüz°-i âḫîr-i °illet-i intizâm olan meşâhîr-i şaḫâbeden (11) birisi dahî Ṭalḫa bin °Abdu'l-lâh bin °Oşmân bin °Amru bin Ka°b bin Sa°d (12) ibn-i Teym bin Mürredir. Anıñ ba°zı muḳaddemât-ı islâmı kendiden (13) bu şüret üzre mervîdir ki: Bir vaḳitde esvâḳ-ı °Arabdan sūḳ-i (14) buşrâya °azîmet itmiş idim. Anda bir râhib-i murtâza mülâḳî (15) oldum ki hemvâre şavma°asında mu°tekif bir mücâhid-i pîr idi. (16) Ol eyyâmda nâ-be-hengâm eṭrâfında ĩstâde olan cemâ°ate (17) sevḳ-i ḫiṭâb idüp “Bu mevsimde müctemi°in olan ricâlden (18) tafahḫuş u istifsâr idüñ. El-ân ḫarem-i muhteremden bunda mevcûd (19) kimse var mıdır?” didigi Ṭalḫa'nıñ sem°ine resîde olıcaḳ, (20) ḳable't-teftîş, “enâ min ehlü'l-ḫarem” deyü ref°-i °aḳîre-i cevâb eyledikde (21) râhib-i mezbûr aña ḫiṭâb idüp “El-ân °acabâ Aḫmed žuhûr (22) itmiş midir?” deyücek Ṭalḫa aña “Aḫmed ne maḳûle zât-ı muhteremdir?” (23) deyü istizâḫ-ı merâm eyledikde cevâbında “Aḫmed bin °Abdu'l-lâh ibn-i

²⁹¹ 118b ² hâr-zâr: H hâr âzâr // olmaz idi: H olmazdı // ¹² kendiden: H kendüden // ¹⁴ itmiş idim: H itmişidi // ¹⁵ oldum ki: H oldu ki //

119a²⁹²

(1) ibn-i °Abdu'l-muṭṭalib'dir. Ve işbu şehir-i sa°adet-bahr ol āfitāb-ı cihān (2) tāb-ı hidāyetiñ vaḳt-i suṭū° ve zühürü ve hengām-ı ṭulū°-ı mähçe-i (3) rāyāt-ı mansūridir. Ve ol server-i herd ü serā hātım-i rūsül ü (4) enbiyā olup menşe-i maḥreci ḥarem-i muḥterem-i Mekke-i Mükerreme ve dār-ı (5) hicreti arz-ı zāt-ı naḥl-i ṭayyibedir. Ve el-ān saña vācibdir (6) ki, ṭaraf-ı beledü'l-lāhi'l-ḥarāma sevḳ-i maṭiyye-i ta°cīl ü şitāb idüp (7) bir ān muḳaddem anıñ iḥrāz-ı şeref-i mülākātı ile feyz-yāb olasın.” (8) didigi sem°ine vāşıl olıcaḳ derünunda **(H130a)** bir şevḳ u ārzü (9) münba°ış oldu. (Ve) Derḥāl cem°-i edevāt-ı nehzat ve ṭaraf-ı ḥarem-i (10) muḥtereme maḥmil-bend-i °azīmet oldu. Mekke'ye ḳādım olduğında (11) ahālī-i beldeden mülākī olduğı aḥbābdan istifsār şüreti (12) ile “Bu eṣnāda bir emr-i mustaḡrib zühür itdi mi?” deyü istiḥbār (13) itdikde, anlar daḥī “Ne°am, el-ān Muḥammed bin °Abdu'l-lāh nübüvvetle zühür (14) idüp ḥalkı ṭaraf-ı perverdīgār-ı °āleme da°vet-sāzdır. Ve İbn-i (15) Ebī Ḳaḥāfe aña teba°iyyet ü inkıyād eyleyüp nāsı ḥass ü terḡīb (16) eylemek üzredir.” didiklerinde bī-ārām olup derḥāl menzil-gāh-ı (17) ḥazret-i Ebūbekir'e taḥrīk-i şehbāl-i isti°cāl eyledi. Ve anıñla mülākī (18) olduğında rāhib-i sālifü'l-beyāniñ zıkr olundığı üzre (19) kelām-ı sābıkını aña i°lām u ḥikāyet itdiginde derḥāl anı sāye (20) mişāl-i hem-rāh ḳılup ḥuzūr-ı server-i kā°ināta idḥāl u işāl (21) ve ba°de'l-istīzān şüret-i ḥāl ma°rüz-ı ḥuzūr-ı şulṭān-ı rūsül (22) ḳılındıḳda şīmā-yı şabāḥat-ı ihtivā-yı nebevīde āşār-ı server zāhir (23) ü hüveydā olduğı meşḥūd-ı cemā°at-i ḥuzzār olmuşıdı. Ve Ṭalḥa daḥī

²⁹² 119a⁴ menşe-i maḥreci: H menşe° ve maḥreci // ⁹ ve: N'de yok // ¹⁶ eylemek: H itmek //

119b²⁹³

(1) ol meclis-i müteyemminde t̄alib-i telk̄in-i ĩmān olup ŗuret-i kab̄ul (2) r̄-
n̄mā-yı mir^oāt-ı huŗul olmađile muntażam-ı silk̄ü'l-lāl-i sebbāk (islāmiyān) (3)
oldığı maĥf̄uz-ı derc̄ü'd-dürer-i k̄ütüb-i āŗār-ı siyerdir. Ba^ode zāl̄ik (4) hidāyet-i
kar̄inān-ı ĩmān fevcā fevc dāĥil-i ma^oasker-i islāmiyān (5) olmağa baŗlayup ol
eŗnālarda z̄ir-i sāye-i sa^oadet-i māye-i (6) ĩslāma ilticā idüp cümle-i sebbāka
ilticā ile ol cemā^oate (7) iltihāk idenlerden biri daĥī^o Abdu'l-lāh bin mes^oūd -
raziya'l-lāhu ^oanh- (8) olup sebep-i ĩslāmı kendüden bu vech üzre mervīdir ki:
(9) Ĥadāŗet-i sinni āvānında āl-i ^oUķbe bin Ebī Muğayt̄ agnāmınıñ (10)
ĥizmet-i re^oā ve nezāretinde müstaĥdem iken bir vaķitde ol **(H130b)** k̄āfile
(11) sālār-ı enbiyā (vü r̄üsül) -^oaleyhi eŗrefü't-teĥāyā- Ĥazret-i Ebībeker -
raziya'l-lāhu (12) ^oanh- ile anıñ ārāmcāyı olan maĥalle sa^oadet ile güzār (13)
idüp “ هل عندك لبن ” deyü ŗaleb-kār-ı ŗir olduklarında “ نعم ” (14) “ولكنى مؤتئم ” deyü
ŗiriñ mevcüd olmasına i^otirāf idüp (15) lākin ebnā-i sebīle bezle muraĥĥaŗ
oldığın beyān ile i^otizār (16) eyledikde, server-i k̄ā'ināt -^oaleyhi efzalu'ŗ-
ŗalavāt- aña (17) tekrār ĥitāb-fermā olup “Ĥālā bu remede bir ġanem yok
mıdur (18) ki, bār-dār olmayup zar^oı lebinden ĥālī ola.” buyurdıklarında (19)
İbn-i Mes^oūd derĥāl ol remeden bir k̄üsferd-i ĥuŗk-ı bistān-ı (20) aĥz idüp
ĥuzūr-ı ^oālīlerine iĥzār eyledi. Pīŗ-gāh-ı (21) ma^oālī-penāh-ı nebevīye ĥāzır
olıcaķ, ol k̄üsferdiñ zar^oı (22) maĥallini yed-i kerīme-i menba^ou'l-feyzleri ile
meŗ buyurdılar. Gördüm ki, (23) ol k̄üsferd-i lāġar içün ŗir ile serŗār bir zar^o-
ı ĥāfil

²⁹³ 119b² islāmiyān: N'de yok // ⁷ bin: H ibn-i // ¹¹ vü r̄üsül: N'de yok // eŗrefü't-teĥāyā: H ŗerāyifü't-teĥāyā // ¹³ ŗaleb-kār-ı: H ŗaleb-sāz-ı // ¹⁵ muraĥĥaŗ: H nā-muraĥĥaŗ //

120a²⁹⁴

(1) zāhir ü hāşıl oldu. Ve dest-i feyzā-feyz-i kerem-i peyvestleri (2) ile bir zarf içine ihtilāb buyurup ol kāse-i ser-şārı evvelā (3) Ebūbekir'e i[°]tā, ba[°]de anıñla °Abdu'l-lāh bin Mes[°]ūd saqı u irvā şoñra (4) sa[°]adetle kendüler dañı murād üzre istifā buyurdılar. Ba[°]de (5) zālik اقلص deyü zar[°]a hıñāb-fermā olduklarında hālet-i ūlāsına (6) °avdet eyledi. Çünki ol hālet meşhūdum oldu, niyāz-mend (7) olup " علمنى يا رسول الله " didigimde fark-ı serimi kef-i dest-i (8) meymenet-peyvestleriyle meşh buyurup " بارك الله فيك فانك غلام " (9) "متعلم" buyurdılar. Ve yine sebkat-güzārān-ı mevā[°]id-i İslāmdan biri (10) dañı Ebū Z̄er Ğfārī olup ismi Cūdeb bin Cūnāde'dir. Ve ba[°]zı (11) şıķāt rŭvāt naķli ile kendiden " كنت فى " (12) kelāmı ile necmīn-i sebbāķ-ı aşhāb-ı **(H131a)** güzīn oldığı mervīdir. Ve sebeb-i (13) İslāmı bu şüret üzre menķŭldür ki: Ebū Z̄er muķtedā-yı enbiyā vü (14) rŭsŭl ve hādī-i aķvem-i sŭbŭl -şalla'l-lāhu °aleyhi ve sellem- cenābına mŭlāķī (15) olmazdan üç sene muķaddem şalāta mŭdāvım olmuşıdı. Ve cenāb-ı (16) muķallibŭ'l-ķulŭbe tefvīz-i umŭr itmiş olup selb-i devā[°]ī-i (17) ihtiyār kılmışıdı. Ve muķaddemāt-ı mebādī-i İslāmı kendiden bu (18) vecihle mervīdir ki: "Cānib-i Mekke'de ţaraf-ı ilāhīden meb[°]ŭş bir (19) nebī zuhŭr eyledi." deyü sem[°]ime bu haber resīde oldu. Haķīķat-i (20) hāle ittilā[°] dā[°]iyesiyle birāderim enīsi cānib-i harem-i muħtereme (21) irsāl eyledim. Ol dañı sipāriş-gerde-i zımmet-i himmeti (olup) oldığı üzre (22) edā-yı hıżmet-i sefāret itdikden şoñra ba[°]de'l-iyāb anıñla mŭlāķī (23) olup istitlā[°]-ı haķīķat-i hāl kıldığımda "Ey birāder-i mŭkerrem-gŭher!

²⁹⁴ 120a² buyurup: H buyurdılar // ³ bin: H ibn-i // ⁹ mevā[°]id-i: H mevāyid-i // ²⁰ dā[°]iyesiyle: H dā[°]iyesi ile // ²¹ olup: N'de yok // ²² edā-yı: H edā-i //

120b²⁹⁵

(1) Vallāhü'l-°azīm ol zāt-ı sūtūde-siyeri āmir-i bī'l-ḥayr ve nāhī-i °an (2) i'ş-şerr buldum. Ve nāsī-i mekārim-ḥiṣāle da°vet ü terġīb ider (3) müşāhede kıldım.” didi. Tekrār “Muḥālifīn-i kec-endīş anıñ ḥaqqında (4) ne dirler?” didigimde, cevābında, “Ḥuffāş-nihādān-ı bī-başıret ol (5) mihr-i sipihri-sa°adet ḥaqqında isnād-ı şī°r ü kehānet ile sergeşte (6) ḥāl-i tīh-i zālālet olmuşlardır lākin ḥudā şāhiddir ki, ol (7) zāt-ı sūtūde-simātiñ şıdkı bī-iştibāh ve muḥālifīni olan (8) kūr-dilān-ı ḥased-kīşīñ kāzib idigi bī-irtiyābdır.” didigi (9) mesmū°um olıcaḳ, aña “Yā enīs, el-ān derūnumdan bir şevḳ-i ārzū-mendī (10) münba°iş oldu ki, benim için bir ān ārāma mecāl-i maḥāl olmuşdur.” deyü (11) rū-be-rāh olmaḳ şadedinde oldıgımda baña pend-fermā olup (12) “Zinhār Mekke'ye vuşülüñ müteḥaqqıḳ olıcaḳ, ehl-i Mekke'den ihtirāz idesin.” (13) deyü tavşıye-sāz oldu. Ben daḥī aña tevdī°le **(H131b)** müteveccih-i beled-i (14) ḥarām oldıgımda faḳaḳ bir cerāb ve bir °aşā istişḥāb idüp (15) rū-be-rāh oldum. Ḳaḳ°-ı berārī ve ḳufār iderek Mekke'ye vāşıl (16) oldıgımda baña bā°iş-i seyr ü sefer olan hilāl-i nev-ḫulū°-ı ufḳ-ı (17) risāletiñ menzili ma°lūmum olmayup ehl-i beldeden su°āl ve tafahḫuşa (18) daḥī tecāsür nā-mümkün oldıgından nāşī meşid-i ḥarāma müteveccih oldum. (19) Ve anda gūşe-güzīn-i inzivā olup mu°tekif-i evvelīn-i revāḳ-ı āsmān (20) olan çāpük-süvār-ı māh-ı şeb-gerdiñ merāḫil-i devāzde-gāne-i burūcı (21) devr ve itmām itdigi müddet miḳdārı ki, otuz giceden °ibāretdir, (22) baş-ı seccāde-i i°tikāf u inzivā kılıp gūşe-güzīn oldum. Ve ol (23) müddetde dehlīz-i dehān-ı rūzedārım mā-i zemzemden ğayra mecrā

²⁹⁵ 120b ⁶ ḥudā şāhiddir ki: H ḥudā şāhid //

121a²⁹⁶

(1) vü güzer-gāh olmamış iken baña kaçā za^of u hüzal tārī (2) olmayup belki āb-ı zemzem mizācīma sāz-kār olmağile hilāf-ı (3) ma^ohūd baña bir tendürüstlük hāşıl olup bedenimde semen ü zıhāmet (4) zāhir olmuş idi. Nāgāh bir gīce ki, maṭāfda bir şaḥiṣ ṭā^oife (5) yogıdı. “ع Şebi hūşter ki aḥterdir gezer būd.” maşadākı üzre (6) sihām-ı ed^oıye-i ihlāş-ı qarānim vāḥūrde-i hedef-i icābet olup (7) gördüm ki, maşrıķ-ı bāb-ı mu^oallā cenābdan ol mihr-i cihāntāb-ı risālet (8) sāṭı^o u zāhir olup bir cānibde taḥrime-bend-i şalāt oldı. (9) Ve ben mütevakḳıf olup namāza ḥātīme-i selām ile pīrāye-zīb-i itmām (10) olınca müterakḳıb oldum. Ve ba^ode zālik ḥuzur-ı fā^ozü'n-nūrlarına (11) nāşıye-sā-yı şevķ u ḥubūr olup, “e's-selāmu ^oaleyke yā resūla'l-lāh (12) اشهد ان لا اله الا الله و ان محمدًا رسول الله،” didim. Ve ol ḥālde (13) esārīr-i vech-i mübārek-i nebevīde āşār-ı şevķ u sürūr suṭū^o u (14) zuhūr itdigi meşhūdum oldı. Ve sa^oādetle baña iltifāt-nümā (15) olup aşl ve muḥteddimden **(H132a)** istifsār buyurduklarında Benī Ğıfār'a (16) nisbetim beyān itdim. Tekrār “Bu maḥalle ne vakıtde vārid olduñ?” (17) buyurduklarında otuz şebān-rüz muḳaddem vārid olduğımı inhā (18) kıldım. Tekrār “Seni bu müddetde kim it^oām itdi?” deyü istifsār (19) buyurduklarında “Mīz-āb-ı gülūdan mā-i zemzemden ğayrı me^okūl (20) ü meşrūb dāḥil-i cerāb-ı mi^ode-i nā-āşinā olmayup sebeb-i neşv ü (21) nemā olan şunūf-ı ğıdā münkaṭı^o u nā-peydā iken ferbihī-i kālbūd-i (22) bī-nevā muzā^oaf u dü-bālā olmuşdur.” didigimde, “طعام طعم و شفاء (23) مبارك انها،” buyurdılar. Ve Ebū Zer Ğıfārī -raziya'l-lāhu ^oanh-

²⁹⁶ 121a⁴ olmuş idi: H olmuşıdi // ṭā^oife: H ṭāyife // ⁷ mu^oallā: H muḳaddes //

121b²⁹⁷

(1) cenābınıñ menākıbı keşir ve mekārımı ğazir olup ezcümle resül-i ekrem
 (2) -şalla'l-lāhu °aleyhi ve sellem- ğazretine ibtidā "e's-selāmu °aleyke yā
 resülü'l-lāh" (3) deyüp taḥiyyet-i İslām ile taḥiyyet itmek andan şudür itmişdir.
 Ve (4) kezālik server-i kā'ināt -°aleyhi efzalu't-taḥiyyāt- anıñ ḥaḳḳında, " ما (5)
 اظلت الحضرا و لا اقلت الغبرا على من هوا صدق من ابى ذر، (6) ve kezālik yine anıñ
 ḥaḳḳında (ابو ذر ازهد امتى و " (ve kezālik) ابو ذر يمشى فى الارض على زهد عيسى بن مريم،)
 ،اصدقها،" (7) buyurdıkları kütüb-i mevşūḳada meşūrdur. Ba'zı rivāyātta (8)
 Ebū Zer resül-i ekrem -şalla'l-lāhu °aleyhi ve sellem- ğazretlerine İmām-ı (9)
 °Alī -kerrema'l-lāhu veche- vesāḫeti ile mülākī olduğu rivāyet (10) olunmuşdur.
 Ve muḥaḳḳikīn-i fenn-i siyerden ba'zı müte'ahḫirīn ol iki (11) rivāyet beynini
 cem° ü telfīḳ itmekle bertaraf-sāz-ı ta°addüd-i rivāyeteyn (12) olmuşdur. Ve
 yine sābıḳīn-i tekaddüm-ġüzīnān-ı İslāmdan biri daḫī (13) Ḥālid bin Sa'īd bin
 el-°Aş -raziya'l-lāhu °anh- cenābıdır. Ve sebep-i (14) İslāmı bu siyāḳ üzre
 mervīdir ki: Rū'yāsında bir nār-ı mühevvil (15) müşāhede kıldı. Ve kendüyi
 anıñ şüfeyrinde mu°āyene kıilup (16) vālidini (**H132b**) gördi ki, anı ol āteşdān-ı
 hevl-nāke ilkā itmek murād (17) ider. Ve ol ḥālde gördi ki, rehā-sāz-ı āteş-
 dān-ı nīrān (18) ğazreti -şalla'l-lāhu °aleyhi ve sellem- anı dest-i kerem-i
 peyvestleri ile (19) imsāk idüp ol āteş-ġāh-ı cān-ġāha vuḳū°-ı tereddüdünden
 (20) şiyānet-sāz olur. Pes ol ḥavf u bīm ile ḥābdan bīdār (21) olıcaḳ yanında
 muḳarrer ü müteyaḳḳın oldı ki, aña sa°ādet-i āḫirī (22) ve nārdan ḥalāş ve
 necāt-ı hidāyet-sāzī-i nebevī ile şüret (23) pezīr-i ḥuşul olur. Pes ol ḥālde
 Ebūbekir -raziya'l-lāhu °anh- ile

²⁹⁷ 121b⁶ parantez içindeki fade N'de yok // ⁷ meşūrdur: H mezkūrdur // ¹¹ itmekle: H itmek ile

122a

(1) mülākī olıcağ anı huzūr-ı mevfūrü'l-feyḫ-i nebevīye ilticāya sāyık (2) oldu. Ve anıñ refāḳati ile server-i kā'ināt -°aleyh-i şunūfu't-teslīmāt- (3) huzūr-ı şerīfine geldiklerinde Hālid ḥāk-būs-ı sa°adet-i me°nūs-ı (4) sulṭān-ı risālet ile feyḫ-yāb olduḡda “Yā resūlu'l-lāh! Nāsı (5) ne maḳūle emre da°vet-sāzsın?” deyü su°āle cesāret itdikde (6) ادعو الى الله واحده لا شريك له و انّ محمّدا عبده و رسوله و (7) buyurduklarında ولا يضرّ ولا ينفع، (8) تخلع ما انت عليه من عبادت حجر لا يسمع ولا يبصر ولا يضرّ Hālid ol ḥālde ez-cān u dil ḳabūl-i (9) İslām ile fā°iz-i sa°adet-i dāreyn ve ḥā°iz-i devlet-i neş°eteyn olmuşdur. (10) Ve Hālid'iñ menāḳıbındandır ki, "بسم الله الرحمن الرحيم" andan vuḳū° (11) bulmuşdur. Ve Hālid'iñ birāderi °Amru bin Sa°īd bine'l-°Āş daḡī silk-i (12) İslāmiyāna muntaẓım olup, sebep-i İslāmı bu vecihle menḳūldur ki: (13) Bir şeb-hengām-ı sa°adet-encāmda vāḳı°asında şöyle müşāhede (14) ḳıldı ki: Zemzemden bir nūr-ı sāṭı° āfāk-gīr olup nūrı münevver (15) sāz-ı eṭrāf-ı bilād oldu ki, naḡlistān-ı Medīne müşāhed (16) olup aḡşānında olan busr mu°āyene olundu. Ve bu rü°yāyı (17) ba°zı aḡbābına naḳl u ḡikāyet idicek, **(H133a)** ta°bīrine bu vecihle (18) mutaşaddī oldılar ki, zemzem bi°r-i āl-i °Abdu'l-muṭṭalib olmaḡile (19) müte°ārif olduḡ cihetden, meşhūduñ olan nūr anlar ṭarafından (20) zāhirdir. Pes, bu cihetden müte°eşşir olup muḳallid-i ḳılāde-i İslām (21) olmaḡa mü°eddī olmuşdur. Ve ba°zı rüvāt bu vāḳı°a °Amr'uñ birāderi (22) olup henüz zıkrı sebḳat iden Hālid içün vuḳū° bulmuş (23) olup sebep-i İslāmı olmaḡ rivāyetine zāhib itmişdir. Cā°izdir ki,

122b²⁹⁸

(1) ol vāḳı°ayı iki birāderler daḡī görmüşler olalar, veyāḡūd biri (2) görüp ikisiniñ daḡī sebep-i İslāmı olmuş ola. Ve bunlarıñ (3) silsile-i nesebine

²⁹⁸ 122b⁶ birāderler: H birāder // ¹¹ ešnāda: H ešnālarda // ¹² ḳurbünden: H ḳurbünde // ²² daḡī: H'de yok //

vābeste olup Sa^cīd evlādından Ābān ve (4) Ḥakem ki, server-i enbiyā -^caleyhi eşrefü't-tehāyā- cenābı ismini tebdīl (5) idüp ve ^cAbdu'l-lāh ismi ile müsemmā kılmışlardır. Ve yine sābıķın-i (6) ḥalbe-i İslāmdan biri daḥī Şuhayb'dir ki, vālidı ^cAmmāl devlet-i (7) Kisrā'dan olup bir vaķıtde ğāret-girān-ı Rūm anı şığar-ı sinnī ḥālinde (8) seby eylemişdir. Ve Rūm'da pā-nihāde-i derece-i ricāl olmaķ mertebesi (9) ārāmdan soñra Sūķ-ı ^cUkāz'da fūrūḥt olup anı ehl-i Mekke'den (10) ^cAbdu'l-lāh bin Cüd^cān iştirā itmişidi. Bi^cşet-i nebeviye vuķū^c buldığı (11) eşnāda bir gün Şuhayb devlet-ḥāne-i sultān-ı herd ü serā -^caleyhi (12) şerā^cifü't-tehāyā- kurbünden gūzerān iken ol maḥalde ^cAmmār bin Yāsir (13) aña dūçār olup veche-i ^cazīmetinden su^oāl itdikde, ol daḥī (14) maķşadu'l-āmāl-i sa^cādet-mendān-ı her dü-cihān olan ḥuzūr-ı meclis-i (15) refī^cü'ş-şān-ı server-i kā^cināt ile feyz-yāb ve mā^oü'l-ḥayāt-ı kelām-ı (16) şifā-sāzı ile şād-āb olup nāsı ne maķūle emr-i pūr-sūda (17) da^cvet-sāz olduğından pürsān olmaķ dā^ciyesiyle müteveccih (18) olduğın beyān idicek, ^cAmmār bin Yāsir daḥī, “Ol ḥāhiş (19) ile ārzū-mend-i mülākātım.” deyüp refāķatle ḥuzūr-ı mu^callā (**H133b**) ḳadr-i (20) nebeviye dāḥil oldılar. Resūl-i mükerrem -şalla'l-lāhu ^caleyhi ve sellem- anlara (21) iltifāt-nümā olup cūlūs ile fermān-fermā oldılar. Ve anlara ^carż-ı (22) İslām buyurup tilāvet-i Ḳur^oān buyurduķlarında, pes bunlar daḥī (23) ḳabūl-i İslām ile şeref-yāb olduķlarından soñra devlet-ḥāne-i nebevīde

123a²⁹⁹

(1) tā-be-hengām-ı şām-ı ḳarār u ārām idüp revāķ-ı mu^callā-ṭāķ-ı ecrāmdan (2) serāperde-i müşķ-fām-ı żalām fūrū-ḥişte-i cevvi hevā olunca anda meķş (3) idüp pes ez-ān a^cdādan istiḥfā vü iḥtirāz ile menzil-gāhlarına (4) ^cazīmet itdiler. Ammā ^cAmmār ol vaķıtde ki, ḥānesine gelüp vālideynine (5) mülākāī oldu, peder ve māderi anıñ ḳande olduğın su^oāl itdiklerinde, (6) ^cAmmār daḥī tāc-ver-i dīḥīm-i īmān olduğın anlara i^clām idüp (7) ve anlara ^carż-ı īmān eyledi. Ve Ḳur^oān-ı Kerīm'den maḥfūzı olduğı (8) miķdārı ḳıra^oat u ismā^c

²⁹⁹ 123a⁷ ve: H'de yok //

kılıcağ, anları i°cāb idüp kemāl-i te°essür (9) ile müte°essir oldılar. Ve derhāl kabūl-i İslām ile silk-i sābıķine (10) fā°iz-i intizām oldılar. Ve Şuhayb ve °Ammār İslām ile dāhīl-i °idād-ı (11) ahyār olduklarında dāhīl-i dārü'l-emān-ı ĩmān olan şahābe-i (12) kirām-ı zı-şānıñ °adedi otuz neferden ziyāde olmuşidi. Rızvānu'l-lāhi (13) te°ālā °aleyhim ecma°ın. Ve yine ol eşnāda behre-mend-i re°sü'l-māl-i İslām (14) olanlardan biri daḡī bu eşnālardan muḡaddem vāsıtatü'l-°aḡd-i saḡa-i (15) ĩmān olmuş olan °Umrā'nıñ vālıdi Ḥuşeyn'dir. Ve anıñ sebab-i islāmı (16) bu vecihle berdāşte-i rütbe-i naḡl u rivāyetdir ki: Ḥuşeyn ehl-i Mekke (17) ḡatında mübeccel ü mükerrem ve nazarlarında mu°teber ü mu°azzam idi. Mebdī-i (18) bi°şetden bu eşnālarda gürūh-ı müşrikīn bir gün derūn-ı kīn-i āḡīn ile (19) Ḥuşeyn'iñ ḡuzūrına vürūd idüp andan niyāz-mend oldılar ki, (20) ḡuzūr-ı server-i kā°ināta **(H134a)** varup zu°m-ı bāḡılları üzre ilāhe ittiḡāz (21) itdikleri aşnāmı sū-i zıkrden kefi lisān-ı mu°ciz-beyān buyurmak bābında (22) tekellüm eyleye. Pes anlar bāb-ı mu°allā-cenāb-ı nebevīye ḡarīb maḡalde ārām (23) eyledi. Anlarıñ ilḡāḡları ile Ḥuşeyn dāhīl-i pīş-gāh-ı mu°allā-yı server-i

123b³⁰⁰

(1) şaḡaleyn olup manzūr-ı nebevī olduḡda ḡuzzāra anıñ iḡün (2) tevsī°-i meclis ile fermān-fermā oldılar. Ve ol vaḡitde (3) °Umrān bin Ḥuşeyn anda mevcūd iken vālıdine iltifāt-nümā (4) olmadı. Pes ḡuşeyn bir miḡdār ārāmdan soñra server-i kā°ināta (5) tevcīh-i ḡıḡāb idüp “Yā Muḡammed! Senden menḡūl olduḡı üzre (6) ilāhemizi sū-i zıkre bā°iş nedir?” didikde sa°ādetle aña “Yā (7) Ḥuşeyn! Ḳaç nefer-i āliheyi ma°būd ittiḡāz idüp perestiş-kārsın?” (8) didiklerinde, Ḥuşeyn “Yedi neferi zemīnde mekīn ve biri daḡī (9) semādadır.” deyücek tekrār aña işābet-i zarr ḡālinde, “Ḳankısına (10) dest-efrāz-ı du°ā olursun?” buyurduḡlarında, “Semāda olan ma°būda (11) da°vet-sāz olurum.”

³⁰⁰ 123b ⁶ sa°ādetle: H sa°ādet ile // ⁸ neferi: H nefer // ²² olmaḡla: H olmaḡile // ²³ olmamış iken: H olmamışken //

didikde tekrār, “Mālīñ müstehlik oldığı (12) şüretde kınkısına ilticā idersin?” deyü buyurdılar. Anda dahī (13) şüret-i sâbık üzre cevāba mutaşaddī olduķda tekrār aña (14) “Senden şadır olan du°ada hālīķ-ı kün ve mekāndan istid°a (15) vü icābet-hāh iken ma°būdiyyetde anıñla teşrīķ itmek nice (16) mutaşavver olur?” deyü buyurup, “Yā Hıuşeyn اسلم تسلّم ” buyurduķlarında (17) Hıuşeyn derhāl kıabül-i islām ile dāhıl-i cemā°at-i islāmiyān (18) oldu. Ve oğlı °Umrān derhāl maķāmından nehzat ve Hıuşeyn’iñ (19) tārik-i serini ve dest ü pāyini takbīl ile aña °izzet idüp (20) ĩfā-i haķķ-ı übüvvet eyledi. Server-i kā°inātiñ bu hālet manzūrları (21) olduķda çeşmān-ı lāhūt-ı mesīrlерinden isāle-i dumū°-ı rikķat (22) **(134b)** idüp Hıuşeyn’iñ duhūli hāl-i küfründe olmağla oğlı °Umrān aña (23) kıyām itmeyüp iltifāt-nümā olmamış iken °amāme-i İslāmla mu°ammem

124a³⁰¹

(1) olduķda “ĩfā-i haķķ-ı übüvvet itdiginde baña rikķat hāşıl oldu.” (2) buyurduķları mervīdir. Vaķtā ki Hıuşeyn hurūc murād eyledi, (3) resūl-i mükerrem -şalla’l-lāhu °aleyhi ve sellem- hıuzzār-ı aşhāba anı menziline (4) varınca teşyī° ile fermān-fermā oldılar. Sedde-i bāb-ı sedre (5) cenābdan hāric olduķda hāric-i dārda müterakķıb olan müşrikīn (6) anı gördüklerinde “Bu dahī ferīfte olmuş ancaķ.” deyüp mađmūmen ve (7) me°yūsen perīşān oldılar. İnsānu’l-°uyūn’da İbn-i İshāķ’dan naķl (8) ile şebt-i cerīde-i rivāyet olan ahbārdandır ki: Ol hādī-i (9) vādī-i hudā talebi faħr-i °ālem Muħammed-i °Arabī -şalla’l-lāhu °aleyhi ve sellem- hāzretleri (10) kerīme-i şerīfe-i “**Ei-āye:** yā eyyühe’l-müddeşşir” nüzülünden şoñra nāsı şeh-rāh-ı (11) dīn-i mübīne

³⁰¹ 124a⁴ teşyī° ile: H teşyī°le // ¹⁶ olmuş idi: H olmuşidi // ²¹ erba°ada: H rābi°ada //

da^cveti üç sene mestūr-ı perde-i hafā olup fā^oiz-i (12) ihtidā-yı kıble-gāh-ı hüdā olan sü^cedā āzār-ı nīş-i zebān-ı bed-gūyān-ı (13) ehl-i işrākden ihtirāz idüp idrāk-i şalāt itdikçe ba^czı (14) şî^cāb-ı Mekke'ye zehāb tekellüfüne mübtelā olmuşlar olup, ānifen (15) zikrine işāret olunduğı üzre Sa^cd bin Ebī Vakķāş ile bir (16) vakıtde müşāteme ve müşātemeleri muharebeye mü^oeddī olmuş idi. (17) Andan şoñra ol āfitāb-ı nev-ṭulū^c-ı risālet -^caleyhi'ş-şalavātu (18) ve't-teslīmāt- hazreti ol kūr-dilān-ı huffāş-nihāddan istihfā (19) ve dāru'l-erķamda aşhāb-ı kirāmdan inzivā buyurmuşlar idi. Ve (20) müddet-i istihfā ba^czı rivāyātta dört sene mütemādī olup sene-i (21) hāmisede ve eşher rivāyāt üzre sene-i erba^cada kerīme-i “**El-āye** (22) فاصدع بما تؤمرو واعرض عن ” ve kezālik āyet-i kerīme-i “**El-āye** (23) وانذر عشيرتك الاقربين (H135-A) ” واخفض جناحك لمن ابتهك من المؤمنين

124b³⁰²

(1) āyātı nüzül idicek aş-ı hilķat-i nebevī kemāl-i luṭf u re^ofet, ve (2) gāyet rifķ u mülāyemet üzre mecbūl olmağla izhār-ı dīn-i mübīn (3) ve ḥaķ ve bātılı taḥdīd ü ta^cyīn ve a^crāz-ı ^cani'l-müşrikīn ile inzār-ı (4) ^caşīret-i akrebīn şiddet-i hilķate muḥtāc olduğundan nāşī mülāḥaza-i (5) şu^cūbet edā-i me^omūr ve muzṭarib-sāz-ı ḥāṭır-ı ḳudsiyyū'l-meşā^cir-i (6) nebevī olmağla, bir āy miķdārı zamān-ı devlet-ḥānelerinde ^cuzlet (7) ü ārām buyurduķlarından nāşī, ^cummāt-ı kirāmīleri mizāc-ı leṭāfet-i (8) serişterine nev^c-i tağayyūr ṭārī olmak tevehhūmi ile ^ciyādete şitābān (9) olmuşlar idi. Anlardan ol tevehhūmi berṭaraf-sāz olmak için (10) ḥaķīkat-i ḥāli anlara ifāde ma^crazında “Bi-fazlī'l-lāh subḥāne mizācım (11) ^cārıza-i marazdan sālimdir. Ancak ṭaraf-ı ilāhīden

³⁰² 124² olmağla: H olmağile // ⁶ olmağla: H olmağile // ¹⁴ buyurduķlarında: H buyurduķda // ²¹ ^caleyhi's-selām: H ^caleyhi's-selātu vesselām //

“اندر عشيرتك ” الاقربين (12) kelām-ı müttesaķu'n-nizāmı ile me^omūrum ki, āl-i °Abdu'l-muṭṭalib'i (13) ferāhim-sāz olup anları ḥazret-i ḥālīķ-ı bī-enbāza da^ovet-sāz (14) olam.” buyurduklarında, anlar daḥī “Çünkü ṭaraf-ı perverdigār-ı kerem-i (15) ūi^oardan bu ḥuṣūṣa me^omūrsuz, anları da^ovet buyurduķda (16) °Abdu'l-^ouzzā ki, Ebū Leheb'dir, anı ol da^ovetden istiṣnā kılup (17) ta^oarruz olunmasun ki, andan ihtidā me^omūl olmayup muḳtezā-yı (18) ḥilķat-i ūeni^oesi üzre telḥ-sāz-ı zā^oiķa-i cem^oıyyet olmak emr-i (19) muḳarrerdir.” deyü da^ovet ḥuṣūṣunda anı istiṣnā idüp mā^oadāyı (20) da^ovet-sāz oldukların istiḥsān eylediler. Pes ol ḥayr-endīū-i (21) bī-gāne vü ḥiū -^oaleyhi's-selām- ḥazreti perverdigār-ı maġfiret (22) ūi^oar-ı ^oizzü ūāne ṭarafından me^omūr olduĝı üzre āl-i °Abdu'l-muṭṭalib'i (23) ḥuzūr-ı fā^oizü'n-nūrlarına da^ovet anlar daḥī icābet itdiklerinde

125a³⁰³

(1) Ebū Leheb (**H135b**) daḥī iltihāķa mübāderet itmiūidi. Ve ol ḥālde (2) müctemi^o olan cemā^oatiñ ^oadedi imtidā^oda taūūū olunduĝı üzre (3) ricālden kırķ beū nefer ve nisādan iki nefer mecmū^oı kırķ yedi nefere (4) bāliĝ olmuşlar idi. Ve rivāyet-i uḥrāda mecmū^oı kırķ nefer ricāl (5) olmak üzre vürüd itmiūdir. Ve ol ḥān-sālār-ı hidāyet (6) -^oaleyhi'ū-ūalavāt ve's-selām- ḥazreti anlara tehiyye-sāz olmak için (7) fermān-fermā oldukları rivāyet-i ūiķāt ile menķül olduĝı (8) üzre bir ḳaū^oa ricl-i ūātla bir miķdār bür ve bir zarf içinde leben (9) idi. Ḥabībü's-siyerde raķam-zede-i ḳalem-i bedī^oü'l-eūer olup °Alī'den (10) - kerremā'l-lāhu veche- mervīdir ki: Ol perverdigār-ı bī-çün ḥaķiçün ki, (11) rūḥ-ı °Alī anıñ maḳbūz-ı dest-i ḳudretidir, ol vakitte nihāde-i (12) ṭabaķçe-i ihzār

³⁰³ 125a ⁶ °aleyhi'ū-ūalavāt: H °aleyhi'ū-ūalāt // ⁸ ḳaū^oa: H ḳaṭ^oa // ¹³ olup: N'de yok //

olan ta°amıñ miqdarı huzzârdan ancak (13) bir nefer kimseye kifâyet-sâz olacak miqdâr (olup) ol kâse-i lebeniñ (14) dañî hâli ol hâlet üzre iken bîş-i nihâd-ı huzzâr olıcağ (15) andan bir loğmayı ol server-i enâm -°aleyhiş-şalavât ve's-selâm- hazreti (16) dest-i mübârekleriyle tenâvül buyurdılar. Ve baqiyyesin mevzû°-ı (17) kenâre-i mâ°ide-i pür-fâ°ide kılıp “kulû bismi'l-lâh” buyurduklarında (18) huzzârdan her biri dil-hâhları üzre seyr olunca ekl idüp (19) ve kâse-i lebenden dañî sîr-râb olunca nüş idüp çâr-pehlev-sâz-ı (20) mi°de-i hırş u âz oldılar. Cümleye kifâyet-sâz oldu. (21) Çünkü meşgale-i ziyâfet tamâm oldu, ol tabîbü'l-kulüb-i (22) dâ-i °azâl-i şirk ü zâlâl hazreti ol cemâ°ate nüş-dâr ve (23) bahşî-i mevâ°iz-i nâfi°a ile kulüb-i kâsiyelerin nerm idüp

125b

(1) kabûl-i kelimât-ı haqqaya müsta°id-sâz olmağa mübâşeret şadedinde (2) iken, Ebû Leheb küre-i dehân-ı dūzah-nişânından **(H136a)** şerâre-pâş-ı (3) ızrâr olmağa mübâderet idüp “ لَقَّكَ سَحْرٌ صَاحِبِكُمْ سَحْرًا عَظِيمًا ” (4) deyüp mükedder-sâz-ı meşârib-i hâzırân-ı meclîs olmağile server-i (5) kâ°inât -°aleyhi şerâ°ifü't-teslîmât- hazreti tekellüme taşaddî buyurmayup (6) huzzâr-ı meclis-i müteferriğ oldılar. Yine İmâm-ı °Alî -kerrema'l-lâhu veche- (7) cenâbından rivâyet ile mestûr-ı şahâ°if-i kütüb-i siyerdir ki: (8) Ol reh-nümâ-yı câdde-i millet-i beyzâ -°aleyhi şunûfu't-tehâyâ- hazreti (9) haydar-ı kerrâra tekrâr nesak-ı sâbık üzre tehiyye-i mañâ°im ü (10) meşârib idüp yine °Abdu'l-muñtalib'i ferâhem-sâz-ı cemâ°at (11) ola. Ol dañî fermân-ı nebevî üzre i°dâd-ı levâzım ve ihzâr-ı (12) cemâ°at eyleyüp hâzır olduklarında merâsim-i ziyâfet itmâmından (13) şofra server-i rüsül ü enbiyâ ol cemâ°ate huñbe-serâ (14)

olup “Yā benī °Abdu’l-muṭṭalib, ma°lūmuñuz olsun ki, ḥazret-i (15) hādiyü’l-muḫallīn taḥḫīḳan beni cemī°-i nāsa kāffeten ve sizlere ḥāşşeten (16) ba°ş u irsāl idüp el-ān “ و انذر عشيرتك الاقربين ” kelām-ı (17) mu°ciz-nizāmını inzāl ile tenbīh-fermā olmuşdur ki, size teblīğ-i (18) evāmır-i ilāhī ile reh-nümā olam. Ve el-ān sizi ol kelimeteyn-i ḥafīfeteyn-i (19) °ale’l-lisān ve şaḳaleteyn-i fi’l-mīzāna da°vet-sāzım ki, ol iki (20) kelime lā ilāhe illa’l-lāh, ve ennī resūla’l-lāh, kelāmıdır. Pes sizden (21) kimdir ki, bu ḥuşūşda baña icābet ve bu emri temşiyetde (22) muvāfaḳat ide.” deyüp bu kelāmı ol cemā°ate ismā° buyurduḳda (23) esedu’l-lāhi’l-gālib °Alī bin Ebī Ṭālib cümleden muḳaddem yerinden

126a³⁰⁴

(1) nehḫat idüp (ve) “enā yā resūla’l-lāh ve enā aḥdeşihim sinnen” deyü ez-cān (2) u dil ḥulūşla miyān-ı cāna mınṭıḳa-bend-i şadāḳat olduḳın (3) ma°rūz-ı pīş-gāh-ı sultān-ı risālet kıldı. Ve baḳıyye-i cemā°at (4) ḳaṭ°ā tekellüm itmeyüp müteferriḳ oldılar. **Vaḳāyi°-i sene-i çārmīnān-ı** (5) **bu°ş-i resūl:** Şaḫīḫ-i Müslim’de meşṫūr ve Ebū Hureyre -raziya’l-lāhu anh- (6) rivāyeti ile mezkūrdur ki: “ انذر عشيرتك الاقربين ” āyeti nüzūl (7) itdikde ol ser-defter-i risālet ḥazreti Ḳureş’i da°vet ve (8) anlar daḫī ol maḫalle icābet idüp müctemi° olduklarında şūret-i (9) ta°mīm ü taḫşīş ile, “ يا بنى كعب بن لوى انقذوا انفسكم من النار ” انقذوا انفسكم من النار، يا فاطمه (11) يا بنى عبدالشمس انقذوا انفسكم من النار، يا بنى عبدالمطلب (10) انقذى نفسك من النار ” (12) deyüp, ya°nī “Nefsiñizi nār-ı ğazab-ı ilāhīden rehā-sāz oluñ. (13) Mücerred benim ile iştibāk-i neseb size nāfi° ü kār-sāz olmaz. Mādām ki (14) benim ṭaraf-ı ilāhīden meb°ūs olup şeref-yäfte-i ḫil°at-i nübüvvet olduḳım (15) taşdıḳ itmeyesiz.” deyü ḫātime-pīrā-yı pend ü naşīḫat

³⁰⁴ 126a¹ ve: N’de yok // ² ḫulūşla: H ḫulūs ile // ¹² nefsiñizi: H nefsiñüzi //

oldılar. Ba^czı (16) tefāsīr-i mütedāvileden naql ile maṭāvī-i kitāb-ı ḥamīs müştēmilātındandır (17) ki: Āyet-i “ انذار عشيرت اقربين ” nüzūli ḥālinde, ol ḥuṭbe-ṭirāz-ı (18) minber-i aṣṭafā ṣā^cid-i zirve-i ṣafā olup Kureyş'i fehzen fehzā nidā (19) buyurup da^cvet-sāz olucaḡ, anlar daḡī ol maḡalde çunki müctemi^c (20) oldılar. Anlara ḥiṭāb-fermā olup, “Ey me^caşir-i Kureyş! Ḥālā sizlere (21) işbu cebeliñ māverāsında bir gürūh-ı enbūh mevcūd ve müctemi^clerdir, (22) deyü āḡāh-sāz olsam, beni ol ḡavilde muşaddiḡin olmaz mısınız?” buyurduḡda (23) cümlesi yek-sere ref^c-i ^caḡīre-i taşdiḡ idüp, “Ne^cam yā Muḡammed, ḡatımızda

126b³⁰⁵

(1) ḡat^cā kizb ü durūḡ ile müttehem olmamişsınız. Ve senden ḡat^cā şıdk (2) ve istikāmetiñ ḡilāfı meşhūdumuz olmamişdır.” didiler. Pes ol (3) server-i sedād-kār-ı şadāḡat-şī^cār ḡazreti “ ائى لكم نذيرمبين بين (4) ائى لى عذاب شديد، ” buyurucaḡ Ebū Leheb-i dūzaḡ-maḡar “ جمعتنا (5) تبا لك آل هذا ” dimekle muḡtezā-yı ḡiḡḡati üzre şerāre-bār-ı ızrār oldı. (6) Pes cenāb-ı mün^cim-i bī-enbāz (H137a) sūre-i “ تبت ” inzāli ile ḡabībini (7) tesliyet-sāz olmişidi. Pes ol maḡalde resūl-i ekrem -şalla'l-lāhu (8) ^caleyhi ve sellem- “ والله يا بنى عبدالمطلب ما أعلم شاب من العرب ” (9) “ جاء قومه بافضل ممّا جئكم به ائى قد جئكم بامر الدنيا والاخرة، ” (10) buyurup nerm-efgen-i seng-dilān-ı şirk ü ḡalāl oldılar. Naḡş-bendān-ı (11) kār-gāh-ı taḡḡik ü dirāyet ḡavlinde şūret-i ḡikāyet bu vecihle (12) melfūf-ı minvāl-i rivāyetdir ki: Evāyil-i āvān-ı bi^cşet ve mebādī-i zamān-ı (13) da^cvetde ol reh-nümā-yı aḡvem-i sūbūl -^caleyhi-ş-şalavāt ve's-selām- (14) cenābınıñ müsta^cidd-i ḡabūl-i İslām olanları cādde-i millet-i beyzāya (15) da^cveti kemer-hān-ı ḡirīve-i şirk ü ḡalāl olan müşrikīn-i ḡalālet (16) ḡarīniñ şerāyīn-i ^caşabiyyetleri nābiz olmaḡla

³⁰⁵ 126b ¹² rivāyetdir: H dirāyetdir // ¹⁶ olmaḡla: H olmaḡile //

muḳtezā-yı seciyyet-i ḥabāset (17) seriştleri üzre inkārları muḳarrer, velākin tecerrü^c-i zehrābe-i (18) tecellüd idüp mertebe-i inkārların izhār itmezler idi. Ve her (19) gāh ki nazarları şeref-i qarīn-i müşāhede-i zāt-ı nebevī ola, taraf-ı (20) bāhirü'ş-şereflerine tevcīh-i kıble-nümā-yı nigāh-ı istihzā ve izdirā ile (21) işāret-nümā olup “Gulām-ı °Abdu'l-muḳtalib taraf-ı semādan telaḳḳī-i (22) kelām-ı ilāhī itmek iddi^cāsındadır.” dirler idi. Vaḳtā ki ol (23) ḥātimetü'l-ceyş-i ḥayl-i enbiyā vü rüsül taraf-ı ilāhīden me^omüren müşrikīniñ

127a³⁰⁶

(1) müşrikīniñ eslāfını tazlīl idüp aşnāmını istikbāḥ u taḥḳīr (2) ve °uḳūlini tasfiye ve taḡyīre taşaddī buyururlar olduklarında ol (3) bed-nihādān-ı sū^oü'l-mizāc-ı zalāletīñ ğaleyān-ı mevādd-ı fāsīde-i işrāk (4) u ḥased ile dīk-i ārām ve taḥammülleri serpūş-endāz-ı şabr u şekīb (5) olup lisān-ı ḥaḳ-gū-yı nebevīden telaḳḳun itdikleri kelām-ı hidāyet (6) encāmı eşedd-i nekīr ile inkār, ve derūn-ı °adāvet-meşḥūnlarında (7) meknūz olan şıḳāḳı izhārda işrār üzre olup mütemaḥḥiz-i (8) ızrār olmuşlar idi. Ve refte **(H137b)** refte āteş-i taḥammül-güdāz-ı buḡz u (9) °adāvetleri bālā-gīr-i izdiyād olup, bir vaḳitde anlardan bir gürūh (10) müctemi^c olup ḥuzūr-ı Ebī Ṭālib'e geldiler. Ve aña şükūh-mendāne (11) “Yā Ebū Ṭālib, el-ān birāder-zādeñ Muḥammed bin °Abdu'l-lāh bize ḫān (12) u teşnī^c ile dīnimizi ta^yīb idüp eslāfımızı tazlīl ve bizi (13) kıllet-i °aḳl u idrāke nisbet itmekle ezādan ḥālī olmayup rüz (14) berüz ḫān ve teşnī^ci teraḳḳī üzre olmaḡla “ (15) این کارڈ باستخوان ع رسیده است،” āzürde-sāzlıḡı ḥālā gencāyiş-pezīr-i ḥavşala-i (16) şekībātı degüldür. Pes senden ḫaleb-kārız ki, ya anı bu mutaşaddī (17) oldıḡı ḥuşūşdan keff ü men^c idesin, veyāḥūd beynimize ḫaylūlet (18) itmeyüp anıñla beynimizi taḫliye-sāz olasın. Ya -aña- sen daḡī (19) bizim ile ol mādde-i ḫān olan emirde müştereksin.” didiler. (20) Ebū Ṭālib muḳtezā-yı vaḳit üzre anları ḫavl-i raḳīḳ

³⁰⁶ 127a² buyururlar: H buyurur //

ve redd-i cemîl (21) ile def^c u redd eyledi. Pes ez-ân birez vakîit mürûr itdikde tekrâr (22) menzil-gâh-ı Ebû Tâlib'e gelüp "Ey Ebû Tâlib, el-ân beynimizde sinn ü (23) şeref-i menzelet cihetinden sen ki, rü³esâmızdansın, bundan aqdem

127b³⁰⁷

(1) huzûrına gelüp niyâz-mend olmuşidik ki, birâderzâdeñi bize (2) cefâ ve ta^carruzdan nehy ü men^c idesin. Tîr-i niyâzımız vâhürde-i (3) hedef-i kabûl olmadı. El-ân (ki) bizi ve ecdâd ve eslâfımızı tazlîl (4) ü tasfiye ve ilâhemizi ta^cyîb ü takbîh itdiginden nâşî nâsûr-ı (5) zahm-ı kalb-i cerîh hırâşîde-i nîş-i teşnî^c ve ta^cna mütehammil olmuşdur. (6) Fe-li-hâzâ ya birâderzâdeñi bizi âzârdan kef ü men^c idesin, (7) veyâhüd beynimizde anıñla ve seniñle ma^câdât u munâzile emr-i muqarrer (8) olup iki tarafdan biriniñ helâki muhaqqak olur." deyü bî-edebâne (9) zebân-dirâzlıklar idüp munşarif oldılar. **(H138a)** Ebû Tâlib anlarıñ (10) bu vaz^c-ı nâ-hencârından mütekedir ve kavminden mufârakat idüp (11) anlar ile muhârib, ve server-i kâ³inâtı şiyânet-sâz olmadan nâkib (12) olmak kendüye gâyet düşvâr geldi. Ve resûl-i ekrem - şalla'l-lâhu (13) °aleyhi ve sellem- hazretine mülâkî olıcaq "Ey birâder-zâde-i mükerrem (14) güher! Kavmiñ huzûrımıza gelüp bî-edebâne zebân-dirâzlıklar (15) ile beni cerîh-i nîş-i âzâr eylediler." deyü şekvâ-güzâr oldu. Ve (16) söyledikleri güftâr-ı pür-âzârı naql u hikâyet itdikden sonra, (17) "Ey nuhbe-i sülâle-i İbrâhîmî, evvelâ kendi zât-ı ferîşte-gerdârını (18) ve bu °amm-i ihlâş-kârını şiyânet-sâz olup baña tâkatım nâ-mütehammil (19) olduğu bâr-ı girânı tahtmîl itme." didi. Ammâ hâce-i kâ³inât Ebû Tâlib'den (20) bu kelâmı istimâ^c kıldıkda gül-berk-i hâtır-ı kudsiyyü'l-meşâ^ciri müte³eşsir (21) olup şöyle zann eyledi ki, Ebû Tâlib kendiden kaç^c-ı ser-rişte-i (22) ta^calluk idüp taraf-ı şeref-i karînlerin vâ-güzâşte-i iltizâm-ı şiyânet (23) ve izhâr-ı nâ-resâyî-i tâkat itmiş ola. Fe-li-hâzâ buyurdılar ki,

³⁰⁷ 127b³ ki: N'de yok // ecdâd: H ecdâdımızı // ⁵ mütehammil: H nâ-mütehammil // ¹⁵ şekvâ-güzâr: H şekve-güzâr //

128a³⁰⁸

(1) “Ey °amm-i ihlāş-kār! Ma°lūmuñ olsun ki, ol t̄ā°ife-i z̄alle (2) h̄ālā benim emr-i ilāhī ile neşr ü teblīgine kemer-beste-i cedd ü ictihād (3) oldığım emr-i haṭīrden terk ü ferāğ-ı ṭama°ī ile farazā kuruş-ı (4) şemsi yemīnime ve cirm-i k̄ameri yesārıma vaz° u nihāde kılsalar, (5) tā ki cenāb-ı perverdigār -°izzü şāne- anı neşr ü izhār ile emr (6) eyleye, benim için anı terk ü ferāğ emr-i muḥāl ve meslūbü’l-iḥtimāldir, (7) meger ki ben naḳdīne-i ḥayātı teslīm-i ḥazīne-i k̄ābızu’l-ervāḥ kılam.” (8) deyüp ol iki nergis-i m̄azāğ şebnem-rīz-i serişk-i elmās-nümün (9) olarak meclisden nehzat ile rücū° şadedinde oldılar. (10) Ebū Ṭālib ref°-i °aḳīre-i niyāz-mendāne ile “eḳbil yā ibn-i aḥī” deyü (11) ol rūḥ-ı cesed-i kevneyn cenābınıñ meclise rücū°unu ṭaleb-sāz (**H138b**) oldu. (12) Pes ol serīr-efrūz-ı risālet daḥī ol maḥalle °avdet buyurduklarında (13) Ebū Ṭālib ol ḥazrete “Ey nūr-ı çeşm-i dūd-mān-ı Ḥalīl! Teblīg ve işā°ati (14) mültezemiñ olan huşūşı ḥāṭır-ḥāhıñ olduğu üzre neşr (15) ü izā°at kı. Perverdigār-ı °ālem ü °ālemiyān ḥaḳḳıçün mādām ki cān-ı (16) za°if-i Ebī Ṭālib kār-güzār-ı kişver-i cism-i nātüvāndır, seniñ gūşe-i (17) dāmān-ı nezāhat-ṭırāzıñ ḥār-zār-ı düşmenān-ı °adāvet-şi°ardan (18) şıyānet anıñ mültezem-i °uhde-i ḳudretidir.” deyüp ol bābda birkaç (19) cevāhir-i girān-ḳadr-i lücce-i ḥāṭırı keşīde-i silk-i ta°bīr ü beyān kıldı (20) ki, bu beyt-i pākize-ta°bīr ol cümledendir. “**Arabiyye:** اليك بجمعهم، حتى أوسد في التراب (21) والله لن يصلوا (22) دفيننا،” Ammā çünki jāj-ḥayān-ı (22) Ḳureyş der-kār kıldıkları esinne-i sīne-güzār-ı āzārıñ Ebū Ṭālib’e (23) mü°eşşir ü kār-ger olmadığı muḳarrer olıcaḳ bir şūrete daḥī dest-yāz-ı

³⁰⁸ 128a⁵ ile emr eyleye: H itmeye //

128b³⁰⁹

(1) mübāşeret olup kālā-yı merāmına bu vecihle naqş-endāz-ı mübāderet (2) olmuşlardır ki: Kāmil-°ayyārān-ı Kureyş'den °Ammāre bin el-Velīd bin (3) el-Muğīreyi istişhāb ile tekrār dāhil-i meclis-i Ebī Ṭālib olup (4) bu güne dehen-güşā-yı hitāb oldılar ki: Ey Ebū Ṭālib! İşbu (5) °Ammāre ma°lūmuñdur ki, cāmi°-i meḥāsin-i şūrī ve ma°nevī olmağla (6) Kureyş'iñ ecmeli ve mümtāzı ve kuvvet ve necdet ile cümleniñ ser-efrāzıdır. (7) Pes senden niyāz-mendiz ki, anı tebennī idesin. Ya°ni oğulluğa (8) kabül idüp ol seniñ ve ecdādıñ olan eslāf-ı ricāliñ (9) edyānına muḥālefet ve tasfiye ve °uḳūlimizi rekākete nisbet ve (10) tefrīḳ-i cemā°at iden birāder-zādeñi bize sipāriş idesin. (11) Tā ki anı -ḥāşā- katle mübāderet itmekle ābā ve ecdādımızıñ dīni (12) ber-ḳarār (**H139a**) ola, didiler. Ebū Ṭālib bu vecihle herze-kārlıḳların (13) ve bī-hūde-güftārların istimā° idicek, ma°raz-ı cevābda “Bi'l-lāhi” (14) l-°azīm baña bir mu°āmele-i şeni°e irtikābını teklīf şadedindesiz (15) ki, anı irtikāb ve kabül-i ḥavālī-kerd-i pīrāmen ṭibā°-ı sedād-kārān (16) olmamışdır. Hiç mutaşavver midir ki, seng-i ḥabāşet-āşār-ı ṭabī°atıñızda (17) ızmırār-ı āteş-i mel°anetiñiz nümāyān iken bir şaḥiş veledini size teslīm (18) idüp mütekeffil-i mehāmı ve maşārifiniñ müte°ahhid-i itmāmı olmaḳ üzre (19) ecānibden bir āḥerini tebennī eyleye. Ve nāḳanıñ fuşeylinden ğayra (20) teveccüh ve ḥanıni ma°hūd mıdır?” deyü anları tebkīt ü ifḥām idicek (21) ol maḥalde Muṭ°im bin °Adī bin Nevfel Ebū Ṭālib'e “Ey Ebū Ṭālib! (22) Bi-ḥaḳḳ-i ḥudā ḳavmiñ bu ḥuşūşda seniñle munşifāne mu°āmele (23) eyleyüp dīniñi menderes olmaḳdan şiyānetde bezl-i sermāye-i ḳudret

³⁰⁹ 128b⁵ olmağla: H olmağile // ⁶ ve: H'de yok // ser-efrāzıdır: H ser-firāzıdır // ¹⁶ olmamışdır: H olmuşdur // ²⁰ anları: H anlara //

129a³¹⁰

(1) ve şarf-ı re°sü'l-māl-i miknet eylediler.” didiklerinde Ebū Ṭālib daḥī (2) aña “Ey mu°cim! Bi'l-lāhi'l-°azīm, kavmiñ bu mu°amelede ğāyet bī-inşāfāne (3) hareket eylediler. Ve seniñ bu bābda қаşdıñ a°dāyı i°ānet ile taḳviyyet (4) ve bizim ṭarafı tevḥīn ile cümlemize ihānetdir.” فاصنع ما بادلک (5) deyü izhār-ı °adem-i mübālāt eyledi. Pes Ebū Ṭālib'den kavmiñ murādına (6) °adem-i müsā°ade müteḥakkıḳ olıcaḳ āteş-i °adāvet bālā-gīr-i iltihāb oldı. (7) Ve Ebū Ṭālib Ḳureyş'den bu hareket-i nā-hencārı müşāhede kıldıḳda (8) Benī Hāşim'i ve Benī °Abdu'l-muṭṭalib'i ferāhem-sāz olup ol şem°-i cem°-i enbiyā (9) vü mürselīn -şalla'l-lāhu °aleyhi ve °aleyhim ecma°in- cenābını āsīb-i tünd-bād-ı (10) enfās-ı a°dādan şıyāneti der°uhde-i zimmet-i himmet kıılmaḳa da°vet (11) idicek, anlarıñ Ebū Leheb'den mā°adāsı icābet idüp °Uhūd ve mevāşīḳde (12) raḳabe-i iṭā°ate şedd-i rebḳa-i teslīm ü ḳabūl ile muḥkem-sāz-ı °aḳd-ı inḳıyād (13) **(H139b)** u teb°it oldılar. Ve'l-ḥāşıl, kånūn-ı şerāre-feşān-ı bed-kārī-i (14) müşrikīn-i Ḳureyş refte refte bālā-gīr-i iştī°āl u iltihāb olup (15) her biri fırşat-yāb olduḳça mertebe-i ḳudretlerinden fi'l-cümle fūrū-güzāşte-i (16) tesvīf ü ihmāl itmek pey-bürde-i ser-ḥadd-i muḥāl olmışıdı. Pes (17) bu siyāḳda mezkūr olan aḥbār ve nuḳūldendir ki: Ebū Leheb-i (18) şekāvet-nesebiñ server-i enbiyā ve ḥabīb-i ḥudā -°aleyhi şerā°ifü't-teḥāyā- (19) ḥaḳḳında muḳtezā-yı tab°-ı ḥabāşet-āşārı üzre irtikāb itdigi mel°anet, (20) vāşıl-ı ser-menzil-i ğāyet olup ḥaḳḳında “ تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ ” sūre-i (21) kerīmesi nāzil olduḳı eşnāda, Ebū Leheb'iñ zevcesi ve Ebū Süfyān'iñ (22) hemşīresi ki, Ümmü Cemīl künyesi ile mükennāt olup ismi bir rivāyetde (23) °Avrā ve rivāyet-i uḥrāda Arvī olan salīṭa-i bī-ḥayā muḳtezā-yı

³¹⁰ 129a⁵ kavmiñ: H kavim // ¹¹ mevāşīḳde: H mevāşīḳle //

129b³¹¹

(1) hıṣāl-i nā-pesendīdesi üzre kaşd-ı ızrār ile bir seng-pāreyi (2) der-dest kıllup ol huffāş-nihād-ı kūr-dil ol aqtāb-ı cihān-tāb-ı (3) risāleti cūyā olarak müteveccih-i ṭaraf-ı bāhirü'ş-şeref-i nebevī olmuş (4) idi. Bir maḥālde dūçār oldu ki, cenāb-ı şiddīk-ı ekber ol (5) server-i sūtūde-siyer ḥazreti ile şeref-i karīn-i muḳārenet idi. (6) Dūrdan ol ḥabīşeyi göricek “Yā resūla'l-lāh, ol selīṭa-i (7) bī-ḥayā bir sefīhe-i bezīṭü'l-lisāndır. Cā'iz ki, semūm-ı nefis-dirāzī-i (8) sefīhānesi ile gül-berg-i ḥāṭır-ı nezāhat-i mü'eşşiriñi tekdīr ile müte'ezzī (9) kıla.” deyü ol maḥalden iltimās-ı kıyām ve ictirāḥ-ı tahvīl-i maḳām idicek, (10) ol maḥrūz-ı hırz-ı ḥarīz “ والله يعصمك من الناس ” cenābı bi-ḥıfzu'l-lāhi (11) ve şavna zāt-ı ferişte-simātı ol mübtelā-yı sübül-i sū-i °amel nażarından (12) mestūr ve maḥcūb olmağile nā-meşhūd olduğın i°lām ve ifāde (13) buyurduklarında Ebūbekir def°-i ḥelecān-ı ızırāb eyledi. Ve ol **(H140a)** ḥālde (14) Ümmü Cemīl ol maḥalle karīb olup nażarı Ebūbekr'e muşādif olıcaḳ (15) tehevür ile “Yā Ebābekir! Şāhibiñ beni hicv itmiş.” deyü ḥazret-i şiddīka (16) ḥavāle-i kū-pāl-i °itāb ile ḥiṭāb idicek Ebūbekir -raziya'l-lāhu °anh- (17) aña mutaşaddī-i cevāb olmaḳ şadedinde “ لاوهولايقول الشعر ” (18) ol ḥazretiñ şî°rden tenezzühini beyān idicek “Ḳatımda seniñ şıdḳıñ (19) müte°ayyin ve ḳarār-dādedir.” deyüp dönüp “ الى حيث القت رحلها ع ” (20) Ümmü Ḳaşa°m menzili ṭarafına rücū° kıldı. “ ع بخير كذشت، ” ve Ebūbekir “Yā resūla'l-lāh, seniñ āfitāb-ı cihān-tāb-ı (22) zāt-ı münevveriñi ol kūr-dil-i mel°anet-şî°ār ḳaṭ°ā iḥsās itmedi.” (23) didikde server-i kā°ināt -°aleyhi şerā°ifü't-teslīmāt- ḥazreti ol

³¹¹ 129b ¹⁵ Ebābekir: H Ebūbekir //

130a³¹²

(1) ol maħalde bi-emri'l-lāh subhāne rūḥ-ı cesed-i kevneyn olan zāt-ı (2) mükerrerlerin bir melek-i mükerrrem iki cenāhı ile maḥfūz kılup ol (3) ḥuffāş-nihād-ı şirk ve zālālden setr ü ihtifā itdigin beyān buyurdılar. (4) Ve yine ol siyākda resīde-i rütbe-i iştihār olan aḥbār (5) cümlesindendir ki: Fī-yevm mine'l-eyyām Ebū Cehl-i °anīd cem°iyyet-gāh-ı (6) Kureyş olan maħalde anlara bu vecihle āteş-feşān-ı ğayz u izdirā (7) olup didi ki: Yā ma°şer-i Kureyş! El-ān Muḥammed bin °Abdu'l-lāh ki, (8) müvāceheñizde bī-maḥābādıñuzı ta°yīb ve ilāheñize serzenīş ü (9) şetm ve aḥlāmıñuzı tasfiye ve eslāfıñuzı tazlīl ü lev m itmegi (10) iltizām itmişdir. Fe-li-hāzā el-ān °ahd u nezr itmişimdir ki, °ādeti (11) üzre gelüp namāza mübāşeret itdigi ḥālide secde-güzār olıcaḳ (12) bir ḥacer ü zāḥm u sitürg ile aña āsīb-resān olup kānūn-ı derūn-ı (13) ğayz-ı meşhūnunda zebāne-keş-i iltihāb olan āteş-i dūzāḥ-nümünü (14) itfā (**H140b**) ile teşāḳḳī mülāḥazasında şarf-ı naḳdīne-i fikr-i fāsīd ile (15) müterāḳḳib-i fırsat ve bir gūn-dil-i şaḥt-ı nihādından terāşīde bir seng-i (16) büzürg tedārik idüp bir maħalde mutaraşşıd-ı teşrīf-i ḥazret-i şāḥib-i (17) sa°ādet olmuşıdi. Vaktā ki server-i kā°ināt -°aleyhi ezkiyyüt-taḥiyyāt- (ḥazreti) (18) edā-yı şalāt için yemīn ü yesār-ı reh-güzāra ziyā-pāş-ı envār (19) olarak nümāyān olup rükn-i yemānī ile ḥacer-i es°ed beyninde taḥrīme (20) bend-i şalāt oldu, ol maħalde eşrār-ı işrāk-şi°ār-ı müşrikīn (21) ki, etrāfında ḥalka-beste-i cem°iyyet olup Ebū Cehl-i zişt-gerdārıñ (22) ol ḥabīb-i kird-gār cenābına mübāşir-i ḳaşd u ızrār olduğına dīde-düz-ı intizār olmuşlar idi. Çünkü ol seccāde-pīrā-yı

³¹² 130a ⁶ āteş-feşān: H āteş-efşān // ¹⁷ ḥazreti: N'de yok //

130b³¹³

(1) risālet secde-güzār oldu, Ebū Cehl-i nigūhīde-gerdār-ı nā-sütūde (2) ūiār ol i°dād itdigi ḥaceri ḥāmīl olup ṭaraf-ı bāhirū' (3) ū-ūşeref-i nebevīye karīb olduğında gördiler ki, Ebū Cehil'iñ semā-yı nuḥūst-ı (4) iḥtivāsı müteḡayyir olup ḥaṭve ḥaṭve rücu°-ı ḳahḳarī kıldı. Pes andan (5) bu ḥāleti müşāhede kıldıklarında ṭarafına ūitābān oldılar. Ve aña (6) mülākī olup ḥālını mütefaḥḥış olduklarında reng-i rūyı perīde ve (7) iki dest-i ḥabāşet-peyvesti ḥuşkīde ve ol elinde olan ḥacere destini (8) çespīde bulup hezār ta°b u meşakḳat ile destinden fekk ile (9) rehā-sāz olup “ مالك يا اباالحكم ” deyüp sebep-i infi°ālinden (10) pürsān ve nefsu'l-emri cūyān olduklarında, ol daḥī ḥāl-i ḥusrān (11) me°ālını bu vecihle rīḥte-i ḳalıb-ı ta°bīr itmişdir ki: Ol mübāşir (12) olduğım ḥuşūşa nehḳat idüp mübāderet eyledigimde baña bir (13) faḥl-i ḡazbān-ı pür-heyecān zāhir ü nümāyān oldu ki (H141a) meda'l-°ömr mişli (14) meşhūdum olmamışdır. Ve ṭarafıma ḥücüm idüp beni ekl ü ibtilā°a (15) ḳaşd eyledi. Fi'l-ḥaḳīka eger bir ḥaṭve daḥī ol dā°iyede müstemirr (16) olup ol ḳaşd ile bir ḥaṭve daḥī ol cānibe ḥareket itsem (17) beni ihlāk itmek muḳarrer idi, deyü naḳl-i mācerā kıldı. Ve bu (18) ḥuşūş °alā cihetü'n-naḳl ḥuḳūr-ı server-i kā°ināt - °aleyhi ūerā°ifü' (19) t-taḥiyyāt- pīş-gāh-ı refī°lerinde mezkūr olduğda buyurdılar ki: (20) Aña nümāyān olan Cibrīl-i Emīn idi. Fi'l-ḥaḳīka eger ol ḥālī (20) müşāhede itmek ḥilālinde mer°üb olıcaḳ kendüyi teb°īd (21) itmemiş olsa anı aḥz u iḥtiṭāf idüp ihlāk itmek emr-i (23) muḳarrer idi. Ve bu vaḳ°a-i hāleyi ūāḥib-i hemziyye bu °unvān

³¹³ 130b ¹¹ itmişdir: H olmuşdur // ²³ hāleyi: H hā°ileyi //

131a³¹⁴

(1) bu °unvān ile işāret-nümā olmuşdur. “الفحل اليه كانه العنقا، (2) وابو جهل اذارا عنق “
 Ve rivāyet-i uhrāda Ebū Cehl-i dūzah-mekīniñ (3) vech-i mezkūr üzre ol kaçd-
 ı nigühīdeye cesāreti hālinde (4) nār ile memlū bir hendek müşāhede idüp ol
 cihetden huşūl-i (5) ru°b ile kaçdından rücū° müteħakkik olmuşdur. Ve ba°zı
 aşhāb-ı (6) dirāyet taħkīki üzre rivāyet olunan iki şūretiñ her biri (7) meşhūd
 olmağayr-ı mustehīl olup hayyiz-i imkānda olmağile ikisiniñ (8) daħī cevāz-ı
 vuķū° ile cem° ü telfīk olunmuşdur. Ve (yine) bu daħī °Abdu’l-lāh (9) İbn-i
 Mes°ūd -raziya’l-lāhu °anh- rivāyeti ile resīde-i rütbe-i iştiħār (10) olan
 aħbārdandır ki: Bir vaķitde ol serhīl-i enbiyā-i kirām °aleyhi (11) taħfu’ş-
 şalavāt ve’s-selām- hāzreti mescid-i ħarāmda olup müşrikīn-i (12) zālālet-
 āyīn-i Kureyş’den birkaç nefer-i müşrik-i dūzah **(H141b)** maķarr daħī anda
 (13) hāzırlar idi ki, ol muķtedā-yı rūsūl-i kirām ve imām-ı şufūf-ı enbiyā-i (14)
 °izām hāzreti şalāta şürū° kılmışidi. İttifākā bir cānibde bir (15) cüzūr-ı
 menhūruñ lühūmı maķsūm olup fereşi kerışı ile becā-mānde (16) olmuşidi.
 Hemān Ebū Cehl-i pelīd rüfekāsı olan emşālinden hāzır (17) olanlara ħiṭāb
 idüp “Sizden kimdir ki, benū felāniñ birkaç gün (18) muķaddem menhūr ve
 mezbūhı olan cüzūruñ hālā ol maħalde metrūk (19) olan nā-pāk baķıyyeyi bir
 karīb maħalle götürüp Muħammed bin °Abdu’l-lāh (20) gelüp şalāta meşğūl
 olduğda secde vaķtinde kitefeyni beynine (21) ilķā eyleye.” didikde, müşrikīn-i
 bed-āyīn-i ħużzārdan bir pelīd ol ħıyānete (22) teheyyü° ü mübāderet
 şadedinde olup, ve bir rivāyetde daħī eşķa’l-ķavm (23) ki, °Uķbet bin Ebī
 Muğayt’dan °ibāretdir, ol ķabāħate cesāret eyledi.

131b³¹⁵

(1) Ve sā°ir nezzār-ı keyān olan müşrikīn şiddet-i ħande-i sefīhānelerinden
 (2) birbirleri üzre münķalib ü fetāde olmuşlar idi. Ve °Abdu’l-lāh bin (3)

³¹⁴ 131a ⁸ yine: N’de yok // ⁹ İbn-i: H bin // ²¹ ħıyānete: H ħabāsete //

³¹⁵ 131b ⁷ olan: H’de yok // ¹² mevāhibde: H mevāhīde // ¹⁹ buyurduķlarında: H buyurduķları //

Mes[°]ūd ki, nāqil-i hikāyetdir, ol levsi tarḥ u ilkā itmege ḥuzzārīñ (4) ictimā[°]ından bīm ü hirās, ve bir rivāyetde [°]aveneden tenhā bulduğım (5) māni[°] ü [°]āyık olmuştur. Ammā ol maḥalde Ḥazret-i Fāṭimatü'z-zehrā (6) - raḫiya'l-lāhu [°]anhā- ba[°]zı muṭṭali[°] olanlarıñ iḥbārı ile ol ḥālden (7) ḥabīr olmuş sūr[°]at ü şitāb ile geldi. Ve ol müstakzzer olan (8) ḥabīsi zemīne tarḥ u ilkā ile bertaraf-sāz olduḡdan şoñra (9) müctemi[°]in olan müşrikīne şuret-i ġazab u kīn ve niçe kelām-ı (10) āteşīn ile şetm ü nefrīn iderek menzili cānibine rū-be-rāh olup (11) gitdi. Pes istimā[°] kıldım ki, server-i enbiyā [°]aleyhi şerā[°]ifü't-teḫāyā- (12) muşallī olup ḫā[°]im olduḡları **(H142a)** ḥālde mevāhibde mezkūr olduḡı (13) üzre resūl-i mükerrerem -şalla'l-lāhu [°]aleyhi ve sellem- ḫazreti şalātı (14) ba[°]de'l-ḫazā anlar içün mübāşir-i bed du[°]ā olup “ اللهم عليك بقریش ” (15) buyurdılar. “ ربيعه و عقبه بن ابي مغيط و امية بن خلف ” (16) اللهم عليك بالبي الحكم بن هشام و عقبه بن عتبة بن Ve Emtā[°]da mezkūr olduḡı (17) üzre resūlu'l-lāh [°]aleyhi's-selām- itmām-ı şalātdan şoñra (18) ref[°]-i şavt buyurup de[°]b-i şerīfleri üzre ki, du[°]ā buyurduḡlarında (19) üç kere tekrīr buyururlar idi, اللهم عليك بقریش buyurduḡlarında (20) anlarıñ mesmu[°]ları olıcaḡ anlarıñ zaḫki münḫaṭı[°] oldu. Du[°]ā-i nebevī (21) heybetinden mehābb u mebhūt oldılar. Ve İbn-i Mes[°]ūd - raḫiya'l-lāhu [°]anh- (22) buyurdılar ki: Va'l-lāhü'l-[°]azīm anları yevm-i Bedir'de maḡtūl müşāhede (23) itdim ki, ḫalīb-i Bedir'de meshūb olup maṭrūḫ olmuşlar idi.

132a³¹⁶

(1) Sāde-zamīrān-ı endek-māye ve ebleh-menişān-ı kem-vāyeden bir ferdiñ (2) ḫavālī-gerd-i fikr-i fātırı ve reh-yāb-ı girīve-i fehm-i ḫāşırı olmaya ki, (3) kūr-dilān-ı küffār-ı işrāk-şī[°]ārīñ muḡtezā-yı seciyyet-i nigūhīde (4) ḫaşletleri üzre ol server-i herd ü serā [°]aleyhi eşrefü't-teḫāya- (5) ḫuşūşunda mutaşaddī-i irtikāb olduḡları cefā ve ezīyyetleri (6) ve ihānete cesāretleri cihetinden ḫabāşetleri ol ḫazretiñ -ḫāşā (7) şümme ḫāşā- ki [°]uluvv-i şānına ve

³¹⁶ 132a⁴ herd: H serd // ⁷ şīn: H şe[°]n // ¹⁰ beliyātīñ: H'de yok // ¹² zāt-ı: N'de yok // ²² taḫammül-güzār: H taḫammül-güdāz //

semüvv-i kıadr-i bāhirü'l-bürhānına ĩrās-ı ŧġn (8) ü nokŧŧān itmiŧ olā. Belki muķarrebān-ı dergāh-ı ilāhġnġn ħadġs-i اشد (9) الناس بلاء الانبياء ثم الامثل فالامثل (10) oldukları beliyyātġn ve ŧedā'idiġn vefreti ve °arāza-i mantūķı üzre mübtelā (10) oldukları beliyyātġn ve ŧedā'idiġn vefreti ve °arāza-i sihām-ı ızdırā (11) ve iz°acı oldukları beliyyātġn kesret ve ŧiddeti **(H142b)** mertebe be-mertebe ol (12) (zāt-ı) mükerrem cenābġnġn -°ında'l-lāhi sübhāne-irtifā°-ı ŧānına ve °uluvv-i kıadr-i (13) cāhına delġl oldıķı bġ-iŧtibāhdır. ve bu ma°nāya ŧāhib-i hemziyye (14) bu vecihle iŧāret nümā olmuŧdur: لاتخل جانب والرجاء، لويمس (16) مسته منهم الا سواء كل امر باب السببين فالشدة فيه محمودة (15) النبي مضافاً حين والنضار هون منالنار لما اختير النضار الصلا، (17) Bu maķalde siyer-i ibn-i seyyidü'n-nās nāṭıķ oldıķı üzre, suṭü°-ı envār-ı (18) nebevġ münevver-sāz-ı çār-cihet-i °ālem olup refte refte bālā-gġr-i (19) iltimā° u teraķķġ olmaķile müŧrikġn-i ħabāset-āyġn-i küffār-ı nā-sütüde eṭvārġn (20) mübtelā oldukları dā-i °azāl-i °inād u zalāl teraķķġ-pezġr oldukça (21) °arķ-ı ħased ve °aŧabiyyetleri nābiķ olmaķın ħānmān-süz-ı ŧabr u ŧekġb (22) olup taħammül-güzār oldıķı cihetden, “el-ġarġķ-i yeteŧebbeŧ bi-küllü ħaŧiŧ” (23) herkesden çāre-cüy-i isti°ānet olmuŧlar idi. Fe-li-hāzā ṭā'ife-i yehūd

132b³¹⁷

(1) ehl-i kitāb oldukları cihetden eṭvār-ı ŧerġ°ata ve aħbār-ı enbiyāya (2) anlarda ehliyyet-i zannġ ile isti°ānet ümmġdidinde olup Nazr bin (3) el-Ĥārġŧ bin Kelde'yi °Uķbe bin (ebġ) Muġayṭ refāķati ile ol ħuŧuŧda (4) sefāret için iħtiyār idüp Yeŧrib ṭarafına irsāl eylediler. (5) Anlar daħġ ŧedd-i riħāl ve neŧr-i cenāħ-ı isti°cāl ile Medġne'ye vuŧul (6) ile ķarġn-i ħuŧul olup aħbār-ı yehūda mülāķġ olduklarında (7) kendilerin irsāl iden ehl-i Mekke'niġn anlardan deryūze-kār-ı istiħbār (8) oldukları ħuŧuŧı der-miyān idüp ol dilħastegān-ı zalāletġn (9)

³¹⁷ 132b³ bin: H ibn-i // ebġ: N'de yok // ⁶ ile: H'de yok // ⁷ kendilerin: H kendülerin // ¹⁶ ki: N'de yok // ²³ didiler: N'de yok // ṭġbe-i ṭayyibeden: H ṭayyibe-i ṭġbeden //

kendülerden çāre-cūy-ı istiānet oldukların teblīğ ile itmām-ı (10) hizmet-i sefāret itdiklerinde, anlar daḥī vaşiyet-sāz olup (11) “Siziñ için bu °uḳde-i as°abu’l-inḥilālīñ (H143a) küşāyişi bu vecihle (12) şūret-nümā-yı ḥuşūl olur ki: Size üç su°āl ta°līm ideriz. (13) Anları Muḥammed bin °Abdu’l-lāh’dan istiḥbār u istifsār ve ḥālını meḥek-zen-i (14) imtiḥān u iḥtibār olursuz. Eger mecmū°ına fā°iz-i cevāb olursa (15) ṭaraf-ı ilāhīden meb°uş-ı resūl-i vācibū’l-ittibā° ve’l-ḳabūl olduğı (16) bī-iṣtibāhdır. Evvelā ol birḳac nefer-i civānān-ı sedād-güzīn (ki), zamān-ı (17) ḳadīmede terk-i ḥānmān idüp bir cānibe zehāb itmişlerdir, kimlerdir? (18) Ve ol ḥālde anlar için rū-nümā olan ne gūne ḳaḳiyye-i ğarīb-i (19) °ibret-nümā ve ne maḳūle sergūzeşt-i ḥayret-efzādır? Ve şāniyen, kimdir (20) ol şaḥş-ı ṭavvāf-ı cihān-peymā ki, besāt-ı rūy-ı zemīni ez-şarḳ (21) tā-be-ḡarb minvāl-i °azīmet ile maṭvī ve nūr-dīde ve maḳrāz-ı ḥuṭuvāt-ı (22) pāy-i seyr ü seyāḥat ile bürīde vü derevīde ḳılmışdır. Ve şālīşen (23) “Ḥaḳīḳat-i rūḥ nedir?” (didiler.) Pes Nazr ve °Uḳbe belde-i ṭībe-i ṭayyibeden

133a³¹⁸

(1) °avdet idüp Mekke-i Mükerrreme’ye vuşūlleri ḥālinde müterakḳıb-ı ḳudūmları (2) olan °anede-i °abede-i aşnāma mülākī olduklarında anlara ithāf-ı (3) reh-āverd-i teslīt şūreti ile tafşīl-i sābıḳı tebliğ ü ḥikāyet (4) itdiler. (Ve) anlar daḥī ḥuzūr-ı nebevīye şitābān olup ol telaḳḳī (5) itdikleri su°ālleri ma°rūz-ı pīş-gāh-ı refī°ü’ş-şān-ı nebevī (6) ḳıldıklarında ol müşkil-güşā-yı °āmme-i berāyā -°aleyhi ezkiyyü’t-teḥāyā- (7) ḥazreti anlara, “ اخبركم غدا ” deyü ol su°āllere cevāb-fermā (8) olmağı bilā istiḥnā ḥavāle-i ferdā buyurdılar.

³¹⁸ 133a⁴ ve: N’de yok // ¹³ olmağla: H olmağile // ğarib: H ğāret //

Ya'ni ol nev'urūs-ı (9) kelām-ı maṭbū'ü'l-insicāma ḥalḥāl-i ihtitām-ı inşāallāh ile ḥali-bend-i (10) itmām olmadılar. Pes ol vaqitden çāpük-süvār-ı yekke-tāz-ı āfitāb-ı (11) °ālem-tāb on beş nevbet ṭaraf-ı ufq-ı şarkīden zirve-i sipihri berīne (12) °inān-ı kerem-i şu'ūd (**H143b**) olup andan cānib-i ufq-ı ğarbīye °aṭf-ı zemām-ı (13) nüzül u hubūṭ olmağla ğārib olunca sefir-i vaḥy-i celīl ya'ni Cibrīl (14) rū-nümā-yı teblīğ-i nazm u tenzīl olmadığından nāşī ehl-i Mekke ser-kerem-i (15) güft-gū olup Muḥammed bin °Abdu'l-lāh bir şebān-rüz mürūrunda su°allerimize (16) cevābı ḥavāle-i ferdā kılmışidi. El-ān on beş gün güzerān olmuşdur (17) ki, eşeri nümāyān olmadı, didikleri sāmi°a-güzār-ı ḥabīb-i kird-gār (18) olıcaḳ mevreş-i ḥüzn ü inkisār olmuşidi ki, pā-nezde şebān-rüz (19) mürūrunda nāğāh ḥazret-i Cibrīl ṭaraf-ı ilāhīden teblīğ-i āyāt-ı vācibū' (20) t-tebcīl ile vürūd idüp resūl-i mükerrrem -şalla'l-lāhu °aleyhi ve sellem- (21) ḥazreti ile mülākī olduḳda aña ṭul-i müddet-i intizār tekdīr-i (22) ḥāṭır-ı şafvet-şī°arları olduḳın beyān idiceḳ Cibrīl-i Emīn (23) daḫī nüzül ve vürüdü vābeste-i fermān-ı ḥazret-i ḳayyūm u vedūd

133b³¹⁹

(1) olduḳın i°lām idüp sūre-i kehf evvelinden teblīğ-i āyāt-ı (2) ḳur°ān-ı bāhirü'l-i°cāz-ı perverdigār-ı bī-enbāz ile şifā-sāz-ı ḳalb-i resūl-i (3) kefer-güdāz-ı islām-ṭırāz oldu. Ve ḥazret-i hādī-i bī-çün Ḳur°ān-ı (4) Kerīm i°cāz-ı maḳrūrundan işbu sūre-i hidāyet maẓmūnı evvelinde (5) " الحمد لله الذى انزل على " ،عبدہ الكتاب،" buyurmağla ḥabībini tekrīm (6) ü taşdıḳ ve Ḳur°ān-ı Kerīm a°zam ni°amı olduḳın beyān u taḫḳīḳ idüp (7) ba°de zālik evvelā aşḫāb-ı kehf ḥuşūşunda, " اصحاب الكهف والرقيم كانوا امن آياتنا عجا، (8) ام حسبت ان " °unvānı ile (9)

³¹⁹ 133b⁴ maḳrūrundan: H maḳrūrundan // ⁵ buyurmağla: H buyurmağile //

tafşil-i hāl idüp, ve şāniyen zū'l-ķarneyn huşuşunda “ (10) ويسألونك عن ذى القرنين قل ” (11) “سأتلو عليكم منه ذكرا، ” siyāķı ile baştı-ı (11) °unvān-ı maķāl buyurup, ve şālişen evāhir-i sūre-i isrāda “ (12) ويسألونك ” (H144a) āyet-i kerīmesiyle ḥabīb-i mūkerremi (13) ḥaķīķat-i rūḥdan su°āle mutaşaddī olan mu°ānidīne cevāb (14) fermā olmağa me°mūr kılmışıdı. Ve rūḥ lafzı, ma°ānī-i müte°addide (15) içün mevzū° u müsta°mel olan elfāz-ı müşterekeden olup (16) ba°zı cemā°at rūḥ-ı mes°ul-i °anhdan Cibrīl-i Emīn murād olmağa (17) zāhib, ve bir t̄ā°ife “Melā°ikeden şūret-i benī Ādem’de maḥlūķ (18) bir cemā°atiñ ismidir ki, anlarıñ kendülerden ğayrı melā°ikeye nisbeti (19) sā°ir melā°ikenin benī Ādem’e nisbeti gibidir. Anlar sā°ir melā°ikeyi (20) müşāhede iderler ve sā°ir melā°ike anları mu°āyene itmez. Benī Ādem’in (21) sā°ir melā°ikeyi müşāhede itmedikleri gibi.” dimişler. Velākin iyādī-i (22) ehl-i tadrīs ve taḥķīķde mütedāvil olan tefāsīr-i maķbūleden (23) Keşşāf’da “Ekşer e°imme-i fenn-i mes°ul-i °anh olan rūḥdan murād, rūḥ

134a

(1) rūḥ-ı ḥayvānī oldıĝın tañşış itmişdir.” deyüp °araf-ı şer°ide (2) vārid olan sā°ir aķvāli, “ (3) وقيل هو خلق عظيم روحانى اعظم ” deyüp bu nesak üzre (4) serd ü ta°dād itmişdir. Ve mü°ellefāt-ı şıķāt-ı eşā°ireden olan (5) Envārü’t-tenzīl’de bu āyet-i kerīmeyi tefsīr şadedinde rūḥ-ı mes°ul-i (6) °anhı, “ellezī yaḥyā bih bedenü’l-insān ve yedebbere” deyüp rūḥ-ı insānı (7) murād olmaķ üzre tefsīr idüp °araf-ı şer°de vārid olan (8) ğayrı ma°ānīsini ba°de’t- tefsīr zıkr ü ĩrād itmişdir. Ve mü°ellefāt-ı (9) ķudemā e°imme-i eḥādīs ve siyerden Ravz-ı Enf’de rūḥ-ı mes°ul-i °anh (10) bā°iş-i ḥayāt-ı ecsād olan rūḥ murād olmaķ kavlini zıkr şadedinde (11) “Rūḥ-ı insānīdir.” deyü tañşış

itmek üzere mansûş olduğu (12) Envāru't-tenzīl'de mansûş (**H144b**) olan kavle muvāfık olmağile ol (13) taraf müte°ekkid olur. Bā-ḥuşûş beden-i insānīde olan rūḥ (14) daḥī ancak ḥayvānāt-ı °acemde olan rūḥ-ı ḥayvānī olıcaḳ, evvelā (15) “ونفخت فيه من روحي،” kavli-i kerīmine olan rūḥ-ı menfūḥ olan (16) rūḥ-ı ḥayvānī olmaḳ lāzım geldiginden mā°adā tertīb-i muḳaddemāt-ı (17) ma°lūme ile mechūlāta tavaşşula mübāderet ve idrāk-i külliyāta (18) ḳudretiñ rūḥ-ı ḥayvānīden şudūrı emri müsteb°id olup, ve (19) insanıñ cesedi ba°de mufāraḳatu'r-rūḥ cemād ḥükmünde olmağile (20) ba°de'l-mevt ḳabirde melekeyne cevāba mutaşaddī olan rūḥ olduğu (21) kütüb-i mevşūḳada mezkûrdur. Ve'l-°ilmu °ında'l-lā el-ḥabīr. **Mefād-ı dil-keş-i** (22) **taḥḳīḳ-i mebhāş-i sâbıḳ**: Bu kavli-i kerīm-i rabbānī ve nazm-ı ḳavīm-i subḥānī tefsīrinde (23) vārid olan aḳvāl beyinde meslek-i cem°-i keşīr ve muḥtār-ı cemm-i ḡafīr

134b³²⁰

(1) olan ḳavil ki, rūḥdan müdebbir-i beden-i keşīf olan cevher-i laḥīf (2) murād olmaḳ ḳavlidir. Ve ol ḳavli ihtiyār iden aşḥāb-ı āşār iki (3) fırḳa olup, bir fırḳa “قل الروح من امر ربي،” kelām-ı mu°ciz nizāmınıñ (4) mefādı ibhām olup beyān u ifhām olmamaḳ rivāyetin ḳabūl idüp (5) bir fırḳa daḥī cevāb-ı şāfī ve İzāḥ-ı vāfī olmaḳ ḫarafın tercīḥ (6) ü İşār itmişlerdir. Ve fırḳa-i ūlā iki şınif olup bir şınifi her (7) su°ālīñ cevābında zāhir-i ḫāl mes°ul-i °anh olan emri mübhemi beyān (8) u İzāḥ iken andan ibhāma °udülüñ sebebi idrāk-i ḫaḳīḳat-i (9) rūḥ °ilm-i ilāhīye maḥşûş olmaḳ ḫarafına meyl ü cenūḥ idüp (10) “Ḥazret-i

³²⁰ 134b¹¹ diyü: H idüp // ¹⁴ şıḳāt ile: H şıḳātda //

°allāmu'l-ğuyüb anı kendi °ilm-i mūhīṭine istiṣār ve ğayr (11) için andan kaç°-ı peyvend-i itṭilā° u istiṣār itmişdir.” deyü ile’ (12) l-ebed ḥaḳīḳat-i rūḥı bilmek cenāb-ı °allām (H145a) u'l-ğuyūba maḥşūş (13) olup ğayrıñ dāḥil-i °idād-ı ma°lūmātı olmadığı katlarında rivāyāt-ı (14) şikāt ile şābit olduğudur ki, Tevrāt'da daḥī mübhem zıkr olunmuşdur. (15) Fe-li-hāzā enbiyā vü rūsul cenābına lāsiyyemā a°lem-i cemī°-i hādī-i sübül (16) ḥazretine anıñ ḥaḳīḳat-i maḥşūşasına °adem-i °ilm mūriş-i naḳş (17) u şe°n olmaz. Felāsifeniñ ḥod ḥaḳīḳat-i rūḥ ma°lūmları (18) olmadığı اوضح من يوح maḳūlesi olup rūḥı ta°rīf ma°razında (19) ĩrād itdikleri ba°zı ḥavāşşı ile ta°rīf ḳabīlinden olup resm (20) olduğu muḳarrerdir. “Zātiyyātiyle ta°rīfe fā°iz olmamışlardır ki, ḥadd-i (21) ḥaḳīḳī ola.” deyü ba°zı efāzıl-ı müte°aḥḥirīn taḥḳīḳ-i mebḥaş itmişdir. (22) Bir şınıfı daḥī sebep-i ibhām °ilm-i ilāhīye ihtisāşından nāşī olmayup (23) belki sā°ilīn-i mütemerridīniñ bu su°āllerinde müteğannitīn ve müstehzi°īn oldukları

135a

(1) müteḥaḳḳıḳ olmağıle “Ol hādī-i minhāc-ı dīn ve muvazḳaḥ-ı şehrāh-ı yaḳīn -salla’ (2) l-lāhu °aleyhi ve °alā ālihi ve şaḥbihi ecma°īn- ḥazreti anlara cevāba ve ta°līme (3) mutaşaddī olmayup ṭaraf-ı ilāhīden, “قل الروح من امر ربي” ḳavl-i kerīmi (4) nāzil olduğında ḥaḳīḳat-i mes°ul-i °anhı ĩzāḥ ve beyāna muraḥḥaş u me°mūr (5) olmadığı cihetden bu vecihle ibhām olunmuşdur.” ḳavline mütemessik olmuşlardır. (6) Ve bir fırḳa daḥī “Ḥasta-ḥāl-i dā-i °azāl-i ḥayret-i cehl ü zālāl olan (7) deryūze-kārān-ı teftiş ve su°āle münāsib olan izāle-i °ārıza-i (8) ḥafaḳān-ı ıztırāb u ḥelecān ile tedbīr-sāz olup şifā-resān (9) olmaḳdır.” deyü kerīme-i “قل الروح من امر ربي” cevāb-ı şāfī olmaḳ ṭarafını (10) tercīḥ ü ḳabūl itmişlerdir. Ve bu minhāca intihāc iden ḥuffāz-ı eḥādīs (11) ü

āṣār ve fuḥūl-i ʿulemā-i maḡāzī ve aḥbārdan İmām-ı Süheyli-i Ḥaṣaʿmī (H145b) taḥkīki (12) üzre “ امررَبِّي ” kelām-ı menīʿu'l-merāmında olan emirden murād-ı nehy (13) muḡābili olan emir murād olmayup ṣān-ı mūrādifi olan emr ola. (14) Ve meʿāl-i kelām-ı rabbū'l-enāmı bu vecihle tefsīre ve müddeʿāyı bu nesak üzre (15) taḡrīre ve tenkīḥ ve taḥrīre mutaṣaddī olmuşlardır ki: “Ḥaḡīkat-i rūha (16) reʿy ü kıyās ve felsefe ve ṭabīʿat cihetinden ittīlāʿ u vuṣūl mūmteniʿü’ (17) l-ḥuṣūl olup aña ʿilm ü maʿrifet ancak cihet-i ṣerīʿatdan müteyessir ve (18) kitāb ve sūnnete mūrācaʿat ile müteḥaṣṣıldır.” deyü kitāb-ı kerīm-i ilāhīden, (19) “ (20) ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ، وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلِيَاءَ اللَّهِ سِيبًا أَنْ يَمُرُّوا بِالْحَيَاةِ وَالْمَوْتِ وَمَا يُحْيِيهِمْ وَرَبُّهُمْ بِرِزْقٍ، ” ayātı ve emsāli gibi āyāt-ı Ḳurʿāniyyeden ve eḡādīs-i (22) nebeviyyeden, “ انّ الارواح اذا حمل الميت على نعشه رفر فر روحه على نعيه ” (23) “ يا اهلى ويا ولدى، ” ḡadīs-i ṣerīfi, ve emsāli gibi āyāt-ı Ḳurʿāniyyeden ve eḡādīs-i (22) nebeviyyeden, “ انّ الارواح اذا حمل الميت على نعشه رفر فر روحه على نعيه ” (23) “ يا اهلى ويا ولدى، ”

135b³²¹

(1) ḡadīs-i ṣerīfi ve emsāli mezāmīninden istifāde vü iltikāṭ olunduğı (2) üzre rūḡ-ı zāvʿ-i ṣems-i ṭabīʿatında laṭīfetü'l-cevher ol ecsām-ı nūrāniyyeden (3) ʿibāretdir ki, teferruḡ u tebeddül ve temezzuḡ u taḡallül ḡabül eylemez. Yaʿnī bir cevher-i (4) müdrek-i bizātiḡ olup bedeniñ fenāsı ile fānī olmaz. Ve idrākātı (5) bedene muḡtāc ve mevḡūf olmayup bedenden müfāriḡ olduğından ṣoñra bizātiḡ (6) müteneʿim ve muʿazzeḡ ve müteʿellim olur. Ve ervāḡ için mezkūr olan (7) evṣāfiñ mecmūʿı ṣıfāt-ı ecsām olduğından nāṣī kendi zātı (8) daḡī ecsām-ı maḡūlesinden olduğı muḡarrer olur. Velākin keṣāfet (9) ve ṣıḡl u azlām cihetinden ecsād gibi olmadığı ecsādıñ aṣlı (10) māʿ ve ṭīn ve ḡamā-ı

³²¹ 135b ⁷ kendi: H kendü // ¹² olmaḡla: H olmaḡile //

mesnūn olup ervāh ise “ فيه من روحه (H146a) ونفخ ” (11) kavli-i kerīmine egerçi mecāzen zāt-ı muḳaddes-i ilāhīye nisbet olunmuşdur, ve (12) lākin bi-ḥasbe'l-ḥaḳīḳa nefhiñ fā'ili melek olduğu müsbet ve muḳarrer olmağla (13) menfūh-ı melek olıcaḳ zāt-ı melā'ike nūrdan maḥlūḳ oldukları cihetden (14) menfūhları olan şey° daḥī laṭīf olmaḳ lāzım olmağile ervāhiñ (15) ecsām-ı laṭīfe olduğu mütebeyyin olmuşdur. Pes rūḥuñ ma°ānī ve (16) şıfātı şerī°atden isti°lām olındığından kitāb ve sūnnet cihetinden (17) müstefād olmuş olur. **Tetimme:** Ve ba°zı muḥaḳḳikīñ-i ehl-i tefsīr taḥḳīḳ ve taḥrīri (18) üzre rūḥdan su°āliñ zāhiri oldur ki, ya ḥaḳīḳatinden veyāḥūd (19) ḳadem ve ḥudūsünden su°āl oluna. Pes ḥaḳīḳat-i rūḥdan olduğu (20) taḳdīrce aña “ من امر ربّي ” kavli-i kerīmi ile cevāb, “ قل هي مواقيت للناس والحج ” kavli ile cevāb (22) gibi üslūb-ı ḥakīm üzre cevāb olmuş olup me°āl-i cevāb rūḥuñ (23) ibdā°iyyātdan olup, ya°ni a°zā-i cesed gibi mādde ve tevellūd ile maḥlūḳ

136a³²²

(1) olan muḥaddiṣātdan olmayup ḥazret-i mebdē°u'l-bedāyi°iñ bilā mādde ve tevellūd (2) maṣnū°ı olan mebdē°ātından olduğu ile mücāb olmuş olur. (3) (ve) ammā eger su°ālleri rūḥuñ ḳadem ve ḥudūsünden olmaḳ üzre intihāc (4) olunur ise “ من امر ربّي ” (cevābınıñ) taḳrīri cenāb-ı şāni°-i müttekinü's-şanāyi°iñ (5) fi°li ve tekvīni ile iḥdās olunan muḥaddesātdan olduğu ile (6) mücāb olup ḥudūsı muḳarrer ü muḥaḳḳaḳ olmuş olur. Ve bu vecihle (7) taḳrīr olunan su°āliñ cevābında emr-i fi°li ma°nāsına olmaḳ münāsib (8) olduğu vāzıḥ ve muḥaḳḳaḳdır. “ وما امر فرعون برشيد ” kavli-i kerīminde (9) vekezālik, “ فلمّا جاء امرنا، ”

³²² 136a³ ve: N'de yok // ⁴ olunur ise: H olursa // cevābınıñ: N'de yok // ⁵ iḥdās: H ḥadīṣ // olunan: H olan // ¹¹ temmet: H temmetü'l-kitāb bi-°avni'l-lāhi'l-meliki'l-vehhāb //

(H146b) kavli keriminde vākı° olduğu gibi ki, (10) ba°zı tefāsīr-i mu°teberede tanşış ü taşrih olunmuştur. (11) Temmet (12) وقد وقع الاختت امر من تمنیق کتاب سیر سید حسن بن عبدالله في محرّمه (14) وعلى آله الصلوات والسّلامه، على يدا ضعف عبدالله (13) الانامه عليه والشرف، حامداً الله تعالى على (16) تلتين ومأته والفاء، من هجرة من له العزّة (15) الحرامه لسنه خمره تمت (19) حمّد وآله واصحابه (18) وراجياً شفاعته حبيبه (17) نعمه

136b³²³

(1) **Bā°iş-i tenkîh-i kitāb-ı şerif:** (2) Bu nev kumāş-ı zer-tār-ı kār-gāh-ı belāgat ki, sābık muzmār-ı feşāhat u yekke-tāz-ı meydān-ı fazl u ma°rifet, °aşrıñ ferīd-i fazā°il-mendi ebu'l-ma°arif (3) °Abdu'l-bākī °Ārif Efendi merhūmuñ dest-dāde-i şāhid-i hayāli (4) olup, merhūm-ı merķūmuñ yarā°a-i bedāyi°-nigārı taḥkīk-i mebhāş-i rūḥa (5) resīde olduḡda bi-emri'l-lāh-i te°ālā şehbāz-ı cān-ı mümtāzı şikār-gāh-ı (6) °illiyāne pervāz idüp, bu eşer-i celīlül-ı-kadr ceste ceste evrāk-ı (7) şuhufda perākende vü perişān ḡalmaḡile, ḡalā revnaḡ-baḡş-ı sadāret-i °uzmā (8) ve zīb-āver-i vekālet-i kübrā şıḡr-ı şehinşāh-ı mu°azzam neyyir-i tābende-i sipih-ı kerem (9) dārāfer ü İskender-i Ḥaşem ḡātım-i şeym-i °aliyyü'l-himem ḡazret-i İbrāḡīm Pāşā (10) -yessirü'l-lāh-i bi'l-ḡayr mā-yürīd ve mā-yeşā°- (ḡazretleri) ol lāli-i girān-ı-kadr-i belāḡatiñe (11) intizām-āver-i silk-i cem° ü taşīr olunmasın. Bu °abd-ı faḡīr-i fā°izü'l-ḡasāni (12) dā°ilerine fermān-fermā olmalarıyle imtişālen derḡāl teşmīr-i sāk-ı (13) himmetle cem° ü tebyīzine mübāderet idüp, işbu ihdā ve şelāşīn ve mi°ete (14) ve elf recebū'l-ferdinde bi-°avni'l-lāhi'l-meliki'l-ı-kadīr ḡātım-pīrā-yı taḡrīr (15) ü taşīr oldu. Cenāb-ı feyyāz-ı muḡlaḡ bu eşer-i

³²³ 136b⁴ merhūm-ı merķūmuñ: H merhūmuñ // ⁹ İskender-i: H Skender-i // ḡazret-i: H'de yok // ¹⁰ mā-yürīd: H'de yok // ḡazretleri: N'de yok //

celîlü'l-ğadriñ (16) cem^cine bā^ciş olan zāt-ı bî-himâli ve kâ^cilîn ve sâmi^cini (17) fâ^ciz-i sa^câdet-i **(H147a)** dâreyn ve mazhar-ı şefâ^cat-i resülü' (18) ş-şakaleyn eyleye. Āmîn.³²⁴ Temmetü'l-kitâb (19) bi-^cavni'l-lâhi'l-meliki'l-vehhâb

³²⁴ H nüshası burada bitiyor.

SONUÇ

Bu çalışmanın amacı Osmanlı Türkçesi üzerinde bir sentaks çalışması yapmaktır. Bu maksatla 18. yüzyıla ait olan bir eser seçilmiştir. Üzerinde herhangi bir çalışma yapılmamış olan bu eserin önce iki nüshası karşılaştırılarak metin oluşturuldu. Daha sonra da bu metin üzerinde sentaks çalışması ve metinde geçen kelime grupları, cümle ögeleri ve cümlelelerin kelime sayıları bakımından uzunluklarını ortaya koyan bir istatistiksel çalışma yapıldı.

Osmanlı Türkçesi dönemi gramer bakımından belki de en az bilgi sahibi olunan dönemlerden birisidir. Çünkü Türkçenin en yoğun bir şekilde dış etkiler altında kaldığı bu dönemde dilimizde Arap alfabe sistemi ile bazı ekler klişeleşmiş bir şekilde yazılmakta, konuşmada ünlü uyumları gerçekleştiği hâlde yazıda bu gösterilmemekteydi. Araştırmacıları bu konuda çalışma cesaretinden alıkoyan sebeplerden birisi ve en önemlisi belki de buydu. Yani bu döneme ait bir metnin nasıl okunacağı bile tam belli değildi.

Bu çalışmada Abdülbâki Ârif Efendi'nin Siyer-i Nebî adlı eseri ele alınmıştır. İncelenen bu eserde hareke kullanılmamıştır. Fakat müellif Farsça terkipleri ve belki de o dönem için bilinmeyen bazı kelimeleri hareke ile belirtmiştir.

Sentaks incelemesinde metot olarak Leylâ Karahan'ın "Türkçede Söz Dizimi" adlı eserinde takip ettiği metot benimsenmiştir. Ancak bazı konularda diğer dilcilerin metotlarından da istifade edilmiştir.

Tezin giriş bölümünde müellifin hayatı, sanatı ve eserleri üzerinde duruldu. Bu bölümde Abdülbâki Ârif Efendi'nin hayatı, sanatı ve eserleriyle ilgili döneme ait bazı tezkirelerden ve müellif hakkında yapılmış çalışmalardan yararlanılarak çeşitli bilgiler verildi. Sentaks çalışması da,

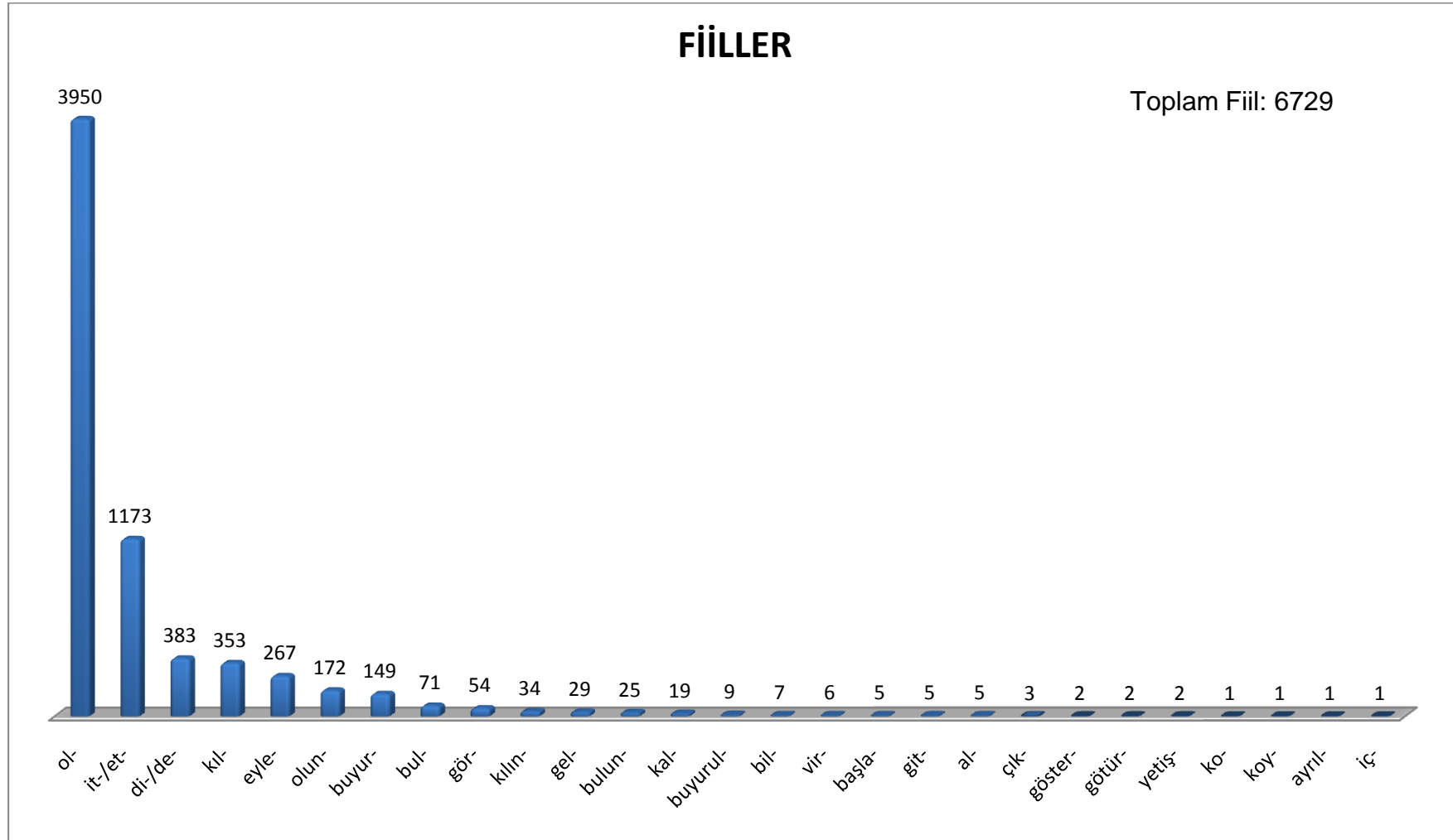
“cümle ögeleri, kelime grupları, cümle türleri, cümlelerin bağlanma şekilleri ve metinde geçen cümlelelerin, cümle ögelerinin ve kelime gruplarının uzunluklarının istatistiksel açıdan değerlendirilmesi” olmak üzere beş bölüme ayrılarak yapıldı. Türkçenin dış tesirlerin en yoğun olduğu dönemine ait bu çalışma yapılırken Arapça ve Farsçanın, bir çok kuralıyla Türk dili içerisine etkili bir şekilde girdiği görülmüştür.

Sentaks incelesinin ilk bölümünü “Cümle Ögeleri” oluşturmaktadır. Cümle ögeleri tek kelime ya da kelime grubu olmalarına göre sınıflandırılarak kelime grubu hâlindeki unsurlar madde madde belirtilmiştir.

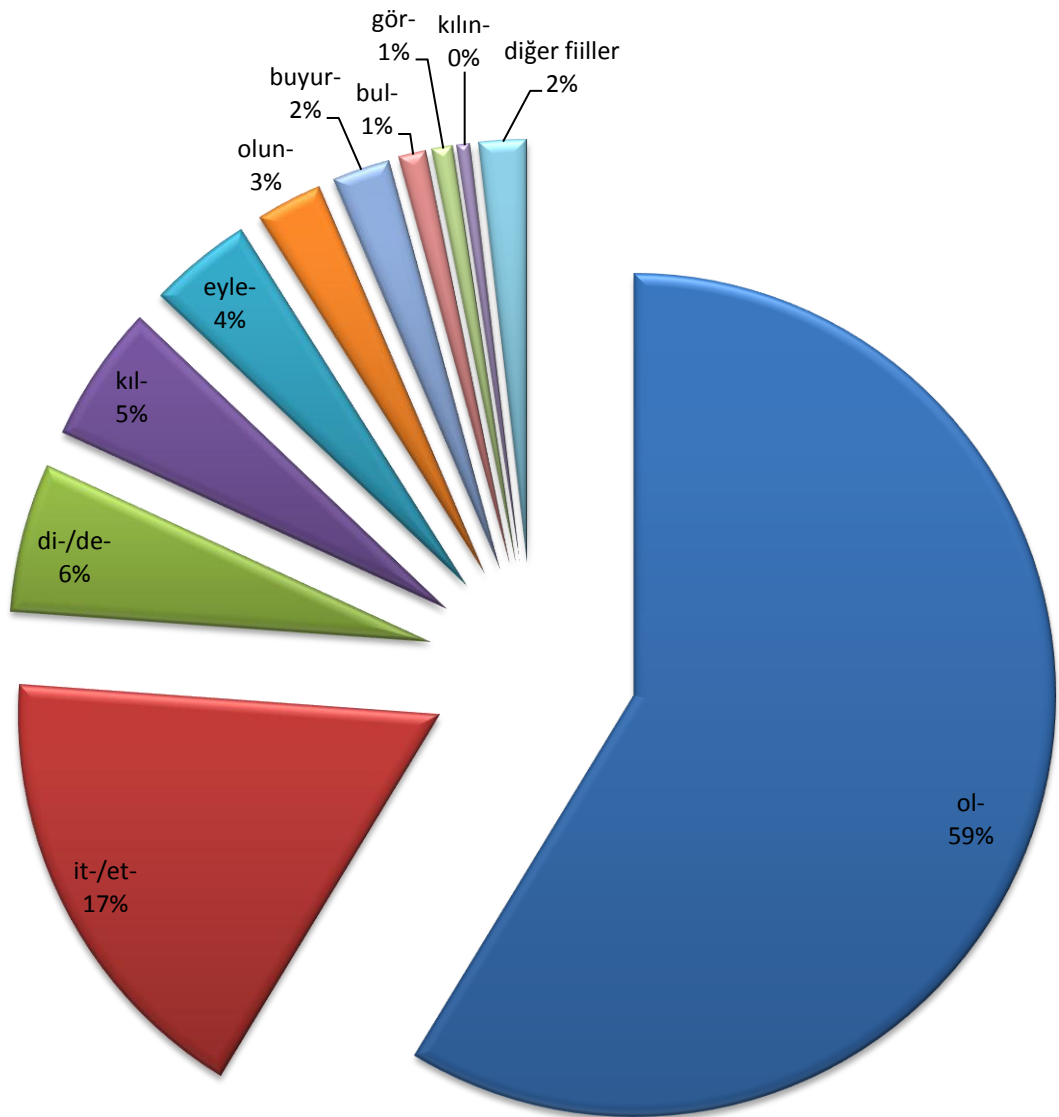
Eserde çoğunlukla kısa cümleler kullanılmakla birlikte çok sayıda da uzun cümleye rastlanmıştır. Bazen sanat endişesiyle, bazen Arapça ve Farsçanın tesiriyle sade anlatım yerine çok basit bir durumun bile üç dört kelimedenden oluşan bir kelime grubu ile karşılandığı görülmektedir. İşte uzun cümlenin ortaya çıkma sebeplerinden birisi cümlenin unsurlarının uzatılmasıdır. Bilindiği gibi bu dönemde asıl fiillerin kullanımı oldukça azalmıştır. Nesir yazarları cümleyi tek kelimelik asıl fiilden meydana gelmiş bir yüklemle bitirmek yerine uzun bir terkiple yapılmış bir isim unsuru ile bir yardımcı fiilden oluşmuş yüklemle bitirmeyi tercih etmişlerdir. Mesela, metinde “öl-“ fiili yerine “*mütevārī-i maṭmūre-i ḥāk ol-*“ gibi ve daha başka birçok birleşik fiilin kullanıldığı görülmektedir. Sadece yüklem üzerinde gördüğümüz bu durum metinde geçen uzun cümlelerin nasıl uzatıldığını gözler önüne sermektedir.

Osmanlı Türkçesinde fiillerin kullanımına değinmişken eserde geçen fiiller üzerine yaptığımız istatistiksel çalışmayı burada ortaya koymanın yerinde olduğunu düşünüyoruz. Böylelikle, metinde geçen asıl fiillerin yardımcı fiillere göre kullanılma oranının ne denli az olduğu net bir şekilde görülecektir.

Bu çalışmada metnin tamamı taranmış, metinde geçen bütün fiil ve yardımcı fiiller tek tek ortaya konmuştur. Daha sonra bunlar tasnif edilerek ileride görülecek olan sayısal grafiklerin oluşturulmasında kullanılmıştır. Grafiklerden ilki metinde geçen fiillerin sayısını göstermektedir. İkinci grafik ise her bir fiilin toplam fiil sayısına göre yüzdelik oranını göstermektedir.

FİLLERİN YÜZDELİK ORANLARI

Metinde toplam 6729 adet fiil tespit edilmiştir. Grafiklerden de anlaşılacağı üzere bu fiiller içerisinde “ol-“ fiili diğer fiillere göre oldukça fazla bir kullanım oranına sahiptir. “ol-“ fiilinin toplam fiil sayısına oranının %59 olduğu görülmektedir. Bu oran oldukça yüksek bir orandır. Bu durum “ol-“ fiilinin metinde olduğu gibi metnin yazıldığı dönemde de ne denli geniş bir kullanım alanına sahip olduğunu göstermektedir. “ol-“ fiilinin metinde bu denli geniş bir kullanım alanına sahip olması metinde durağan bir anlatım üslubunun hâkim olduğunu göstermektedir.

“ol-“ fiilini %17’lik bir oranla “et-“ fiili izlemektedir. Bu iki fiilin toplam oranı %76’dır. İki fiilin kullanım oranının bu denli yüksek olmasının sebebi, bu dönem eserlerinde yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiillerin yoğun bir şekilde görülmesi ve bu birleşik fiillerinin genellikle “ol-“ ve “et-“ yardımcı fiilleri ile yapılmasıdır.

Metinde kullanılan esas fiillerin sayısı oldukça azdır. Bunlar; di-/de-, gör-, gel-, kal-, vir-, başla-, git-, al-, çık-, göster-, götür, yetiş-, ko-, koy-, ayrıl- ve iç- fiilleridir. Asıl fiiller toplam fiil sayısının %10’unu oluşturmaktadır. Aslında bu oran metnin nakle dayalı bir eser olması dolayısıyla metinde “di-“ fiilinin çok yaygın kullanılması esas fiillerin oranını arttırmaktadır. “di-“ fiili hariç tutulursa mevcut olan esas fiillerin oranı %2’lere kadar düşmektedir.

Bu çalışma sonucunda metinde kullanılan fiillerin büyük bir çoğunluğunun yardımcı fiillerden oluştuğu, esas fiillerin metinde nadiren kullanıldığı söylenebilir.

Cümlenin öğelerini incelerken dikkati çeken bir durum da basit fiilden meydana gelen yüklemelerin fazla kullanılmamasıdır. Eserde yüklem olarak daha çok birleşik fiiller ve ek fiille çekimlenmiş isimler kullanılmaktadır. Basit fiiller yüklem olarak daha çok ara cümlelerde kullanılmıştır.

Cümlelerin öznesi bir şahıs ise genellikle bu özne şahsın ismi ile belirtilmiştir.

Eserde belirtili nesnede yükleme hâli eki olarak günümüzdeki “-ı/-i” ekinin yanında 3. şahıs iyelik eklerinden sonra “-n” eki de kullanılmaktadır.

İncelediğimiz eserde ögeler bakımından dikkat çeken bir durum da cümle unsurları içinde zarfların çok sık kullanılmasıdır. Zarflar direkt cümlenin bir unsuru olarak kullanıldıkları gibi her hangi bir unsuru meydana getiren kelime grubunun içinde de yer almaktadırlar.

İncelemenin ikinci bölümünü “Kelime Grupları” oluşturmaktadır. Kelime grupları bölümü de “Türkçe Kelime Grupları, Farsça Kelime Grupları, Arapça Kelime Grupları” olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır.

Kelime grupları konusunda dikkati çeken önemli bir durum eserde üç dilin girift bir şekilde birbirine karışmasıdır. Örneklerde görüldüğü gibi Farsça kurallarla yapılmış bir isim tamlamasının tamlayanı veya tamlananı çok zaman Arapça kurallarla yapılmış bir kelime grubu; Türkçe kurallarla yapılmış bir kelime grubunun bir unsuru sık sık bir başka dilin kurallarıyla yapılmış kelime grubu olabilmektedir.

Eserde geçen kelime gruplarının özellikleri şu şekilde sıralanabilir.

1. Günümüzde belirtili isim tamlaması şeklinde yapılan birçok isim tamlaması eserde belirtisiz isim tamlaması şeklinde yapılmaktadır.

Ör: *Māderi / ismi* (9b/2), *‘aşrı / büleğāsı* (11b/9).

2. İncelediğimiz eserde yer, şahıs ve eser adlarını niteleyen isimlerin “nam” kelimesiyle birlikte sıfat tamlamalarında günümüzün aksine “-ı/-li” eki kullanılmamaktadır.

Ör: *Ebū Ṭālib nām / püserim* (67a/4).

3. Metinde geçen zarf-fiil grupları “-up/-üp, “-arak/-erek, -ınca/-ince, -ıcak/-icek, -ken, -dıkça/-dikçe, -dukça, -dukça, -dıkda/-dikde, -dukda/-dükde, -dıklarında/-diklerinde, -sa/-se, -meden, -mağın, -mağla” ekleriyle yapılmıştır.
4. “-ınca/-ince” eki ile yapılmış zarf-fiil gruplarında bu ek günümüzden farklı olarak “-a kadar” anlamında kullanılmıştır. İncelediğimiz eserde bu zarf-fiilin günümüzdeki anlamını karşılayan ek “-ıcak/-icek” ekidir.
Ör: *bilād-ı Ḥaṣṣam’a varınca cüşsesi mürğ-peçe miqdârı kalup ...* (29b/19).
5. Edat grupları konusunda “ile” ve “içün” edatlarının ekleşmiş örnekleri metinde görülmektedir.
Ör: *âb-ı zemzem mizâcîma sâz-kâr olmağile* (121a/2), *peyvend-sâz-ı alâka-i izdivâc olmağîçün* (86b/13).
6. “deyü, içün” edatları yazıda yuvarlak ünlülü şekillerini muhafaza edip uyuma girmemişlerdir.
Ör: “*Nüş eyle.*” / *deyü* (37a/10), *a^cdāmız / içün* (11a/16).
7. Metinde tekrar grubu olarak sadece aynen tekrarlara rastlanmış bunlar dışında başka tekrar grubu tespit edilememiştir.
8. İncelediğimiz eserde asıl unsuru isim olan birleşik fiiller çok sık kullanılmıştır. Bu tür birleşik fiillerin isim unsurlarının kelime grubu olduğunun örneği de pek çoktur.
9. Eserimizde dikkat çeken bir durum da sıfat-fiil, zarf-fiil gibi kelime gruplarıyla bağlı cümlelerde birden fazla birleşik fiilin isim unsurlarının tek bir yardımcı fiile bağlanmasıdır. Bu tür birleşik fiillerde kullanılan isim unsurları kendi aralarında kafiyelidir.

Ör: *sāyık-ı necā'ib-i rekā'ib ve reh-peymā-yı berārī ve sebāsib olanlar (25a/20), fā'iz-i reşha-i 'ināyet ve haşşa-mend-i mā'ide-i rahmet olup (44a/16).*

10. Eserde yaygın bir şekilde kısaltma grupları da kullanılmıştır. Kısaltma gruplarından yükleme grubu bugün kullanılmayan yükleme hâli eki "-n" ile de oluşturulmaktadır.

Ör: *murādı mertebesin / istīfā (etmek) (24b/23).*

11. Çalışmada Farsça ve Arapça kelime grupları da ayrı başlıklar altında kendi dillerindeki adlandırmalarıyla ele alındı. Bunlardan Farsça kelime grupları eserde oldukça fazla olarak kullanılırken Arapça kelime grupları az miktarda bulunmaktadır. Burada kelime gruplarının tamamı üzerinde kesin bir sayı verilememekle birlikte eserde en çok geçen kelime gruplarından isim tamlaması üzerinde tesadüfi örnekleme ile yapılan çalışmada ortaya çıkan sayılar az çok bir fikir verebilir. Buna göre, tesadüfi örnekleme sonucunda metinde 83 Arapça isim tamlamasına rastlanırken Farsça isim tamlamalarının sayısı 793'tür. Yani neredeyse Arapça isim tamlamalarının on katıdır.

Sentaks çalışmasının üçüncü bölümünü cümle türleri oluşturmaktadır. Bu bölümde cümleler yüklem türüne göre, anlamına göre ve yüklem yerine göre olmak üzere üç bölümde ele alınmıştır. Eserde geçen 2699 cümlenin 2065'i fiil cümlesi, 634'ü ise isim cümlesidir. Yani toplam cümle sayısının % 76'lık bölümünü fiil cümleleri oluştururken % 24'lük bölümünü ise isim cümleleri oluşturmaktadır.

İncelediğimiz eserde yüklem yerine göre cümleler şiiirler dışında kurallıdır. Sadece bir nesir cümlesinin devrik yapıda olduğu görülmektedir.

Eserde geçen cümleler anlamlarına göre olumlu, olumsuz ve soru cümlesi olmak üzere üç çeşittir. Eserimizde daha çok olumlu cümlelerin kullanıldığı görülmektedir.

Eserde genellikle ara cümlelerin soru cümlesi olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu soru cümleleri soru eki “mı/mi” soru sıfatı “ne” soru zarfları “nice ve niçün” ve soru zamirleri “ne, kim, nereden” ile meydana getirilmiştir.

Sentaks çalışmasının dördüncü bölümünü cümlelerin bağlama şekilleri oluşturmaktadır. Eserdeki cümlelerin genellikle “ki, ve” bağlama edatlarıyla bağlandığı görülmektedir. Bunların dışında cümlelerin, örnekleri az olmakla birlikte “amma, lakin, illa, ve illa, velakin, zira ...” gibi başka birçok bağlama edatıyla bağlandığı da görülmektedir. Ayrıca eserde “çün, çünkü, ammā, ammā çünkü, eger, egerçi, her çend ki ...” gibi cümle başı edatlarıyla da birbirine bağlanan pek çok cümleye rastlanmaktadır.

Eserde sayısı kısa cümlelere göre oldukça az olmakla birlikte kapladıkları hacme göre sayıları yine de azımsanmayacak kadar olan oldukça uzun cümlelere raslanmıştır. Bu cümlelerin uzun olma nedenleri şu şekilde özetlenebilir:

1. Cümlenin unsurları tek kelime ile bırakılmamaktadır. Özne+yüklem şeklinde iki unsurdan meydana gelmiş bir cümlede bile unsurlar geniş kelime grupları şeklinde karşımıza çıkmaktadır.
2. Cümleler bağlama edatlarıyla bağlanmak suretiyle birleştirilip ortak bir yüklemle uzun cümleler hâline getirilmektedir.
3. Cümlelerin uzunlaştırılmasında şüphesiz en önemli unsur “-mağın, -up, -mağla, -arak, -madan, -ıcak” gibi zarf-fiil ekleriyle yapılmış, durum, tarz ve sebep bildiren zarfların kelime grubu hâlinde kullanılmasıdır. Bu zarflar çok zaman cümlenin direkt zarfı olarak kullanılmayıp bir unsur içinde zarf olarak görev yapmaktadır.

4. Cümlelerin uzatılmasına sebep olan bir durum da iç kafiye gayretidir. Yazar cümlenin her unsurunda çok zaman iç kafiye uygulamaya gayret etmekte ve bu şekilde unsurların dolayısıyla cümlenin uzamasına sebep olmaktadır.

Bu çalışmada 18. yüzyılın sadece bir eserine dayanarak bir sentaks incelemesi yapılmıştır. Şüphesiz, Osmanlı Türkçesinin sentaksını tam olarak tespit edebilmek için 16. yüzyıldan 19. yüzyıl sonlarına kadar daha pek çok eser üzerinde çalışmak gerekmektedir. Bu eserlerde sentaks özellikleri, yüzyıldan yüzyıla ve yazardan yazara fark edebileceği gibi, belki de daha çok türden türe değişebilecektir. Bu türde yapılan çalışmalar çoğaldıkça Osmanlı Türkçesi sentaksı hakkında daha etraflı ve sağlam sonuçlara ulaşılabileceği kesindir.

KAYNAKLAR

Doğrudan Yararlanılan Kaynaklar:

- Akar, Metin; **Türk Edebiyatında Manzum Mi'rac-Nâmeler**, Ankara 1987.
- Akalın, Şükrü Halûk; "Eski Anadolu Türkçesinde Cümle Başı Edatlarıyla Kurulmuş Cümleler", **Türk Dili**, 518, Subat 1995, s. 156-163.
- Atabay, Nese; Özel, Sevgi; Çam, Ayfer; **Türkiye Türkçesinin Sözdizimi**, TDK Yayınları, Ankara 1981.
- Ayan, Hüseyin; **Abdûlbâkî Ârif Efendi'nin Mi'raciyesi**, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Dergisi, Yıl: 1986, Sayı: 2, s. 1, Konya 1986.
- Bağdatlı İsmail Paşa; **Hediyetü'l-ârifin, Esmâü'l-müellifin ve âsârü'l-musannifin**, Haz. İbnülemin Mahmud Kemal İnal-Avni Aktuç, İstanbul 1955, Cilt-1, s. 496.
- Cemiloglu, İsmet; "Eski Anadolu Türkçesi Söz Diziminde Çün'lü Cümleler", **Türk Dili**, 510, Haziran 1994, s. 409–413.
- Çapan, Pervin; **Mustafa Safâyî Efendi, Tezkire-i Safâyî (Nuḥbetü'l-Âşâr Min Fevâ'idü'l-Eş'âr) İnceleme-Metin-İndeks**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005.

- Delice, Halil İbrahim; **Türkçe Sözdizimi**, 2. bs., Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2003.
- Develi, Hayati; **Osmanlı Türkçesi Kılavuzu I-II**, 3F Yayınları, İstanbul 2006.
- Dizdaroglu, Hikmet; **Tümcebilgisi**, TDK Yayınları, Ankara 1976.
- Duman, Musa; “Devrik Cümle ve Vasiyetnâme’deki Örnekleri Üzerine”, **TDED**, c. XXX, İstanbul 2003, s. 209-223.
- Duman, Musa; “Arapça ve Farsça Tamlamaların Türkçe Cümleye Katılma Şekilleri”, **İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Dergisi XXIX**, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 35-66.
- Ergin, Muharrem; **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Yayınları, İstanbul 1992.
- Hatiboglu, Vecihe; **Türkçenin Sözdizimi**, TDK Yayınları, Ankara 1976.
- İnce, Adnan; **Tezkiretü’ş-Şu’arâ Sâlim Efendi**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005.
- Karaağaç, Günay; **Türkçenin Söz Dizimi**, Kesit Yayınları, 2. bs., İstanbul 2009.
- Karahan, Leylâ; **Türkçede Söz Dizimi**, 5. bs., Akçağ Yayınları, Ankara 2007.

- Özkan, Mustafa; Sevinçli, Veysi; **Türkiye Türkçesi Söz Dizimi**, 3F Yayınları, İstanbul 2008.
- Özcan, Abdülkadir; **Şakaiku'n-Nu'maniye ve Zeyilleri, "Şeyhî Mehmed Efendi, Vekayi'ül Fudala"**, İst., 1989.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı; "Değerli Türk Âlimi ve Güzelsanatlar Üstadı Abdülbâki Ârif Efendi", **TTK Belleten**, Cilt: 22, Sayı: 85, Yıl: 1958, s. 101-102.
- Şeyhülislam Esad Efendi; **Atrabü'l-âsâr**, İstanbul 1311.
- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, TDV, c. 1, Ankara 1988.
- Tulum, Mertol; **Sinan Paşa, Maarifnâme ve Ki'li Birlesik Cümleler Üzerine Bir İnceleme**, Basılmamış Doçentlik Tezi, İstanbul 1978.
- Uzun, Mustafa; "Abdülbâki Ârif Efendi", **DİA**, C. I, İstanbul 1989.
- Yelten, Muhammet; **Şirvanlı Mahmud, Kemâliyye**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1993.
- Yelten, Muhammet; "Parsnâme'deki Ki'li Cümleler Üzerine", **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**, C. II, Sayı 4, Ankara 2005, s. 46–56.

Dolaylı Olarak Yararlanılan Kaynaklar:

- Ahmet Vefik Paşa; **Lehce-i Osmânî**, Haz.: Recep Toparlı, TDK Yayınları, Ankara 2000.
- Ahterî Mustafa bin Şemseddin; **Ahterî-i Kebîr**, Dersaadet, 1324.
- Akalın, Şükrü Halûk; “Dede Korkut Kitâbı’nda Geçen Bir Cümle Türü Üzerine”, **Sanal Türkoloji Araştırmaları Dergisi**, III, Adana.
- Aktan, Bilal; **Türkiye Türkçesinin Söz Dizimi**, Gazi Kitabevi, Ankara 2009.
- Ali Nazîmâ, Reşad; **Mükemmel Osmanlı Lugatı**, Dersaadet, 1318.
- Ayverdi, İlhan; **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, Kubbealtı Nesriyat, İstanbul 2005.
- Banguoğlu, Tahsin; **Türkçenin Grameri**, 3. bs., TDK Yayınları, Ankara 1990.
- Bilgegil, M. Kaya; **Türkçe Dilbilgisi**, Salkımsöğüt Yayınları. Erzurum 2009.
- Bursalı Mehmed Tahir; **Osmanlı Müellifleri**, C. I, İstanbul 1333.
- Cemiloğlu, İsmet; **14. Yüzyıla Ait Bir Kısas-ı Enbiya Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi**, TDK Yayınları, Ankara 1994.
- Cemiloğlu, İsmet; **Dede Korkut Hikâyeleri Üzerinde Söz Dizimi**

Bakımından Bir İnceleme, TDK Yayınları, Ankara 2001.

- Deny, Jean; **Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)**, Çev.: Ali Ulvi Elöve, Maarif Matbaası, İstanbul 1941.
- Develi, Hayati; “Osmanlı Türkçesi”, **Osmanlı**, C. IX, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999.
- Develi, Hayati; “-sA Morfemli Yardımcı Cümleler ve Bunlarla Kurulan Birleşik Cümleler Üzerinde Bir İnceleme”, **TDAY Belleten** 1995, Ankara 1997, s. 115–152.
- Develi, Hayati; **Söze Boğulan Tarih: Osmanlı Tarih Yazıcılığının Dili**, Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları V Nesrin İnşâsı: Düzyazıda Dil, Üslûp ve Türler, Turkuvaz Yayınları, İstanbul 2010, 84 - 123.
- Devellioglu, Ferit; **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, 14. bs., Aydın Kitabevi, Ankara, 1993.
- Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi**, Birinci Cilt, Çağ Yayınları, İstanbul 1986.
- Doğan, Enfel; **Ahlâk-ı Alâî (Metin-Sözlük-Sentaks İncelemesi)**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2006.
- Duman, Musa; **Birgili Muhammed Efendi, Vasiyyetname**, İstanbul, R Yayınları, İstanbul 2000.

- Ediskun, Haydar; **Türk Dilbilgisi**, 3. bs., Remzi Kitabevi, İstanbul 1988.
- Emre, Ahmet Cevat; “Türkçede Cümle”, **TDAY Belleten**, 1954, 2. bs., Ankara, TDK Yayınları, 1988, s. 105-180.
- Emre, Ahmet Cevat; “Türkçede Cümle 2: İsim Cümlesi”, **TDAY Belleten**, 1955, 2. bs., Ankara, TDK Yayınları, 1988, s. 23-58.
- Ercilasun, Ahmet B.; “Osmanlı Türkçesi”, **Osmanlı**, C. IX, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 1999, s. 391-398.
- Erdem, M. Dursun; **Kitâb-ı Kissanâme-i Süleyman Aleyhisselâm Üzerine Söz Dizimi Çalışması**, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Samsun 2005.
- Gencan, Tahir Nejat; **Dilbilgisi**, Tek Ağaç Yayınları, Ankara 2007.
- Göğüş, Beşir; “Türkçede Cümlemlerin Kuruluşu ve Temel Cümleciğe Bağlanma Şekilleri”, **TDAY Belleten**, 1968, TDK Yayınları, Ankara 1989, s. 89–142.
- Gülsevin, Gürer; “Türkçede -sA Şart Gerundiumu Üzerine”, **Türk Dili**, 467, Kasım 1990, s. 276–290.
- Gümüškılıç, Mehmet; **18. Yüzyıl Türkçesinde Ses Hadiseleri (2 Cilt)**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 1997.

- Hacıeminoglu, Necmettin; **Türk Dilinde Edatlar**, İstanbul, MEB Yayınevi, 1992.
- Hüseyin Remzi; **Lugat-i Remzi**, İstanbul 1305.
- Kanar, Mehmet; **Arapça-Türkçe Sözlük**, Say Yayınları, İstanbul 2009.
- Karahan, Leylâ; “-sa, -se Eki Hakkında”, **Türk Dili**, 516, Aralık 1994, s. 471–474.
- Karahan, Leylâ; “Türkçede Birleşik Cümle Problemi”, **Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı (22–23 Ekim 1993)**, Ankara 1995, s. 36–39.
- Karahan, Leylâ; “Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine”, **Türk Dili**, 583, Temmuz 2000, s. 16–23.
- Karahan, Leylâ; **Türkçe Söz Diziminde Vurgulama İşlevli Dil Birimleri**, İstanbul Kültür Üniversitesi Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi, İstanbul 2007.
- Karahan, Leylâ; **“Sonra, Önce” Kelimelerinin Edat Kategorisi İçindeki Durumu**, Uluslar Arası Türklük Araştırmaları Sempozyumu, 25-27 Nisan 2007, Erzurum, Dil Araştırmaları, Sayı:1, Ankara 2007, s. 39-48.
- Karatay, Fehmi; **Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu**, C. I, İstanbul, 1961.

- Karatay, Halit; **Hattat Divan Şairleri**, Akçağ Yayınları, Ankara 2008.
- Kartallıoğlu, Yavuz; **Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16., 17., 18. Yüzyıl)**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005.
- Koç, Nurettin; **Yeni Dilbilgisi**, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1996.
- Kononov, A. N.; “Türkçede Birleşik Cümle Problemi”, **Bilimsel Bildiriler 1957**, TDK Yayınları, Ankara 1960, s. 175–179.
- Korkmaz, Zeynep; **Grammer Terimleri Sözlüğü**, TDK Yayınları, Ankara 1992.
- Korkmaz, Zeynep; “Türkiye Türkçesinin ki Bağlacı ile ki Süphe Edatı Arasındaki Yapı ve Görev Ayrılığı”, **Türk Dili Üzerine Arastırmalar**, C. I, Ankara, TDK Yayınları 1995, s. 620-624.
- Köksal, M. Asım; Hz.Muhammed (S.A.V) ve İslamiyet, Işık Yayınları, İstanbul 2007.
- Köprülü, M. Fuad; **Türk Edebiyatı Tarihi**, Ötüken Yayınları, İstanbul 1980.
- Levend, Agâh Sırrı; **Türk Edebiyatı Tarihi**, TTK Basımevi, Ankara 1988.
- Mansuroglu, Mecdut; “Türkçede Cümle Çeşitleri ve Bağlayıcıları”, **TDAY Belleten 1955**, TDK Yayınları, Ankara 1988, s. 59-71.

- Meninski, Franciscus a Mesgnien; **Thesaurus Linguarum Orientalium Turcicae, Arabicae, Persicae**, Simurg Yayıncılık, İstanbul 2000.
- Mevlânâ Şiblî Numânî; **Son Peygamber Hz. Muhammed** (2 cilt birarada), Çev.: Yusuf Karaca, İz Yayıncılık, İstanbul 2005.
- Mutçalı, Serdar; **Arapça-Türkçe Sözlük**, Dağarcık Yayınları, İstanbul 2001.
- Mütercim Âsım Efendi; **Burhân-ı Katı**, Haz.: Mürsel Öztürk, Derya Örs, TDK Yayınları, Ankara 2000.
- Mütercim Âsım Efendi; **El-Okyanusü'l-basit fî Tercümeti'l-Kamûsu'l-muhit**, 939, İstanbul 1305.
- Nev'izade Atâî; **Hadaiku'l-Hakaik fî Tekmileti's-Şakaik**, Neşre Haz.: Abdülkadir Özcan, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1989.
- Olgun, İbrahim; Draşan, Cemşit; **Farsça-Türkçe Sözlük**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1967.
- Özkan, Mustafa; **Türk Dilinin Gelisme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi**, 2. bs., Filiz Kitabevi, İstanbul 2000.
- Özkan, Mustafa; **Tarih İçinde Türk Dili**, Filiz Kitabevi, İstanbul 1997.
- Özkan, Mustafa; Tören, Hatice; **Osmanlı Türkçesi I**, 3F Yayınları, İstanbul 2008.

- Özkan, Mustafa; Dogan, Enfel; Kemik, Fatih; Uluçay, Mustafa; **Çözümlemeli Osmanlı Türkçesi Metinleri**, Çağrı Yayınları, İstanbul 2003.
- Özkan, Mustafa; “Tarihî Türkiye Türkçesi Metinlerinde İstek Eki -A/-E'nin Kullanılışı Üzerine”, **TDED**, C. XXX, İstanbul, 2003, s. 359–385.
- Özkan, Mustafa; “Eski Türkiye Türkçesinde ki/kim Bağlaçlarının Kullanılışı Üzerine”, **TDED**, C. XXXI, İstanbul 2004, s. 243–255.
- Öztürk, Mürsel; **Farsça Dilbilgisi**, TTK Basımevi, Ankara 1988.
- Pakalın, Mehmet Zeki; **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C. I-III, İstanbul 1993.
- Parlatır, İsmail; **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Yargı Yayınları, 2. bs., Ankara 2009.
- Redhouse, Sir James W.; **Turkish and English Lexicon**, Çağrı Yayınları, İstanbul 2006.
- Sarı, Mevlût; **el-Mevârid, Arapça-Türkçe Lûgat**, İstanbul, İpek Yayınları, 1982.
- Savran, Hülya; “Birlesik Cümle Üzerine”, **Türk Dili**, 568, Nisan 1999, s. 325–330.
- Sev, İ. Gülsel; **Etmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller ve Tamlayıcılarla Kullanılışı**, TDK Yayınları, Ankara 2001.

- Sev, İ. Gülsel; **Türkiye Türkçesinde /-mA/ Olumsuzluk Ekiyle Kalıplaşmış Birleşik Fiiller**, Beta Basım Yayım, İstanbul 2004.
- Steingass, F.; **A Comprehensive Persian-English Dictionary**, Çağrı Yayınları, İstanbul 2005.
- Suruç, Salih; **Kâinatın Efendisi Peygamberimizin Hayatı 1-2**, Nesil Yayınları, 160. bs., İstanbul 2009.
- Şemseddin Sami; **Kamus-ı Türkî**, İstanbul, 1317/1901.
- Şeyhülislam Esad Efendi; **Atrabü'l-âsâr**, İstanbul 1311.
- Timurtaş, F. Kadri; **Osmanlı Türkçesine Giriş I**, Alfa Yayınları, İstanbul 2009.
- Timurtaş, F. Kadri; **Osmanlı Türkçesi Metinleri II**, Alfa Yayınları, İstanbul 2009.
- Timurtaş, F. Kadri; **Osmanlı Türkçesi Grameri III**, Alfa Yayınları, İstanbul 2009.
- Topaloglu, Ahmet; **Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü**, Ötüken Nesriyat, İstanbul 1989.
- Tulum, Mertol; **Tarihî Metin Çalışmalarında Usul (Menakıbu'l Kudsiyye Üzerinde Bir Deneme)**, Deniz Kitabevi, İstanbul 2000.
- Türkçe Sözlük**, 10. bs., TDK Yayınları, Ankara 2005.
- Tulum, Mertol; "Osmanlı Türkçesi", **Osmanlı**, C. IX, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 421–429.

- Unat, Faik Reşit; **Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu**, 7. bs., Ankara, TTK Basımevi, 1994.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı; **Osmanlı Tarihi**, 2. bs., C. II, TTK Basımevi, Ankara 1964.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı; “Değerli Türk Âlimi ve Güzelsanatlar Üstadı Abdülbâki Ârif Efendi”, **TTK Belleten**, Cilt: 22, Sayı: 85, Yıl: 1958, s. 101-102.
- Yelten, Muhammet; Açıköz, Halil; **Kelime Grupları**, Doğu Kütüphânesi, İstanbul 2005.
- Yeni Tarama Sözlüğü**, Düzenleyen: Cem Dilçin, TDK Yayınları, Ankara, t.y.
- Zülfikar, Hamza; “Girişik Cümle Sorunu”, **Türk Dili**, 521, Haziran 1995.

TIPKIBASIM
(H Nüshası 1-10. Varaklar)

مکتوبی قلمی، و لکن هرگاه کتاب مکتوبی بکنند از بیرون آمدن
 قبیله سلاز اولفله مانند اقباب و شتاب و آسایش و آسایش و آسایش
 اند که سکره و آسایش و آسایش و آسایش و آسایش و آسایش
 اولدی، و شیت غا و لا و ادملک و چچی و اولوب و هر بار چچی
 چو با باره و آسایش و اول مللغ شرفدن و درختا و اول نهم سلا
 نشان فرزانگی تو اما و اولی مطر و آسایش و آسایش و آسایش
 شیشه سامل و لوب و لوب و لوب و لوب و لوب و لوب و لوب
 اولفله اگر بر نوبتین صدق با هر الشرف بطن چندان اولوب
 لای و وجود شیت بی بکا و جود کلند و سلا لای و لای
 رسته کیشغ انتظام و لوب مرتبه سنده و لوب مادم و ده مکتوب
 روایتی و مصفوت جلد سحر نور با صیبه و جلد لای و تیوت و چیر
 چو باک حلی ما لای نشانای حال شیشه لای مکتوبی مصفوت کب
 مسلم و ده، و حضرت ادم ملکا اولوبی بر و لای قرین و لوب
 روایتین یوز کیری، و روایتین ادره و یوز سکسن نفر اولوب
 و یوز فانتغ اولاد و انا دند موجود و لوب اول قرین و لوب
 نقره با لوب اولد قاری مصفوت کب سیره مدم کوردن، و حضرت
 شیت بی کدی حلی و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای
 بوی و لوب شرف احرا ز لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای
 و صیانت اولمش ایله س فرزان اولدی، و حضرت با و لوب
 آنکه جمله و صیانت سنده که سلا اول و با هر ظهور و چماک
 که فرقی فرزان سیکه نای چینی سادات سیدید و لای و لای
 و حضرت ادم بر و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای
 بشریتا و زده و ایجه نای مکتوبی از و لای و لای و لای و لای

سکا و ایسده که کمال خیر حلیه و با لای لای سلا و ایسده عصمت
 بر و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای
 در و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای
 ایدی و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای
 سلب حضرت ادم صغی و لای حضرت شیت بی و لای و لای و لای
 بهماندشت وجود و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای
 که و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای
 الی هذا الا حدی و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای
 انحصار بی ادم با جمله و لای و لای و لای و لای و لای و لای
 حضرت شیت بی و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای
 و بی حضرت ادم کی او المشرکین مکتوبی اولمشدن و لای و لای
 اجمالا حضرت بوی اول شایها از لای و لای و لای و لای و لای
 بی مکتوبی و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای
 بزرگ کاد و هیول و زول و لای و لای و لای و لای و لای و لای
 سلسله لب ذوی ایسا که همای لای و لای و لای و لای و لای و لای
 هر قوی فرزان بوی که لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای
 از لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای
 اولفله س فرزان اولد و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای
 جمله دن و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای
 سد و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای
 خاقان بر لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای
 بزرگ و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای
 و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای و لای

موجود
موجود
موجود

معه در کلانتری، و کلاه در قریب، و قریب در بی هاشمی
و بی هاشمی در بی عبدالمطلبی، و بی عبدالمطلبی در بی هاشمی
ستوده سالی سلطان خاندان دیوبند و مشدر **مس**
دودمان مستور از کرمی تزیان جوهر کرمی در کرمی و کرمی
تو در بی و کرمی کائنات علیه انکالیجات حضرت تدبیر
روایت تمام تالیله مسوع اولاً و انجان صحیح دند که بروقت
فریختن همکار برید خجسته فوید عاقل و کرمی کلمه کلمه
علیق یعنی جبرئیل امین نادر فی رفع الشان نبوی و وجهه
تکرار این کلمات ولدی که ای خلاصه مسعودات و انسان
البعین کافه مویجات، و زمان مستوجب الادلان حضرت
سالم زمین آسمانی له پیش ازین مامی که ما نند مطر بوال
روی زمین از اولوب شرفا و غیرا بسط ارشاد سول
و جزون یعنی سرجهه فانی دست و هامون یعنی بیرون
فصل آدم جیاه مصره ذکر مر قیله بولدیم، یعنی شای
القوی و القدر الله قال مصری یعنی یک بیک یعنی
فقطی لدم یعنی قیامت استادم خرد شرف جنت کانه
ابیح قیله به مسادف اولدم، وینه مامو اولوب قایل
کلبری یعنی جنت و انقاد الله انامل فرسای استقصا اولدم
قریندنا شرف قیله به دوپارا اولدم، وینه امری الله
قبایل قریشیه دجرا مر نظر الله و کرمی کرمی اولدم قیله
هاشمدنا کرمی قیله به نظر بولدیم، وینه مامو کرمی کرمی
سلاک الادل فراید فوسل کرمی هاشمی نامل تدقیق و اعان
الله رسته کرمی شامسه و انقاد اولدم فالجمله سنک جوهر

وجود میانی بود که عدال اولوب کرمی کرمی و کرمی کرمی
ایجاد و کرمی کرمی اولدم یعنی جرم باسی یعنی اولدم کرمی
لما تدبرای قیاله مثلا اولدم عربیه قریش کرمی کرمی
نور قریشی هاشمی، و نبوت هاشمی احمد، رسول الله الادل
قیساق سباقا و دره، و ایات سه کانه الماس شاک از وای
که معدن جواهر اشیا بلا غشائا اولان طبع ای طالبد
سزده برورزا و لشکر و عریبا فاصحمت و کرمی کرمی
فید ساف سرفا و همیها، وان خصلت نشان عید ما فلها
نوی هاشمی شرفها و قدیمها، وان شرفت وینه فان عجم اولدم
من سرفا و کرمیها، و کرمی علام النبوة ما و وینه کرمی کرمی
روایع عود نما و در عیالان خراج خواجه جلیل اعواندند که
شرف نسب و همادیت مولد شرف بودان اولوب بر شرف
العیال نفوس ایه، و کرمی حکیمان اختیار و انقاد اولدم
اجداد اجداد کرمیها دینه کرمی خلتاری یعنی اولدم
واسطه البعد سمل نسب خلیل و عدل لطف ده و ما ان سمل
یعنی شرف شرف مولدی و انقاد نسب و محمدی یعنی کرمی
اولون یعنی کرمی کرمی و اجداد رسول الله معلوم که کرمی کرمی
سمل الادل انجان و اساد کرمی اولان رعایت کرمی کرمی
ستوده نهاد مخرب سولدی ذکر عدال و عرضن، و ایست
رشته انقاد اولدم یعنی کرمی کرمی کرمی کرمی کرمی
العقد قاردا شرف نسب نامه نوبجا اولان اجداد کرمی
قبولوب، و جماعت یعنی کرمی کرمی کرمی کرمی کرمی کرمی
و کرمی کرمی کرمی کرمی کرمی کرمی کرمی کرمی کرمی کرمی

دوی

اقدام نماند یعنی فرود نمودن و فرود نمودن در مکانی است
 کربان برود و ظهور او را نماند و جلیله ای که از آنجا می آید
 جناب عالی را شایسته اختصاص می نماید و در حق ما در جمله
 آنکه و قوف و اقلع از ما اینداری نگذریا میزند و بعضی
 متاخرینک عا که صد دهن ذکر ایندی که در آنجا نماند که اول
 مقدما لاسا بجزیران بنویسد و در اینجا و لوبان بنویسد
 صد و بی تا اینا کلام نبوی به مشا و مشا و لاله و سیاهان
 و در و لاله ناخبار در بری دخی حضرت عایشه صدقه زنی الله
 عباد در مری و اولان غیره که برین شدند ما بعد تا اینا
 ما و در آن عدنان و لا یحطان الا خیرا خیرین و جهان کذب
 اولوب خراس کتاب در مکه در و بوجاه کذب در مراد و آنچه
 و با خود اعتقاد و مجمره عدم ملاقت معانی اولوب بطریق
 معنی منقوذا و لوب و مجرور و اولوب معنی معنی معنی
 و روایت عدنان و شتهای سلسله نبوی اولوب جمع علیه اولان
 او زده اجناد که بری برینشی واقع اولوب شدند بعضی
 مؤرخین قول اولان عدنان حضرت عیسی علیه السلام
 معاصر اولوب بعضی اخر تقصیر نمیکند و در آن حضرت معنی
 علیه السلام بانه معاصره و بیت مکه تا اولان کسا اید
 عدنانا و اولوب و در آنجا که اولوب اید یعنی قطع
 سستی از اهل کسا ایتمند و لکن بعضی کلمات قول اولان
 کسا اید عدنان کذبا و لوب بلکه اولان کذا زان
 و قعود نماند نسبت اولوب شدند و عدنان سکر نقر اولان
 اجمال الله مرزوقا و لوب بری معد و بری حریف و کثرت

و بری همان و بری بجا که مدح لقبی اهل ملبقده و
 بری عدمی و بری العلی و بری العلی و در و بجه دن معد
 حامل نور رحمتی و انعامه برادر بری بدین کما علی علم کوی
 امتیاز و اشتیاق اولوب شدند و بعد تا اینا سر اولان اهل باستر
 حرب اولوب لادن هر نه مقوله نور آرمای صاحب شوکت
 اهل طریح بیکنار و دستیار همتا و لاله بالاجل و غالب اولوب
 سر رفت و در غای مرات علامه و انعامه مضمون جمع و چون
 التک مقبول اولوب و غی حجتان معد سسی اهل معنی اولوب
 طیاران که ذکر و ایندی که در و او اما با اهل و با کور
 بهیمی بود جمله نهاده طبع و ارباب ایتمند که بکون اول
 حدیقه برای رسالت کلیاتش یکاست اولوب بوددی که معین
 عدنانا غصان و دیمه نسبی قامت فرزند سکنش اولوب
 یعنی اولان و ایضادی فرقی بر بانه درین اولان اولوب
 تقاضد و توادید و عسکر و بری علیه السلام در آنست
 نهب و غار شایسته صد و در خیارش اولوب حسان اید
 اولوب ایدی و چون و اسل مع معنی اولان اجمال عدنان
 اولان و اولان معنی هدف سهام دنا علیه قیلطه منی و مطوره
 جلاد و در اولان قصد اندکان طرف جناب عالی در اولوب
 حامل و در اولوب معنی با عا فریق عالم اولان کما
 سلی تقدی علیه و سلم اثره اسل شیلند و ظهور اید و کله
 در اولان غیبت مع اولوب شدند و جناب حضرت حقیر شانه
 جانیدن خیل عمر با با اولان نماند رسد و اولان و در
 شیخ اعان نماند شیخه لری مقاله سینه بخت نصر تسلیم اولوب

دوبی

اقدام نمانده یعنی فرود آمد و قوم ناد و قوم نوذد و مسکون سربازان
 کربان و در ولایت خود و لشکر بلبله ایوان الله الخلیف و مغز و ک
 جناب عالی را سزاوار است اختتامی بقصد اوله و عن ملا خلیفه بیکه
 آنکه و قوف و افواج اذنا ایدلری تکذیب ایشند و بعض
 مشاخریک عا کمد صدق ذکر اندک و زده باز و کله و اول
 مقدما اسان و مخربان بنویدن سده و لایمقل و اولیان سجد
 صد و بی نایا کلام بوی به مشاخرات و لشرا و له و سیاق
 و در ولایت خار در بی دخی حضرت عایشه صدیق زنی الله
 نهادن مروی و لای غیره که بیو رمشده ما و بعد نا اجماع
 ما و که عدنان و لای حقیقان الاخری غایب و عجمان کذب مینا
 اولوب خراس کتاب دیکمه و و بوجله کذب مراد و آنچه
 و یا خود اعتقاد و غیره عدم مطابقت معانی اولوب مطرب
 صحیح مطبق اولوب و مقطوع و مجرود و اولام معانی مقصود
روایت عدنان منتهای سلسله نبوی اولوب جمع علیه اولان
 او زده اجناد با کدی کریمی برنجی واقع اولند و بعض
 مؤرخین قول اولوب عدنان حضرت عیسی علیه السلام
 معاصر اولوب بعضی نیز تنصیل تیک اولوب حضرت موی
 علیه السلام ایله معاصره و بدیت مکرمه اول کسا اید
 عدنان اولوب و زده مروید که اظطراح اید ایله یعنی طلوع
 سخنان ایله کسا ایشند و لکن بعضی روایات قول اولوب و
 آکسا اید عدنان کدی اولوب که اولان ک زمانه
 و قوعند نا که نسبت اولند و عدنان سکر نغز اولاد
 اجماد ایله مرزوق اولوب بری معد و بری حریف و کربان

دوبی غمان و بری صحاک که مذهب یعنی ایله ملقبند و
 بری عدی و بری العی و بری کون و و قوجه دن معد
 حامل فرجهای و لغله براد لری بدین نگار علی علم کوی بر
 امتیاز و اشتهار اولند و معد آ تا اس ایل ایله سانش
 حرب اولوب لردن هر به معوله زور زمای صاحب شوکی
 ایله طرح بیگانه دستیان همت اوله بالایر غالب اولوب
 سوزق رونمای مرات علاوق و لغله مضمون کس جمع و عد
 انک معرود اولوب غی محمدن معد سنی ایله مستی اولند و
 طریقی ک ذکر و ارا داندیک اولوب او امام باهل اوجا کوره
 همیشه و در جمله نهاده لطیف روایت ایشند که بکون اول
 حدیقه برای رسالت کلیا نیکایات اولوب بوردی که معتقد
 عدنانا غسان د و عه نسبی قامت فرزند سکنین اولوب
 یعنی اولاد و ایلادی فرزند رساله رسیدن اولد قن اوله
 قیامت و تیا و نایدوب عسکر بونی علیه السلام و در دست
 هب و قارشا و لغله صد م ذن خیار و لغله جبارت اید
 اولوش ایدی و لغله و اسلم موی اولد قن بالجه عدنانی
 اولاد و ایلادی همدف سهام دعاه علیه خلیفه معنی اولمونه
 هلاک و وارثی قصد اندکن طرف جناب لای دا و ایلعک
 حامل و دیده فرجهای اولوب باعث فریض عالم اولان کس
 سالی تقد علی علیه و سلم اوله اسلی ایشند ظهور اید و کدن
 دیوانه عیبتن منع اولند و و چنان حضرت حق فرشته
 جانبدن خیل عرب با دایران ناشایسته لری اولوب و زده
 لیش اغان ناشایسته لری مغله سنه غت نصر تسلیم اولوب

نظر نه حرفه که میخندند انصاف اند که حضرت را بیای بی طبعه
 السلام طرفا لمیدن میدهند و بعد او زده غالب و مایه
 اولدی که اعا را معلومنا و لوسو که بهر خزانرا اراچیم
 جمله صفتنا که هر ذات قدسی سابقه سالامه ک سلنه
 مودع و مکتوزا و لوقا انکا ولا و عا سلامه نند نقل له دفنا
 پروزا و لاجندره اذلا کوه که بوجه شرف قرین خندیم
 خدیجا و لوقا بله نامل سعادت سهدای و له سنه لیرا یادخی
 عمده برافنده و با دید و با و لایکی ستوده اوصاف ارض
 شیخ الکاف شام بهشتا تصاف و بوجه شایه خرام عزیز
 ایله ی و انده برمدتا تقای رحما قامت کند که مسکوه معد
 نجه زمان غی سراسل بله امین شایه ی دی ، چکه که اول ناله
 ناله اولدی یعنی مختصر سست مهبای یوا اولدی خیرا سید
 نجسته اژ و ساطحای لید مسوی علی و لویج القود احمد مصداق
 اوقوه بلا و غیره عود یا لیدی ، بردا یینه اول و جمله وارد
 اولشد که مختصر اهل حضور کا و اهل سرا اوز و زینه هاجم
 اولد قن حق سبحانه و قبا لخصر قبا یکی ملک مکر بوف و ارا
 اید و با لردخی نامور اولد طرا اوزده معدی حامل اولوب
 ایدیمه د راسکا نالید و یو یو یو یو یو یو یو اوزده
 روایا و نیشده ، و بوجه مختصره و مره به اله اکفاه اولد
 قعدتک ماد کاشنه اولادی نزار و قضای و عید الراح
 و قنص و قنصه و عیاه و عوف ، واده و عیب و ستم
 بوجوع اولوب جمله بدین ناز دستودع فونوی و لاهه سراز
 اولشده ، نزار قنص کتبا ز جیفی اولان کوه کاشاب سیک نوران

حکایتی از پیشین در
 این
 کتاب
 در
 این
 کتاب
 در
 این
 کتاب

عمر

عماری ساطح ناسیه اولدی تا اورو عالیه نوباش و یک کین
 ایدیک بعضی کت سیده مسلو و مجرود ، و ارباب سیر
 بود جمله ذکر لودن فم و لور که فونقدن سونیک فواص
 آله که مدن ملایع و درختنا اولد و عی عمر و زده اولوب
 معنک خصا قصد ناله و مشهور اولان یونان خانلید
 و قبا کمره اولد قمر زین رسو کت عیب نزار لک
 منسوج ماکوی قلم ناره بافیدن ، و امام احمد خجاک
 لشی نازده ملاق سلسله نسب نبوی اولشده و اولان
 مصر و ماده و ببعه و اما و اولوب بوجوعدن فونقدن
 عجمی مصر لوب زب ناسیه انجاری اولشده ، مصر بن
 منهای نسب قرینا و لوب نندن مقدم اولان انا و اجنادی
 اولان قرینا انا و لقا و تحقیق و سیا نال و نیشده و من
 مصر لیکر لوبی بله نایب و لشی لوب ارباب سیر تحقیق
 اوزده سبب نایب اولد که ، برادری اولان ببعه بله و لیکر
 نازک و فاق علاقه امور الفی اقسام ایتکه کور ذب معوله
 مصر و خول و مکر کنی ببعه اخذ ایتکه کور نالخی فی مصر لیکر
 و برادی ببعه ببعه الفرس یعنی بله لیبیا نیشده ، و
 حضرت خزر کاتات علیه افضل الصلوات مصر و ببعه خندان
 لایسب ابعده و لا حضرت تمام کانا فونین ، و بر و لیبیا لایسب
 مصر نالده کان علی برنا سیمیل بوجه مکه دلده و ع بله
 منته عمل اولد قوری مقرر و ناقله ذب سهام سب و قرینا و لیکر
 یعنی و منع بوجه شاردن ، و مصر حسن الصلوات لوب شعله و ک
 سینه سوز و خمره فوات طریساتی دلده و ناله بله ابره کردان

ماد بسانا ایچی خیمه ده و اوج بغرا اولاد کرام ایلمه مرزوق
 اولشده و ری مد که دکه ای بریایته امر برورایتین
 عمور و وری دخی پیله دکه ای بریایته عمور دودورده
 عامرور و وری دخی پیله دکه ای می میورور و و و جمله دت
 مد که حامل فوریکه نیوا اولغله سر افراز اول شرف ایلمه
 اخوه ای بیته منانا اولشده مد که آبا اولغله ای متصف
 اولد خوری سوزی عز و طری یا کوز اولد و خیمه مد که کتور
 ایلمه تلیقا اولشده و و کیده ای اولغله ایله ماد بری ایچی
 اولدی هرید و عدیل و غالب و سعادت و و و جمله دت
 عزیز مک سلب طاری غاوس چراغ مهر تجاری قور نیوا اولغله
 شرفیا اولشده و **خیمه** ای اولغله ایله ماد بری ایچی قور
 اولوب اولدی کانه و اسده و اسده و لغوز دکنکانه قور
 بیته مکتون و محفوظ اولوب ایخو قور منانا سرفی سوز
 ایلمه کونکانه کانه ای ایلمه مسخی اولشده و کتور بریایته
 ایوا انصرت بریایته اوقصل ایلی و عظم قد ایلمه موصوف
 شیخ جلیل الشان اولوب و قوت علم ایلمه معروف اولغله
 باغی قصاد و قور و غیر الامتال اولوب . بلاد شامیه دت
 زاری قی صدیق ایلمه طریقه شانه رمال اولور دمی و عسری امان
 قوت ظهور و نه ایلمه پیش اولوب هر صاف و وفای اولغله
 جلالی ایلمه **خیمه** اولغله سر کتور دین بصیرت باغ اولوب
 اولغله دینا چه طریقه قالد و صیت اولوب که اول غی
 اخرا ازان که ایلمه مسخی اولوب قور مد مکادم لغله
 ماضی و ماضی و طریقه بریایته ایلمه دایم و زاری برورده و

و سرب اولغله سرب من هرید مطیع و مقل که انک مقلد قالد و ایلمه
 واقعا عی اوله سر سربا عرته شرفان باعث زیاده ای اولوب
 آق سوز اولغله و دشاده غاده ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه
 اول بشتو ای کانه بریا انک رهفا اولدی غی حجه بیضا نیک
 اولغله من کانه دینلکه سوز ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه
 نفس کتور ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه
 عناد اولوب سوز اول صراط سوزی مستقیمه دد و ایلمه
 مزوری عیایه ایلمه هاویه مزوری ایلمه دومی عظم و زواج
 عقدا مانی تزیین ایلمه کردن ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه
 تزیین و طمع عناد دین قوریدن ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه
 ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه
 اولغله کرما می مهصان فاند صریب بیته ساطا اکر ایلمه ایلمه
 سرفرازا اولوب کانه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه
 منور مطیع عیور کانه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه
 ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه
 خواجه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه
 بر لغه ایلمه اول سیکاره فرزندنا ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه
 مادری بره ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه
 و مویلمک و غریبان و عیور و عامر اولوب و مجموع مدیمور
 جماناب قور نیوی و شایخ الصدق قور اولغله اولدی
 ایلمه ایلمه اولوب فرزندنا ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه
 عتقاد ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه
 بریایته ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه ایلمه

خیمه ایلمه
 خیمه ایلمه
 خیمه ایلمه

خیمه
 خیمه

عالموتلا

بلاق و در این

سیکنا ز ایما، او را اولیاد قل نصر بن بدنا دارا و لشکر
 ساد ای ریحانه و اوج نعل اولاد و اولوب بری مالک و
 بری صلت، و بری خلدن اول جمله بنیان مالک شریف
 حمل نوز و نوجا و نخله مشهورا قطار سارک و ما لکاش
 مالک کینجی اولوزت و اولادی مهر و حرث و شیبانا اولوز
 ایچلرند نوز و نوجی ناسیه پوری مهر و نخله آگه مانند مهر
 سپهر مورث ملاقت بنز اولشیدی مهر کینجی اولغالدر
 جمله شاد و بد عرب، بنشین مقضای عزت نسیاله صاحب
 نصاب قدر و حساب بدکی مغزیا کین، اجماع شریف مورث
 و مکتب ایله عاوشانی در اولاد اولغسیب اولدرکه، اول
 وقن با دیه پاری نیده مشا لاجا لکلا ل باب میدن
 سیالیک چیمور لکه نهنگ و میان مکته بر اول قصد فاسد لله
 قوتیه و عزتیشا یتیشا بدی گه، اول قبله کاه کاه مومنین اولاد
 بیت مکتره فضیلت خیرینا شاد هده، حساب شاد بد و نیا حاجاری
 بنده نقل لیلیه، اول حجار با هر اعتبار ایله یمک کنه مکتره
 ممانی بر معد و لایم طریخ انازا عاوان و ایجا اوله آگه تاکه
 اول و قینه ذن سو تاکری بشایع مغضیا بله قبله کاه مسجد
 جرام متوجه حج ذریه و اولو خواجه اول بیت مسیخته
 شید رعا لریز نیا تکلمه تصبیح اوقات نقل و معلنا بله لری
 پس بو نیت فاسد و عزیز کاسا بله نوجا پاری برادی اولاد
 اولاد قی قلمه نام مومنین شرب خام بزول و آدام اکلان
 اهل حجاز و قبال قریش، و کانه، و خزیره، و اسد، و بختام جمع
 اولوز مهر بنشین لجام و امیر مستوحیا الاطاع اولوز ای ک

ایلیونلکا و ذریه بنده مانتد قضا، مبره مرحوم ایدوب
 الدعاء فریقین وقوع بوشل ایدی صد م عسک کهر ایلله
 اهل بن مبتلای کلا انعام و مهر، و چستان با بسته ذل
 آسرا اولد ای اول جالا اولده اوج سینه مصحح جانان
 جسم مرده در کوره سینی چسبن مقید و ما سور اولده قد
 سکر زنجار با اولوب بله سینه قوتیه و عزتیا بله مکته
 و بن بنشین فاکه رهنه حیاتا بلشدره و بولطیه عطشیه قوتیه
 سکر مهر لرت قبا لریب بنیان وقع و قدری مرزا و منظور
 عز و شانی مستنار اولمشدره، اولادی غایت و معارف
 و چار ب، و چندله اولوب نوز و نوجی مانن بن خرافات
 زایه مهره ن غار با اولده قن شرفین ذریه غالب اولمشدر
 غالب کینجی اویوم در اکی ولد ایلله مرزوق اولدی کهر بریک
 ای لوی، و بریک بتم در ولوی برادر ذن چانز نصیب
 السبق متان اولوب علی نقی نوز رتقی آسرا اولمشید یک
 لری کینجی اوجکدر، اولادی کب، و عامر، و سامر
 و خرمه، و غارت، و سید اولوب، و بولدرن لری کهر
 کهری یعنی کب و عامر قریشی اطلح عشق اقا بله قریش
 الشهران، و اهل حرور بولدرن ذریه و جود مکا در نوز
 عبارتا و نخله، اهل اعتبار اولمشدرن، اولاد و کلانه
 کهر اولوز مهرتیا اولان کب جاد بنویدن اولوب اول
 رینه رقیعه تسلیم ایلله احزان علوق کبسا بنمشدر کب کینجی
 ابو خنیصل اولوب مشایع خلفاء عرب و عباد ندون، و غیر
 بومر جمده، اشراق قبال حصون کب جمع و خطب سبحان

نور
بنده
نور

نور
بنده
نور

کلان، و تم، و قطفه اولوب بیلندن کلان اول سلسله
 لاهریه شریا با نساب اولغله معلا بنا اولمشد **کلان**
 مزبور اولدی کین اوزومه واسی بعضی ذوات نقلی اوزومه حکیم
 و بعضی شروانی اوزومه عمرو اولوب میدک میل و ما و غیر
 جمدن کلان لغی بله شهرت نیما دون، صدق اهر اشرف
 دزه فال اعدود وجود یون اولان حضرت شامیه تک و غیر
 لسی که منتهی اولغله جمع البحرین سلسله التیب یون مکرمین
 اولمشد، بعضی سلاف عربیا اولدی قیش اعلی بیون و خصوص
 سق الله متصدی کلان خلاف ظاهر و کلید که خدمت کنی
 اولان مالیک و عبد صالح و مردوق و فلاح کی ساجی سینه
 لینه امله نسجه ابد یارکن افاذا کلا دیکر و غیره فرایکرا اولان
 اولاد کرای ذنب و اسد و کلان مثالی الفاظ دشتی امله
 توسیم ابد سوز بوسر و سبندن استسنان اذ که اولدی غیر
 جوانان مالیک و عبد صالح استغلام تر و اولدی غیر
 جمدن کندی نفسی چون اعلال و تهیما اولمش اولوب، و
 اولاد غیر کلان اعلال دن توقی و تحفظا چون اولدی کلان نام غیر
 اعلال چون منتقاد اولدی املنا بوسو دت غمنا یز اولمشد
 ذوق افضال مرام ایتشد، و کلان ک ما در عا اسی ایتد روایا
 اوزده عقد و بعضی ذوات نقلی اوزده تم بنت سیرت دور، و
 یکی اسیر معلا عن قانی بیکر کلا لوب، برینک سیمی صتی و بناد
 نمره دور و صتی مران نوز منقدن بونجا بله باهره اولمشد
صتی مزبور کین اوسم بیره واسی ایتد در کماک اوجا کلا اما
 شایخ دن نقلی اوزده مزبور اولوب صتی منم قاطله سلسله نقل

اینجا بجهان اساندا اوزده
 بیان در

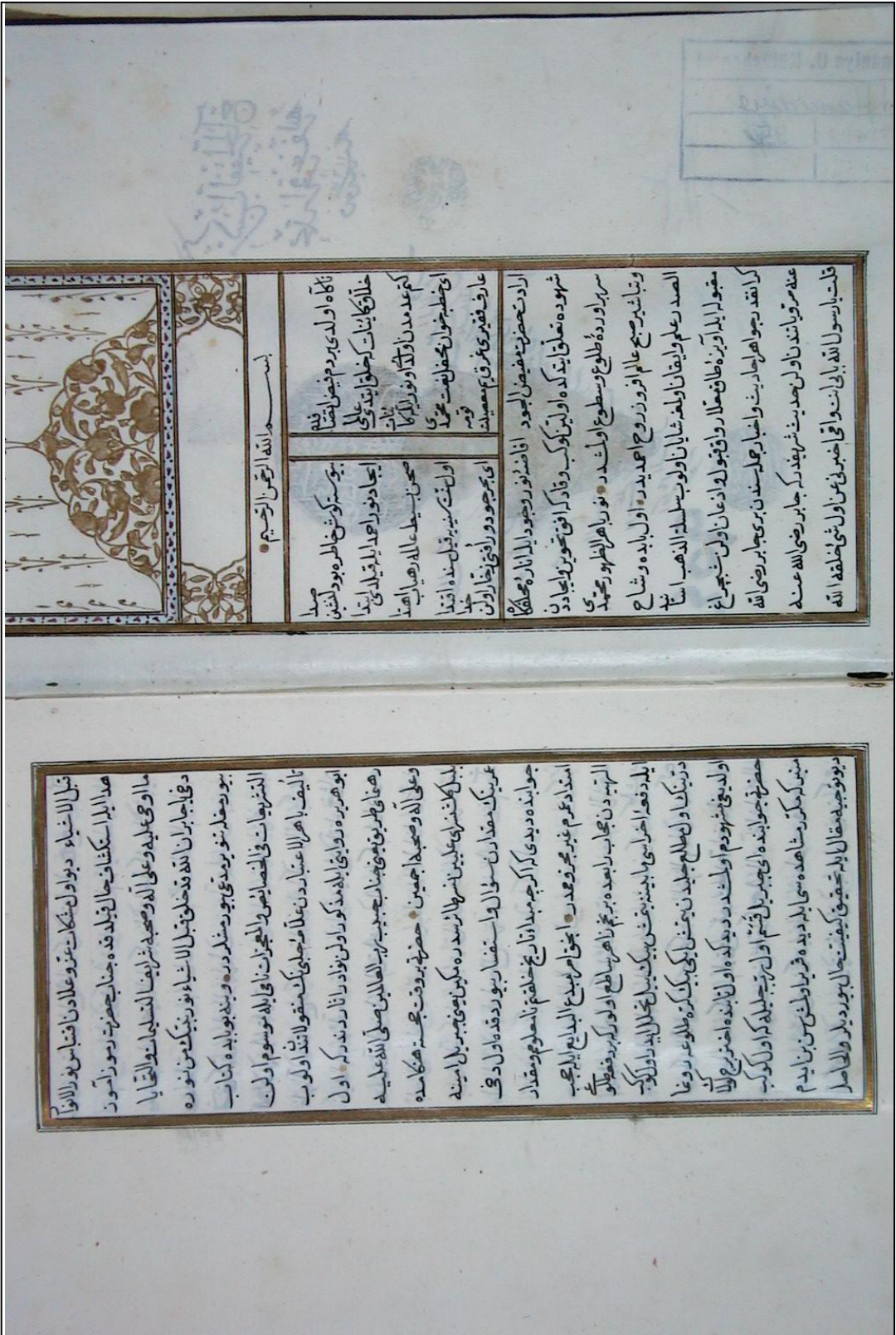
سیمیا ن سلسله کین مستغ اولور لاری ایدی، تکف دینجی بیل
 قریب ظهور بوی بخر دور در داری تاب موا علی بوی
 خطب لیغنا نشا عا بله تشیف مسایح مستغنی ایدور
 و اول اناب حاناب رسا انا ف سعا دشمار سلا اذ
 کیندن سر بر اوزده طلوع و ظهور اولدی انا املنا
 ما ز کیندن طاجس و ساغ اولمشد، و بعضی موزین
 اختیار لر کا اوزده بوم جوار اول وقته اولدی عربی امله
 معروض کین منتهای کین اولجیتک و غیره اولان بوم
 منتهیه خصوص اولدی و غندن ناغی بتا بوم جمع نسجه
 ایتک کیندن سدور ایتشد، و کینک علم قدس و نشا
 ناغی موقی قایل عربیتین میدا ناغی ملام و بیجا دت
 انا ذ اولور اذ سکوره عام خیل و اذ سکوره موق
 صبا المطلب ناسر ناغی و قاطع اعتبار اولمشد، و کینک
 ماه ری ما و تة القضا یته اولادی مره، و بعضی
 و علی اولوب بیلرین جین سرف ترین مره مشرف نون
 اولغله شایخ الفره اولمشد مره کینا بویقله دور
 غیرا عندن مرار تله تعبد اولوب اولغله مره ایتدی
 مسیح اولمشد، واسم ماه ری برورین مجتبی و بر
 روایتان ویرتیه بنت شیبان بن حارث بن فهر اولوب
 نسب حضرت صدیق عمیق و مزنده با اذ دهکا انا اید
 طر بر عبدا لله و علی الله قالی عنهما جابرینک سر نشه
 نسب ساسی ملری سلسله التور نب نبوی امله تره
 قوی بوی نسا اولمشد، اولاد مره ناکا ساسی

طاجس
 علمه خطب
 مسایح

قاطع اعتبار
 اولمشد
 کینا بویقله دور

کلان

(H Nüshası 1-10. Varaklar)

حاله الرحمن الرحيم

نكاه اولدی برده منجهل نشتم
 خلائیك نكاحك خصلت ابد علی
 كم عدد من اولك انور الیك
 ای خطبه جنون محفلت برده
 عارف فقیری غرق بمعینت
 اراد حضرت معین العبود انان نور وجود الی انوار محفلت
 شهوده تغلق ایدك اولین كوك و فاكه افق تخویز بیجا اید
 سر برادره طلوع وسطوع اولند در نور اهر الطیر و محمدی
 و تباشیر صبح عالم نور و روح اهدیده اول باده و شام
 الصد ر علم و ایقان و لغد شایان اولوب سلسله الذهب است
 معنوی ابد اویره ظاهره مقلار و انقوت اولدغان اولون شیخ باغ
 كرا نقد رجوا اهر حاربت و اخبار حله سندن بری جابری رضی الله
 علیه متروندان اولون حدیث شریفیدك جابری رضی الله عنه
 قلت یا رسول الله بانى احب فی عنى اولون شیخ خلقه الله

نیل الاشیاء دیوان مشکلات تنوع علا و انقباس نور الانوار
 هذا الی استكشاف حال قبله قد حنا حضرت رموز انوار
 ما اوحی علیه و علی الله و صحبه شریفین التسلیمات و التقایا
 دخی اجابیر ان الله قد خلق قبل الاشیاء نور نبیک من نور
 یور صخره تنور برمدی یور و صخره دره و بند بوباید کتاب
 النشروجات فی الخصایص و المعجزات فی الیه موسوم اولون
 تا ایض باهر الاعیان در علماء و جلینك مشغولان اولوب
 ابوه هریره روایتی بلامه مذکور اولون فزاد انار و دره که اول
 ره غایطریق جنی جناب جیب بر سر العالمین صلی الله علیه
 و علی اله و صحبه جمعین حضرت بروقت حجت هکامده
 لیل کون شرای علیین نسفا نرسد ره مکون عن صبر بل امینه
 عمریک مقدار سنال و استفسار یور در قد اول و فی
 جوبنده دیدی که اگر چه سبب انار بیخ خلقتم نامعلوم و مقدار
 امتداد عمر غیر محرز و عدد انجین امر بدیع الیداع الی حجب
 التزیه دن حجاب رایعد بر پنجره اهر باطع اولو که بر وفظت کون
 ایلد فضا اختراسی ما بدین بخش بیک بیان بحال ایلد اولو که
 در نیک اول و اطلاع جیلدن بخشن یکی بیک که مملوعه رو غا
 اولدی عنی شهودم اولند در دیدک اولان ایلد اختراع اولو
 حضرت جوبانده ای جیب بل قسم اولون تر جیلده که اول کونک
 منبر که مکرر مشاهده سی ایلد دیده قریرا و لحن سن بن ایدم
 دیونو جوبنده حال ایلد تحقیق کیفیت حال یور دیر و الحاصل

اول نور مقدس با طبع الظهور که خلق واجب بود هیچ مصنوعی نماند
 اقدم و اسبق و اولد یعنی ماده الاصل عالم عالم الان و اولوب جمله
 مصنوعات اندن مخلوق اولد بگوین تا طبع اخبار کثیره و آثار کثیره
 و در وقت نشند برسان حضرت کار ساز عالم جناب
 صفی که می یعنی ابوالفضل اولن حضرت آدمی حسن صورت
 او زره برپاخته بید قدرت قیله قد و اول نور جهان افروزی
 ظاهر آمد و موع و مکتو ز قیله و اول که هر غیر انبیا کبری
 بگیند ان جبهه آمد و تغییر سازان و طبعه مانده انفا انشا
 زمین و آسمان بسیار سان پیشبندی اندن مسکه اولون نور
 باهزل اعتبار نیست بی به زین نامیر انفعال اولدی و نیت
 نبی و اولاد قیام اول مطلع شرفدن در رضشان اولن نجم سعاد
 بار دار اولدی اولون طلق طرفه ایکن بکنی دفعه ده
 نشانی فرزند کنی قیامنا اولون طرفه ایکن بکنی دفعه ده
 حضرت شینه حامل اولوب اول جوهر نین یعنی اول نور که
 بهر ایجه یعنی اول خلیفه اگر انا نوبتده صد ف باهر الشرف
 بطین حوادن اولوی لایله یعنی وجود نیست بی کنا وجوده
 و سلک الان نده نشانه کشیده انتظام اولون برتر سید
 بطین درده مکنی رانی و صفوت جمله حقان اولن با صبر
 جلوت ایتمو ب حضرت خیر انک علی جانده غاشای جمال
 شینت ایلد یعنی بعضی کتب سوره مسطور در و در حضرت
 آدمک اولادی بر و اید و فرق نظر بر و اید و یوز بیکرمی

در وایت اخرا ده یوز کسین نظر اولوب و حین فاشنده
 اولاد و احفادند و موجود اولون نور بکنی غیر مانع اولون نظر
 بعضی کتب سوره مد کور و حضرت شینه بی کنی
 اخوان اولن اولاد آدم میا نلنده حامل نور نبوی اولون
 شرف انخرا اولد بر و اولدی کنی برای انشا اولاد اولون نور
 ابوالفضل ایلد بر انرا اولدی و حضرت ابوالفضل کمال
 و سایر استندند که حال اولون نور باهر الظهور محمدی کفر
 فرقدان سنا کک تاج بخش سعادت سیدید و انعام حفظ
 و احترامند هر و اولدی که بر نه تمام اولسن یعنی منتضای
 بشریت اولدنه داعیه تناسل مفتحنی اند و اولون نور و اهل اولدی
 سکا و اجسد که کمال تحری ایلد رتبات الحمال بر اید و عصمت
 بر و غیره جمله که عصمت اختیار اید و بخواست کار اولسن
 در وقت اله نویسن و ضینه شفقت اولاد و بود یعنی اول
 ایدی روایت ایلد سید سع قیام اولون اخبار دند و کمال
 حضرت آدم صفتین حضرت شینه نیت نیت نبوی اید و
 داشت وجود و جلوه غای ساه صحتی بود اولون اولاد
 ذکر و انانک بر هم نشسته بی برید و مقارن نظر اولون نور
 الیهد الان حمد بظطر انرا غای عالم اولان انحصان وجود
 انخاص نبی آدم بالجمله و حرث نیت الاصل وجود کلام
 نمود حضرت شینه نیت افران نشو و نما و انبیا شینت
 نبی با بی و حضرت آدم کنی ابوالفضل کنی ایلد مکنی اولدی

علو رتبه اجداد حضرت نبوی
 اولیای ما از نطفه قدم که تو را از مهر حضرت نبی کردند مبارکند ر
 بالا خانوار واحد نشین که آه اشباحه تحریک قادمه صیوط
 و نزول تکیده هر شیخ و هر سنده سالی سلسله نسب ذوی
 الاحساب که همنا کردند اسرافراز و بریمی هر تنفی نر از بهر
 که تراخت سجیت و شرفت خلقت چه فی ایلم انرا نندن ممتاز
 اولی انک تا ک فریادن سانید هلا نسانان اسفرا اولی اهل نظر
 اولی بعضی ناطق احادیث شریف و اولی اولی و اولی جمله ذن و ائله
 ابن الاسقع روایی ایلم انسان مجربیان نبوی نصدور ک
 رسیده رتبه نبوت اولی حدیث شریف را که حضرت خلیف
 بر اجل و علما اولاد آمدن حضرت ابراهیمی اصطفا بیور و ب
 خلیل تا دا جردند و اولاد ابراهیم حضرت اسمعیلی و اولاد
 اسمعیل ن نزاری و اولاد نزار و ن حضرت اولاد حضرت
 کنا نیه و کنا نیه قریشی و قریشی ن بی هاشمی و بی هاشم
 بی نبی الطیبی و بی نبی الطیب ن ذم ذات ستوده سما ن
 اصطفا نند ر دینو بیور شد ن **بی**
 دو مان شیخ دانش گامی نر نرد جوهر ن کردوشن که هر شیخ
 بود فی اول کرم کابینات علیا نر که التسلیمات حضرت نده
 روات نقات ایلم سموع اولی اخبار صحیحند نر که بر وقت
 نر خنده هسکا مکه نرید محمد نبوی خلیف انبیا کین کاشن نری
 علی بن نبی نبی جبرئیل امین نادی رفیع الشان نبوی بود **چهارم**

نکر باش حکایات اولی که این خلاصه مصنوعات و انسان
 العین کافر و موجودات فرما ن مستوجب الاذنان حضرت
 صانع زمین و آسمان ایلم پیش ازین ماموران اند مطر و ابل
 روی زمین نازل و لوب شراب و غیره است بطا نر ک نر بول
 و ضرورتی نبی هر جمله نای نر شد و هامون نر بنده بر نر
 نخص ایلم قبيله مضمر نر کرم قبيله بولم بنده امر خالق
 القوی و القدر ایلم قبایل مضمره و فی یک یک سجده سینه
 نفضدا ایلم انک و فی قبایلی میایند و خیر شرف نر نندن کمان
 ارج قبیله به مصادف اولدم و بنده مامور اولوب قبایل
 کنا نیه فی جسد و انتقاد ایلم نامل فرسای نقتضا اولدم
 نر شد ن اشرف قبیله به دو جارا اولدم و بنده امر الهی ایلم
 ناضفا نر نر شد و فی امر نظر ایلم و نر کردان نضغ اولدم
 نبیله نبی هاشم نر کرم قبیله به نظر بولدم و بنده مامور ایلم
 یکان سک الا ل فراید نفوس کادم نبی هاشمی نامل نذیف
 و نعلان ایلم رشت نر کش و نایسد و امتحان اولدم فی ایلم نر ک
 جوهر نفیس و جوهر معالی نمود که عدک بول اولوب نر ک نر نر
 برورش با نده صندف ایلم و نر کون اولدم نبی مجربان امره
 یقیم اولمشد و یو خا نر نبی نایلم مقال اولدی **بیت**
 نر نبی نجیب نبی کرم **چهارم** و خیر قریش نبی هاشم
 و خیر نبی هاشم احمد رسول الله الی العالم
 و سلیمان سابق اولدم و بو ابیات سکا نر الماس نر نر نر و ابیا

کی بعد از اینها شمار بلاغت آنها اولی طبع ای طالبان برزق
 بروز اول شد در اذا جمعیت یوما تقریرش لغت
 فعیذ منافع برهما و جمعها وان حصلت انشاء بیننا فیهما
 فقیهاتم انزلنا و قدیمها لان نخرت یوما فان محمد
 هو المصطوف من نهارها و کتبا اعلام النبوة و در یک
 رسکینا در وایع عود ما و روی اولی فوج فواید جلیس
 العواید نند که شرف و طهارت مولد نرطوبت بودن
 اولوب ابریز خالص العیا رفقوس آبار معالک نباری حکم زن
 اختنار و اختنار و لعل اجداد اجداد پاکیزه نبارک نراحت
 خلفتاری تحقیق و لیحق اول واسطه العقد سخطه نخلیل
 و خیر الخلف و دو مان جمعیل حضرتک نراحت بود کس
 و نظافت و نسب و محمدی بنشین و معتز اولو ر
 سخن بر این نهاد اول در رسول الله
 معلومک او که ناظران سخطه الاال اخبار و احادیث و سایر
 اولی روایت پاکیزه که اجداد سقود نهداد مغز بود اکت
 ذکر و تقداد مع شنده و ابسته رشتن انفاق اولدی بریزیم
 که عدالت بیگسته اولدی و واسطه العقد قلاید الشریف نام
 نبوی اولی اجداد ایجاد داد که کفیلو نبی بر جماعت دخی تو کهر
 آدم شریف بنا نراحت زبانی وی اولدی و صحابیه که بر
 محصل فیه حضرت ابوالفضل ایصال ید خیر بعداد همتد ک
 اولوب بوشوق و زور و شرف شایسته سیکان طاعت اولدی

وهو النبی البشیر الذی رجبیا لله القدرید ولد آدم ابو
 القاسم محمد بن عبد الله بن عبد المطلب بن هاشم
 بن عبد مناف بن قصی بن كلاب بن مره بن کعب
 بن لؤی بن غالب بن فهر بن مالک بن النضر
 ابن کنانه بن خزیمه بن مدک بن ایلان بن منصور
 ابن نزار بن معد بن عدنان بن اود بن مقوم
 ابن ناحور بن نوح بن مهرب بن شعیب بن ثابث
 ابن اسمعیل النبی بن ابراهیم الخلیل علیهما السلام بن تارح
 ابن ناحور بن ساروح بن بن فالخ بن عیبر
 ابن تارح بن ارفخشذ بن سام بن نوح علیات السلام
 بن لامک بن شوش بن شوح وهو ادریس علیه
 السلام بن یرد بن مهلیل بن قین بن یاشق
 ابن شیث بن آدم علی بنینا و علیه الصلوه والسلام
 مسکن تحقیق اجداد رسول
 قباله سلسله نامه نبوی بعد از نبیوسته اولدی شیرازه
 بنه ضبط و تعیین اولوب انک ما و راسی اسمعیلی
 علیه السلام سنه نری اولدی ما بنه نخلیل یدلده قول
 سخنان و در و بن کله بعضی قولده یدعی نضر و بر قولده
 طهور نضر و قول خرد و او بن نضر اولدی و بر یدر
 و بعضی روایت قول او زوره قره نضر اولدی بنقولدر کن
 ابوصیان نهر نده خطیر ابراهیم علیه السلام مشاب رسول

مکرم صلی الله علیه وسلم حضرت زینب و فاطمه زهرا و سید احمدی
اولی و زینب تحقیق و توفیق است که قول خبری نمایند
عدا افعال معلوم است و اولی و زهره عدا تا رسیدن او آنچه
اجداد اجماعی بیان و تعیین صد دهند ابریکامل الهی
اقوال انسان معقدان و از مصبوب غالب اتفاق بکن
عدا ناند حضرت ابوالنبته و کن عدا و اولاندر و اختلاف
سرو سببی بیاند و بعضی رباب درایت خنداری و زهره
قدما ی عربیک سر بخت کنندند و خاندان مللین غیری
فلم تحریکند قدرت و سر و شملی و لسن خطوط طهر لرند
ماعدار سم آشنای کتاب مسلوب اولد یقندن ناشیدر
و این جو زینک بعضی موافقاند و تعیین یزدیکی او زهره
برود و طائفه کسک بنسب نوراخ اعیان قدما لاسیما تعیین
از عد بصفت النبیه و کثرت اختلافات عقا و یسندن اقتضا
ایرشد و این عباس رضی الله عنهما مروی اندن در حضرت
رسالت پیام صلی الله علیه وسلم سعادت ایلسلسله النبیه
نسب و الاحسب لیرین بیان صد دهند و اجداد اجماع لرین
تعداد و تصدی جو زهره و جبره قدین عدو لای تجاوز بوزیر
بلکه اکانستند اولد خجاسا کی جو زینب اند صکره بر و آ
یکی و رایت اخرا ده اوج دفعه کذب الشایون کلامی
تکریر ایلد و صا کراسا حدیث جبره نظران اولو لر در ک
و بود فی خفا تیر برای مجله معلوم است و لاسو کلام امام بر تفریح

اولی و زینب که در کتاب شایون کلامی پیام جبره نظام نبودت
اولی و زینب مقول این مسعود اولی طرفه زاهدان اولی
بو وجه انبیا مدت ما به مقصدی اولشد که ابر مسعود
رضی الله عنه هر چمن اتم نایک نایک آذین بنی بکم قوم
نوح و عاد و نوح و الذین بنی بعد هم لایستند ان الله نظم
کریمی بخر و اولاندر اولسد لر تصدیقا لضمونه الشریف
کذب الشایون قولی لمر زهره سنا ز اولور دی جبره جبره
بو آیه که بوجناب حضرت علام الغیوب عزتشان اولاندر ذکر
ابتدای کی اقوام نذره یعنی قوم نوح و قوم عاد و قوم نوح
صکره سر بر آورده که بیان بروز و ظهور اولاندر که جلیده
اخو اند اطلاع و عنقریب جناب عالم السرایه اختصاصی
مقد اولد و عنین ملاحظه ایست که کما و قوف و اطلاع اوما
ایدن لر ی نکه نسیب ایز شد و بعضی تا خبر نیک محاکمه
صد دنده ذکر ایدن کی او زهره جلیز در ک اول قول مقدم
لسان مجیز بیان نبودن صد و ایتش اولوب ابر مسعود
صدوری نایک کلام نبوی متابعت ایله اولش اولد و بو
سیاقه و رو دیدن اخبار دن بری دخی حضرت عایشه
صدیقه رضی الله عنها دن مروی اولن خبر در ک پیوسته
ما وجدنا احد یهم ما و اولد عدنان و لا تحطمان الا بخر صا
تخرص بو محله کذب مسنا سنا اولوب خبر صا کما ایدن ک
و بو محله کذب مراد واقع و باحوار اعتقاد مخبر علم

مطابق است بر او و ایوب بطریق التجوز و صحتی نظیرت
 او ایوب غلط و مجزوم و لامی صفاست مقصود در
 عدنان تنهای سلسله نبوی و ایوب جمیع علیها اولی و آن
 اوزره اجداد اجداد یکدیگر برنجیسی واقع اولش در
 بعضی مورخین قولی اوزره عدنان حضرت عیسی علیه
 السلام ایلم صراحت ایوب بعضی خردتخصیص بتذکره اوزره
 حضرت موسی علیه السلام ایلم صراحت رویدت مگر
 اول کس اید عدنان اولی اوزره مرودید که نظام
 ایلم یعنی قطع سخنیان ایلم کس اید نشد لکن بعضی
 روایت قولی اوزره کس اید عدنان کنده ایوب بکم
 اول نک زمانند و وقوعند ناشی کانت اولش در
 و عدنان سکن بقره و اجداد ایلم روز و اولش بری حد
 و بری صرث و بری ذیث و بری همان و بری خاکد که
 مذھب لقبی ایلم مقدر و بری عدی و بری العی
 و بری ابی در و بری جمله در حد شامل بود محمدی و ایلم
 برادر بری ببنده کنایه علی علم بری ایلم استیاز و استیاز
 اولش در معدن ایلم ایلم ایلم ایلم ایلم ایلم ایلم
 ایلم در هر زعمول و زوایای صاحب شکر ایلم طبع
 بکاره و سنیاز همت اولس بالاطراف غالب اولی صورت
 رونمای همت و قوا و ایلم منصور جمع و عیون ایلم

حقیر و اولدی بجهت عدنان ایلم ستمی و ایلم ایلم
 ذکر و ایراد ایلم یکی اوزره ابوامام باهلی بود که زه
 بود جمله بزاده بطبعی و ولایت ایلم که بود و اولش
 پیری رسالت کلایش حکایت اولش بود دیگر معدن
 عدنان ک اغصان و وحشی قادت افزا و سکنیده
 یعنی اولاد و احقاد قریض جلال رسیده اولش
 انزل تعاضد و تعاون ایلم که موسی علیه السلام
 در دست زب و غارت و ایلم صد مرتز خسارت
 اولش خسارت ایلم اولشیدی بوخبر و اصل جمع موسی
 اولش در با ایلم عدنان اولاد و تابعی هدیه سرام و عا
 علیه شمله سوار مطوره هلاک و بوار تلقی تصدیق
 طرف جناب الیهیدان اولش حکم حامل و دیغ نور محمدی
 اولش باعث آفرینش نام اولش بنی کم ستمی الله علیه
 و سلم انزل ک شمل ایلم ظهور ایلم جگه در بوار
 عزیز عدنان بیع اولش در و جناب حضرت حق تشریف
 جانبدن جنبل بر باد نش اعمال ناخواب تری اولش
 اوزره سخن اعمال ناخواب تری غایب شده
 تسلیم اولش و نظر آخره هجرت ایلم حفظ امتنا ایلم
 حضرت ایلم ایلم ایلم ایلم ایلم ایلم ایلم ایلم
 بود و اوزره مخاطب و مسورا اولش که ایلم ایلم ایلم
 اولش که بجهت خردن اولش و ایلم ایلم ایلم ایلم ایلم

کوهزفات قدس سمانه حاله لاهند که صلبنده موع و مکنوز
 اولوب انکا وادی اصلابندن تقبل ایلد بر ونای بر اولاد
 اولاکه بوجهد شرف فرزندت محمدی اولخبلد نالرساد
 سمدی اولسین بس ریاد قهصدی برافرا د اف
 ایدوب اول کی خوده اوصاف رضی اللکان و نام
 بهشت انصاف بوجهد شد خرم عزیت ایلدی و انه
 برمدت القای اصل فامت ایلد که ن مسکه معدنچیزنا
 بنی اسرائیل ایلد امیرش ایشدی چونکه اولغا ایلد ز ایلد
 اولدی یعنی بخشش هرست صربای یورا اولدی خیر قاصد
 حجت انز و ساعتی ایلد موسوی اولیق العود احمد
 مصداقی اولد و بلا د عمر به عودت ایلدی بر و ایلده اول
 وجهل وار د اولدند که بخشش اهل حضور اهل عربا
 اولد برینه نام اولد قدح حق جان و خالی حضرت یاک
 ملک کرم بعت و ارسال ایدوب اللد فی مامور اولد قلی
 اولد مه صدی حاصل اولوب ارمینیه د اسکان ایلدی
 بوجکایه صور عدیده اولد و ایت اولتند بوجملد
 مختصره بومرت ایلد انفا اولدی و معدک ماد رک
 امینه اولادی نزار و قضاء و عبید التواح و قنصر
 و قناصه و حیا و عوف و اود و حبيب و سلم بوجمعی
 اولوب جلدی بیونده نزار مستوع نور نبوی اولخبلد
 سر فراز اولشد نزار قنص کند ان جیبی اولن کوهر

اناب بیکر نور نزار محمدی مطلع ناصیه انور دن عالم
 و عالمیان نور باش و ضیا کوشتا بدی بعض کتب بیره
 مسطور و محرز در و ارباب سیرک بوجهد اولد کورندن
 فهدا اولنور که نور عقدا نیونیک نواصی آباء کرام مدد
 ملق و درخشان اولدی یعنی عموم اولد و اولیو بعتک
 خصایصندن اولد و مشهور اولن بونک خلا فیدر
 و با اعلی بیده اول رقم طرازی رسوم کتابت عمری نزارک
 منسوخ ماکوی قلم نادره با فیدر و امام احمد حنبلک
 رشته نیی نزار دده ملاقی سلسله نسب نبوی اولشد
 و اولاد نزار محضر و ایلد و ایلد اولوب بوجمعی
 نور عقدا نیونیک نواصی نزارک نواصی اولشد
 محضر بعض روایده منتهای نسب قریش اولوب اندون
 مقدم اولن آباء اجدادی اولد بیز قریش اطلاق اولن
 تحقیق بر بیان اولنشد و زماننده محضر انور القبی ایلد
 تلقیب اولن محضر اولوب ارباب بر تحقیق لری اولد سبب
 تلقیب اولد که برادری اولن ربیع ایلد اولدی نزارک
 و فانی خلا نده اموالی انقسام ایلد کلر دن ذهب قوین
 محضر قبول و مرکه بی ربیع ایلد ایلد کلر دن ناشی آفت
 محضر انور ابرادری ربیع یعنی الفرس یعنی ایلد تلقیب
 ایشکلرد و حضرت انور کایات علی افضل الصلوات
 محضر و ربیع حقه لاشتهوا ربیع و لاشترقا ربیع کلانا

اول نور مقدس با طبع الطهور كخلق و اجادى جميع مصنوعات
 اقدم و اسبق و ادينى كماله مادة الاصل علم عالمان اولوب جمله
 مصنوعات اندن مخلوقا يديكين ناطق خبار كثيره و اثار زييره
 و درو بايتى بندر بسازان حضرت كارسان عالم جناب
 صفى مكرمى پنهانى ابوالنضر اول حضرت آدمى حسن صورت
 اوزنه پريداخته يد قدرت قيده و اول نور جهان افروزي
 ظهر آمد و موع و مكنون زيده و اول كرمه المنايكيرى
 كيندن جبهه آمده و تقبيه ساز اوله ايام اندان افاضت
 زمين و آسمان بپيارسان تيشيدى اندن مكره اول نور
 باهر الاعتبار شريف بى زيب ناصير افتخار اولدى كوشيد
 نجا و لا داد ملك و جوجينى اولوب و هر بار حضرت حق
 باردار اولد خيال اول طلع شرفدن در نشنان اولن نغم سعاد
 دنشان نماقند كينى قومان اولن طرطرايكين كينى و نغده
 حضرت شينه حامل اولوب اولج هوهر بنين جينى اول نور كين
 پيرايه جيبينى اولغند اكر انا نوبنده صدق باهر الشرف
 بطن حوران اولونولى لايى وجود شريف بى كينا وجوده
 و ملك الال و ناله كينى كيشيد ان نظام اولن بر تير سنده
 بطن يادده ملكى و رايى و صفوت جمله تونون باسره
 حبلولت ايتيوب حضرت حوران كى حال انده نماشا جى حال
 شريف ايله نغنى بعضى كينى برده مسطور در و حضرت
 آدمكسا اولادى بر و اينده فرق نفر بر و اينده بود يكيرم

و رويت اخرا ده بوز كسكس نشن اولوب و حين وفاتنده
 اولاد واحقادند موجود بولنلن فرق بكن نغمه بالغ اولن
 بعضى كينى سبده مذكور و حضرت شريف بى كينى
 اخوان اولن اولاد امياندند حامل نور نبوى اولن
 شرف اخرا ز ايله برادرلندن كينى ايشان اولوب و نسا
 ابوالنضر ايلر ايلر اولدى و حضرت ابوالنضر كماله
 و صلياسندند كرحال اولن باهر الطهور محمدى كرفق
 فرقان سبكه تاج بخش حله سربيد ان تمام حفظ
 واحترامند مرونه و اكر كينى تمام اولن بومى مشتاقى
 بشريت اوزده داعيه ناسل مشتقى اوز و اوج و اهل اولدق
 سكا واجيد كرحال تخمى ايلدات الحمال بر ابرده معتدل
 بر و شيوه جمله كاه عفت اخيار ايله و بخواست كال اولن
 ديوقا اله نوبس و صفت شفقنا اولغند و بودى اول
 ايدى و ايت ايلر سبده جمع قول اولن اخرا درند كرك صلب
 حضرت آدم صفيق حضرت شريف بى كينى نبوى بر ابرده
 دشت وجود و جلوه غايى ساحة حصولى نر بود اولن اولاد
 ذكور و اناك بر هم بر شريف بى بر يد معترى انقراض اولوب
 الهمد الان بعد طر ارجار باغ عالم اولان انصان وجود
 انحصار بى آدم بالجلد و حداثيت الاصل وجود كرام
 نمود حضرت شريفان قامت اخرا ز نشن و ناطق ايله شريف
 بى جنابى و حضرت آدم كينى ابوالنضر كينى ايله كينى اولند

کمال اسفند نمانی عهد ایلد که اگر ایاس بنوده بسته تورک
 اولور س آنک قضا و محاسب ایلدی ایلده دن غفلانان امانت
 ایلدی و کندی کوشکرین بطور ه قهر و لجنین بعد برینزل
 محصور الاطر و نازل و برینسند و الاکانه داخل
 اولیوب اوقاتی ب صط صهار و قفاده سیر و سیاحت
 ایلد که زان اولور رجال و طیبی کندی بر تخم ایلدی و ایلاک
 موقیوم جمیسده و قلع بوغضیلده هر جمیس کوی طلع غمخند
 وقت غم و بروک کر بر و نالشدن ان غیر مستقیم فاع و خالی
 اولامق تلتمی اولشیدی و کندی انتقال و وفاتنه و کدی
 اول عهد اوزده با بر جای نیات اولوب قبالغ بر بینه
 محافظت رسوم و فاداریده و مقارن و مشیر بر اولشدر
 و ایاس بو عمر و کندی ایلمسکی اولوب مادی کاسی خیزید
 واقع نظر اولاد کرام ایلر مردون اولشدر بری مدد کدی
 اسمی بر و واینده عامر بر و واینده عمر در و بری و غی طاجد
 اسمی بر و واینده عمر در و بر و واینده عامر در و بری و غی
 قفخدر که اسمی بخیر در و بو جمله دن مدد که حاصل بود مکرم
 نبوی اولخلد سرفراز اول غریف ایلد اخوه سی بینه و ممتاز
 اولشدر مدد که آبا و اجدادی مستقیم اولد قدری سنوف
 غم و غمخیزا اولدی یعنی جهند نمد که لغوی ایلد تقییب
 اولغشدر و کندی سی ابوالهذبلد رادری اسمی متخ اولاد
 خنیز و هذبل و غالب و حاد در و بو جمله دن خنیز

صلب طاهری فانوس چراغ سیرا غلامی نور نبوی اولخلد
 سرفیاب اولشدر خنیز کندی سی ابوالاسد و مادری
 اسمی قزیم اولوب اولاد کتانه و اسد و الم بود
 کتانه قوی بینه مکتون و محفوظ اولوب یاخو و خوشک
 اسرار ستر و حفظ ایتد کندی نمانی کتانه اسمی ایلر ستم
 اولشدر و کندی بر و واینده ابوالخیر بر و واینده ابوال
 ابدی و عظم قدر ایلر موصوف شیخ حلیل انسان اولوب خوش
 علم ایلر مروض اولد یعنی نمانی قضا و زاره و جهنت
 الامال اولوب بلاد شامعه دن زیاده و قصدی ایلر طرفه
 شد رسال و لنوردی و عصری اهل بی قریظ بود محمدی
 ایلر مین اولوب هر مصادق و مطایقی اولد یعنی جمعه ساری
 بند و بیخمت اولخلد سیر کندی بده بصیرت لری اولوب
 بو وجهله و بیجا طراز خال و ضیت اولور و یک اولدی
 آخر الزمان که اسمی ایلر ستمی اولوب قرا علم کلام اخلاق
 محافظ و عمرای و طریقه بر و احسان ذوالی در زمان بروز
 و طریقی قریب اولخلد سیران هر جمیس مصلح و مشیر کدی
 مستفاد قلاوه اتباع و انقیاد اولد سیرا یه عز و شرف کدی
 بلغت اولد ابدی اولوب انی سرفراز قلا و ورشاده هادی
 اولدی یعنی اشتیاهدر و اولد بیسوا کتانه قزیم آنک
 اولدی یعنی ستم کتانه حقیقی و وضع من نکالید کتانه سنل
 ابدی کتانه غیره و طراد مبارک نفس کتانه بدین ایلر کوز

دید به بصیرت بگردد بهره کشی سبیل هر بل و عناد اولاد سبزی
 اول اصل سوسی مستقیمند در و را بیکله معتدی غیاثی بایست
 باد به غد و را بیتی دیومو اعظم و از جه معتد باقی ترتیب
 ایله که در بسته ریفه اطاعتی اولعب حنت و ترغیب و خلع
 عذر در بر تو مید تا سماع منذ زانت ایله تشغیر و ترهیب
 ایله روی ابن وحیدر و ایت ایله یکی و زره که ان غایت
 مضیاف اولعبین کرهای مهمان فواز عرب بینند هجرات انک
 استاز اولعب سرافراز اولوب یکننا شنبین کناره سفح محفوظ
 الشغی اولعب غایت منقو رطبع غیوری اولدان ناشی بیکانه
 بر سبب کاره وضع ایتمشید یک اول میزبان یوفور الاصلانک
 اتفاقا که مشترک خون یعنی شتافه مرماندن تری فالسکندی
 بر لقی تتا اول ایله که هر لوقه دخی اول سکپاره قرارینه
 انداخته قیلوردی و کنار تک مادری بره بدنه او برن
 طایخ و اولادی نضر و مالک و ملکان و مؤنیک و غزوات
 و عمرو و عامر اولوب بوجھو عدون بوجھو جهانتا یغود
 بنوی و اشاع الصده و نضر و الاقد اولدی نضر سوسی قیس
 اولوب نضر نضار و جمالی و طراوت و بیانی فرشته
 مثالند ناشی نضرهای ایله مشهور و معتاد خا اولند
 و کندی بر و ایتده ابو الصلکب بر و ایتده ابو جلد
 و اعطاء دیت ایله سبکسا از اعباء اولزار اولوق اول خیر
 بدیدار اولند در مادی سوسی ریجاء و اوج نضر اولاد

اولوب بری مالک و بری صلت و بری بخلد در اول جهل
 بینند ه مالک شرف قرین حمل نور بوی اولعب مشهور
 اقطار مسالک و ه مالک اولشد در مالک کینی اولور
 و اولادی خمر و حورث و شنیبان اولوب ایچلرندن نور
 بنوی ناصیه پیرای خمر اولعب اطمانند هر بر هر مورث
 طلاقت بشرا اولشدی خمر کینی بوغالد و جهل سنا دید
 عرب بینند ه مقتضای هجرات نسبت ایله صاحب نضاب
 قد رحسب ایله یکی مقرر ایکن اجتماع شرف و نور و کاتب
 ایله علوشانی و بالا اولعب سبب اولدر که اول وقتده
 باد بری جای تیه ضلال حسان بر عبد کلال جانب بیند
 حمیر ایله نبضت و جانب مکته او ایقصد فاسد ایله توجیه
 عزیمت ایتمشید یک اول قبله کاکانه مؤمنین اولین بیت
 محترم فیض تربیتی خاشا هدم جسد ایتد و بیا جهل
 بمنه نقل ایله و اول تجارت باهر الاء اعتبار ایله بیند که
 مکرم مدلی بر معبد و لایه طرح انداز احداث و ایجاد
 ناک اول وقتده که سوداگری بیضای مغفرت ایله قبله کاه
 مسجد حرام متوجع و زیارت اولعب با بعد اول بیت
 مستعد نشند رحال تربیت ایتمک ایله تقسیم اولان نقل
 و رحلت ایله بر پس بو نبوت فاسد و عزم کاسد ایله ره
 بجای براری و اطام اوله رون غلظ نام مؤصده ضرب
 خیام نزل اولام ایتم کلند که اهل حجاز و قبایل قریش

ÖZET

“18. Yüzyıla Ait Bir Siyer-i Nebî Üzerinde Sentaks İncelemesi” adlı bu çalışma Osmanlı Türkçesinin 18. yüzyıldaki söz dizimi özelliklerini ve cümle uzunluklarının sayısal boyutlarını ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Bu amacın gerçekleştirilmesi için 18. yüzyılın tanınmış âlimi ve güzel sanatlar ustası Abdülbâki Ârif Efendi’nin Siyer-i Nebî adlı eseri seçilmiştir.

Çalışmanın ilk aşamasında eserin en eski tarihli olan, yazı türü bakımından aynı olup okunaklılık bakımından da en iyi durumda bulunan iki nüshası karşılaştırılarak sağlam bir metin kurulmaya çalışılmıştır. İkinci aşamada eserde geçen cümle ögeleri, kelime grupları ve cümle türlerinin özellikleri ile cümlelerin bağlanma şekilleri ortaya konmuştur. Ayrıca bu aşamada cümle, cümle ögesi ve kelime gruplarının istatistiksel bilgileri çıkarılmış, bu bilgilerle grafikler oluşturulmuş ve bu grafikler üzerinden mukayeseli bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler:

1. Sentaks
2. Söz dizimi
3. Siyer-i Nebî
4. Abdülbâki Ârif Efendi
5. 18. Yüzyıl

ABSTRACT

The present study named “A syntactic study on a Siyer-i Nebî belonging to 18th century” has been carried out so as to put forward the numeral features of syntax and sentence length of 18th century Ottoman Turkish. In order to realize the aim of the study a work titled Siyer-i Nebi by Abdülbaki Ârif Efendi who was a well-known scholar and master of fine arts in 18th century was examined.

At the first stage, two oldest manuscripts of the work with similar orthography styles were compared to construct a reliable text. At the second stage, sentence elements, word phrases, structural features of sentences and their linking styles have been put forward. Besides, statistical information of sentence, sentence elements and word phrases have been given, some graphs have been presented, and a comparative evaluation has been conducted through these graphs.

Key words:

1. Syntactic study
2. 18th century
3. Ottoman Turkish
4. Abdülbaki Ârif Efendi
5. Siyer-i Nebî

